

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

E-ISSN: 2539-6765

JMPS

ปีที่ 8 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2563) | Vol. 8 No. 4 (July - August 2020)

Group 1

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 8 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2563)

Vol. 8 No. 4 (July - August 2020)

E-ISSN: 2539-6765

● **วัตถุประสงค์**

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม, ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม) และ ฉบับเพิ่มเติม ตีพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 6 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May - June, 4th issue July - August, 5th issue September - October, 6th issue November- December) and Supplemental Issue published for the United Nations Day of Vesak Celebration. It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

● **เจ้าของ**

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
092-556-4635, 063-561-5326
duangden.tun@mcu.ac.th
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **ที่ปรึกษา**

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

● **Owner**

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
13170, Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
092-556-4635, 063-561-5326
duangden.tun@mcu.ac.th
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **Advisors**

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School
The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

● บรรณาธิการบริหาร

พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ผศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● กองบรรณาธิการ

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami,
University of Oxford, UK

Prof. Dr. Le Mahn That,
Vietnam Buddhist University, Vietnam

Ven. Prof. Dr. Jinwol Lee,
Dongguk University, Korea

Dr. Rabindra Panth,
Nalanda Deemed University, India

H.E. Janos Jelen,
Dharma Gate Buddhist College, Hungary

ศ.ดร. จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร. รัตน์ ปัญญาภา,
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร. ปราโมทย์ ยอดแก้ว,
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ.ดร. ไกรฤกษ์ ศีลาคม,
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผศ.ดร. เดโชพล เหมนาไลย,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน,
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ.ดร. ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● Executive Editor

Asst.Prof.Dr. Phramaha Duangden Thitaṅṅaṇo
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

● Editorial Board

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami,
University of Oxford, UK

Prof. Dr. Le Mahn That,
Vietnam Buddhist University, Vietnam

Ven. Prof. Dr. Jinwol Lee,
Dongguk University, Korea

Dr. Rabindra Panth,
Nalanda Deemed University, India

H.E. Janos Jelen,
Dharma Gate Buddhist College, Hungary

Prof.Dr. Chamnong Adivadhanasit,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Assoc.Prof. Dr. Rattana Panyapa,
Ubon Ratchathani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr. Pramote Yotkaew,
Suan Dusit University

Asst.Prof.Dr. Krairoek Silakom,
Udon Thani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr. Dechopol Hemnalai,
Thammasat University

Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman
Suan Dusit University

Asst.Prof.Dr. Khantong Wattanapradith,
Mahachulalongkornrajavidyalaya, University

Ven. Dr. Phrapalad Somchai Payogo
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ดร. ถวิลวดี บุรีกุล,

สถาบันพระปกเกล้า

ดร. พูนสุข มาศรีงสรรค์,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร. หิมพรรณ รักแตงาม,

มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร. สุวรรณี ฮ่อแสงชัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Dr. Thawilwadee Bureekul,

King Prajadhipok's Institute

Dr. Poonsuk Masrungson,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Dr. Himapan Ruktaengam,

Mahidol University

Dr. Suwannee Horsaengchai

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรัตน์ (โสมา),

มือถือ: 061-296-1654 Line ID: piyanat1996

อีเมลล์: piyanat.sa@mcu.ac.th

Coordination and Management

Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)

Tel. 061-296-1654 ID line: piyanat1996

Email: piyanat.sa@mcu.ac.th

● ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

คชาภรณ์ คำสอนทา: Kachaporn Kumsonta

● ออกแบบปก (Cover designed)

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรัตน์ (โสมา): Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)

● จัดรูปเล่ม (Content designed)

นางสาวชลิดา นิคมรัมย์: Miss Chalida Nikongrum

● กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

และ ฉบับเพิ่มเติม (supplemental issues) เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความตามนโยบายของมหาวิทยาลัยในโอกาสเฉลิมฉลองวิสาขบูชา ประจำปี

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้อง
ปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็น
เอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index>

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 8 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2563) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงาน มีทั้งบทความทางวิชาการที่เป็นภาคภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งกองบรรณาธิการได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการจำนวนมากได้ร่วมส่งบทความทางวิชาการ เพื่อเข้าร่วมตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่ในวารสาร กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ได้ส่งบทความวิชาการเข้าร่วมตีพิมพ์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่องค์ความรู้สู่การพัฒนาชีวิตและสังคมร่วมกัน

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ISSN : 2539-6765 (Online) ได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) โดยได้รับการจัดให้อยู่ใน **วารสารกลุ่มที่ 1 : วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง 31 ธันวาคม 2567)** และจะถูกคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล ASEAN Citation Index (ACI) ต่อไป ทั้งนี้ตั้งแต่ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 2562 วารสารได้ยกเลิกการเผยแพร่ในลักษณะรูปเล่มเอกสาร โดยจะเน้นการเผยแพร่ในระบบออนไลน์ ซึ่งท่านสามารถดาวน์โหลดบทความฉบับสมบูรณ์ได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสาร ปีที่ 8 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2563) ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ กองบรรณาธิการขอแนะนำตัวอย่างบทความในฉบับนี้ที่น่าสนใจ ตัวอย่าง เช่น

ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดย แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม
ผลการวิจัยพบว่า 1) ในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก คัมภีร์อรรถกถาอัฐสาลินี คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์อภิธรรมวาทาร คัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะ คัมภีร์อภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา คัมภีร์ปรมัตถทีปนี และตำราปรมัตถโชติกะแสดงจำนวนจิต 89 ดวง หรือ 121 ดวง ทั้งหมดมีชื่อเรียกตามหน้าที่และลักษณะอาการที่เกิดขึ้น แบ่งกลุ่มจิตที่เป็นเหตุ จิตที่เป็นผล จิตที่ไม่เป็นเหตุและผล มีทั้งหมด 4 ระดับคือ 1. ระดับเบื้องต้น 2. ระดับกลาง 3. ระดับสูง 4. ระดับสูงที่สุด สำหรับในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกปรากฏชื่อว่า จิต มโน วิญญูญาณเท่านั้นไม่ปรากฏจำนวนของจิต 2) การที่จิตแสดงพฤติกรรมด้านดี พฤติกรรมด้านไม่ดีหรือพฤติกรรมระดับกลางนั้นอันเนื่องมาจากเจตสิกจำนวน 52 ดวงอันเป็นรากฐานให้เกิดพฤติกรรม

3) การพัฒนาจิตให้มีคุณค่าทางจริยธรรมคือการพัฒนาจิตระดับเบื้องต้นให้มีความผ่องใส ตามรักษาจิตที่ผ่องใสให้มีความผ่องใสได้นานโดยการฝึกกรรมฐานเพื่อนำไปสู่ความสุขทางจิตอย่างยั่งยืน

สภาพสังคมที่พึงปรารถนาตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท โดย ณรงค์วรราช บุญมา และ วรรณิกา คำดี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาของสภาพสังคมเกิดจากสมาชิกสังคมถูกรอบงำด้วยกฎของอำนาจที่มาจากผู้ปกครองสังคม เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบการต่างๆ เพื่อให้สมาชิกในสังคมต้องปฏิบัติตาม จนทำให้สมาชิกในสังคมถูกล้อมล้าทางสังคมกลายเป็นการถูกเอารัดเอาเปรียบ และถูกยึดสิทธิเสรีภาพของตนเอง และทำให้สภาพสังคมถูกกดทับ ต่อมาสมาชิกในสังคมจึงเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพจากสังคมเพื่อต้องการให้สภาพสังคมกลายเป็น “สังคมที่พึงปรารถนา” ดังนั้นการที่จะทำให้สังคมเป็นสังคมที่ดีได้นั้นจะต้องให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพกับสมาชิกในสังคม โดยการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทมาปรับใช้กับสังคมในปัจจุบันมุ่งเน้นหลักฆัณมิสาสังฆาธิปไตย (Polity) คือประชาธิปไตยแบบทางสายกลาง กล่าวคือไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่งหรือเอียงซ้ายหรือขวา ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหัวใจหลักที่จะทำให้สมาชิกในสังคมและผู้ปกครองอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขดังที่ปรารถนา

กระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดโดยพุทธสันติวิธี โดย เชวง ชุติริ, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และ อุดุลย์ ชันทอง ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนมุ่งเน้นคุ้มครองไปที่เด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ โดยมีได้ให้ความสำคัญกับการเยียวยาผู้เสียหายเท่าที่ควร ทำให้เกิดความไม่สมดุลและไม่เป็นธรรมระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดที่หากเด็กและเยาวชนยินยอมอยู่ภายใต้เงื่อนไขและระยะเวลาที่กำหนด จะได้รับสิทธิไม่ถูกฟ้องคดีในชั้นก่อนฟ้องหรือให้ยุติคดีโดยไม่มีการพิพากษาในชั้นระหว่างการพิจารณาของศาล ผลจากการนี้ 1) การสั่งไม่ฟ้องคดี ผู้เสียหายต้องนำคดีส่วนแบ่งในส่วนค่าเสียหายไปฟ้องเป็นคดีใหม่ 2) การสั่งให้ยุติคดี ผู้เสียหายก็ต้องนำคดีส่วนแบ่งไปฟ้องคดีใหม่เช่นกัน เป็นการโยนบาปเคราะห์ให้ผู้เสียหายต้องหาทางเยียวยาให้แก่ตนเอง ทั้งด้านทรัพย์สินและจิตใจ 2. การสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหายเพื่อให้เกิดสมดุลจำเป็นต้องกระทำ 2 ด้านกล่าวคือ 2.1 การสร้างกระบวนการเยียวยาทางด้านจิตใจซึ่งต้องกระทำโดยเร็วโดยนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในกระบวนการเยียวยาจิตใจผู้เสียหายให้หลุดพ้นจากความเกลียดชังชังต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดต่อตน คือ “สติ เมตตา อภัยทาน” หากนำมาบูรณาการร่วมกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยการพัฒนาจิตของผู้เสียหายให้เกิดสติในเบื้องต้น กำหนดวิธีการให้เกิดความรู้สึกที่ดี และเกิดมีเมตตาแก่ผู้กระทำผิด จนกระทั่งเกิดการให้อภัยในที่สุด ในขณะเดียวกันก็ต้องอบรมสั่งสอนให้เด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดให้รู้สำนึกในการกระทำผิดของตนและยอมขอโทษผู้เสียหายจากใจจริงและจริงจัง 2.2 การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนแบ่งต่อไปได้ แม้ว่าคตินั้นจะมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีหรือมีคำสั่งให้ยุติคดีก็ตาม 3. ในเชิงนโยบาย การจะสร้างความสมดุลแก่ผู้เสียหายในด้านการเยียวยาจำเป็นต้องมีหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง ได้แก่การจัดตั้งศูนย์คุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือ

ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เพื่อกำหนดขั้นตอนการช่วยเหลือ และเพื่อให้ความคุ้มครองติดตามเรียกค่าเสียหายและช่วยเหลือเยียวยาจิตใจเชิงลึกแก่ผู้เสียหาย

การศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย โดย ธนาภัสสร สนิธิรักษ์
ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา มีจำนวน 5 กลวิธี คือ การแปลแบบตรงตัว การแปลคำนามประสม การแปลกรรมวาจก การแปลโวหารภาพพจน์ และการแปลคำยืม ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า กลวิธีการแปลทั้ง 5 ประเภทนี้เป็นกลวิธีที่ถูกพบใช้บ่อยมากในงานแปลนวนิยาย ผลการวิเคราะห์พบว่า นวนิยายทั้ง 5 เรื่องและฉบับแปลภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีการแปลแบบตรงตัว ประโยกรรมวาจก และโวหารภาพพจน์มากที่สุด ทั้งนี้อาจเพราะผู้แปลต้องทำความเข้าใจกับบริบทเนื้อหาในภาษาต้นทางก่อนแล้วจึงนำถ้อยคำหรือความเหล่านั้นมาตีความ สรุปความ เพิ่มความ ปรับแต่งเป็นสำนวนภาษาไทยให้สละสลวย หรือใช้ภาษาการแปลแบบตรงตัว การแปลประโยกรรมวาจก และการแปลโวหารภาพพจน์ในภาษาปลายทางในบริบทภาษาต้นทางเพื่อให้ผู้อ่านในภาษาปลายทางเข้าใจได้อย่างชัดเจน

บทวิเคราะห์รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยบนสังคมออนไลน์ โดย พระมหาสมศักดิ์ ธมฺมโชติโก (ธรรมโชติ) บทความวิชาการว่าด้วย “บทวิเคราะห์รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยบนสังคมออนไลน์” เป็นการวิเคราะห์รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยบนสังคมออนไลน์ และแนวทางการเสนอแนะการพัฒนา รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยบนสังคมออนไลน์ให้มีความน่าสนใจ และชวนติดตามของเยาวชนไทยเพื่อป้องกันปัญหาในทางสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคติดต่อทางเพศ ปัญหาความก้าวร้าว ปัญหาความหมกมุ่นในเรื่องเพศ ปัญหาการทะเลาะวิวาท เป็นต้น อันเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคม ดังนั้น การปลูกฝังศีลธรรมในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมีความน่าสนใจ และสามารถโน้มน้าวเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่ดีงาม เพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ ในระบบสังคมออนไลน์มีรูปแบบการเผยแพร่มากมาย เช่น รูปแบบการโพสต์ภาพที่มีการตัดต่อที่เหมาะสม รูปแบบการทำคลิปวิดีโอ ธรรมะเตือนสติแบบสั้นๆ และแบบยาว โดยแบบยาวจะเป็นรูปแบบการนำเสนอธรรมะแบบเฮฮา รูปแบบธรรมะของพระสายพระป่า รูปแบบธรรมะที่เป็นวิชาการ และรูปแบบไลฟ์สด ทุกรูปแบบจะถูกแชร์บนแอปพลิเคชันเป็นแอปพลิเคชันยอดนิยมที่มีกลุ่มเยาวชนใช้อย่างหลากหลาย โดยมีเนื้อหาสาระ เช่น พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำสอนของครูบาอาจารย์สายวัดป่า คำกลอน คติพจน์ เป็นต้น ซึ่งการจะทำให้เยาวชนติดตามธรรมะและปฏิบัติตนเป็นคนดีอย่างต่อเนื่อง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดทำสื่อการสอนธรรมะในรูปแบบที่น่าสนใจมากขึ้น โดยมีรางวัลตอบแทนการตอบธรรมะเป็นทุนการศึกษาหรืออุปกรณ์การเรียน เป็นต้น ก็จะทำให้เยาวชนตื่นตัวที่จะศึกษาธรรมะอย่างจริงจัง

พระราชกรณียกิจ: บทบาทและหน้าที่พระธรรมราชาที่ปรากฏในจกกวัดติสฺสตร โดย พระมหา คำพันธ์ ปากโร, นคร จันทราช, สิปปมงคล ป้องภา, พระครูธรรมธศิริวัฒน์ สิริวฑฒโน, นายปฐมสิทธิ์ แสงวงศ์ และเพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย พบว่า พระราชกรณียกิจ: บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมราชาที่ปรากฏในจกกวัดติสฺสตรนั้น พระธรรมราชามีบทบาทและหน้าที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) การแก้ปัญหาทางด้าน

เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ 2) การสร้างความมั่นคงทางด้านศีลธรรม บทบาทและหน้าที่สำคัญ 2 ประการดังกล่าวพระธรรมราชาจะต้องเข้าใจถึงปัญหาของผู้ใต้ปกครอง มีวิธีการแก้ปัญหาด้วยความถูกต้องและตั้งอยู่ในธรรมอันจะทำให้ประชาชนส่วนมากมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เศรษฐกิจและสังคม ในประเทศที่ตนปกครองประชาชนจะมีความสุข ประเทศชาติมีมั่นคงด้วยศีลธรรมได้โดยพระธรรมราชาจะต้องตั้งตนอยู่ในหลักจักรวรรดิวัตร

บทบาทผู้นำสตรีจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ โดย จิตรา แสงวัฒนาฤกษ์ สถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนาหรือโควิด19 ทำให้มนุษย์ต่างดิ้นรนเอาตัวเองให้อยู่รอดปลอดภัย คนที่ปรับตัวไม่ทันก็ได้รับผลกระทบทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เช่น เกิดภาวะขาดแคลน คนตกงาน ขาดรายได้ สังคมโดดเดี่ยวแยกกันอยู่ ทำให้สังคมเกิดการทอดทิ้งไม่เหลียวแลกัน บทบาทผู้นำสตรีจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการเป็นแนวทางที่สตรีในแต่ละชุมชนได้เข้ามาช่วยสังคมให้มีทางออก เป็นแสงเงินแสงทอง เป็นความหวัง และเป็นหลักประกันของสังคม ผู้นำสตรีจิตอาสามีแนวทางปฏิบัติเชิงพุทธบูรณาการ กล่าวคือ 1) การทำหน้าที่ด้วยการให้ (ทาน) การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การบริจาคในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้ ผู้ที่ขาดแคลน ทั้งในรูปของวัตถุสิ่งของ ให้โอกาส ให้อภัย ให้ความรู้ และคำแนะนำ 2) การทำหน้าที่ด้วยการพูดด้วยวาจาที่อ่อนหวานนุ่มนวล (ปิยะวาจา) พูดจาน่ารัก น่านิยมนับถือ เจรจา อธิบาย ขยายความ เป็น ประโยชน์ เป็นสาระข้อเท็จจริง ประกอบด้วยเหตุผล และความจริงใจ 3) การชวนขวดยสร้างประโยชน์ต่อผู้อื่น (อัตถจริยา) การเสียสละร่างกาย แรงใจ และเวลา มุ่งป้องกัน ควบคู่กับการเสริมสร้างพัฒนา เอาใจใส่ในสุขทุกข์ของคนอื่นๆ ร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกัน ไม่นิ่งดูตายทอดทิ้งกัน 4) การวางตนอย่างเหมาะสม (สมานัตตา) ทำตัวให้เข้ากันได้ ไม่ถือตัว อดทน ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมกัน บทบาทหน้าที่ผู้นำสตรีจิตอาสาก่อให้เกิดคุณค่า เป็นแนวทางที่นำไปสู่การสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อนมนุษย์ให้รักใคร่ และปรองดองเป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นเครื่องผูกใจคน นำพาสังคมให้เกิดสันติสุขโดยรวม สร้างสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี น่ายุ่่น่าอาศัย อบอุ่นและปลอดภัย

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านทุกท่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมา และกองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

(พระมหาดวงเด่น จิตญาโน, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(6)
บทความวิจัย: Research Articles	
ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท: Analytical Study of mind in Theravara Buddhist Scriptures.....	1230-1242
แม่ชีเกษณา รักษาโณม: Maechee Kritsana Raksachom	
สภาพสังคมที่พึงปรารถนาตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท: The Desirable Social State in Accordance with Theravada Buddhist.....	1243-1253
ณรงค์วรรณ บัญมา และกรรณิกา คำดี: Narongwas Boonma and Khanika Kamdee	
กระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนกระทำผิดโดยพุทธสันติวิธี: Process in Balancing between the Offender and the Injured Victim in Criminal cases Committed by the Juveniles through Buddhist Peaceful Means.....	1254-1268
เชวง ชูศิริ, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และอดุลย์ ชันทอง: Chaveng Choosiri, Phramaha Hansa Dhammahāso and Adoon Khunthong	
การศึกษาวเคราะห์กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย: An Analytical Study of the Translation Strategies of English Novels into Thai.....	1269-1282
ธนาภัสสร สอนธิรักษ์: Thanaphat Sonthirak	
แนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น: Guidelines for Applying Buddhist Principles in the Life of Students of Rajamangala University of Technology, Isan Khon Kaen Campus, Khon Kaen Province.....	1283-1293
จันทร์ศิริ พลอยงาม, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และ พระมหามิตร ฐิตปัญโญ: Jansiri Ployngam, Sowit Bamrungphak and Phamaha Mit Thitapanyo	

เรื่อง	หน้า
รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง: The Transformational Leadership Development Model of the Village Headman in the Lower Northeastern Region.....	1294-1307
<i>พิชญุตม์ อินทะเสน, จุฑามาส ชมผา และมาลี ไชยเสนา: Pichayut Inthasen, Chutamas Chompa and Mali Chaisena</i>	
การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิของนักศึกษาครูสมทบสถาบันพลังจิตตานุภาพ: The Development of Emotional Intelligence by Meditation Practice of Meditation Teacher Students in Willpower Institute.....	1308-1321
<i>เจือจันทน์ วังทะพันธ์, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และ พระครูสุธีศัมมวีรญาณ: Chuarchun Wangthaphan, Sowit Bamrungphak and Phrakru Sudhikhambhirayana</i>	
การพัฒนารูปแบบการเปิดเผยและรายงานข้อมูลทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย: The Developing of Disclosure Form and Information Report of Intellectual Capital: The Listed Companies in Stock Exchange of Thailand.....	1322-1335
<i>จารุวรรณ เอกสะพัง และพิเชษฐ์ โสภาพงษ์: Jaruan Aeksapang and Phichet Sopapong</i>	
การวิเคราะห์หลักพุทธิปัญญาในพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาความเชื่อในอำนาจตนของมนุษย์: The Buddhist Cognitive Principles to Develop Belief in Internal Locus of Control.....	1336-1351
<i>ประสิทธิ์ กุลบุญญา: Prasit Kunbunya</i>	
แบบจำลองศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0: Model for Strengthening Tourism River Floating Market of Tha Chin River in Thailand 4.0.....	1352-1366
<i>อรณิช เกียรติอุบลไพบูลย์ และ บัณฑิต ผังนิรันดร์: Oranich Kiertubolpaiboon and Bundit Pungnirund</i>	
การพัฒนากรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู: The Development of a Framework of Teaching Practice Competencies in School for Pre-service Teachers.....	1367-1379
<i>แพรวนาภา เรียงริลา, ดนุลดา จามจุรี, มนต์รี แยมกสิกร และสุนีย์ เหมะประสิทธิ์: Praewnapa Riengrila, Danulada Jamjuree, Montree Yamkasikorn and Sunee Haemaprasith</i>	

เรื่อง	หน้า
ยุทธศาสตร์การพัฒนาศรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครู ปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: The Strategy for Development of Research Competencies of Teacher in Pakse Teacher Training Colleges, Lao PDR.....	1380-1393
สมชัย เทพสมบัติ, กิติรัตน์ สีหพันธ์ และจินณวัตร ปะโคทั้ง:	
<i>Somxay Thepsombath, Kitirat Sihaban and Jinnawatra Pakhotang</i>	
รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: A Model of Water Resource Management in the Lower Mekong Basin, the Lao People's Democratic Republic.....	1394-1403
กอละกัน คำมะวง, อนุชา เพียรชนะ และมาลี ไชยเสนา: Kolakanh Khammavong, Anucha Phianchana and Malee Chaisena	
แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอลำเขือง จังหวัดยโสธร: The Guideline for Morality Cultivation of Youth at Phuttabuttra Moral Training Center, Wat Nongloeng, Kham Khuean Kaeo District, Yasothon Province.....	1404-1417
พระอนุสรณ์ ปรุกโกโม, พระครูสุวิศิษฐ์ภริญาณ และพระโสภณพัฒนบัณฑิต:	
<i>Phra Anusorn Parakkamo, Phrakru Sudhikhambhirayana and Phra Sophonpathanabundhit</i>	
นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี: Innovation of Buddhism Propagation of Sangha in Udonthani Province.....	1418-1428
พระมหาเสกสรรค์ สุขกาโม, พระมหาสุนันท์ สุนนโท และ พระปลัดระพิน พุทธิสาร:	
<i>Phramaha Seksan Sukhakāmo, Phramaha Sunan Sunandho and Phrapalad Rapin Buddhiso</i>	
รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี: Knowledge Management Model of Nonthaburi Provincial Meditation Practice Centers....	1429-1438
พระครูนนทกิจโกศล (สิริชัย สิริชัย), ประเสริฐ ธิลาว และ เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง:	
<i>Phrakhrunonthakitkoston (Sirichai Sirichayo), Prasert Thilao and Kaittisak Sukleang</i>	

เรื่อง	หน้า
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยข้าว ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม: The Community Based Tourism Management at Ban Hua Khua, Kae Dam Subdistrict, Kae Dam District, Maha Sarakham Province.....	1439-1451
<i>กชธมน วงศ์คำ และเวธกา มณีเนตร: Kochtamon Wongkam and Wethaka Maneenet</i>	
สิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้: กรณีศึกษาป่า ชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี: Community Rights in Management and Utilization of Natural Resources and Forestry: A Case Study of Ban Dong Yang Forest Communities, Ko-e, Khueang Nai District, Ubon Ratchathani Province.....	1452-1465
<i>บุญมี โททำ: Boonmee Totum</i>	
การพัฒนาระบบและกลไกที่เหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนบน: Development of Appropriate System and Mechanism of Public Policy Formulation of Local Administrative Organization in Upper Northern Thailand.....	1466-1478
<i>ทศพล อะทาโส, เฉลิมชัย ปัญญาดี, สมคิด แก้วทิพย์ และนนท์ น้ำประทานสุข: Thosapon Ataso, Chalermchai Punyadee, Somkid keawtip and Non Napratansuk</i>	
ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: The Upstream of the Chao Phraya River and Development to the Sustainable Tourism Grassroots Economy.....	1479-1491
<i>อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวริฐศีลขันธ, รัตติยา เหนืออำนาจ และจรรยาภรณ์ สุนทรเดชา: Akkaradecha Brahmakappa, Phrakhrunivitsinlakhan, Rattiya Nua-amnat and Jaroonsak Soonthondachar</i>	
รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่: A Developing Model for Living Quality of people in Phrae Province.....	1492-1505
<i>พงศ์รัตน์ ภิรมย์รัตน์, ฤเดช เกิดวิชัย และ ณัฐพงษ์ เตชะรัตนเสฏฐ์: Pongrat Piromrat, Ludech Girdwichai and Nattapong Techarattanasad</i>	

เรื่อง	หน้า
เครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ ของผู้ประกอบการ โรงหล่อในจังหวัดนครปฐม: Learning Network for Preserving the Wisdom of Casting the Foundries of Foundry Entrepreneurs in Nakhon Pathom Province.....	1506-1521
<i>ขมาวีร์ จันทร์อารีย์, พระสุธีรัตนบัณฑิต, และโกนิญ์ ศรีทอง: Samawee Junaree, Phrasuthirattanapundit and Konit Srithong</i>	
การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับ การเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล: Development E-book About How to Teach the Study by Zappar Applcation in High School to the International.....	1522-1538
<i>ภูมิภาควัฒน์ ภูมิพงศ์คชศร: Phumiphakawath PhumpongkackaSorn</i>	
กระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติด้วยหลัก พุทธสันติวิธี: The Counseling Process of Astrologers in the Association of International Astrology by the Buddhist Peaceful Means.....	1539-1551
<i>วรรณิดา สงขาว และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส: Wantida Songkhao and Phramaha Hunsā Dhammahāso</i>	
การพัฒนาแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคมเพื่อส่งเสริม ทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 สำหรับนิสิตครู: Development of the Flipped- Classroom Model via Google Cloud Computing and Social Media to Enhance Way of Thinking Skills in 21 st Century for Teacher Students.....	1552-1566
<i>อุทิศ บำรุงชีพ: Uthit Bamroongcheep</i>	

บทความวิชาการ : Articles

กระบวนการค้นคว้าในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคม: Inquiry Paradigm in Social Welfare.....	1567-1580
<i>สุธิดา แฉ่งประจักษ์: Suthida Changprachak</i>	

เรื่อง	หน้า
บทวิเคราะห์รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยบนสังคมออนไลน์: An Analysis of Moral Essential Model to Thai Youths on Online Society.....	1581-1592
พระมหาสมศักดิ์ ฐมฺมโชติโก (ธรรมโชติ): <i>Phramahasomsak Dhammachotiko (Thammachot)</i>	
การสร้างสันติสุขชายแดนไทยและกัมพูชา: โครงการความร่วมมือในการจัดการโรคติดต่อโรคติดต่อเชื้ออุบัติใหม่ และโรคติดต่อเชื้ออุบัติซ้ำ: Peacebuilding Along Broader Thailand and Cambodia: The Cross-Border Collaborations Program for Management Communicable, Emerging Infectious, and Re-emerging Infectious Disease.....	1593-1607
กนกอร ชาวเวียง, บุญสืบ โลโสสม, เยาวดี สุวรรณนาคะ, ธนพล บรรดาศักดิ์ และ พัชรพร คำภูมิ: Kanok-on Chaowiang, Boonsurb Sosome, Yaovadee Suwannaka, Thanapol Bundasak and Pacharaporn Kampumee	
พระราชกรณียกิจ: บทบาทและหน้าที่พระธรรมราชาที่ปรากฏในจกักวัตติสูตร: Royal Duties: The Roles and Duties of the Dhamma Racha as Appeared in the Cakkawatti Sutta.....	1608-1621
พระมหาคำพันธ์ ปากาโร, นคร จันทราช, สิปปมงคล บ่องภา, พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑูมโน, นายปฐมสิทธิ์ แสงวงศ์ และเพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย: Phramaha Kampan Phapakaro, Nakhon Jantharach, Sipmongkol Phongpa, Phrakru Dhammathorn Siriwat Siriwatthano, Pathomsit Savaengvong and Penphan Fuangfooloy	
บทบาทผู้นำสตรีจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ: The Role of Women Leaders in Volunteering Based on Buddhist Integration.....	1622-1638
จิตรรา แสงวัฒนาภักษ์: Chittra Saengwattanarerk	

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*

Analytical Study of mind in Theravara Buddhist Scriptures

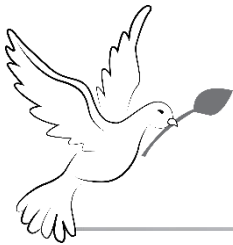
แมชีกฤษณา รักษาโฉม

Maechee Kritsana Raksachom

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

graduate school, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author. Email: kritsanachom@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของเจตสิก 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมอันเกิดจากความเข้าใจแนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยศึกษาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาพร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า

1) ในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก คัมภีร์อรรถกถาอัฐสาลินี คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์อภิธรรมมาตาร คัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะ คัมภีร์อภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา คัมภีร์ปรมัตถทีปนี และตำราปรมัตถโชติกะแสดงจำนวนจิต 89 ดวง หรือ 121 ดวง ทั้งหมดมีชื่อเรียกตามหน้าที่และลักษณะอาการที่เกิดขึ้น แบ่งกลุ่มจิตที่เป็นเหตุ จิตที่เป็นผล จิตที่ไม่เป็นเหตุและผล มีทั้งหมด 4 ระดับคือ 1.ระดับเบื้องต้น 2.ระดับกลาง 3.ระดับสูง 4.ระดับสูงที่สุด สำหรับในคัมภีร์พระสูตรตันตปิฎกปรากฏชื่อว่า จิต มโน วิญญูญาณเท่านั้นไม่ปรากฏจำนวนของจิต

2) การที่จิตแสดงพฤติกรรมด้านดี พฤติกรรมด้านไม่ดีหรือพฤติกรรมระดับกลางนั้นอันเนื่องมาจากเจตสิกจำนวน 52 ดวงอันเป็นรากฐานให้เกิดพฤติกรรม

3) การพัฒนาจิตให้มีคุณค่าทางจริยธรรมคือการพัฒนาจิตระดับเบื้องต้นให้มีความผ่องใสตามรักษาคือที่ผ่องใสให้มีความผ่องใสได้นานโดยการฝึกกรรมฐานเพื่อนำไปสู่ความสุขทางจิตอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : จิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนา; จิตผ่องใส; คุณสมบัติที่เกิดกับจิต

* Received August 6, 2020; Revised August 12, 2020; Accepted August 24, 2020

Abstract

This research aimed to: 1) to study the concept of mind (*citta*) in Theravada Buddhism, 2) to study the behaviors of mental qualities (*cetasikas*), and 3) to analyze the ethical values gained from the proper understanding on the concept of mind in Theravada Buddhism. This is a documentary research conducted by studying Tipiṭaka, commentaries and related documents.

The research results were found as follows:

1) In Abhidhamma Piṭaka, Aṭṭhasālinī Aṭṭhakathā, Visuddhimagga, Abhidhammāvatāra, Abhidhammatthasaṅgaha, AbhidhammatthavibhāvinīTikā, Paramatthadīpanī and Paramatthajotika texts, the 89 or 121 types of mind (*citta*) in details are expounded. All are named by its functions and occurred characteristics where they are obviously categorized as causal mind, resultant mind and neither causal nor resultant mind in a total of 4 levels, namely, (1) Preliminary level, (2) Middle level, (3) High level, and (4) Highest level. As regards the Suttanta Piṭaka, mind appeared only as *Citta*, *Mano* and *Viññāṇa*, but no number of minds was found. 2) The mind expresses good, bad or neutral behaviors due to the 52 mental qualities (*cetasikas*) which are the foundation of mental behaviors. 3) The mental development for achieving ethical values means the enhancement of the preliminary level of mind for calmness through sustaining the mental tranquility based on meditation exercise by which the sustainable mental happiness could be actualized.

Keywords: mind in Theravada Buddhism; pure mind; mental properties

บทนำ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ความซึมเศร้า ความเหงา ความว้าเหว่ ความไม่เข้าใจกัน ความโศก ความกังวลใจ ความอยากได้เกินพอดี แรงอาฆาตพยาบาท ความรัก ความชิงชัง การปล้น การทะเลาะกัน การตบตีกัน การฉกชิงวิ่งราว การเอาผิดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น การฆ่าตัดตอน การฆ่าล้างแค้น การฆ่าตัวตาย การทำสงคราม ในทางตรงกันข้าม เหตุการณ์ในด้านดีที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ เช่นการมีความสุข เจริญรุ่งเรือง ความฉลาด มีความมุ่งมั่น ร่าเริง กล้าหาญ การประสบความสำเร็จ เป็นต้น ก็เนื่องมาจากจิต ซึ่งมีส่วนในการขับเคลื่อนการตัดสินใจทำการทั้งดีและไม่ดี จิตมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ โดยสะท้อนผ่านเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต Watters (1199) กล่าวว่าพลังเร้นลับที่อยู่ในตัวมนุษย์หญิงชายทั่วโลกนั้นคือ จิต เป็นภาวะที่บริสุทธิ์ เป็นภาวะสมบูรณ์ กว่าความเร็วแสง (Watters, 1199)

มนุษย์แต่ละคนมีความฉลาดต่างกัน อุปนิสัยต่างกัน รสนิยมต่างกัน การดำเนินชีวิตต่างกัน สิ่งก่อสร้างที่อยู่อาศัย เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องอำนวยความสะดวก จิตกรรมลวดลายสวยงาม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม การแสดงนาฏศิลป์ การแต่งเพลง การร้องเพลง การรักษสุขภาพ การต้องการมีชีวิตอยู่ การทำความดี ความรักเมตตา ความกรุณา จิตอาสา การบริจาคทาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือบุคคลที่ประสบความทุกข์ การไม่เบียดเบียนกัน การไม่หลงมกมาย ตลอดจนการเห็นแก่ตัว การประพฤติดุจจริต การหลอกลวง การเบียดเบียนผู้อื่น การทารุณโหดร้าย การฆ่าผู้อื่น การล้อเลียนรูปลักษณ์ของผู้อื่น ลักษณะเหล่านี้เป็นการเกิดขึ้นของจิต ดังข้อความพระพุทธพจน์ว่า โลกถูกจิตนำไป ถูกจิตผลักดันไป จิตเป็นธรรมอย่างหนึ่งที่โลกทั้งหมดตกอยู่ในอำนาจ (Thai Tipitaka: 15/62/73) จิตมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าวิญญานและวิญญานอาศัยอยู่ในร่างกายมนุษย์ ดังข้อความพระพุทธพจน์ว่า วิญญานเหมือนเจ้าผู้ครองนคร ส่วนร่างกายเปรียบเหมือนนคร (Thai Tipitaka: 18/245/259) จากพระพุทธพจน์นี้จะเห็นความสำคัญของจิตหรือวิญญานมีอำนาจเหนือร่างกายขับเคลื่อนชีวิตให้ดำเนินไปผ่านความสุขความทุกข์

แนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดที่พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญอย่างมาก เพราะจิตเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของมนุษย์ 5 ส่วน เรียกว่าขันธ 5 ส่วนของร่างกายมี 1 ส่วน จิตใจและคุณสมบัติที่เกิดกับจิตมี 4 ส่วนคือ 1.ความรู้สึก 2.ความจำ 3.ความคิดดีและไม่ดี 4.การรู้แจ้งอารมณ์ จำนวน 4 ส่วนนี้มีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่ง ดังข้อความพระพุทธพจน์ว่า จิตตึนรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก ผู้มีปัญญาสามารถควบคุมให้ตรงได้ เหมือนช่างศรดัดลูกศรให้ตรง ฉะนั้นจิตนี้ย่อมดิ้นรนไปมา เหมือนปลาที่ถูกยกขึ้นจากน้ำโยนไปบนบกฉะนั้นดังนั้นผู้มีปัญญาจึงควรละบ่วงแห่งมาร(Thai Tipitaka: 25/33-35/35) ในการนำเสนอเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระดับจิต กระบวนการทำงานของจิตตลอดจนแนวปฏิบัติต่อจิต อันเป็นประโยชน์ต่อครูอาจารย์ นักบริหาร นักประชาสัมพันธ์ นักปกครอง นักการเมือง นักเผยแพร่ นักการศาสนา นักปฏิบัติธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า Piyananda (1974) ได้ศึกษาเรื่องจิตในไว้ในดัชนีพนธ์เรื่อง The Concept of Mind in Early Buddhism ซึ่ง Piyananda (1974) มีความเห็นว่าจิตในยุคต้นพุทธกาลถูกอธิบายไว้ 3 ประเด็นคือ 1) จิตตื่นรับอารมณ์ (active consciousness) จิตนอนเนื่อง (passive consciousness) 2) ความสัมพันธ์ของจิตในขันธ 5 (Five Aggregates) 3) ความสัมพันธ์ของจิตในปฏิจจสมุปบาท (Dependent Origination) มีความเห็นว่าจิตที่นอนเนื่องนี้มีลักษณะปรากฏอยู่ในขันธ 4 คือ เวทนา (vedana) สัญญา (sanna) สังขาร (sankhara) และวิญญาน (Vinnapa) และมีความเห็นว่า เวทนา (vedana) สัญญา (sanna) ใช้แทนคำว่าจิตได้ นอกจากนั้นจิตยังมีความหมายครอบคลุมถึงสังขารเพราะสังขารเป็นตัวทำให้จิตตื่นรับอารมณ์ Govinda (1993) ได้กล่าวถึงจิตไว้ในงานเขียนเรื่อง Buddhist Reflections การเจริญเติบโตจากเด็กเป็นผู้ใหญ่อาศัยจิตเป็นพลังขับเคลื่อนให้สิ่งมีชีวิตได้พบกับสิ่งแวดล้อมบนโลกและเกิดการปฏิสัมพันธ์ มนุษย์เติบโตมาพร้อมกับการพัฒนาจิตเพราะจิตมีศักยภาพสามารถพิจารณาอารมณ์ที่เป็นนามธรรมและมีความเป็นสากลในตัวเองการที่มนุษย์เวียนว่ายตายเกิดเป็นเพราะจิตที่ทำให้เกิดมีสังสารวัฏ และงานดัชนีพนธ์ของ Phramaha Sombon Vuddhikaro (2007) ได้กล่าวถึงจิตตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ในดัชนีพนธ์เรื่องจิตตามาตรของนิกายโยคจาร:การศึกษาเชิงวิเคราะห์บนฐานแนวคิดเรื่องจิตใน

พระพุทธศาสนายุคต้น พบว่า จิต มโน วิญญาณ มีการทำงาน 3 ระดับ คือ 1) จิตระดับมูลฐาน คือจิต/ภวังคจิต จิตพื้นฐานที่อยู่ในภาวะธรรมชาติล้วน ๆ ยังไม่แปดเปื้อนด้วยกิเลส 2) จิตระดับความคิด คือ มโน/ชวนจิต จิตที่ปรุงแต่งอารมณ์หรือเสพอารมณ์ 3) จิตระดับรับรู้อารมณ์ คือวิญญาณ จิตระดับที่ทำงานรับรู้อารมณ์ภายนอกที่ผ่านเข้ามาทางช่องทางอายตนะ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรียกรวมๆว่าวิญญาณ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมเจตสิกที่มีเนื้อหาเชิงจริยธรรม
3. เพื่อศึกษาคุณค่าทางจริยธรรมอันเกิดจากความเข้าใจแนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Study) โดยใช้วิธีการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยการศึกษาจากพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยภาษาไทย พ.ศ.2539 คัมภีร์อรรถกถาภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คัมภีร์อรรถกถาปกรณ์อรรถกถา คัมภีร์อรรถกถาปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค คัมภีร์อรรถกถามัตถสังคหะ คัมภีร์อรรถกถามัตถวิภาวินีฎีกา คัมภีร์ปรมัตถทีปนี ตำราปรมัตถโชติกา

2. พฤติกรรมของจิตและเจตสิกที่มีเนื้อหาเชิงจริยธรรม โดยศึกษาจากพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยภาษาไทย พ.ศ.2539 คัมภีร์อรรถกถาปกรณ์อรรถกถา คัมภีร์อรรถกถาปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค คัมภีร์อรรถกถามัตถสังคหะ คัมภีร์อรรถกถามัตถวิภาวินีฎีกา ตำราปรมัตถโชติกา และหนังสือเกี่ยวกับพฤติกรรม เอกสารทางวิชาการ ตลอดจนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมตามแนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาจากพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยภาษาไทย พ.ศ.2539 คัมภีร์อรรถกถาปกรณ์อรรถกถา คัมภีร์อรรถกถาปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค คัมภีร์อรรถกถามัตถสังคหะ คัมภีร์อรรถกถามัตถวิภาวินีฎีกา ตำราปรมัตถโชติกา

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของ สุกางค จันทวานิช ใน 6 วิธี คือ 1. การจำแนกประเภทข้อมูล (typological analysis) 2. การเปรียบเทียบ ข้อมูล (comparison) 3. การสรุปรูปแบบอุปนัย(analytic induction) 4. การตีความข้อมูล (interpretation) 5.การอธิบายสาเหตุและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล (cause description) 6. การเชื่อมโยงข้อมูลโดยจินตนาการเชิงสังคมวิทยา (sociological imagination)

5. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าในคัมภีร์พระสุตตันปิฎกและอรรถกถาที่มีคำอธิบายเกี่ยวกับจิตไม่มีรูปร่าง อาศัยอยู่ในร่างกาย ปรากฏชื่อว่า จิต มโน และวิญญาณ ในคัมภีร์อรรถกถามีคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของจิต 6 ประการคือ 1.สร้างสิ่งอันวิจิตร 2.วิจิตรในตนเอง 3.ถูกรรณกิเลสทำให้วิจิตร 4.รักษาไว้ซึ่งความวิจิตร 5.สั่งสมไว้ซึ่งการสืบทอดของตน 6.มีอารมณ์อันวิจิตร ช่องทางในการทำงานของจิตมี 6 ช่องทาง รับรู้อารมณ์ทางตาเรียกว่าจักขุวิญญาณ รับรู้อารมณ์ทางหูเรียกว่าโสตวิญญาณ รับรู้อารมณ์ทางจมูกเรียกว่าฆานวิญญาณ รับรู้อารมณ์ทางลิ้นเรียกว่าชีวหาวิญญาณ รับรู้อารมณ์ทางกายเรียกว่ากายวิญญาณ รับรู้อารมณ์ทางใจเรียกว่ามโนวิญญาณ มีลักษณะเกิดดับตลอดทั้งวันและคืน ช่วงของการเกิดดับเรียกว่าขณะจิต ขณะจิตที่เกิดขึ้นตามมีทั้งหมด 17 ขณะจิต คือภวังคจิตเกิด 3 ขณะ ปัญจทวาราวชชนจิต 1 ขณะ จักขุวิญญาณจิต 1 ขณะ สัมปฏิจฉนจิต 1 ขณะ สันตึรณจิตเกิด 1 ขณะ โวฏฐัพพนจิตเกิด 1 ขณะ ขวนจิตเกิด 7 ขณะ ตทารัมมณจิตเกิด 2 ขณะ ทางหู 17 ขณะจิต ทางจมูก 17 ขณะจิต ทางลิ้น 17 ขณะจิต ทางกาย 17 ขณะจิต ทางใจ 13 ขณะจิตคือภวังคจิต 3 ขณะ มโนทวาราวชชนจิต 1 ขณะ ขวนจิต 7 ขณะ ตทารัมมณจิต 2 ขณะ ในแต่ละขณะจิตยังมีขณะจิตเล็ก 3 ขณะ คือขณะเกิด ขณะตั้งอยู่ ขณะดับไป

แบ่งจิตออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1.กลุ่มจิตที่เรียกว่ากุสลา อัมมา 2.กลุ่มจิตที่เรียกว่าอกุสลา อัมมา 3.กลุ่มจิตที่เรียกว่าอัพยาภา อัมมา ในจำนวน 3 กลุ่มนี้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) กามาวจรจิตจำนวน 54 ดวง เป็นจิตที่อยู่ในท่ามกลางกระแส รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และการรับอารมณ์ทางใจ (อัมมารมณ) ที่น่าชอบใจ น่าปรารถนา มีทั้งจิตที่เป็นกุศลจิต(จิตดี) อกุศลจิต(จิตไม่ดี) อัพยาภาจิต(จิตเป็นกลาง) 2) รูปาวจรจิต จำนวน 15 ดวง จิตที่พัฒนาระดับรูปमान 3). อรูปาวจรจิต จำนวน 12 ดวง จิตที่พัฒนาระดับอรูปमान 4). โลกุตตรจิต 8 หรือ 40 ดวง จิตที่พัฒนาระดับสูงสุดเป็นจิตที่ทำลายกิเลสทำลายภพชาติเป็นจิตของพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ จำนวนจิตทั้งหมด 89 ดวง (โดยย่อ) หรือ 121 ดวง(โดยพิสดาร) มีหลักฐานปรากฏในพระอภิธรรมปิฎกธรรมสังคณोธิบายจิตแต่ละดวงพร้อมทั้งคุณสมบัติที่เกิดกับจิต ตลอดจนการนำจิตและคุณสมบัติของจิตมาจัดเป็นขั้นๆ อายตนะ ธาตุ อาหาร อินทรีย์ ฌาน มรรค พลเหตุ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ มนายตนะ มนินทรีย์ มโน วิญญาณธาตุ อัมมายตนะ อัมมธาตุ และจิตทั้งหมดพร้อมทั้งคุณสมบัติของจิตเป็นสัญญาไม่มีตัวตน หลักฐานชั้นพระไตรปิฎกทำให้เห็นภาพการแบ่งจิต 4 ระดับคือ ระดับเบื้องต้น ระดับกลาง ระดับสูง และระดับสูงที่สุด

หลักฐานในคัมภีร์อรรถกถาพระอภิธรรมพระอรรถกถาจารย์ได้นำเนื้อหาจิตจำนวน 89 ดวงจากพระไตรปิฎกมาอธิบายให้สั้นกะทัดรัดได้ใจความ การอธิบายกามาวจรกุศลจิต 8 ดวง ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาและฎีกาเรียกจิตเหล่านี้ว่า มหาจิต หรือ มหากุศลจิต และเรียกชื่อมหากุศลจิตทั้ง 8 ดวงให้สั้นโดยแบ่งมหากุศลจิตออกเป็นปัญญา เวทนา และอสังขาริกจิต สสังขาริกจิตดังนี้ 1.มหากุศลจิตที่ประกอบด้วยปัญญา เรียกว่า ญาณสัมปยุตตจิตทั้งหมด 4 ดวง 2.มหากุศลจิตที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาเรียกว่าญาณวิปยุตตจิตทั้งหมด 4 ดวง แบ่งออกเป็นเวทนา (ความรู้สึก) 2 กลุ่มคือ 1.มหากุศลจิตที่เป็นโสมนัสสเวทนา 4 ดวง 2.มหากุศลจิตอุเบกขาเวทนา 4 ดวง แบ่งออกเป็นจิตที่เป็น 1.อสังขาริกจิต (ไม่ถูกกระตุ้น) 4 ดวง 2.สสังขาริกจิต (ถูกกระตุ้น) 4 ดวง มหากุศลจิตทั้ง 8 ดวงเหล่านี้เป็นจิตระดับดีประกอบด้วยความรู้สึกดีใจ จิตระดับดี

ประกอบด้วยความรู้สึกเฉยๆ ความดีประกอบด้วยปัญญาความฉลาดทางอารมณ์ ความดีไม่ประกอบด้วยปัญญา ความดีเกิดขึ้นโดยสามัญสำนึกตนเอง ความดีถูกกระตุ้นชี้แนะให้ทำ มหาวิปากจิต 8 ดวง เป็นจิตที่เป็นผลของมหากุศลจิตแบ่งออกเป็นปัญญา เวทนาและอสังขาริก สสังขาริกจิตเหมือนมหากุศลจิต เปรียบมหาวิปากจิตเหมือนเงาหน้าในกระจก มหากุศลจิตเปรียบเหมือนหน้าของบุคคล สำหรับมหากิริยาจิต 8 ดวง เป็นจิตพระอรหันต์ที่ยังไม่นิพพานยังดำเนินชีวิตอยู่ในโลกการกระทำของพระอรหันต์เป็นปาปมุตติ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่แสดงพฤติกรรมของบุคคลมี 3 ทางคือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ พฤติกรรมภายในใจคือการคิดปรุงแต่งทั้งดีและไม่ดี คิดฟุ้งซ่าน จินตนาการเรื่องต่างๆ เป็นพฤติกรรมภายในไม่มีใครรู้ แต่เมื่อแสดงออกทางกาย หรือวาจาทำให้ผู้อื่นรู้เห็นพฤติกรรมนั้น พฤติกรรมเป็นเครื่องบ่งบอกว่าเป็นคนดีหรือคนไม่ดี พฤติกรรมความเอื้อเฟื้อถ้อยทีถ้อยอาศัยจิตอาสาช่วยเหลือสังคมส่วนรวม พฤติกรรมสวดมนต์ ตักบาตร เมตตากุรณา พุติไฟเพราะมีสละเหตุผล พฤติกรรมเกิดจากเจตสิก จำนวน 52 ดวง ในจำนวน 52 ดวงนั้น คือ เจตสิกที่ทำให้เกิดพฤติกรรมฝ่ายดีมี 25 ดวง คือ

1.สัทธา	ธรรมชาติที่เชื่อเลื่อมใสในอารมณ์ และทำให้สัมปยุตธรรมเลื่อมใส
2.สติ	ธรรมชาติที่ระลึกได้ในอารมณ์และทำให้สัมปยุตธรรมระลึกได้
3.hiri	ธรรมชาติที่ละอายรังเกียจบาปมีกายทุจริตเป็นต้น
4.โอตตปปะ	ธรรมชาติที่เกรงกลัวบาป มีกายทุจริตเป็นต้น
5.โอโลกะ	ธรรมชาติที่เป็นข้าศึกต่อโลภะไม่ติดในอารมณ์
6.โอโทสะ	ธรรมชาติที่เป็นข้าศึกต่อโทสะเป็นความไม่ดุร้าย
7.ัตตรัมมัตตตา	ธรรมชาติที่ทำให้สัมปยุตธรรมวางเฉยในอารมณ์
8.กายปัสสัทธิ	ความสงบกาย
9.จิตตปัสสัทธิ	ความสงบจิต
10.กายลหุตา	ความเบาแห่งกาย
11.จิตตลหุตา	ความเบาแห่งจิต
12.กายมูทุตา	ความอ่อนแห่งกาย
13.จิตตมูทุตา	ความอ่อนแห่งจิต
14.กายกัมมัณฺญตา	ความสำเร็จประโยชน์ในการงานแห่งกาย
15.จิตตกัมมัณฺญตา	ความสำเร็จประโยชน์ในการงานแห่งจิต
16.กายปาคูณฺญตา	ความคล่องแคล่วแห่งกาย
17.จิตตปาคูณฺญตา	ความคล่องแคล่วแห่งจิต
18.กายชุกตา	ความตรงแห่งกาย
19.จิตตชุกตา	ความตรงแห่งจิต
20.สัมมาวาจา	วาจาที่เป็นเหตุพูดชอบคือเว้นจากวจีทุจริต ๔

21.สัมมากัมมันตะ	การทำงานชอบคือเว้นจากกายทุจริต ๓
22.สัมมาอาชีวะ	ความเลี้ยงชีพชอบคือเว้นจากมิฉาชีพ
23.กรณา	ธรรมชาติที่มีสัตว์หาประมาณมิได้เป็นอารมณ์แล้วสงสารคิดช่วยให้เขาพ้นทุกข์
24.มุทิตา	ธรรมชาติที่มีสัตว์หาประมาณมิได้เป็นอารมณ์แล้วพลอยยินดีสมบัติของผู้อื่น
25.ปัญญินทรีย์	คือ โมหะ อันยังรู้ลักษณะมีอนิจลักษณะเป็นต้นและเป็นใหญ่ในการหยั่งรู้สภาวะตามความเป็นจริง

เจตสิกทั้ง 25 ดวงนี้สนับสนุนให้จิตมีศักยภาพในการทำสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน เจตสิกเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพลังในการขับเคลื่อนจากจิตใจสนับสนุนจิตให้มีสันติภาพทั้งภายในตนและภายนอกตนนำไปสู่การประพฤติจริยธรรมที่งดงามเป็นเจตสิกที่บ่มเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งปัญญาส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตสู่สันติภาพอย่างยั่งยืน

ในทางตรงกันข้ามเจตสิกที่ทำให้เกิดพฤติกรรมไม่ดีกล่าวคือพฤติกรรมเป็นคนฟุ้งซ่าน วิตกกังวล พฤติกรรมชอบฆ่าสัตว์ พฤติกรรมชอบลักขโมย พฤติกรรมชอบละเมิดคุ้มครองของผู้อื่น พฤติกรรมพูดเท็จ พฤติกรรมมักดื่มสุราเมาแล้วส่งเสียงดังทะเลาะกับผู้อื่นหรือทำร้ายคนในครอบครัว พฤติกรรมเห็นแก่ตัว พฤติกรรมมักโกรธ หงุดหงิด พฤติกรรมหลงงมงายในสิ่งที่เป็นอบายมุข เจตสิกที่ทำให้เกิดพฤติกรรมฝ่ายไม่ดีชื่อว่าอกุศลเจตสิก มีจำนวน 14 ดวง คือ

1.โมหะ	ธรรมชาติที่หลงอยู่ในอารมณ์ปกปิดสภาวะความเป็นจริงแห่งอารมณ์
2.อหิริกะ	ธรรมชาติที่ไม่เกลียดบาปมีกายทุจริตเป็นต้น
3.อนัตตปปะ	ธรรมชาติที่ไม่กลัวบาปมีกายทุจริตเป็นต้น
4.อุทธัจจะ	ธรรมชาติที่ฟุ้งซ่านในอารมณ์
5.โลภะ	ธรรมชาติที่อยากได้ติดในอารมณ์
6.ทิฐิ	ธรรมชาติที่เห็นผิดละสภาวะตามความเป็นจริงแห่งอารมณ์ยึดถือตามความไม่จริง
7.มานะ	ธรรมชาติที่ถือตัวว่าเราดีกว่าเขาเป็นต้น
8.โทสะ	ธรรมชาติที่ประทุษร้ายหยาบคาย
9.อิสสา	ธรรมชาติที่ริษยาสมบัติของผู้อื่น
10.มัจฉริยะ	ธรรมชาติที่หวงแหนเหนียวแน่นสมบัติของตน
11.กุกกุจจะ	ธรรมชาติที่เดือดร้อนปรารถนาความชั่วที่ได้ทำไว้และความดีที่ยังไม่ได้ทำ
12.ถีนะ	ธรรมชาติที่ทำให้จิตห่อถอยไม่อาจหาญ
13.มิทระ	ธรรมชาติที่ทำให้เจตสิกธรรมที่เกิดกับตนห่อถอยไม่อาจหาญ

14. วิจิตร	ธรรมชาติที่ลึกลงในอารมณ์ตัดสินไม่ได้

เจตสิกทั้ง 14 ดวงนี้เป็นบ่อเกิดแห่งความเดือดร้อนบ่มเพาะเชื้อแห่งความทะเลาะวิวาท อาชญากรรมทุกชนิด การทุจริต การติดยาเสพติด เปรียบเหมือน 14 รากแก้วของต้นไม้ที่มีเชื้อโรคส่งผลให้ต้นไม้ไม่เจริญเติบโตหรือหยุดการเจริญเติบโต

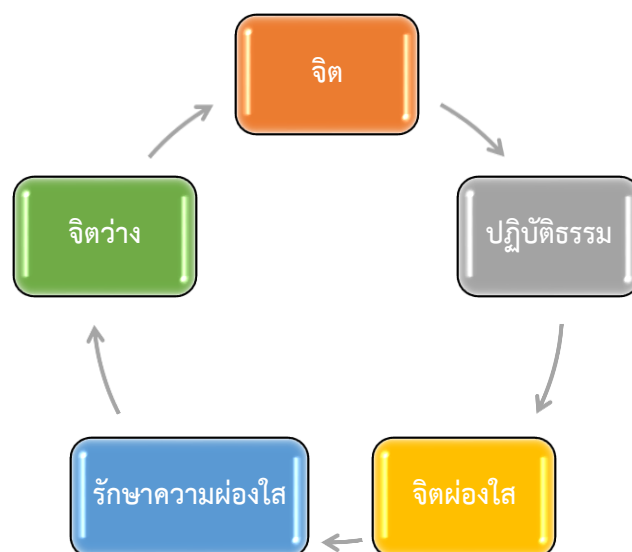
และยังมีเจตสิกจำพวกหนึ่งที่เป็นกลางๆแต่เป็นเบื้องต้นให้เกิดพฤติกรรมฝ่ายดีและไม่ดีกล่าวคือเกิดร่วมกับเจตสิกฝ่ายดีก็ได้ เกิดร่วมกับเจตสิกฝ่ายไม่ดีก็ได้ เจตสิกกลุ่มนี้ชื่อว่าอัญญาสมานเจตสิกมีทั้งหมด 13 ดวง คือ

1. ผัสสะ	ธรรมชาติที่ถูกต้องอารมณ์
2. เวทนา	ธรรมชาติที่ส่วยอารมณ์
3. สัญญา	ธรรมชาติที่จำอารมณ์
4. เจตนา	ธรรมชาติที่กระตุ้นสัมปยุตธรรมให้คิดในอารมณ์
5. เอกัคคตา	ธรรมชาติที่ทำให้จิตมีอารมณ์แน่วแน่
6. ชีวิตินทรีย์	ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการเลี้ยงรักษาธรรมที่เกิดร่วมกับตนให้เป็นอยู่ได้
7. มนสิการ	ธรรมชาติที่ทำให้นามธรรมที่เกิดร่วมกับตนมุ่งตรงต่ออารมณ์
8. วิตก	ธรรมชาติที่ยกนามธรรมที่เกิดร่วมกับตนไว้ในอารมณ์
9. วิจาร	ธรรมชาติที่พิจารณาอารมณ์ติดตามวิตก
10. อธิโมกข์	ธรรมชาติที่ตัดสินอารมณ์ได้เด็ดขาด
11. วิริยะ	ธรรมชาติที่อาจหาญพยุงธรรมที่เกิดร่วมกับตนมิให้ทอดลอย
12. ปีติ	ธรรมชาติที่อิ่มใจในอารมณ์ที่ได้
13. ฉันทะ	ธรรมชาติที่พอใจในอารมณ์

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า คุณค่าจริยธรรมเกี่ยวกับจิตในการดำเนินชีวิต มนุษย์ดำเนินชีวิตภายใต้อำนาจของจิต ซึ่งมีระดับจิตอยู่ 3 ลักษณะ (1) ระดับจิตที่พัฒนา คือจิตคิดดี พุทธิ ทำดี มีปัญญา มีสติสัมปชัญญะ มีศรัทธา โดยจิตที่ก้าวข้ามความแค้นความอาฆาตพยาบาท การทำความดีที่เกิดจากฐานจิตที่เป็นมหากุศลจิตมีเจตสิกเกิดร่วมด้วยจำนวน 56 สภาวะ ระดับจิตที่พัฒนาแล้วก่อให้เกิดคุณค่าทางจริยธรรมในการทำงานที่สุจริต ความสุขเกิดจากการมีพฤติกรรมที่ไม่มีโทษ โดยมีฐานจิตที่เฉลียวฉลาด สงบ มุ่งมั่นในความดี มีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ (2) ระดับจิตที่ไม่พัฒนา จิตที่มีความเครียด ความกังวล ความเศร้าหมอง ความอาฆาต ความตระหนี่ เป็นโลกจิต โทสจิตและโมหจิต (3) ระดับจิตที่ไม่ต้องพัฒนา คือ วิปาก

จิตเป็นองค์ความรู้ที่สะสมมาตั้งแต่อดีตชาติ เป็นเหตุให้ได้เห็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี ได้ยินเสียงที่ดีหรือไม่ดี ได้กลิ่นที่ดีหรือไม่ดี ได้รับประทานอาหารที่ดีหรือไม่ดี ได้สัมผัสที่นั่งที่นอนดีหรือไม่ดี

ลักษณะจิตที่เข้มแข็งเป็นจิตที่พัฒนามาจากการการพึงธรรมชาติปฏิบัติธรรมหรือฝึกกรรมฐานมีสติ สมาธิ ปัญญา มีคุณสมบัติที่เฉลียวฉลาด ความคิดที่ถูกต้อง ความพยายามทำสิ่งที่ดี ประกอบอาชีพการงานที่สุจริต มีสติ มุ่งมั่นในการทำงาน การที่จิตมีสติ สมาธิ ปัญญาคือลักษณะของจิตที่ผ่องใส รักษาความผ่องใสของจิตประครองจิตที่ผ่องใสให้อยู่ได้นาน จิตที่ผ่องใสอย่างต่อเนื่องย่อมเข้าถึงจิตว่างจากรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส นึกคิด ไม่ติดในความเพลิดเพลิน ว้างจากมนุษย์ ว้างจากป่า ว้างจากแผ่นดิน ว้างจากอากาศอันญายตนะ ว้างจากวิญญานอันญายตนะ ว้างจากอากิณญายตนะ ว้างจากเนวสัญญานาสัญญายตนะ จิตว่างจาก กามาสวะ ภวาสวะ อวิชาสวะ บุคคลบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วยังไม่นิพพานและอายตนะ 6 ยังดำเนินไป จิตยังเกิดขึ้น รับอารมณ์ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่ไม่มีอาสวะเกิดขึ้น การพัฒนาจิตเริ่มจากการปฏิบัติธรรมเพื่อให้จิตมีเวลาอยู่กับปัจจุบันการกรองจิตให้จิตผ่องใสมี 4 วิธีคือ 1.กรองทางกาย 2.กรองทางความรู้สึก 3.กรองโดยการรู้สภาพของจิต 4.กรองผ่านรูปนาม อายตนะ ธาตุ นิพจน์ การปฏิบัติธรรมส่งเสริมให้จิตมีความผ่องใส การรักษาความผ่องใสของจิตให้อยู่ได้นานส่งผลให้เกิดจิตว่าง ดังแผนภูมิดังนี้

องค์ความรู้จากการวิจัย

1. จำนวนจิตที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก อรรถกถาอัฐสาลี วิสุทธิมรรค อภิธรรมมัตถสังคหะ อภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา มีจำนวน 89 หรือ 121 มีเนื้อหาเหมือนกัน
2. จิตที่ทำให้พระอรหันต์ยิ้ม จิตที่พิจารณาอารมณ์ทางใจ ในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกเรียกชื่อว่ามนวิญญานธาตุ ในคัมภีร์อรรถกถาและคัมภีร์ฎีกาพระอภิธรรมเรียกชื่อจิตที่ทำให้เกิดการยิ้มของพระอรหันต์ว่า หลีตุปปาทจิต จิตที่พิจารณาอารมณ์ทางใจเรียกชื่อว่าโนทวาราวชชนจิต จิตที่เป็นกุศลจิตชั้นกามาวจรใน

พระอภิธรรมปิฎกเรียกชื่อว่ากามาวจรกุศลจิตในคัมภีร์อรรถกถาและฎีกาพระอภิธรรมเรียกชื่อว่า มหาจิต หรือ มหากุศลจิต ส่วนคำว่า ขวนจิต(จิตที่เสพอารมณ์) มีชื่อปรากฏในชั้นอรรถกถาและฎีกา

3. จิตผ่องใสมี 2 ลักษณะคือ 1) ภาวังคจิต จิตที่ผ่องใสบริสุทธิ์นั้นหากเป็นจิตของปุถุชนแล้วภายใต้ความผ่องใสนั้นยังมีอาสวะกิเลสนอนเนื่อง 2) ปสันนจิต จิตที่ผ่องใสในขณะที่จิตเป็นกุศลจิตขั้นตอนนี้มีขวนจิตที่เป็นกุศลจิตเสพอารมณ์ 7 ครั้ง การปฏิบัติธรรมเป็นพื้นฐานให้จิตผ่องใสและรักษาความผ่องใสให้อยู่ได้นานจนกระทั่งจิตขึ้นสู่ระดับอริยจิต

4. จิตว่างมี 4 ระดับคือ 1) ว่างจากสิ่งรบกวนในชีวิตแต่จิตกำหนดองค์ภาวนากล่าวคือว่างจากบ้านไม่ว่างจากป่า 2) จิตว่างระดับรูปฌาน 3) จิตว่างระดับอรูปฌาน 4) จิตว่างระดับโลกุตตรฌาน จิตว่างคือจิตที่อยู่ในผลสมาบัติ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 จิตมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาช่วงของความเปลี่ยนแปลงเรียกว่า ขณะ และมีชื่อเรียก 10 ชื่อ คือ จิต มโน วิญญาณ มานัส หทัย ปันธระ มนินทรีย์ มนายตนะ วิญญาณขันธ มโนวิญญาณธาตุ ถึงจะมีชื่อเรียก 10 ชื่อแต่มีสภาวะเดียวคือรู้อารมณ์ คิดอารมณ์ นอกจากนั้นจิตยังเปลี่ยนไปตามอารมณ์ที่เกิดขึ้นมีทั้งหมด 89 ดวงหรือ 121 ดวง จำนวนจิตเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในพระอภิธรรมปิฎกคัมภีร์ธรรมสังคณิการแบ่งกลุ่มจิตโดยแบ่งเป็นกุศลเรียกชื่อว่ากุศล ฆัมมา กลุ่มจิตที่เป็นอกุศล เรียกว่าอกุศล ฆัมมา กลุ่มจิตที่ผลของกุศลและอกุศล(วิปากจิต)เรียกว่าอัพยากตา ฆัมมา กลุ่มจิตที่ไม่เป็นบุญเป็นบาปเรียกว่าอัพยากตา ฆัมมา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจิตทั้ง 3 กลุ่มนี้เป็นจิตที่ให้ทั้งคุณและโทษ ให้ความสุขความทุกข์สอดคล้องกับงานของ Phramaha Sombon Vuddhikaro (2007) ได้ศึกษาเรื่อง “จิตตมาตราชของนิกายโยคอาจารย์: การศึกษาเชิงวิเคราะห์บนฐานแนวคิดเรื่องจิตในพระพุทธศาสนายุคต้น”พบว่าจิตเป็นตัวกำหนดความสุขความทุกข์ มีโครงสร้างหน้าที่ 3 อย่างคือ “จิต มโน วิญญาณ” เป็นคำที่พระพุทธศาสนายุคต้นใช้เรียกจิต มีการทำงาน 3 ระดับคือ 1.จิตระดับมูลฐาน คือจิต/ภาวังคจิต จิตพื้นฐานที่อยู่ในภาวะธรรมชาติล้วน ๆ ยังไม่แปดเปื้อนด้วยกิเลส 2.จิตระดับความคิด คือ มโน/ขวนจิต จิตที่ปรุงแต่งอารมณ์หรือเสพอารมณ์ เช่นการใช้ความคิดการใช้เหตุผล การสร้างจินตนาการ การคิดปรุงแต่ง มโนเป็นจิตที่กำลังทำงานใช้ความคิด มโนเป็นเส้นทางหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างสังสารวัฏและพระนิพพาน คนที่ปล่อยจิตให้ตกอยู่ในโลกแห่งการคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ (มโนวิตกกะ) ภายใต้การครอบงำของตัณหาและทิฐิ เป็นคนที่อยู่ท่ามกลางความเสี่ยงต่อภัยแห่งสังสารวัฏ ส่วนคนที่คุมครองจิตของตนด้วยสติและปัญญาเป็นคนที่อยู่ท่ามกลางการรักษาความปลอดภัยหรืออยู่ในเส้นทางแห่งพระนิพพาน 3.จิตระดับรับรู้อารมณ์ คือวิญญาณ จิตระดับที่ทำงานรับรู้อารมณ์ภายนอกที่ผ่านเข้ามาทางช่องทางอายตนะ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรียกรวมนๆว่าวิญญาณ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า เจตสิกเป็นสาเหตุให้บุคคลมีพฤติกรรมทั้งดีและไม่ดี เจตสิกที่ทำให้เกิดจริยธรรมฝ่ายดีมีจำนวน 25 ดวง เจตสิกที่ทำให้เกิดจริยธรรมฝ่ายไม่ดีมีจำนวน 14 ดวง เจตสิกที่ทำให้เกิดจริยธรรมฝ่ายกลางมีจำนวน 13 ดวง พฤติกรรมฝ่ายดีคือการมีความเมตตาเอื้อเฟื้อบุคคลรอบข้างและสิ่งแวดล้อม ไม่เบียดเบียนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เจตสิกทั้งหมดเหล่านี้เป็นฐานให้เกิดพฤติกรรมนับรวมเป็น

ชั้นได้ 3 ชั้นคือเวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น ส่วนจิตเป็นวิญญานชั้นรวมเป็นชั้น 4 แสดงพฤติกรรมทั้งดีและไม่ดีในชีวิตประจำวันทั้งนี้จิตกับเจตสิกเกิดพร้อมกัน ดับพร้อม มีอารมณ์เดียวกัน อาศัยสิ่งเดียวกันมีจิตเป็นหัวหน้าในการแสดงพฤติกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Piyananda (1974) ได้ศึกษาเรื่อง The Concept of Mind in Early Buddhism พบว่าแนวความคิดเรื่องจิตในพระพุทธศาสนายุคแรก พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญกับคำสอนเรื่อง ชั้น 5 โดยจิตมีความเชื่อมโยงกันในหลายปัจจัยในชั้น 5 เช่น การรู้ (knowing) เป็นการเชื่อมโยงของเวทนาหรือ/และสัญญา ความรู้สึก (feeling) ที่รวมเข้าในเวทนา การคิด (thinking) เป็นการแสดงออกของสัญญา จิตใต้สำนึก (subconscious) ถูกชักนำด้วยเวทนา ในปัจจุบันคำว่า จิตต มโน เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาน ทั้งหมดรวมเรียกเป็นคำเดียวว่า จิต (mind) ในชั้น 5 นี้จิตเป็นลักษณะจิตนอนเนื่อง (passive consciousness) จะเป็นจิตตื่นรับอารมณ์ (active consciousness) ได้ก็ต่อเมื่อมีอวัยวะรับอารมณ์และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Itthiwaro, et al. (2011) ที่ศึกษาเรื่องเปรียบเทียบวัฏจักรจิตในพระพุทธศาสนากับจิตไร้สำนึกในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ตะวันตก พบว่าการแสดงออกทางบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่ได้อิทธิพลจากวิบากกรรมที่สั่งสมอยู่ในภวังคจิตและเจตสิกที่เกิดพร้อมกับจิตทำหน้าที่หล่อหลอมรูปธรรมนามธรรม (ชั้น 5)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า คุณค่าทางจริยธรรมเกิดจากจิตที่พัฒนาแล้วคือจิตที่เกิดพร้อมด้วยสติเจตสิก (การรู้เท่าทัน) ปัสสัทธิเจตสิก (ความสงบ) เอกัคคตาเจตสิก (ความที่จิตเป็นหนึ่ง) ศรัทธาเจตสิก(ความเชื่อและเลื่อมใส) หิริเจตสิก (ความละอายต่อบาป) โอตตัปปเจตสิก (ความกลัวต่อบาป) อโลภเจตสิก(ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่) อโทสเจตสิก (ความเมตตา) กรุณาเจตสิก (ความสงสารเพื่อนร่วมโลก) มุทิตาเจตสิก(แสดงความยินดีเมื่อบุคคลอื่นได้ดี) ปัญญินทรีย์เจตสิก (ปัญญาเฉลียวฉลาด) รับรู้อารมณ์ (จิต) ความรู้สึก ทางใจ (เวทนาเจตสิก) การจำอารมณ์ (สัญญาเจตสิก) การคิดดีหรือคิดไม่ดี (สังขารเจตสิก) พระพุทธเจ้าได้สอนให้พัฒนาจิต มีเนื้อหาในธรรมจักรกัปปวัตนสูตร อนัตตลักขณสูตร อาทิตตปริยายสูตรและพระสูตรทั้งหลาย สอดคล้องกับงานเขียนของ Thera (1962) ได้เขียนหนังสือเรื่อง The Heart of Buddhist Meditation เขียนเกี่ยวกับการพัฒนาจิตคือการฝึกสติซึ่งเป็นการพัฒนาจิตในส่วนที่สูงที่สุด ถ้าละเลยต่อการพัฒนาจิตถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี การพัฒนาจิตทำให้ชีวิตเป็นปกติอยู่ในกรอบ การพัฒนาสตินั้นจะต้องตรึงตรองก่อนพูด ศีลธรรมเป็นเครื่องพัฒนาจิตให้สูงขึ้น คำสอนของพระพุทธองค์ได้ปรากฏชัดคือการพัฒนาจิต จะเห็นได้คือพรหมวิหาร 4 ได้แก่ ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ความไม่เห็นแก่ตัว ความรัก ความเมตตา อันไม่จำกัดเป็นพื้นฐานทำให้จิตมีความสมดุล

สรุป

จิต มโน วิญญาน เป็นชื่อทั่วไปปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาในส่วนของคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกใช้คำว่าจิต ปรากฏในจิตตูปาทกัณฐ์เป็นการรวบรวมสภาวะของจิตทั้ง 89 หรือ 121 ดวง โดยการอธิบายให้เห็นลักษณะของจิต แบ่งจิตเป็นระดับชั้น ตั้งแต่ระดับต่ำไปถึงจิตระดับสูง การอธิบายจิตแต่ละดวงพร้อมทั้งคุณสมบัติที่เกิดกับจิต (เจตสิก) แบ่งจิตเป็น 3 กลุ่มตามหลักจริยธรรมคือ 1.กุศลจิต (กุสลา ัมมา)จิตที่พัฒนามี

คุณภาพ 2.อกุศลจิต (อกุสลา จัณณา) จิตที่ไม่พัฒนาไม่มีคุณภาพ 3.อัพยาทจิต (อัพยาทา จัณณา) จิตที่ไม่ต้องพัฒนาเพราะจิตเหล่านี้เป็นผลของจิตที่พัฒนาแล้ว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเรื่องจิต คัมภีร์ที่เน้นเรื่องจิตมากที่สุดคือคัมภีร์พระอภิธรรมทั้งชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ ให้ความสำคัญกับคัมภีร์พระอภิธรรมโดยจัดการเรียนพระอภิธรรมให้ครบทุกคัมภีร์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า พฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ ก่อให้เกิดจริยธรรมฝ่ายดี ฝ่ายไม่ดีและฝ่ายกลางๆอันเนื่องมาจากเจตสิก(คุณสมบัติของจิต)

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้จัดอบรมความรู้เกี่ยวกับจิตและเจตสิกที่เป็นเหตุให้เกิดพฤติกรรมต่างๆให้แก่นักเรียนนิสิตนักศึกษา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การปฏิบัติธรรมส่งเสริมให้จิตมีความผ่องใส การรักษาความผ่องใสให้อยู่ได้นานส่งผลให้เกิดจิตว่างระดับโลกียะและระดับโลกุตระ

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ จัดอบรมส่งเสริมให้ฝึกปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1.ศึกษาแนวคิดเรื่องจิตในคัมภีร์อภิธรรมโกศภาษยะ
- 2.ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตของผู้นำองค์กร
- 3.ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตของผู้นำสตรี

References

- Anagarika, G. (1993). *Buddhist Reflections*. Motilal Banarsidass Publishers Private Limited Delhi.
- Bhumibalo Bhikkhu foundation. (1993). *Thai Abhidhammāvatāra*. Bangkok: Bhumibalo Printing.
- Bhumibalo Bhikkhu foundation. (2003). *Abhidhammatthasāṅgaha, Abhidhammattha vibhāvinīṭṭikā*. Bangkok: Bhumibalo Printing.
- Bhikkhu Bodhi, (2006). *Comprehensive Manual of Abhidhamma*. Sri Lanka: Ruchira Printing
- Chantavanich, S. (2010). *Qualitative Research Methods*. (17th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.

- Iddhivaro, T. et al. (2011). *A Comparative Study of Bhavanga-citta in Buddhism and unconscious mind in psychoanalytic theory west*. Research Project funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2017). *commentaries: Thai version*. Bangkok: MCU Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2012). *Visuddhimagga: Thai version*. Bangkok: MCU Press.
- Nyanaponika therā. (1962). *The Heart of Buddhist Meditation*. Printed and bound in Great Britain by The Guernsey Press Co. Ltd, Guernsey Channel Islands.
- Nyanatiloka Mahāthera. (2008). *Guide through the Abhidhamma Pitika*. Sri Lanka: Ajith Printing.
- Phradhammpala, P. (2009). *Paramatthadīpanī*. translated by Phrakandasaraphivong. Bangkok: Phrayoonsanthai Printing.
- Piyananda, D. (1974). *The Concept of Mind in Early Buddhism*. (Doctoral Dissertation). Graduate School of Arts and Sciences: Catholic University of America. Washington.
- Phra Brahmagunabhorn. (2015). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: Pali Dhamma Printing.
- Saddhammajotika, S. (1997). *Paramathajotika vithisangaha chapter 4*. Bangkok: Phipayavisutti Printing.
- Saddhammajotika, S. (2006). *Mahapattāna scripture*. Bangkok: Phipayavisutti Printing.
- Sorodo, S. (2009). *handbook Vipassana Meditation*. Bangkok: SMK Printing.
- Vutthikaro, S. (2008). *The Cittamātra of Yogācāra Buddhism: An Analytical Study Based on the Concept of Citta in Early Buddhism*. (Doctoral Dissertation). graduate school: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Watters, D. (1199). *Superconsciousness A guide to meditation*. North Delhi: Motilal Banarisdass Printing.

สภาพสังคมที่พึงปรารถนาตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท*

The Desirable Social State in Accordance with Theravada Buddhist

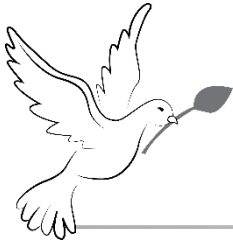
¹ณรงค์วรราช บุญมา และกรรณิกา คำดี

¹Narongwas Boonma and Khanika Kamdee

สาขาวิชาปรัชญาและศาสนาตะวันออก มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Eastern Philosophy and Religion Program, Khon Kaen University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: narongwas2515@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพสังคมที่พึงปรารถนาตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาของสภาพสังคมเกิดจากสมาชิกสังคมถูกครอบงำด้วยกฎของอำนาจที่มาจากผู้ปกครองสังคม เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบการต่างๆ เพื่อให้สมาชิกในสังคมต้องปฏิบัติตาม จนทำให้สมาชิกในสังคมถูกเลื่อมล้ำทางสังคมกลายเป็นการถูกเอารัดเอาเปรียบ และถูกยึดสิทธิเสรีภาพของตนเองและทำให้สภาพสังคมถูกกดทับ ต่อมาสมาชิกในสังคมจึงเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพจากสังคมเพื่อต้องการให้สภาพสังคมกลายเป็น “สังคมที่พึงปรารถนา” ดังนั้นการที่จะทำให้สังคมเป็นสังคมที่ดีได้นั้นจะต้องให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพกับสมาชิกในสังคม โดยการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทมาปรับใช้กับสังคมในปัจจุบันมุ่งเน้นหลักมัชฌิมาสังหาธิปไตย (Polity) คือประชาธิปไตยแบบทางสายกลาง กล่าวคือไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่งหรือเอียงซ้ายหรือขวา ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหัวใจหลักที่จะทำให้สมาชิกในสังคมและผู้ปกครองอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขดังที่ปรารถนา

คำสำคัญ: สภาพสังคมที่พึงปรารถนา; พระพุทธศาสนาเถรวาท; มัชฌิมาสังหาธิปไตย

* Received March 21, 2020; Revised April 26, 2020; Accepted May 16, 2020

Abstract

This research article is a document research the objective is to study and analyze the desirable social conditions in accordance with Theravada Buddhism. The results of the research showed that the problem of social status arises from the social members being dominated by the rules of power that come from the social rulers. Rules Regulations For members of society to follow until causing the members of the society to be inferior to the society and become exploited and their rights and freedoms are confined to society. Later, members of society demanded rights and freedoms from society in order for the society to become "Desirable society", therefore, to make society a good society must give priority to the rights and freedom of members in society. By applying the doctrine of Theravada Buddhism to society today, focusing on the principle polity that is to say not extreme to either side or to the left or right. For this reason, it is the heart that will allow members of society and parents to live together happily as they wish.

Keywords: the desirable social state; Theravada Buddhist; Polity

บทนำ

คำว่า “สังคม” (Society) หมายถึง การรวมกลุ่มกันของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปและอยู่ด้วยกันเป็นองค์กร หรือเป็นประชาคม หรือเป็นสมาคม มีจุดประสงค์ร่วมกัน มีสัมพันธภาพในการอยู่ร่วมกัน มีแนวทางในการดำเนินชีวิตและอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของกลุ่มเหมือนกัน ตั้งแต่หน่วยย่อยๆ จนถึงขนาดใหญ่ที่เรียกว่า “รัฐ” ดังนักปรัชญาตะวันตก เพลโต (Plato) ได้กล่าวถึง คำว่า สังคม (Society) กับคำว่า รัฐ (State) อธิบายว่า รัฐนั้นประกอบด้วยปัจเจกบุคคลที่รวมกันอยู่ แต่ไม่ได้เป็นหนึ่งเดียว (Unity) เหมือนอย่างทีกล่าวอ้าง ขณะเดียวกัน รัฐมีจิตวิญญาณที่มีอำนาจมากมาย และรัฐนั้นเป็นสถานที่ใหญ่โตกว้างขวางและเป็นที่ปัจเจกบุคคลมารวมกันอาศัยอยู่ สังคมในความหมายของเพลโตจึงมีความหมายว่า สังคม คือ รัฐ ขณะที่มีความหมายอีกแบบหนึ่งเรียกว่า สังคมตามธรรมชาติ (natural society) หมายถึง สังคมที่มีมาพร้อมกับการเกิดของโลก ถือว่าเป็นระบบสังคมดึกดำบรรพ์ โดยมนุษย์อยู่ร่วมกันแบบธรรมชาติในรูปของความผูกพันกับญาติพี่น้อง จะโดยการสืบสายโลหิตหรือการแต่งงานก็ตาม ยังไม่มีกฎข้อบังคับของสังคมมาใช้กับสมาชิกของสังคม เพราะอยู่กันแบบญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์มีอยู่ในวงจำกัด ฉะนั้น สังคมประเภทนี้จึงเป็นสังคมที่เป็นเองตามธรรมชาติ (Plato, 1968)

สังคมก็ได้เปลี่ยนแปลง (society of change) เรื่อยมาจนส่งผลทำให้คนในสังคมปัจจุบันขาดคุณภาพในการใช้ชีวิตทั้งอยู่คนเดียวและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม หากความสุขไม่ได้ แต่ละคนมีจิตใจเต็มไปด้วยความอยากได้ อยากมี และอยากเป็น โดยไม่สนใจความถูกต้อง ไม่รู้จักเพียงพอ และเมื่อมาอยู่ด้วยกันเป็น

สังคม แต่ละคนในสังคมมีแต่การเอาเปรียบซึ่งกันและกัน สภาพสังคมเป็นอยู่ในลักษณะปลาใหญ่กินปลาน้อย ไม่จริงใจ ไร้ความยุติธรรม ปราศจากความเอื้ออาทร โอบอ้อมอารี และเมตตาธรรมต่อกัน ไม่มีวิถีถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันเหมือนเก่าก่อน สังคมเต็มไปด้วยการแข่งขันช่วงชิง จนไม่สนใจเรื่องความถูกต้อง สนใจแต่พวกตนเองและพวกพ้อง เป็นต้น สภาพสังคมปัจจุบันจึงดูไม่น่าอยู่ ทั้ง ๆ ที่เต็มไปด้วยความเจริญทางด้านวัตถุที่คอยอำนวยความสะดวกอยู่รอบกาย ที่เป็นเช่นนั้นก็อันเนื่องมาจากวัตถุเป็นได้เพียงอุปกรณ์หรือเครื่องอำนวยความสะดวกต่อร่างกายเท่านั้น ขาดความรู้หลักคิดและสติปัญญาทางปรัชญาที่จะเป็นเครื่องมือกำหนดขอบเขตและทิศทางของการใช้วัตถุนั้นให้ถูกต้องเหมาะสมให้ดียิ่งขึ้น ด้วยเหตุว่าสติปัญญาแห่งหลักคิดทางปรัชญานั้นจะเป็นเครื่องมือช่วยให้นักปรัชญารู้จักการพัฒนาคุณธรรม ศีลธรรมนั้นๆ เพื่อนำมาใช้ในชีวิตทั้งส่วนตัวและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมยิ่งๆ ขึ้นไปอีกทีหนึ่ง (Thepsithar, 1991)

เมื่อสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว อัตราการหย่าร้างเพิ่มขึ้น สตรีมีการทำงานนอกบ้านสูงขึ้น การเลี้ยงดูเด็กนอกระบบครอบครัวเพิ่มขึ้น และการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองใหญ่เพิ่มขึ้น นำไปสู่ความแออัด สภาพแวดล้อมเสื่อม สำหรับด้านการศึกษาและสุขภาพของประชากร จากผลสำรวจประชาชนในประเทศ พบว่า ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ปัญหาสุรา บุหรี่ ซึ่งมีแนวโน้มว่าเด็กและเยาวชนมีการบริโภคเพิ่มขึ้น เด็กและเยาวชนยังมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสูงขึ้น การมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกอายุน้อยลง และมีค่านิยมใหม่ในการแลกเปลี่ยนคู่นอนในหมู่วัยรุ่น นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีความขัดแย้งทุกระดับทั้งปัจเจก และชุมชน นำไปสู่ความรุนแรงในสังคม โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ เป็นตัวเร่งในการดูดซึมวัฒนธรรมตะวันตกและพฤติกรรมการบริโภค ดูดซึมวัฒนธรรมต่างชาติโดยไม่รู้เท่าทัน ขาดภูมิคุ้มกัน และปรับตัวไม่ได้ (Arunvej, 2008)

ความเสื่อมถอยทางจริยธรรม วัฒนธรรม และชาติจิตสำนึก สถาบันทางศาสนาขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพในการเผยแผ่ จูงใจ และมีพฤติกรรมบริโภคแบบเลียนแบบ วัตถุนิยม และเป็นเหยื่อการขายตรงด้านเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัย เป็นตัวสื่อสร้างกระแสค่านิยมของวัยรุ่น การเพิ่มขึ้นของหนี้สินบัตรเครดิต และอาชญากรรมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การเคลื่อนย้ายคนโดยเสรี เป็นผลให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคใหม่ๆ โรคระบาดซ้ำ อาชญากรข้ามชาติ เครือข่ายข้ามชาติ และการค้ามนุษย์ สภาพปัญหาดังกล่าวนี้นี้ไม่ได้ปรากฏเฉพาะในภาพรวมของประเทศเท่านั้น แต่ในพื้นที่ระดับตำบล หมู่บ้าน ก็มีแนวโน้มของปัญหาที่พบสูงขึ้นเรื่อยๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าพิจารณาว่าจะใช้กระบวนการพัฒนาสังคมในระดับพื้นที่อย่างไรเพื่อให้สังคมในระดับตำบล หมู่บ้าน ซึ่งเป็นรากแก้วของประเทศมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสต่าง ๆ จากภายนอกที่มาปะทะ มีความรู้และมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้สภาพสังคมในปัจจุบันก็เต็มไปด้วยความย้อนแย้งที่เกิดขึ้นในใจของประชาชน แทนที่ระบบการเมืองจะเป็นแบบแผนของสังคมในการปกครองประเทศ และดูแลทุกข์สุขของประชาชนให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข แต่กลับพบปัญหาของสภาพสังคมมากมาย (Inthasara, 2001)

ดังนั้น สภาพสังคมจึงกลายเป็นสังคมที่ไม่มี “ความเสมอภาพ ความเท่าเทียมกัน และความยุติธรรม” ระหว่างผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง ซึ่งเหตุการณ์นี้จึงทำให้เกิดทฤษฎีเพื่อเสนอทางออกของสังคม โดยการเสนอทฤษฎีแนวอุดมคติ ได้แก่ สังคมในอุดมคติ หรือรัฐในอุดมคติ ((The Republic) ของเพลโต (Plato) ทฤษฎียูโทเปีย

(Utopia) ของโทมัส มอร์ (Thomas More) ตลอดถึงการสร้างเงื่อนไขทางสังคมขึ้นอันเป็นข้อตกลงระหว่างกลาง คือ “ทฤษฎีสัญญาประชาคม” (The Social Contract Theory) ตามแนวคิดของ โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes), จอห์น ล็อก (John lock) และ ของฌอง ฌากส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) สภาพสังคมนั้น เป็นเรื่องของ การอยู่ร่วมกันทั้งโดยทางธรรมชาติ (Natural Society) และโดยการสมัครใจอันขึ้นอยู่กับวิธีการ (Associative Society) เรื่องของการอยู่ร่วมกันนั้นก็ต้องมีหลักการอันถือเป็นกฎเกณฑ์สำหรับกำกับสังคมให้เป็นไปด้วย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขของสังคมและหมู่คณะ เริ่มตั้งแต่อาศัยกฎธรรมชาติ ได้แก่ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีต่าง ๆ ที่มีโดยธรรมชาติ รวมทั้งความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติด้วย อันเป็น เครื่องควบคุม กำกับความเป็นไปของสังคม จนกระทั่งสังคมได้วิวัฒนาการขึ้นมา ความสัมพันธ์ได้ขยายกว้าง ออกไปจากเดิม ความขัดแย้งและความไม่เป็นระเบียบในสังคมก็ได้มีขึ้น จึงจำเป็นต้องมีกฎออกมา เพื่อใช้ควบคุมสังคมอีกต่อหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านศีลธรรมจรรยาและกฎที่ออกมานี้ก็ออกตามความ ประสงค์ของสังคม ในอันที่จะทำให้สังคมดำเนินไปตามความมุ่งหมาย (Wanthayont, 1981)

เมื่อกล่าวถึงศีลธรรมจรรยาตลอดถึงกฎระเบียบที่สังคมควรจะต้องตระหนักและปฏิบัติตามนั้น เป็นประเด็นที่น่าสนใจยิ่งและทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงศีลธรรมจรรยาในพุทธปรัชญาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดี แล้ว และโดยพุทธจริยาก็คือโปรดสัตว์โลกหรือช่วยเหลือสัตว์โลก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานว่าเมื่อสังคมของ สัตว์โลกที่ประสบอยู่นั้นมีปัญหาย่อมจะมีพุทธปรัชญาใดบ้างที่จะนำมาแก้ปัญหาดังกล่าวนั้นได้โดยเฉพาะพุทธ ปรัชญาในพระพุทธศาสนาเดิม ด้วยเหตุผลนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพสังคมที่พึง พิจารณาตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาท” เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการตระหนักต่อการอยู่ร่วมกันใน รูปแบบที่เรียกว่าสังคมอันเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณภาพในทุกมิติ อันจะนำมาซึ่งความสุข สบงบ ร่มเย็นให้กับสังคมที่ อยู่ร่วมกันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์สภาพสังคมที่พึงพิจารณาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาสภาพสังคมที่พึงพิจารณาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (documentary research) โดยได้วางขอบเขตการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารปฐมภูมิ (Primary) ในส่วนที่ว่าด้วยเรื่องสภาพสังคมที่พึงพิจารณา จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา
2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารทุติยภูมิ (Secondary) จากหนังสือ ตำรา บทความ ข้อเขียน เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสภาพสังคมที่พึงพิจารณาของนักปรัชญาตะวันตก และสภาพสังคมที่พึง พิจารณาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

3. นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์มาหาข้อสรุปและอภิปรายผล นำเสนอรายงานผลงานการวิจัยเชิงพรรณนา รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการขยายขอบเขตไปสู่งานวิจัยอื่นๆ ต่อไป

ผลการวิจัย

พระพุทธศาสนาเถรวาท มีแหล่งกำเนิดอยู่ในชมพูทวีป เชื่อกันว่าชมพูทวีปในปัจจุบันก็คือประเทศอินเดีย ปากีสถาน เนปาล และบังกลาเทศ นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าชมพูทวีปหมายถึงโลกมนุษย์ทั้งหมด หาได้ใช้เพียง 4 ประเทศดังกล่าวมาแล้วไม่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายและตรงกันผู้วิจัยจะถือเอาความเชื่อในปัจจุบันเป็นสำคัญ อินเดียคือแหล่งกำเนิดของพุทธปรัชญาเถรวาท อันเนื่องมาจากพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นที่อินเดีย จุดมุ่งหมายของการวิจัยในครั้งนี้ก็คือต้องการค้นหา “สภาพสังคมที่พึงปรารถนาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” เพื่อให้เห็นสภาพของสังคมอินเดียอันเป็นบ่อเกิดของพุทธปรัชญาเถรวาทตั้งแต่ต้นตลอดถึงสภาพของสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยจึงขออธิบายภาพรวมกันเป็นลำดับไป ดังนี้

จากหลักฐานที่ค้นพบมีการอธิบายว่าอินเดียดั้งเดิม เป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าดราวิเดียน หรือมีลักษณะเป็นชนเผ่าที่อยู่มาก่อนและอยู่มานาน เรียกว่า เป็นชนเผ่าพื้นเมืองเดิมมีสีผิวสีดำ ต่อมาได้มีชนเผ่าอารยันหรืออริยกะ ซึ่งมีความเจริญมากกว่าได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากทางเหนือ และได้ลูกไล่ชนเผ่ามีลักษณะผู้ซึ่งเป็นเจ้าของถิ่นเดิมให้ถอยร่นลงไปทางใต้ ใครไม่ยอมถอยก็ต้องทำสงครามกัน ชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมคือมีลักษณะไม่สามารถสู้รบได้ อันเนื่องจากอาวุธยุทโธปกรณ์ของชนเผ่าอริยกะนั้นดีกว่า มีความเจริญมากกว่า อริยกะเป็นชนเผ่าที่ฉลาด มีอารยธรรมมากมาย ได้นำความเชื่อและอารยธรรมต่างๆ เหล่านั้นมาด้วย และหนึ่งในนั้นคือคัมภีร์พระเวท อริยกะมีความเชื่อต่อคัมภีร์พระเวทเป็นอย่างมาก ซึ่งได้ยกย่องให้เป็นคัมภีร์ที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด ทุกย่างก้าวของชีวิตต้องดำเนินไปตามคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระเวท กล่าวคือ บทบัญญัติที่มีอิทธิพลครอบงำชีวิตและความเป็นอยู่ของสังคมและการเมืองอินเดียในสมัยนั้น ซึ่งได้ก่อให้เกิดสังคมกลุ่มขนาดใหญ่ที่เชื่อมั่นศรัทธาในพระเจ้า โดยเชื่อกันว่าคัมภีร์เกิดจากเทพเจ้าประทานมาให้ คำสอนใด ๆ ที่เกิดจากคัมภีร์พระเวทถือว่าเป็นความจริงแท้ในรันดร์และศักดิ์สิทธิ์ ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามอย่างยั้งยวด คัมภีร์พระเวทได้กลายมาเป็นข้ออ้างทางเหตุผลอันชอบธรรมสำหรับพิธีกรรมและกฎระเบียบต่าง ๆ กระแสแนวคิดหลักที่เกิดจากความศรัทธาในคัมภีร์พระเวทที่ได้แสดงถึงบริบทของสังคมอินเดียอย่างชัดเจน อาทิเช่น เรื่องการบูชาัยญ และระบบวรรณะ (Ngamchitcharoen, 2009)

สมัยพุทธกาลหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้ทรงทำการประกาศพระศาสนา ในสภาพที่ต้องเผชิญหน้าหรือปะทะกับคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์พระเวท ซึ่งได้ครอบงำสังคมและการเมืองอินเดียในขณะนั้นแบบไม่อาจที่จะลืมหูลืมตาได้ แต่พระพุทธองค์ก็ทรงมีวิธีที่เหนือกว่าแบบค่อยเป็นค่อยไป ใช้วิธีการปฏิรูปมากกว่าการปฏิวัติ พระองค์มิได้เข้าไปทำร้ายหรือทำลายล้างในเชิงกายภาพ แต่ทรงใช้การปฏิเสธหรือต่อต้านแนวคิดที่มุ่งมาดด้วยการให้เหตุผลหักล้างหรือลดทอนความเชื่อเก่าที่เคยมีลง แม้ว่าพระพุทธองค์มีพระประสงค์

อยากจะเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏอยู่ในขณะนั้นมากเพียงใดก็ตาม แต่พระองค์ก็เลือกที่จะไม่เข้าไปเปลี่ยนสังคมเก่าแบบปฏิวัติ หากแต่สร้างทางเลือกใหม่ที่มีสภาพตรงกันข้ามกับสภาพสังคมดั้งเดิม

ในขณะที่สังคมแบบวรรณะ 4 กำลังดำเนินไปด้วยความเข้มข้น พระพุทธเจ้าก็ได้สร้างสังคมพุทธบริษัท 4 ขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาสังคมมนุษย์ในอดีตที่ปรากฏอยู่ในขณะนั้น พุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา สังคมแห่งพุทธบริษัทคือสังคมแห่งการตื่นรู้ และเบิกบาน ตื่นจากความหลับใหลในความเชื่อที่ปราศจากเหตุผลที่เรียกว่า “อวิชชา” รู้เส้นทางของการดำเนินชีวิตที่เป็นแก่นสาร และย่อมจะได้รับความเบิกบานใจเมื่อดำเนินไปถึงเป้าหมายแห่งความดีงามสูงสุด คือ “พระนิพพาน” สังคมใหม่ที่เรียกว่า “สังคมพุทธบริษัท” นั้น พระพุทธองค์ได้แบ่งสังคมออกตามความปรารถนาของมนุษย์ในการเลือกเป้าหมายของชีวิตเป็นพื้นฐาน มี 2 แบบ คือ

1. **สังคมฆราวาส** นั้นพบว่าเงื่อนไขทางสังคมที่สำคัญคือการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่เพียงพอต่อวิถีชีวิตหรือต่อความเป็นอยู่ที่เหมาะสมแก่ฐานะของผู้ครองเรือน หลักศีล 5 นี้ พบว่า เป็นหัวใจหลักสำคัญยิ่งยวดของสังคมชาวพุทธแบบฆราวาส เพราะเป็นการละทิ้งแนวทางที่ปฏิบัติแบบสังคมเก่าซึ่งเน้นความเชื่อหรือศรัทธาที่เกี่ยวกับเทพเจ้า การบูชาอัญมณี และระบบวรรณะ สำหรับสังคมใหม่ที่พระพุทธเจ้าทรงสร้างขึ้นมานั้นต้องไม่มีการกระทำเช่นนั้นอีกต่อไป และให้ความสำคัญเรื่องการกระทำเป็นพิเศษ กล่าวคือการกระทำนั้นต้องไม่ทำให้ตัวเองเดือดร้อน คนอื่นเดือดร้อน และสังคมเดือดร้อน ขณะเดียวกันความชั่วนั้นนอกจากจะไม่ทำเองแล้ว ก็ไม่ยินดียิ่งจะให้ใครทำ ใครทำอย่างไรก็ย่อมได้รับผลแห่งการกระทำอย่างนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การสอนเรื่องกฎแห่งการกระทำหรือกฎแห่งกรรมในสังคมพุทธบริษัทได้เป็นลักษณะพิเศษที่โดดเด่นในสังคมใหม่นี้ สอดคล้องกับทัศนะของท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (P.A. Payutto, 2005) ที่กล่าวว่า ลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนานั้นคือ การที่พระพุทธศาสนาได้สอนหลักกรรมว่าที่ วิริยวาที ที่มีใจความว่า สรรพสัตว์มีกรรมเป็นของตน ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและดีต่างกัน เป็นต้น กรรมจึงเป็นกฎที่มีความยุติธรรมที่สุด เพราะทุกคนจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง การกระทำนั้นโดยแยกย่อยออกเป็นสุจริต 3 อย่าง คือ 1) กายสุจริต 3 ได้แก่ เว้นจากการฆ่า การลักขโมย การล่วงละเมิดในคนรัก 2) วาจสุจริต 4 ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ และ 3) มโนสุจริต 3 ได้แก่ การไม่ละโมภ ไม่คิดร้าย มีความเห็นเป็นสัมมาทิฐิ เรียกว่าหลักการนี้ว่า “กุศลกรรมบถ 10” เป็นต้น

2. **สังคมสงฆ์** เป็นสังคมที่พระพุทธเจ้าสร้างขึ้นสำหรับบุคคลผู้ที่เบื่อหน่ายต่อสังคมแรกแล้ว เพราะสังคมแรกคือสังคมฆราวาสเป็นสังคมแห่งโลกียะสุข เป็นสังคมที่มีความสุขได้เช่นกัน และก็เป็นสังคมแห่งความดีงามเช่นกัน แต่ความสุขและความดีงามนั้นยังไม่สูงสุด เป็นความสุขชั้นแรกเท่านั้น ถึงอย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นความสุขชั้นแรก แต่พระพุทธองค์ก็ทรงทราบว่าใครๆ ก็อยากจะอยู่ในสังคมแรกนี้ ส่วนสังคมที่สองซึ่งเรียกว่า “สังคมสงฆ์” นั้น พระพุทธองค์ได้วางหลักการที่สำคัญไว้คือ มรรคมีองค์ 8 อันเป็นบันได 8 และหลักการอันเป็นระเบียบที่เรียกว่า “พระวินัย” เพื่อให้เอื้อต่อการเดินทางไปสู่เป้าหมายสูงสุดของพระศาสนาที่

เรียกว่า “พระนิพพาน” สังคมสงฆ์จึงเป็นสังคมอุดมคติในพุทธปรัชญาเถรวาท พระนิพพานเป็นบรมสุข เป็นโลกุตระสุข เป็นสภาพที่พ้นไปจากสิ่งที่จะนำไปสู่ความสุขหรือทุกข์ใดๆ ไร้ภพชาติ

สรุปได้ว่า สังคมในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท : พระพุทธศาสนา เรียกสังคมว่า พุทธบริษัท แปลว่า ชุมชนชาวพุทธ ซึ่งครอบคลุมกลุ่มชนที่เป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ในกลุ่มชน 4 กลุ่มนี้ จัดย่อยลงได้อีกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มสงฆ์ คือ พระภิกษุสงฆ์ และกลุ่มภิกษุณีสงฆ์
- 2) กลุ่มคฤหัสถ์ คือ กลุ่มอุบาสก และอุบาสิกา

ปัญหามีอยู่ว่า พระพุทธศาสนามีลักษณะสังคมอย่างไร ลักษณะสังคมพุทธศาสนามีลักษณะเดียวกันกับ สังคมวิทยา สังคมศาสตร์ โดยศึกษาถึงกลุ่มทางสังคม สถาบันทางสังคม และโครงสร้างทางสังคม หากจะต่างก็ ตรงที่ชนิดของกลุ่มสังคม สถาบัน และโครงสร้างทางสังคม ซึ่งมุ่งไปที่สังคมสงฆ์ พุทธศาสนิกชน และหลัก วิชาการทางศีลธรรมที่นำไปศึกษาชีวิต ศึกษาวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ สิ่งแวดล้อมกับ สังคมมนุษย์ ตลอดถึงพฤติกรรมของสังคมนั้น ในเบื้องต้นนี้ เราคงต้องการทราบว่าพระพุทธศาสนาองสังคม อย่างไร สังคมในอุดมคติเป็นอย่างไร การมองสังคมของพระพุทธศาสนานั้น มีความยุติธรรม ถือธรรมเป็น เกณฑ์ตัดสินพฤติกรรมของมนุษย์ และสังคม ความสุข สวรรค์ นิพพานเข้าถึงได้ด้วยศีลธรรม มุ่งเน้นให้ความ เสมอภาคกัน ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะรู้แจ้งธรรมเท่าเทียมกันไม่ได้ตัดสินที่ชาติพันธุ์ ตระกูล ชนชั้นในสังคม ดังพุทธ พจน์ที่ว่า “ทิวสนอนอนเนื่องอยู่ในหทัย สิ้นกาลนาน ของสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่รู้ เมื่อสัตว์ทั้งหลายไม่รู้ก็พรั้งกล่าวว่า เป็นพราหมณ์เพราะชาติ บุคคลจะถือว่าเป็นคนชั่วเพราะชาติก็หาไม่ จะถือว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติก็หาไม่ ที่แท้ ว่าเป็นคนชั่วเพราะกรรม ว่าเป็นพราหมณ์เพราะกรรม เป็นชวานาเพราะกรรม เป็นคิลปินเพราะ กรรม เป็นพ่อค้าเพราะกรรม เป็นคนรับใช้เพราะกรรม แม้เป็นโจรก็เพราะกรรม แม้เป็นทหารก็เพราะกรรม เป็นบุโรหิตเพราะกรรม แม้เป็นพระราชาก็เพราะกรรม บัณฑิตทั้งหลายมีปกติเห็นปฏิจสมุปบาท ฉลาดใน กรรม และวิบาก ย่อมเห็นกรรมนั้นแจ้งชัดตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่าโลกย่อมเป็นไปตามกรรม หมูสัตว์ย่อม เป็นไปตามกรรม สัตว์ทั้งหลายถูกผูกไว้ในกรรม เหมือนลิ่มสลักของรถที่กำลังแล่นไปฉะนั้น บุคคลถือว่าเป็น พราหมณ์ด้วยกรรมอันประเสริฐนี้ คือ ตบะ พรหมจรรย์ สัจญะ และทมะ กรรม 4 อย่างนี้ เป็นกรรมอัน สูงสุดของพรหมทั้งหลาย ทำให้ผู้ประพฤติดังพร้อมด้วยวิชา ๓ ระงับกิเลสได้ สันภาพใหม่แล้ว ดูกรวาสถูระ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่าผู้นั้นถือว่าเป็นพรหม เป็นท้าวสักกะ ของบัณฑิตผู้แจ้งทั้งหลาย

อภิปรายผลการวิจัย

พระพุทธศาสนาเถรวาท อุบัติขึ้นที่อินเดีย ชีกละโลกตะวันออก จึงได้ชื่อว่าปรัชญาตะวันออก การศึกษาวิเคราะห์สภาพสังคมที่พึงปรารถนาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท จึงจำเป็นต้องทราบถึงบริบทสภาพ สังคมของอินเดีย โดยสังคมอินเดียก่อนพุทธกาลนั้น มีสภาพสังคมที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของคัมภีร์พระเวท ที่ได้บ่มเพาะปัญหาและสร้างความขัดแย้งต่อคนในสังคมมาเนิ่นนานและแผ่ขยายเรื่อยไป (Choudhary, 1971) ระบบวรรณะได้ทำให้สังคมเกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง เกิดความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิและโอกาส เป็นต้น

คัมภีร์พระเวทเป็นบทบัญญัติที่มีอิทธิพลครอบงำชีวิตและความเป็นอยู่ของสังคมและการเมืองอินเดียในสมัยนั้น ซึ่งได้ก่อให้เกิดสังคมกลุ่มขนาดใหญ่ที่เชื่อมั่นศรัทธาในพระเจ้า โดยเชื่อกันว่าคัมภีร์เกิดจากพระเจ้าประทานมาให้ คำสอนใดๆ ที่เกิดจากคัมภีร์พระเวทถือว่าเป็นความจริงแท้ในรันดร์และศักดิ์สิทธิ์ ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามอย่างยั้งยวด คัมภีร์พระเวทได้กลายมาเป็นข้ออ้างทางเหตุผลอันชอบธรรมสำหรับพิธีกรรมและกฎระเบียบต่าง ๆ กระแสแนวคิดหลักที่เกิดจากความศรัทธาในคัมภีร์พระเวทที่ได้แสดงถึงบริบทของสังคมอินเดียอย่างชัดเจน อาทิเช่น เรื่องการบูชาโยนิ และระบบวรรณะ

การบูชาโยินั้นได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อพระเจ้าอย่างสุดจิตสุดใจของคนในยุคนั้น ความเชื่อดังกล่าวนั้นทำให้มนุษย์ได้ลดทอนความเป็นมนุษย์ของตนเองลงไปอยู่ในระนาบเดียวกันกับสัตว์เดรัจฉาน กล่าวคือ พร้อมที่จะฆ่ากันและกันได้ตลอดเวลาที่ต้องการ เพียงเพื่อตอบสนองต่อความเชื่อ เป้าหมายของการบูชาโยินั้นก็เพื่อประจบสอพลอเอาใจเทพเจ้า ทำให้เทพเจ้าพึงพอใจ และเชื่อว่าเมื่อเทพเจ้าพึงพอใจแล้วท่านก็จะประทานพรให้ผู้บูชาท่านนั้นประสบความสุขสำเร็จดังปรารถนา เครื่องสังเวยที่นำมาประกอบพิธีกรรมในการบูชาโยินั้นเริ่มจากการฆ่ามนุษย์ด้วยกันเอง มนุษย์ได้กลายเป็นเครื่องสังเวยเทพเจ้าที่ดีที่สุด พร้อมกันนั้นเชื่อในเรื่องระบบวรรณะก็เป็นไปอย่างรุนแรงและเคร่งครัด ยิ่งทำให้เห็นได้ชัดถึงความไม่เท่าเทียม ความเลื่อมล้ำและหาความยุติไม่ได้ สภาพวิถีชีวิตของผู้คนดำเนินไปบนความเชื่อตามคัมภีร์พระเวทว่าพระเจ้าได้กำหนดให้เป็นเช่นนั้นแล้ว ทุกคนต้องยอมรับ ไม่ขัดขึ้น และพร้อมที่จะปฏิบัติตาม ระบบวรรณะได้แบ่งแยกการทำหน้าที่ความรับผิดชอบของคนในสังคมออกไปโดยปริยาย และที่สำคัญคือเปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้ เกิดมาเป็นอย่างไรก็เป็นอยู่อย่างนั้น มีหน้าที่ตามวรรณะอย่างไรก็ต้องทำหน้าที่ไปอย่างนั้น ไม่มีช่องว่างแห่งโอกาสที่สังคมหรือใครจะมอบให้ใครได้ อันเนื่องมาจากพระเจ้าได้กำหนดไว้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดเช่นนั้นแล้ว ระบบวรรณะได้กดทับศักยภาพความเป็นมนุษย์ไว้จนหมดสิ้น เหมือนต้องคำสาป เป็นอยู่อย่างไรร้อยอย่างนั้นตั้งแต่เกิดจนตาย (Phra Kampeerayan, 2013)

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อเสนอสภาพสังคมของนักปรัชญาทางตะวันออก ทำให้พบว่า สภาพสังคมที่พึงปรารถนาตามแนวพุทธปรัชญาสอดคล้องกันกับสภาพสังคมอุดมรัฐของเพลโตตรงที่ต้องการให้สังคมเป็นสังคมคุณธรรม มีความเท่าเทียมกัน และมีความยุติธรรมเหมือนกัน แต่นัยต่อความเข้าใจหลักการและในการนำไปปฏิบัติมีรายละเอียดที่มีความแตกต่างกัน เช่น คำว่า “คุณธรรม” เพลโตจะแยกกันระหว่างคุณธรรมของปัจเจกชนกับคุณธรรมของรัฐออกจากกัน และจะเน้นหนักไปที่ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนมากกว่า แม้จะบอกว่รวมไปถึงด้านคุณธรรมจริยธรรมด้วยก็ตาม แต่ก็ยังเห็นข้อจำกัดแห่งขอบเขตของคุณธรรมในแบบของเพลโตอยู่ (Plato, 1968) ทางด้านโทมัส มอร์เสนอว่า สภาพสังคมที่ดีควรมีผู้ปกครองรัฐที่มีคุณธรรมและความยุติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก เพราะประชาชนทุกคนในรัฐอยู่ภายใต้กฎหมายชาติ และอีกอย่างความเท่าเทียมกันในระดับชนชั้นก็เป็นเรื่องที่ผู้ปกครองควรให้ความสำคัญด้วย รัฐยูโทเปียที่มอร์สร้างขึ้นนั้นกำหนดให้ลดบทบาททางกฎหมายหรือการสร้างเงื่อนไขที่ไม่จำเป็นออกให้หมด แต่ยังคงความเป็นศาสนาที่เคร่งครัด เพื่อปลดปล่อยความทุกข์และความตาย (More, 1964) ต่อมา ฮอบส์ ได้เสนอว่าสภาพสังคมดี รัฐที่จะสมบูรณ์แบบนั้นต้องมีสัญญาประชาคม ซึ่งเป็นสัญญาที่มนุษย์ในสังคมทำกับรัฐ เป็นสัญญาเพื่อหลีกเลี่ยงสภาวะตามธรรมชาติ เขาเชื่อว่าจะทำให้เป็นรัฐที่มีศักยภาพในการอำนวยประโยชน์สุขส่วนตัวแก่ประชาชน

ของรัฐนั้นอย่างที่สุด เพราะมีผู้ปกครองที่คอยกำกับควบคุมให้พวกเขากระทำตามคำมั่นสัญญาที่ได้กระทำไว้ต่อกัน กล่าวคือ ประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองจักต้องเคารพเชื่อฟังผู้ปกครองหรือองค์อธิปัตย์ (sovereign) อย่างเคร่งครัด เพราะผู้ปกครองเป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งอำนาจเด็ดขาดในทุก ๆ เรื่อง ในขณะที่ลัทธิไม่ต้องการให้ผู้ปกครองมีสิทธิ (right) เกินขอบเขต ลัทธิจึงกำหนดให้ประชาชนทำสัญญาในระหว่างประชาชนเพื่อจัดตั้งสังคมขึ้นมิใช่จัดตั้งรัฐบาล รัฐบาลจึงมิใช่คู่สัญญากับประชาชน รัฐบาลเป็นแต่เพียงเครื่องมือ (Instrument) เพื่อบรรลุจุดประสงค์ที่สังคมต้องการ ด้วยความเชื่อมั่นในกฎแห่งธรรมชาติ (Natural Law) ลัทธิจึงกำหนดให้รัฐบาลมีหน้าที่ในการแสวงหากฎหมาย (Finding the Law) ที่ดีสำหรับประชาชน มิใช่ทำหน้าที่กำหนดกฎหมาย (Making Law) ตามเจตนารมณ์ ของผู้ปกครอง สุดท้ายทางรูสโซ เชื่อว่า “รัฐบาลจะต้องพร้อมอยู่เสมอที่จะสละตนให้แก่ปวงราษฎร มิใช่สละราษฎรให้แก่รัฐบาล” (Locke, 1969) แต่สภาพสังคมที่รูสโซขึ้นชอบก็ คือ สภาพสังคมแบบอภิชนาธิปไตย (Aristocracy) เมื่อศึกษาถึงบ่อเกิดแห่งการเกิดขึ้นของแนวคิดเรื่องการสร้างสังคมอุดมคติ พบว่า ทั้งตะวันออกและตะวันตกมีเป้าหมายเดียวกัน คือ “ต้องการออกจากความขัดข้องหรือความขัดแย้งทางสังคมที่มีสภาพไม่พึงปรารถนาในยุคนั้นที่คุกรุ่นไปด้วยความไม่เท่าเทียม ความไม่ยุติธรรม เอาเปรียบ แกร่งแย่งแข่งขัน กดขี่ข่มเหง และแบ่งชนชั้น เป็นต้น” (Rousseau, 1953).

อย่างไรก็ตามแม้จะมีเป้าหมายที่เหมือนกันก็คือต้องการออกจากความขัดแย้งทางสังคม แล้วหันไปสร้างทฤษฎีแห่งการสร้างสังคมในฝันขึ้น อาทิเช่น ทางตะวันตก เพลโต ได้พูดถึงสังคมที่สมบูรณ์แบบที่เรียกว่า “สังคมอุดมรัฐ หรือ รัฐในอุดมคติ” (The Republic) ได้กล่าวถึงลักษณะของรัฐที่ดีที่จะทำให้คนมีความสุข

ขณะที่โทมัส มอร์ ได้เสนอ “ทฤษฎียูโทเปีย” (Utopia) เป็นงานเขียนร้อยแก้วพรรณนาถึงสังคมบนเกาะในจินตนาการแห่งหนึ่ง เล่าเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ ลักษณะทางสังคมและการปกครองบนเกาะแห่งนั้น สร้างภาพของสังคมที่ตรงกันข้ามกันระหว่างดินแดนในจินตนาการอันเป็นแนวคิดแห่งการปกครองที่ไม่เหมือนใครกับสภาพความเป็นจริงที่พบเห็นซึ่งหน้า เพื่อหนีออกจากสภาพสังคมกับการเมืองที่เต็มไปด้วยความยุ่งเหยิงวุ่นวายในยุคสมัยนั้น รวมไปถึงการสร้าง ทฤษฎีสัญญาประชาคม (The Social Contract Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีการสร้างเงื่อนไขทางสังคมของ โทมัส มอร์(Thomas More)

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) และจอห์น ล็อก (John Lock) ตลอดถึง ฌอง ฌากส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) ก็เพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมอันไม่พึงปรารถนาที่ปรากฏอยู่ขณะนั้น ด้วยการสร้างทฤษฎีขึ้นเพื่อนำไปสู่การแก้ไขสภาพสังคมดังกล่าวนั้น ไปสู่สภาพสังคมที่น่าพึงปรารถนา เช่นเดียวกัน มุ่งเน้นทฤษฎีสัญญาประชาคมนั้นเริ่มต้นที่มอร์ ต่อด้วยล็อก และพัฒนาทฤษฎีด้วยรูสโซ ส่วนทางตะวันออกนั้น พระพุทธเจ้าได้สร้างสังคมพุทธบริษัทขึ้น อันประกอบด้วย 2 สังคมย่อย คือ 1) สังคมฆราวาส และ 2) สังคมสงฆ์ ก็ด้วยเหตุว่าต้องการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในชมพูทวีปขณะนั้น ซึ่งเต็มไปด้วยชนชั้น ความไม่เท่าเทียม และอธรรม

สรุป

วิเคราะห์สภาพสังคมที่พึงปรารถนาระหว่างตะวันออกและตะวันตกแล้ว พบว่า “สังคมพุทธบริษัท” ในพุทธปรัชญา เป็นสภาพสังคมที่พึงปรารถนาที่เกิดจากทางตะวันออก เป็นสังคมที่มีอยู่จริง มีแนวปฏิบัติจริง มีอายุยืนยาว มีสภาพทนต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะสังคมสงฆ์ มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นสังคมอุดมคติที่เป็นจริงในโลกใบนี้ การดำเนินชีวิตตามรูปแบบของสังคมพุทธบริษัทนั้น ย่อมจะยังประโยชน์มาให้สมาชิกของสังคมพุทธบริษัทตามสมควรแก่การปฏิบัติไม่มากนักน้อยไม่ข้อใดข้อหนึ่ง ดังนี้ คือ

1) ภูมิธรรมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน หมายถึง คนที่ปฏิบัติหลักการของสังคมใหม่นี้จะมีปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ตลอดถึง มีฐานะ มีลาภ มีเกียรติ มียศ มีสรรเสริญ เรื่องชีวิตคู่ครอง ความมีมิตรไมตรี อะไรต่าง ๆ ในชีวิตปัจจุบันนี้ ในชีวิตที่มองเห็นๆ กันอยู่ นี้ จึงเรียกว่าเป็นประโยชน์ปัจจุบัน ซึ่งพระพุทธศาสนาก็สอนว่าเป็นจุดหมายประการหนึ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์

2) สัมปรายิกัตถะ หมายถึง ประโยชน์เบื้องหน้าหรือภพหน้า กล่าวคือ トラบใดที่เรายังไม่บรรลุความดีงามอันสูงสุดคือพระนิพพาน อย่างน้อยในภพหน้า ชาตินี้ เราจะไปเกิดที่ดีๆ ไม่ไปเกิดที่ชั่ว ๆ นี้เป็นประโยชน์หรือเป็นจุดหมายขั้นสัมปรายะ คติชีวิตจะเป็นไปในทางที่ดี นี้ก็เป็นจุดหมายประการหนึ่งในทางพุทธศาสนา

3) ปรมัตถ์ หรือ ปรมัตถะ คือ ประโยชน์อย่างสูงสุด อันหมายถึง สภาพที่ปลอดทุกข์ ความหลุดพ้นไปจากภพชาติ มีจิตใจปลอดโปร่งผ่องใสเบิกบานอยู่ได้ตลอดเวลา เพราะปราศจากกิเลส ที่เรียกว่า “พระนิพพาน” นั่นเอง ถือว่าเป็นจุดหมายสูงสุดและเป็นประโยชน์สูงสุดของพุทธปรัชญาในพระพุทธศาสนา เมื่อมองในมุมนี้หลักในการที่จะสร้างให้สมาชิกของสังคมได้ประโยชน์ต่างๆ ดังกล่าวนั้นก็มีเพียงในพุทธปรัชญาเถรวาทอันเป็นปรัชญาตะวันออกเท่านั้น หากแต่ปรัชญาตะวันตกหวังเพียงประโยชน์ในชาตินี้คือประโยชน์ในปัจจุบันเท่านั้น และยิ่งไปกว่านั้นก็คือ แนวคิดทางตะวันตกไม่ได้สร้างไว้เพื่อให้สมาชิกของสังคมที่ปฏิบัติสังคมอุดมคติที่ตนสร้างขึ้นนั้นเดินทางไปสู่เป้าหมายของประโยชน์ในข้อที่ 2 และ 3 นี่คือการแตกต่างระหว่างการสร้างสภาพสังคมของทางตะวันออกมุ่งเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลมากกว่า สภาพสังคมทางตะวันออกมุ่งเน้นความเป็นส่วนร่วมตามหลักธรรมคำสอนของศาสนานั้นๆ ที่ปรากฏอยู่ในบางพระสูตรของคัมภีร์พระไตรปิฎก ทำให้พบว่าหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นจำนวนมากที่จะมาสนับสนุนให้เกิดสภาพสังคมที่พึงปรารถนาขึ้น และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนส่งเสริมให้เกิดสภาพสังคมที่พึงปรารถนาตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น อาจจะพิจารณาจากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า อาทิเช่น เบญจศีลเบญจธรรม วนิชชา พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุ ราชสังคหวัตถุ สาราณียธรรม อปริหานิยธรรม สันโดษ และ อิทธิบาทเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพสังคมที่พึงปรารถนาตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยตามที่ปรากฏจึงจัดเป็นข้อค้นพบในด้านสังคมทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไป และมีประเด็นการศึกษาวิจัยดังนี้

1. วิเคราะห์สิทธิทางสังคมในพุทธปรัชญา
2. ศึกษาแนวคิดการตรึงในพุทธปรัชญาเถรวาทกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและคุณธรรมปัจเจกชนในศาสนาตะวันออก

References

- Arunvej, T. (2008). *Guidelines for the development of the elderly in accordance with the strategy of social development*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Ngamchitcharoen, W. (2009). *Theravada Buddhism*. Bangkok: Four-One Printing.
- Phra Srikampeerayan. (2013). *Buddhist Philosophy*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Ratchaworamuni. (1984). *Buddhism and Modern Thai society*. Bangkok: Komol Kiemthong Foundation.
- Inthasara, W. (2001). *Ethics: Science of virtue and art of decision making*. Bangkok: Bannakij.
- Thepsithar, S. (1991). *Coordination with social welfare and social welfare between government and private*. Bangkok: Somchai Printing.
- Locke, J. (1969). *Two Treatise of Government*. Edited with An Introduction by Thomas I Cook. New York: Hafner Publishing Company.
- Rousseau, J. (1953). *Political Writings*. Translated and Edited by Frederick Watkins. Edinburgh: Thomas Nelson and sons.
- Hobbs, T. (1928). *Leviathan*. Edited with An Introduction by Michael Oakesholt Basil. Blackwell: Oxford.
- More, T. (1964). *More's Utopia and Its Critics*. Edited by Ligeia Gallagher. Chicago: Scott Forces man and Company.
- Choudhary, R. (1971). *Kautily's Political Ideas and institution*. India: Chaukhamba Sanskrit Series Offices.

กระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญา

ที่เด็กและเยาวชนกระทำผิดโดยพุทธสันติวิธี*

Process in Balancing between the Offender and the Injured Victim in Criminal cases Committed by the Juveniles through Buddhist Peaceful Means

¹เชวง ชูศิริ, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และ อุดุลย์ ชันทอง

¹Chaveng Choosiri, Phramaha Hansa Dhammahāso and Adoon Khunthong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: Chav595@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบต่อผู้เสียหายอันเกิดจากการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด 2) ศึกษากระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนทำผิดตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และพุทธสันติวิธีและพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) นำเสนอกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนทำผิดโดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาจากเอกสารและวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายเด็กและเยาวชนและบุคคลผู้เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า

1. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนมุ่งเน้นคุ้มครองไปที่เด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ โดยมิได้ให้ความสำคัญกับการเยียวยาผู้เสียหายเท่าที่ควร ทำให้เกิดความไม่สมดุลและไม่เป็นธรรมระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดที่หากเด็กและเยาวชนยินยอมอยู่ภายใต้เงื่อนไขและระยะเวลาที่กำหนด จะได้รับสิทธิไม่ถูกฟ้องคดีในชั้นก่อนฟ้องหรือให้ยุติคดีโดยไม่มีการพิพากษาในชั้นระหว่างการพิจารณาของศาล ผลจากการนี้ 1) การสั่งไม่ฟ้องคดี ผู้เสียหายต้องนำคดีส่วนแบ่งในส่วนค่าเสียหายไปฟ้องเป็นคดีใหม่ 2) การสั่งให้ยุติคดี ผู้เสียหายก็ต้องนำคดีส่วนแบ่งไปฟ้องคดีใหม่เช่นกัน เป็นการโยนบาปเคราะห์ให้ผู้เสียหายต้องหาทางเยียวยาให้แก่ตนเอง ทั้งด้านทรัพย์สินและจิตใจ

2. การสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหายเพื่อให้เกิดสมดุล จำเป็นต้องกระทำ 2 ด้านกล่าวคือ

* Received January 31, 2020; Revised February 1, 2020; Accepted August 5, 2020

2.1 การสร้างกระบวนการเยียวยาทางด้านจิตใจซึ่งต้องกระทำโดยเร็ว โดยนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการกระบวนการเยียวยาจิตใจผู้เสียหายให้หลุดพ้นจากความเกลียดชังซึ่งต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดต่อตน คือ “สติ เมตตา อภัยทาน” หากนำมาบูรณาการร่วมกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยการพัฒนาจิตใจของผู้เสียหายให้เกิดสติในเบื้องต้น กำหนดวิธีการให้เกิดความรู้สึกที่ดี และเกิดมีเมตตาแก่ผู้กระทำผิด จนกระทั่งเกิดการให้อภัยในที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็ต้องอบรมสั่งสอนให้เด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดให้รู้สำนึกในการกระทำผิดของตนและยอมขอโทษผู้เสียหายจากใจจริงและจริงจัง

2.2 การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนแบ่งต่อไปได้ แม้ว่าคดีนั้นจะมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีหรือมีคำสั่งให้ยุติคดีก็ตาม

3. ในเชิงนโยบาย การจะสร้างความสมดุลแก่ผู้เสียหายในด้านการเยียวยาจำเป็นต้องมีหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง ได้แก่การจัดตั้งศูนย์คุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆเพื่อกำหนดขั้นตอนการช่วยเหลือ และเพื่อให้ความคุ้มครองติดตามเรียกค่าเสียหายและช่วยเหลือเยียวยาจิตใจเชิงลึกแก่ผู้เสียหาย

คำสำคัญ: การสร้างสมดุล; ผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญา; เด็กและเยาวชน; พุทธสันติวิธี

Abstract

This research article has the objective of 1) To study the problems and the effect of the injured victim which arises through the special measures rather than the criminal procedural methods of the juveniles in a criminal case. 2) To study the methods in balancing between the offender and the injured victim in a juvenile case through the criminal justice principle and the Buddhist Peaceful Means. 3) To present procedures in balancing between the offender and the injured victim in criminal cases committed by the juveniles through Buddhist peaceful means. This Study is based on the qualitative and documentary research as well as in-depth interview from scholars and experts in juvenile laws.

The study indicates that

1. The unbalance and unfairness between the offender and the injured victim in the juvenile criminal case. 1) pre-litigation dispute stage, the injured victim must lodge a civil case to the court. 2) post-litigation dispute stage, the injured victim must lodge a civil case to the court. This causes damages to the injured persons in terms of property and mental damages. The juvenile will also be exempt from litigation or the case dismissal without judgement of the court

2. The Buddhist methods for healing the mental of the injured person are “consciousness, mercy and forgiveness” which apply with the special measure instead of the criminal proceedings. The injured person must develop the state of mind to contain the

consciousness as a beginning. Then to apply the methods to gain the sensation of good feeling in the victim and the injured party which is a juvenile. Once the actions are taken into action, the result would lead to mercy, which will be followed by forgiveness as the final result.

3. The author proposes to establish the Center for Rights Protection and Legal Aid for the injured party to follow up the damages and mental remedies of such person through Buddhist methods.

Keyword: Process in Balancing; the Offender and the Injured Victim in Criminal; Buddhist Methods; Juveniles; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทย ได้มีพัฒนาการหลักการให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดเพิ่มมากขึ้นตามยุคสมัยของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเป็นสากลมากขึ้น เมื่อมีการนำหลักการในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1959 มาบัญญัติในกฎหมาย นอกจากนี้ ยังได้มีการออกกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนมาบัญญัติใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของไทยเพิ่มมากขึ้น โดยมีแนวคิดว่าการที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด เพราะเป็นผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเปรียบเสมือนเด็กทุกคนเป็นเหมือนผ้าขาว การกระทำความผิดเกิดจากปัญหาครอบครัว และปัญหาทางโครงสร้างของสังคมที่ทำให้เด็กและเยาวชนไปกระทำความผิด ฉะนั้นจึงเห็นควรให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนเหล่านั้นได้มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีโดยการเยียวยาและแก้ไขฟื้นฟู ยิ่งกว่าการลงโทษ ซึ่งแตกต่างกับกรณีผู้ใหญ่เป็นผู้กระทำความผิด ที่ถือว่าเป็นผู้มีความรู้ผิดชอบชั่วดีแล้ว เมื่อไปกระทำความผิดขึ้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงมุ่งเน้นไปในการลงโทษ จึงทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกิดความแตกต่างกัน (Juvenile and Family Court and Its Procedure Act, B.E. 2010, 2010) แม้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จะมีมาตรการในการกำหนดให้การทำแผนฟื้นฟูเด็กและเยาวชนต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย แต่หลักการนี้หากพิจารณาในเชิงลึกแล้วจะเห็นว่า ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเยียวยาผู้เสียหาย ผู้ซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกระทำความผิด ซึ่งอาจจะมองในแง่ของลักษณะความเสียหายออกได้เป็น 2 ประการ คือ ความเสียหายต่อทรัพย์สินและความเสียหายต่อจิตใจ

สำหรับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามีความพิเศษคือ ได้มีการบัญญัติให้เบี่ยงเบนคดีให้เด็กและเยาวชนที่ทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมาตรการดังกล่าว ถูกนำมาใช้ใน 2 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นก่อนฟ้องคดี (มาตรา 86) เน้นกระบวนการที่จะมีให้เด็กหรือเยาวชนมีคำพิพากษาคัดตัวอันเป็นการลดตราบาปมิให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นถูกตราหน้าว่าเป็นอาชญากร เป็นการลดขั้นตอนทางกระบวนการทางตุลาการต่อเด็กและเยาวชนเพื่อให้สอดคล้องต่ออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ 40

อีกทั้งในขั้นตอนของมาตรา 86 คือการนำมาตรการหันเหคดียอกจากกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้อง ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จึงเป็นมาตรการในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชนยิ่งกว่ามุ่งที่จะลงโทษ

2. ชั้นหลังฟ้องคดีแต่ก่อนศาลมีคำพิพากษา (มาตรา 90 และมาตรา 132) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณานั้น มีเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนที่มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดเข้าสู่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาได้ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 90 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่า เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดต้องไม่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกมาก่อน ยกเว้นแต่เป็นโทษที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เมื่อผู้เสียหายให้ความยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้านและพฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงเกินสมควร ศาลสามารถใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีในชั้นหลังฟ้องได้

สำหรับมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 ถูกตราขึ้นเพื่อเป็นมาตรการแทนการพิพากษาคดีอาญาหลังฟ้องคดี เป็นมาตรการที่ศาลนำมาใช้เมื่อศาลเห็นว่ายังไม่สมควรมีคำพิพากษาคดีเด็กและเยาวชน กรณีศาลเห็นว่า เด็กและเยาวชนมีพฤติการณ์ในการกระทำความผิดที่ไม่เป็นภัยร้ายแรงและมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ด้วยเหตุผลเพื่อการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน และพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของไทยให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการคุ้มครอง ดูแล แก้ไข บำบัด และฟื้นฟู เด็กและเยาวชนรวมถึงสถาบันครอบครัว มาตรการนี้จะมีผลให้ศาลไม่ต้องมีคำพิพากษาแก่เด็กและเยาวชน แต่อย่างไรก็ตามมาตรการแทนการพิพากษาคดีดังที่กล่าวมานั้นยังไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่อย่างใด เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่ผ่านมาตรการแทนการพิพากษาอาจจะกระทำความผิดซ้ำ จึงควรมีการพัฒนากระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนหลังผ่านมาตรการแทนการพิพากษาและการกำหนดบทลงโทษกรณีกลับไปกระทำความผิดซ้ำ จะสามารถลดจำนวนหรือป้องกันไม่ให้เกิดเด็กและเยาวชนกลับไปกระทำความผิดทางอาญาซ้ำได้ (Traijutakarn, 2019)

ดังนั้น เมื่อสิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องต้องระงับไปโดยที่ไม่มีคำพิพากษาทำให้คดีที่มีผู้เสียหาย ซึ่งได้ยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายในทางแพ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 44/1 หรือคดีที่พนักงานอัยการมีคำขอท้ายฟ้องให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือชดเชยค่าเสียหายแทน ศาลจะไม่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในส่วนนี้ เมื่อศาลสั่งให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายและปฏิบัติตามแผนฟื้นฟูได้ครบถ้วนแล้ว สิทธิตามคำขอในเรื่องค่าเสียหายของผู้เสียหายหรือของพนักงานอัยการก็ตกไปด้วย ผลที่เกิดขึ้นก็คือผู้เสียหายต้องไปดำเนินคดีในทางแพ่งเรียกร้องเป็นคดีใหม่ อันเป็นการสร้างภาระให้แก่ผู้เสียหายอย่างยิ่ง ผลจากกรณีนี้ เมื่อเปรียบเทียบการสร้างสมดุลเกี่ยวกับผู้เสียหาย จะเห็นได้ว่า เด็กและเยาวชนจะได้รับประโยชน์แม้เป็นผู้กระทำความผิด แต่ฝ่ายผู้เสียหายขาดการได้รับการชดเชยหรือเยียวยาแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น การให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชน เพื่อให้กลับมาเป็นคนดีเป็นเรื่องที่สำคัญและพึงกระทำอย่างยิ่ง แต่ในขณะเดียวกัน การให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากผู้กระทำที่เป็นเด็กและเยาวชนก็ไม่ควรถูกละเลย และไม่ควรรออย่างยั้งให้ผู้เสียหายต้องไปชวนหาทางเยียวยาตนเองจากการนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาลเพื่อให้ได้รับการเยียวยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายที่ไม่มีศักยภาพทางการเงินและความรู้ และไม่มีอำนาจต่อรองกับผู้ปกครองของ

เด็กและเยาวชนที่มีอำนาจเหนือกว่าตนทั้งฐานะทางสังคมและหน้าที่การงาน โดยผู้เสียหายบางรายอาจไม่ได้รับการเยียวยาใด ๆ เลย หรือบางรายอาจได้บางส่วนแต่ไม่เพียงพอ (Yurapan, 2019) ดังนั้น หากมีกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างหลักในการแก้ไขและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนกับการเยียวยาผู้เสียหายขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็ก ก็จะเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้แก่ทั้งสองฝ่าย ซึ่งเป็นไปตาม “หลักนิติธรรม (The Rule of Law)” (Pakdeethanakul, 2015)

จากผลของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเช่นนี้ ทำให้เกิดความไม่สมดุล (Un Balance) และไม่เป็นธรรม (Unfair) แก่ผู้เสียหาย ซึ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีหน้าที่สำคัญในการคุ้มครองสังคมแก้ไข ฟื้นฟูผู้กระทำความผิด คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา จึงควรต้องมีความสมดุลทั้งในแง่การคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนและการคุ้มครองสังคมควบคู่กันไป (Panomyan, n.d.) จึงควรได้รับการหาหนทางแก้ไขให้เกิดความสมดุลขึ้น ด้วยกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด โดยพุทธสันติวิธี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบต่อนักเสียหายอันเกิดจากการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดในคดีอาญา
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนทำผิดตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดโดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด โดยพุทธสันติวิธี เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) มีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539
2. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ วิทยานิพนธ์และหนังสือ รวมทั้งบทความ การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
3. ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มผู้พิพากษาศาลฎีกา ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ และผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว และผู้แทนกลุ่มเสียหาย จำนวน 12 คน และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน

5 คน เพื่อแลกเปลี่ยน เสนอแนะและแสดงความคิดเห็นในมุมมองปัญหาและการปรับปรุง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย มาวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยใช้รูปแบบการวิเคราะห์ตามหลักทฤษฎีของ Chantavanich (1997) 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นวิธีการสรุปข้อมูลตามปรากฏการณ์ที่สัมผัสได้หรือมองเห็น 2) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) 3) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ประเด็นหรือข้อความที่มีความสอดคล้องกัน

5. นำเสนอกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนกระทำผิดโดยพุทธสันติวิธีและพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษา กระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนกระทำผิด โดยพุทธสันติวิธี สามารถสรุปได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาและผลกระทบต่อผู้เสียหายอันเกิดจากการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดในคดีอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นออกแบบมาเพื่อบำบัดแก้ไขและฟื้นฟูเด็กและเยาวชน มุ่งเน้นไปที่ผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ แต่ในขณะเดียวกันกลับมิได้ให้ความสำคัญกับการเยียวยาผู้เสียหายเท่าที่ควร แม้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๓๒ จะมีมาตรการในการกำหนดให้การทำแผนฟื้นฟูเด็กและเยาวชนต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายก็ตาม แต่หลักการนี้หากพิจารณาวิเคราะห์ในเชิงลึกแล้วจะเห็นว่า ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหายอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเยียวยาผู้เสียหาย ซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำ ซึ่งอาจจะมองในแง่ของลักษณะความเสียหายออกได้เป็น ๒ ประการ คือ ความเสียหายต่อทรัพย์สินและความเสียหายต่อจิตใจ

เมื่อเปรียบเทียบสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่ผู้กระทำผิดเป็นเด็กและเยาวชน จะเห็นได้ว่า เด็กและเยาวชนได้รับประโยชน์ในทางคดีมาก แต่ฝ่ายผู้เสียหายกลับขาดการได้รับการชดเชยหรือเยียวยาแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม การจะทำให้ทั้งฝ่ายผู้กระทำผิดและผู้เสียหายยอมตกลงกัน จึงเป็นเรื่องที่ยากโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสียหายทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นปัญหาที่เยียวยาได้ยากที่สุด ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาค้นคว้าหาแนวทางการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่ผู้กระทำผิดเป็นเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ที่ปัจจุบันทำให้เกิดผลทางกฎหมายอันเป็นข้อจำกัดสิทธิของผู้เสียหายหรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า เป็นการสร้างภาระและสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้เสียหายเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น หากมีกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างหลักในการแก้ไขและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนกับการเยียวยาผู้เสียหายขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็ก ก็จะเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้แก่ทั้งสองฝ่าย ซึ่งเป็นไปตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law)

2. กระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนทำผิดตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และหลักพุทธสันติวิธีและพระพุทธศาสนาเถรวาท

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนเป็นแนวคิดที่มุ่งจะแก้ไขเยียวยาเด็กหรือเยาวชนให้สอดคล้องกับมาตรฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ โดยนำแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นมาตรการเสริมและคู่ขนานไปกับมาตรการหลักในทางอาญา มีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกันในเหตุและปัจจัยอันก่อให้เกิดการกระทำความผิด และผลกระทบจากการกระทำความผิด ซึ่งเป็นคนละวัตถุประสงค์กับการลงโทษที่มีเป้าหมายเพื่อการทดแทน (Retributive) ข่มขู่ (Deterrence) การตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม (Incapacitation) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) หรือเพียงการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย (Victimology) หากเป็นเพื่อประโยชน์ให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน ลดปัญหาข้อพิพาทในอนาคต ทำให้อาชญากรรมยุติหรือลดน้อยลง (Jaihan, 2009) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา จึงเป็นการแก้ไขเยียวยาเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดไปพร้อมกับการสร้างความเข้าใจระหว่างจำเลยและผู้เสียหาย ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งชุมชนที่ทั้งสองฝ่ายอยู่อาศัย กระบวนการจึงควรต้องอาศัยความตกลงยินยอมของทุกฝ่าย (Poonhawong, 2019) สำหรับมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 86 ศาลต้องตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูขึ้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557 (Rues of the President of the Supreme Court on the Guideline on Consideration of the Rehabilitation Process in the Pre-Litigation B.E. 2014, 2014) การทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูระหว่างพิจารณาตามมาตรา 90 มีหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 91 วรรคสอง ส่วนมาตรการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูขึ้นก่อนมีคำพิพากษามาตรา 132 บัญญัติในวรรคสามว่า หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการสั่งตามวรรคหนึ่ง ตลอดจนวิธีการประเมินสภาพปัญหา การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การเตรียมความพร้อมเพื่อมอบตัวจำเลยให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556

สำหรับกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนทำผิดโดยหลักพุทธสันติวิธีและพระพุทธศาสนาเถรวาท นั้น

Phramaha Hansa Dhammasaso (2004) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสันติวิธีไว้ ดังนี้ 1) สันติวิธีเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม เป็นคู่มือและเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์ 2) สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุดทั้งระยะสั้น ระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม สามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความเข้าใจ

อันดีความสามัคคี จะเห็นได้ว่า สันติวิธีเป็นพื้นฐานของความเข้าใจกัน ก่อให้เกิดความเป็นธรรมและความสงบสุขของสังคม

ในการนำหลักการทางพระพุทธศาสนาแก้ปัญหาในกระบวนการสร้างสมดุระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนทำผิดตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น มีสิ่งที่ต้องคำนึง คือ การเยียวยาผู้เสียหาย ในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการสร้างสมดุระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหาย โดยนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการแก้ปัญหาการเยียวยาผู้เสียหาย เพื่อให้กระบวนการสร้างความสมดุระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายเป็นไปด้วยความราบรื่นและมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง กล่าวคือหลักสติในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้เกิดจุดเริ่มต้นกระบวนการสร้างสมดุระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้ทำผิด เพราะ สติ เป็นตัวควบคุมอารมณ์ของคนให้รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในระบบเหตุและผล ทำให้ผู้เสียหายสามารถยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ด้วยเหตุปัจจัยและผล ยิ่งกว่าการใช้อารมณ์โกรธแค้นเกลียดชังเป็นตัวตัดสินใจแก้ปัญหา ฉะนั้นหลักพุทธสันติวิธีที่สมบูรณ์ มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการเยียวยาด้านจิตใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งหลักการและวิธีการที่นำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการการเยียวยาผู้เสียหายทางด้านจิตใจ คือ 1) สติ 2) เมตตา และ 3) อภัยทาน

1) สติ พุทธธรรมเน้นความสำคัญของสติเป็นอย่างมากในการปฏิบัติจริยธรรมทุกชั้น การดำเนินชีวิตหรือการประพฤติปฏิบัติโดยมีสติกำกับอยู่เสมอ นั้น มีชื่อเรียกโดยเฉพาะว่า อปัมาท หรือความไม่ประมาท อปัมาทเป็นหลักธรรมสำคัญยิ่งสำหรับความก้าวหน้าในระบบจริยธรรม มีความหมายหลักเหมือนเป็นคำจำกัดความว่า การเป็นอยู่โดยไม่ขาดสติ ซึ่งขยายความได้ว่า การระมัดระวังอยู่เสมอ ไม่ยอมถลำลงไป ในทางเสื่อมและไม่ยอมพลาดโอกาสสำหรับความเจริญก้าวหน้า ตระหนักถึงสิ่งที่จะต้องทำและต้องไม่ทำ ใส่ใจสำนึกอยู่เสมอในหน้าที่ ไม่ปล่อยปละละเลย กระทำการด้วยความจริงจัง และพยายามเดินรุดหน้าอยู่ตลอดเวลา กล่าวได้ว่า อปัมาทธรรมนี้เป็นหลักความรู้สึกรับผิดชอบขั้นพื้นฐานตามแนวพระพุทธศาสนา (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2000)

2) เมตตา ผู้มีความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ที่สะอาดบริสุทธิ์ ผ่องใส ความเป็นมิตรไมตรี มีจิตใจที่อ่อนโยน ไม่เบียดเบียนประทุษร้าย ไม่ก่อเวรผูกอาฆาตหรือพยาบาทปองร้ายใคร มีจิตยินดีช่วยเหลือเกื้อกูลให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ แม้ว่าผู้นั้นจะทำร้าย หมายถึงซึ่งชีวิตและทรัพย์สินก็ตาม เป็นผู้ให้ที่แท้จริง โดยมีได้หวังผลหรือครอบครอง กระทำด้วยดวงจิตที่ยินดีแถมขึ้น เบิกบาน ปราศจากความอคติหรือลัทธิเลวร้าย ในผลด้วยความบริสุทธิ์แท้ ไม่เจือปนอยู่ด้วยตัณหาหยาบเมื่อเห็นอยู่ว่าเขาเป็นทุกข์เพียงแต่น้อมใจลงสู่ภายในแล้วแผ่เมตตาจิตปรารถนาให้เขาเป็นสุข พ้นจากความทุกข์ไปอย่างไม่มีช้อยกเว้น ไม่มีแบ่งแยก ไม่มีประมาณหรือจำกัดกาล สถานที่ใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องอาศัยทรัพย์สินสิ่งของ แต่เป็นเรื่องของจิตใจที่แผ่ความรักไปได้โดยรอบ การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ย่อมเกิดการกระทบกระทั่งขัดแย้งกันเป็นเรื่องปกติ เมตตาจึงเป็นการปฏิบัติเพื่อนำมาแก้ไขปัญหามูลฐานของชีวิตและเป็นการแสดงความมีเมตตาต่อตนเอง และเป็นการแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหาทั้งหมดจึงเป็นการดับทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง (Phutaspikku, 1990)

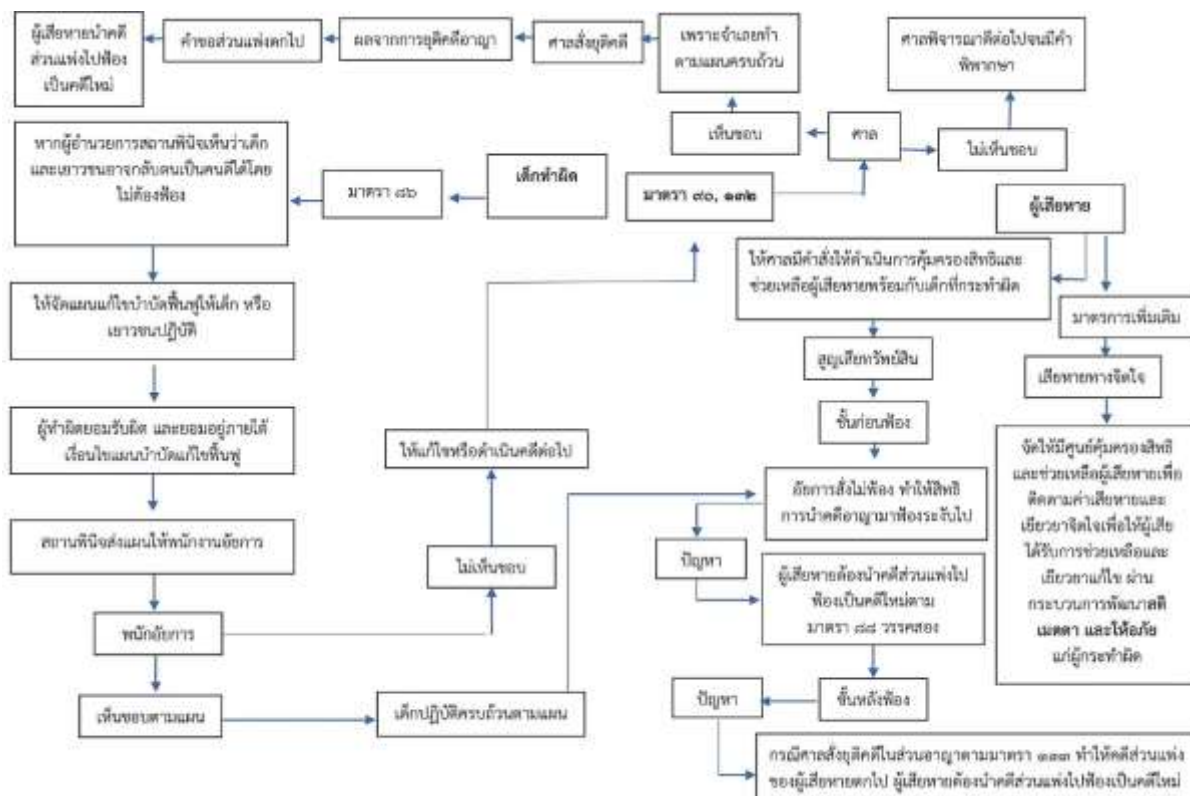
3) อภัยทาน ตามหลักพระพุทธศาสนามีนิยามสองความหมาย กล่าวคือ ความหมายในเชิงของการป้องกันความแย้ง และเปลี่ยนผ่านความขัดแย้ง อภัยทานเป็นคุณค่าสำคัญต่อการให้ที่เป็นมหาทานซึ่งเป็นการ

สร้างมหากุศล อีกทั้งอภัยทานยังมีคุณค่าและความสำคัญในด้านอื่นๆ อีกหลายประการ ที่สำคัญคือ อภัยทานเป็นการพัฒนาจิตใจที่เป็นลักษณะแห่งความก้าวหน้าของมนุษย์ เป็นการพัฒนาชีวิตที่มีความสำคัญยิ่ง การเริ่มต้นวิธีการปฏิบัติของอภัยทานนั้น ทางใจถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่มีความสำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นอภัยทานทางกายและทางวาจา เพราะการปฏิบัติของอภัยทานทางใจนั้นเป็นการเอาชนะใจตัวเอง ที่จะเป็นอิสระ ออกจากความโกรธ เกลียดอาฆาตเคັัน เป็นการปฏิบัติที่รื้อถอนและสลายความยึดมั่นถือมั่นในความคิดของตนเอง ที่เป็นสาเหตุสำคัญอันจะนำไปสู่การเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ (Study of Peace Program Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2014) นอกจากนี้ การให้อภัยจึงเป็นการเสริมสร้างให้จิตใจมีความอดทนต่อการกระทบกระทั่ง อดกลั้นต่อความไม่พอใจ หรือความเจ็บใจ ไม่ว่าการกระทำของบุคคลอื่นจะเป็นสาเหตุทำให้เกิดความไม่พอใจไม่ชอบใจก็ตาม โดยการวางใจตนให้เป็นกลางๆ ไม่กระเพื่อม ใช้สติปัญญา ตรึกตรองด้วยความรอบคอบ แล้วแสดงออกต่อสถานการณ์นั้นๆ อย่างเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ด้วยกัน ด้วยการอดกลั้น ไม่ตอบโต้ ปรับเปลี่ยนอารมณ์ที่กีดตันให้กลายเป็นความรักและความเมตตา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการให้อภัยทานอย่างแท้จริง

ผลการศึกษาวิจัย แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่าง“สติ เมตตา อภัยทาน” ซึ่งเป็นตัวช่วยหลักของการเยียวยาผู้เสียหาย เพื่อให้ได้กระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนทำผิดโดยพุทธสันติวิธีและพระพุทธศาสนาเถรวาท อันจะส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้เสียหายสามารถส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายเอง โดยการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้เสียหายจำเป็นต้องมีหน่วยงานที่รองรับกระบวนการทั้งสองด้าน ดังนั้นในเชิงนโยบายภาครัฐจึงควรจัดให้มีศูนย์คุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือผู้เสียหายเพื่อติดตามค่าเสียหายและคอยช่วยเหลือเยียวยาจิตใจเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการช่วยเหลือและเยียวยาแก้ไข ผ่านกระบวนการพัฒนาสติ เมตตา และให้อภัย แก่ผู้เสียหาย ส่วนผู้กระทำผิดก็ต้องจัดให้มีการอบรมให้เกิดความรู้สำนึกในกระทำผิดและยอมขอโทษจากใจจริงและจริงใจเช่นกัน

3. กระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชน
กระทำผิดโดยพหุชนวิธี

จากภาพนี้ สามารถอธิบายกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่
เด็กและเยาวชนกระทำผิด โดยพอสรุปสั้นๆได้ดังนี้

การที่ประเทศไทยซึ่งเป็นภาคีขององค์การสหประชาชาติได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติ เป็นผลให้ประเทศไทยต้องออกกฎหมายมาเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการนำมาคุ้มครองและบังคับใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ประเทศไทยเริ่มนำเอาสิทธิเด็กตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวในยุคปัจจุบัน กฎหมายฉบับดังกล่าวมีบทบัญญัติตามหลักการของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนที่นำเอาแผนแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดยิ่งกว่าการลงโทษ ดังจะเห็นได้จากการบัญญัติมาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาไว้ในกฎหมาย ซึ่งหลักการนี้เป็นหลักการที่ให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด หากยินยอมให้เด็กและเยาวชนนั้นไปปฏิบัติตามแผนบำบัดแก้ไขและฟื้นฟูภายในเงื่อนไขและระยะเวลาที่กำหนด เด็กและเยาวชนนั้นจะไม่ถูกฟ้องหรือให้ยุติคดีโดยไม่มีคำพิพากษาดังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.

2553 ในหมวดที่ 7 ตั้งแต่มาตรา 86 ถึงมาตรา 94 ซึ่งเป็นชั้นก่อนยื่นฟ้อง และตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชั้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557 และในชั้นหลังฟ้อง ได้แก่ มาตรา 132 ถึง 133 และตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556

จากมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากฎหมายมุ่งไปในทางบำบัดแก้ไข เยียวยาฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นหลัก ผลของการดำเนินการตามแผนบำบัดแก้ไขและฟื้นฟูตามที่ผู้อำนวยการสถานพินิจกำหนดในมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 หากเป็นกรณีที่ศาลเห็นสมควรให้จำเลยเข้าทำตามแผนบำบัดแก้ไขและฟื้นฟูจนครบกำหนดทั้ง 2 กรณี คดีของจำเลยจะถูกเบี่ยงเบนออกไปจากกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ ในชั้นก่อนฟ้องที่พนักงานอัยการเป็นผู้สั่งไม่ฟ้องและสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไป ในส่วนนี้เป็นผลให้การเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนแพ่งของผู้เสียหายต้องถูกนำไปฟ้องเป็นคดีแพ่งใหม่

สำหรับในชั้นหลังจากที่มีการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว และศาลสั่งให้มีการทำแผนแก้ไขฟื้นฟูหากเด็กหรือเยาวชนนั้นสามารถทำตามแผนได้จนครบถ้วนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ศาลจะสั่งให้ยุติคดี ซึ่งทำให้คำขอให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 หรือกรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 หรือผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาเอง ผลของการนี้ เป็นเหตุให้คำขอในส่วนแพ่งจึงเรียกร้องค่าเสียหายของผู้เสียหายต้องตกไป ทำให้ผู้เสียหายต้องนำค่าเสียหายดังกล่าวไปฟ้องเป็นคดีแพ่งใหม่ ดังที่ระบุใน มาตรา 92 ว่า...ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง

เมื่อเปรียบเทียบความสมดุลในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายตามมาตรการดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากฎหมายมีเจตนารมณ์ในการมุ่งแก้ไขและบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นหลัก แม้จะมีการมองถึงปัญหาที่ผู้เสียหายมาให้ความยินยอมแต่อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการแก้ไขเยียวยาผู้เสียหายไม่ปรากฏรูปธรรมอย่างแน่ชัด

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การสร้างกระบวนการสมดุลให้เกิดแก่ทั้งสองฝ่ายจำเป็นต้องให้การคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือผู้เสียหาย ซึ่งเมื่อดูจากความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับการกระทำความผิดแล้ว ผู้เสียหายได้รับความเสียหายอยู่ 2 ด้าน กล่าวคือ 1) ด้านทรัพย์สิน 2) ด้านจิตใจ ฉะนั้น กระบวนการสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นภายใต้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาที่กฎหมายกำหนด เป็นรูปแบบในการเยียวยาผู้เสียหายทั้งทางด้านทรัพย์สินและจิตใจ อีกทั้งเป็นการลดภาระและค่าใช้จ่ายในการติดตามเอาทรัพย์สินคืนหรือชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายไปพร้อมกัน โดยต้องสร้างมาตรการเพิ่มเติมในบทบัญญัติของ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยกำหนดให้มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไว้โดยเฉพาะให้แก่ฝ่ายผู้เสียหาย ทั้งในการให้ความคุ้มครองสิทธิในการได้รับค่าเสียหายและช่วยเหลือทางด้านจิตใจผู้เสียหายในคดีอาญานั้นเอง เพื่อให้เกิดสมดุลแก่ทั้งสองฝ่ายอย่างแท้จริง

สรุป

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยหลักการเป็นมาตรการเบี่ยงเบนคดีอาญาออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน โดยกำหนดให้มีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูขึ้นก่อนฟ้องคดีให้พนักงานอัยการมีคำสั่ง หรือชั้นหลังฟ้องคดี ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เห็นสมควรแล้วแต่กรณี จัดให้มีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยมีผลให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง นอกจากนี้แม้ในชั้นที่มีการพิจารณาคดีไปบ้างแล้วแต่ก่อนมีคำพิพากษา หากศาลเห็นว่า ตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา เมื่อจำเลยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดแล้ว ให้ศาลสั่งยุติคดีโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลยเว้นแต่คำสั่งเกี่ยวกับของกลาง และให้ถือว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ

เมื่อพิจารณาการคุ้มครองผู้เสียหายจากมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ก็จะพบว่า เป็นบทบัญญัติที่มีได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหายเท่าที่ควร แม้การเยียวยาทางด้านทรัพย์สิน ก็บัญญัติให้ผู้มีส่วนได้เสียไปฟ้องในคดีส่วนแพ่งใหม่ดังที่ระบุในมาตรา 93 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ยิ่งไปกว่านั้น ความเสียหายทางด้านจิตใจคือผลกระทบอันร้ายแรงต่อคุณภาพชีวิตของผู้เสียหายที่เผชิญกับเหตุการณ์เลวร้ายนั้น โดยเฉพาะความผิดเกี่ยวกับเพศ ก่อให้เกิดความทุกข์ ความเกลียดชัง จิตจำ ผังใจและไม่สามารถก้าวผ่านความรู้สึกได้ การถูกละเลยหรือไม่ได้รับการเยียวยาแก้ไขอาจเพิ่มความรุนแรงของผลกระทบจนนำมาสู่การทำร้ายผู้กระทำต่อตน หรือทำร้ายตนเองหรือสังคมได้ หากไม่ได้รับการช่วยเหลือทางจิตใจอย่างทันท่วงที

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอได้ว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนยังขาดความสมดุลด้านการคุ้มครองสิทธิและการเยียวยาผู้เสียหาย ซึ่งมีความจำเป็นต้องกำหนดให้มีเพิ่มมากขึ้น

1.1 เสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ส่วนที่เป็นหลักการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนเป็นว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนและผู้เสียหาย เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการเยียวยาแก้ไขฟื้นฟูที่สมดุลทั้งสองฝ่าย

1.2 ให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายขึ้นอีกหมวดหนึ่งในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ว่า มาตรการพิเศษในการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือผู้เสียหาย เนื่องจากจำเป็นต้องมีส่วนแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้คดีส่วนแพ่งของผู้เสียหายยังคงดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้แม้ว่าคดีส่วนอาญาของเด็กและเยาวชนนั้นจะยุติไปแล้วก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นชั้นก่อนฟ้องหรือชั้นหลังฟ้องคดีก็ตาม

โดยให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ให้สอดคล้องกับการเยียวยา ด้านชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย เพื่อให้สอดคล้องกับข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พ้องคดี พ.ศ. 2556 ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ขึ้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557 โดยให้ผู้เสียหายสามารถนำสัญญาประนีประนอมยอมความที่สร้างขึ้นในชั้นทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทั้งก่อนฟ้องคดีและหลังฟ้องคดีมายื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลบังคับตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น หากเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายผิดนัดชำระหนี้สัญญาดังกล่าว โดยไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งใหม่

1.3 จัดให้มีหน่วยงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือผู้เสียหาย ที่เข้ามาให้การช่วยเหลือผู้เสียหายทั้งด้านคุ้มครองสิทธิในการติดตามเรียกร้องการชดเชยทรัพย์สิน และการช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจแก่ผู้เสียหาย โดยอาจสร้างโปรแกรมการเยียวยาให้สอดคล้องกับความเป็นตัวตนของผู้เสียหายแต่ละรายแตกต่างกัน ทั้งนี้ต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพ เช่น แพทย์ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ครู อาจารย์ นักบำบัด นักการศาสนา เป็นต้น เพื่อให้การบำบัดแก้ไขและฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้เสียหายให้กลับคืนเป็นปกติโดยเร็ว ทั้งนี้ให้นำหลักพุทธสันติวิธีในการสร้างสันติภายในจิตใจมาเป็นกรอบการดำเนินการตามหลักธรรมเรื่อง สร้างสติ และเมตตาธรรมไปจนถึงการให้อภัยทาน ซึ่งเป็นการปลดปล่อยทุกข์ที่มีอยู่ในจิตใจให้หมดสิ้นไป

2. เสนอแนวทางปฏิบัติในปัจจุบันให้ศาลตระหนักถึงการใช้ดุลพินิจไปในการเยียวยาผู้เสียหายในทุกขั้นตอนพร้อมกับการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ตามข้อบังคับประธานศาลฎีกาและคำแนะนำประธานศาลฎีกาอย่างจริงจัง เพื่อให้ผู้เสียหายไปรับการคุ้มครองสิทธิและการเยียวยาไปพร้อมกันอย่างจริงจังและโดยรวดเร็ว

3. เสนอให้จัดให้มีศูนย์คุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือผู้เสียหายในศาลเยาวชนและครอบครัวทุกศาล เพื่อติดตามค่าเสียหายและเยียวยาจิตใจเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการช่วยเหลือและเยียวยาแก้ไข ผ่านกระบวนการพัฒนาสติ เมตตา และให้อภัยแก่ผู้กระทำความผิด เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือผู้เสียหายด้วยการจัดทำโปรแกรมการเยียวยาผู้เสียหายทางด้านคุ้มครองสิทธิด้วยการติดตามการชดเชยค่าเสียหาย และช่วยเหลือการเยียวยาจิตใจแก่ผู้เสียหาย ให้เกิดความชัดเจน เพื่อเป็นกระบวนการสร้างสมดุลทั้งด้านผู้กระทำผิดและผู้เสียหายอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนทำผิดโดยพุทธสันติวิธี เพื่อเป็นต้นแบบในเชิงการวิจัยเพื่อการพัฒนา (Research and Development) ในอันที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ที่เป็นรูปธรรม

2. ควรมีการศึกษาหลักพุทธสันติวิธีในประเด็นอื่นๆ เพื่อนำมาบูรณาการกับกระบวนการสร้างสมดุลระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหาย

3. ควรมีการติดตามผลหลังจากการทำวิจัยอย่างต่อเนื่องว่ามีการนำผลไปใช้ประโยชน์อย่างไร

4. ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบของการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือผู้เสียหาย โดยให้หน่วยงานศาลเป็นผู้จัดตั้งศูนย์คุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือผู้เสียหายในระยะเร่งด่วน และจัดให้อยู่ในรูปของบทบัญญัติในกฎหมายแบบถาวรต่อไป

References

- Chantavanich, S. (1997). *Qualitative research method*. Bangkok: Chulalongkorn College Book Center.
- Chatpaitol, N. (2007). *Restorative justice: Theory to international practices*. Bangkok: Office of the Attorney General.
- Jaihan, N. (2009). *Research on the process of restorative justice in the court of justice*. Bangkok: Rapiwanttana Office of the Judiciary.
- Royal Thai Government Gazette. (2010). *Juvenile and Family Court and Its Procedure Act, B.E. 2010. (November 16, 2010)*. Retrieved February 18, 2020, from http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=89334&p_country=THA&p_count=441
- Pakdeethanakul, J. (2015). Rules of law in the context of the constitutional court. *Botbandit Journal*, 71(1), 20-32.
- Panomyan, P. (n.d.). *Personal academic paper, protection of the juvenile who committed a crime through special measures instead of criminal prosecution*. Bangkok: College of the Constitutional Court.
- Phramaha Hansa Dhammhaso. (2004). *Remedies for conflicts management through buddism: The study of Meata Chang River area, Chiangmai Province*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phutaspikku. (1990). *Than, sil, phawana (ทาน, ศีล, ภาวนา)*. Bangkok: Mental Health.
- Poonhawong, S. (2019). *Observation in the legislation of crimes offenses concerning dead bodies of the public pffence*. *Ubon Ratchathani Rajabhat Law Journal*, 6(2), 25-36.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto). (2000). *Puttatham, revised and defined*. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Rues of the President of the Supreme Court on the Guideline on Consideration of the Rehabilitation Process in the Pre-Litigation B.E. 2014. (February 5, 2014). *Royal Gazette*, 33-35.

- Study of Peace Program Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2014). *Forgiveness and restorativeness in Thai society*. Retrieved February 18, 2020, from <http://www.ps.mcu.ac.th/?p=1530>
- Traijutakarn, P. (2019). Special measures in lieu of criminal proceedings and rehabilitation of juveniles in justice system. *Journal of Social Sciences & Humanities*, 45(2), 52-79.
- Yurapan, C. (2019). Examination principle in the fact-finding process of criminal procedure. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(10), 5193-5205.

การศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย*

An Analytical Study of the Translation Strategies of English Novels into Thai

¹ธนาภัสร์ สนธิรักษ์, วีรกาญจน์ กนกกมลเส และปรีชา คเนตนอก

¹Thanaphat Sonthirak, Veerakarn Kanokkamalade and Preecha Kanetnog

¹คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹Corresponding Author. Email: thanaphat2526@outlook.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษในระดับคำ วลี และประโยคเป็นภาษาไทย วิธีดำเนินการวิจัยคือ อ่านนวนิยายทั้ง 5 ประเภทและทำความเข้าใจในกลวิธีต่าง ๆ และกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยนวนิยายคู่แปลที่เลือกมาวิเคราะห์ ได้แก่ 1) เรื่อง The Davinci Code ของ Dan Brown และเรื่องรหัสลับดา วินชี ของออร์ติ สุวรรณโณม 2) เรื่อง The Lord of the Ring ของ J.R.R. Tolkien และเรื่องลอร์ด ออฟ เดอะ ริงส์ ของวิลลี ซีนยง 3) เรื่อง The adventures of Tom Sawyer ของ Mark Twain และเรื่องการผจญภัยของทอม ซอว์เยอร์ ของเนืองน้อย ศรีธธา 4) เรื่อง Animal Farm ของ George Orwell และเรื่องการเมืองเรื่องสรรพสัตว์ ของสรองอัปสร กสิกรานันท์ และ 5) เรื่องThe Best of Me ของNicholas Sparks และเรื่องใจไม่สิ้นรัก ของวรารัณ เหมสกุล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือตารางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและบันทึกผลการวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา มีจำนวน ๕ กลวิธีคือ การแปลแบบตรงตัว การแปลคำนามประสม การแปลกรรมวาจก การแปลโวหารภาพพจน์ และการแปลคำยืม ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า กลวิธีการแปลทั้ง ๕ ประเภทนี้เป็นกลวิธีที่ถูกพบใช้บ่อยมากในงานแปลนวนิยาย ผลการวิเคราะห์พบว่า นวนิยายทั้ง ๕ เรื่องและคู่ฉบับแปลภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีการแปลแบบตรงตัว ประโยคกรรมวาจก และโวหารภาพพจน์มากที่สุด ทั้งนี้อาจเพราะผู้แปลต้องทำความเข้าใจกับบริบทเนื้อหาในภาษาต้นทางก่อนแล้วจึงนำถ้อยคำหรือความเหล่านั้นมาตีความ สรุปความ เพิ่มความ ปรับแต่งเป็นสำนวนภาษาไทยให้สละสลวย หรือใช้ภาษาการแปลแบบตรงตัว การแปลประโยคกรรมวาจก และการแปลโวหารภาพพจน์ในภาษาปลายทางในบริบทภาษาต้นทางเพื่อให้ผู้อ่านในภาษาปลายทางเข้าใจได้อย่างชัดเจน

คำสำคัญ: การศึกษาวิเคราะห์; กลวิธีการแปล; นวนิยายภาษาอังกฤษ

* Received February 6, 2020; Revised February 20, 2020; Accepted March 21, 2020

Abstract

The objectives of this research were: to study and analyze strategies for translating to English Novels of word, phrase, and sentence into Thai. Research Methodology is to read five types of novels and understand the various strategies. The sample group consists the novels and translation counterparts for analysis such as 1) The Davinci Code by Dan Brown and Secret Darwin by Orawadee Suwanakomol 2) The Lord of the Ring by JRR Tolkien and Lord of the Rings by Walli Chuen Yong 3) The Adventures of Tom Sawyer Mark Twain and The Adventures of Tom Sawyer by Nueng Noisat 4) Animal Farm by George Orwell and the Politics of the Animal Kingdom by Suang Apsorn Kasikanan and 5) The Best of Me by Nicholas Sparks and Love Story by Warangkana Hemangkul. The research instruments were a table for data collection and record of results.

The results of the research were found that the strategies for translating English Novels into Thai that the researcher has studied five strategies such as Direct translation, Compound noun translation, Passive voice Translation, Figure of Speech Translation, and Loan words Translation. In this study, it was found that five types of translation strategies were found that were often used in novels translation. The result of the analysis found that five novels and Thai translation counterparts chose the direct translation, Passive sentences and the most in Figure of Speech because the translator must understand the content context in the source language first and interpretation, summary, addition, adaption into Thai idioms to be graceful or use the direct translation, Passive voice Translation and Figure of Speech Translation in the target language to context in the source language so that readers in the target language can understand in clearly.

Keywords: Analytical Study; Translation Strategies; English Novels

บทนำ

ภาษาเป็นสัญลักษณ์ที่มนุษย์กำหนดขึ้นเพื่อใช้สื่อสารและภาษาก็เป็นวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งในบรรดาวัฒนธรรมอีกหลายอย่างที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มนุษย์สื่อสารกันเพื่อบอกกล่าวถึงความต้องการและความคิดต่าง ๆ มนุษย์จึงใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิดเหล่านั้นไปยังผู้อื่น ดังที่กาญจนา นาคสกุล กล่าวว่า “จุดมุ่งหมายสำคัญของการใช้ภาษาก็คือการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในความนึกคิด หรือข้อความอันแสดงความรู้สึกนึกคิดอย่างใดอย่างหนึ่งให้ผู้อื่นทราบ (Naksakun, 1998)

การแปลเป็นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างหนึ่ง เพียงแต่ว่าสารที่นักแปลจะต้องสื่อนั้นมิได้เป็นความคิดของนักแปลเอง แต่เป็นความคิดที่ผู้อื่นแสดงออกมาในภาษาต่างประเทศแล้วนักแปลทำเสมือนหนึ่งว่า

เป็นความคิดของตนเองที่จะต้องถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาของตน ด้วยเหตุนี้การแปลจึงเป็นเรื่องของภาษาเข้ามาเกี่ยวข้องถึง 2 ต่อ นั่นคือ ภาษาต่างประเทศในต้นฉบับที่จะต้องดึงเอาความหมายออกมาและภาษาเป้าหมายที่ผู้แปลจะต้องใช้ในการสื่อความหมายดังนั้นการใช้ภาษาเป้าหมายที่เที่ยงตรงและสอดคล้องกับความคิดจึงเป็นสิ่งสำคัญที่เราจะต้องพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน นักแปลจึงเปรียบเทียบเสมือนเป็นสะพานแห่งภาษาที่ทอดข้ามระหว่างดินแดนและเชื่อมสองดินแดนเข้าไว้ด้วยกัน (Borrisut, 1999)

ในยุคที่การสื่อสารไร้พรมแดน การติดต่อสื่อสารโดยใช้ภาษาเป็นสื่อระหว่างมนุษย์จากกลุ่มสังคมที่มีความแตกต่างกันไม่ว่าด้านภาษา เชื้อชาติ และศาสนาที่ต้องการสื่อสารให้เข้าใจทั้งด้านภาษา และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ศาสตร์แห่งการแปลจึงเกิดขึ้น เพื่อสนองตอบความต้องการของมนุษย์ในการที่จะถ่ายทอดความหมายจากภาษาที่อยู่ในสารหนึ่งไปสู่บุคคลจากสังคมที่ใช้ภาษาต่างกันให้เข้าใจ จึงเกิดเป็นศาสตร์การแปลข้ามภาษา ซึ่งเป็นการแปลที่ถ่ายทอดความคิด และวัฒนธรรมจากภาษาหนึ่งไปอีกภาษาหนึ่ง ทำให้คนในอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้เรียนรู้ และเข้าใจความคิด ความเป็นอยู่ รวมถึงจินตนาการของคนในอีกภาษาหนึ่งในปัจจุบัน จุดประสงค์ของการแปลได้ขยายขอบเขตกว้างไกลไปกว่าการถ่ายทอดความหมายทางภาษา แต่ยังเป็นการถ่ายทอดและสะท้อนค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการถ่ายทอดแนวความคิด โดยมีผู้แปลเป็นสื่อกลาง ความสามารถในการแปลที่ต้องใช้ภาษาแบบสร้างสรรค์ หรือคำที่มีความหมายกำกวม ผู้แปลต้องตีความ ต้องเข้าใจภาษาและเข้าถึงภาษาจากต้นฉบับอย่างแท้จริง ซึ่งปัจจุบันมนุษย์เรามีการสื่อสารการใช้ภาษาผ่านสื่อทางภาพยนตร์ เผยแพร่เป็นสารคดี และภาพยนตร์แอนิเมชัน การแปลบทบรรยายได้ภาพจากภาพยนตร์ สารคดี และหนังแอนิเมชัน ย่อมต้องสื่อความหมายและอารมณ์จากบทพูดของตัวละคร ดังนั้นความสามารถในการใช้ภาษาของผู้แปลต้องเข้าใจและลุ่มลึกถึงวัฒนธรรมที่มาพร้อมกับภาษา ทั้งนี้เนื่องจากภาษาเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรม และวัฒนธรรมก็ถูกกำหนดโดยภาษาในทางกลับกัน (Mildred, 1998)

นวนิยายเป็นเครื่องมือสื่อสารในรูปแบบตัวหนังสือที่แสดงภาพชีวิตของคน ซึ่งทำให้คล้ายชีวิตจริงด้วยการสอดแทรกอารมณ์และทำให้น่าอ่านโดยแทรกเหตุการณ์สะท้อนอารมณ์ นวนิยายควรแสดงภาพชีวิตจริงซึ่งมิใช่ภาพของบุคคลซึ่งเป็นที่ยุติหรือเป็นบุคคลซึ่งผู้แต่งรู้จัก แต่เป็นตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้นโดยกำหนดให้มีลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์อันเป็นที่รู้จักกันดี ใน *Cassell's Encyclopedia of World Literature* ได้ให้ความหมายว่า นวนิยายเป็นโครงเรื่องจำลองจากชีวิตจริงสามารถแสดงให้เห็นเหตุผลที่ปรุงแต่งชีวิตนั้นขึ้นจากหลักความจริงทั้งปวงและมีการวิเคราะห์เห็นพฤติกรรมตามหลักจิตวิทยา (Bunnotok, 1983)

วรรณกรรมแปลเป็นสิ่งที่ช่วยส่งผ่านวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปยังสังคมอื่น เพราะแต่ละชาติต่างก็มีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละสภาพสังคม สภาพแวดล้อมวัฒนธรรม ประเพณี โดยเฉพาะการใช้ภาษาอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนที่คนต่างชาติ ต่างภาษาต่างวัฒนธรรมอาจไม่เข้าใจความหมายได้ Nakwatchara (1978) ได้เสนอว่าวรรณกรรมเป็นสิ่งผูกพันกับสังคมและเป็นสมบัติของส่วนรวมของทุกยุคทุกสมัยทุกถิ่น การศึกษาวรรณกรรมจึงต้องควบคู่กับสังคม ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของวรรณกรรม ผู้ประพันธ์ได้แสดงความคิดปรัชญา ตลอดจนความจริงในสังคมด้วยความสนใจและความรับผิดชอบวรรณกรรม จึงมีอิทธิพลต่อสังคม ดังนั้นวรรณกรรมจึงจัดเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ที่เกิดและดำรงอยู่กับมนุษย์มาเป็นเวลาช้านานและมีบทบาทต่อชีวิตของผู้คนในสังคมในทุก ๆ ด้านทั้งการประกอบอาชีพ การ

ดำเนินชีวิตประจำวัน การอยู่ร่วมกันในสังคม อีกทั้งยังให้ความเพลิดเพลิน จรรโลงใจ คติธรรม หลักปรัชญาการดำเนินชีวิต

งานวรรณกรรมแปลถือเป็นการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ดังนั้นสิ่งที่ผู้แปลต้องคำนึงถึงคือความหมายของบริบทในภาษาต้นทาง รวมไปถึงการถ่ายทอดออกมาอย่างเป็นธรรมชาติของการใช้ภาษาในภาษาปลายทาง และยังคงคำนึงถึงความเหมาะสมของการเลือกใช้คำหรือสำนวนเพื่อให้ผู้อ่านในภาษาปลายทางเข้าใจอย่างชัดเจน สำหรับงานแปลนั้นการใช้ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละสังคมและมีความสำคัญกับการอ่านวรรณกรรม คือ สำนวน สุภาพสัท และความเปรียบซึ่งเป็นที่สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละสังคมผู้คนที่ต่างวัฒนธรรมอาจไม่เข้าใจความหมายที่แฝงอยู่ในถ้อยคำเหล่านี้ที่ผู้แต่งวรรณกรรมภาษาต้นทางเลือกใช้ ผู้แปลจึงมีหน้าที่ถ่ายทอดความหมายเหล่านั้นออกมาให้ผู้อ่านในภาษาปลายทางรับรู้และเข้าใจอย่างชัดเจน

จะเห็นได้ว่า การแปลนวนิยายเป็นเรื่องที่ท้าทายความสามารถของผู้แปลอยู่ไม่น้อย จึงทำให้มีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการแปลในงานวรรณกรรมอยู่ไม่น้อย จึงทำให้มีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการแปลนวนิยายด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ศึกษาการกลวิธีการแปลหน่วยสร้างประโยคกรรมวาจกในนวนิยายจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย (Chailak, 2016) ศึกษาการสื่อสารค่านามประสมผ่านการแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย (Thappang, 2013) ศึกษาการกลวิธีการแปลวรรณกรรม (Chachorn, 2017) และยังไม่มียานวิจัยใดแสดงการวิเคราะห์กลวิธีการแปลตามการเลือกใช้ประโยคชนิดต่าง ๆ ในการแปลอย่างเป็นระบบ รวมถึงการแสดงผลลักษณะโครงสร้างประโยคแต่ละชนิดที่ใช้แปลโดยละเอียด เพราะรูปแบบโครงสร้างต่าง ๆ ล้วนเกิดขึ้นจากการใช้ตามบริบทในการสื่อสาร และเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การกำหนดรูปแบบการแปล ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษาในงานวิจัยนี้ อันจะทำให้เห็นถึงภาพรวมและเข้าใจที่มาที่ไปที่ชัดเจนของกลวิธีการเลือกใช้ประโยคในภาษาไทยในการแปลนวนิยายในภาษาอังกฤษที่เหมาะสม

ด้วยเหตุนี้การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาการกลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย โดยเน้นการวิเคราะห์การแปลที่มาจากนวนิยาย 5 ประเภทคือ ประเภทแนวสืบสวน ประเภทแนวแฟนตาซี ประเภทแนวผจญภัย ประเภทแนวสังคม และประเภทแนวโรแมนติก และนวนิยายคู่แปลภาษาอังกฤษและภาษาไทยที่เลือกมาวิเคราะห์ 5 คู่แปลนั้นเป็นนวนิยายแปล 10 เรื่องที่ขายดีในปี 2562 จึงควรแก่การนำมาทำการศึกษาในงานวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษในระดับคำ วลี และประโยคเป็นภาษาไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษในระดับคำ วลี และประโยคเป็นภาษาไทย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอธิบายถึงระเบียบวิธีวิจัยและกระบวนการในการวิเคราะห์ ตลอดจนวิธีการนำเสนอข้อมูล ดังนี้

1. การเลือกแหล่งข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับนวนิยายต้นฉบับและฉบับแปลทั้ง 5 เรื่อง
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสาร วารสาร บทความ รายงานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการหาข้อมูลจากหนังสือ พจนานุกรม หรือเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจาก ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยนเรศวร เว็บไซต์ที่มีเนื้อหาแนะนำเกี่ยวกับกลวิธีการแปลนวนิยาย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้มีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

ประชากร คือ นวนิยายคู่แปลฉบับภาษาอังกฤษและภาษาไทย และกลุ่มตัวอย่าง คือ นวนิยาย 5 ประเภท ประเภทละ 1 คู่แปล ดังนี้

1. ประเภทแนวสืบสวน นวนิยายคู่แปลที่เลือกมาวิเคราะห์คือเรื่อง The Davinci Code ของ Dan Brown และเรื่อง รหัสลับดา วินชี ของอริ สวรรณโกมล
2. ประเภทแนวแฟนตาซี นวนิยายคู่แปลที่เลือกมาวิเคราะห์คือเรื่อง The Lord of the Ring ของ J.R.R. Tolkien และเรื่อง ลอร์ด ออฟ เดอะ ริงส์ ของวัลลี ชีนยง
3. ประเภทแนวผจญภัย นวนิยายคู่แปลที่เลือกมาวิเคราะห์คือเรื่อง The adventures of Tom Sawyer ของ Mark Twain และเรื่อง การผจญภัยของทอม ซอร์เยอร์ ของเนืองน้อย ศรีธา
4. ประเภทแนวสังคม นวนิยายคู่แปลที่เลือกมาวิเคราะห์คือเรื่อง Animal Farm ของ George Orwell และเรื่อง การเมืองเรื่องสรรพสัตว์ ของสรองอัปสร กลิกรานันท์
5. ประเภทแนวโรแมนติก นวนิยายคู่แปลที่เลือกมาวิเคราะห์คือเรื่อง The Best of Me ของ Nicholas Sparks และเรื่อง ใจไม่สิ้นรัก ของวรางคณา เหมสกุล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ตารางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและบันทึกผลการวิเคราะห์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. อ่านต้นฉบับภาษาอังกฤษในนวนิยายเรื่อง The Davinci Code, The Lord of the Ring, The adventures of Tom Sawyer, Animal Farm และ The Best of Me เพื่อทำความเข้าใจเนื้อเรื่องโดยรวม
2. วิเคราะห์กลวิธีการแปลที่ปรากฏในนวนิยายจากทฤษฎีการแปลวรรณกรรมประเภทนวนิยาย
3. เก็บรวบรวมข้อมูลคำแปลภาษาไทยโดยเทียบเคียงกับต้นฉบับภาษาอังกฤษ และบันทึกลงตาราง ในการแปลต้นฉบับภาษาอังกฤษ โดยพิมพ์ชื่อตอนนำหน้า ตามด้วยหมายเลขหน้าที่อ้างอิง จากนั้นจึงตามด้วยคำแปลที่พบในฉบับแปล ซึ่งประกอบด้วยชื่อตอนและหมายเลขหน้าที่อ้างอิงเช่นกัน

4. นำเสนอข้อมูลเป็นรูปแบบตาราง ซึ่งประกอบด้วย 1) ภาษาต้นฉบับ และ 2) ภาษาแปล ช่องตารางจะแสดงตัวอย่างหนึ่งเทคนิคพร้อมตัวอย่างและคำอธิบาย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั้งระดับคำ ระดับวลี ระดับประโยค และระดับข้อความ โดยเปรียบเทียบระหว่างต้นฉบับและฉบับแปล

2. ใช้เทคนิคการแปลจากทฤษฎีการแปลทั้ง 5 กลวิธีโดยนำมาวิเคราะห์ทุกเทคนิคที่พบและตรงกันทั้งในหนังสือต้นฉบับและหนังสือฉบับแปล

3. จัดบันทึกแต่ละเทคนิคการแปลพร้อมตัวอย่างแต่ละเทคนิค

4. รวบรวมข้อมูลเพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปลงในตาราง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปผลได้ดังนี้

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลนวนิยายคู่แปลภาษาอังกฤษและภาษาไทยจำนวน 5 เรื่อง พบกลวิธีการแปลทั้ง 5 ประเภท แบ่งออกเป็น 1. กลวิธีการแปลแบบตรงตัว 2. กลวิธีการแปลคำนามประสม 3. กลวิธีการแปลกรรมวาจก 4. กลวิธีการแปลไวยากรณ์ภาพพจน์ และ 5. กลวิธีการแปลคำยืม โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลของการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบของตารางโดยจะนำเสนอตัวอย่างของการศึกษาค้นคว้าในบทความฉบับนี้ กลวิธีการแปลละ 10 สำนวน และนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์โดยการพรรณนาวิเคราะห์ ดังนี้

ตารางที่ 1 กลวิธีการแปลแบบตรงตัว

ลำดับ	ภาษาต้นทาง	ภาษาปลายทาง
1.	Where the hell am I?	ฉันอยู่ไหนวะนี่
2.	Langdon picked up the receiver. “Hello?”	แลงดอนยกหูโทรศัพท์ขึ้นรับ “ฮัลโล”
3.	You need a vacation, Robert.	แกจำเป็นต้องพักร้อนเสียแล้ว โรเบิร์ต
4.	The two guards were not in view they were up on the hill.	ยามทั้งสองไม่เห็นพวกเขาอยู่บนเนินเขา
5.	Where the hell did she get that?	เธอไปได้มันมาจากไหนวะนี่
6.	The night passed slowly	ค่ำคืนผ่านไปอย่างเชื่องช้า
7.	Finally, he felt the blood begin to flow.	ในที่สุดเขาก็เริ่มรู้สึกว่ามีเลือดเริ่มไหลย้อย
8.	This is the entrance to the tunnel	นี่คือทางเข้าอุโมงค์
9.	The tunnel was high and wide so wide	อุโมงค์สูงและกว้างมาก

10.	I don't know anything about this country	ฉันไม่รู้อะไรเกี่ยวกับประเทศนี้

การแปลแบบตรงตัว หมายถึง การแปลที่ผู้แปลจะรักษาความหมายของคำ ประโยค หรือวลีในภาษาต้นทางไว้ เป็นการแปลตามความหมายประจำคำของสำนวน ประโยค หรือวลีในภาษาต้นทาง โดยไม่ใช้การตีความหมายที่แฝงไว้ในสำนวน คำ ประโยค หรือวลีที่ปรากฏ ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

ภาษาปลายทาง: ในที่สุดเขาก็เริ่มรู้สึกว่เลือดเริ่มไหลย่อย (รหัสลับดา วินชี ของออร์ติ สุวรรณโกมล)

ภาษาต้นทาง: Finally, he felt the blood begin to flow. (The Davinci Code ของ Dan Brown)

ผู้แปลเลือกแปล “Finally, he felt the blood begin to flow.” ในภาษาต้นทางโดยใช้ “ในที่สุดเขาก็เริ่มรู้สึกว่เลือดเริ่มไหลย่อย” ในภาษาปลายทาง ซึ่งมีความหมายเหมือนกันกับวลีในภาษาต้นทางมาแทนที่ เพื่ออธิบายถึงลักษณะเลือดที่เริ่มไหลย่อย โดยแปลแบบตรงตัวภาษาไม่มีเปลี่ยนแปลง

ตัวอย่างที่ 2

ภาษาปลายทาง: ยามทั้งสองไม่เห็นพวกเขาอยู่บนเนินเขา (ลอร์ด ออฟ เดอะ ริงส์ ของวัลลี ซีนยง)

ภาษาต้นทาง: The two guards were not in view they were up on the hill. (The Lord of the Ring ของ J.R.R. Tolkien)

ผู้แปลเลือกแปล “The two guards were not in view they were up on the hill.” ในภาษาต้นทาง โดยใช้ “ยามทั้งสองไม่เห็นพวกเขาอยู่บนเนินเขา” ในภาษาปลายทาง ซึ่งมีความหมายเหมือนกันกับวลีในภาษาต้นทางมาแทนที่ เพื่ออธิบายถึงว่ายามทั้งสองคนไม่เห็นพวกเขาบนเนินเขา โดยแปลแบบตรงตัวภาษาไม่มีเปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 2 กลวิธีการแปลคำนามประสม

ลำดับ	ภาษาต้นทาง	ภาษาปลายทาง
1.	wildwood	ไม้ป่า
2.	snowman	มนุษย์หิมะ
3.	horseshoe	เกือกม้า
4.	taillight	ไฟท้ายรถ
5.	skylight	ช่องแสง
6.	businessmen	นักธุรกิจ
7.	relationship	ความสัมพันธ์
8.	roommate	เพื่อน

9.	crossword	ปริศนาอักษรไขว้
10.	wristwatch	นาฬิกาข้อมือ

การแปลคำนามประสม หมายถึง คำที่เกิดจากสองคำหรือมากกว่ามาประสมกันโดยคำหน้าเป็นคำขยาย คำหลังเป็นคำหลัก เมื่อประสมกันแล้วจะให้ความหมายใหม่และทำหน้าที่เป็นคำนาม โดยรูปแบบการเขียนมีทั้งเขียนติดกัน เขียนแยกแบบมี hyphen (-) คั่น และเขียนแยกแบบไม่มี hyphen (-) คั่น ซึ่ง Compound noun สามารถเกิดได้จากคำหลายประเภทมาประสมกัน ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

ภาษาปลายทาง: ไม้ป่า (การผจญภัยของทอม ซอว์เยอร์ ของเนืองน้อย ศรีธธา)

ภาษาต้นทาง: wildwood (The adventures of Tom Sawyer ของ Mark Twain)

ผู้แปลเลือกแปล “wildwood” ในภาษาต้นทาง โดยใช้ “ไม้ป่า” ในภาษาปลายทาง ซึ่งเป็นคำประสมระหว่าง wild+wood จึงหมายถึง ต้นไม้ในป่า ก็คือไม้ป่า

ตัวอย่างที่ 2

ภาษาปลายทาง: มนุษย์หิมะ (การเมืองเรื่องสรรพสัตว์ ของสรวงอัปสร กลิกรานันท์)

ภาษาต้นทาง: snowman (Animal Farm ของ George Orwell)

ผู้แปลเลือกแปล “snowman” ในภาษาต้นทาง โดยใช้ “มนุษย์หิมะ” ในภาษาปลายทาง ซึ่งเป็นคำประสมระหว่าง snow+man จึงหมายถึง มนุษย์หิมะ

ตารางที่ 3 กลวิธีการแปลประโยคกรรมวาจก

ลำดับ	ภาษาต้นทาง	ภาษาปลายทาง
1.	Hebrew is normally written in the opposite direction.	ภาษาฮีบรู ปกติจะเขียนกลับด้านกับของเรา
2.	They were crossed by orc-prints.	พวกเขาถูกเหยียบข้ามไปโดยรอยเท้าของออร์ค
3.	The loser is obliterated, and the winner writes the history books.	ผู้พ่ายแพ้ก็จะถูกกลบหายไปและผู้ชนะก็จะจารึกไว้ในประวัติศาสตร์
4.	It is being carried in four enormous trunks.	มันถูกเก็บไว้ในหีบขนาดมหึมาถึงสี่ใบ
5.	The keystone has been found.	หลักศิลาที่ค้นหาพบแล้ว
6.	Langdon was falsely charged.	แลงดอนถูกตั้งข้อหาผิด ๆ
7.	The mysterious city of Sheshack was revealed as the city of Babel.	นครลึกลับที่ชื่อเซซัคจึงได้รับการเปิดเผยว่าแท้จริงคือนครเบบิล
8.	I was asked to call this number.	ผมถูกขอให้โทรศัพท์มาที่หมายเลขนี้ครับ
9.	Jacques Saunière was being bugged.	ฌาคส์ โซนิแยร์ ก็ถูกดักฟังด้วย

10.	There Boromir was slain by the same Orcs whom you destroyed.	โบโรเมียถูกสังหารโดยออร์ค

การแปลแบบกรรมวาจก หมายถึง กริยาที่บอกว่าประธานเป็นผู้ถูกกระทำ หรือกริยาของประโยค ที่แสดงว่าประธานทำหน้าที่เป็นผู้ถูกกระทำ, คำกริยาของประโยคกรรมวาจกต้องใช้สกรรมกริยา คือ กริยาที่ต้องมีกรรมรับ บางที ก็มีกริยานุเคราะห์ "ถูก" นำ และใช้ความหมายไปในทางไม่ดี ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

ภาษาปลายทาง: ภาษาฮีบรู ปกติจะเขียนกลับด้านกับของเรา (รหัสลับดา วินชี ของออร์ติ สุวรรณโกล)

ภาษาต้นทาง: Hebrew is normally written in the opposite direction. (The Davinci Code ของ Dan Brown)

ผู้แปลเลือกแปล “is written” ในภาษาต้นทาง โดยใช้ “จะเขียน” ในภาษาปลายทาง ซึ่งความหมายเป็นกลวิธีการแปลกรรมวาจก คือประธานเป็นผู้ถูกกระทำ โครงสร้างคือ Verb to be + Verb 3 ในที่นี้จะเป็น present simple tense

ตัวอย่างที่ 2

ภาษาปลายทาง: พวกเขาถูกเหยียบข้ามไปโดยรอยเท้าของออร์ค (ลอร์ด ออฟ เดอะ ริงส์ ของ วู้ลลี ซีนุง)

ภาษาต้นทาง: They were crossed by orc-prints. (The Lord of the Ring ของ J.R.R. Tolkien)

ผู้แปลเลือกแปล “were crossed” ในภาษาต้นทาง โดยใช้ “ถูกเหยียบข้ามไป” ในภาษาปลายทาง ซึ่งความหมายเป็นกลวิธีการแปลกรรมวาจก คือประธานเป็นผู้ถูกกระทำ โครงสร้างคือ Verb to be + Verb 3 ในที่นี้จะเป็น past simple tense

ตารางที่ 4 กลวิธีการแปลโวหารภาพพจน์

ลำดับ	ภาษาต้นทาง	ภาษาปลายทาง
1.	The teacher fell silent, as if letting the triumph of this moment settle over him.	ท่านอาจารย์เงียบไป ราวกับกำลังลึ้มรสแห่งชัยชนะในชั่วขณะนี้
2.	I won't I couldn't meow that night, because auntie was watching me. But I will meow this time.	ฉันไม่ได้ร้อง “เหมียว” ในคืนนั้นนะ เพราะป้าของฉันจับจ้องฉันอยู่ แต่ฉันจะร้องเหมียวในเวลา
3.	He had been asleep only an hour, but he felt like the dead.	เขาเพิ่งหลับไปได้ชั่วโมงเดียว แต่หลับสนิทเป็นตาย

4.	The spiked cilice belt that he wore around his thigh cut into his flesh, and yet his soul sang with satisfaction of service to the Lord.	เข็มขัด ซิลิซ ติดเดือยแหลมที่เขาคาดรอบต้นขาตกลงไปในเนื้อ หากจิตวิญญาณของเขากลับเรีกร้องด้วยความปรีดาที่ได้กระทำการรับใช้พระเจ้า
5.	A canvas mat in the corner that served as his bed.	เสื่อผ้าใบตรงมุมห้องทำหน้าที่เป็นเตียงนอนให้เขา
6.	She is the symbol of France.	เธอเป็นสัญลักษณ์ของฝรั่งเศส
7.	Captain Bezu Fache carried himself like an angry ox.	ร้อยตำรวจเอกเบซู ฟาซ เหมือนวัวเกรี้ยวโกรธ
8.	Fache cocked his head, as if marking a mental not of that fact.	ฟาซผงกศีรษะราวกับกำลังบันทึกข้อมูลไว้ในใจ
9.	Treebeard stood alone there now, like the distant stump of an old tree.	ทรีเบียดยืนอยู่ที่นั้นในขณะนี้เหมือนตอที่ห่างไกลของต้นไม้เก่า
10.	He bent low over it, looking like a greedy.	เขาก้มตัวลงมองดูเหมือนโลภมาก

การแปลแบบโวหารภาพพจน์ หมายถึง ถ้อยคำที่เป็นสำนวนโวหารทำให้นึกเห็นเป็นภาพ หรือ ถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างมีชั้นเชิงเป็นโวหาร มีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อความคิด ความเข้าใจ ให้จินตนาการ และถ่ายทอดอารมณ์ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งกว่าการบอกเล่าที่ตรงไปตรงมา เช่น Simile การเปรียบเทียบ โดยมักจะมีการใช้คำว่า like หรือ as ร่วมด้วย Metaphor การเปรียบเทียบ มีลักษณะคล้าย simile มาก ๆ จนเป็นที่สับสน metaphor จะไม่มีการใช้ like หรือ as มารองรับ แต่จะบอกว่าสิ่งนั้นเปรียบเป็นอีกสิ่งเลย Onomatopoeia คือ การเลียนเสียงธรรมชาติ Personification คือ การกล่าวถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิตแบบมีชีวิต Alliteration คือ การใช้เสียงสระหรือเสียงพยัญชนะซ้ำ ๆ Hyperbole คือ การกล่าวเกินจริงมาก ๆ จนไม่มีใครเชื่อว่าจะเป็นไปได้

ตัวอย่างที่ 1

ภาษาปลายทาง: ท่านอาจารย์เงียบไป ราวกับกำลังลี้มรสแห่งชัยชนะในชั่วขณะนี้ (รหัสลับดา วินชี ของอर्टี สุวรรณโกมล)

ภาษาต้นทาง: The teacher fell silent, as if letting the triumph of this moment settle over him. (The Davinci Code ของ Dan Brown)

ผู้แปลเลือกแปล “The teacher fell silent, as if letting the triumph of this moment settle over him.” ในภาษาต้นทาง โดยใช้ “ท่านอาจารย์เงียบไป ราวกับกำลังลี้มรสแห่งชัยชนะในชั่วขณะนี้” ในภาษาปลายทาง ซึ่งเป็นการแปลภาษาโวหารภาพพจน์ ในที่นี้เป็นโวหารประเภทอุปมาอุปไมย โวหาร (Simile) มีคำว่า as if ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยคือ ราวกับ เป็นการเปรียบว่าเหมือน

ตัวอย่างที่ 2

ภาษาปลายทาง: ฉันไม่ได้ร้อง “เหมียว” ในคืนนั้นนะ เพราะป้าของฉันจับจ้องฉันอยู่ แต่ฉันจะร้องเหมียวในเวลานี้ (การผจญภัยของทอม ซอร์เฮอร์ ของเนืองน้อย ศรีทธา)

ภาษาต้นทาง: I won't I couldn't meow that night, because auntie was watching me. But I will meow this time. (The adventures of Tom Sawyer ของ Mark Twain)

ผู้แปลเลือกแปล “I won't I couldn't meow that night, because auntie was watching me. But I will meow this time.” ในภาษาต้นทาง โดยใช้ “ฉันไม่ได้ร้อง “เหมียว” ในคืนนั้นนะ เพราะป้าของฉันจับจ้องฉันอยู่ แต่ฉันจะร้องเหมียวในเวลานี้” ในภาษาปลายทาง ซึ่งเป็นการแปลภาษาโวหารภาพพจน์ ในที่นี้เป็นโวหารประเภทการเลียนเสียงธรรมชาติ (Onomatopoeia) มีคำว่า meow ซึ่งเป็นเสียงร้องของแมว

ตัวอย่างที่ 3

ภาษาปลายทาง: เธอเป็นสัญลักษณ์ของฝรั่งเศส (รหัสลับดา วินชี ของอर्टี สุวรรณโกมล)

ภาษาต้นทาง: She is the symbol of France. (The Davinci Code ของ Dan Brown)

ผู้แปลเลือกแปล “She is the symbol of France.” ในภาษาต้นทาง โดยใช้ “เธอเป็นสัญลักษณ์ของฝรั่งเศส” ในภาษาปลายทาง ซึ่งเป็นการแปลภาษาโวหารภาพพจน์ ในที่นี้เป็นโวหารประเภทอุปมาอุปไมย (Metaphor) มีคำว่า is ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยคือ เป็น เป็นการเปรียบว่าเป็น

ตัวอย่างที่ 4

ภาษาปลายทาง: ดวงจันทร์มองผ่านขอบของเดลล์ (ลอร์ด ออฟ เดอะ ริงส์ ของวัลลี ชื่นยง)

ภาษาต้นทาง: The moon looked in over the edge of the dell. (The Lord of the Ring ของ J.R.R. Tolkien)

ผู้แปลเลือกแปล “The moon looked in over the edge of the dell.” ในภาษาต้นทาง โดยใช้ “ดวงจันทร์มองผ่านขอบของเดลล์” ในภาษาปลายทาง ซึ่งเป็นการแปลภาษาโวหารภาพพจน์ ในที่นี้เป็นโวหารประเภทบุคลาธิษฐาน (Personification) เป็นการเปรียบอาการสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์กระทำอาการเหมือนมนุษย์ คือ ดวงจันทร์กระทำกริยาอาการคือมองผ่าน ซึ่งเป็นการกระทำกริยาอาการเหมือนมนุษย์

ตารางที่ 5 กลวิธีการแปลคำยืม

ลำดับ	ภาษาต้นทาง	ภาษาปลายทาง
1.	Le Monde	หนังสือพิมพ์เลอมีงด์
2.	victory	ชัยชนะ
3.	capitaine	กัปตัน (ผู้กอง)
4.	steak	สเต็ก
5.	village	หมู่บ้าน
6.	cot	เตียงนอนของเด็ก
7.	ribbons	โบ
8.	agreement	ข้อตกลง

9.	ancient	โบราณ
10.	free	อิสระ

การแปลคำยืม หมายถึง คำที่มาจากภาษาต่าง ๆ มาใช้ในภาษาอังกฤษ ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

ภาษาปลายทาง: หนังสือพิมพ์เลอมิ่งด์ (รหัสลับดา วินชี ของ อรดี สุวรรณโกมล)

ภาษาต้นทาง: Le Monde (The Davinci Code ของ Dan Brown)

ผู้แปลเลือกแปล “Le Monde” ในภาษาต้นทาง โดยใช้ “หนังสือพิมพ์เลอมิ่งด์” ในภาษาปลายทาง ซึ่งมีความหมายโดยเป็นคำยืมมาจากภาษาฝรั่งเศส และถูกนำมาใช้ในภาษาอังกฤษ

ตัวอย่างที่ 2

ภาษาปลายทาง: ชัยชนะ (ลอร์ด ออฟ เดอะ ริงส์ ของ วัลลี ชีนยง)

ภาษาต้นทาง: victory (The Lord of the Ring ของ J.R.R. Tolkien)

ผู้แปลเลือกแปล “victory” ในภาษาต้นทาง โดยใช้ “ชัยชนะ” ในภาษาปลายทาง ซึ่งมีความหมายโดยเป็นคำยืมมาจากภาษาละติน และถูกนำมาใช้ในภาษาอังกฤษ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย" ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงกลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ต่อไปนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวโดยใช้แนวคิดและทฤษฎีรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนการพิจารณา ดังนี้

กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา มีจำนวน 5 กลวิธีในการศึกษาครั้งนี้พบว่ากลวิธีการแปลทั้ง 5 ประเภทนี้เป็นกลวิธีที่ถูกพบใช้บ่อยมากในงานแปลนวนิยาย ผลการวิเคราะห์พบว่า นวนิยายทั้ง 5 เรื่องและคู่ฉบับแปลภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีการแปลแบบตรงตัว ประโยคกรรมวาจก และโวหารภาพพจน์มากที่สุด ทั้งนี้อาจเพราะผู้แปลต้องทำความเข้าใจกับบริบทเนื้อหาในภาษาต้นทางก่อนแล้วจึงนำถ้อยคำหรือความเหล่านั้นมาตีความ สรุปความ เพิ่มความ ปรับแต่งเป็นสำนวนภาษาไทยให้สละสลวย หรือใช้ภาษาการแปลแบบตรงตัว การแปลประโยคกรรมวาจก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Anusasananan (2001) ได้ศึกษากลวิธีการแปลเรื่องโรมิโอและจูเลียตบทพระราชนิพนธ์แปลในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประพันธ์โดยวิลเลียม เชกสเปียร์ พบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้กลวิธีการแปลแบบคำต่อคำ โดยในการแปลระดับคำทรงใช้กลวิธีการแปล คือ 1) การทับศัพท์ 2) การแปลโดยเทียบเคียงกับสิ่งที่มีในภาษาไทย 3) การสร้างคำโดยการนำความหมายของคำในต้นฉบับมาสร้างเป็นคำใหม่ 4) การเพิ่มคำกริยา 5) การเพิ่มคำและการขยายความเพิ่ม และ 6) การละไม่แปล ส่วนการแปลในระดับประโยคใช้กลวิธีการแปล ได้แก่ 1) การเพิ่มคำและการขยายความเพิ่ม 2) การปรับระเบียบการเรียงคำในประโยค 3) การปรับรูปประโยคกรรมวาจก 4) การปรับโครงสร้างประโยค It 5) การเพิ่มหรือการละคำนาม และ 6) การผลจากภาษาต้นฉบับ สำหรับการแปลภาษาโวหารภาพพจน์นั้น พระองค์ทรงใช้การแปล

ตรงตัวเป็นส่วนใหญ่ และการแปลโวหารภาพพจน์ในภาษาปลายทางในบริบทภาษาต้นทางเพื่อให้ผู้อ่านในภาษาปลายทางเข้าใจได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kunasarapan (2006) ได้ศึกษาการแปลสำนวนจากบทภาพยนตร์ภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการแปลสำนวนและเปรียบเทียบความหมายของสำนวนภาษาอังกฤษกับบทแปลภาษาไทยจากบทภาพยนตร์ภาษาอังกฤษที่ได้รับรางวัล Academy Awards สาขาบทภาพยนตร์ดั้งเดิมยอดเยี่ยม ค.ศ. 1994-2004 จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ 1) Pulp Fiction 2) The Usual Suspects 3) Fargo 4) Good Will Hunting 5) American Beauty 6) Almost Famous 7) Godford Park 8) Lost In Translation และ 9) Eternal Sunshine of the Spotless Mind ผู้วิจัยได้ใช้กลวิธีการแปลตามแนวคิดเรื่องการแบ่งกลวิธีการแปลของนิวมาร์ก เพื่อจำแนกกลวิธีการแปล โดยพบกลวิธีการแปลดังนี้ ได้แก่ 1) การแปลแบบคำต่อคำ 2) การแปลแบบสำนวน 3) การแปลแบบเอาความ 4) การแปลแบบทับศัพท์ และ 5) การแปลแบบละความ พบกลวิธีการแปลแบบเอาความมากที่สุด รองลงมาเป็นการแปลแบบสำนวน การแปลแบบคำต่อคำ การแปลแบบละความและการแปลแบบทับศัพท์ ตามลำดับส่วนการวิเคราะห์เปรียบเทียบความหมายของสำนวนภาษาอังกฤษและบทแปลภาษาไทยนั้นใช้แนวคิดการวิเคราะห์อรรถลักษณะของไนดา พบว่าส่วนใหญ่เป็นกรแปลที่ยังคงรักษาความหมายที่ผู้เขียนต้องการสื่อของสำนวนอังกฤษเอาไว้ มีการใช้บริบทเข้ามาช่วยสื่อความหมายของสำนวนนั้น ๆ และการละไม่แปลสำนวนบางสำนวนเพื่อรักษาความสุภาพและความเหมาะสมของภาษาไว้ เช่น การใช้คำสลับคำหายากในภาษาอังกฤษ

ข้อเสนอแนะ

จากข้อมูลการศึกษาวเคราะห์กลวิธีการแปลนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยพบประเด็นเพิ่มเติมที่น่าสนใจเพื่อศึกษาเพิ่มเติมได้ดังนี้

1. ศึกษาวิธีการแปลนวนิยายเรื่องอื่น ๆ เพื่อหาเอกลักษณ์และกลวิธีการแปลของผู้แปล
2. ศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการแปลนวนิยายต่างประเทศและนวนิยายภาษาไทยโดยใช้บริบททางภาษาและวัฒนธรรม
3. สัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้อ่านนวนิยายเกี่ยวกับกลวิธีการแปลภาษาอังกฤษกับภาษาไทย หรือภาษาอื่น ๆ ในนวนิยาย

References

- Anusasananan, N. (2001). *Translation techniques in Romeo and Juliet translated by H.M. King Rama VI*. (Master's Thesis). Graduate School: Mahidol University. Nakhon Pathom.
- Bunnotok, T. (1983). *Study Guidelines for Contemporary Literature*. Bangkok: Thaiwattanapanit Publishing Company.

- Borrisut, P. (1999). *Theory and Practice of Translation*. Bangkok: Arun Publishing Company.
- Chakorn, O. (2017). *Literary Translation Techniques*. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- Chilak, T. (2016). *Translation Strategies of Passive Constructions in Novels from English to Thai*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Naresuan University. Phitsanulok.
- Kunasaraphan, K. (2006). *The Translation of Idioms from English Screenplays to Thai*. (Master's Thesis). Graduate School: Thammasat University. Bangkok.
- Larson, M. (1998). *Meaning-Based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence*. United of America: United Press of America.
- Naksakun, K. (1998). *Thai Phonology*. Bangkok: Publisher of Chulalongkorn University.
- Nakwatchara, C. (1978). *Basic Theory of Literature*. Bangkok: Pichanet Company.
- Thappang, A. (2013). *Translation Strategies of Compound Nouns from English to Thai in Harry Potter and the Philosopher's Stone*. (Master's Thesis). Graduate School: Naresuan University.

แนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัย

เทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น*

Guidelines for Applying Buddhist Principles in the Life of Students
of Rajamangala University of Technology, Isan Khon Kaen Campus,
Khon Kaen Province

¹จันทรศิริ พลอยงาม, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และ พระมหามิตร ฐิตปญโญ

¹Jansiri Ployngam, Sowit Bamrungphak and Phamaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: jan.siri.p@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สภาพปัญหาการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) การสังเกต 2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย 6 คน และ 3) การสัมภาษณ์เชิงลึก 30 คน ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบวิธีการพรรณนา ตามหลักการอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มี 4 ด้าน คือ ปัญหาด้านการขาดความรับผิดชอบ ปัญหาด้านการคบเพื่อน ปัญหาด้านการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และปัญหาด้านการทุจริต 2) แนวทางการนำหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น แก้ไขปัญหามีอยู่ด้วยกัน 4 ด้าน สำหรับการนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา คือ การนำหลักทศ 6 ใช้ในการขาดความรับผิดชอบ การนำหลักธรรมาสาร 4 ไปปรับใช้ในเรื่องการคบเพื่อน การนำหลักสันโดษ ไปปรับใช้ในเรื่องการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และ การนำหลักสมาธิมาช่วย เมื่อนักศึกษานำแนวทางดังกล่าวไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตลอดไป

คำสำคัญ: แนวทางการปรับใช้; หลักพุทธธรรม; การดำเนินชีวิต; นักศึกษา

*Received January 31, 2020; Revised February 1, 2020; Accepted July 19, 2020

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the problematic condition of the students at Rajamangala University of Technology Isan, KhonKaen campus, KhonKaen province; and 2) to study the dhamma principles in order to apply to the students' living. The study was conducted by three qualitative research methods which were: 1) observation; 2) small meeting arrangement; and 3) in-depth interviews with descriptive analysis according to induction methods.

The research results were discovered that 1) the problematic conditions of Rajamangala students can be defined into 4 types which are irresponsibility, toxic friendship, extravagant spending and disloyalty; 2) the adaptation of the dhamma principles to living conditions of the students in order to resolve the aforementioned problems can be succeeded by applying 4 different principles: Direction 6 principle to raise an awareness of their own duties and responsibilities; the four Gharavasa- dhamma principles (virtues for a good household life) to guide how to make good companions; the principle of solitude to adjust with the extravagant spending lifestyle; and the right livelihood principle in order to remain loyal to own self and others. When the students use these fundamentals and apply to their way of living, they will eventually be able to live in a society happily and peacefully.

Keywords: Adaptation; Dhamma Principles; Way of Living; Students

บทนำ

ปัญหาของนักศึกษาในสังคมไทย ปัจจุบันมีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางร่างกายภาพ, เศรษฐกิจ และสังคม ประกอบกับวัยรุ่นเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเจริญเติบโตมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ จึงทำให้วัยรุ่นประสบปัญหามากมาย เช่น ปัญหาเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาการท้อแท้ ปัญหายาเสพติด และปัญหาความรุนแรง (Suwannapoh, 2019) ซึ่งสภาพปัญหาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ก็พบปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการขาดความรับผิดชอบ ด้านการคบเพื่อน ด้านการทุจริต สภาพปัญหาของนักศึกษาด้านการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และ ด้านการทุจริต ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดยนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา

การดำรงชีวิตที่ดีได้ ขึ้นอยู่กับการพัฒนาด้านสติปัญญาและด้านจิตใจควบคู่กันไปโดยไม่หลงติดกับกิเลสทางวัตถุที่มนุษย์เองเป็นผู้สร้างขึ้นจนเป็นที่มาของปัญหาที่นับวันจะซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น เพราะการมีความต้องการเลี้ยงชีพให้อยู่ในสังคมปัจจุบันได้ โดยไม่ได้มีความคิดที่ว่า แหล่งของการได้มาของเงินทองที่เอามาเลี้ยงชีพนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ (Tantragoon, 2018) ดังนั้น หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาจึง

ครอบคลุมตั้งแต่เรื่องพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ไปจนถึงขั้นสูงสุดที่เป็นจุดหมายหลักของพระพุทธศาสนา นั่นคือ พระนิพพาน ด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทา การดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง ด้วยหลักมรรค 8 ซึ่งกล่าวถึงแนวทาง ดำเนินชีวิตอันประเสริฐของชีวิต ด้วยทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ (Thai Tipitaka 12/33/31) หนึ่งในนั้นคือหลักสัมมาอาชีวะเป็นหลักที่ว่าด้วยการเลี้ยงชีพชอบ (Thai Tipitaka 10/402/336) ให้นักศึกษาประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่คดโกง ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น หลักสันโดษ คือ ให้นักศึกษาใช้ชีวิตที่พอเพียง รู้จักประมาณฐานะของตน หลักทศ 6 ให้นักศึกษารู้ในหน้าที่และความรับผิดชอบ ของตนเอง และให้นักศึกษาดำเนินชีวิตประจำวันโดยอาศัยหลักขรรยาวาสธรรม 4 รู้จักเสียสละ อดทน รู้จักข่ม จิตข่มใจ และมีความซื่อสัตย์สุจริต คนเห็นแล้วน่าคบหาสมาคมด้วย เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของ นักศึกษา ให้อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข สามารถประสานการทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมและ ร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาอันก่อให้เกิดประโยชน์เหมาะสมแก่ประชาชนในชุมชน ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมเป็น พลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นเมืองและเป็นแสดงออกถึงการมีจิตสำนึกความเป็น พลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย (Pramaha Prakasit Thitipasitthikorn, Phrapalad Prapoj Yusamran & Sodprasert, 2020) เป็นมนุษย์ที่ประเสริฐตามหลักจริยธรรม มีศีลธรรมคือการนำความรู้ที่มีอยู่ในธรรมชาติ สามารถประยุกต์ให้เข้ากับชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม (Phramaha Yothin Yodhiko, 2019)

ดังนั้น การนำหลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนาที่เป็นองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ ในการศึกษาแนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เรื่องนี้จึงเป็นปัญหาที่สำคัญที่ควรทำการศึกษา บทความเรื่องนี้เป็น การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำรงชีวิตของนักศึกษา ประกอบด้วย หลักทศ 6 หลักขรรยาวาสธรรม 4 หลัก สันโดษ และหลักสัมมาอาชีวะ เพื่อให้นักศึกษาได้นำแนวทางไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวันของ นักศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการดำเนินชีวิตของศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เข้าไป

สัมภาษณ์และสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Observations Participant) โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์เป็น 3 ส่วน ดังนี้ **ส่วนที่ 1** คือ ข้อคำถามข้อมูลทั่วไปให้ผู้สัมภาษณ์ **ส่วนที่ 2** คือ ข้อคำถามสภาพปัญหาการดำเนินชีวิตของศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น **ส่วนที่ 3** คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางการนำหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

1.2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย โดยมี ขั้นตอน ดังนี้ 1) สร้างแบบสัมภาษณ์ จากกรอบเนื้อหาของวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย เพื่อตอบโจทย์การวิจัย 2) เสนอร่างแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษา 3) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ 4) นำข้อมูลที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) เพื่อความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรที่ใช้ในการวิจัยโดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) กำหนดจำนวน 30 คน โดยแบ่งกลุ่มประชากรเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 10 คน 2) กลุ่มผู้ปกครองของนักศึกษา 10 คน 3) กลุ่มของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) 10 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ คือ 1) รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 2) รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ หนังสือ เอกสาร งานวิจัย สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ ตำรา และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้วิจัยติดต่อบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ไปยังกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน 4) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายด้วยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 30 คน จำนวน 30 ฉบับ และรับคืนมาด้วยตนเองทั้งหมดแล้ว ตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ 5) เมื่อได้แบบสัมภาษณ์มา จำนวน 30 ฉบับ ถือว่าเป็นแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย 6) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกต พฤติกรรมและการแสดงออกของกลุ่มต่าง ๆ ที่จะทำให้ควบคู่กับการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้จากการไปสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อ คือ 1) วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสารในชั้นปฐมภูมิ ชั้นทุติยภูมิ งานวิจัย และจากการที่ได้ไปสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างเชิงลึก รวมไปถึงการวิเคราะห์บทความ เหตุการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นของนักศึกษาและความเป็นไปได้ 2) สังเคราะห์

ข้อมูลตามประเด็นหลัก และประเด็นรอง ที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ หรือหลักฐานสำหรับการวิจัย 3) การนำแนวทางหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 4) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมาทำการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานกับระดับการปฏิบัติที่มีต่อการเสริมสร้างและการพัฒนา เพื่อเป็นการพัฒนาและสร้างแนวทางในการนำหลักหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น 5) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้วเพื่อให้เห็นองค์ความรู้ กระบวนการ บทบาทและสร้างแนวทางการนำหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น เป็นพื้นฐานในการพัฒนาตน

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่น

จากการลงพื้นที่สังเกต และสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้เขียนแบ่งประเด็นปัญหาเป็น 4 ด้าน คือ

1.1 สภาพปัญหาของนักศึกษาด้านการขาดความรับผิดชอบ

พบว่า นักศึกษาที่ขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง เนื่องจากนักศึกษาต้องออกมาจากครอบครัวมาพักอาศัยอยู่ที่หอพักตามลำพังจึงไม่มีใครคอยว่ากล่าวตักเตือน ทำให้นักศึกษาทำอะไรตามใจตนเอง และไม่มีความตระหนักในสิ่งที่ตนเองต้องรับผิดชอบของตน (Suriyapa, (2019) ด้วยความคิดที่อาจจะเกิดจากการขาดความมีระเบียบวินัยของตนเองและความคิดในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองคือ การศึกษาเล่าเรียน

1.2 สภาพปัญหาของนักศึกษาด้านการคบเพื่อน

พบว่า นักศึกษาเมื่อมาเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้ว ก็ถือว่าตัวเองโตเป็นผู้ใหญ่สามารถคิดและทำอะไรลงไปได้โดยไม่ต้องปรึกษาใคร เมื่ออยู่ในสังคมของมหาวิทยาลัยก็มีความรับผิดชอบได้ด้วยตนเอง และการคบเพื่อนก็คบด้วยตนเองเพราะในระบบมหาวิทยาลัยจะมีการรับน้องซึ่งรุ่นน้องจะต้องเคารพรุ่นพี่ ซึ่งเป็นการนำทางให้รุ่นน้องปฏิบัติตามรุ่นพี่ โดยที่รุ่นพี่บางคนอาจเป็นคนที่ไม่ดีก็ได้ (Tharsarp, (2019) จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเลือกคบคนเป็นอย่างดี ถ้าคบคนที่ไม่ดีก็จะเป็นปัญหาส่วนตัวนักศึกษาเอง

1.3 สภาพปัญหาของนักศึกษาด้านการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย

พบว่านักศึกษาเป็นคนที่มาจากต่างครอบครัวต่างฐานะกัน เมื่อมาอยู่ในสังคมของมหาวิทยาลัย ก็เกิดการอยากมีอยากได้อย่างให้เสมอและเท่าเทียมเพื่อนมี ด้วยการขอเงินผู้ปกครองซื้อของที่ตนเองต้องการและให้เหมือนเพื่อน โดยที่ไม่ได้คิดว่าผู้ปกครองของตนเองนั้นมีความสามารถในการหาเงินมากน้อยเท่าใด ส่วนคนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะไม่ค่อยดี ก็อยากใช้จ่ายเหมือนคนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดีโดยไม่คิดว่าเงินที่ได้จากผู้ปกครองมานั้นท่านได้หาอย่างยากลำบาก (Yaora, (2019) ทำให้นักศึกษาติดเป็นค่านิยม ที่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย โดยไม่เห็นคุณค่าของเงินที่หามาได้

1.4 สภาพปัญหาของนักศึกษาด้านการทุจริต

พบว่า นักศึกษาประพฤติทุจริตในการเรียนการสอนและยัง ประกอบอาชีพทุจริตด้วย เพราะ นักศึกษาต้องการผลการ เรียนที่สูงโดยไม่สนใจว่าจะสอดคล้องกับความสามารถของตนและไม่ยอมรับ ความสามารถที่แท้จริงของตน ว่าตนเองมีความรู้ความสามารถเท่าใด และไม่ยอมรับความจริงของตนเองในสิ่ง ที่เกิดขึ้น ส่วนบางคนทำอาชีพเสริมด้วยการประกอบอาชีพผิดกฎหมาย โดยไม่ได้คิดว่าผลที่จะตามมา เพราะ การประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมายนั้นได้มีรายได้เยอะและได้มาอย่างง่ายดาย ไม่ต้องออกแรงให้เหนื่อยมากมาย แต่อาจทำให้ถูกตำรวจจับได้ง่ายเช่นกัน (Unphikul, 2019) เป็นผลเสียต่อการศึกษาล่าเรียนทำให้นักศึกษา หมดอนาคต

2. แนวทางการนำหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาวิจัย ผู้เขียนเสนอแนวทางในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา ได้ 4 ด้าน ได้แก่

2.1 แนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรม ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา ด้านการขาด ความรับผิดชอบด้วยหลักทศ 6 หมายถึง ในเรื่องการมาเรียนและการรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย เช่น การมาเข้าเรียนสายไม่ตรงต่อเวลาจึงทำให้เกิดผลเสียต่อการเรียนในชั้นเรียนด้วยการเรียนไม่ทันเพื่อ ส่วนการ ไม่รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายก็คือ การไม่มีความสนใจในงานที่ทำและงานที่ทำเป็นกลุ่มด้วยจึงเกิดผลเสีย ต่อคะแนนเรียนที่จะได้รับและเกิดความไม่พอใจของเพื่อนร่วมกลุ่มทำงาน จึงต้องนำหลักพุทธธรรมมาใช้ คือ หลักทศ 6 ที่ว่าด้วยการมีความคิดเห็นบุคคลตามทศทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ทศเบื้องหน้าคือ บิดามารดา 2) ต่อทศ เบื้องขวา คือ ครูบาอาจารย์ 3) ทศเบื้องหลังคือ บุตร หรือผู้เป็นญาติ 4) ทศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย ที่คอย ช่วยเหลือ (5) ทศเบื้องล่าง คือ บริวารหรือผู้ช่วยในการทำงานต่าง ๆ 6) ทศเบื้องบน คือ ภิกษุ ภิกษุณี และ สามเณร ซึ่งเป็นผู้มีศีลอันสูงกว่าที่คอยพร่ำสอนด้วยความเมตตาเพื่อให้ชีวิตพบกับความสุข เพราะหลักทศ 6 นั้นจะเน้นให้เกิดความเห็นในการขาดความรับผิดชอบต่อตนเอง จะซึ่งสอดคล้องกับ

2.2 แนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรม ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา ด้านการคบเพื่อน ด้วยหลักขรรวาสธรรม 4 หมายถึง การมาเรียนในระดับอุดมศึกษานั้นจะมีเพื่อนหลายกลุ่มด้วยการมาจาก หลากหลายที่จึงต้องมีการเลือกคบเพื่อนเพื่อให้เกิดการเรียนที่มีประสิทธิภาพอย่าง เช่น คบเพื่อนที่เรียนเก่งเรา ก็จะเรียนเก่งไปด้วยเนื่องจากช่วยเหลือให้ความเข้าใจในเวลาที่เราเรียนแล้วไม่เข้าใจ ถ้าคบเพื่อนที่ชอบกินและ เที่ยวเราก็จะรู้ในเรื่องการกินและการเที่ยว ส่วนการคบเพื่อนที่ติดการพนันเราก็จะรู้ถึงโทษที่ตามมาจาก การติดพนัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดการมีชีวิตของความเป็นนักศึกษาที่ดีจึงได้นำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในชีวิตของ นักศึกษา คือหลักขรรวาสธรรม 4 เพราะหลักนี้จะประกอบด้วย (1) การมีสัจจะ คือการซื่อตรงต่อตัวเองด้วย ความซื่อสัตย์ (2) การมี ทมะ คือการข่มจิตใจให้รู้จักระงับอารมณ์ (3) การมีขันติ คือ การมีความอดทนอดกลั้น ต่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้ (4) การมีจาคะ คือ การมีความเสียสละ เพราะไม่ต้องการให้เพื่อนร่วมชั้นมีปัญหาเกิดขึ้น ในขณะที่เรียนในการร่วมทำรายงานต่าง ๆ และการเข้าร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัยด้วย

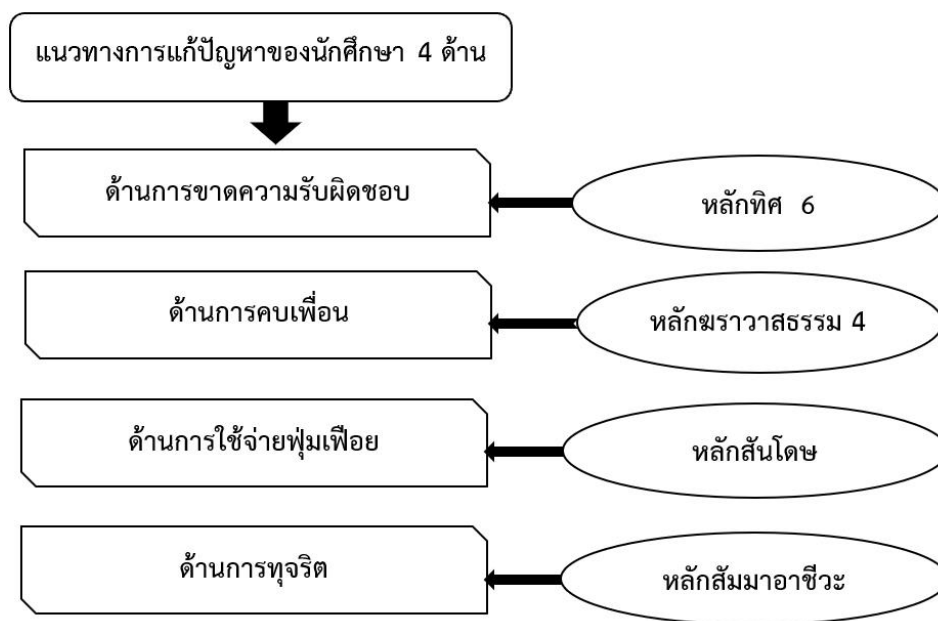
2.3 แนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรม ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา ด้านการใช้จ่าย ฟุ่มเฟือยด้วยหลักสันโดษ หมายถึง การมาเรียนในระดับอุดมศึกษานั้นจะมาจากครอบครัวที่แตกต่างกัน

นักศึกษาที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะก็จะใช้จ่ายอย่างสบายใจโดยไม่ได้คิดว่าพ่อแม่จะเดือดร้อนรีเปลา ส่วนนักศึกษาที่มาจากครอบครัวที่ปลากกลางก็จะไม่ใช้จ่ายเกินตัวจนเกินไป สำหรับนักศึกษาที่มาจากครอบครัวยากจนก็จะหารายได้เสริมในขณะที่เรียนแล้วก็ใช้จ่ายอย่างเห็นคุณค่าของเงินที่ได้มา จึงใช้แนวทางหลักพุทธธรรม คือหลักสันโดษ ซึ่งหลักสันโดษ นั้นหมายถึงความพอใจและยินดีด้วยปัจจัยที่มีและได้มา ด้วยการไม่ปรารถนาเกินตัวเอง หรือการอยากได้มากเกินความจำเป็นของตนเอง

2.4 แนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรม ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา ด้านการทุจริต ด้วยหลักสัมมาอาชีวะ หมายถึง การที่นักศึกษามีการลัทธิของงานของเพื่อนส่ง และการทุจริตในเรื่องการสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนในการเรียนโดยไม่ได้คิดว่าสิ่งที่ทำลงไปนั้นไม่ถูกต้องเลย แต่ต้องการทำเพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนและการเรียนเพื่อจบไปทำงานแต่ไม่ได้มีความคิดเลยว่าสิ่งที่ได้มานั้นอาจจะทำให้เกิดเป็นนิสัยส่วนตัวได้ คือ หลักสัมมาอาชีวะ ซึ่งหมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ เพราะนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เป็นมหาวิทยาลัยฯ ที่เน้นการเรียนในด้านการปฏิบัติ เพื่อเป็นช่างที่ได้มาตรฐาน เพื่อไปประกอบอาชีพตามที่ได้ศึกษาในวิชาชีพของสาขาวิชานั้น ๆ เมื่อนักศึกษาไม่มีหลักธรรมข้อนี้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ก็จะทำให้เกิดการทุจริตขึ้นได้ และทำให้พื้นฐานความเป็นช่างที่สืบลดน้อยลงไป

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพ แนวทางการดำเนินชีวิตของนักศึกษา 4 ด้าน

จากแผนภาพนี้ เป็นแนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น แบ่งออกเป็น 4 ด้านด้วยกันคือ 1) ด้านการขาดความรับผิดชอบ ราชมณฑลธัญบุรี วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น แบ่งออกเป็น 4 ด้านด้วยกันคือ 1) ด้านการขาดความรับผิดชอบ ในหน้าที่การเรียนโดยนักศึกษาไม่มีความตรงต่อเวลา และการงานที่รับผิดชอบ อีกทั้ง

งานที่ร่วมกันเป็นกลุ่มจะไม่ให้ความร่วมกับเพื่อนและ มีการขโมยงานของเพื่อนส่งด้วย ใช้หลักพุทธธรรม หัวข้อหลักทศ 6 ให้เป็นแนวทางการแก้ปัญหา ให้กับนักศึกษา ด้วยการยึดปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตและให้รู้ถึงความผิดพลาดเมื่อไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมและองค์กรนักศึกษาก็มีกิจกรรมเสริมในสถาบัน เพื่อให้นักศึกษาตระหนักถึงสิ่งที่จะต้องคิดถึงหลักทศ 6 นั่นคือกิจกรรมไหว้ครู, กิจกรรมวันแม่, กิจกรรมวันพ่อ 2) ด้านการคบเพื่อน องค์กรนักศึกษาจะมีค่ายกิจกรรมของมหาวิทยาลัย เพื่อให้นักศึกษาเลือกเข้าไปอยู่ในค่ายกิจกรรมที่ตนเองต้องการอยู่ เช่น ค่ายอาสาพัฒนาชนบท นักศึกษาที่อยู่ในค่ายนี้จะเป็นคนมีน้ำใจและเสียสละเวลาช่วยเหลือผู้อื่น จึงใช้หลักพุทธธรรม หัวข้อหลักฆราวาสธรรม 4 ให้เป็นแนวทางการแก้ปัญหา ให้กับนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษายึดหลักธรรมนี้ไว้ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาในการคบเพื่อนและเมื่อเข้าใจในหลักพุทธธรรมให้เกิดความตระหนักถึงการที่จะคบเพื่อนและสามารถอยู่อย่างมีความสุขในสังคมของการเป็นนักศึกษา 3) ด้านการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ทางองค์กรนักศึกษาจะใช้กิจกรรมการเปิดบ้านขายของ (การตลาด) ด้วยให้รู้ถึงความยากลำบากในการได้ซึ่งเงินมาว่าเกิดความยากง่ายมากน้อยเท่าไร ต่างจากการขอผู้ปกครองอย่างไร จึงใช้พุทธธรรม หัวข้อ หลักสันโดษ ให้เป็นแนวทางการแก้ปัญหา ให้กับนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษาคิดก่อนที่จะใช้จ่ายในด้านการเงินและการที่จะได้เงินมานั้นได้มาอย่างไร เมื่อเข้าใจและนำแนวทางนี้มายึดปฏิบัติก็ทำให้นักศึกษา ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในด้านการเงินและสิ่งอื่นๆที่จะตามมาหลังจากการเงินไม่พอใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตของความเป็นนักศึกษา 4) ด้านการทุจริตใช้หลักสัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) ทางมหาวิทยาลัยเปิดโอกาสให้นักศึกษาหารายได้เสริมในขณะที่เรียนด้วยการแนะนำให้นักศึกษาใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ด้วยการใช้วิชาชีพที่เรียนมาไปรับจ้างพิเศษ เพราะเป็นอาชีพที่สุจริตและไม่เกิดผลเสียตามมาด้วยดีกว่านักศึกษาบางคนที่ต้องการได้เงินมาอย่างง่ายด้วยการค้ายาเสพติดและการเล่นพนันต่าง ซึ่งเป็นหัวข้อสำคัญของผู้วิจัยเน้นทำการวิจัยเพื่อที่จะให้นักศึกษา นำแนวทางนี้ไปยึดปฏิบัติในการประกอบอาชีพของนักศึกษา เพราะนักศึกษาที่มาเรียนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น นี่เป็นการเรียนในสายอาชีพ และมหาวิทยาลัยฯ ก็เน้นผลิตนักศึกษาให้เป็นนักปฏิบัติที่เป็นเลิศทางด้านฝีมือ มาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงต้องจำเป็นต้องใช้แนวทางนี้เป็นหลักสำคัญ ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เพื่อการประกอบอาชีพให้เป็นช่างฝีมือที่ดีและทำชื่อเสียงแก่ตนเอง และแก่มหาวิทยาลัยฯ ของตนเองที่เรียนจบออกด้วยการดำเนินชีวิตที่มีความสุขและความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานของตนเองอย่างสง่างามซึ่งเกิดจากเลี้ยงชีพชอบ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา แนวทางการนำหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยสามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. แนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาทางด้านการขาดความรับผิดชอบ ด้วยหลักทศ 6 หมายถึง ในเรื่องการมาเรียนและการรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย เช่น การมาเข้าเรียนสายไม่ตรงต่อเวลาจึงทำให้เกิดผลเสียต่อการเรียนในชั้นเรียนด้วยการเรียนไม่ทันเพื่อ ส่วนการไม่รับผิดชอบงาน

ที่ได้รับมอบหมายก็คือ การไม่มีความสนใจในงานที่ทำและงานที่ทำเป็นกลุ่มด้วยจึงเกิดผลเสียต่อคะแนนเรียนที่จะได้รับและเกิดความไม่พอใจของเพื่อนร่วมกลุ่มทำงาน จึงต้องนำหลักพุทธธรรมมาใช้ คือ หลักทศ 6 ที่ว่าด้วยการมีความคิดเห็นบุคคลตามทศทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ทศเบื้องหน้าคือ บิดามารดา 2) ต่อทศเบื้องขวา คือ ครูบาอาจารย์ 3) ทศเบื้องหลังคือ บุตร หรือผู้เป็นญาติ 4) ทศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย ที่คอยช่วยเหลือ (5) ทศเบื้องล่าง คือ บริวารหรือผู้ช่วยในการทำงานต่าง ๆ 6) ทศเบื้องบน คือ ภิกษุ ภิกษุณี และสามเณร ซึ่งเป็นผู้มีศีลอันสูงกว่าที่คอยพราสอนด้วยความเมตตาเพื่อให้ชีวิตพบกับความสุข เพราะหลักทศ 6 นั้นจะเน้นให้เกิดความเห็นในการขาดความรับผิดชอบต่อตนเอง จะซึ่งสอดคล้องกับ Phrakhrwinaitorn Warawut Mahavaro (2018) พบว่า ทศ 6 จัดว่าเป็น อารยะ คือ ระเบียบแบบแผนอันประเสริฐ เพราะเป็นการทำหน้าที่ของตนได้อย่าง ถูกต้องเหมาะสมกับสถานะที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น ๆ เพราะหน้าที่เหล่านี้พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ตามหลักความจริงที่ มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน เมื่อปฏิบัติตามแล้วย่อมมีแต่ความเจริญโดยส่วนเดียว ทศ 6 นี้เป็นองค์ประกอบแห่ง การปฏิสัมพันธ์กันที่สำคัญในสังคม เริ่มต้นแต่ครอบครัว ต่อจากนั้นก็เป็นสถานศึกษา การใช้ชีวิตคู่ การ คบหากัน การทำงาน และการพัฒนาจิตวิญญาณ

2. แนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรม ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาทางการคบเพื่อนด้วยหลักฆราวาสธรรม 4 หมายถึง การมาเรียนในระดับอุดมศึกษานั้นจะมีเพื่อนหลายกลุ่มด้วยการมาจากหลากหลายที่ จึงต้องมีการเลือกคบเพื่อนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่าง เช่น คบเพื่อนที่เรียนเก่งเราก็จะเรียนเก่งไปด้วยเนื่องจากช่วยเหลือให้ความเข้าใจในเวลาที่เราเรียนแล้วไม่เข้าใจ ถ้าคบเพื่อนที่ชอบกินและเที่ยวเราก็จะรู้ในเรื่องการกินและการเที่ยว ส่วนการคบเพื่อนที่ติดการพนันเราก็จะรู้ถึงโทษที่ตามมาจากการติดพนัน ดังนั้น เพื่อให้เกิดการมีชีวิตของความเป็นนักศึกษาที่ดีจึงได้นำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในชีวิตของนักศึกษา คือหลักฆราวาสธรรม 4 เพราะหลักนี้จะประกอบด้วย (1) การมีสัจจะ คือการซื่อตรงต่อตัวเองด้วยความซื่อสัตย์ (2) การมีหเมะ คือการข่มจิตใจให้รู้จักระงับอารมณ์ (3) การมีขันติ คือ การมีความอดทนอดกลั้นต่อปัญหาที่เกิดขึ้นให้ได้ (4) การมีจาคะ คือ การมีความเสียสละ เพราะไม่ต้องการให้เพื่อนร่วมชั้นมีปัญหาเกิดขึ้นในขณะที่เราเรียนในการร่วมทำรายงานต่าง ๆ และการเข้าร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัยด้วยซึ่งสอดคล้องกับ Phra Preeyapong Kunapanya, Bunjue & Takao (2018) พบว่า การศึกษาเล่าเรียนนั้น จะศึกษาเล่าเรียนให้เกิดความรู้อย่างเดียวนั้นไม่ได้จะต้องมีการฝึกฝนขัดเกลา จิตใจให้ตั้งงาม โดยอาศัยวิธีการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน เพื่อความเข้าใจที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ตลอดถึงการน้อมหลักฆราวาสธรรมนำมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตัวเองให้อยู่บนรากฐานของความดีงามสืบต่อไป

3. แนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรม ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาทางการทุจริต คือหลักสันโดษ หมายถึง การมาเรียนในระดับอุดมศึกษานั้นจะมาจากครอบครัวที่แตกต่างกัน นักศึกษาที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะก็จะใช้จ่ายอย่างสบายใจโดยไม่คิดว่าพ่อแม่จะเดือดร้อนรีเปลา ส่วนนักศึกษาที่มาจากครอบครัวที่ปลากกลางก็就不用ใช้จ่ายเกินตัวจนเกินไป สำหรับนักศึกษาที่มาจากครอบครัวยากจนก็จะหารายได้เสริมในขณะที่เรียนแล้วก็ใช้จ่ายอย่างเห็นคุณค่าของเงินที่ได้มา จึงใช้แนวทางหลักพุทธธรรม คือหลักสันโดษ ซึ่งหลักสันโดษ นั้นหมายถึงความพอใจและยินดีด้วยปัจจัยที่มีและได้มา ด้วยการไม่ปรารถนาเกินตัวเอง หรือการอยากได้มากเกินความจำเป็นของตนเองซึ่งสอดคล้องกับ Phramaha Mit Thitapanyo (2005) พบว่า การ

พัฒนาตามหลักสันโดษมุ่งที่ตัวบุคคลเป็นสำคัญ หรือกล่าว อีกนัยหนึ่งคือพัฒนาตามหลักสันโดษ ใช้คนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหลักคำสอนเน้นที่การแก้ปัญหา จากภายในเป็นการพัฒนาในด้านความรู้สึกนึกคิดและคุณภาพทางจิตใจให้เกิดความสมดุลกับ บริบทของสังคม (ปัจจัยภายนอก) เน้นทางด้านจิตใจของคนเป็นสำคัญ เศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ได้ มุ่งพัฒนาแต่เรื่องของเศรษฐกิจแต่มุ่งถึงการพัฒนาคนเป็นหลักด้วยเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จาก ลักษณะของความพอเพียงในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะประกอบไปด้วยความพอประมาณ การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน นอกจากนั้นยังต้องมีเงื่อนไขที่สำคัญคือความรู้ และคุณธรรม เพื่อมุ่งพัฒนาการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต เป็นความสอดคล้องอีกหนึ่งของแนวคิดสันโดษ และแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ที่มีความสันโดษควรเป็นผู้ที่พึ่งพาอาศัยตนเองและ ดำเนินชีวิตโดยใช้สติปัญญาเป็นตัวนำในการปฏิบัติกิจต่าง ๆ ซึ่งเมื่อกล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงก็ ต้องใช้ปัญญาในการควบคุมความต้องการที่แท้จริง ต้องไม่เบียดเบียนตนเอง และเบียดเบียนผู้อื่น

4. แนวทางการปรับใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาทางการทุจธิตด้วยหลักสัมมาอาชีวะ หมายถึง การที่นักศึกษามีการหลักขโมยงานของเพื่อนส่ง และการทุจธิตในเรื่องการสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนในการเรียนโดยไม่ได้คิดว่าสิ่งที่ทำลงไปนั้นไม่ถูกต้องเลย แต่ต้องการทำให้ได้มาซึ่งคะแนนและการเรียนเพื่อจบไปทำงานแต่ไม่ได้มีความคิดเลยว่าสิ่งที่ได้มานั้นอาจจะทำให้เกิดเป็นนิสัยส่วนตัวได้ คือหลักสัมมาอาชีวะ ซึ่งหมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ เพราะนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เป็นมหาวิทยาลัยฯ ที่เน้นการเรียนในด้านการปฏิบัติ เพื่อเป็นช่างที่ได้มาตรฐานเพื่อไปประกอบอาชีพตามที่ได้ศึกษาในวิชาชีพของสาขาวิชานั้น ๆ เมื่อนักศึกษาไม่มีหลักธรรมข้อนี้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ก็จะทำให้เกิดการทุจธิตขึ้นได้ และทำให้พื้นฐานความเป็นช่างที่ตลดน้อยลงไป ซึ่งสอดคล้องกับ Phrakhru Vjitrthammanont (Hongthong) (2011). การประกอบอาชีพชอบที่ยึดหลักสัมมาอาชีวะจะนำมาซึ่งความสุขทั้งแก่ครอบครัวและผู้อื่น และส่งเสริมคุณธรรมในการเจริญก้าวหน้าเป็นสิ่งสำคัญเป็นเครื่องกระตุ้นดึงดูดสนับสนุนให้บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติประกอบอาชีพเกิดแรงจูงใจ ที่ดีเพราะมีเป้าหมายที่ดี ก็ยังมีความอยากที่จะปฏิบัติเพื่อเข้าสู่เป้าหมายอันเป็นคุณค่าที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่า หน่วยงานในสังกัดระดับอุดมศึกษา ควรมีนโยบายนำเอาหลักพุทธธรรม เช่น หลักทศ 6 ขรรวาสธรรม 4 หลักสันโดษ และหลักสัมมาอาชีวะไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา เพื่อให้ศึกษานำไปประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้ใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาหลักธรรมอื่น ๆ เช่น หลักศีล 5 และหลักพรหมวิหาร 4 เป็นต้น เพื่อนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาสืบไป

2.2 ควรศึกษาหลักแนวทางในการดำเนินชีวิตของสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ที่นำหลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาในสถาบัน เพื่อให้นักศึกษาได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

References

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1987). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Brahmagunabhon (P.A. Payutto). (2010). *Buddhadhamma*. Nonthaburi: Permsap Publisher.
- Phra Preeyapong Kunapanya, Bunjue & Takao. (2018). Gharavasadhamma in Character Education: An Appreciative and Applicative Study. *Local & Global Sustainability: Meeting the Challenges & Sharing the Solutions*, 9(1), 982-995.
- Phrakhru Vijitrdhammanont (Hongthong). (2011). *A behavioural case study of lifestyle in a society based on the right livelihood principles of community*. (Master's Thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya
- Phrakhruwinaithorn Warawut Mahavaro. (2018). The Six Civilization of Social Coexistence. *Journal of MCU Peace Studies*. 5 (Special), 313-322.
- Phramaha Mit Thitapanyo. (2005). *A comparative case study of self-sufficiency in Buddhism and Sufficiency Economy under the Royal Initiative of His Majesty the King*. (Master's Thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya
- Phramaha Yothin Yodhiko. (2019). Principles of the Fve Aspects of Natural Law with Ecology. *Journal of Arts Management*, 4(3), 173-189.
- Pramaha Prakasit Thitipasitthikorn, Phrapalad Prapoj Yusamran & Sodprasert, S. (2020). Conscious Building the Good Citizenship in Community developmentand Urbanized Buddhist Community in Nakhon Pathom Province. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 3(1), 63-80.
- Suriyapa, C. (2019). *Interviewed*, September, 23.
- Suwannapoh, M. (2019). *Institute of Child and Adolescent Mental Health*. Retrieved April 18, 2019, from <http://www.smartteen.net/main/index.php?mode>.
- Tantragoon, T. (2018). *Mental and Intellectual Development*. Retrieved December 17, 2019, from <https://www.gotoknow.org/posts/442918>.
- Tharsarp, J. (2019). *Interviewed*, September, 23.
- Unphikul, B. (2019). *Interviewed*, September, 17.
- Yaora, P. (2019). *Interviewed*, September, 23.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง*

The Transformational Leadership Development Model of the Village Headman in the Lower Northeastern Region

¹พิชญุตม์ อินทเสน, จุฑามาส ชมผา และมาลี ไชยเสนา

¹Pichayut Inthasen, Chutamas Chompa and Mali Chaisena

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: Pichayut.iG57@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และ (3) ประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จำนวน 378 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดแบบใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบบสนทนากลุ่มและแบบประเมินทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างอยู่ในระดับปานกลาง 2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านฯ ประกอบด้วย 2.1 พัฒนาความเป็นผู้นำ โดยการพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำ ความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ความดูแลเอาใจใส่ราษฎร และการมีคุณธรรมจริยธรรม 2.2 พัฒนาการปฏิบัติงาน โดยการพัฒนางานด้านการปกครอง งานรักษาความสงบเรียบร้อย เรื่องที่เกี่ยวข้องกับความอาญา งานด้านทะเบียน การปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย งานบริการให้ความช่วยเหลือ การป้องกันโรคติดต่อ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 2.3 พัฒนาศักยภาพในตนเอง โดยการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงาน ความมีวิสัยทัศน์ การบริหารจัดการ ความคิดสร้างสรรค์ และการคิดนอกกรอบ 2.4 สร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือกับราษฎร การกระตุ้นให้ราษฎรมีความเสียสละ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การกระตุ้นความสามารถของทีมงาน และการพัฒนาทีมงาน 3. ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดและมีความเป็นไปได้ในระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง; กำนันผู้ใหญ่บ้าน

* Received February 26, 2020; June 19, 2020; Accepted August 5, 2020

Abstract

The research article aimed to (1) investigated the transformational leadership of the village headman. (2) developed the model and (3) evaluated the model. The sample of the study were 378 village headmen in the Lower Northeastern acquired by Taro Yamane's formula. The research instruments were questionnaires, focus groups and model evaluation. Collected data were analyzed by using mean, standard deviation, and content analysis. The research findings were as follows;

1. The transformational leadership of the village headman was found to be at a moderate level. 2. The development model consisted of: 2.1 leadership developed by development of leadership maturity, commitment to work, caring for the people and ethics; 2.2 operational developed by development of dominance, peace, criminal-related matters, registration, perform duties as assigned, support services, communicable disease prevention and conservation of natural resources; 2.3 self-potential developed by development of operational capability, vision, management, creative and thinking outside the box; 2.4 cooperation by development of creating cooperation with the people, stimulate the people to make sacrifices, creating a shared vision, stimulate the ability of the team and team development. 3. The model assessed by experts resulted in a highest level of suitability and a higher level of possibility.

Keywords: Development Model; Transformational Leadership; Village Headman

บทนำ

ในอดีตลักษณะสังคมของไทยจะอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่ม ในแต่ละกลุ่มจะมีหัวหน้าทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองควบคุมดูแลชีวิตความเป็นอยู่อย่างใกล้ชิด แม้ในสภาพปัจจุบันที่สังคมเจริญขึ้นก็จำเป็นต้องมีผู้นำที่คอยช่วยประสานกับภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนในชุมชน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วกำนันผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้นำชุมชนนั้นมาตั้งแต่สมัยโบราณเพียงแต่การเรียกชื่อแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการปกครองของไทยในแต่ละยุคสมัย ในยุคสุโขทัยที่การปกครองจะแบ่งออกเป็นหัวเมืองชั้นเอก ชั้นโท ชั้นตรี และชั้นจัตวา ในแต่ละเมืองจะแบ่งออกเป็นแขวง ในแต่ละแขวงจะแบ่งออกเป็นแคว้น และแต่ละแคว้นจะแบ่งออกเป็นบ้านซึ่งจะมีนายบ้านเป็นหัวหน้าดูแล ต่อมาในยุคกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้แบ่งการปกครองออกเป็นหัวเมืองชั้นนอกและหัวเมืองชั้นใน ซึ่งเมืองแต่ละเมืองจะแบ่งออกเป็นแขวง และในระดับแขวงแบ่งเป็นตำบล และในแต่ละตำบลจะแบ่งออกเป็นบ้านผู้ปกครองก็จะเป็นผู้ใหญ่บ้านดูแล เรียกว่า “พิน” ซึ่งจะมาจากการแต่งตั้งของเจ้าเมือง ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้แบ่งการปกครองออกเป็น ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ส่วนกลางได้ตั้งเป็นกระทรวงที่มีเสนาบดีรับผิดชอบแยกตามลักษณะความชำนาญเฉพาะอย่าง และในส่วนภูมิภาคได้แบ่งเขตการปกครองเป็นมณฑล และมีจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ลดหลั่นกันไป ต่อมาได้ยุบการปกครองระดับมณฑลโดยเปลี่ยนเป็นจังหวัด และการปกครองที่ต่ำกว่าอำเภอก็จะแบ่งเป็นตำบลและ

หมู่บ้าน และใช้วิธีการสรรหากำนันผู้ใหญ่บ้านจากการเลือกโดยราษฎรในตำบลหรือหมู่บ้านนั้น (Secretariat of the House of Representatives, 2016)

โดยกำนันและผู้ใหญ่บ้านจะมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ กำนันจะมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจตรารักษาความปกติเรียบร้อยในตำบล รับเรื่องราวร้องทุกข์ ประกาศข้อมูลข่าวสารทางราชการ ตรวจและเก็บภาษีอากรในตำบล แจ้งความการกระทำความผิดต่อกรรมการอำเภอ จับกุมผู้กระทำความผิดนำส่งต่อกรรมการอำเภอ จัดการให้เป็นไปตามหมายสั่ง หมายค้นหรือหมายยึด นำเหตุการณ์ทุกข์ร้อนหรือเหตุผิดปกติในตำบลรายงานต่อกรรมการอำเภอ จัดทำบัญชีสำมะโนครัวและทะเบียนบัญชีของรัฐบาลในตำบลนั้น และคอยแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องกับบัญชีของผู้ใหญ่บ้าน นอกจากอำนาจหน้าที่ที่กล่าวโดยเฉพาะแล้วกำนันก็ยังมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านด้วย สำหรับผู้ใหญ่บ้านนั้นจะมีอำนาจหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่อำนวยความสะดวกเป็นธรรม ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย และความปลอดภัย สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในการรับบริการกับภาครัฐ รับฟังปัญหาความเดือดร้อน และความต้องการของราษฎรในหมู่บ้านแจ้งต่อส่วนราชการ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการแก้ไข สนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐ ควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายอบรมหรือชี้แจงให้ราษฎรมีความรู้ ความเข้าใจในข้อราชการ กฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ แจ้งให้ราษฎรในการให้ความช่วยเหลือของกิจการสาธารณประโยชน์ รวมทั้งการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัย จัดให้มีการประชุมราษฎรและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันและรายงานเหตุการณ์ที่ไม่ปกติในหมู่บ้านให้กำนันทราบพร้อมทั้งรายงานต่อนายอำเภอ และปฏิบัติตามภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ หรือตามที่กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอ มอบหมาย (Secretariat of the House of Representatives, 2016)

กำนันผู้ใหญ่บ้านจึงถือเป็นกลไกของรัฐในระดับที่ย่อยที่สุดและสำคัญที่สุด เพราะนอกจากการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของภาครัฐแล้วยังมีหน้าที่เป็นตัวแทนของราษฎรในเวลาเดียวกัน กำนันผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นผู้นำที่ปฏิบัติงานและมีความผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตใกล้ชิดกับราษฎรมากที่สุด อย่างไรก็ตามวิธีการปฏิบัติกับคนหมู่บ้านย่อมมีความแตกต่างกันไปตามคุณลักษณะของผู้นำ ซึ่งความเจริญและความสงบสุขในแต่ละตำบลหรือหมู่บ้านก็ขึ้นกับว่าผู้นำในท้องถิ่นนั้นมีคุณลักษณะความเป็นผู้นำมากน้อยเพียงใด ดังนั้นคุณลักษณะความเป็นผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะบ่งชี้ถึงความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนนั้นๆ กำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำสูงย่อมได้รับความเชื่อถือ ยอมรับไว้วางใจและได้รับความร่วมมืออันดีจากภาครัฐและราษฎรในการพัฒนาตำบลหมู่บ้าน และจะส่งผลให้การปฏิบัติงานในหน้าที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จทั้งในฐานะการเป็นตัวแทนของภาครัฐ เป็นตัวแทนของราษฎรและเป็นผู้นำชุมชน (Department of Provincial Administration, 2008) ยิ่งท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันที่ทำให้เกิดการแข่งขันที่รวดเร็วและนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นและส่งผลกระทบต่อราษฎรอย่างมากที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติจากการเรียนรู้และปรับบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านให้เกิด

ความเหมาะสม รวมถึงเรื่องของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านจะต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีความสามารถนับเป็นบุคคลที่สำคัญ เนื่องจากมีบทบาทและหน้าที่ในการตัดสินใจ กำหนดทิศทางการแก้ไขปัญหาและชักจูงราษฎรให้ปฏิบัติตามเพื่อให้ตำบลและหมู่บ้านก้าวไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ (Thanthi, 2012) ดังนั้นความมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านจึงส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

ความเป็นผู้นำนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างความเป็นผู้นำกับอำนาจที่มีส่วนสัมพันธ์กับผู้นำและผู้ตาม อำนาจเกิดขึ้นเมื่อผู้นำจัดการบริหารทรัพยากร โดยเข้าไปมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ตาม เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนหวังไว้ ความเป็นผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อการบริหารจัดการทำให้เกิดแรงจูงใจ และนำมาซึ่งความพอใจต่อผู้ตาม ความเป็นผู้นำถือว่าเป็นรูปแบบพิเศษของการใช้อำนาจ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงาน โดยการเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานให้สูงกว่าความพยายามที่คาดหวัง พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้ตระหนักรู้ในภารกิจ จูงใจให้ผู้ร่วมงานมองไกลเกินกว่าความสนใจของตน ซึ่งจะนำไปสู่ประโยชน์ของกลุ่มหรือสังคม (Burns, 1987) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงคือบุคคลที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหนึ่งๆ ขึ้นและอยู่ในฐานะที่ต้องทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุสิ่งที่ต้องการ (Rakthai, 2003) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้นสามารถเห็นได้จากผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้ร่วมงานและผู้ตามมองตนเองและมองงานในแง่บวกหรือกระบวนทัศน์ใหม่ๆ ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในเรื่องวิสัยทัศน์และภารกิจของทีมและองค์การพัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานและผู้ตามไปสู่ระดับความสามารถที่สูงขึ้น และมีศักยภาพมากขึ้น ผู้นำจะชักนำให้ผู้ร่วมงานและผู้ตามมองไกลเกินกว่าความสนใจของตนเองไปสู่อุดมการณ์ที่เกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ การบรรลุสัจการแห่งตนและความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งของตนเองของผู้อื่น รวมทั้งขององค์การและสังคม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนี้จะประกอบด้วย การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การกระตุ้นทางปัญญา การสร้างแรงบันดาลใจ และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Bass and Avolio, 1994) นอกจากนี้ผู้นำยุคใหม่ยังต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ที่มีความหลากหลายและซับซ้อนมากกว่าในอดีตดังนั้นผู้นำยุคใหม่นอกจากต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้วก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อก่อให้เกิดการปรับตัวทั้งระบบนั้นคือการปรับโครงสร้างขององค์การให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดศักยภาพเชิงองค์การ ขณะเดียวกันควรมีการฟื้นฟูและพัฒนาความสามารถของสมาชิกในองค์การเพื่อให้เกิดศักยภาพของบุคลากร (Certo, 2006) ผู้นำยุคใหม่ต้องมีการกระจายอำนาจสู่องค์กรของตนเองมีการกระจายความเป็นผู้นำไปสู่คนอื่นด้วย (Spillane, 2006) กุญแจแห่งความสำเร็จประการหนึ่งของผู้นำคือการมีภาวะผู้นำมีความสามารถในการกล้านำความเปลี่ยนแปลงและความสามารถในการกล้าเผชิญกับความท้าทายด้วยวิธีการใหม่ๆ เพื่อให้เป้าหมายที่วางไว้บรรลุผลสำเร็จ (Chareonwongsak, 2007) โดยเฉพาะความเป็นผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีความใกล้ชิดกับราษฎรจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาตำบลและหมู่บ้าน

แต่ในสภาพปัจจุบันกลับพบว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านยังมีภาวะผู้นำโดยเฉพาะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงไม่เพียงพอ จากการที่มีกำนันผู้ใหญ่บ้านจำนวนมากยังขาดความมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ขาดความกล้าหาญในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ ขาดความยืดหยุ่นในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ บางคนไม่ประพฤติตนเป็นแบบอย่าง

ที่ดีให้ราษฎรเคารพนับถือ ขาดความอดทนอดกลั้นต่อสถานการณ์ที่บีบคั้น ขาดความรู้ความสามารถทั้งในด้านการปกครอง การบริหารจัดการ การประสานงานกับภาครัฐ และการชักจูงราษฎรให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ขาดความเที่ยงตรงเป็นกลาง เลือกว่ารักมากกว่าซึ่งกับบุคคลที่ไม่สนับสนุนตน ขาดความมีวิสัยทัศน์ ขาดความสามารถในการนำวิธีการและเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การริเริ่มโครงการใหม่ๆ ในชุมชน ขาดการมีความคิดนอกกรอบและการคิดหาวิธีการที่แปลกใหม่เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ขาดคุณธรรมจริยธรรม ทำตัวเป็นผู้มีอิทธิพล ตีตอบายมุข ไม่รู้จักจริงในระเบียบขั้นตอนต่างๆ ในการให้บริการตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ ทึ่มีงานขาดความสามารถ ทำให้ราษฎรขาดความเคารพศรัทธา และไม่สามารถจูงใจราษฎรในการสร้างความร่วมมือกันพัฒนาชุมชน (Kongpian, 2018)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าวและจากการสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ายังไม่ปรากฏงานที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และยังไม่ปรากฏว่ามีการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อราษฎรและชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง รวมทั้งภูมิภาคอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ซึ่งจะทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านมีศักยภาพเพิ่มขึ้น ที่จะส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของชุมชน ความร่วมมือของราษฎร และการปกครองส่วนท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง
3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีระเบียบวิธีวิจัย 3 ระยะ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประชากรคือกำนันผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดยโสธร จำนวน 6,754 คน จากนั้นผู้วิจัยได้ใช้วิธีการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการใชสูตร Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 378 คน และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีทำการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำแบบสอบถามไปให้กลุ่ม

ตัวอย่างตอบ จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เป็นระยะของการพัฒนารูปแบบด้วยการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 12 คน ประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ปลัดจังหวัด ปลัดอำเภอ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน เครื่องมือที่ใช้คือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้าน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่มโดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และผู้วิจัยบันทึกข้อมูลด้วยอุปกรณ์บันทึกภาพ อุปกรณ์บันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์ผลที่ได้ตามกรอบของเนื้อหา

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มเป้าหมายได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำเอกสารรูปแบบและการประเมินไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.49$) และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ อยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X} = 3.56$) รองลงมาคือด้านการมีอิทธิพลต่ออุดมการณ์ ($\bar{X} = 3.54$) ตามลำดับ สำหรับด้านความรู้ความสามารถ อยู่ในระดับต่ำสุด ($\bar{X} = 3.40$) จากนั้นนำผลการวิจัยที่ได้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เพื่อนำไปพัฒนารูปแบบฯ ในระยะที่ 2

2. วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการ และเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบคือ การดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างในด้านความเป็นผู้นำ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านความมีศักยภาพในตนเอง และด้านการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อพัฒนา

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ในด้านความเป็นผู้นำ การปฏิบัติงาน ความมีศักยภาพในตนเอง และการสร้างความร่วมมือ 3) การดำเนินการ ประกอบด้วย 3.1) ด้านความเป็นผู้นำ มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนาวุฒิภาวะความเป็นผู้นำ การพัฒนาความอดทน และมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน การพัฒนาความดูแลเอาใจใส่ราษฎร การพัฒนาความมีมนุษยสัมพันธ์ การให้ความสำคัญกับราษฎร การมีคุณลักษณะที่น่าเลื่อมใสศรัทธา และการประพฤติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม

3.2) ด้านการปฏิบัติงาน มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนางานด้านการปกครอง การพัฒนางานรักษาความสงบเรียบร้อย การพัฒนาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความอาญา การพัฒนางานด้านทะเบียน การพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย การพัฒนาสิ่งสาธารณะประโยชน์ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพราษฎร การพัฒนางานบริการให้ความช่วยเหลือราษฎร การป้องกันโรคติดต่อในชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3.3) ด้านความมีศักยภาพในตนเอง มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงาน การพัฒนาความมีวิสัยทัศน์ การพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการ การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การพัฒนาทักษะในการสื่อสาร และการคิดนอกกรอบและบูรณาการความคิด 3.4) ด้านการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การสร้างความร่วมมือกับราษฎรในการพัฒนาชุมชน การกระตุ้นให้ราษฎรมีความเสียสละในการพัฒนาชุมชน การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับราษฎรในการพัฒนาชุมชน การกระตุ้นความสามารถของทีมงาน และการพัฒนาทีมงานอย่างต่อเนื่อง และ 4) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้านต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง กรมการปกครองต้องให้การสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมและประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการให้ความสนับสนุน และกระทรวงมหาดไทยต้องส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้าน จากนั้นนำองค์ประกอบร่างรูปแบบฯ ที่ได้ไปทำเป็นแบบประเมินความเหมาะสมและเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิในระยะที่ 3

3. วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละองค์ประกอบแล้วพบว่าหลักการของรูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.68$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$) สำหรับวัตถุประสงค์ของรูปแบบพบว่า มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$) สำหรับการดำเนินการของรูปแบบพบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$) และเงื่อนไขความสำเร็จพบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$)

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามลำดับวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

พบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากโดยส่วนใหญ่แล้วการได้มาซึ่งตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างจะมาจากการที่บุคคลผู้นั้นเป็นที่ยอมรับของราษฎรในหมู่บ้าน ซึ่งอาจมาจากการเป็นผู้ที่มีความกว้างขวาง เป็นที่รู้จักในวงกว้าง เป็นผู้ที่ราษฎรให้ความเชื่อมั่นว่าจะสามารถเป็นที่พึ่งพาได้ หรืออาจมาจากการสืบทอดทางสายเลือด ดังนั้นจึงอาจจะเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สมบูรณ์รอบด้านตามตัวชี้วัด ผลที่ออกมาโดยรวมจึงอยู่เพียงแคในระดับปานกลาง สอดคล้องกับการศึกษาของ Pewngam (2011) ที่พบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอศรีรัตน จังหวัดศรีสะเกษอยู่ในระดับปานกลาง

2. วัตถุประสงค์ที่ 2 รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

พบว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประกอบด้วยการดำเนินการต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการพัฒนาความเป็นผู้นำ มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นผู้นำ การพัฒนาความอดทนและมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน การพัฒนาความดูแลเอาใจใส่ราษฎร การพัฒนาความมีมนุษยสัมพันธ์ การให้ความสำคัญกับราษฎร การมีคุณลักษณะที่น่าเลื่อมใสศรัทธา และการประพฤติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม เนื่องจากการพัฒนาความเป็นผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านถือเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดในการที่จะทำให้ราษฎรมีความเคารพ ศรัทธา และเลื่อมใส เพื่อที่จะให้การปกครองเป็นไปอย่างเรียบร้อย และสามารถทำให้ราษฎรต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งในการที่จะพัฒนาความเป็นผู้นำนั้นจะต้องมีความครอบคลุมทั้งการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ราษฎรเกิดความเลื่อมใสศรัทธาจากคุณลักษณะของความเป็นผู้นำ การพัฒนาความอดทนและมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน จะทำให้การปฏิบัติงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชนเป็นไปอย่างก้าวหน้าและสามารถสร้างประโยชน์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนและราษฎรได้อย่างมากมาย การพัฒนาความดูแลเอาใจใส่ราษฎร จะทำให้ราษฎรมีความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัยในการใช้ชีวิตในชุมชนและเกิดความเชื่อมั่นในผู้นำของตนเอง การพัฒนาความมีมนุษยสัมพันธ์ จะทำให้ราษฎรรู้สึกถึงมิตรภาพและความเป็นกันเองของผู้นำที่จะนำไปสู่การให้ความร่วมมือสำหรับการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ การให้ความสำคัญกับราษฎร จะทำให้ราษฎรเกิดความมั่นใจในการแสดงออกถึงความคิดเห็นต่างๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า การมีคุณลักษณะที่น่าเลื่อมใสศรัทธา จะทำให้ราษฎรให้ความเคารพเชื่อฟังและประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบและนำไปสู่ความสงบสุขของชุมชน และการประพฤติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม จะทำให้ราษฎรได้เห็นแบบอย่างที่ดีและนำไปปฏิบัติตามและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ

Sirimo (2016) ที่พบว่าการเป็นผู้มีความมุ่งมั่น อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม สามารถทำให้ประชาชนเกิดการยอมรับ เชื่อมมั่นศรัทธา ภาควุมใจและไว้วางใจ มีความอดทน อดกลั้น สามารถควบคุมอารมณ์ตนเอง มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมความดีงามรู้ผิดชอบชั่วดี เป็นส่วนหนึ่งของภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามความคาดหวังของประชาชนอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และการศึกษาของ Tangkaew (2017) ที่พบว่าการเป็นผู้นำที่มีวาจาดีสุภาพ มีความประพฤติดีและวางตนอย่างเหมาะสม เป็นผู้ประสานเพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน ใช้หลักการมีส่วนร่วมในการปกครองลูกบ้าน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ ปฏิบัติงานอย่างมีสติไม่ฟุ้งซ่านไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขและยาเสพติด เป็นส่วนหนึ่งของภาวะผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมืองชลบุรี

2.2 ด้านการปฏิบัติงาน มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนางานด้านการปกครอง การพัฒนางานรักษาความสงบเรียบร้อย การพัฒนาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความอาญา การพัฒนางานด้านทะเบียน การพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย การพัฒนาสิ่งสาธารณะประโยชน์ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพราษฎร การพัฒนางานบริการให้ความช่วยเหลือราษฎร การป้องกันโรคติดต่อในชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่จะส่งผลต่อความมีคุณภาพของการบริการที่จะสร้างความประทับใจต่อราษฎรให้มีความรู้สึกทั้งในแง่ของความสะดวกและความปลอดภัย ดังนั้นการภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในด้าน การปฏิบัติงานจึงมีองค์ประกอบที่ครอบคลุมทั้งการพัฒนางานด้านการปกครอง ที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในด้านการปกครองลูกบ้านเป็นไปอย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ การพัฒนางานรักษาความสงบเรียบร้อย จะทำให้ชุมชนและราษฎรอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีความรู้สึกปลอดภัยในการใช้ชีวิตในชุมชน การพัฒนาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความอาญา จะเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายภายในชุมชน รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีในการสืบสวนผู้กระทำความผิดเพราะมีความใกล้ชิดกับราษฎรในชุมชนมากกว่า การพัฒนางานด้านทะเบียน จะทำให้ราษฎรในชุมชนได้รับความสะดวกจากเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานเอกสารของทางราชการที่อยู่ภายใต้การดูแลของกำนันผู้ใหญ่บ้าน การพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับนโยบายของกรมการปกครอง การพัฒนาสิ่งสาธารณะประโยชน์ จะทำให้สิ่งต่างๆ ที่เป็นสาธารณประโยชน์ของส่วนรวมของชุมชนได้รับการบำรุงรักษาและพัฒนาให้ดีขึ้น การพัฒนางานบริการให้ความช่วยเหลือราษฎร จะทำให้ราษฎรได้รับความช่วยเหลือเมื่อมีเหตุการณ์ไม่คาดคิดเกิดขึ้นและมีความประทับใจจากการได้รับความดูแลเอาใจใส่จากผู้นำ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพราษฎร จะทำให้ราษฎรในชุมชนมีความเป็นอยู่และฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น การป้องกันโรคติดต่อในชุมชน เพื่อความมีสุขอนามัยที่ดีและการลดความเสี่ยงจากโรคติดต่อของคนในชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นสมบัติของชุมชนได้รับการดูแลรักษาไม่เสื่อมสภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ Sarutattheeradech (2016) ที่พบว่าการประชุมชี้แจงข้อราชการให้ชาวบ้านทราบอย่างสม่ำเสมอ การบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของหมู่บ้าน/ชุมชน การสอดส่องดูแลไม่ให้ราษฎรในพื้นที่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน/ชุมชน การแจ้งเตือนภัย

หรือให้ความช่วยเหลือราษฎรยามเกิดภัยพิบัติ การมีส่วนร่วมในการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายในชุมชน/หมู่บ้าน การทำหน้าที่นายทะเบียนให้แก่ราษฎรในการแจ้งเกิด แจ้งตายและย้ายที่อยู่ การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ การให้ความรู้แก่ราษฎรในด้านการพัฒนาอาชีพ การป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตพื้นที่ และการรณรงค์ให้แก่ราษฎรในชุมชนไม่เผาขยะหรือเผาป่าเพื่อป้องกันปัญหาหมอกพิษทางอากาศ เป็นส่วนหนึ่งของบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว และการศึกษาของ Sakdapipob (2017) ที่พบว่าการมีความพร้อมในการให้บริการ มีความขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ในฐานะตัวแทนรัฐ ในฐานะตัวแทนประชาชนและในฐานะผู้นำชุมชน มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานสูง การรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันบรรเทาสาธารณภัย การประนีประนอมข้อพิพาทในชุมชนได้ การจัดทำบัญชีสามะโนครีว การป้องกันโรคติดต่อที่เกิดขึ้นได้ การช่วยเหลือตรวจสอบและนำเก็บภาษี และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นคุณลักษณะที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

2.3 ด้านความมีศักยภาพในตนเอง มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงาน การพัฒนาความมีวิสัยทัศน์ การพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการ การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การพัฒนาทักษะในการสื่อสาร และการคิดนอกกรอบและบูรณาการความคิด เนื่องจากความมีศักยภาพของกำนันผู้ใหญ่บ้านจะทำให้การปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้ชุมชนที่ปกครองอยู่มีความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาอันจะส่งผลประโยชน์ต่อราษฎรในปกครอง และจะส่งผลเชิงบวกในด้านภาพลักษณ์ต่อเขตพื้นที่และหน่วยงานที่สังกัด ซึ่งการพัฒนาความมีศักยภาพนั้น มีองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ การพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงาน จะทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่และสร้างการยอมรับของราษฎรในฐานะที่เป็นผู้นำของตนเอง การพัฒนาความมีวิสัยทัศน์ จะทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านสามารถกำหนดแผนในการพัฒนาชุมชนได้อย่างชัดเจน การพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการ จะทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านสามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดภายในชุมชนไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จะทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างก้าวกระโดดมีความเจริญก้าวหน้ากว่าชุมชนอื่นที่อยู่ในระดับเดียวกันและจะเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่ชุมชน การพัฒนาทักษะในการสื่อสาร จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงานและการสื่อสารกับราษฎร และการคิดนอกกรอบและบูรณาการความคิด จะทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านสามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ค้นหาระบบ ขยายความคิดหรือหาแนวทางใหม่ๆ ที่ดีกว่าเดิม สอดคล้องกับการศึกษาของ Pewngam (2011) ที่พบว่าการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นในตนเอง การมีความมุ่งมั่นพัฒนาดตนเองอย่างต่อเนื่อง การมีวิสัยทัศน์ การมีทักษะในการใช้เทคโนโลยี การสร้างภาพอนาคตที่น่าสนใจ การพัฒนาวิธีการทำงานอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การลดขั้นตอนของกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคให้การทำงานล่าช้า ปฏิบัติงานด้วยความมั่นใจและคิดเชิงบวก เป็นตัวอย่างในสิ่งที่ต้องการกระตุ้นให้ผู้อื่นทำ ปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ใช้การสื่อสารทางวาจาอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นส่วนหนึ่งของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ และการศึกษา

ของ Sakdapipob (2017) ที่พบว่าความสามารถในการจัดการด้านคน ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ มีความคิดริเริ่มงานใหม่ๆ มีวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป มีความสามารถเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส เป็นผู้นำด้านเทคโนโลยี เป็นคุณลักษณะที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

2.4 ด้านการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การสร้างความร่วมมือกับราษฎรในการพัฒนาชุมชน การกระตุ้นให้ราษฎรมีความเสียสละในการพัฒนาชุมชน การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับราษฎรในการพัฒนาชุมชน การกระตุ้นความสามารถของทีมงาน และการพัฒนาทีมงานอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากในฐานะของความเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้านนั้นหนึ่งในหน้าที่สำคัญก็คือการพัฒนาชุมชนที่ตนเองอยู่ให้มีความสงบสุขและมีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งลำพังเพียงตนเองและทีมงานหรือแม้แต่การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นย่อมไม่สามารถทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนได้ จึงต้องอาศัยความร่วมมือราษฎร และการสร้างร่วมมือนั้นก็ประกอบด้วยการสร้างความร่วมมือกับราษฎรในการพัฒนาชุมชน จะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน การกระตุ้นให้ราษฎรมีความเสียสละในการพัฒนาชุมชน จะทำให้ได้มวลชนที่มีความยินยอมพร้อมใจเสียสละตนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับราษฎรในการพัฒนาชุมชน จะทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างจุดร่วมในด้านทิศทางและเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนเดียวกันกับราษฎร การกระตุ้นความสามารถของทีมงานและการพัฒนาทีมงานอย่างต่อเนื่อง จะทำให้การปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ของชุมชนที่อยู่ในอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นไปอย่างก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มสมรรถนะเป็นรายบุคคลของทีมงาน สอดคล้องกับการศึกษาของ Sirimo (2016) ที่พบว่าการเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือในหมู่สมาชิกของกลุ่มหรือ การส่งเสริมและพัฒนาประชาชนให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชน การให้กำลังใจผู้ร่วมงาน การกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกมีความกระตือรือร้นและเกิดแรงจูงใจภายใน การกระตุ้นให้เห็นวิธีการหรือแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหา การพัฒนาทักษะของบุคคลอย่างต่อเนื่อง เป็นส่วนหนึ่งของภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามความคาดหวังของประชาชนอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และการศึกษาของ Intapat (2016) ที่พบว่าการสร้างแรงจูงใจภายในหน่วยงานให้มีชีวิตชีวา การมองอนาคตในแง่บวกเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในหน่วยงาน การสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกว่าคุณค่าและสามารถจัดการกับปัญหาที่ตนเองเผชิญ การกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานเสนอแนวทางการแก้ปัญหา การส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาศักยภาพได้เป็นอย่างดี และการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้ความสามารถพิเศษอย่างเต็มที่ เป็นส่วนหนึ่งของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นในอำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง

3. วัตถุประสงค์ที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

พบว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก เนื่องจากรูปแบบที่ได้มาจากการสังเคราะห์ร่วมกันระหว่างผลการศึกษาในเชิงพื้นที่กับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่มีความ

สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และการดำเนินการที่ร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รูปแบบที่ได้จึงมีความครอบคลุมในทุกการปฏิบัติตามหลักการ ดังนั้นผู้ทรงคุณวุฒิจึงได้ประเมินว่ามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด แต่สำหรับในความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติจริงนั้นอาจมีเงื่อนไขและข้อจำกัดบางประการที่ไม่สามารถดำเนินการได้ ผู้ทรงคุณวุฒิจึงได้ประเมินว่ามีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงแค่ในระดับมาก

สรุป

ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะตามผลการวิจัยในแต่ละวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างอยู่ในระดับปานกลาง โดยในด้านความรู้ความสามารถอยู่ในระดับต่ำสุด ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือกรมการปกครองจึงควรมีการจัดอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีการดำเนินการที่ครอบคลุมทั้งในด้านด้านความเป็นผู้นำ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านความมีศักยภาพในตนเอง และด้านการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือกรมการปกครองและกระทรวงมหาดไทยจึงควรมีการนำรูปแบบนี้ไปกำหนดเป็นนโยบายและแผนดำเนินการในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างจากการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ดังนั้นกำนันผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่อื่นๆ ควรนำรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างไปประยุกต์ใช้ โดยปรับบางส่วนให้เข้ากับบริบทของตน

References

- Bass, M. and Avolio, J. (1994). *Improving organization effectiveness through transformational leadership*. Thousand oaks: Sage.
- Burns, J. (1987). *Leadership*. New York: Harper.
- Certo, S. C. & Certo, S. T. (2006). *Modern Management*. New Jersey: Pearson Prentice-Hall.
- Chareonwongsak, K. (2007). *Super leadership*. Bangkok: Success Media.
- Department of Provincial Administration, (2008). *Local Governing Act B.E. 2457*. Bangkok: Department of Provincial Administration.
- Intapat, P. (2016). *The Local Personnel Perspective Regarding to the Transformational Leadership of the Local Administrators and Councilors in Yan Ta Khao District, Trang Province*. (Master's Thesis). Graduate School: Kasetsart University. Bangkok.
- Kongpian, T. (2018). Warin Chamrap Sheriff Ubon Ratchathani Province. *Interview*. March, 20.

- Pewngam, P. (2011). *Transformational Leadership of Sub district Headmen and Village Headmen in Sirattana District in Sisaket Province*. (Master's Thesis). Graduate School: Ubon Ratchathani University. Ubon Ratchathani.
- Rakthai, Y. (2003). *Leadership Development*. Bangkok: Expert Net.
- Sakdapipob, S. (2017). *Leadership of Village and Subdistrict Headmen in San Sai District, Chiang Mai Province*. (Master's Thesis). Graduate School: Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Sarutatheeradech, P. (2016). *Public Opinions towards Roles and Responsibilities of Village Headman in Amphoe Ta Phraya, Sa Kaeo Province*. (Master's Thesis). Graduate School: Burapha University. Chonburi.
- Secretariat of the House of Representatives, (2016). *The past, present and future of the village headman*. Bangkok: Secretariat of the House of Representatives.
- Sirimo, K. (2016). *The Expected Leadership of Sub-district Headman and Village Headman by People in Pai District, Mae Hong Son Province*. (Master's Thesis). Graduate School: Chiang Rai Rajabhat University. Chiang Rai.
- Spillane, J.P. (2001). Investigating School Leadership Practice: A Distributed Perspective. *Educational Research*, 3(3), 23-28.
- Tangkaew, S. (2017). *The People's Opinions on Leadership of Sub-District and Village Headman in Mueang Chunburi District according to King Rama 9's Initiatives on the Characteristic of a Good Ruler*. (Master's Thesis). Graduate School: Burapha University. Chonburi.
- Thanthi, N. (2012). *Factors Influencing Leadership of School Administrators Under the Educational Service Area Office in Khon Kaen Province*. (Master's Thesis). Graduate School: Khon Kaen University. Khon Kaen.

การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิของนักศึกษาครูสมาธิ สถาบันพลังจิตตานุภาพ*

The Development of Emotional Intelligence by Meditation Practice of Meditation Teacher Students in Willpower Institute

¹เจื้อจันท์ วังทะพนธ์, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และ พระครูสุธีศัมภีรญาณ

Chuarchun Wangthaphan, Sowit Bamrungphak and Phrakru Sudhikhambhirayana

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon kaen Campas, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: juejan.2499@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ 2) เพื่อศึกษาการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับความฉลาดทางอารมณ์ 3) เพื่อศึกษาการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาครูสมาธิด้วยการปฏิบัติสมาธิตามแนวทางการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาและแนวทางของสถาบันพลังจิตตานุภาพ ที่สอดคล้องกับความฉลาดทางอารมณ์ มีทั้งหมด 5 ด้าน คือ การตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมตนเอง การตั้งใจในตนเอง การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และทักษะทางสังคม คุณธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติสมาธิ ทำให้นักศึกษาแสดงออกใน 3 ด้าน คือ 1) การแสดงออกทางอารมณ์ มีสติรู้เท่าทันความคิดของตนเอง และบริหารจัดการอารมณ์ตนเองได้ดีขึ้น 2) การแสดงออกทางพฤติกรรม (สังคม) ควบคุมตนเองโดยแสดงออกทางกายวาจา และเป็นมิตรกับผู้อื่นในสังคมได้ดีกว่าเดิม 3) การแสดงออกทางปัญญา มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล มีความรอบคอบ และมีปัญญาฉับไวในการแก้ไขเหตุการณ์ ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ในกระบวนการพัฒนาจะมีกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมปฐมนิเทศ กิจกรรมสัมพันธ์ กิจกรรมการเดินจงกรม-นั่งสมาธิ กิจกรรมสวดมนต์ กิจกรรมแสดงความรู้สึก กิจกรรมการเลือกประธานรุ่น กิจกรรมครูพี่เลี้ยง กิจกรรมการเดินธุดงค์ ช่วยในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ให้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์; ปฏิบัติสมาธิ; นักศึกษาครูสมาธิ

*Received January 25, 2020; Revised February 26, 2020; Accepted March 21, 2020

Abstract

The aims of this research were: 1) to study the problems about the emotional intelligence of the meditation training of student-teachers in Willpower institute; 2) to study the meditation practices in Buddhism inconsistent with the emotional intelligence; 3) to study the development of emotional intelligence by meditation training of the meditation student-teachers in Willpower Institute. This study is qualitative research by using in-depth interviews, focus group discussion and observation form as its tools.

The research results revealed that the causes of emotional intelligence of the sample, according to the way of Buddhism and Willpower Institute on emotional intelligence, are seen in 5 aspects: 1) self-awareness, 2) self-control, 3) self-motivation, 4) understanding the feelings of others, and 5) social skills. The development of emotional intelligence through meditation training of the sample showed 3 aspects. First, the express emotions, they have awareness of managing emotions. Second, the sample demonstrated behavioral expression (social), awareness of self-control in physical and vocal expression in society friendly. Third, they showed the intellectual expression, be high confidence, be responsible, be reasonable, be thoughtful and be able to solve problems efficiently. Besides, the development process of emotional intelligence training was organized various activities such as orientation course, greeting activity, sitting and walking meditation, praying, personal expression, voting the class president, trainer's activity, and Dhutanga activity. The activities would lead the sample to be better on emotional intelligence.

Keywords: The Development of Emotional Intelligence; Meditation Training;
Meditation Student-Teachers

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งอยู่ในกระแสของโลกาภิวัตน์หรือผ่านสื่อไร้พรมแดนของโลกไซเบอร์ เป็นเหตุให้คนไทยได้รับวัฒนธรรมของต่างชาติผ่านเข้ามาทางสื่อต่าง ๆ มีผลทำให้มนุษย์ในยุคปัจจุบัน เกิดภาวะความตึงเครียด สับสน วิดกกังวลเป็นจำนวนมาก เช่น ปัญหาหาเสพติด ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาการข่มขืน การฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้น เกิดความเสื่อมทางด้านจริยธรรมและศีลธรรมขึ้นในจิตใจ สังคมมีความเครียดมากขึ้น หากเรารู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ด้วยการปฏิบัติสมาธิ จะทำให้ตัวเองมีสติ รู้จักคิดพิจารณาใช้ทั้งปัญญาและสติให้สอดคล้องกัน ดังนั้น การแก้ปัญหาด้วยสมาธิ จึงเป็น

วิธีการหนึ่งที่จะช่วยในดำรงชีพ และแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยดี ซึ่งสมาธิและการฝึกสมาธิ ก่อให้เกิดผลดี 2 ประการ (Kuptrakul, 1991) คือ 1) ให้เกิดผลในทางธรรม ซึ่งเป็นการทำให้ใจให้สงบ บริสุทธิ์ เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่ไม่มีผู้ใดทำแทนได้ และเป็นบุญกุศลเกิดขึ้นเฉพาะตัวผู้ปฏิบัติ 2) ให้ผลในทางโลก คือ ช่วยในการคิด การเรียนรู้ การใช้ปัญญาในการศึกษาเรื่องราวต่างๆ การควบคุมอารมณ์แน่น มีสติมั่นคง มีหลักยึดและควบคุมจิตใจ ซึ่งส่งผลต่อการเจริญก้าวหน้าในส่วนรวมได้ สมาธิหรือกรรมฐานในทางพระพุทธศาสนามี 2 ประการ คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน มีอานุภาพในการขวางกั้นนิวรณ์หรือกิเลสไม่ให้มาทำให้เกิดทุกข์ได้ จึงมีหลายสำนักปฏิบัติธรรมทั้งของบรรพชิต และคฤหัสถ์ได้นำไปพัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนการสอน ตลอดถึงเป็นหลักสูตรทั้งระยะสั้นและระยะยาว (Trakulsakrit, 2000) ดังเช่นสถาบันพลังจิตตานุภาพ ได้ทำการสอนหลักสูตรครูสมาธิ ซึ่งพระธรรมมงคลญาณ (ปัจจุบันพระพรหมมงคลญาณ พระอาจารย์หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) ได้เขียนหลักสูตรที่เรียกว่า “สมาธิไฮเทค” หรือทันสมัยตามโลกาภิวัตน์ จากการศึกษาและประสบการณ์ของท่านได้ศึกษาจากพระอาจารย์กงมา จิรปุญโญ และพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ประมาจารย์ (Phra Dhammongkolyarn, 2011) นานถึง 50 ปี ได้รวบรวมไว้ในหลักสูตรครูสมาธิที่เรียนแค่ 6 เดือน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในภาคปฏิบัติมีการฝึกภาคสนามเดินธุดงค์ ณ ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ จึงจะจบหลักสูตรครูสมาธิโดยบริบูรณ์

ในการวิจัยนี้ได้ศึกษา ณ สถาบันพลังจิตตานุภาพ สาขา 17 (วัดป่าหลวง) ตำบลนาข่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เนื่องจากปัญหาของนักศึกษาครูสมาธิ สาขา 17 ในการควบคุมอารมณ์ตนเอง การเข้าใจบุคคลอื่นและการอยู่ร่วมกับสังคม ซึ่งการขาดทักษะด้านอารมณ์ อันเนื่องมาจากการเปิดอายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไปในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ โดยขาดการไตร่ตรอง ไตร่ตรอง ใคร่ครวญ พิจารณาอย่างรอบด้าน เป็นคน “จิตเปราะบาง รักง่าย หน่ายเร็ว ไม่อดทน และไม่รู้จักรอคอย” (Bamrungphak, 2015) ทำให้การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกับคนอื่นไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร จึงทำให้ผู้เขียนสนใจที่จะศึกษาประเด็นนี้

แนวคิดของ Daniel Goleman นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึงความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) มีองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ (1) การตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) คือ ความสามารถในการตระหนักรู้และเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกและแรงผลักดันของตนเอง รู้ถึงจุดอ่อนและจุดแข็งในตัวเอง รับรู้ผลกระทบที่จะเกิดต่อความรู้สึกของคนอื่น (2) การควบคุมตนเอง (self-regulation) คือ ความสามารถในการควบคุมและเปลี่ยนแปลงทั้งอารมณ์ และการกระทำของตนเอง (3) การจูงใจในตนเอง (motivation) คือ ความรู้สึกที่ต้องการประสบความสำเร็จมีความมุ่งมั่นในการทำงานตั้งใจปฏิบัติตามเป้าหมายด้วยความกระตือรือร้น และความเพียรพยายามมองอุปสรรคให้เป็นโอกาสในการแก้ปัญหา มองว่าปัญหาทุกอย่างสามารถแก้ไขได้ (4) การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (empathy) คือ ความสามารถในการเข้าใจที่มาหรือสาเหตุของอารมณ์และความรู้สึกของบุคคลอื่น การไม่ทำให้ผู้อื่นรู้สึกเสียหน้าในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (5) ทักษะทางสังคม (social skills) คือ ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับบุคคลทุกประเภทได้ มีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนร่วมงานภายในองค์กร และหน่วยงานภายนอกองค์กร (Goleman, 1998)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ จึงเป็นการนำเอากระบวนการทางอารมณ์แสดงออกมาในการ

ติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กับผู้อื่น รักษาความสมดุลของเหตุและผลกับอารมณ์ได้ดี เรียกว่า รู้และเข้าใจในโลกและชีวิต ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาในการดำรงชีวิต และการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นในชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับความฉลาดทางอารมณ์
3. เพื่อศึกษาการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **รูปแบบการวิจัย** ผู้เขียนใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกต (Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์

2. **ผู้ให้ข้อมูลหลัก** โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๓๐ รูป/คน ณ สถาบันพลังจิตตานุภาพ สาขา ๑๗ (วัดป่าหลวง) ตำบลนาข่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี มีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) กลุ่มผู้บริหารสถาบัน จำนวน 3 คน (1) เป็นผู้สำเร็จหลักสูตรครูสมาธิ มีความรู้ด้านการบริหารงาน (2) เป็นผู้สำเร็จหลักสูตรอาจารย์สาสมาธิ และมีความรู้ด้านการสอนสมาธิ (3) เป็นผู้มิจิตอาสา 2) กลุ่มอาจารย์สอนสมาธิ (อาจารย์สาสมาธิ) จำนวน 7 คน (1) เป็นผู้สำเร็จหลักสูตรครูสมาธิ (2) เป็นผู้สำเร็จหลักสูตรอาจารย์สาสมาธิ และมีความรู้ด้านการสอนสมาธิ (3) เป็นผู้มิจิตอาสา 3) กลุ่มนักศึกษาครูสมาธิ คือ พระสงฆ์ จำนวน 3 รูป แม่ชี จำนวน 3 คน คฤหัสถ์ จำนวน 14 คน รวมจำนวน 20 รูป/คน (1) อายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป (2) เป็นผู้สำเร็จหลักสูตรครูสมาธิ (3) เป็นผู้ที่กำลังศึกษาหลักสูตรครูสมาธิ

3. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** มีอยู่ 3 แบบ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม

4. **การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย** นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ นำข้อมูลที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) เพื่อความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นหนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเว็บไซต์ต่าง ๆ นำไปจัดเรียงลำดับก่อนและหลังตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

2) ผู้เขียนติดต่อบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือความร่วมมือในการทำวิจัยไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 30 รูป/คน นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และรับแบบสัมภาษณ์คืนมาด้วยตนเอง เมื่อได้แบบสัมภาษณ์มาแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์แล้วเรียงลำดับวันเวลาก่อนหลัง

3) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้ทรงคุณวุฒิศึกษาในประเด็น ปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ การปฏิบัติสมาธิในพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับความฉลาดทางอารมณ์ และการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ศึกษาในเชิงพรรณนาต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ในแต่ละประเด็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ และวิเคราะห์ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และข้อมูลที่เป็นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นหนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเว็บไซต์ต่าง ๆ

2) วิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ การปฏิบัติสมาธิในพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับความฉลาดทางอารมณ์ และการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ และนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นไปสังเคราะห์

3) สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัย ตามกรอบที่กำหนดไว้ในคู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก พอสรุปได้ 5 ด้าน คือ

1) ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง มี 5 ด้านคือ (1) ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดีเท่าที่ควร แสดงอารมณ์ในด้านไม่ดีต่อผู้อื่น เช่น ไม่พอใจ โกรธ ขาดเหตุผล อาฆาต (2) การไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การโต้เถียงกัน ยกตนข่มท่าน ไม่เป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี (3) การ ดิเตียนหรือเพ่งโทษผู้อื่น (4) ขาดความรอบคอบ ความอดทน ความเพียรในการทำงาน (5) ติด Social Media (Jampaloay, 2019)

2) ด้านการควบคุมตนเอง มี 4 ด้าน คือ (1) การแสดงกิริยาอาการความไม่พอใจ ไม่เก็บความรู้สึก (2) การแสดงความวุ่นวาย ฉุนเฉียว เมื่อไม่พอใจ ไม่พอใจ (3) การแสดงออกทางวาจาและทางกายที่ไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ (4) การโต้ตอบทันทีเมื่อถูกคนใส่ร้าย (Srirasa, 2019)

3) ด้านการจูงใจในตนเอง มี 4 ด้าน คือ (1) ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและความรับผิดชอบ (2) ขาดความกล้าหาญและอดทน (3) มีความเครียด กระวนกระวาย ไม่ค่อยมีความเพียร (4) ขาดความรอบคอบ การไตร่ตรองในการทำงาน (Harigan, 2019)

4) ด้านการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มี 5 ด้าน คือ (1) ไม่เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น (2) ขาดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (3) ไม่เกรงใจผู้อื่นและทำให้ผู้อื่นเสียหน้า (4) ขาดการศึกษาเท่าที่และอารมณ์ของเพื่อน (5) อารมณ์ที่ไม่ดีต่าง ๆ เข้ามาเยอะมาก เช่น หงุดหงิด รำคาญคนอื่น (Somme, 2019)

5) ด้านทักษะทางสังคม มี 3 ด้าน คือ (1) ไม่รู้จักกาลเทศะ ไม่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น (2) ไม่รู้จักมารยาทในการเข้าสังคม (3) มองโลกในด้านลบ ไม่มีวาทศิลป์ในพูด (Phra Thanin Vichito, 2019)

สรุป ปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพทั้ง 5 ด้าน เป็นปัญหาที่จะต้องนำไปพัฒนาด้วยการปฏิบัติสมาธิ เพื่อให้นักศึกษาตระหนักรู้ในตนเอง มีสติรู้เท่าทันอารมณ์ตนเอง สามารถควบคุมตนเองให้แสดงออกได้อย่างเหมาะสม มีความรู้สึกที่ต้องการประสบความสำเร็จ มีเป้าหมายด้วยความกระตือรือร้น และความเพียรพยายามมองอุปสรรคให้เป็นโอกาสในการแก้ปัญหา เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นรู้สึกเสียหน้าในสถานการณ์ต่างๆ มีทักษะทางสังคมสามารถปรับตัวเข้ากับบุคคล และสร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนร่วมงานภายในองค์กรและภายนอกองค์กร

2. การปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับความฉลาดทางอารมณ์

2.1 การปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนา แบ่งเป็นหลักใหญ่ ๆ 2 แบบ คือ

1) การเจริญสมาธิตามหลักสมถกรรมฐาน มีแนวทาง 4 แบบ ได้แก่ (1) การเจริญสมาธิตามวิธีธรรมชาติ (2) การเจริญสมาธิตามหลักอิทธิบาท การสร้างสมาธิตามหลักอิทธิบาท (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) (3) การเจริญสมาธิอย่างเป็นแบบแผน กำหนดวางกันไว้เป็นรูปแบบโดยเริ่มจากการชำระศีลให้บริสุทธิ์แล้วจึงปฏิบัติ ซึ่งวิธีเจริญสมาธิแตกต่างกันไป คือ บริกรรมภาวนา อุปจารภาวนา และอัปนาภาวนา (4) การเจริญสมาธิอย่างสามัญหรือฝึกสมาธิ โดยใช้สติเป็นตัวนำ มี 2 วิธีคือ (1) การฝึกเพื่อใช้งานทางปัญญา หรือมุ่งประโยชน์ทางปัญญา (2) การฝึกเพื่อสร้างสมาธิล้วน ๆ หรือมุ่งฝึกไปในทางสมาธิเพียงด้านเดียว เป็นวิธีการเน้นสมาธิโดยตรง (Phra Dhamapitaka (P.A.Payutto), 1998)

2) การเจริญสมาธิตามหลักวิปัสสนากรรมฐาน การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ส่วนใหญ่แล้วใช้แนวทางการเจริญตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ด้วยการมีสติกำหนดพิจารณากำกับ รู้เท่าทันเรื่องทางกาย จดจ่อพิจารณาความเป็นไปของกาย เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ด้วยการตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา การใช้สติจดจ่อพิจารณาความเป็นไปของเวทนา จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ด้วยการมีสติกำหนดพิจารณาจิต รู้เท่าทันจิต หรือรู้ทันสภาวะของจิต อารมณ์ของการเจริญจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานนี้ มุ่งให้ผู้ปฏิบัติมีสติ กำหนดรู้ทันสภาวะจิตที่เกิดขึ้นเท่านั้น เป็นการใช้สติดูจิต จดจ่อพิจารณาตามความเป็นไปของจิตว่า จิตของตนในขณะนั้นๆ เป็นอย่างไร ก็รู้ชัดตามที่เป็นอยู่ขณะนั้นๆ และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ด้วยการมีสติกำหนดพิจารณาธรรม รู้เท่าทันสภาวะธรรม หมายถึง การใช้สติ จดจ่อพิจารณาต่อความเป็นไปของธรรม 6 ประการ คือ นิเวธ 5 ชันธ 5 อายตนะ 6 โพชฌงค์ 7 และอริยสัจ 4 ด้วยอารมณ์กรรมฐาน (Vipassana Department (complier), 2005)

2.2 การปฏิบัติสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ ตามหลักการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนา คือ หลักสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งอยู่ที่ผู้ปฏิบัติจะมุ่งจะดำเนินจิตไปทางสมถะหรือทางวิปัสสนา ในงานวิจัยนี้ ศึกษาเฉพาะเรื่องสมาธิเท่านั้น เป็นไปตามหลักในทางพระพุทธศาสนา การเจริญสมาธิอย่างเป็นแบบแผนวิธีเจริญสมาธิคือ บริกรรมภาวนา (Phra Dhamapitaka (P.A.Payutto), 1998) (บริกรรมคำว่า “พุทโธ”) จุดประสงค์ของการทำสมาธิคือ การสะสมพลังจิต สมาธิ หมายถึง ความสงบ มี 2 แบบ ได้แก่ สมาธิ ธรรมชาติ คือ การได้พักผ่อนและนอนหลับแต่ละครั้ง (สะสมพลังจิต 40% ถูกใช้งานหมดไปทุกวัน) และสมาธิ ที่สร้างขึ้น เป็นการทำสมาธิอย่างเป็นรูปแบบมีขั้นตอนและกำหนดกฎเกณฑ์ ในการทำสมาธิ จึงเป็นการสร้างสมาธิ (สะสมพลังจิต 60% จะถูกสะสมไว้ฝั่งสนิทที่ฐานจิต ไม่มีวันสูญสลายไป ข้ามภพข้ามชาติ) รูปแบบในการปฏิบัติสมาธิ คือ การเดินจงกรม 30 นาที ก่อนนั่งสมาธิ 30 นาที โดยกำหนดฐานจิต ซึ่งมีอยู่ 3 ฐานหลัก คือ หน้าผาก หัวใจ (หัวใจเบื้องซ้าย) และที่สะดือ ซึ่งจะวางที่เฉพาะใบหน้าหรือที่ปลายจมูกก็ได้ แล้วบริกรรมคำว่า “พุทโธ” ไว้ในใจไม่ออกเสียง เหตุผลที่จะต้องบริกรรมคือ บุคคลทุก ๆ คนจะต้องมีอารมณ์ อารมณ์ หมายถึง ความนึกคิดไม่มีที่สิ้นสุด ในการควบคุมอารมณ์จะมีกองกำลังทั้ง 7 คือ พลังจิต ความรอบคอบ ความหยุดยั้ง ความเตือนตน ความอดทน ความเสียสละ ความวางเฉย เพราะขณะจิตเป็นสมาธินั้น กระแสจิตพร้อมกับกองกำลังทั้ง 7 ได้พักตัวอย่างมีประสิทธิภาพในแต่ละจุด (จะก่อตัวเต็มที่เวลาเรานั่งสมาธิ) อันนี้เป็นลักษณะในตัวเอง เมื่อกองกำลังทั้ง 7 ได้รับการฝึกซ้อมจนมีประสิทธิภาพดีและค่อนข้างดี ก็อยู่ที่ผู้บัญชาการจะจัดทัพอย่างไร (Phra Dhammongkolyarn, 2011)

2.3 การปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับความฉลาดทางอารมณ์ ขอนำเสนอในประเด็นปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ทั้ง 5 ด้าน ดังนี้

1) ปัญหาด้านการตระหนักรู้ในตนเอง คือ ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดีเท่าที่ควร แสดงอารมณ์ในด้านไม่ดีต่อผู้อื่น จากปัญหาดังกล่าว มีลักษณะเป็นคนมีโทสจริต จะต้องปฏิบัติสมาธิด้วยการเจริญพรหมวิหาร 4 และวิณณกสิณ 4 และเป็นคนมีโมหจริต จะต้องปฏิบัติสมาธิด้วยการเจริญอานาปานสติ (สติ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก) (Phra Dham Thirarat Mahamuni, 1988) ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงอานาปานสติสมาธิภา “ภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิแม้ที่เจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นสภาพสงบประณีต สดชื่น เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และทำอกุศลธรรมชั่วร้ายที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานไป สงบไปโดยเร็ว เปรียบเหมือนผืนละอองที่ฟุ้งขึ้นท้ายฤดูร้อน ถูกฝนใหญ่่นอกฤดูกาลให้อันตรธานไป สงบไปโดยเร็ว อานาปานสติสมาธิที่เจริญแล้วอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงเป็นสภาพสงบประณีต สดชื่น เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขและทำอกุศลธรรมชั่วร้ายที่เกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานไป สงบไปโดยเร็ว ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ตั้งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า” (Thai Tipitaka 1/165/136-137) และแนวทางของสถาบันฯ การปฏิบัติสมาธิ เมื่อจิตเข้าภวังค์ จิตมีความสงบ จะเกิดความซาบซึ้งของสมาธิ เกิดแสงสว่าง เกิดความเย็นใจ เพราะกองกำลังทั้ง 7 ประกอบไปด้วย พลังจิต ความรอบคอบ ความหยุดยั้ง ความเตือนตน ความอดทน ความเสียสละ และความวางเฉย เพราะขณะจิตเป็นสมาธินั้น กระแสจิตพร้อมกับกองกำลังทั้ง 7 ได้พักตัวอย่างมีประสิทธิภาพในแต่ละจุด ผลที่เกิดขึ้นจะทำให้ความอยู่เย็นเป็นสุข ความชุ่มชื้น ความพลัดเพลิน

ความมีเมตตาธรรม ความซาบซึ้งตรึงใจ มีประโยชน์ 12 ข้อคือ ทำให้หลับสบายคลายกังวล กำจัดโรคภัยไข้เจ็บ สมองปัญญาดี รอบคอบก่อนทำงาน ระวังความร้ายกาจ บรรเทาความเครียด มีความสุขพิเศษ จิตใจอ่อนโยน กลับใจได้ เวลาจะสั่นลมพทางดี เจริญวาสนาบารมี เป็นกุศล (Phra Dhammongkolyarn, 2011)

ดังนั้น ปัญหาด้านการตระหนักรู้ในตนเอง เป็นคนมีโทสจริตและโมหจริตจะต้องปฏิบัติสมาธิด้วยการเจริญพรหมวิหาร 4 วัฒนธรรม 4 และการเจริญอานาปานสติ ซึ่งจะต้องควบคุมอารมณ์ด้วยการทำสมาธิบ่อย ๆ เมื่อจิตเข้าภวังค์ จิตมีความสงบจะเกิดความซาบซึ้งของสมาธิ เกิดความเย็นใจ เพราะกองกำลังทั้ง 7 ได้พักตัวอย่างมีประสิทธิภาพในแต่ละจุด การปฏิบัติสมาธิทำให้อารมณ์สงบก่อนทำงาน ระวังความร้ายกาจ บรรเทาความเครียด มีความสุขพิเศษ จิตใจอ่อนโยน กลับใจได้ เป็นผลให้นักศึกษาสามารถบริหารจัดการอารมณ์ตนเองได้ดีมากขึ้น

2) ปัญหาด้านการควบคุมตนเอง คือ การแสดงกิริยาอาการความไม่พอใจ การแสดงออกทางวาจา และทางกายที่ไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ เป็นจริตหรือลักษณะนิสัยคนมีโทสจริต จะต้องเจริญกรรมฐานคือ พรหมวิหาร 4 (อัปปมัญญา 4) และผู้ที่มีกรรมฐานทั้ง 4 ประการอยู่ในใจย่อมได้ประโยชน์ คือ...เมตตาในอารักขกัมมัฏฐาน และมีอัปปมัญญา เป็นอารมณ์ของสมถกรรมฐานที่ใช้ได้ดีในผู้มีโทสจริต ซึ่งควรแก้ไขจริยาด้วยการยกอารมณ์ขึ้นพิจารณาสู่ฐานเมตตา ก็จะช่วยลดความเครียด หงุดหงิด อาฆาตพยาบาทการจองเวรซึ่งกันและกันไปได้ (Pin Mudukun, 1992) และแนวทางของสถาบันฯ ได้กล่าวถึงอารมณ์นั้นมีหลากหลาย มีบางอารมณ์ที่มีความรุนแรงจนเป็นเหตุให้จิตใจเศร้าหมองหรือให้ความฉุนเฉียว ตลอดจนเกิดความวุ่นวาย ฟุ้งซ่าน หากควบคุมไม่ได้จะเกิดภัยอันตรายอย่างใหญ่ บุคคลทั้งหลายจึงพยายามหาทางระงับอารมณ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพราะเหตุว่าเรื่องใหญ่สมาธิคุมอยู่ เพราะสมาธิมีกำลัง ส่วนเรื่องเล็กคุมไม่อยู่เพราะว่าสมาธิอ่อนกำลังลง บางทีอารมณ์รุนแรง...จะต้องแก้ไข ปมนี้คือ จุลรุนแรงถ้าเกิดบ่อย ๆ ประสาทในร่างกายจะเกิดพิการได้ สมาธิเมื่อรวมแล้วความรุนแรงเหล่านี้ ได้ถูกระงับไปหรือถ้าไม่ถูกระงับไปแสดงว่า เกิดจากสาเหตุที่ไม่มีสมาธิ ดังนั้น อารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ มีผลทำให้เกิดความวุ่นวายในใจหรือความว้าวุ่น เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็เป็นช่องทางของกิเลสตัวสำคัญแทรกเข้ามา คือ โทโส โมโหทั้งปวงเหล่านี้ จะเข้าถึงจุดอันตราย สมาธิช่วยควบคุมอารมณ์ได้ ที่ได้ทำสมาธิมาเป็นระยะๆ เมื่อจิตเข้าภวังค์ จิตมีความสงบ จะเกิดความซาบซึ้งของสมาธิ เกิดแสงสว่าง เกิดความเย็นใจ (Phra Dhammongkolyarn, 2011)

ดังนั้น ปัญหาด้านการควบคุมตนเอง เป็นจริตหรือลักษณะนิสัยคนมีโทสจริต ซึ่งจะต้องเจริญกรรมฐานคือ พรหมวิหาร 4 (อัปปมัญญา 4) และจะต้องควบคุมอารมณ์ด้วยการทำสมาธิเป็นประจำ หากเกิดเรื่องใหญ่สมาธิจะควบคุมอารมณ์ได้เพราะสมาธิมีกำลัง

3) ปัญหาด้านการจงใจในตนเอง คือ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดความรับผิดชอบ ขาดความรอบคอบ การไตร่ตรองในการทำงาน ผู้มีจริตเช่นนี้ควรเจริญอานาปานสติกัมมัฏฐานเหมือนกับคนโมหจริต (Phra Dham Thirarat Mahamuni, 1988) ซึ่งอยู่ในแนวทางในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ในข้อกายนุสสึนาสติปัฏฐาน “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโหมันส เพื่อบรรลุนิพพานธรรม เพื่อทำให้แจ้งนิพพานทางนี้คือสติปัฏฐาน 4 ประการ...พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ...” (Thai Tipitaka 10/372/301)

และในการพิจารณาหลุมหายใจเข้าออก “ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่...ไปสู่นาสิกสูติ ไปสู่นาสิกนิมิต ไปสู่เรณูว่างก็ติ นังคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออกเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกยาว...” (Thai Tipitaka 10/374/302) และการเจริญจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน “ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ อย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ จิตมีราคะก็รู้ชัดว่าจิตมีราคะ จิตปราศจากราคะก็รู้ชัดว่า จิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ชัดว่าจิตมีโทสะ...จิตเป็นสมาธิก็รู้ชัดว่าจิตเป็นสมาธิ...” (Thai Tipitaka 10/381/314-315) ซึ่งมุ่งให้ผู้ปฏิบัติมีสติกำหนดรู้ทันสภาวะจิตที่เกิดขึ้นเท่านั้น โดยไม่ต้องไปปรุงแต่ง เรียกว่า เป็นการใช้สติดูจิต จดจ่อพิจารณาตามความเป็นไปของจิตว่าจิตของตนในขณะนั้นๆ เป็นอย่างไร เช่น จิตมีราคะ จิตไม่มีราคะ จิตมีโทสะ จิตไม่มีโทสะ จิตมีโมหะ จิตไม่มีโมหะ ฯลฯ ก็รู้ชัดตามที่เป็นอยู่ขณะนั้นๆ และแนวทางของสถาบันฯ การดำเนินสมาธินั้นมีอิทธิพลสูงมากจะเพิ่มพูนความทรงจำให้ดีขึ้น ช่วยให้เกิดซึ่งความเฉลียวฉลาด ลักษณะการจดจำ ตลอดจนชวนแก้ปัญหาจะวิเศษขึ้น (Phra Dhammongkolyarn, 2011) ซึ่งมีกิจกรรมด้านการจูงใจตนเอง เช่น การแสดงความรู้สึก จะช่วยในการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองได้มาก

ดังนั้น ปัญหาด้านการจูงใจตนเอง ควรเจริญอานาปานสติกัมมัฏฐาน ซึ่งอยู่ในแนวทางในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 การทำสมาธิสมาธิสมาธิประกอบกับกิจกรรมการแสดงความรู้สึก จะช่วยในการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองได้มากขึ้น กล้าแสดงออกต่อสาธารณชน และมีความเพียรพยายามมองอุปสรรคให้เป็นโอกาสในการแก้ปัญหา

4) ปัญหาด้านการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น คือ ไม่เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น ขาดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่เกรงใจผู้อื่น และทำให้ผู้อื่นเสียหน้า หลักทางพระพุทธศาสนา การรับรู้อารมณ์ ในพระอภิธรรมเรียกว่า ปสาทรูป หมายถึง ที่อาศัยอยู่ในมหาภูตรูป 4 เป็นรูปที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ “รูปที่เป็นจักขายตนะ นั้นเป็นไฉนจักขุใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป 4 นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้...รูปที่เป็นกายายตนะ นั้นเป็นไฉนกายใด เป็นปสาทรูป อาศัยมหาภูตรูป 4 นับเนื่องในอัตภาพ ที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้...” (Thai Tipitaka 34/596-615/190-196) ดังพระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ผัสสยตนะ 6 ประการนี้ ที่บุคคลไม่ฝึก ไม่คุ้มครอง ไม่รักษา ไม่สำรวมแล้ว ย่อมนำทุกข์มีประมาณยิ่งมาให้....ภิกษุทั้งหลาย ผัสสยตนะ 6 ประการนี้ ที่บุคคลฝึกดี คุ้มครองดี รักษาดี สำรวมดีแล้ว ย่อมนำสุขมีประมาณยิ่งมาให้ (Thai Tipitaka 18/94/97) ซึ่งสามารถแบ่งความรู้ได้ตามช่องทางการรับรู้ของจิตหรือทางอายตนะได้เป็น 2 ประเภท คือ ความรู้ที่ได้ทางปัญจทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย คือ รู้เฉพาะ รูปหรือวัตถุ เสียง กลิ่น รส ลักษณะสิ่งที่ต้องกาย เช่น ความแข็งกระด้าง ความเย็น ร้อน อ่อน นุ่ม เป็นต้น และความรู้ที่ได้จากมโนทวาร หรือความรู้ทางใจ ได้แก่ ธรรมารมณ์ คือ ความรู้สึก นึกคิดทั้งหลายที่ใจรู้ เป็นลักษณะนามธรรม จับต้องไม่ได้ เป็นความรู้สึกที่ถูกส่งผ่านมาทางประสาทสัมผัสต่างๆ และแนวทางของสถาบันฯ การทำสมาธิที่สร้างขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เจริญอิทธิบาท 4 ในการทำสมาธิ ฝึกการเข้าออกของวัฏจักรจิตตวิเสส จะช่วยให้มีสติ มีขณะจิตขณะปัญญา ทำให้จิตใจสงบไม่วุ่นวาย ตลอดจนการยับยั้งอารมณ์ที่ไม่ดีได้ (Leardsomporn, 2019)

ดังนั้น ปัญหาด้านการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ช่องทางการรับรู้ของจิตหรือทางอายตนะคือ ความรู้ที่ได้ทางปัญจทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และความรู้ที่ได้จากมโนทวาร หรือความรู้ทางใจ ประกอบกับการ

เจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน และการทำสมาธิที่สร้างขึ้น จะทำให้มีสติ มีขณะจิต ชวนะปัญญา สามารถรับรู้เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นได้ดีขึ้น

5) ปัญหาด้านทักษะทางสังคม คือ ไม่รู้จักกาลเทศะ ไม่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ไม่รู้จักมารยาทในการเข้าสังคม มองโลกในด้านลบ ไม่มีวาทีศิลป์ในพูด หลักทางพระพุทธศาสนามองว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง การพัฒนาชีวิตที่ครบมิติทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา คือ การพัฒนาชีวิตตามหลักไตรสิกขานั้นเอง (Phra Dhamapitaka (P.A.Payutto), 1998) การชี้วัดความฉลาดทางอารมณ์ในทางพระพุทธศาสนา คือ 1) ทางกาย เป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นไปอย่างถูกต้องดีงาม 2) ทางอารมณ์ ความเป็นผู้มีความเจริญองกามทางอารมณ์ เป็นผู้มีคุณภาพจิตที่ดี สมรรถภาพจิตที่ดี และสุขภาพจิตที่ดี 3) ทางสังคม เป็นผู้มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว 4) ทางปัญญา ความเป็นผู้มีปัญญาที่เจริญแล้ว (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2003) และแนวทางสถาบันฯ การทำสมาธิเป็นประจำ อีกทั้งการทำกิจกรรมในหลักสูตร จะทำให้นักศึกษามีความสามารถปรับตัว รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นดีขึ้น ดังนั้น ปัญหาด้านทักษะทางสังคม หลักทางพระพุทธศาสนามองว่าเป็นการพัฒนาชีวิต 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา และการทำสมาธิที่สร้างขึ้น จะทำให้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานภายในและภายนอกองค์กรได้ดีขึ้น

สรุป การปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับความฉลาดทางอารมณ์ ขึ้นอยู่กับการเลือกวิธีการเจริญกรรมฐานอย่างเหมาะสมกับจริตของผู้ปฏิบัติมี 6 ประเภทคือ คนมีราคะจริต คนมีโทสะจริต คนมีโมหะจริต คนมีสัทธาจริต คนมีพุทธิจริต และคนวิตกจริต ส่วนวิปัสสนากรรมฐานกับความฉลาดทางอารมณ์เป็น การรู้เท่าทันอารมณ์ปัจจุบัน ผู้รู้ธรรมย่อมรู้ว่า จะจัดการอย่างไรกับปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งการทำสมาธิอย่างสม่ำเสมอสะสมพลังจิตให้มีมากพอ สำหรับการประกอบกิจการงานและการดำรงชีวิต

3. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ ตามหลักการความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ของ Daniel Goleman ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ด้าน และกิจกรรมที่สอดคล้องกับความฉลาดทางอารมณ์ ได้แก่ กิจกรรมปฐมนิเทศ กิจกรรมการเดินจงกรม-นั่งสมาธิ กิจกรรมแสดงความรู้สึก กิจกรรมครูพี่เลี้ยง กิจกรรมสัมพันธ์ กิจกรรมสวดมนต์ กิจกรรมการเลือกประธานรุ่น และกิจกรรมการเดินธุดงค์ จากการสัมภาษณ์พอสรุปได้ ดังนี้

1) การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิที่แสดงออกทางอารมณ์ ประกอบไปด้วย องค์ประกอบที่ 1 การตระหนักรู้ในตนเอง นักศึกษามีสติรู้เท่าทันอารมณ์ตนเอง บริหารจัดการอารมณ์ของตนเองได้ตามสภาวะธรรม และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง หากมีโอกาสจะสนทนาธรรมกับครูอาจารย์เพื่อถ่ายทอดไปยังผู้อื่นเสมอ (Thamneammai, 2019) องค์ประกอบที่ 2 การควบคุมตนเอง และองค์ประกอบข้อ 4 การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น นักศึกษาจะไม่แสดงอารมณ์ในด้านไม่ดีต่อผู้อื่น แตกต่างกับเมื่อยังไม่ได้พัฒนาอารมณ์ด้วยการทำสมาธิ ทำให้มีคุณธรรมประจำตน มีความรับผิดชอบ มีเหตุผลและมีความเมตตา (Anuwat, 2019) 2) การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิที่แสดงออกทางพฤติกรรม (สังคม) ประกอบไปด้วย องค์ประกอบที่ 2 การควบคุมตนเอง สามารถควบคุมตนเองทางกายวาจาได้ดีขึ้น และองค์ประกอบข้อ 5 ทักษะทางสังคม เมื่อได้เรียนสมาธิแล้ว เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเอง รู้จัก

กาลเทศะและมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นได้ดีขึ้น (Polpattana, 2019) 3) การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิที่แสดงออกทางปัญญา ประกอบไปด้วย องค์ประกอบข้อ 3 การจงใจในตนเอง สามารถวัดผล การปฏิบัติสมาธิด้วยตนเอง ตามขั้นตอนการวัดผลสมาธิของสถาบันฯ เปรียบเช่นการรับประทานอาหารเช้า รู้สึกอิ่มเอง ผลที่เกิดขึ้นจะทำให้เรามีสติ มีขณะจิต ขณะปัญญา (Supantanan, 2019)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิที่แสดงออกทางอารมณ์ นักศึกษาสามารถพัฒนาในด้านการตระหนักรู้ในตนเอง มีสติรู้เท่าทันความคิดของตนเองเสมอ สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดีมากขึ้น ซึ่งมีกิจกรรมในการพัฒนา เช่น กิจกรรมสัมพันธ์ กิจกรรมการเดินจงกรม-นั่งสมาธิ กิจกรรมสวดมนต์ กิจกรรมการปฐมนิเทศนักศึกษา กิจกรรมแสดงความรู้สึก ซึ่งสอดคล้องกับ (Hoffman, 2019) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์วิธีการสอนครูสมาธิ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของสถาบันพลังจิตตานุภาพวัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม” ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการปฏิบัติสมาธิเพื่อค้นพบหนทางหรือสาเหตุแห่งความเป็นจริง การรู้แจ้ง การพัฒนาจิตใจด้วยวิธีการทำสมาธิ การศึกษาวิธีการสอนครูสมาธิ พบว่า หลักสูตรครูสมาธิมีการสอนเป็นอย่างดีเป็นระบบ โดยมีตำราเรียน 3 เล่ม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การศึกษาผลสัมฤทธิ์วิธีการสอนครูสมาธิ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักศึกษาพบว่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ คือ ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิที่แสดงออกทางพฤติกรรม(สังคม)

นักศึกษาสามารถควบคุมตนเองโดยแสดงออกทางกาย วาจา สมาธิสามารถช่วยลดระดับอารมณ์ต่าง ๆ ทำให้จิตใจสงบเยือก มีความฉลาดในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นดีขึ้น ซึ่งมีกิจกรรมในการพัฒนา เช่น กิจกรรมสวดมนต์ กิจกรรมสัมพันธ์ กิจกรรมการเดินจงกรม-นั่งสมาธิ กิจกรรมแสดงความรู้สึก กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมการเดินธุดงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ Phanthumabumroong (2008) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการเรียนการสอนหลักสูตรครูสมาธิ: กรณีศึกษาวัดพุทธบูชาและวัดธรรมมงคล กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า การเรียนในหลักสูตรครูสมาธินั้น สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนได้ ทั้งพฤติกรรมทางกาย หรือทางวาจา มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น รู้จักควบคุมอารมณ์ในขณะที่เรียน หรือหลังจากที่เรียนจบหลักสูตรแล้ว รู้เกี่ยวกับสมาธิตั้งแต่ขั้นต้นไปจนถึงขั้นสูงคือ วิปัสสนา ฌาน ญาณ เป็นต้น ทั้งสองวัดมีการศึกษาที่เหมือนกัน จะต่างกันเพียงหลักสูตรที่วัดธรรมมงคลนั้น จะมีหลายหลักสูตรเพื่อให้ผู้ปฏิบัติที่สะดวกกว่าจะปฏิบัติแบบไหนได้เลือกตามที่ตนสะดวก แต่ทางวัดพุทธบัญชานั้นจะมีเพียงหลักสูตรเดียวคือ หลักสูตรครูสมาธิอย่างเดียว ประโยชน์จากการเรียนในหลักสูตรครูสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพคือ ให้ผู้ที่สนใจในการปฏิบัติวิปัสสนาและคิดว่าการปฏิบัติเป็นวิธีที่ปฏิบัติยากไม่เข้าใจ และต้องการที่จะศึกษาสมาธิอย่างแท้จริงและเป็นไปตามขั้นตอน ควรที่จะมาเรียนในหลักสูตรนี้ เพราะเป็นหลักสูตรที่น่าสนใจและเป็นการส่งเสริมให้คนรู้จักการปฏิบัติสมาธิแบบที่เข้าใจง่าย

การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิที่แสดงออกทางปัญญา นักศึกษามีความเชื่อมั่นในความสามารถตนเอง เชื่อมั่นว่าปัญหาทุกอย่างแก้ไขได้แน่นอน ทำให้เกิดความรอบคอบในการทำงานต่าง ๆ ซึ่งมีกิจกรรมในการพัฒนา เช่น กิจกรรมการแสดงความรู้สึก กิจกรรมสัมพันธ์ กิจกรรมครูพี่เลี้ยง กิจกรรมเลือกประธานรุ่น ซึ่งสอดคล้องกับ Kughasai and Obhasanon (2017) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “ผลของการฝึกสมาธิแบบไทชิต่อความสามารถในการวางแผนและการแก้ไขปัญหา” ผลการวิจัยพบว่าความสามารถในการวางแผนก่อนและหลังการฝึกสมาธิแบบไทชิของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญและความสามารถในการแก้ไขปัญหา ก่อน และหลังการฝึกสมาธิแบบไทชิของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญ ซึ่งผลการวิจัยนี้ ได้ชี้ให้เห็นถึงผลของการฝึกสมาธิต่อความสามารถในการวางแผน และแก้ไขปัญหา นำเอาองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างเสริมสมาธิ และการทำงานของสมองด้านการจัดการในการวางแผนและแก้ไขปัญหาต่อไป

สรุป

จากการวิจัยพบว่า ปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาครูสมาธิมี 5 ด้าน คือ การตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมตนเอง การสนใจในตนเอง การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และทักษะทางสังคม ซึ่งปัญหาดังกล่าวหากนักศึกษาได้ปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับความฉลาดทางอารมณ์คือ การปฏิบัติสมาธิในพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ ตามหลักสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งสมถกรรมฐานนั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องเลือกอารมณ์ให้เหมาะสมกับจริตของตนเอง และการทำสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ เป็นการเจริญสมาธิแบบปริกรรมภาวนาด้วยการบริกรรม “พุทโธ” ซึ่งจุดประสงค์ในการทำสมาธิคือ สะสมพลังจิต เพื่อให้ทุกคนมีพลังจิตมากพอ ในการประกอบกิจการงานและการดำรงชีวิต ซึ่งต้องมีพลังจิตจึงจะทำงานสำเร็จ แต่ถ้าขาดพลังจิตมากจะเป็นโรคประสาทได้ ส่วนวิปัสสนากรรมฐานกับความฉลาดทางอารมณ์ เป็นการรู้เท่าทันอารมณ์ปัจจุบันของตนเอง ผู้รู้ธรรมย่อมรู้ว่าจัดการอย่างไรกับปัญหาความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิของนักศึกษาครูสมาธิ ทำให้มีการแสดงออก 3 ด้าน คือ 1) การแสดงออกทางอารมณ์ สามารถพัฒนาในด้านการตระหนักรู้ในตนเอง มีสติรู้เท่าทันความคิดของตนเองเสมอ และสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดีมากขึ้น 2) การแสดงออกทางพฤติกรรม (สังคม) สามารถควบคุมตนเองได้ดีขึ้น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในสังคมมากขึ้น 3) การแสดงออกทางปัญญา มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เชื่อมั่นว่าปัญหาทุกอย่างแก้ไขได้แน่นอน ซึ่งมีกิจกรรมช่วยในการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรนำการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ ไปอบรมพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ผู้บริหารโรงเรียนของรัฐและเอกชน ควรนำการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิของนักศึกษาครูสมาธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ ไปเป็นโครงการฝึกอบรมนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้นักเรียนรู้จักแนวทางการปฏิบัติสมาธิที่ถูกต้องตามหลักทางพระพุทธศาสนา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิกับกลุ่มศึกษาอื่น

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปฏิบัติสมาธิระหว่างนักศึกษา กับพระสงฆ์

References

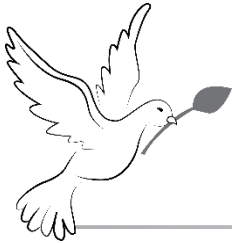
- Anuwan, P. (2019). *Interviewed*. September, 29.
- Bamrungphak, S. (2015). Stop! Internal Sense-Fields: The Way of Mental Cultivation for Learning Enhancement. *Journal of MCU Academic*, 2 (Special Issue), 295-306.
- Goleman, D. (1998). *Working with Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
- Harigan, S. (2019). *Interviewed*. September, 5.
- Jampaloay, T. (2019). *Interviewed*. September, 22.
- Kuptrakul, C. (1991). *Human and Universe*. (6th). Bangkok: Suddha Printing.
- Leardsomporn, N. (2019). *Interviewed*. September, 21.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *Thai Tipitaka Mahachulalongkornrajavidyalaya University Edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1998). *Buddhadhamma*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2003). *Buddhadhamma*. Bangkok: Wan Waithayakorn Book Project
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) (1998). *Looking to America to solve Thai problems*. Bangkok: Buddha Dharma Foundation.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) (1998). *Study of Needed Development Tools*. (2nd ed.) Bangkok: Buddha Dharma Foundation.

- Phra Dhammongkolyarn. (2011). *Meditation Teacher Curriculum Volume 1*. Bangkok: Phighanee.
- Phra Dham Thirarat Mahamuni. (1988). *Samatha and Vipassana Meditation*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya printing.
- Phra Thanin Vichito, (2019). *Interviewed*. September, 29.
- Pin Mudukun. (1992). *Guideline for Dhamma*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- Polpattana, P. (2019). *Interviewed*. September, 22.
- Somme, T. (2019). *Interviewed*. September, 30.
- Srirasa, C. (2019). *Interviewed*. September, 21.
- Supantanan, P. 2019). *Interviewed*. September, 25.
- Thamneammai, P. (2019). *Interviewed*. September, 21.
- Trakulsakrit, W. (2000). *Adjustment Psychology*. Bangkok. Academic Support Center Printing.
- Vipassana Department (compiler). (2005). *Manual of Basic Vipassana Meditation*. Vipassana Meditation for University Personnel Development. Group 6. 8-12 August. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

การพัฒนารูปแบบการเปิดเผยและรายงานข้อมูลทุนทางปัญญา ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย*

The Developing of Disclosure Form and Information Report of Intellectual
Capital: The Listed Companies in Stock Exchange of Thailand

¹จารุวรรณ เอกสะพัง และพิเชษฐ์ โสภางษ์

¹Jaruwan Aeksapang and Phichet Sopapong

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Sripatum University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: jaru_suwan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบการเปิดเผยและรายงานข้อมูลทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการรายงานทุนทางปัญญาของบริษัท ประกอบด้วย ระดับความสำคัญของบริษัทต่อทุนทางปัญญา ระดับความสำคัญของทุนทางปัญญาต่อนักลงทุน และความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและต้นทุนในการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการรายงานทุนทางปัญญา พื้นที่วิจัย คือ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กรรมการผู้บริหารบริษัท นักบัญชีของบริษัท ที่ปรึกษาทางการด้านลงทุน ผู้จัดการธนาคารด้านสินเชื่อ จำนวน 8 คน โดยใช้วิธีแบบเจาะจงพิจารณาจากสำคัญต่อการใช้ประโยชน์จากงบการเงิน และผู้ปฏิบัติงานบัญชี เครื่องมือการวิจัย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ควรทำการเปิดเผยข้อมูลรายงานทุนทางปัญญา และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนทางปัญญา เพื่อการบ่งบอกถึงการบริหารงานของบริษัทว่าผู้บริหารให้ความสำคัญต่อการบริหารงานด้านบุคคล ด้านโครงสร้าง และด้านการใช้ทุนหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในบริษัทอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: รูปแบบการเปิดเผยทุนทางปัญญา; รูปแบบการรายงานข้อมูลทุนทางปัญญา;
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

* Received January 29, 2020; Revised January 29, 2020; Accepted April 1, 2020

Abstract

This research aimed to develop the form of intellectual capital data report and disclosure for listed companies in Stock Exchange of Thailand. This was the qualitative research through the in-depth interview related to the intellectual capital data report of listed companies. It consisted of the companies' priority level toward intellectual capital, priority level of intellectual capital toward the investors, and opinions related to the appropriateness and cost of intellectual capital data disclosure by listed companies in Stock Exchange of Thailand. Thus, this was in order to obtain the form of intellectual capital report. The research area was the listed companies in Stock Exchange of Thailand. The key informants were eight persons by using the specific method from executive director, the companies' accountants, investment advisors and credit managers considering from the significance of benefits from the use of financial statements and accounting operators. An only research instrument was the interview questionnaire. Data analysis was done on an in-depth interview questionnaire and descriptive writing. It was found from the study results that the intellectual capital data shall be disclosed to indicate the companies' administration whether the executive management pays attention to human resources management, structure and efficient exercising of capital and existing resources in the companies.

Keywords: Form of intellectual capital data report; Intellectual capital Disclosure;
Listed companies in Stock Exchange of Thailand

บทนำ

สถานการณ์ปัจจุบันได้กล่าวถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจจะต้องมุ่งเน้นถึงการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ของทุนทางปัญญาเพราะสามารถยืนยันได้ว่าทุนทางปัญญาเป็นเครื่องมือในการกำหนดมูลค่าองค์กรและผลการดำเนินงานทางเศรษฐกิจของประเทศ อีกด้านสำหรับกลยุทธ์ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญทางธุรกิจที่ใช้ในการพัฒนาความรู้และนวัตกรรม เพื่อรักษาผลประโยชน์ขององค์กร ดังนั้นการจัดการทุนทางปัญญาถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับบริษัท เพื่อความสำเร็จในระยะยาวที่สามารถบริหารทุนทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพมากกว่าบริษัทอื่น การที่บริษัทจะเจริญเติบโตด้านความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจของธุรกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงผันผวนตลอดเวลา นั้น ทุนทางปัญญาเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสูงสำหรับการแข่งขันขององค์กรในปัจจุบัน Maditinos et al. (2011); Javornik et al. (2012); Aminiandehkordi et al. (2014) ได้กล่าวถึงความสำคัญของทุนทางปัญญาที่มีต่อเศรษฐกิจและสังคม ว่ายุคเศรษฐกิจการผลิตได้เปลี่ยนไปเป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ เพราะมุ่งเน้นความรู้นำไปสู่ความก้าวหน้าด้านเทคนิคที่ก่อเกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ดังที่ Danai (2006) ได้กล่าวถึงความสำคัญเกี่ยวกับทุนทางปัญญาสำหรับธุรกิจไทย

โดยเป็นหัวใจของการพัฒนาธุรกิจจากการผลิตและส่งผลต่อการเติบโตของเศรษฐกิจ ทั้งในภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ที่จะสามารถสร้างความได้เปรียบจากสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้และโดยที่สินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Asset) กับทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) แม้จะมีนัยที่แตกต่างกันแต่ก็มีการใช้แทนกันปรากฏให้เห็นอยู่เป็นจำนวนมาก สิ่งนี้เป็นหลักแนวคิดจากทฤษฎีของตะวันตกที่มีอิทธิพลและได้รับการยอมรับอย่างสูงนั้น และ Aranrit (2013) ได้กล่าวถึงความสำคัญของทุนทางปัญญาเป็นทุนที่มีบทบาทที่สำคัญส่วนหนึ่งในศาสตร์ของการจัดการในองค์กรธุรกิจ ซึ่งได้รับการยอมรับจากนักวิจัยหลาย ๆ ท่าน โดยท่านเหล่านี้ กล่าวว่า ทุนทางปัญญาเป็นแรงผลักดันการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ถ้ากล่าวถึงปัจจุบันโลกธุรกิจอยู่ในยุคของการแข่งขันทางธุรกิจ และสิ่งหนึ่งที่ผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญต่อการวิเคราะห์ประเมินการดำเนินงานของธุรกิจ นั่นก็คือ ข้อมูลทางการเงิน หรือข้อมูลทางบัญชี และจะเห็นได้ว่าการอธิบายถึงมูลค่าของบริษัทในงบการเงินชี้ให้เห็นถึงแหล่งที่มาของมูลค่าทางเศรษฐกิจที่อยู่ในรูปของการผลิต การสร้างทุนทางปัญญาทำให้เกิดประสิทธิภาพของบริษัท และอีกสิ่งหนึ่งที่องค์กรมีความต้องการในศตวรรษที่ 21 คือสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ซึ่งองค์กรต่าง ๆ ต้องอาศัยการขับเคลื่อนสถานะเศรษฐกิจด้วยองค์ความรู้และนวัตกรรม ในการสร้างความแตกต่าง สร้างคุณค่าใหม่ของสินค้าและบริการ ให้สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดในวงกว้าง บริษัทจึงให้ความสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มสำหรับบริษัท ตามที่ Randa, and Ariyanto (2012) ได้กล่าวถึงทุนทางปัญญาส่งผลกระทบต่อมูลค่าของบริษัท ด้วยอิทธิพลจากการมีผู้ถือหุ้นรายใหญ่ที่ควบคุมนโยบายของบริษัท รวมถึงการควบคุมการดำเนินการทั้งหมดของการจัดการในการดำเนินงานของบริษัท ส่วนใหญ่นักวิจัยหลายท่านจะทำการศึกษาเกี่ยวกับการวัดและเปิดเผยทุนทางปัญญาในรายงานทางการเงิน การมีอยู่ของ สินทรัพย์ไม่มีตัวตน (Integrated reporting) เพื่อกำหนดให้บริษัท ต้องบริหารจัดการทุนทางปัญญาอย่างเหมาะสมเพื่อให้การรายงานและการเปิดเผยข้อมูล บริษัทสามารถให้ภาพรวมที่ดีที่สุดในการจัดการของทุนทางปัญญา. การบริหารจัดการทุนทางปัญญาที่เหมาะสมอาจช่วยเพิ่มมูลค่าตลาดของ บริษัท ซึ่งนักลงทุนมีแนวโน้มที่จะให้ราคาที่สูงขึ้นสำหรับหุ้นที่บริษัทมีการบริหารจัดการทุนทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ Bontis (2004) ได้กำหนดทุนทางปัญญาเป็นสินทรัพย์ความรู้ที่ให้มูลค่ากับองค์กร และทำนองเดียวกันกับ Stewart (1997) ได้กล่าวทุนทางปัญญาไว้ว่าเป็นสินทรัพย์ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบและเสริมสร้างมูลค่าทางธุรกิจ และตรงตามเป้าหมายขององค์กรได้ การอธิบายถึงความเชื่อมโยงระหว่างทุนทางปัญญาบัญชีนั้นเป็นสิ่งที่ซ่อนอยู่ในมูลค่าทางการเงินดังนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ เพราะทุนทางปัญญาตามแนวคิดของ Sveiby (1997) กล่าวว่ามนุษย์เท่านั้นที่จะทำให้องค์กรสร้างผลกำไรและการปฏิบัติของมนุษย์เป็นสิ่งที่นำไปสู่ทั้งโครงสร้างความรู้ที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งมีผลกระทบทางตรงต่อภายนอกและภายในโครงสร้างของบุคคลขององค์กร

ดังนั้นตัวชี้วัดที่สำคัญในการดำเนินงานทางการเงินในอนาคตของบริษัท ในการสำรวจความสัมพันธ์ของส่วนประกอบทุนทางปัญญา ซึ่งเป็นความสามารถในการนำเสนอ ซึ่งเป็นการวัดความสามารถทางปัญญาของบริษัท หรือผลการดำเนินงานเกี่ยวกับทุนทางปัญญาที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับบริษัท โดยมีนักวิจัยหลายท่านที่นำรูปแบบนี้มาใช้ได้แก่ Nurhayati (2017) ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของทุนทางปัญญา

เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างมูลค่าประสิทธิภาพรายงานทางการเงินสำหรับการบรรลุเป้าหมายที่สามารถได้เปรียบคู่แข่งขันในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังมีอีกหลายท่านที่นำมาใช้ได้แก่ (Saleh et al. 2009; Purwanto, 2011; Shamki et al. 2013; Bambang, and Mukhtaruddin 2015) เพื่อสามารถวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของกิจการได้ และมีประโยชน์ต่อผู้ตัดสินใจในการลงทุนและผู้นำข้อมูลทางการเงินมาใช้ในการบริหารจัดการภายในบริษัท ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งภายในและภายนอก การประเมินบริษัทและเปิดเผยข้อมูลบางส่วนของบริษัท เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อการตัดสินใจของนักลงทุน ต้องคำนึงถึงการรายงานทุนทางปัญญา ซึ่งเป็นตัวประเมินมูลค่าของบริษัท ดังที่ Celenza, and Rossi (2013) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มทุนทางปัญญาที่เพิ่มขึ้นภายในบริษัท สามารถวัดมูลค่าที่แท้จริงจากผู้ถือหุ้นและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ บริษัทต้องมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากความรู้ที่ถูกฝังตัวอยู่ในบริษัท อาทิเช่น ผู้บริหาร พนักงาน รวมถึงลูกค้า เพื่อรักษาเสถียรภาพในการแข่งขัน สิ่งนี้เรียกว่า ทุนทางปัญญา ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาการพัฒนารูปแบบการรายงานทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการรายงานทุนทางปัญญาเพื่อเป็นการบ่งบอกถึงการบริหารงานของบริษัทว่าผู้บริหารให้ความสำคัญต่อการบริหารงานด้านบุคคล ด้านโครงสร้าง และด้านการใช้ทุนหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในบริษัทอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งผลต่อความยั่งยืนทางธุรกิจ และสร้างมูลค่าเพิ่มของกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นตอนการดำเนินวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาวิจัยโดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อพัฒนารูปแบบการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนได้เสียกับบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษาการรายงานทุนทางปัญญาของบริษัท โดยวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเข้มข้น หรือแบบเจาะลึก จากกลุ่มของผู้บริหารและผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ถือหุ้นเกี่ยวข้องกับการเปิดเผยทุนทางปัญญา ซึ่งคัดเลือกจากความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้เงินของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับประเด็น เพื่อศึกษาแนวทางรูปแบบการเปิดเผยข้อมูลและรายงานทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย การคัดเลือกบริษัทที่จะทำการศึกษาเชิงคุณภาพและทำการคัดเลือกบริษัทต่าง ๆ ของผู้ใช้งบการเงิน ในแต่ละประเภท จำนวน 4 กลุ่มด้วยคำนึงถึงความสัมพันธ์สำหรับการนำข้อมูลไปใช้ในการบริหารจัดการและตัดสินใจ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญร่วมสังเคราะห์การรายงานและเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญา โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูล และร่วมแสดงความคิดเห็นโดยมองในภาพกว้างของผลการเกิดมูลค่าเพิ่มทุนทางปัญญา กำหนดแนวทางที่เหมาะสมกับการรายงานและการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญา วิธีการดำเนินงานสามารถอธิบายได้ตั้งขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 3 ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษารายละเอียดจากผลการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อศึกษาแนวทางการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ทำการวิเคราะห์ สรุปผล และคัดเลือกบริษัทที่จะใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปข้อมูลเชิงเอกสาร และกำหนดข้อคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกำหนดโครงสร้างคำถามเป็น 2 ลักษณะ คือ ข้อคำถามแบบปลายปิด และข้อคำถามแบบปลายเปิด เพื่อศึกษารูปแบบการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญาแล้ว

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อมูล และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จากผลการศึกษาเชิงปริมาณ แล้วดำเนินการสรุปรูปแบบของการสัมภาษณ์เชิงลึก ประสานงานเพื่อเข้าสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์และสรุปผลการสัมภาษณ์

2. การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีคุณสมบัติตรงที่กำหนดเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด โดยนำผลสัมภาษณ์มาเสนอต่อผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารกิจการ พนักงานบัญชี นักลงทุน รวมถึงสถาบันการเงิน เพื่อดำเนินการตรวจสอบผลการศึกษาในเบื้องต้นของผู้วิจัย ปรับปรุงแก้ไขจนเป็นที่ยอมรับต่อกลุ่มของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละหน่วยวิเคราะห์ รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีไมล์ และฮิวเบอร์แมน (Miles & Huberman, 1994) ดังนี้ 1) การลดทอนข้อมูล (Data reduction) โดยจัดระบบให้มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับข้อมูลตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อให้สามารถนำเสนอข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ และสามารถนำข้อมูลนี้ไปใช้งานได้ง่ายขึ้น 2) การแสดงข้อมูล (Data display) ผู้วิจัยดำเนินการนำเสนอข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ด้วยวิธีการพรรณนา 3) การหาข้อสรุป การตีความหมายและการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลตรงตามประเด็นของการวิจัย (Conclusions drawing and verifying) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและตีความข้อสรุปหรือข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา รวมถึงการเปรียบเทียบความแตกต่างและความสอดคล้องเพื่อให้ได้ประเด็นของการศึกษา

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) ด้วยวิธีการของ ลินคอล์นและ กูบาร์ (Lincoln, and Guba, 1985) โดยการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Credibility) ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลต่อผู้ให้ข้อมูลและผู้ที่เกี่ยวข้องตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยตลอดทุกขั้นตอน โดยการสอบถามกลับยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ (Member Checking) และสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมและการแสดงออกที่เป็นธรรมชาติ (Phenomenological Validity) แล้วดำเนินการศึกษาวิจัยอย่างชัดเจน (Dependability) โดยการนำเสนอข้อมูลอย่างละเอียดครบถ้วน และครอบคลุม (Dense Description Data) ตรงตามข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการถอดรหัสและตรวจซ้ำ (Code-Procedure) อย่างเป็นขั้นตอน และยืนยันผลการดำเนินการวิจัยที่ได้จากการตรวจสอบซ้ำ โดยผู้ให้ข้อมูล (Conformability) โดยการตรวจสอบทุกขั้นตอน

3. ผู้ให้ข้อมูลหลักของการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ คือ กรรมการผู้บริหารบริษัท นักบัญชีของบริษัท ที่ปรึกษาทางการเงินด้านลงทุน ผู้จัดการธนาคารด้านสินเชื่อ จำนวน 8 คน โดยใช้วิธีแบบเจาะจงพิจารณาจากความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์จากงบการเงิน และผู้ปฏิบัติงานบัญชี

4. เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือในการศึกษาด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์ และแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ส่วนคือ แบบสัมภาษณ์แบบปลายปิด และแบบปลายเปิดมีโครงสร้างคำถามชัดเจน

5. การตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ โดยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือทั้งฉบับตลอดจนตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเป็นรายข้อ ซึ่งในการใช้วิธีการตรวจสอบโดย การหาค่าความเที่ยงรวมถึงวิธีการหาความเชื่อมั่น ซึ่งมีรายละเอียดโดยการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้พัฒนาข้อคำถามจากการทบทวนวรรณกรรม และคำอธิบายเกี่ยวกับคำนิยามปฏิบัติการของแต่ละตัวแปรเพื่อประกอบการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งในการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญนั้นจะตรวจสอบความสอดคล้องในเชิงเนื้อหา วัตถุประสงค์การวิจัย ความถูกต้องของภาษา ตลอดจนความเหมาะสมของการนำเครื่องมือดังกล่าวไปใช้ ค่าคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาจัดทำค่าดัชนีความสอดคล้องและใช้เกณฑ์ในการพิจารณามีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.6 ขึ้นไป พร้อมทั้งปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและนำแบบสอบถามนั้นไปทดลองใช้

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์เจาะลึก อ้างอิงตามหลักการแนวคิดแบบทฤษฎีรากฐาน เพื่อกำหนดรูปแบบการเพิ่มมูลค่าทุนทางปัญญา ซึ่งได้ทำการศึกษาข้อมูลจากการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญา (Intellectual Capital Disclosure) ซึ่งประยุกต์จากระดับการเปิดเผยทุนทางปัญญา และเป็นข้อมูลที่นักวิจัยหลายท่านได้นำมาใช้ในการวัดทุนทางปัญญา Asare et al. (2014); Liao et al. (2016); and Haji (2015)

ผลการวิจัย

การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งได้พิจารณาประเด็นข้อคำถาม และแนวทางการรายงานทุนทางปัญญา ซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างมีประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับการรายงานทุนทางปัญญาของบริษัท สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็นดังนี้

1. ระดับความสำคัญของบริษัทต่อทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ข้อดังต่อไปนี้

1.1 ระดับความสำคัญของทุนทางปัญญาต่อบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จากการสัมภาษณ์ พบว่า ระดับความสำคัญของกิจการต่อทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาด

หลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ส่วนใหญ่บริษัทมีการกำหนดนโยบาย และแผนงานเกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพของทุนทางปัญญาด้วยการบริหารทรัพยากรของบริษัทให้มีประสิทธิภาพ เน้นเรื่องของทรัพยากรบุคคล ด้านทักษะความรู้ความสามารถ และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตัวใหม่ ที่นำเข้าสู่การพัฒนาบริษัทที่มีขนาดใหญ่

1.2 ระดับความสำคัญของทุนทางปัญญาต่อนักลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จากการสัมภาษณ์ พบว่า ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับทุนทางปัญญา ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของบริษัท จากการการประยุกต์ใช้เป็นความรู้ในการสร้างมูลค่าให้กับบริษัทได้ และผลักดันไปสู่ความยั่งยืนของบริษัทจากการเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการองค์กร ด้วยการถือครองสินทรัพย์ทางปัญญา ข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์บริษัท อาทิเช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรบุคคล การนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อสร้างมูลค่าให้กับบริษัท เป็นข้อมูลหนึ่งในการนำมาพิจารณาการลงทุน เพราะถ้าบริษัทไหนมีการลงทุนกับทรัพยากรบุคคล และเทคโนโลยีสามารถทำให้บริษัททำกำไรได้มากขึ้น รวมถึงการบ่งบอกว่าบริษัทมีการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันเป็นอย่างดี

สรุปจากการสัมภาษณ์ระดับความสำคัญของบริษัทต่อทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่า ทั้งบริษัทและนักลงทุนให้ความสำคัญต่อทุนทางปัญญาในแต่ละด้านเพื่อผลประโยชน์และผลตอบแทนของแต่ละฝ่าย อาทิ ถ้าเป็นส่วนของบริษัทให้ความสำคัญในเรื่องการลงทุนและการพัฒนาเพื่อให้มีศักยภาพในการแข่งขัน ส่วนนักลงทุนให้ความสำคัญด้านการนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจ

2. การเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญาในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ พบว่า บริษัทส่วนใหญ่ยังไม่เปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญา เพราะข้อมูลบางอย่างไม่สามารถเปิดเผยได้ อาจมีผลต่อข้อมูลบางส่วนที่ทำให้คู่แข่งทางการค้าทราบความเคลื่อนไหวของบริษัท หรือบริษัทมีการเปิดเผยข้อมูลบางส่วนตามพระราชบัญญัติของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยกำหนดไว้ ส่วนบางบริษัทยังไม่ทราบถึงการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญาจะต้องปฏิบัติอย่างไร เพราะส่วนใหญ่จะมีการรายงานผลการดำเนินงานตามแบบ 56-1 และรายงานความยั่งยืน เท่านั้น จากการสัมภาษณ์ข้อมูลกับทางบริษัทได้ทำการเปิดเผย จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับ นโยบายด้านการพัฒนาความสามารถวิชาชีพของพนักงาน ทักษะพนักงานด้านสังคม การสร้างแรงจูงใจพนักงาน และความสามารถของผู้นำ เป็นต้น หรือบางบริษัทมีการปฏิบัติเกี่ยวกับทุนทางปัญญาแต่ไม่สามารถทราบว่านั้นคือทุนทางปัญญา เช่น การบริหารจัดการทรัพยากรให้คุ้มค่า การใช้กลยุทธ์การบริหารงานแก่พนักงานเพื่อมุ่งสู่นวัตกรรมใหม่ๆ อุตสาหกรรมด้านการผลิตรถยนต์เป็นอุตสาหกรรมที่มีการพัฒนาด้านทุนทางปัญญา เพราะการพัฒนาบุคคลในบริษัทจะส่งผลต่อความสำเร็จของบริษัท จากข้อมูลสัมภาษณ์ทำให้ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการเปิดเผยทุนทางปัญญาบริษัทส่วนใหญ่ยังไม่มีเปิดเผย แต่มีการรายงานเฉพาะบางส่วนของทุนทางปัญญา และยังมีการบริหารงานด้านทุนทางปัญญาแฝงอยู่ในการกำหนดนโยบายหรือกระบวนการทำงานอยู่แล้ว แต่ยังไม่ทราบว่ากระบวนการที่ปฏิบัติในบริษัทนั้นคือทุนทางปัญญา

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและต้นทุนในการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญา จากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่เล็งเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญา เพราะปัจจุบันทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นส่วนมาก เป็นการเกิดนวัตกรรมใหม่ๆ จากทุนทางปัญญาซึ่งเป็นสิ่งที่เพิ่มมูลค่าของบริษัทเอง แต่ถ้ากล่าวถึงผลประโยชน์ที่ได้จากผลงานทุนทางปัญญา นั้นหมายถึงบริษัทสามารถทำอะไรโดยการปรับเปลี่ยนมูลค่าเพิ่มอุตสาหกรรมเพื่อสร้างผลประโยชน์ของบริษัทเอง การสร้างมูลค่าองค์กรเป็นผลมาจากบริษัทมีการกำหนดนโยบายในองค์กร เป็นแนวทางให้แต่ละแผนกภายในองค์กรดำเนินตามเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์เพื่อสร้างมูลค่าและเกิดความสำเร็จในองค์กร สิ่งนี้ทำให้บริษัทต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับต้นทุนและการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญา บริษัทที่ให้ความสำคัญส่วนใหญ่เป็นบริษัทกลุ่มอุตสาหกรรมการผลิต เพราะเป็นการพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ อยู่เสมอ

สรุปรูปแบบการรายงานทุนทางปัญญา

ผู้วิจัยได้ทำการสรุปและวิเคราะห์รายละเอียดจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูล ทำให้พบว่า ควรมีการนำเสนอรายละเอียดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนทางปัญญา เพราะถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการตัดสินใจเป็นการแยกแยะค่าใช้จ่ายและต้นทุนได้อย่างชัดเจน เพราะการลงทุนในเรื่องทุนทางปัญญา บางรายการเป็นค่าใช้จ่ายที่บ่งบอกทำให้ผู้ใช้ข้อมูลเข้าใจและชัดเจน ในการวิเคราะห์สถานการณ์การดำเนินงานของบริษัท และยังรวมถึงต้นทุนและค่าใช้จ่ายบางรายการมีในงบการเงินอยู่แล้ว แต่ถ้านำออกมาแสดงแยกต่างหาก เพื่อเกิดความเข้าใจง่ายต่อการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างดี และผู้วิจัยได้ทำการสรุปการวิเคราะห์จากแบบสัมภาษณ์ในการสรุปผลรายการที่ควรเปิดเผยข้อมูลค่าใช้จ่ายดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การแสดงข้อสรุปสัมภาษณ์ รูปแบบการเปิดเผยรายละเอียดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนทางปัญญา

รายการ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนมนุษย์	72.92	27.08
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับพนักงาน	62.50	37.50
ค่าใช้จ่ายในการอบรมและพัฒนาพนักงาน	87.50	12.50
ค่าใช้จ่ายในการจัดหาและทดแทนตำแหน่ง	50.00	50.00
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสวัสดิการแรงงานและครอบครัว	75.00	25.00
ค่าใช้จ่ายรักษาพยาบาล	100.00	0.00
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการประชุมของพนักงาน	62.50	37.50
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนโครงสร้าง	47.92	52.08
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่	25.00	75.00
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการลงทุนด้านวิจัยและพัฒนา	50.00	50.00
ผลตอบแทนคณะกรรมการ	100.00	0.00

ค่าใช้จ่ายในการประชุมคณะกรรมการ	75.00	25.00
ต้นทุนทรัพย์สินทางปัญญา (ตราสินค้า)	25.00	75.00
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับฐานข้อมูลองค์ความรู้	12.50	87.50
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนสัมพันธ์	84.38	15.63
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการโฆษณา ประชาสัมพันธ์	100.00	0.00
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการชดเชยผู้บริโภค	62.50	37.50
ค่าปรับการผิดข้อบังคับด้านผลิตภัณฑ์	75.00	25.00
ค่าใช้จ่ายจากข้อผูกพันตามสัญญาต่อชุมชน สังคม	100.00	0.00
รวม	68.40	31.60

จากตารางที่ 1 พบว่า ส่วนใหญ่แล้วมีความเห็นด้วยเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลของทุนทางปัญญา โดยสามารถอธิบายจากข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า การเปิดเผยข้อมูลของทุนทางปัญญาในภาพรวมส่วนใหญ่ ควรมีการเปิดเผยข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 68.40 ส่วนความคิดเห็นไม่ควรเปิดเผย คิดเป็นร้อยละ 31.60 จำแนกออกเป็นการรายงานแต่ละประเภทค่าใช้จ่าย ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนมนุษย์ ควรมีการเปิดเผยข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 72.92 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนโครงสร้าง ไม่ควรทำการเปิดเผยข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 52.84 และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนสัมพันธ์ ควรเปิดเผยข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 83.38

จากการสัมภาษณ์รายการค่าใช้จ่ายสำหรับการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญา ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ร่วมกับรูปแบบการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญาของต่างประเทศ โดยเน้นสภาพแวดล้อม การดำเนินธุรกิจของประเทศไทย และการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินตามมาตรฐานการบัญชี เพื่อให้การเปิดเผยนั้นสอดคล้องกับมาตรฐานการรายงานทางการเงิน รูปแบบการเปิดเผยทุนทางปัญญาผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยต่างประเทศจากหลายๆ ท่าน แล้วผู้วิจัยได้นำมาพัฒนากับงานวิจัยของประเทศไทยที่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับทุนทางปัญญา อาทิเช่น Danai (2006), and Aranrit (2013) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับทุนทางปัญญาของธุรกิจในประเทศไทย โดยท่านได้กล่าวไว้ว่า ทุนทางปัญญาเป็นทุนที่มีบทบาทที่สำคัญส่วนหนึ่งในศาสตร์การจัดการองค์กร และเป็นตัวผลักดันการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การวิเคราะห์ต้นทุนและค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญา โดยมีการศึกษามาตรฐานการบัญชีและข้อมูลที่บริษัททำการเปิดเผยในงบแสดงฐานะทางการเงินและงบกำไรขาดทุนเบ็ดเสร็จ ซึ่งจำแนกออกมาเฉพาะรายการที่เกี่ยวข้องกับทุนทางปัญญา

การออกแบบรูปแบบรายละเอียดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนทางปัญญาในการนำเสนอ ได้ทำการศึกษาความสำคัญเกี่ยวกับการรายงานทุนทางปัญญา จากงานวิจัยของ Zanjirdar, and Kabiribalajadeh (2011) ได้ทำการพิจารณาการวัดและประเมินรายงานข้อมูลทุนทางปัญญาเป็นเครื่องมือที่เหมาะสม พร้อมทั้งสนับสนุนให้มีการรายงานข้อมูลเกี่ยวกับทุนทางปัญญาด้านต่าง ๆ ในมาตรฐานการบัญชีเกี่ยวกับการรายงานทางการเงินที่เป็นที่ยอมรับในประเทศอิหร่าน เพื่อเป็นการบ่งบอกถึงมูลค่าที่แท้จริงของบริษัท และงานวิจัย Randa, and Ariyanto (2012) ได้กล่าวถึงทุนทางปัญญาส่งผลต่อมูลค่าของบริษัท ด้วยอิทธิพลจากการมีผู้ถือ

หุ้นรายใหญ่ที่ควบคุมนโยบายของบริษัท รวมถึงการควบคุมการดำเนินการทั้งหมดของการจัดการในการดำเนินงานของบริษัท ส่วนใหญ่นักวิจัยหลายท่านจะทำการศึกษาเกี่ยวกับการวัดและเปิดเผยทุนทางปัญญาในรายงานทางการเงิน ดังนั้นความสำคัญเกี่ยวกับการรายงานทุนทางปัญญาในประเทศไทยควรมีการเล็งเห็นความสำคัญ ดังที่ Bani, Yasoureini, and Mesgarpour (2014) เพราะถือว่าทุนทางปัญญาเป็นความรู้ในการทบทวนกระบวนการผลิตและการประเมินผลของพนักงาน เพื่อประสบความสำเร็จในการปรับปรุงวิธีการผลิตเพิ่มขึ้นในการแข่งขันกับคู่แข่งทางการค้า ทุนทางปัญญาที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการบ่งบอกถึงการเจริญเติบโต ถือว่าเป็นกลยุทธ์ธุรกิจที่สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันให้องค์กรประสบความสำเร็จ และยังรวมถึง Nurhayat (2017) ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของทุนทางปัญญาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างมูลค่าประสิทธิภาพรายงานทางการเงินสำหรับการบรรลุเป้าหมายที่สามารถได้เปรียบคู่แข่งในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนาแบบการเปิดเผยและรายงานข้อมูลทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญา ผลการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเปิดเผยข้อมูลรายงานทุนทางปัญญาเพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์การลงทุนของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เนื่องด้วยเป็นข้อมูลที่สำคัญต่อการไปใช้ในการตัดสินใจของผู้สนใจลงทุนและเป็นข้อมูลในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อบ่งบอกต่อการบริหารจัดการภายในบริษัท ทำให้ลูกค้าเกิดความเชื่อถือต่อบริษัทในการตัดสินใจ อาทิเช่น การลงทุน การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ เป็นต้น เพราะถ้าบริษัทเล็งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้จะบ่งบอกถึงความก้าวหน้าและมีการพัฒนาบริษัทอยู่ตลอดเวลา และในปัจจุบันสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะทุกภาคส่วนทั้งภาคเอกชน ภาครัฐบาลให้ความสำคัญในการพัฒนาองค์กรด้วยการนำนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาใช้ในการบริหารจัดการ เพื่อเป็นการขยายส่วนงานให้กว้างขวางและเป็นการให้ความรับผิดชอบต่อสังคมด้านการพัฒนามนุษย์ อย่างเช่นผู้บริหารท่านหนึ่งได้กล่าวว่า ถ้าบริษัทไหนให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรมากเท่าไร ยิ่งส่งผลดีต่อการบริหารจัดการบริษัท เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างและก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้

2. รายการเกี่ยวกับทุนทางปัญญาที่ควรเปิดเผยส่วนใหญ่แล้วมีความเห็นด้วยเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลของทุนทางปัญญา โดยสามารถอธิบายจากข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า การเปิดเผยข้อมูลของทุนทางปัญญาในภาพรวมส่วนใหญ่ควรมีการเปิดเผยข้อมูล จำแนกออกเป็นรายงานแต่ละประเภทค่าใช้จ่ายประกอบด้วย

2.1 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนมนุษย์ ควรมีการเปิดเผยข้อมูล เพราะข้อมูลที่ทำให้การเปิดเผยเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ของบริษัท ถ้ากล่าวถึงความเจริญเติบโตของบริษัทส่วนหนึ่งเกิดจากการความสามารถและทักษะของพนักงานในบริษัท ดังที่ว่าถ้ามีการพัฒนาบุคลากรในบริษัทมากเท่าไรยิ่ง

ส่งผลให้มีกำไรมากขึ้น ดังที่ Kaplan, and Norton (2004) ได้กล่าวถึงการจัดการทุนทางปัญญาเป็นสิ่งที่ประชาคมโลกต่างให้ความสนใจศึกษาเพื่อให้องค์กรสามารถใช้สินทรัพย์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในช่วงเวลาที่เหมาะสม และทำให้เกิดการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับองค์กรของตนได้มากที่สุด ดังนั้นทุนทางปัญญาเป็นกระบวนการสำคัญในการบริหารจัดการสมัยใหม่คือการจัดการความรู้ เพราะการบริหารงานจะถูกฝังตัวอยู่ในบุคลากร และนำความรู้ไปใช้ปรับทิศทางขององค์กรในอนาคต Bani, and Mesgarpour (2014) เพราะถือว่าทุนทางปัญญาเป็นความรู้ในการทบทวนกระบวนการผลิตและการประเมินผลของพนักงาน เพื่อประสบความสำเร็จในการปรับปรุงวิธีการผลิตเพิ่มขึ้นในการแข่งขันกับคู่แข่งทางการค้า ทุนทางปัญญามีความสำคัญอย่างมากต่อการบ่งบอกถึงการเจริญเติบโต ถือว่าเป็นกลยุทธ์ธุรกิจที่สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันให้องค์กรประสบความสำเร็จ Zanjirdar, and Kabiribalajadeh (2011); Celenza, and Rossi (2013) ดังนั้นการบริหารจัดการภายในบริษัทปัจจุบันจะต้องมีการคำนึงถึงการเป็นเจ้าของความรู้ โดยการประยุกต์ประสบการณ์ เทคโนโลยีขององค์กร ความสัมพันธ์กับลูกค้า และความชำนาญของผู้เชี่ยวชาญซึ่งทำให้บริษัทสามารถแข่งขันได้ในตลาด

2.2 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนโครงสร้าง ไม่ควรทำการเปิดเผยข้อมูล เพราะเป็นข้อมูลที่มีผลกระทบต่อกู้แข่งขัน ถ้าคู่แข่งได้รับรู้ถึงค่าใช้จ่ายทางด้านนี้มากเท่าไร ทำให้คู่แข่งทราบความคืบหน้าการบริหารจัดการของบริษัท ถ้ากล่าวถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับด้านการบริหารงานเป็นค่าใช้จ่ายที่มีทั้งผลดีต่อองค์กรและยังมีผลต่อกู้แข่งขัน เพราะเป็นสินทรัพย์เชิงกลยุทธ์อันมีค่าของขีดความสามารถขององค์กร วัฒนธรรมองค์กร ขั้นตอนปฏิบัติ ระบบสารสนเทศ ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ ฐานข้อมูล รูปภาพบริษัท สิทธิบัตรลิขสิทธิ์เครื่องหมายการค้าและอื่น ๆ Zangouinezhad, and Moshabaki (2009); Saenz et al. (2011) ดังที่ว่าการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับทุนทางปัญญาจึงสามารถดึงดูดความสนใจจากนักลงทุนได้เนื่องจากนักลงทุนได้สัญญาบ่งชี้ถึงความมั่งคั่งและมูลค่าเพิ่มของกิจการ เพื่อนำมาในการสร้างองค์ความรู้ในการได้เปรียบในการแข่งขันของบริษัท เพราะการที่บริษัทใดเล็งเห็นความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคม ย่อมทำให้บริษัทนั้นได้เป็นที่ยอมรับของนักลงทุนและผู้บริโภคมาก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของกระบวนการผลิตสำหรับอุตสาหกรรมในประเทศด้วย

2.3 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนสัมพันธ์ ควรเปิดเผยข้อมูล ถ้ากล่าวถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับทุนสัมพันธ์เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับความรู้และความสามารถในการเรียนรู้ที่มีอยู่ภายในองค์กรและมีความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับผู้มีส่วนได้เสียภายนอก เป็นสิ่งสำคัญสำหรับองค์กรเพราะช่วยในการสร้างคุณค่าขององค์กรด้วยการเชื่อมโยงความรู้ภายในทรัพยากรกับผู้มีส่วนได้เสียภายนอก Carmeli, and Azeroual (2009); Kong, and Farrell (2010) ถ้ากล่าวถึงเป็นข้อมูลที่สำคัญต่อการตัดสินใจของนักลงทุนเป็นอย่างมาก เพราะถ้าบริษัทมีการให้ความสำคัญต่อบุคคลภายนอกหรือผู้มีส่วนได้เสียมากยิ่งขึ้นส่งผลต่อการตัดสินใจของนักลงทุนว่าบริษัทมีธรรมาภิบาลและมีความโปร่งใสในการบริหารงานของบริษัท การมีอยู่ของ สินทรัพย์ไม่มีตัวตน (Integrated Reporting) เพื่อกำหนดให้ บริษัท ต้องบริหารจัดการทุนทางปัญญาอย่างเหมาะสมเพื่อให้การรายงานและการเปิดเผยข้อมูล บริษัท สามารถให้ภาพรวมที่ดีที่สุดในการจัดการของทุนทางปัญญา. การบริหารจัดการทุน

ทางปัญญาที่เหมาะสมอาจช่วยเพิ่มมูลค่าตลาดของ บริษัท ซึ่งนักลงทุนมีแนวโน้มที่จะให้ราคาที่สูงขึ้นสำหรับหุ้นที่บริษัทมีการบริหารจัดการทุนทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

การพัฒนารูปแบบการเปิดเผยและรายงานข้อมูลทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยโดยใช้วิธีการทบทวนเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างมีประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับการรายงานทุนทางปัญญาของบริษัทจำแนกออกเป็น 3 ส่วน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) ระดับความสำคัญของบริษัทต่อทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ 2) ระดับความสำคัญของทุนทางปัญญาต่อนักลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย 3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและต้นทุนในการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญา เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการรายงานทุนทางปัญญา ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย กรรมการผู้บริหารบริษัท นักบัญชีของบริษัท ที่ปรึกษาทางการด้านลงทุน ผู้จัดการธนาคารด้านสินเชื่อ ซึ่งเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ข้อมูลทางบัญชีทั้งหมด เพื่อสอดคล้องกับการพัฒนาแบบรายงานทุนทางปัญญาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ทำให้พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเปิดเผยข้อมูลรายงานทุนทางปัญญาเพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์การลงทุนของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เนื่องด้วยเป็นข้อมูลที่สำคัญต่อการไปใช้ในการตัดสินใจของผู้สนใจลงทุนและเป็นข้อมูลในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อบ่งบอกต่อการบริหารจัดการภายในบริษัท ทำให้ลูกค้าเกิดความเชื่อถือต่อบริษัทในการตัดสินใจ อาทิเช่น การลงทุน การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยทำให้ได้รูปแบบการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญาโดยได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนได้เสีย ทำให้พบว่า รูปแบบการเปิดเผยข้อมูลควรมีหัวข้อเกี่ยวกับ ค่าใช้จ่ายทุนมนุษย์ ค่าใช้จ่ายโครงสร้าง และค่าใช้จ่ายทุนสัมพันธ์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อนักลงทุนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจสำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาและกลุ่มตัวแปรที่มีปัจจัยต่อทุนทางปัญญาให้มากกว่าเดิม เพราะทุนทางปัญญาในประเทศไทยมีการสนับสนุนเป็นอย่างดี แต่การเกิดทุนทางปัญญา แต่บางบริษัทยังไม่มีความรู้ทางด้านนี้เลย ควรศึกษาเกี่ยวกับ ระดับการเปิดเผยข้อมูลทุนทางปัญญาของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เป็นต้น

References

- Aminiandehkordi, P., Ahmad, A., & Hamzeh, N. (2014). The Moderating Effect of Management Ownership on the Relationship between Intellectual Capital Performance and Market Value of Company. *In 5th Asia Pacific Business Research Conference*, 7, 18.

- Aranrit, R. (2013). *The effects of business strategy and intellectual capital on the business performance of Thailand's gems and jewelry industry*. (Doctoral Dissertation). Ramkhamhaeng University. Bangkok.
- Bae, B. et al. (2014). Evolutionarily dynamic alternative splicing of GPR56 regulates regional cerebral cortical patterning. *Science*. 343(6172), 764-768.
- Bani, M., Mehrpouyan, H., Keshavarziyan, M., & Rohani, M. (2014). Study of the effect of intellectual capital components and firm size. Kuwait Chapter of Arabian *Journal of Business and Management Review*. 33(2544), 1-9.
- Bambang, B. S., & Mukhtaruddin, M. (2015). Intellectual capital, firm value and ownership structure as moderating variable: Empirical study on banking listed in Indonesia stock exchange period 2009-2012. *Asian Social Science*. 11(16), 1-12.
- Bontis, N. (2004). National intellectual capital index: a United Nations initiative for the Arab region. *Journal of intellectual capital*. 5(1), 13-39.
- Carmeli, A., & Azeroual, B. (2009). How relational capital and knowledge combination capability enhance the performance of work units in a high technology industry. *Strategic entrepreneurship journal*. 3(1), 85-103.
- Celenza, D., & Rossi, F. (2013). Ownership concentration, intellectual capital, and firm performance: Evidence from Italy. *China-USA Business Review*. 12(12).
- Danai, T. (2006). *Strategic model of intellectual capital for Thai specific business education. In the case of construction equipment manufacturing companies*. (Doctoral Dissertation). Rajabhat University Suan Dusit. Bangkok.
- Haji, Abdifatah. A. (2015). The role of audit committee attributes in intellectual Capital disclosures. *Managerial Auditing Journal*. 30(8/9), 756 – 784.
- Javornik, A., & Mandelli, A. (2012). Behavioral perspectives of customer engagement: An exploratory study of customer engagement with three Swiss FMCG brands. *Journal of Database Marketing & Customer Strategy Management*. 19(4), 300-310.
- Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (2004). Transforming the balanced scorecard from performance measurement to strategic management: Part I. *Accounting horizons*. 15(1), 87-104.
- Kong, E., & Farrell, M. (2010). Knowledge and learning capabilities in non-profit organizations: a relational capital perspective. *The International Journal of Learning*. 17(3), 97-116.
- Liao, S., Jain, A. K., & Li, S. Z. (2016). A fast and accurate unconstrained face detector. *IEEE transactions on pattern analysis and machine intelligence*. 38(2), 211-223.

- Lincoin, Y.S. & Guba, E.A. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly hills, London, CA: Sage.
- Maditinos, D., Chatzoudes, D., Tsairidis, C., & Theriou, G. (2011). The impact of intellectual Capital on firms' market value and financial performance. *Journal of Intellectual Capital*. 12(1), 132-151.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Source book*, London: Sage.
- Nurhayati, S. (2017). Analisa Pengaruh Intellectual Capitak Terhadap Kinerja Pasar Dan Kinerja Keuangan Pada Perusahaan LQ45 Yang Terdaftar Di Bursa Efek Indonesia Periode Tahun 2010-2013. *Journal Akuntansi Riset*. 6(1), 127-166.
- Purwanto, A. (2011). Pengaruh Struktur Kepemilikan Perusahaan Terhadap Intellectual Capital Performance. *Prestasi*, 8(2), 11-33.
- Randa, F. D. A. S., & Solon, S. A. (2012). Pengaruh Modal Intelektual terhadap Nilai Perusahaan. *Journal Sistem Informasi Manajemen dan Akuntansi*. 10(1), 24-27.
- Saenz, J., Aramburu, N., & Blanco, C. E. (2012). Knowledge sharing and innovation in Spanish And Colombian high-tech firms. *Journal of Knowledge Management*. 16(6), 919-933.
- Saleh, N., Rahman, C. A., & Ridhuan, M. (2009). Ownership structure and intellectual capital performance in Malaysia. *Asian Academy of Management Journal of Accounting and Finance*. 5(1), 1-29.
- Shamki, D., & Abdul Rahman, A. (2013). *Does financial disclosure influence the value relevance of accounting information?* Education, Business and Society: Contemporary Middle Eastern Issues. 6(3/4), 216-232.
- Stewart, T. (1997). *Intellectual capital: The new wealth of organizations*. Nicholas Brealey: London.
- Sveiby, K. E. (1997). *The new organizational wealth: Managing & measuring knowledge-based assets*. Berrett-Koehler Publishers.
- Zanjirdar, M. & Kabiribalajadeh, A. (2011). Examining relationship between ownership structure and performance of intellectual capital in the stock market of Iran. *Indian journal of Science and Technology*. 4(10), 1369-1377.
- Zangouinezhad, A., & Moshabaki, A. (2009). The role of structural capital on competitive intelligence. *Industrial Management & Data Systems*. 109(2), 262-280.

การวิเคราะห์หลักพุทธิปัญญาในพระพุทธศาสนา

เพื่อพัฒนาความเชื่อในอำนาจตนของมนุษย์*

The Buddhist Cognitive Principles

to Develop Belief in Internal Locus of Control

ประสิทธิ์ กุลบุญญา

Prasit Kunbunya

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author. Email: prasitkunbunya@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อในอำนาจตนตามทฤษฎีตะวันตก และวิเคราะห์หลักพุทธิปัญญาในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาความเชื่อในอำนาจตนของมนุษย์ ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสารด้วยการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเรียงเรียงและวิเคราะห์ตามหลักตรรกะและทฤษฎีปฏิบัตินิยม สังเคราะห์ให้ได้แนวคิดตามประเด็นการวิจัยในแต่ละวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดความเชื่อในอำนาจตนตามทฤษฎีตะวันตก มุ่งถึงความเชื่อในการควบคุมตน ความสามารถในการเชื่อมโยงเหตุและผลได้ และความสามารถในการควบคุมให้เกิดผลตามที่ต้องการได้ แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาประยุกต์ในทฤษฎีต้นไม้วัดธรรมโดยนักวิชาการชาวไทยคือ ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2) หลักพุทธิปัญญาในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาความเชื่อในอำนาจตนของมนุษย์ พบว่า มีหลักการดังนี้ (1) การรับรู้ เข้าใจ และยอมรับสิ่งที่ตนเองเป็น (อัตตัญญูตา) โดยเฉพาะธรรมชาติของตนตามหลักจริต 6 (2) ความเข้าใจและยอมรับกฎธรรมชาติของชีวิตตามกฎไตรลักษณ์และปฏิเสธสมุปปาท (3) การเรียนรู้การควบคุมตนด้วยการรำลึกถึงชัยชนะของพระพุทธเจ้าต่อมาร, การตระหนักรู้ถึงศักยภาพในความเป็นมนุษย์ในฐานะสัตว์ประเสริฐที่พัฒนาได้ และ (4) ใช้หลักปัญญาพัฒนาอำนาจภายในตนที่สำคัญของมนุษย์ องค์ความรู้วิจัยพุทธิปัญญาเพื่อพัฒนาความเชื่อในอำนาจตนของมนุษย์ ได้รูปแบบ อัตตหัตตปัญญา หมายถึง พลังปัญญาควบคุมตน 5 ข้อ ได้แก่ อุตตัญญูตา (รู้ตน), อุตตนา โจทยตตานํ (เตือนตน), อุตตา หเว ชิตํ เสโย (ควบคุมตน), ทนโต เสฏฐมฺมสุสเสสุ (พัฒนาตน) และ ปญญา โลกสมิ ปชฺโชโต (พัฒนาปัญญาตน)

คำสำคัญ: พุทธิปัญญา; พระพุทธศาสนา; ความเชื่อในอำนาจตน

* Received April 23, 2020; Revised May 21, 2020; Accepted June 14, 2020

Abstract

This qualitative research aimed to study the principle of belief in internal locus of control according to western theories and analyze Buddhist cognitive principles for developing the internal locus of control, it was conducted by documentary research process mainly by studying and collecting data from documents, compiling and analyzing according to logic and practice theory and synthesize the concepts according to the research issues in each objective. The findings of the research are as follows: 1) The concept of belief in belief in internal locus of control according to western theory focusing on beliefs in self-control, ability to connect cause and effect and the ability to control to achieve the desired result such concepts have been applied in the Ethical Tree Theory by Thai scholar, Duangduen Phanthumnavin. 2) The Buddhist cognitive principle to develop internal locus of control: The results of the research showed that Its principles are as follows: (1) Perception, understanding and accepting of oneself (self-consciousness), especially in one's own nature according to the Carita 6 (2) Understanding and accepting the natural laws of life according to the three marks of existence (Tilakkhana) and Dependent origination (Paticca-Samuppada). (3) Learning to control one's self based on the Lord Buddha as the role model and inspiration by remembrance of the Lord Buddha's victory for the Mara and the obstacles, the realization of human potential as a noble animal that can be developed, and (4) using the intellectual principles to develop belief in internal locus of control. When concluding cognitive principles to develop belief in internal locus of control, the 4S1W model is Self-Awareness, Self-Development, Self-Admonition, Self-Control and Wisdom-Power.

Keywords: Buddhism; Cognitive Principle; Belief in Internal Locus of Control

บทนำ

เมื่อมนุษย์ประสบปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ นานา จะพบว่ามียุทธวิธีที่มนุษย์ใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยไม่ได้พึ่งพาสติปัญญาความสามารถของมนุษย์ แต่กลับไปพึ่งพาอาศัยปัจจัยนอกตัว เช่น พึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอโชคลาภเพื่อแก้ปัญหาความยากจน หรือบางครั้งเมื่อประสบปัญหาก็มักจะโทษดวงชะตา ความขวย หรือปัจจัยอื่น ๆ นอกตน แต่ไม่ได้มุ่งโทษที่ตนเป็นหลัก จนในที่สุดใช้วิธีการหนีจากปัญหาโดยการทำอัตวินิบาตกรรม ซึ่งเมื่อพิจารณามูลเหตุของการเกิดศาสนาในโลก จะพบอย่างน้อยสองสาเหตุ คือ ความโง่เขลา หรือ ความไม่รู้จริง ที่เรียกว่า อวิชชา (Delusion) ซึ่งหมายถึง ความไม่รู้หรือความเข้าใจในปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ไฟแลบ ไฟ ร้อง ไฟผ่า หรือฝนตก ทำให้สร้างคำตอบในลักษณะต่าง ๆ เช่น ไฟแลบ ไฟผ่า เกิดจากการมีเทพเจ้าผู้อำนาจเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็น จนสิ่งนั้นกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้คุณให้โทษตามความคิดของมนุษย์ เกิดการ

บุชบวงสรวอ้อนวอนให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นให้คุณและปกป้องจากโทษทั้งหลาย ส่วนอีกสาเหตุหนึ่ง คือ ความกลัว อันเป็นผลมาจากอวิชชา ความคิดลักษณะนี้ ทำให้เกิดความเชื่อในอำนาจนอกจากตัวมนุษย์มากขึ้น จนกลายเป็นลัทธิและศาสนาในที่สุด ความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติปรากฏออกมาในรูปแบบที่ชัดเจน คือ ศาสนาที่นับถือพระเจ้า หรือ เทวนิยม (Theism) ศาสนิกจะเชื่อว่าสรรพสิ่งมีเทพเจ้าสูงสุดบันดาลให้เป็นไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่ออำนาจนอกตนสูงมาก เมื่อเวลาผ่านไปก็มีนักคิดที่พยายามคิดย้อนแย้งระบบคิดดังกล่าว และพยายามล้มล้างความเชื่ออำนาจนอกตน ดังตัวอย่างนักคิดตะวันตก เช่น Rotter (1916-2014) ผู้เป็นเจ้าของแนวคิดความเชื่ออำนาจในตนของมนุษย์ (Locus of control) แต่กระนั้นก็ไม่สามารถลบล้างความเชื่ออำนาจนอกตนของมนุษย์ได้เลย

พระพุทธเจ้าทรงเป็นบุคคลหนึ่งที่พยายามกระตุ้นให้สาวกของพระองค์หลีกเลี่ยงจากความเชื่อต่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติ แม้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจะปรากฏเรื่องเหนือธรรมชาติมากพอสมควร แต่พระองค์ไม่ได้สอนให้ยึดติดและเอาชีวิตไปหวังพึ่งกับสิ่งเหล่านั้น ดังจะเห็นได้จากพระพุทธพจน์ในเขมาเขมสรณคณปริทีปิกาคาถาที่แสดงให้เห็นว่า อะไรคือสิ่งที่พึ่งถูกต้อง ถูกทางและถูกธรรม และสามารถเป็นที่พึ่งที่แท้จริงนำไปสู่ความดับทุกข์ได้จริง ๆ “มนุษย์เป็นอันมากเวลาถูกภัยคุกคาม จึงยึดภูเขา ป่า อาราม และรุกขเจดีย์เป็นที่พึ่ง แต่ที่พื่อนั้นไม่เป็นที่พึ่งที่เกษม ที่อุดม คนอาศัยที่พื่อนั้น ไม่มีทางพ้นจากทุกข์ได้ คนที่ยึดพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่ง จึงจะรู้แจ้งอริยสัจ 4 คือทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความพ้นทุกข์ อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ อันจะทำให้บรรลุลความสงบสุขสิ้นทุกข์ด้วยปัญญาอันชอบ ที่พื่อนี้เป็นที่พื่อนอันเกษมและอุดม บุคคลอาศัยที่พื่อนเช่นนี้จึงจะพ้นจากทุกข์ได้” (Thai Tipitaka: 25/188-192/92) เขมาเขมสรณปริทีปิกาคาถาสถอนประเด็นที่สำคัญยิ่ง คือ พระพุทธศาสนาเน้นแนวทางไปสู่เป้าหมายสูงสุด นั่น คือความพ้นทุกข์ โดยใช้แหล่งยึดเหนี่ยวที่ถูกต้องคือพระรัตนตรัย ไม่ใช่อิงความเชื่อหรือศรัทธาที่มงายไร้เหตุผล เช่น สวดมนต์เพื่อหวังอิทธิปาฏิหาริย์ สร้างลาภสักการะ แต่ไม่ได้สวดมนต์เพื่อระลึกถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และน้อมนำมาปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อชีวิตและจิตใจ ทำให้ผู้คนหวังอำนาจนอกตนมากจนกลายเป็นไม่ยอมรับศรัทธาในความเพียรของตน

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบของความเชื่อในอำนาจตนของมนุษย์ พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรในฐานะมนุษย์คนหนึ่งในทุกด้านจนเอาชนะปัญหาอุปสรรคทั้งปวง เอาชนะกิเลสตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ และดับทุกข์ได้ในที่สุด อำนาจที่ทรงเน้นมากที่สุดคือ “อำนาจแห่งความเพียร” (วีริเยน ทุกขมจเจติ (Pali Tipitaka: 25/186/361)) ปัจจัยที่ควรกล่าวโทษเดือนมากที่สุดและควรเอาชนะให้ได้มากที่สุดคือ “ตนเอง” (อตตนา โจทยตตานํ (Pali Tipitaka: 25/379/67) และ อตตนา หเว ชิตํ เสโย (Pali Tipitaka: 25/104/28)) และพระพุทธพจน์ที่เน้นย้ำและชาวพุทธคุ้นเคยมาก คือ อตตนา หิ อตตโน นาโถ คือให้พึ่งตัวเองเป็นหลัก (Pali Tipitaka: 25/22/76) ด้วยเหตุผลสำคัญดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า หลักการที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นให้มนุษย์พึ่งตนเอง เชื่อมั่นในการพัฒนาตนเอง เป็นหลักการสำคัญที่ควรทำการวิจัยให้เห็นรายละเอียดและหลักการหลัก ๆ ที่ส่งเสริมความเชื่ออำนาจในตนของมนุษย์ โดยจะศึกษาแนวคิดของตะวันตกเป็นฐานเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นระบบแนวคิดการพัฒนาความเชื่ออำนาจในตนของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านแนวปฏิบัติที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดสมัยใหม่กับพระพุทธศาสนาสำหรับมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดความเชื่อในอำนาจตนตามทฤษฎีตะวันตก
2. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธิปัญญาในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาความเชื่อในอำนาจตนของมนุษย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสารเป็นหลักในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในอำนาจตนตามทฤษฎีตะวันตก ของนักจิตวิทยาชาวอเมริกันชื่อ Julian Rotter และ หลักพุทธิปัญญาในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาความเชื่อในอำนาจตนของมนุษย์จากงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิจัย บทความวิชาการ และงานนิพนธ์เกี่ยวกับความเชื่อในอำนาจตนตามทฤษฎีตะวันตกและหลักพุทธิปัญญาในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาความเชื่อในอำนาจตนของมนุษย์ และศึกษาค้นคว้าพุทธจริยศาสตร์ พระไตรปิฎก ภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์ระดับต่าง ๆ เช่น อรรถกถา ตลอดจนงานนิพนธ์ด้านพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. นำข้อมูลที่รวบรวมมาเรียงเรียงและวิเคราะห์ตามหลักตรรกะ (logical analysis) และทฤษฎีปฏิบัตินิยม (Pragmatic Theory) พร้อมทั้งสังเคราะห์ให้ได้แนวคิดตามประเด็นการวิจัยในแต่ละวัตถุประสงค์
3. สรุปผลการวิเคราะห์พร้อมทั้งเขียนรายงานการวิจัย

ผลการวิจัย

1. แนวคิดความเชื่อในอำนาจตนตามทฤษฎีตะวันตก

จากการศึกษาเชิงเอกสารพบข้อมูลที่สามารถจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 คือ ความเชื่อในอำนาจตนที่ปรากฏในทฤษฎีของนักทฤษฎีชาวไทย ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อในอำนาจตน นักจิตวิทยาชาวอเมริกันชื่อ Julian Rotter และแนวคิดความเชื่อในอำนาจตนตามทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรมของดวงเดือน พันธุมนาวิน ในที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงตามลำดับ ดังนี้

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อในอำนาจตน : ความเชื่ออำนาจในตน (Belief in internal locus of control of reinforcement) ให้กำเนิดโดยนักจิตวิทยาชาวอเมริกันชื่อ Rotter (1966) โดยชี้ให้เห็นความสำคัญของจิตลักษณะประการหนึ่งของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ว่า “ตนมีความสามารถในการทำนายความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุหนึ่งกับผลหนึ่งและสามารถควบคุมผลของสาเหตุเหล่านั้น” โดยเรียกว่า ความเชื่ออำนาจ (Locus of control) ความเชื่ออำนาจดังกล่าว แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) บุคคลที่เชื่อว่าผลดีหรือผลเสียต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนนั้นมีสาเหตุที่สำคัญมาจากการกระทำของตนเองบุคคลเหล่านี้จะถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่เรียกว่า “ผู้ที่มีความเชื่ออำนาจในตน” (Belief in internal locus of control of reinforcement) และ 2) บุคคลที่เชื่อว่าผลดีหรือผลเสียที่เกิดขึ้นกับตนนั้นมีสาเหตุที่สำคัญมาจากโชคเคราะห์ความบังเอิญอำนาจของคนอื่นหรือสาเหตุอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของตน

บุคคลประเภทนี้ เรียกว่า “ผู้ที่มีความเชื่ออำนาจนอกตน” (Belief in external locus of control of reinforcement) หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจในตนต่ำ และมักจะกล่าวโทษผู้อื่นหรือสาเหตุอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การกระทำของตนเองว่าเป็นต้นเหตุของผลเสียต่าง ๆ Rotter (1966) ได้สรุปทัศนคติ พฤติกรรมเกี่ยวกับความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกตน ในเชิงการรับรู้ในผลตอบแทนจากการกระทำของบุคคล โดยแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความเชื่ออำนาจภายในตน (Internal locus of control) หมายถึง การเสริมกำลังที่มีแหล่งมาจากความประพฤติ และทัศนคติของบุคคลนั้น ๆ เป็นความคิดที่ว่าความสำเร็จและความล้มเหลวที่เกิดขึ้นกับตนเป็นผลมาจากความสามารถ ทักษะหรือการกระทำของตนเอง บุคคลซึ่งมีความเชื่อภายในจะมีความกระตือรือร้น เมื่อประสบความล้มเหลวก็จะมีพยายามเพื่อให้ประสบความสำเร็จ และ ความเชื่ออำนาจภายนอกตน (External locus of control) หมายถึง การเสริมกำลังที่มีแหล่งมาจากภายนอกบุคคล เป็นความเชื่อที่ว่าความสำเร็จและความล้มเหลวของตนขึ้นอยู่กับโชคกลางความบังเอิญหรือขึ้นอยู่กับอำนาจของบุคคลอื่น บุคคลซึ่งมีความเชื่อภายนอกจะเป็นคนที่เฉื่อยชาไม่กระตือรือร้น ไม่ค่อยประสบความสำเร็จในชีวิต

Rotter (1966) ได้อธิบายลักษณะความเชื่ออำนาจว่า เมื่อบุคคลได้รับผลจากสิ่งที่ตนลงมือทำจะเกิดความคาดหวังว่า จะได้รับผลเช่นเดียวกันจากการกระทำอื่น ๆ ในสถานการณ์ที่คล้ายกัน ถ้าเหตุการณ์นั้นเป็นไปตามที่คาดหวัง ความคาดหวังก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในทางตรงข้าม ความคาดหวังก็จะลดลง การลดหรือเพิ่มความคาดหวังนี้จะก่อตัวขึ้นในพฤติกรรมหนึ่งก่อน แล้วค่อย ๆ ขยายครอบคลุมพฤติกรรมหรือเหตุการณ์อื่น ๆ ที่คล้ายกัน จนกลายเป็นบุคลิกภาพสำคัญในตัวบุคคล ถ้าประสบการณ์ของบุคคลได้รับการเสริมแรงบ่อย ๆ จะทำให้เกิดความเชื่อว่า นั้นเป็นผลจากความสามารถหรือทักษะของตนเอง ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนี้ความเชื่ออำนาจภายในตน แต่ถ้าพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับการเสริมแรง จะทำให้บุคคลเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ใช่เป็นผลจากการกระทำของตนเอง แต่เป็นผลจากโชค เคราะห์ ความบังเอิญ หรือสิ่งแวดล้อมบังเกิดขึ้น ความเชื่อนี้เรียกว่า ความเชื่ออำนาจภายนอกตน ความเชื่อดังกล่าวจะมีผลย้อนกลับไปสู่ความคาดหวังในผลแห่งพฤติกรรมใหม่ๆ อีก ดังที่ Eisenman, and Platt (1968) ได้ศึกษาพบว่าบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนจะเป็นผู้ที่กระฉับกระเฉง ว่องไว เห็นคุณค่าของกาลเวลา สามารถปรับตัวได้กับทุกสถานการณ์และมีความวิตกกังวลน้อย นอกจากนั้นแล้ว บุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนยังมีประสิทธิภาพในการควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่าบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตนด้วย

ความเชื่ออำนาจในตนดังกล่าวข้างต้นประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ 1) **ความสามารถในการทำนาย (Predictability)** มี 3 ลักษณะคือ (1) สามารถทำนายสาเหตุที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือได้ของผลหนึ่ง ๆ ได้ (2) ถ้าสาเหตุที่ตนทราบจากข้อ (1) ปรากฏขึ้น ก็ทำนายได้ว่าผลลัพธ์ที่จะได้จากสาเหตุนั้นจะเป็นเช่นไร จะเกิดขึ้นเมื่อใด และ ปริมาณเท่าใด และ (3) ในทางกลับกัน เมื่อผลหนึ่ง ๆ ปรากฏขึ้น ไม่ว่าจะเป็ผลดีหรือผลเสียที่เกิดในเวลาและปริมาณต่าง ๆ ก็จะสามารถทำนายได้ว่าสาเหตุแท้จริงที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือได้ของผลเหล่านี้คืออะไร อาจจะเรียกรวมความสามารถในการทำนายนี้ว่า “การรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล”

2) ความสามารถในการควบคุมให้ได้ผลตามที่ต้องการได้ (Controllability) โดยเชื่อใน 3 ลักษณะ คือ (1) ถ้าต้องการให้ผลดีปรากฏขึ้นอีก หรือปรากฏในปริมาณที่เพิ่มขึ้นตนก็สามารถทำให้ผลดีนั้นเกิดขึ้นได้ด้วยความพยายามให้มากขึ้นของตนเอง (2) ถ้าต้องการหลีกเลี่ยงหรือลดผลเสียที่จะปรากฏตนก็สามารถป้องกันไม่ให้เกิดผลเสียนั้นได้ด้วยตนเอง และ (3) เชื่อว่า “ทำมากย่อมได้ ผลมากและทำน้อยย่อมได้ผลน้อย” ตลอดจนมีความเชื่อว่า “ทำดีย่อมได้ผลดีตอบแทนและทำชั่วย่อมได้ผลชั่วตอบแทน” หรืออีกนัยหนึ่งคือความเชื่อเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมในทางพุทธศาสนานั้นเอง

นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมรอบตัวบุคคลมีอิทธิพลต่อจิตลักษณะความเชื่ออำนาจในตนของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการ “ทำนายได้” และ “ควบคุมได้” ในบุคคลแต่ละคนความเชื่อที่ว่าตนความสามารถในการทำนายได้และควบคุมได้มีปริมาณต่างกันโดยแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับ 1 เป็นระดับที่บุคคลมีความเชื่อว่าตนสามารถทำนายผลหนึ่ง ๆ ได้ว่าเกิดจากสาเหตุอะไรและจะเกิดในปริมาณเท่าใดและสามารถควบคุมให้เกิดผลนั้นได้ในปริมาณที่ต้องการด้วย บุคคลที่มีความเชื่ออำนาจตนระดับนี้ จะรู้ว่าสาเหตุที่แท้จริงของผลที่ตนได้รับอยู่นี้คืออะไรบุคคลจึงสามารถควบคุมผลที่เกิดขึ้นได้โดยสามารถทำนายและควบคุมให้เกิดผลดีมากหรือทำนายและควบคุมให้เกิดผลเสียน้อยลง (Bhanthumnavin, 1984)

ระดับ 2 เป็นระดับบุคคลที่สามารถทำนายความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุหนึ่งกับผลหนึ่งได้ รวมทั้งทำนายได้ว่า เมื่อสาเหตุหนึ่งเกิดขึ้นควรมีผลเกิดในปริมาณเท่าใด แต่กลับเชื่อว่าตนจะไม่สามารถควบคุมให้เกิดผลตามที่ตนต้องการได้ตามนั้น (Bhanthumnavin, 1984)

ระดับ 3 เป็นระดับที่บุคคลไม่สามารถทำนายความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุหนึ่งกับผลหนึ่งๆ ได้ รวมทั้งไม่สามารถทำนายว่าจะได้ว่าผลตอบแทนนี้จะเกิดในปริมาณเท่าใด ตลอดจนไม่สามารถควบคุมให้เกิดผลตามที่ตนต้องการได้ด้วย

ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนจะเริ่มพัฒนาขึ้นตั้งแต่บุคคลอยู่ในวัยเด็กและมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามวัยและการเจริญเติบโตของมนุษย์ การที่เด็กมีการควบคุมตนเองได้ และรับรู้ว่ามีผลที่เกิดขึ้นมาจากตัวเองหรือเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตน การพัฒนาความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกตนในวัยเด็กจะพัฒนาตามอายุ โดยเด็กจะมีความเชื่ออำนาจภายในตนเพิ่มขึ้นตามระดับอายุที่เพิ่มขึ้น และเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกตนจะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต (Strickland, 1977) ในทางตรงกันข้ามถ้าเหตุการณ์นั้นดำเนินไปในทางดีและบุคคลรับรู้ว่ามีเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิต เกิดจากการกระทำของตนเอง ความเชื่ออำนาจภายในตนจะเพิ่มขึ้น เมื่อเข้าสู่วัยชราบุคคลต้องพึ่งพาผู้อื่นมากขึ้น ดังนั้น ความเชื่ออำนาจผู้อื่นจะสูงขึ้น (Crandall et al. 1965)

1.2 ความเชื่อในอำนาจตนตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม: ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม เป็นทฤษฎีที่ให้นิยามโดยดวงเดือน พันธุมนาวิน (Bhanthumnavin, 1996) เป็นที่มาของลักษณะมุ่งอนาคตและความเชื่อในอำนาจตน โดยดวงเดือน พันธุมนาวินได้วิจัยสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยประมวลผลการวิจัยด้านการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6-60 ปี จากนั้นได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้นโดยแบ่งต้นไม้จริยธรรม ออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกและผลไม้บนต้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดีละเว้นชั่วและพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อเพื่อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่าง ขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง ความเชื่ออำนาจในตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ ทศนคติ คุณธรรมและค่านิยม

ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของต้นไม้ ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ สติปัญญา ประสบการณ์ทางสังคม และ สุขภาพจิต (Bhanthumnavin, 1996)

ลักษณะมุ่งอนาคต (Future Orientation) คือ ความสามารถในการคาดการณ์ไกลไปในอนาคตโดยคิดได้ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น ทั้งผลดีและผลเสีย และเห็นความสำคัญของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น ทำให้สามารถบังคับตนเองให้รู้จักอดได้รอได้ (Bhanthumnavin, 1994) ส่งผลต่อความสามารถควบคุมตน (Self – control) ประกอบด้วยลักษณะทางจิต คือ การมองเห็นความสำคัญของประโยชน์ที่จะมีมาในอนาคตมากกว่าประโยชน์ในปัจจุบัน การเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงการอดได้รอได้ และเชื่อว่าการกระทำของตนจะส่งผลให้เกิดผลดีตามที่ตนต้องการได้ นั่นคือ การมีผลสืบเนื่องมาจากการมุ่งอนาคตนั่นเอง และนอกจากนั้นความสามารถควบคุมตนยังเกี่ยวข้องกับการไม่หวังผลจากภายนอก แต่เป็นการที่บุคคลให้รางวัลกับตนเองหรือการลงโทษตนเอง โดยรางวัลที่ให้แก่ตนเองอยู่ในรูปของความพอใจในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง ส่วนการลงโทษตนเองก็คือการเกิดความไม่สบายใจ วิตกกังวลและละอายใจ (Bhanthumnavin, 2000) บุคคลต้องใช้การควบคุมตนเอง เพื่อให้สามารถดำเนินการไปตามที่ได้วางเป้าหมายเอาไว้ นั่น จนประสบความสำเร็จในเวลาที่กำหนดไว้

3. หลักพุทธปัญญาในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาความเชื่อในอำนาจตนของมนุษย์

ตามทัศนะของตะวันตกข้างต้น ความเชื่อในอำนาจตนไม่ใช่ความเชื่อในพลังพิเศษแต่ประการใด แต่หมายถึงความเชื่อมั่นในพลังควบคุมตนและการมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลได้ เมื่อพิจารณาจากหลักพระพุทธศาสนา จะพบว่า มีความสอดคล้องกับหลักการในพระพุทธศาสนาอย่างน้อย 2 ประการ คือ หลักการเอาชนะตนเองและพึ่งตนเองเป็นหลัก (อตตตา หเว ชิตํ เสโย และ อตตตา หิ อตตโน นาโถ) ดังปรากฏในขุททกนิกาย ธรรมบท (Thai Tipitaka: 25/160/82; 25/379/151) และ หลักปฏิจจนสมุปบาท คือ หลักความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่ง ดังปรากฏในปัญจเวรภยสูตรที่ 1 (Thai Tipitaka: 16/41/86) อย่างไรก็ตาม การที่มนุษย์จะเอาชนะตนเองได้และพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นจะต้องมีหลักการและรูปแบบที่จำเป็นเข้าใจและเข้าถึงแก่น ดังนี้

2.1 การรับรู้ เข้าใจ และยอมรับสิ่งที่ตนเองเป็น: มีหลักการข้อหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นมาก คือ “อัตตัญญูตา” ปรากฏอยู่ในหลักสัปปริสธรรม 7 อันเป็นหลักธรรมของสัตบุรุษ ที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ และคุณสมบัติของคนดี (Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto), 2016) หมายถึงการรู้จักตัวเอง คือเข้าใจ รู้รู้และยอมรับว่าตนเป็นมีธรรมชาติอย่างไร มีข้อบกพร่อง และข้อเสียอย่างไร ในเบื้องต้น มนุษย์

จะต้องตระหนักก่อนธรรมชาติของมนุษย์ให้ความสำคัญกับตนเองหรือสำคัญตนเหนือสิ่งใดดังพระพุทธพจน์ที่ว่า ความรักเสมอด้วยความรักตนไม่มี (Thai Tipitaka: 15/29/8) แนวคิดนี้ถือเป็นฐานในการคิดเพื่อควบคุม เพราะถ้ายังยึด “อัตตา” ก็จะไม่สามารถควบคุมตนในทางที่ถูกต้องได้ นอกจากนี้ ยังต้องเรียนรู้ตนเองเพื่อให้เข้าถึงธรรมชาติตนที่เรียกว่า “จริต” เพื่อที่จะกำกับควบคุมตนเองไม่ให้คล้อยตามธรรมชาติของอัตตาหรือจริต ส่วนตน พระพุทธโฆสเถระ (Phra Buddhakosathera, 2011) อธิบายจริต 6 ประเภทไว้ว่า ความประพฤติของมนุษย์ คือ จริยา เกิดด้วยอำนาจแห่งมูลจริยา 6 ประการ ทำให้เกิดบุคคล 6 ประเภท เรียกว่า จริต 6 คือ รากจริตบุคคล โทสจริตบุคคล โมหจริตบุคคล สัทธาจริตบุคคล พุทธิจริตบุคคล และวิตักกจริตบุคคล ซึ่ง พระพรหมคุณาภรณ์ (Phrabrahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2010) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริตคือความประพฤติ พื้นนิสัยหรือพื้นเพแห่งจิตใจของคนทั้งหลายที่หนักไปในด้านใดด้านหนึ่งแตกต่างกันไป หรือพื้นเพของจิตอำนาจบังคับความคิดซึ่งเกิดจากจิตได้รับความอบรมเสพคุ้นมาเป็นเวลาช้านานกับอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง มีอยู่ 6 ประเภทคือ รากจริต จิตโน้มไปทางความงาม เป็นบุคคลที่รักสวยรักงาม, โทสจริต จิตโน้มไปทางโทสะ เป็นบุคคลที่มีความรวดเร็ว, โมหจริต จิตโน้มไปทางโมหะ เป็นบุคคลที่มีลักษณะเชื่องซึม งมงาย ไม่รอบคอบ, สัทธาจริต จิตเชื่อง่าย บุคคลที่เชื่อง่าย จะถูกหลอกได้ง่าย, พุทธิจริต จิตโน้มไปในความรู้ มีเหตุผล มั่นใจในตัวเองสูง และ วิตักกจริต จิตมีความกังวลมาก คิดมาก ลังเล ฟุ้งซ่าน ถ้ารับรู้และตระหนักแล้วว่าตนเป็นคนประเภทใดใน 6 จริตนี้ ถ้าแนวโน้มพฤติกรรมจะเป็นไปในทางที่ไม่สร้างสรรค์ จะต้องฝึกด้วยการฝึนจริตปรับการกระทำให้เป็นไปในทางที่สร้างสรรค์

2.2 ความเข้าใจและยอมรับกฎธรรมชาติของชีวิต ตามกฎไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท

1) **กฎธรรมชาติประการที่หนึ่ง: ไตรลักษณ์** การที่ไม่ยอมรับความจริงตามกฎธรรมชาติคือ จุดเปลี่ยนประการหนึ่งที่น่าไปสู่ความหลงลืมตน ขาดการควบคุมตนได้ง่าย กฎธรรมชาติดังกล่าวนี้นี้คือ ความกล้าที่จะยอมรับความเปลี่ยนแปลงหรือสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ เรียกว่า ไตรลักษณ์ กฎธรรมชาติ 3 ประการ คือ (1) อนิจจตา ความไม่เที่ยง ความไม่ยั่งยืน ความเป็นไปชั่วคราวของสิ่งทั้งหลายที่ดูเสมือนเที่ยงยั่งยืน (Inthasara, 2001) กล่าวคือ ความเกิดและความดับ ความสำเร็จ ความล้มเหลว ความสูญเสีย คำนินทา สรรเสริญ สรรพสิ่งเกิดขึ้นก็ต้องดับสูญ เป็นสภาวะแห่งความจริง (Dharmrakkhita, 1994) บ่งชี้ให้เห็นความไม่แน่นอนของสรรพสิ่ง (2) ทุกขตา ลักษณะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมได้ยาก หรือไม่ได้เลย (Tipitaka: 13/306/368) เป็นภาวะขัดแย้ง (Conflict) ในวงจรของชีวิตทำให้ทะยานอยากอยู่เรื่อยไปไม่รู้จักอิ่ม ต้องตกเป็นทาสแห่งความทะยานอยากของตนเอง (Tipitaka: 13/305/365; Inthasara, 2001) (3) อนัตตตา สภาพที่สูญเปล่า ไร้ตัวตนที่แท้จริง เพราะไม่มีสิ่งใดที่เราสามารถควบคุมบังคับได้อย่างสมบูรณ์แบบ ความเป็นสภาพหาเจ้าของไม่ได้ มีความขัดแย้งต่ออัตตาและความเป็นสภาพสูญ (Suthiranont, 1985)

2) **กฎธรรมชาติประการที่สอง: ปฏิจจสมุปบาท** แก่นหลักของปฏิจจสมุปบาทคือความเข้าใจกฎแห่งความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล เข้าใจในกระบวนการของเหตุและผลอันเป็นหลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมชาติ ไม่มีผู้ใดบันดาลหรือควบคุม ไม่มีผู้สร้างหรือผู้กำหนดให้เป็นไป แต่ทุกสิ่งดำเนินไปตามกระบวนการแห่งและผลที่มีอยู่ในรูปของกฎธรรมชาติ เป็นแนวคิดที่ชี้ให้เห็นว่าสรรพสิ่งเป็นไปตามกฎแห่งเหตุผล กล่าวคือสรรพสิ่งล้วนเป็นไปตามธรรมชาติแห่งความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล ไม่ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของผู้ใด

และไม่เกี่ยวข้องแม้กับการอุบัติของพระพุทธเจ้า (Tipitaka: 16/20/35) เพราะส่วนประกอบของชีวิตทุกส่วน ต้องอาศัยกันและกันเกิดเป็นไปตามวัฏจักร ความเข้าใจในกระบวนการแห่งเหตุและผลดังกล่าวนี้ มีผลต่อวิถีคิดของมนุษย์อย่างน้อยสองประเด็น กล่าวคือ ประเด็นแรก สุดท้ายมนุษย์ล้วนมีความเสมอภาคกันในฐานะผู้อยู่ร่วมกฎธรรมชาติเดียวกัน และประเด็นที่สอง สิ่งที่มนุษย์คาดหวังอยากได้หรืออยากให้เป็นไปตามต้นเหตุ ทัฏฐิมานะของตนนั้น ไม่มีสิ่งใดที่จะสามารถเป็นไปตามที่ต้องการได้ทุกเรื่อง มนุษย์จึงจำเป็นต้องไม่ประมาท รู้เท่าทันกฎธรรมชาติ ใช้ความเมตตาต่อมนุษย์และสรรพสัตว์เป็นฐาน

2.3 การเรียนรู้การควบคุมตนโดยยึดพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างและแรงบันดาลใจ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้มนุษย์พึ่งตนเอง และเอาชนะตนเอง ไม่เอาชีวิตไปผูกไว้กับการวิงวอนขอความช่วยเหลือจากเทวดา เพราะเทวดาไม่สามารถจะต้านทานหรือกีดกันความเพียรพยายามของมนุษย์ได้ (Tipitaka: 27/150/102) และการเอาชนะตนเองเป็นชัยชนะที่ใคร ๆ ไม่อาจทำให้กลับแพ้ได้เลย (Tipitaka: 25/104-105/62) การเอาชนะตนเองทำให้บุคคลนั้น ๆ มีสถานะเหนือกว่าผู้อื่น โดยภาวะทางใจ โดยมีแนวคิดรวมอยู่ในพระพุทธพจน์ที่ว่า “อตตา หเว ชิต์ เสโย” ผู้ชนะตนได้ จึงชื่อว่า ผู้ชนะที่ยอดเยี่ยม (Tipitaka: 25/103/62) เป็นการเน้นย้ำว่า บุคคลที่พัฒนาศักยภาพดีแล้ว แม้แต่สัตว์และเทวดาก็บูชา และพระพุทธเจ้าได้ประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์ดังจะเห็นได้จากอสาวิจาที่ว่า เราคือผู้เลิศของโลก เราคือผู้เจริญที่สุดของโลก เราคือผู้ประเสริฐที่สุดของโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก (Tipitaka: 10/31/14) นี่คือการประกาศแทนมนุษย์ว่า มนุษย์มีอิสรภาพเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ พัฒนาได้ ไม่ต้องฝากชะตากรรมไว้กับเทพเจ้า ไม่ต้องบวงสรวงอ้อนวอนร้อให้เทวดาโปรดปราน ถ้าฝึกตนพัฒนาตนเอง แม้แต่เทวฤทธิ์ มนุษย์ก็มีได้ มนุษย์ที่ฝึกแล้วมีมนุษย์ฤทธิ์ที่ประเสริฐเหนือกว่าเทวฤทธิ์ (Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto), 1996) โดยยึดแนวคิดตามหลักโพธิสัตถา (ตถาคตโพธิสัตถา) หรือเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคต คือเชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์กลายเป็นพระพุทธเจ้า กล่าวคือเชื่อในแบบอย่างที่พระพุทธเจ้าได้ใช้ความเพียรและตรัสรู้หลุดตรัสมาสัมโพธิญาณได้ มนุษย์จึงต้องเริ่มต้นด้วยการเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ที่พัฒนาได้ จึงจะเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาดน ไม่หวั่นไหวต่อปัญหาอุปสรรค โดยมีวิธีการดังนี้

2.3.1 การรำลึกถึงชัยชนะของพระพุทธเจ้า: พระพุทธเจ้าได้ผ่านการบำเพ็ญบารมีมาหลายอสงไขยและได้บำเพ็ญบารมีทุกด้านที่เรียกว่า บารมี 10 ทศ ทั้งนี้ล้วนแล้วแต่เป็นการบำเพ็ญบารมีเพื่อเอาชนะกิเลสในต่าง ๆ อาทิ ขันติบารมี ทานบารมี และเมตตาบารมี เป็นต้น กระทั่งในชาติสุดท้ายที่อุบัติเป็นเจ้าชายสัทธัตถะแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ได้ทรงประกาศอสาวิจา แสดงความองอาจในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ว่า “เราคือผู้เลิศของโลก เราคือผู้เจริญที่สุดของโลก เราคือผู้ประเสริฐที่สุดของโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก” (MCU Pali Tipitaka: 10/32/14) วาจานี้แสดงให้เห็นว่า การที่จะเป็นยอดมนุษย์ได้นั้น ต้องหมั่นบำเพ็ญเพียรฝึกฝนมานับไม่ถ้วน จึงจะสามารถเอาชนะกิเลสทั้งปวงได้ และความเป็นเลิศ หรือความเป็นใหญ่เหนือผู้อื่นนั้น ไม่ได้หมายถึงการใช้อำนาจข่มเหงรังแกหรือใช้อุบาย ต่าง ๆ เพื่อเอาชนะและข่มเหงผู้อื่นได้ แต่ชัยชนะที่แท้จริงคือการเอาชนะกิเลสภายในตนเอง ซึ่งในที่สุดพระพุทธเจ้าก็สามารถเอาชนะกิเลสทั้งปวงได้ เป็นการประกาศอิสรภาพของมนุษย์ ที่พระพุทธเจ้าประกาศแทนมนุษย์ทั้งหลาย บอกให้รู้ว่าต่อไปนี้มนุษย์มีอิสรภาพแล้วเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ พัฒนาได้ ไม่ต้องฝากชะตากรรมไว้กับเทพเจ้า ไม่ต้อง

บวงสรวงอันวอนรอให้เทวดาโปรดปราน ถ้าฝึกตนเอง แม้แต่เทวฤทธิ์ มนุษย์ก็มีได้ มนุษย์ที่ฝึกแล้วมีมนุษย์ฤทธิ์ ที่ประเสริฐเหนือกว่าเทวฤทธิ์ โดยที่ก่อนการตรัสรู้พระองค์ได้ทรงอธิษฐานแสดงความมุ่งมั่นในพระทัยว่า “ตราบใดที่ยังไม่บรรลुสัมมาสัมโพธิญาณ จักไม่ลุกขึ้นจากสมาธิบัลลังก์ แม้เลือดเนื้อจะเหือดแห้งไป เหลือแต่เอ็นและกระดูกก็ตาม” (MCU Pali Tipitaka: 20/5/37) พุทธดำรัสนี้แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จตามความปรารถนาโดยกำลังของตน โดยไม่อาศัยอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ แสดงให้เห็นว่า มนุษย์อยู่เหนือสรรพสัตว์ในโลกและเหนือกว่าเทวดาทั้งปวง

2.3.2 ตระหนักรู้ถึงศักยภาพในความเป็นมนุษย์ : มนุษย์เป็นจำนวนมากดูถูกของตนเองด้วยการเฝ้ารอรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรืออำนาจลบลับดลจากเทวฤทธิ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ แต่พุทธศาสนามีหลักการสำคัญประการหนึ่งคือ “อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ” ตนแลเป็นที่พึ่งของตน ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อมั่นว่า มนุษย์สามารถเป็นที่พึ่งให้ตนเองได้ เพราะมนุษย์มีศักยภาพประการหนึ่งคือ “ความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้” ภาษาบาลีใช้คำว่า “ทมม” คือฝึกฝนได้ อีกคำหนึ่ง “เวเนยฺย” หมายความว่า แนะนำได้ ฝึกให้มีระเบียบวินัยได้ (Phrabrahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2010) ซึ่งความเชื่อมั่นในการพัฒนาตนเองจะต้องยึดโยงกับหลักการใหญ่ คือ ความเชื่อมั่นใน การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าในฐานะมนุษย์หนึ่งคน ที่ใช้ศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์นี้บำเพ็ญเพียรและบารมีจนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ นั่นคือ “ตถาคตโพธิสัทธา” อันเป็นผลพวงมาจากศักยภาพที่ยิ่งใหญ่ในความเป็นมนุษย์นั่นคือ “ศักยภาพด้านปัญญา” ปัญญา ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์มีศักยภาพเหนือสิ่งอื่นใดในโลก เพราะปัญญามีหน้าที่ขจัดความกลัวที่ไร้เหตุผล เป็นเครื่องชี้นำไปสู่ความสุขและความสำเร็จ ทำให้มนุษย์สามารถแยกแยะดีชั่วถูกผิดได้ เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาตนเองให้เหนือผู้อื่นได้ การตระหนักรู้ถึงศักยภาพความเป็นมนุษย์จะนำไปสู่การมองผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน มีความสามารถในการพัฒนาตนเองเหมือนกัน มนุษย์จึงควรมองผู้อื่นในฐานะที่สามารถพัฒนาได้และเริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองก่อน การฝึกฝนพัฒนาตนเองในเบื้องต้นคือพยายาม ฝึกกายกรรม วชิกรรม และมนกรรมของตนให้เป็นไปในเชิงบวกและสร้างสรรค์ ไม่โกรธ ไม่อิจฉาริษยา และสามารถให้อภัยผู้อื่นได้อย่างเด็ดขาด การใช้วิธีคิดเช่นนี้จะนำไปสู่การให้อภัยและไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งแต่ประการใด และสามารถสกัดกั้นการแพร่เชื้อความขัดแย้งได้ ตั้งแต่ต้นเหตุคือตนเอง และเป็นการแก้ไขความขัดแย้งได้อย่างเด็ดขาดที่สุด

2.3.3 ปัญญา: อำนาจภายในตนที่สำคัญของมนุษย์ : ความเชื่อที่ไม่อาศัยการกลั่นกรองผ่านกระบวนการทางปัญญาโดยอิงสัจธรรม ทำให้เกิดการปิดกั้นปัญญาของมนุษย์มานาน แม้ในยุคพุทธกาลที่มีเกิดความเชื่อเรื่องวรรณะ โดยยกวรรณะหนึ่งสูงสุดโดยไม่มีความสงสัยใคร่ตรองใด ๆ กระทั่งมีผู้มาถามพระพุทธเจ้าและพระองค์ทรงตอบโดยอิงหลักความเป็นจริงว่า “ก็ปรากฏชัดอยู่ว่า นางพราหมณ์ของพราหมณ์ทั้งหลาย คลอดและให้นมให้อาหาร พราหมณ์เหล่านั้นเกิดทางช่องคลอดของนางพราหมณ์ ยังจะกล่าวว่า เป็นทายาทของพระพรหม (อีกหรือ)” (Tipitaka: 11/114/84) คำสอนลักษณะนี้ถือว่าหักล้างหรือปฏิวัติการสอนทั้งปวง ด้วยหลักการนี้ ทำให้พระพุทธศาสนามีเอกลักษณ์หรือจุดเด่นที่เหนือกว่าศาสนาอื่น ๆ คือ เป็นศาสนาที่เชื่อว่ามนุษย์ประเสริฐได้ด้วยการฝึกฝนตนเอง ยืนยันในศักยภาพสูงสุดของมนุษย์ ในฐานะ “ทมม” คือ ผู้ที่จะพึ่งฝึก คือ ฝึกได้หรือต้องฝึก การฝึกหมายถึงการพัฒนาตน เพราะมนุษย์นั้นฝึกตนเองได้ และ

ฝึกแล้วประเสริฐสุด (Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto), 1996) ในบรรตามนุษย์ มนุษย์ที่ฝึกตนได้แล้ว จึงถือว่าประเสริฐสุด (Tipitaka: 25/321/133) แม้เทวดาทั้งหลายย่อมมอบน้อมพระสัมมาพุทธเจ้าผู้เป็นมนุษย์ ผู้ฝึกพระองค์แล้ว มีพระทัยตั้งมั่นแล้วผู้ทรงดำเนินไปในทางประเสริฐ (Tipitaka: 22/43/499) ศักยภาพด้าน ปัญญาดังกล่าวนี้นี้ คือ นับว่าเป็นศักยภาพที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์ที่ทำให้มนุษย์สามารถมีอำนาจเหนือสิ่งอื่นในโลก ได้ และขณะเดียวกันถ้าศักยภาพด้านความคิดและสติปัญญาต่ำ ก็ย่อมส่งผลต่อความตกต่ำของชีวิตด้วย เช่นเดียวกัน ในที่นี้ ผู้เขียนขอจำแนกแนวคิดเกี่ยวกับปัญญาในพุทธศาสนาตามลำดับดังนี้

(1) บ่อเกิดแห่งปัญญาตามหลักพุทธศาสนา: การพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนามี ความหมายที่กว้างและลึกซึ้งมุ่งเน้นการทำลายความเขลาของตน ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (Somdet Phrabuddhakosacarya (P. A. Payutto), 2016) อธิบายไว้ว่า ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความรู้ซึ่งและความเข้าใจในสาระ สาเหตุ ปัจจัย ผล และสภาวะที่เป็นจริง ตลอดจนความสามารถในการคิด อย่างแยบคาย จนเกิดความกระจ่าง ประจักษ์จริง นำไปสู่การทำลายความเขลาทั้งปวง ปัญญามี 3 ประเภท จำแนกตามบ่อเกิด คือ จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด สุตตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง หรือ ประสบการณ์ ทางอายตนะ หรือประสาทสัมผัส และภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการอบรมหรือ การ ฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติ (Tipitaka: 11 /305/271)

(2) หน้าที่ของปัญญา ปัญญามีหน้าที่สำคัญคือการวินิจฉัยให้รู้ความจริง ผิด ถูก ดี ชั่ว เป็นเครื่องวินิจฉัยสุตตะ คือสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมา เป็นเครื่องวินิจฉัยเลือกสิ่งที่ถูก ปัญญาจัดเป็นหนึ่งใน 3 เครื่องมือ ทำลายอุปสรรคของการทำงานที่เรียกว่า ปัจจามิตร 3 ประการ คือ 1) ทักขิยัง ความขยัน 2) สุรยง ความเก่ง กล้า และ 3) ปัญญา ความรอบรู้เฉลียวฉลาดซึ่งหมายถึง อุปายปัญญา คือ รู้ובายที่จะเป็นการเริ่มต้นของการ กระทำที่จะทำให้เกิดผลดี (วศิน อินทสระ, 2001) โดยสามารถสรุปหน้าที่ของปัญญาได้ ดังนี้

(2.1) ปัญญาทำให้คนรู้จักตนเอง หน้าที่ทางปัญญาที่สำคัญประการหนึ่งคือ ทำให้ คนรู้จักตนเอง แม้ว่าจะไม่ฉลาดปราดเปรื่องในทุก ๆ เรื่อง แต่รู้ระดับศักยภาพของตนเอง และไม่โอ้อวด ยอมรับ ระดับความสามารถของตนเอง คนที่พาล โง่เขลา รู้ตัวว่า โง่เขลา ยังเป็นบัณฑิตได้ แต่คนพาลที่สำคัญตนว่าเป็น บัณฑิต คือคนโง่แท้ (Tipitaka: 25/63/46)

(2.2) ปัญญาคือเครื่องมือขจัดความกลัวอันโง่เขลา : ผู้โง่เขลาเบาปัญญาแม้ว่าแต่ กลัวต่อสิ่งไรสาระ เช่น ความเจ็บ แต่ผู้มีปัญญากลับนิยมชมชอบความวิเวก (Tipitaka: 12/48/39) แสดงให้ เห็นว่า ศักยภาพทางปัญญาทำให้ความกลัวที่ไร้เหตุผลสูญสิ้นไปได้ นอกจากนี้ อาจตีความได้ในอีกนัยหนึ่งว่า ศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์สามารถทำลายความเห็นหรือความเข้าใจผิด (มิจฉาทิฏฐิ) อันมีสาเหตุมาจาก อวิชชา ความไม่รู้เห็นตามเป็นจริงหรือโมหะ ความลุ่มหลงเสียได้ (Tipitaka: 12/82/72; Tipitaka: 22/107/629)

(2.3) ปัญญาทำให้สามารถจำได้อย่างแม่นยำ ศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์ ส่งผลต่อการจดจำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ยินได้ฟังและได้ทำ อย่างแม่นยำแม้กาลเวลาจะผ่านมานานเพียงใด นอกจากนี้ ยังทำให้รู้เนื้อหาและเข้าใจ สิ่งที่ได้เรียนรู้ทั้งที่เป็นฝ่ายดี (สุภาชิต) และฝ่ายไม่ดี (ทุพภาชิต) ได้ (Tipitaka: 20/324/43)

(2.4) ปัญญาเป็นหลักนำทางแห่งความมุ่งมั่นตั้งใจ กล่าวคือเป็นอธิษฐานธรรม หมายถึง ความตั้งใจที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ประสบความสำเร็จด้วยความเพียรของบุรุษ (หมายถึงมนุษย์) ไม่ได้หมายถึง การสวดวิงวอน ดังเช่นที่เข้าใจอยู่ในปัจจุบัน ปัญญาจึงจัดเป็นหลักการแห่งความมุ่งมั่นทางจิตหรือ อธิษฐานธรรมประการหนึ่ง (Tipitaka: 14/347/404) ศักยภาพทางปัญญานี้ ถือเป็นหลักการในการนำไปสู่การ จัดปัญหาอุปสรรค (Tipitaka: 14/365/412)

(2.5) ปัญญาเป็นเครื่องขึ้นนำอุปมาธรรมชาติ ผู้ที่ไม่มีปัญญาจะใช้ชีวิตด้วยความ ประมาท ในขณะที่คนมีปัญญาดำรงชีวิตโดยไม่ประมาทเหมือนพยายามรักษาสีงอันมีค่าสูงส่งไว้ (Tipitaka: 25/26/32) แม้สังคมาบข้าง หรือบุคคลแวดล้อมจะเป็นพาลและดำรงชีวิตโดยประมาทก็ตาม (Tipitaka: 25/28/33) สามารถดูแลตนเองและครอบครัวให้อยู่เป็นสุขได้ (Tipitaka: 22/ 45/510) คนมีปัญญาได้โภคะจะ ใช้สอยและประกอบกิจ การงาน เลี้ยงดูญาติมิตร (Tipitaka: 15/130/157) พุดจากเหมาะแก่กาลเวลา จัดการ ปัญหาได้เหมือนนกครุฑจับนาค (Tipitaka: 27/124/182) ผู้มีปัญญานอกจากจะไม่ประมาทแล้วยังสามารถ ประคับประคองชีวิตอย่างมีสติและดูแลผู้อื่นได้ดี

(6) ปัญญาคือเครื่องมือพันทุกข์ ในอังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับเหล่า ภิกษุเกี่ยวกับภาวะทางปัญญาของมนุษย์ โดยจำแนกมนุษย์เป็น 3 จำพวก ตามภาวะแห่งปัญญา และตรัสว่า ผู้ มีปัญญากว้างขวาง เป็นประเภทที่ดีกว่า เพราะสามารถทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ (Tipitaka: 20/30/182) ส่วนผู้ที่ไม่ มีปัญญานั้น แม้จะฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสักเพียงใด ก็ยังไม่สามารถพัฒนาความคิด ยังติดอยู่กับ อุปาทาน ความคิดก็เป็นอกุศล (Tipitaka: 26/360-363/400)

(7) ปัญญาคือพลังนำทางสู่ความสุขและความสำเร็จ ปัญญาเป็นหนึ่งในหลักธรรมที่เรียกว่า พละ หรือ กำลัง คือ ปัญญาพละ (กำลังคือปัญญา) (Tipitaka: 23/3/4) ปัญญาเป็นพลังแห่งการรู้เท่าทันโลก และชีวิต พละหรือกำลังทั้ง 7 ต่างก็มีความสำคัญต่อการสร้างความสำเร็จของชีวิต เพราะคนที่ไม่มีความเพียร ย่อม ทำตนให้เดือดร้อนเสมอ เทียบเท่ากับกรรมให้ตนเดือดร้อน (Tipitaka: 25/66/47) ส่วนคนที่มีปัญญานั้น ก็เป็น ประหนึ่งประทีปเครื่องนำทางชีวิต (Tipitaka: 25/25/32) คนแม้เกิดมาวันเดียวแต่ใช้ชีวิตด้วยปัญญา ยังดีกว่า คนปัญญาทึบที่มีชีวิตเป็น 100 ปี (Tipitaka: 25/111/65) คนมีปัญญาสามารถที่จะดำรงชีวิตและสามารถที่ สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชีวิตด้วยต้นทุนเพียงเล็กน้อย (Tipitaka: 27/4/2)

(8) ปัญญาทำให้สามารถแยกแยะดีชั่วถูกผิดได้ ศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์อีกประการ หนึ่งนั่น คือทำให้มนุษย์สามารถแยกแยะเหตุผล ดีชั่วถูกผิดได้ ถ้าคนมีปัญญาทึบมีอำนาจตำแหน่งอาจจะ ประพฤติสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์และยังเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นได้ (Tipitaka: 27/122/50) แม้จะยังเด็กอายุ น้อยถ้ามีปัญญาก็ถือว่าเป็นผู้ใหญ่ได้ ต่างจากคนพาลแม้จะมีร่างกายใหญ่โต ก็ยังไม่ถือว่าเป็นผู้ใหญ่ (Tipitaka: 27/104/91) คนมีปัญญาจะไม่ถูกควบคุมด้วยอำนาจของกิเลสตัณหา และกามารมณ์ (Tipitaka: 27/43-44/381) ไม่โกรธคนที่แนะนำในทางที่ดี (Tipitaka: 27/92/411)

จากแนวคิดที่ว่าด้วยหน้าที่ของปัญญาดังกล่าว จะพบว่า หากมนุษย์เจริญปัญญาได้อย่างแท้จริงแล้ว ย่อมอยู่ในสถานะของผู้เหนือกว่าผู้อื่น ในด้านวิริยคุณและไม่ยึดติดต่อสิ่งยั่วเย้าทั้งหลาย สามารถรู้เท่าทันความ

เป็นไปของโลกและดึงดูดให้หลุดพ้นจากบ่วงของทุกขเวทนาได้ง่ายกว่าผู้อื่น ซึ่งเป็นศักยภาพที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธศาสนาโดยแท้

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่เรียกว่า “รูปแบบ “อัตตทัตตปัญญา” หมายถึง อำนาจแห่งปัญญาควบคุมตน”

ปัญญา โลกสมิ ปชโชโต : พัฒนาปัญญาเพื่อพัฒนาความเชื่ออำนาจในตนขั้นสูง

จากภาพนี้ รูปแบบ “อัตตทัตตปัญญา” หมายถึง อำนาจแห่งปัญญาควบคุมตน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปเป็นหลักพุทธิปัญญาในพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาความเชื่อในอำนาจตนของมนุษย์ได้ 5 ประการ คือ การรับรู้ เข้าใจ และยอมรับตนเอง (อตตตตตตตตตต) คือการรู้และยอมรับระดับศักยภาพทางปัญญาของตนเอง ทั้งนี้ เพราะมนุษย์มีปัญญาเหมือนกันแต่ระดับปัญญาแตกต่างกัน การเชื่อมั่นศักยภาพในการพัฒนาตนเองของมนุษย์ (ทนโต เสฏฐ มนุษยเสสุ) ไม่ดูถูกระดับปัญญาของตน ต้องเชื่อมั่นความสามารถในการพัฒนาตนเอง ตามหลัก “ตถาคตโพธิสัทธา” คือเชื่อมั่นเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เมื่อผู้อื่นพัฒนาปัญญาได้ มนุษย์ทุกคนก็ย่อมสามารถที่จะพัฒนาได้ การเตือนตนเพื่อพัฒนาอำนาจในการควบคุมตน (อตตตนา จิตตตตตตต) คือจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตนด้วยการควบคุมอำนาจ คือ การเพ่งที่ข้อเสียข้อบกพร่องของตน เริ่มต้นตรวจสอบความบกพร่องของตนเองก่อน มีสติตั้งรับเมื่อมีคนอื่นมาตำหนิตัวเอง จะได้ไม่ถูกอำนาจความโกรธครอบงำ การรู้เท่าทันกิเลสและเอาชนะควบคุมตน (อตตตนา หเว จิตตตตตตต) ดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทันกิเลสไม่โอ้อวดริษยาหรือให้ร้ายผู้อื่น ดำรงตนตามหลักไตรสิกขา ผีภวนอบรมพัฒนาตนเองทั้งทางกาย จิต และ ปัญญา และ 5) การพัฒนาปัญญาเพื่อพัฒนาอำนาจในตนขั้นสูง (ปัญญา โลกสมิ ปชโชโต) กล่าวคือ การคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น การแก้ปัญหาด้วยสติรอบคอบ เราจึงควรพัฒนาปัญญา

ให้ได้ทั้งระดับ ความรู้ (perception) และ การรู้เท่าทันกฎธรรมดาของชีวิต (Wisdom) เมื่อได้นำความรู้มาต่อยอดไปพร้อมกับการรู้เท่าทันชีวิต ใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง อำนาจควบคุมตนจะเพิ่มขึ้น

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น การเชื่อมั่นศักยภาพในการพัฒนาตนเองของมนุษย์ ไม่ดูถูกระดับปัญญาของตน สอดคล้องกับแนวคิดของ นโปเลียน ฮิลล์ (Napoleon Hill, 1998) ที่ว่า ความไม่แน่ใจเป็นศัตรูที่สำคัญของความก้าวหน้าและการสร้างตนเอง แท้ที่จริงแล้ว ความคิด คือพลังงานสูงส่งที่สุดที่มนุษย์รู้จัก มนุษย์สามารถสละผลของความกลัวที่ตกทอดกันมาเป็นระยะชั่วอายุคน คนที่สามารถเอาชนะความกลัวได้จึงสามารถบรรลุความสำเร็จในอาชีพทั้งปวงแม้จะมีปัญหาอุปสรรคเพียงใด อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องความเชื่ออำนาจในตนหมายถึงเชื่อมั่นในเชิงเหตุและผล คือ การสร้างเหตุที่ดีจะนำไปสู่การเกิดผลที่ดี หรือการควบคุมเหตุจะทำให้เกิดผลที่ดีได้ ซึ่งเป็นไปตามกฎปฏิจลสมุบาทในพระพุทธศาสนา (Buddhadasa Bhikkhu, 1992) นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ในทัศนะพระพุทธศาสนา ซึ่งรัตนะ ปัญญาภา (Panyapa, 2016) ได้อธิบายไว้ว่า การไม่ยอมแพ้ไม่ใช้การกระทำเพื่อรักษาศักดิ์ศรีตามหลักการของพระพุทธศาสนา แต่การยอมรับและการให้อภัยต่างหาก คือสิ่งที่บ่งบอกถึงความมีศักดิ์ศรีที่แท้จริงของมนุษย์และนับได้ว่าเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ ทำให้ศักดิ์ศรีของตนยิ่งสูงขึ้นเท่านั้น แต่ถ้าเมื่อไรที่พ่ายแพ้ต่อกิลเลส นั่นคือการเสียศักดิ์ศรีแห่งตนอย่างแท้จริง การพัฒนาความเชื่ออำนาจในตนตามนัยนี้ จึงเป็นการส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงด้วย

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร จึงยังอาจจะยังมีความบกพร่องเรื่องการได้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากผู้มีประสบการณ์ในการพัฒนามนุษย์ ทั้งแง่พระพุทธศาสนาและจิตวิทยา ดังนั้น ผู้วิจัยมีประเด็นการวิจัยที่ต้องการเสนอแนะสำหรับการต่อยอดการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของคน 2 กลุ่ม ที่มีความเชื่ออำนาจนอกตนและอำนาจในตน เช่น กลุ่มที่นับถือศาสนาเทวนิยมและอเทวนิยม หรือกลุ่มที่เปลี่ยนจากการนับถือศาสนาเทวนิยมไปนับถือศาสนาเทวนิยม หรือ กลุ่มที่เปลี่ยนจากการนับถือศาสนาเทวนิยมไปนับถือศาสนาอเทวนิยมเพื่อให้เห็นแรงบันดาลใจหรือวิธีคิดที่แตกต่างกัน
2. การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์เรื่องความเชื่ออำนาจในตนทางพระพุทธศาสนา (อดตา ทเวชิต์ เสโย) กับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motive) ของเยาวชนไทย เพื่อสะท้อนมุมมองกล้าคิดกล้าทำกล้าสำเร็จของเยาวชนไทย
3. การวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่ออำนาจในตนและลักษณะมุ่งอนาคตตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อเปิดมุมมองด้านการมุ่งอนาคตที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์กับความเชื่ออำนาจในตนของมนุษย์ ซึ่งนอกจากพระพุทธเจ้าแล้วยังมีกรณีศึกษาอยู่มากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ เป็นต้น

References

- Bhanthumnavin, D. (1981). *Behavioral Science 2: Ethical and Educational Psychology*. Bangkok: Thaiwattanapanit.
- _____. (1995). *Ethical Tree Theory: Research and Human Development*. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- _____. (2000). Research in Psycho-Behavioral Sciences in Thailand. *Journal of Research Methodology*. 13(3), 25-48.
- _____. (1984). Self-discipline psychology. *Journal of Guidance*. 18(91), 58-71.
- _____. (1994). The Ethics of Tree Theory and Working Behavior of Thai Civil Servants. *Journal of Psychology*. 1(1), 81-98.
- _____. (1996). The use of products from psycho-behavioral research for Thai development. *Journal of Psychology*. 3(2), 46-60.
- Crandall, V. C., Katkovsky, W., & Crandall, V. J. (1965). Children's beliefs in their own control of reinforcements in intellectual-academic achievement situations. *Child Development*. 36, 91-109.
- Dharmrakkhita. (1994). *Buddhism as The Religion of Wisdom*. Bangkok: The House of Letters.
- Eisenman, R., & Platt, J. J. (1968). Birth order and sex differences in academic achievement and internal-external control. *Journal of General Psychology*. 78, 279-285.
- Inthasara, W. (2001). *Self-reliance*. Bangkok: Ruean Tham.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1994). *Pali Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.
- _____. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Napoleon Hill. (1998). *Laws of Success 1*. Translated by Prach-Arsa. (7th edit). Bangkok: Saisongsueksit.
- Phra Buddhakosathera. (2011). *The Path of Purification (Vissuddhimagga)*. (10th edit). Translated by Somdet Phrabuddhacarya (Aj Asabhamahathera). Bangkok: Tana Press.
- Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (1996). *The Characteristics of Buddhism*. (4th edit). Bangkok: Khledthai.
- Phrabrahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2010). *Buddhadhamma (extended version)*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.

- Rotter, J. (1966) 'Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement', *Psychological Monographs*. 80(1), 1–28)
- Somdet Phrabuddhakosacarya (P. A. Payutto). (2016). *Dictionary of Buddhism*. (38th edit). Bangkok: Plitham.
- Strickland, B.R. (1977). *Personality Variables in Social Behavior*. New York: John Wiley and Sons.
- Suthiranont, W. (1985). *Buddhist Teaching Documents*. Bangkok: Phrae Wittaya.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1992). *Paticcasamuppada : Practical Dependent Origination*. Nonthaburi: Vuddhidhamma Fund.
- Panyapa, R. (2016). The Concept of Egotism as the Cause of Conflict in Thai Society: The Buddhist View. *Academic Journal Phranakhon Rajabhat University*. 7(2), 115-125.

แบบจำลองศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0*

Model for Strengthening Tourism River Floating Market of Tha Chin River in Thailand 4.0

¹อรณิข เกียรติอุบลไพบูลย์ และ บัณฑิต พังนรินทร์

¹Oranich Kiertubolpaiboon and Bundit Pungnirund

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: oranit238@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำท่าจีนและกำหนดแบบจำลองศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีนยุค 4.0 ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน วิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง เชิงปริมาณใช้วิธีการสุ่มแบบเป็นขั้นตอนจำนวนทั้งสิ้น 440 ราย จากผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว จำนวน 6 ตลาด การสุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้บริหารภาครัฐและเอกชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับตลาดในลุ่มน้ำท่าจีน จำนวน 6 แห่ง ที่ครอบคลุม 4 จังหวัด จำนวน 21 คน เครื่องมือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ มีความครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ผลการวิจัย พบว่า

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการการท่องเที่ยวตลาดน้ำในลุ่มน้ำท่าจีน ประกอบด้วย 1) นโยบายภาครัฐ 2) บริบทการตลาดน้ำ 3) ส่วนประสมทางการตลาด 4) นวัตกรรมสื่อสาร 5) การมีส่วนร่วมของภาครัฐ โดยทั้งหมดมีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 ที่ค่าสัมประสิทธิ์ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน 6) นโยบายภาครัฐ บริบทการตลาดน้ำ ส่วนประสมทางการตลาด นวัตกรรมสื่อสาร การมีส่วนร่วมของภาครัฐ มาตรฐานตลาดน้ำ สามารถร่วมกันทำนุบำรุง เสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 ได้ร้อยละ 95 โดยทั้งหมดมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 ที่เป็นต้นแบบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะตลาดน้ำเพื่อนำไปศึกษากำหนดทิศทางการพัฒนาปรับปรุงและสร้างตลาดน้ำอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การเสริมสร้างการท่องเที่ยว; ตลาดน้ำ; ลุ่มน้ำท่าจีน

*Received February 16, 2020; Revised February 28, 2020; Accepted July 19, 2020

Abstract

The objective of this research was to study factors affecting tourism of the floating market of Tha Chin River and to determine a model for strengthening tourism river floating market of Tha Chin River in Thailand 4.0 by using integrated research model, qualitative and quantitative research. Population and sample groups were selected using a step-by-step sampling method from 440 participants from 6 market, which is defined as quota. The key informants were public and private executives, 6 market participants in the Tha Chin River covering 4 provinces and 21 academics. The tools were interview forms, questionnaires, according to research methodology, which were examined by 5 experts. The results of the examination showed that the interview form and questions cover objectives. The interviewee understood the question.

The factors affecting tourism of the floating market of Tha Chin River consist of 1) Civil policy, 2) Context of water marketing, 3) Marketing mix, 4) Communication innovation, and 5) Public participation. All have direct influences on the strengthening tourism river floating market of Tha Chin River in Thailand 4.0 which the coefficient of influence is different in detail with statistical significance at the level of .05. 6) Civil policy, Context of water marketing, Marketing mix, Communication innovation, Public participation and Floating market standards are able to jointly predict 95% of the strengthening tourism river floating market of Tha Chin River in Thailand 4.0, passing the criteria as specified. When examining the estimation of the influence coefficient parameters of latent variables studied in the structural equation model, it shows the weight, the composition of the indicators and the latent variables, and the structural model that shows the relationships between the latent variables among themselves according to the research hypothesis.

Keywords: Strengthening Tourism; River Floating Market; Tha Chin

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของโลก และเป็นที่ยอมรับว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้เจริญเติบโตเป็นสินค้าหลักในระบบการค้าระหว่างประเทศ (Department of Tourism, 2015) ประเทศไทยเริ่มมีการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้เป็นรูปแบบและเป็นระบบมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว และเพิ่มรูปแบบของการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา กระจายตัวไปทั่วภูมิภาค และสร้างรายได้ให้กับประเทศ โดยสำนักพัฒนาแห่งการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว ได้คาดการณ์ว่าภายในปี 2579 ไทยจะมีโอกาสทำรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มสูงถึง 13 ล้านล้านบาทจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ และ 9 ล้านล้านบาทจากนักท่องเที่ยวภายในประเทศ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการเติบโตของปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวที่เข้มแข็ง และการพัฒนาด้านอุปสงค์การรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ แต่อย่างไรก็ตามหากสถานการณ์ในปัจจุบันยังคงแบบเดิมไปจนถึงปี 2578 ปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญของส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงรุกทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกระดับตามการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว หนึ่งในนั้นคือ การส่งเสริมพัฒนา การท่องเที่ยวประเภทตลาดน้ำที่น่าสนใจในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการท่องเที่ยว จัดรูปแบบทางการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจในคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว และสร้างสรรค์องค์ความรู้ให้กับแหล่งท่องเที่ยว (Worrakawin, 2020)

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ยังต้องการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนบริหารและจัดการการท่องเที่ยวทุกขั้นตอนและทุกกลุ่ม ผู้บริโภค 4.0 ต้องการประสบการณ์ใหม่ๆ พร้อมทั้งจะทดลองสินค้าใหม่ๆ ที่พวกเขาเชื่อว่าจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของพวกเขาจึงทำให้การตลาด 4.0 เป็นยุคการตลาดแบบบูรณาการ (integrated marketing) โดยการบูรณาการทุกเครื่องมือของการตลาด เข้าหากัน 1) บูรณาการการตลาดออนไลน์ด้วยการใช้สื่อดิจิทัล และการตลาดแบบออฟไลน์ด้วยการใช้สื่อสารมวลชน 2) บูรณาการการตลาดแบบลูกค้าติดต่อเข้ามา (inbound) ด้วยการให้ลูกค้าเข้ามาค้นหาข้อมูลการตลาดที่เจ้าของตราสินค้าสร้างไว้บนพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ (social media) และด้วยการตลาดแบบเจ้าของสินค้าติดต่อออกไป (outbound) ด้วยส่งข่าวสารออกไปหาลูกค้าผ่านสื่อสารมวลชน 3) บูรณาการการทำการตลาดในจังหวะเวลาที่เหมาะสมตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้ (right time) และการทำการตลาดแบบในจังหวะเวลาที่ลูกค้าต้องการทันทีทันใดแบบ real time และ 4) บูรณาการการตลาดเป็นช่วงๆแบบ on-off และการตลาดต่อเนื่องตลอดเวลา(wow blog, 2560) ตลาดน้ำเป็นสถานที่พบปะกันระหว่างชุมชน เป็นศูนย์กลางการค้าขาย ในปัจจุบันการท่องเที่ยวตลาดน้ำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในลักษณะย้อนยุคหรือการสร้างบรรยากาศแบบเก่าแก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนส่งผลให้ตลาดน้ำตามลุ่มน้ำสำคัญที่มีมากกว่า 30 ลุ่มน้ำ มีนักท่องเที่ยวสนใจท่องเที่ยวแบบสัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตมากขึ้น (Lapluechai, 2003) ด้วยเหตุนี้ “ตลาดน้ำ” (floating market) ก็เป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำที่ถูกพัฒนาให้เป็นประตูสู่การท่องเที่ยวของประเทศไทย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตลาดน้ำ นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตและ

วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนชาวสวน จากการค้าขายผลผลิตทางเกษตรทางน้ำของชาวบ้านที่หาได้ยากในปัจจุบัน ถือได้ว่าตลาดน้ำเป็นบรรพบุรุษของศูนย์การค้าในปัจจุบัน

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับตลาดน้ำหลายๆ แห่ง พบว่า ยังมีปัญหาในหลายๆ ด้าน เช่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านการบริการ ปัญหาการขาดกิจกรรมดึงดูดที่สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว (Tangtenglam, 2019) รวมถึงปัญหาในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผนในระดับชุมชน ปัญหาภาพลักษณ์และรูปแบบของตลาดน้ำแบบเดิมที่หมดไปแล้ว สำหรับปัญหาของตลาดน้ำในจังหวัดนนทบุรีพบว่าบางแห่งมีจำนวนนักท่องเที่ยวยังไม่มากนัก สินค้าที่ขายมีจำนวนไม่มาก และเอกลักษณ์ของตลาดน้ำยังไม่ชัดเจน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน (Phuaphisit, Suphadiloklak, Taiwan, and Chaiwan, 2015) นอกจากนี้ตลาดน้ำบางแห่งยังมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ยังขาดมาตรฐานคุณภาพรูปแบบที่เหมาะสม (Hirunthet, 2011) ด้วยเหตุนี้การนำเสนอผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารการท่องเที่ยวตลาดน้ำในกลุ่มน้ำท่าจีน และศึกษาปัจจัยความสำคัญที่มีผลต่อการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำในกลุ่มน้ำท่าจีน ตลอดจนกลยุทธ์ในการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยว ตลาดน้ำให้สอดคล้องกับการตลาด 4.0 อีกทั้งการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำในกลุ่มน้ำท่าจีนให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยมีชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องช่วยกันระดมความคิดเห็นและหาแนวทางร่วมกันเพื่อกำหนดแบบจำลองการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำในกลุ่มน้ำท่าจีนซึ่งตลาดในพื้นที่ดังกล่าวนี้ครอบคลุม 4 จังหวัดประกอบไปด้วย จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร ผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงมีกับพื้นที่ดังกล่าวนี้โดยเฉพาะรายได้มวล หรือ GDP แต่ละจังหวัดหากมีการพัฒนาศึกษาอย่างรอบด้านจะทำให้เกิดรูปแบบตลาดน้ำยุค 4.0 อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการการท่องเที่ยวตลาดน้ำกลุ่มน้ำท่าจีน
2. เพื่อพัฒนาแบบจำลองศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำกลุ่มน้ำท่าจีน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดแบบจำลองทางการตลาด

แบบจำลอง พฤติกรรมผู้บริโภค จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจที่ทำให้เกิดการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ โดยมีจุดเริ่มต้นจากการเกิดสิ่งกระตุ้น (stimulus) ที่ผ่านเข้ามาในความรู้สึกนึกคิดของผู้บริโภค (buyer's black box) ที่เปรียบเสมือนกล่องดำที่ผู้ผลิต หรือนักการตลาดไม่สามารถคาดคะเนได้เมื่อผู้บริโภครับรู้ต่อสิ่งกระตุ้นและเกิดความต้องการแล้วจึงจะเกิดการซื้อหรือการตอบสนอง (response) ขึ้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (Kotler and Keller, 2016) ในการศึกษาครั้งนี้แบบจำลองการเสริมสร้างการท่องเที่ยวตลาดน้ำกลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการการท่องเที่ยวตลาดน้ำในกลุ่มน้ำท่าจีน ซึ่งสมพล ชาวประเสริฐ (Chaoprasert, 2005) ได้กล่าวถึง ส่วนประสมทางการตลาดบริการ จึงประกอบด้วย 7P's ผลิตภัณฑ์ (product: P1) ราคา (price : P2)

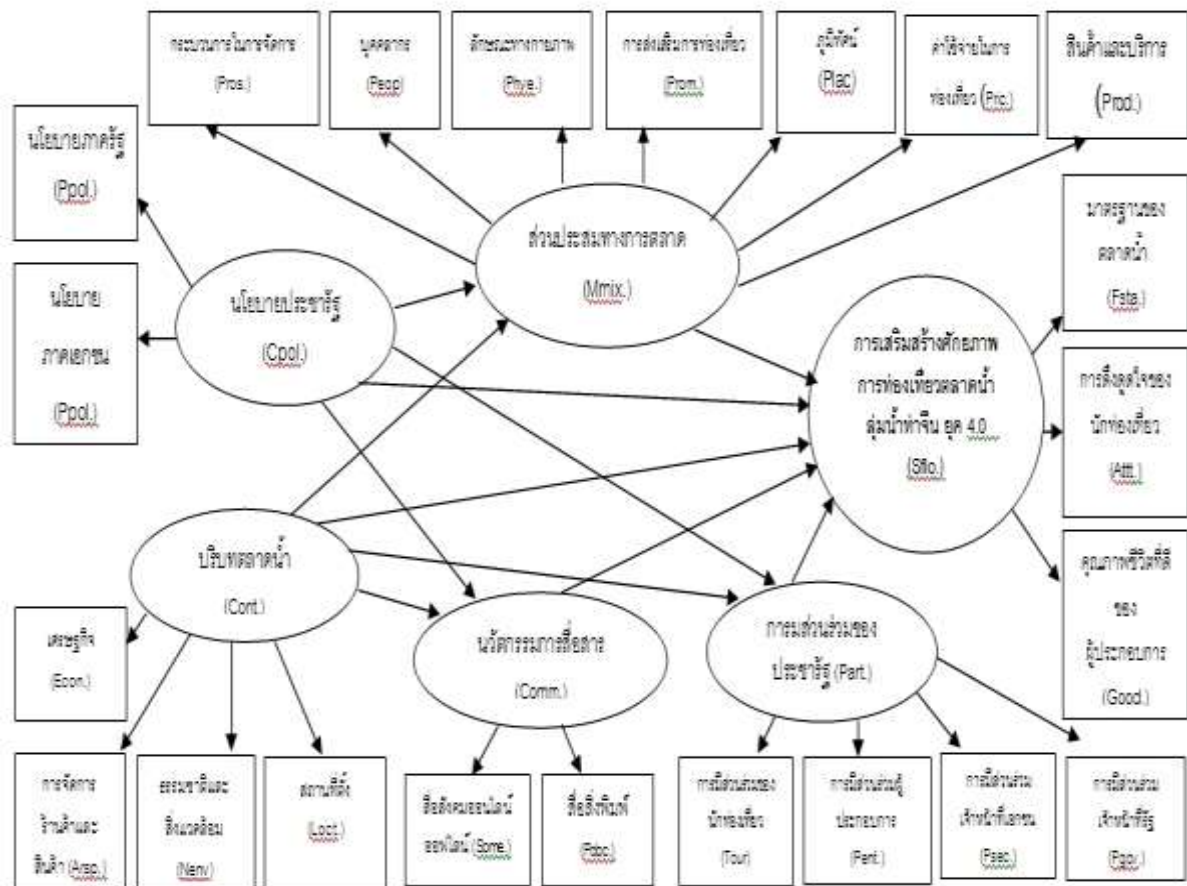
ช่องทางการจัดจำหน่าย (place : P3) การส่งเสริมการตลาด (promotion : P4) พนักงาน (people : P5) กระบวนการในการให้บริการ (process : P6) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (physical Evidence : P7)

นโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลที่มีการขับเคลื่อนพัฒนาตั้งแต่ระดับท้องถิ่นขึ้นมา โดยมุ่งเน้นหน่วยงานภาครัฐ ในแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต สร้างโอกาส สร้างอาชีพสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย โดยโครงการประชารัฐทำให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และมีความยั่งยืน การใช้สื่อต่างๆ เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ของกิจกรรมการตลาดของตลาดน้ำลุ่มแม่น้ำท่าจีน โดยใช้ประหยัดเวลาและแรงงานในการสื่อสาร ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งรูปแบบของสื่อออกเป็นจากนโยบายด้านการท่องเที่ยวประเทศไทย 4.0 จะเห็นได้ว่าทำให้เกิดความสะดวกสบายในการเข้าถึงข้อมูลของผู้ให้บริการที่เป็นระบบและข้อมูลมีความทันสมัย ทั้งนี้ถ้าประเทศไทยได้นำนโยบายทั้ง 4 ข้อมาใช้อย่างสมบูรณ์แบบจะทำให้เกิดการพัฒนาด้านข้อมูล การเข้าถึง ศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างมากซึ่งสอดคล้องกับบทความของสุรเดช สุเมธาวิวัฒน์ (Sumethaphiphat, 2016) ที่กล่าวสนับสนุนประโยชน์ของการตลาดในยุค 4.0 ถึงประสิทธิภาพในการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถเข้าถึงลูกค้าได้ง่าย ต้นทุนต่ำทำลูกค้าเกิดความภักดีต่อสินค้าและบริการและเกิดผลกระทบค่อนข้างน้อย อีกทั้งในการทำการตลาดในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในยุคนวัตกรรมและเทคโนโลยี 4.0 จะต้องมีการคำนึงถึงสิ่งที่สำคัญ

แนวคิดศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำยุค 4.0

กรมการท่องเที่ยว (Department of Tourism, 2016)) ได้กล่าวถึง การเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการ โดยแต่ละองค์ประกอบจะมีหลักเกณฑ์และดัชนีชี้วัดในการพิจารณาความมีศักยภาพ ความมีประสิทธิภาพและความมีคุณภาพเพื่อใช้ประเมินแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาตินั้นด้วย ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย คุณค่าหรือความสำคัญของแหล่งธรรมชาติ เกิดขึ้นจากหลายองค์ประกอบทั้งในด้านความสำคัญของแหล่งธรรมชาติที่มีต่อระบบนิเวศและความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งจากการเข้าไปใช้ประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติ คุณค่าทางด้านการเรียนรู้ และคุณค่า 2) ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งธรรมชาตินั้นๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว 3) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ความสามารถในการควบคุมดูแลการดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวซึ่งคือการเทียบเคียงเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำยุค 4.0

กรอบแนวความคิด

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวความคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี วิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ มีการรวบรวมข้อมูลจาก เอกสารตำรา หนังสือ บทความ รายงานการวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างการท่องเที่ยวตลาดน้ำ

ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบการที่เปิดกิจการอยู่ในตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีนและนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตลาดน้ำสามชุก ตลาดน้ำลำพญา ตลาดบางหลวง รศ 122 ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง ตลาดท่านา และตลาดน้ำดอนหวาย ซึ่งผู้วิจัย ใช้สถิติวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (structural equation model: SEM) ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 20 ของตัวแปรประจักษ์ การสุ่มตัวอย่างสุ่มแบบผสมผสาน ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบเป็นขั้นตอนจำนวนทั้งสิ้น 440 ราย โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างของตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ทั้ง 6 แห่ง ดังนี้ จังหวัดสุพรรณบุรี มีเพียงตลาดน้ำแห่งเดียว คือตลาดสามชุก สุ่มตัวอย่าง จำนวน 75 ราย จังหวัดนครปฐม มีทั้งหมดตลาดน้ำ จำนวน 5 ตลาด สุ่มตัวอย่าง ดังนี้ คือ ตลาดน้ำ

ลำพูนจำนวน 73 ราย ตลาดน้ำบางหลวง จำนวน 73 ราย ตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง จำนวน 73 ราย ตลาดท่านา จำนวน 73 ราย และตลาดน้ำดอนหวาย จำนวน 73 ราย

ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้อมูลเชิงลึกอย่างไม่มีโครงสร้าง ตลาดในกลุ่มน้ำท่าจีนจำนวน 6 แห่ง จำนวน 21 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เพื่อเป็นตัวแทนในการแสดงความคิดเห็นจากแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการภูมิภาค ภาคกลาง ผู้อำนวยการส่วนประสานและบริหารจัดการกลุ่มน้ำท่าจีน หัวหน้าวิเคราะห์นโยบายและแผนลุ่มน้ำ ผู้ว่าราชการจังหวัด จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐม เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐม นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐม พัฒนาชุมชน จังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดนครปฐม นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลที่มีตลาดน้ำทั้ง 6 แห่ง และตัวแทนภาคเอกชน ประกอบด้วย ประธานและรองประธาน ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม ประธานและรองประธาน ชมรมเรารักแม่น้ำสุพรรณ จังหวัดสุพรรณบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบไปด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ตามระเบียบวิธีวิจัย ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ผลการตรวจสอบแบบสอบถาม พบว่า ค่า IOC ผ่านเกณฑ์ที่ 0.775 ข้อคำถามครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ ส่วนแบบสัมภาษณ์ ผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจข้อคำถาม

การวิเคราะห์ผลและการนำเสนอผล

เชิงปริมาณ สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐานที่เกี่ยวข้องกับ การเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีนยุค 4.0 โดย วิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงกับตัวแปรประจักษ์ และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบมีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด โดยการทดสอบค่าไค สแควร์ (chi-square statistic; X^2) และแจกแจงประเด้นย่อยทดสอบรูปแบบของเมตริกซ์ตามหลักทางสังคมศาสตร์ทางการวิจัย เพื่อให้ได้ผลลัพธ์เป็นแบบจำลอง ส่วนเชิงคุณภาพเมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการสัมภาษณ์จำนวน 21 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหา (content analysis technique) ประกอบบริบท (context) พร้อมสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอด้วยการเขียนแบบความเรียง

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำในกลุ่มน้ำท่าจีน จากการศึกษาพบว่า

จากการศึกษาซึ่งได้นำข้อมูลจากการตรวจสอบการประมาณค่าพารามิเตอร์สัมประสิทธิ์อิทธิพลของตัวแปรแฝงที่ทำการศึกษาในแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Model) ที่ปรับแก้ไขจนสามารถสรุปผลการวิจัยอันสมบูรณ์ได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการการท่องเที่ยวตลาดน้ำในกลุ่มน้ำท่าจีน ประกอบไปด้วย 1) นโยบายภาครัฐ (Cpol) มีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .78 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านส่วนผสมทางการตลาด (Mmix) นวัตกรรมสื่อสาร (Comm) การมีส่วนร่วมของภาครัฐ (Part) ที่ค่าสัมประสิทธิ์

อิทธิพลเท่ากับ .18 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2)บริบทการตลาดน้ำ (Cont) ไม่ได้มีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) แต่มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านส่วนผสมทางการตลาด (Mmix) นวัตกรรมสื่อสาร (Comm) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Part) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .64 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3)ส่วนผสมทางการตลาด (Mmix) มีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .72 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4)นวัตกรรมสื่อสาร (Comm) มีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .57 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 5)การมีส่วนร่วมของประชาชน (Part) มีอิทธิพลทางตรงต่อการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .42 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 6.)นโยบายประชารัฐ (Cpol) บริบทการตลาดน้ำ (Cont) ส่วนผสมทางการตลาด (Mmix) นวัตกรรมสื่อสาร (Comm) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Part) สามารถร่วมกันทำนายศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) ได้ร้อยละ 95

2. แบบจำลองศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีนยุค 4.0 จากการศึกษาพบว่า

เมื่อพิจารณาผลของค่าสถิติทดสอบของแบบจำลองสมการโครงสร้างปรับแก้ (Adjust Model) กับเกณฑ์มาตรฐานตามข้อเสนอแนะของ Joreskog & Sorbom (1996) พบว่าค่าสถิติของแบบจำลองทุกค่าผ่านเกณฑ์มาตรฐานตามที่กำหนดทั้งหมด คือ ค่า Relative χ^2 (χ^2/df) เท่ากับ 1.82 มีค่าน้อยกว่า 2.00 ถือว่าผ่านเกณฑ์ ค่า Goodness of Fit Index (GFI) เท่ากับ .95 มีค่ามากกว่า .90 ค่า Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) เท่ากับ .91 มีค่ามากกว่า .90 ค่า Root Mean Squared Residuals (RMR) เท่ากับ .016 น้อยกว่า .05 ค่า Standardized Root Mean Squared Residual (SRMR) เท่ากับ .030 มีค่าน้อยกว่า .05 ค่า Root Mean Squared Error of Approximation (RMSEA) เท่ากับ .043 มีค่าน้อยกว่า .05 ค่า P-Value for Test of Close Fit เท่ากับ .91 มีค่ามากกว่า .05 ค่า Normed Fit Index (NFI) เท่ากับ .99 มีค่ามากกว่า .90 ค่า Incremental Fit Index (IFI) มีค่าเท่ากับ 1.00 มีค่ามากกว่า .90 ค่า Comparative Fit Index (CFI) เท่ากับ 1.00 มีค่ามากกว่า .90 และ Critical N (CN) เท่ากับ 305.84 มีค่ามากกว่า 200.00 ซึ่งรูปภาพของแบบจำลองสมการปรับแก้ที่วิเคราะห์ด้วยโปรแกรม LISREL Version 8.72 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ของสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรง (Direct Effect) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) และอิทธิพลโดยรวม (Total Effect) จากแบบจำลองสมการปรับแก้

ตัวแปรตาม	R2	อิทธิพล	ตัวแปรอิสระ				
			ส่วนประสม ทางการตลาด (Mmix)	นวัตกรรมการ สื่อสาร (Comm)	การมีส่วนร่วม ของประชาชน (Part)	นโยบาย ประชาชน (Cpol)	บริบท การตลาดน้ำ (Cont)
ศักยภาพฯ (Sflo)	.95	ทางตรง	.72* (2.85)	.57*(5.48)	.42* (2.56)	.78*(2.32)	.33(1.32)
		ทางอ้อม	n/a	n/a	n/a	.18*(2.48)	.64*(2.88)
		โดยรวม	.72* (2.85)	.57*(5.48)	.42* (2.56)	.96*(3.20)	.97*(6.94)
ส่วนผสมทาง การตลาด (Mmix)	.87	ทางตรง	n/a	n/a	n/a	.95*(4.55)	.74*(7.99)
		ทางอ้อม	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
		โดยรวม	n/a	n/a	n/a	.95*(4.55)	.74*(7.99)
นวัตกรรมการ สื่อสาร (Comm)	.71	ทางตรง	n/a	n/a	n/a	.59*(3.26)	.36*(7.48)
		ทางอ้อม	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
		โดยรวม	n/a	n/a	n/a	.59*(3.26)	.36*(7.48)
การมีส่วนร่วมของ ประชาชน (Part)	.89	ทางตรง	n/a	n/a	n/a	.86*(4.04)	.69*(7.76)
		ทางอ้อม	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
		โดยรวม	n/a	n/a	n/a	.86*(4.04)	.69*(7.76)

$\chi^2 = 257.00$, $df = 141$, $p\text{-value} = .00000$; Relative $\chi^2 = 1.82$; $GFI = .95$; $AGFI = .91$;

RMR = .016; SRMR = .030; RMSEA = .043; P-Value for Test of Close Fit = .91; NFI = .99;
IFI = 1.00; CFI = 1.00; CN = 305.84

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือค่าสถิติทดสอบ t หากพบว่าไม่อยู่ในช่วง -1.96 – 1.96 แสดงว่าค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

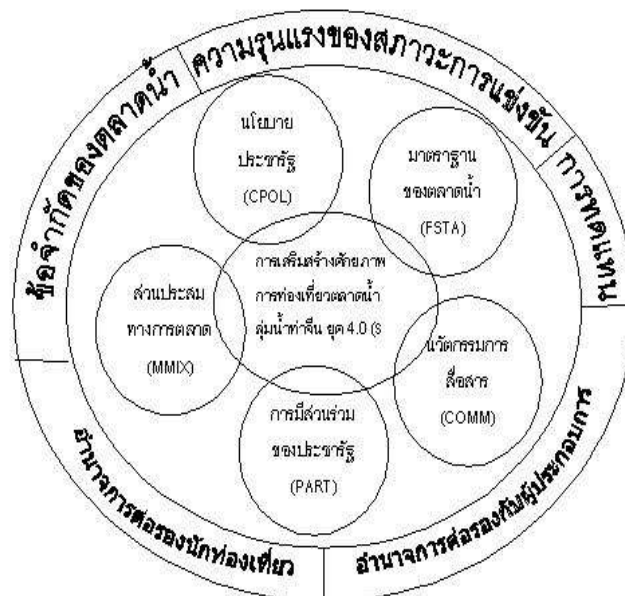
ตารางที่ 1 แบบจำลองสมการโครงสร้างที่ได้พัฒนาและปรับแก้แล้ว (Adjust Model) มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ทดสอบได้ คือ $\chi^2 = 257.00$, $df = 141$, $p\text{-value} = .00000$; Relative $\chi^2 = 1.82$; GFI = .95; AGFI = .91; RMR = .016; SRMR = .030; RMSEA = .043; P-Value for Test of Close Fit = .91; NFI = .99; IFI = 1.00; CFI = 1.00; CN = 305.84 พบว่า ผ่านเกณฑ์ตามที่ได้กำหนด (Joreskog, and Sorbom 1996) และเมื่อตรวจสอบการประมาณค่าพารามิเตอร์สัมประสิทธิ์อิทธิพลของตัวแปรแฝงที่ทำการศึกษาในแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Model) เนื่องจากแบบจำลองสมการโครงสร้างตามสมมุติฐานการวิจัยไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงให้การยอมรับแบบจำลองสมการโครงสร้างที่ได้พัฒนาและปรับแก้แล้ว (Adjust Model) ในการประมาณค่าพารามิเตอร์ทั้งในส่วน of แบบจำลองการวัด (Measurement Model) ที่แสดงให้เห็นถึงค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวชี้วัด (Observation Variable) กับตัวแปรแฝง (Latent Variable) และแบบจำลองโครงสร้าง (Structural Model) ดังนี้ 1) นโยบายประชารัฐ (Cpol) มีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .78 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านส่วนประสมทางการตลาด (Mmix) นวัตกรรมสื่อสาร (Comm) การมีส่วนร่วมของประชารัฐ (Part) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .18 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) บริบทการตลาดน้ำ (Cont) ไม่ได้มีอิทธิพลทางตรงต่อการศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) แต่มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านส่วนประสมทางการตลาด (Mmix) นวัตกรรมสื่อสาร (Comm) การมีส่วนร่วมของประชารัฐ (Part) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .64 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ส่วนประสมทางการตลาด (Mmix) มีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .72 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) นวัตกรรมสื่อสาร (Comm) มีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .57 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 5) การมีส่วนร่วมของประชารัฐ (Part) มีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .42 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 6) นโยบายประชารัฐ (Cpol) บริบทการตลาดน้ำ (Cont) ส่วนประสมทางการตลาด (Mmix) นวัตกรรมสื่อสาร (Comm) การมีส่วนร่วมของประชารัฐ (Part) สามารถร่วมกันทำนายศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 (Sflo) ได้ร้อยละ 95

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการท่องเที่ยวดลادن้ในลุ่มน้ำท่าจีน ประกอบไปด้วย 1)นโยบายประชารัฐ 2) บริบทการตลาดน้ำ 3) ส่วนผสมทางการตลาด 4) นวัตกรรมการสื่อสาร 5)การมีส่วนร่วมของประชารัฐ โดยทั้งหมดมีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวดลادن้ในลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล แตกต่างในรายละเอียด โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน 6)นโยบายประชารัฐ บริบทการตลาดน้ำ ส่วนผสมทางการตลาด นวัตกรรมการสื่อสาร การมีส่วนร่วมของประชารัฐ และมาตรฐานตลาดน้ำสามารถร่วมกันทำนายศักยภาพการท่องเที่ยวดลادن้ในลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 ได้ร้อยละ 95 จากการศึกษาพบว่าผ่านเกณฑ์ตามที่ได้กำหนด และเมื่อตรวจสอบการประมาณค่าพารามิเตอร์สัมประสิทธิ์อิทธิพลของตัวแปรแฝงที่ทำการศึกษในแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Model)เนื่องจากแบบจำลองสมการโครงสร้างตามสมมุติฐานการวิจัยไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงให้การยอมรับแบบจำลองสมการโครงสร้างที่ได้พัฒนาและปรับแก้แล้ว ในการประมาณค่าพารามิเตอร์ทั้งในส่วน of แบบจำลองการวัด ที่แสดงให้เห็นถึงค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวชี้วัดกับตัวแปรแฝง และแบบจำลองโครงสร้าง ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงด้วยกันเองตามสมมุติฐานการวิจัยที่กำหนด

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการการท่องเที่ยวดลادن้ในลุ่มน้ำท่าจีน ประกอบไปด้วย 1)นโยบายประชารัฐ 2) บริบทการตลาดน้ำ 3) ส่วนผสมทางการตลาด 4) นวัตกรรมการสื่อสาร 5) การมีส่วนร่วมของประชารัฐ โดยทั้งหมดมีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวดลادن้ในลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 6)นโยบายประชารัฐ โดยทั้งหมดมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพการท่องเที่ยวดลادن้ในลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 ที่เป็นต้นแบบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะตลาดน้ำเพื่อนำไปศึกษากำหนดทิศทางในการพัฒนาปรับปรุงและสร้างตลาดน้ำอย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงCFCPM MODEL แบบจำลองศักยภาพการท่องเที่ยวดลادن้ในลุ่มน้ำท่าจีนยุค 4.0

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการการท่องเที่ยวดลادنน้ำในลุ่มน้ำท่าจีน

ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาซึ่งได้นำข้อมูลจากการตรวจสอบการประมาณค่าพารามิเตอร์สัมประสิทธิ์อิทธิพลของตัวแปรแฝงที่ทำการศึกษาในแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Model) ที่ปรับแก้ไขจนสามารถสรุปผลการวิจัยอันสมบูรณ์ได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการการท่องเที่ยวดลادنน้ำในลุ่มน้ำท่าจีน ประกอบไปด้วย 1) นโยบายประชารัฐ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนราวุธ บัวขวัญ (Buakwan, 2012) ที่กล่าวว่า รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องให้เหมาะสมกับบริบทของตลาดน้ำนั้นๆ มีการจัดการลักษณะประชาคมมีทุกภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดเป้าหมายวางแผน มุ่งสู่การสร้างเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต โดยเน้นกลยุทธ์ในการจัดการเพื่อพัฒนาและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวสู่แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง สอดคล้องกับผลงานการวิจัยของนพรัตน์ สุทธิถก (Sutthitakon, 2013) ที่กล่าวว่า การจัดการตลาดน้ำ เพื่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ต้องมีการประชุมเชิงปฏิบัติการทำให้เกิดแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวดลادنน้ำประกอบด้วย 7 โครงการ คือ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงภูมิทัศน์และจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก การอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาสิ่งแวดล้อม มัคคุเทศก์น้อย การจัดที่พัก แบบโฮมสเตย์ การวางแผนโบราณ และการขึ้นจักรยานท่องเที่ยว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของคมลักษณ์ สงทิพย์ (Songthip, 2014) ที่ได้กล่าวว่า เจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ โดยปฏิบัติงานมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ 2) บริบทการตลาดน้ำ จูฑาธิปต์ จันทร์เอียด (Junead, 2017) ที่กล่าวว่า แผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในจังหวัดสมุทรสงคราม มีปัญหาจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล มีมลพิษทางน้ำ และปัญหาน้ำทะเลรุกล้ำพื้นที่น้ำจืด ผลการศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนแบบบูรณาการของจังหวัดสมุทรสงครามก็ไม่ได้ส่งผลกระทบมากนัก และกลับพบว่าจังหวัดสมุทรสงครามมีศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวของพื้นที่ มากที่สุด 3) ส่วนประสมทางการตลาด ผลงานวิจัยของทินกฤต รุ่งเมือง (Rungmuang, 2015) ที่กล่าวว่า ด้านวิถีชีวิตท้องถิ่น การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้รูปแบบมีชื่อเรียกว่า “kms-nongkhao model” ผลการทดลอง ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อความสมดุลตามหลักธรรมาภิบาล ทำให้ทราบถึงแนวทางการกระจายรายได้ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ กิจกรรมที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี 4) นวัตกรรมสื่อสาร สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เจตน์สฤกษ์ อังศุกาญจนกุล (Angsukan, 2014) ที่กล่าวว่า ตัวแบบในการบริหารจัดการตลาดน้ำชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยปัจจัยบริบทชุมชน ปัจจัยการมีส่วนร่วมของภาคชุมชน ภาครัฐและภาคเอกชน ปัจจัยการบริหารโดย คณะกรรมการและการวางแผนการบริหารงานโดยคำนึงถึงบริบทและความต้องการของชุมชนที่สำคัญ คือการบูรณาการการจัดการของไตรภาคีคือ ภาครัฐ เอกชน และภาคท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสมดุลของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของทินกฤต รุ่งเมือง (Rungmuang, 2015) ที่กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริม

เครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมีการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมระดับชุมชน และหน่วยงานภาครัฐการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทั้งหมดมีอิทธิพลทางตรงต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 ที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน 6) นโยบายภาครัฐ บริบทการตลาดน้ำส่วนผสมทางการตลาด นวัตกรรมสื่อสาร การมีส่วนร่วมของภาครัฐ สามารถร่วมกันทำนายศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน ยุค 4.0 ได้ร้อยละ 95 สอดคล้องกับผลงานวิจัยของของผกาภาส ชัยรัตน์ และชวลีย์ ณ ถลาง (Chairatana & Na Thalang 2017) ที่กล่าวว่า ทางการท่องเที่ยว ด้านกระบวนการบริการทางการท่องเที่ยว ด้านการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว รวมถึงมีการจัดการร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น เพื่อให้เกิดการวางแผนการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน ได้แก่ ด้านกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ด้านธรรมชาติด้านมหกรรมและเทศกาลประเพณี ด้านการให้บริการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการประสานงานเพื่อขอความร่วมมือและสนับสนุนจากหน่วยงานหรือบุคคลสำคัญในท้องถิ่น เพื่อช่วยผลักดันนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ (Mangkornkaewwikul, and Siriwatthanakul 2020)

2. แบบจำลองศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีนยุค 4.0

จากการศึกษาพบว่าแบบจำลองศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีนยุค 4.0 พบว่าผ่านเกณฑ์ตามที่ได้กำหนดไว้ และเมื่อตรวจสอบการประมาณค่าพารามิเตอร์สัมประสิทธิ์อิทธิพลของตัวแปรแฝงที่ทำการศึกษาในแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Model) เนื่องจากแบบจำลองสมการโครงสร้างตามสมมุติฐานการวิจัยไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงให้การยอมรับแบบจำลองสมการโครงสร้างที่ได้พัฒนาและปรับแก้แล้ว ในการประมาณค่าพารามิเตอร์ทั้งในส่วน of แบบจำลองการวัด ที่แสดงให้เห็นถึงค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวชี้วัดกับตัวแปรแฝง และแบบจำลองโครงสร้าง ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงด้วยกันเองตามสมมุติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

1. สำหรับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ควรมีการกำหนดมาตรฐานตลาดน้ำเฉพาะ เพื่อสร้างคุณภาพเชิงลึกให้ตลาดน้ำลุ่มน้ำท่าจีน หรือตลาดน้ำไทยให้สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือเชิงอนุรักษ์ สู่สากล
2. หน่วยงานภาครัฐควรจะต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการบริการนักท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของแม่น้ำท่าจีนอย่างต่อเนื่อง และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทุนกาลเวลา ยุคสมัยอยู่ตลอดให้แหล่งท่องเที่ยวของตลาดน้ำมีความสวยงาม โดดเด่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเก็บภาพถ่ายความทรงจำได้ตามนวัตกรรมสื่อสารของแต่ละยุคสมัย และสามารถใช้ประโยชน์ได้จริง

3. หน่วยงานภาครัฐในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรกระจายอำนาจและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับท้องถิ่นตามลำดับให้มากกว่านี้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตลาดน้ำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว และกลุ่มผู้ประกอบการในการเจรจาทางการค้า

References

- Angsukan, J. (2013). *Sustainable Tourism Market Management Model in the Lower Central Region of Thailand*. (Master's Thesis). Valaya Alongkorn Rajabhat University, Thailand.
- Buakwan, N. (2012). *A Model of Floating Market Management for Cultural Tourism: A Case Study of Klonghae Floating Market, Hatyai District, Songkhla Province*. (Master's Thesis). Prince of Songkla University, Thailand.
- Chairatana, P. & Na Thalang, C. (2017). Potential of Tourism Resources in Udon Thani Province. *Journal of Dusit Thani College*. 11(2), 124-142.
- Chaoprasert, C. (2005). *Marketing of Services*. Bangkok: Se-Education.
- Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports. (2015). *Thailand Tourism Standard Tourism Management*. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.
- Department of Tourism. (2016). *Tourist Statistics*. Retrieved February, 26, 2020, from <https://www.e-unwto.org/toc/unwtotfb/current>
- Hirunthet, W. (2011). *Satisfaction of Foreign Tourists with the service of Tourist Police in Khao San Road*. (Master's Thesis). Ratchaphruek College Bangkok, Thailand.
- Joreskog, K.G. & Sorbom, D. (1996). *Lisrel 8: Structural Equation Modeling with the SIMPLIS Command Language*. Chicago: Scientific Software International.
- Junead, J. (2017) Integrated Strategic Plan for Sustainable Tourism Development in Samutsongkhram Province. *Journal Liberal Arts Review*. 12(23), 85-96
- Kotler, P. and Keller, K. L. (2016). *Marketing Management*. (15th ed.) Edinburgh: Pearson Education.
- Lapluechai, P. (2003). *Satisfaction of Thai Tourists Towards Tourism Market Management. Easy to Operate Ratchaburi and Tha Kha Water Market, Samut Songkhram Province*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand.
- Mangkornkaewwikul, S. & Siriwatthanakul, S. (2020). Problems in Implementation of Public Policy of Local Government Organization: A Case Study of Sao-cha-ngok Sub-district Administration Organization. *Journal of Arts Management*. 4(2), 205-222.

- Phuaphisit, P., Suphadiloklak, R., Taiwan, A. & Chaiwan, W. (2016). Sustainable Development of Administrative Management: Case Study in Wat Takhian Floating Market. *Journal of Research, RMUT Pranakorn*. 9(2), 44-55
- Rungmuang, T. (2015). The Model Development of Creative Tourism in order to Enhance the Network of Tourism Activities of DVARAVATI Four Provinces, *Romphruek Journal*. 33(1), 138-162
- Sirisatidkid, C. S. (2015) The Problem of the Accessibility and Use of the Resources in the Swamp Forest Before and After the Introduction of the Pakphanang River Basin Development Project. *Inthaninthaksin Journal*. 9(2), 37-60.
- Songthip, K. (2014). *People's Participation in Convention Tourism Management: A Case Study of Wat Takhian Floating Market, Bangkrauy District, Nonthaburi Province*. (Master's Thesis). Graduate school: Business University. Bangkok
- Sutthikon, N. (2013). *The Floating Market Management Model to Enhance Community-Based Tourism Development*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University, Thailand.
- Tangtenglam, S. (2019). Factors Affecting to Chatuchak Weekend Market of Foreigner Tourists. *Journal of Arts Management*. 3(3), 141-152.
- Worrakawin, K. (2020). Creativity for Perceptual Tourism in Sandstone Geomorphology of Pa-Tam and Sam-Pan-Bok Geologic Park, Ubon Ratchathani Province. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*. 3(2), 156-169.

การพัฒนารอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู*

The Development of a Framework of Teaching Practice Competencies in School for Pre-service Teachers

¹แพรวนภา เรียงริลา, ดนุลดา จามจุรี, มนตรี แยมกสิกร และสุนีย์ เหมะประสิทธิ์

¹Praewnapa Riengrila, Danulada Jamjuree, Montree Yamkasikorn

and Sunee Haemaprasith

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

The Graduate School, Srinakharinwirot University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: prae_w16@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู 2) พัฒนาแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 พัฒนารอบสมรรถนะจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับรางวัลการสอนดีเด่น และระยะที่ 2 พัฒนาแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู โดยสร้างแบบประเมินในรูปแบบที่ใช้พฤติกรรมกำหนดระดับ (Behaviorally anchored rating scale: BARS) กลุ่มตัวอย่างมี 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ครูที่ได้รับรางวัลการสอนดีเด่น โดยใช้วิธีการเลือกแบบลูกโซ่ จำนวน 10 คน 2) นักศึกษาชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จำนวน 40 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง

ผลการวิจัยพบว่า 1) รอบสมรรถนะการประเมินการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครูมีประกอบด้วย 4 สมรรถนะย่อย คือ (1) สมรรถนะด้านการเข้าใจผู้เรียน (2) สมรรถนะด้านการจัดการเรียนการสอน (3) สมรรถนะด้านการประเมินผลผู้เรียน และ (4) สมรรถนะด้านจิตวิทยา 2) แบบประเมินการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู ประกอบด้วยเกณฑ์การให้คะแนนที่ใช้พฤติกรรมกำหนดระดับ 5 ระดับ และเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละระดับมีความเหมาะสมสอดคล้องกับระดับคุณภาพ มีค่าดัชนี IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และมีค่าความเที่ยงระหว่างผู้ประเมิน คือ นักศึกษาครู อาจารย์นิเทศก์ กับครูพี่เลี้ยง ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (r) = .849

คำสำคัญ: สมรรถนะ; การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา; นักศึกษาครู

* Received March 21, 2020; Revised March 28, 2020; Accepted April 5, 2020

Abstract

The objectives of this research were to 1) develop the framework of teaching practice competencies in school for pre-service teachers 2) develop an assessment instrument of teaching practice competencies in school for pre-service teachers. The research process is divided into 2 phases. Phase 1: develops the competency framework from documentary studies and interviews with teaching experts who have received outstanding teaching awards. and Phase 2: develop an assessment instrument of teaching practice competencies in school for pre-service teachers and creating an evaluation form in behaviorally anchored rating scale (BARS). The sample groups are 2 groups: 1) Teachers with a national teaching award. The researcher selected 10 key informants according to the selection criteria specified by the snowball sampling method. 2) The 5-year pre-service teachers of the Faculty of Education, Loei Rajabhat University, by simple random sampling, a total of 40 samples. Data were analyzed by using content analysis and the reliability coefficient.

The findings were: 1) The teaching practice competencies in school for pre-service teacher's framework consisted of 4 sub-competencies as follows: (1) understanding students' competency, (2) teaching management competency (3) student evaluation competency, and (4) research mind competency. 2) Evaluation form of teaching practice in schools for pre-service teachers. It consists of 5 levels and the criteria of each level are suitable by the quality level, there was the IOC index between 0.80-1.00 and the reliability between raters were at the level of .01 with Pearson's correlation coefficient (r) = .849.

Keyword: Competency; Teaching practice in school; Pre-service teachers

บทนำ

บุคคลที่มีสมรรถนะหรือความสามารถในการใช้ความรู้และทักษะที่มีอยู่ในตนเองและนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์และเป้าหมายในการจัดการศึกษา ซึ่งสมรรถนะเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ทำให้บุคคลสามารถสร้างผลการปฏิบัติงานในงานที่ตนรับผิดชอบให้สูงกว่าเกณฑ์ได้โดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานคนอื่น ๆ (McClelland, 1975) สมรรถนะจึงเป็นมาตรฐานและเครื่องมือที่สำคัญที่ช่วยให้การบริหารงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในการปฏิบัติการสอนมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะสมรรถนะจะเป็นตัวบ่งบอกความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเพื่อให้ครูได้ปฏิบัติหน้าที่และปฏิบัติการสอนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน (Office of the Teacher Civil Service and Educational Personnel Commission, 2006) สมรรถนะจึงมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงานในวิชาชีพครูให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ

ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้แนวการจัดการศึกษาไว้ว่าต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม ครูจำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะเพื่อสนองตอบต่อพันธกิจในการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูง การมีสมรรถนะจะช่วยให้ครูนั้นมีประสิทธิภาพในการทำงาน ดังนั้นสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการฝึกปฏิบัติวิชาชีพครูให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ หากนักศึกษาคูรมีสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่ดีย่อมส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน (Stephen, 1995)

ผลการสำรวจปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่ผ่านมา พบว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมีปัญหาเกิดขึ้นหลายด้าน เช่น การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูยังขาดระบบและรูปแบบที่สามารถสร้างครูที่สามารถไปสร้างความเปลี่ยนแปลงที่เกิดในตัวผู้เรียนและสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2546) ปัญหาคุณภาพของนักศึกษาครูที่ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ปัญหาด้านการสอน (Thongchuea, and Sarataphan, 2014) ปัญหาการจัดเตรียมประสบการณ์วิชาชีพให้กับนักศึกษา โดยเฉพาะด้านการสอนมีการศึกษาและการวิจัยพบว่านักศึกษาครูส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาในการจัดการเรียนรู้ ส่วนใหญ่การสอนเน้นการบรรยายและยังใช้สื่อวัตกรรมการสอนน้อย การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ได้ฝึกฝนให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนไม่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง การควบคุมชั้นเรียนได้ยาก (Office of the Education Council, (2009); Asawasiphongthorn, 2007) จากปัญหาที่เกิดขึ้นล้วนส่งผลต่อผู้เรียนหากผู้สอนไม่มีสมรรถนะในการปฏิบัติการสอน และจากการศึกษางานวิจัยเรื่อง สมรรถนะครูและแนวทางการพัฒนาครูในสังคมที่เปลี่ยนแปลง Dejakup (2008) ได้เสนอให้สถาบันผลิตครูพัฒนานักศึกษาครูให้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน เพื่อให้นักศึกษาครูสามารถปฏิบัติงานในสถานการณจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถก้าวสู่วิชาชีพครูอย่างมั่นใจ สอดคล้องกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยทางการศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะครูของ Darling-Hammond (2000) ที่พบว่า สมรรถนะที่เหมาะสมของครูรวมทั้งนักศึกษาครูจะส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ตามที่คุรุสภาได้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพครูด้านมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพในส่วนของการฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะไว้ 4 ด้าน คือ การจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชาเฉพาะ การประเมิน ปรับปรุง และพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน การทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียน และการจัดทำรายงานผลการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในหลาย ๆ ด้าน ประกอบกับความคาดหวังของสังคมที่มีต่อวิชาชีพครูที่นอกจากครูจะต้องเป็นผู้ที่มีทั้งภูมิรู้และภูมิธรรมแล้วจะต้องเป็นผู้ที่แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นผู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้น ทำให้สมรรถนะที่กำหนดไว้เดิมนั้นไม่เพียงพอและไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับนักศึกษาครูยุคใหม่ในการพัฒนาตนเองเพื่อนำไปพัฒนาผู้เรียนต่อไป

ดังนั้นเพื่อให้การผลิตนักศึกษาครูให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการประกันคุณภาพการศึกษาของนักศึกษาที่จะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในสถานศึกษาให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการของสถานศึกษาและเป็นไปตามเกณฑ์ของคุรุสภาผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนารอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอน

ในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานักศึกษาครูอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เตรียมความพร้อมในการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครูในรูปแบบที่เหมาะสมซึ่งจะส่งผลให้นักศึกษาครูมีสมรรถนะหลักที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพครูอย่างครบถ้วน อีกทั้งยังเป็นแนวทางให้นักศึกษาครูนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองให้มีสมรรถนะหลักที่จำเป็นตามมาตรฐานวิชาชีพครูในการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู
2. เพื่อพัฒนาแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ดำเนินการในลักษณะการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. การดำเนินการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 มีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ดังนี้ 1) เป็นครูมีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย 5 ปีขึ้นไป 2) เป็นครูที่ได้รับรางวัลการสอนดีเด่นในระดับประเทศ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักตามเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนดด้วยวิธีการเลือกแบบลูกโซ่ (Snow ball sampling) และสัมภาษณ์เชิงลึกจนข้อมูลอิ่มตัว มีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวนทั้งสิ้น 10 คน

2. การดำเนินการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 2

ประชากร คือ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 489 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 40 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เกี่ยวกับสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงพฤติกรรม (Behavioral event interview) โดยใช้เทคนิค STAR ได้แก่ คำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ (Situation - S) คำถามเกี่ยวกับภาระหน้าที่ (Task - T) คำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติ (Action - A) และคำถามเกี่ยวกับผลการปฏิบัติ (Results - R) โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ ดังนี้

- 1) ความคิดเห็นและประสบการณ์ของท่านต่อการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา
- 2) สมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่จำเป็นสำหรับครูมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใดสมรรถนะเหล่านี้จึงจำเป็น กรุณายกตัวอย่างหรือเล่าจากประสบการณ์ของท่านเอง

3) พฤติกรรมใดบ้างที่แสดงออกถึงสมรรถนะของครูในการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาได้ดีมีประสิทธิภาพ และท่านใช้วิธีการใดวัดพฤติกรรมเหล่านั้น

4) จากการปฏิบัติการสอนดังกล่าวผลการปฏิบัติการสอนต่อผู้เรียนเป็นอย่างไร

2. แบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อขออนุญาตดำเนินการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ได้มีการนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสม และความสะดวกของผู้ให้สัมภาษณ์

2. สัมภาษณ์เชิงลึกตามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยใช้เทคนิค STAR กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างน้อย 10 คน และจะหยุดการสัมภาษณ์เมื่อข้อมูลมีความอิ่มตัว (Saturation of data) ทั้งนี้ก่อนการดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขออนุญาตให้ผู้สัมภาษณ์บันทึกเสียงร่วมด้วย และหลังจากที่เก็บข้อมูลแล้วนำมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาถอดเทป จัดระเบียบข้อมูล ตีความให้ความหมายด้วยการนำข้อความสำคัญ (Significant statements) ที่ได้มาจัดหมวดหมู่ (Categories) ของสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา และพฤติกรรมบ่งชี้สมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา

2. การวิเคราะห์ข้อมูลผลการตรวจสอบความตรง (Validity) ของการตีความพฤติกรรมบ่งชี้และระดับสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน และผลการประเมินความสอดคล้องของแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู ใช้การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ถ้ามีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป สามารถนำไปใช้ได้

3. การตรวจสอบหาความเที่ยงระหว่างผู้ประเมิน (Inter-rater reliability: IRR) ของแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู ด้วยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient)

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนารอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู

1. ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์สมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาด้วยการใช้การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary analysis) เกี่ยวกับสมรรถนะของครูจากฐานข้อมูล TCI ระหว่างปี 2550-2560 จำนวน 8 เล่ม จากฐานข้อมูล Google Scholar ระหว่างปี 2010-2017 จำนวน 3 ฉบับ และจากแนวคิดสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ (ครูสุภา) งานในหน้าที่ครู ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ESD) นำมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้กรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู 4 สมรรถนะ แล้วนำมาเป็นกรอบในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

2. สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนที่ได้รับรางวัลการสอนดีเด่นโดยพิจารณาจากผลการคัดเลือกครูดีเด่นระดับประเทศตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2542-2560 จำนวน 10 คน

3. นำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับผลการวิเคราะห์เอกสารมาจัดทำพฤติกรรมบ่งชี้และระดับสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาคูทั้ง 4 สมรรถนะย่อย

4. นำพฤติกรรมบ่งชี้และระดับสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาคูทั้ง 4 สมรรถนะย่อยไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิชาชีพครู จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรง (Validity) ของการตีความ โดยพิจารณาความสอดคล้อง (IOC) และปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 2 การพัฒนาแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาคู

1. นำกรอบสมรรถนะและพฤติกรรมบ่งชี้มาสร้างแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาคูทั้ง 4 สมรรถนะย่อย ซึ่งเป็นแบบประเมินที่ใช้พฤติกรรมกำหนดระดับ (Behaviorally anchored rating scale: BARS) 5 ระดับ และมีข้อความแบบปลายเปิดในส่วนของพฤติกรรมที่แสดงออกเฉพาะของสมรรถนะในแต่ละด้านสำหรับผู้ประเมินแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงออก

2. ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหาในแบบประเมินสมรรถนะปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาคูโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

3. ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) แบบประเมินสมรรถนะปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาคูโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

4. นำแบบประเมินสมรรถนะไปทดลองใช้ (Try out) กับนักศึกษาคูที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน เพื่อหาความเป็นปรนัยของแบบประเมิน และนำไปตรวจสอบความเที่ยงระหว่างผู้ประเมิน (Inter-rater reliability: IRR) ได้แก่ ครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนักศึกษาคู ด้วยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient)

การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โครงการวิจัยเลขที่ SWUEC/E-059/2561 ผู้วิจัยได้พิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลโดยอธิบายให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย และสิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย ซึ่งข้อมูลทั้งหมดจะเก็บเป็นความลับและทำลายเอกสารหลังเสร็จสิ้นการทำวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. กรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาคู มีจำนวน 4 สมรรถนะย่อย สมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาคูที่วิเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยมีความสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกครูที่ได้รับรางวัลการสอนดีเด่น และกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1) สมรรถนะด้านการเข้าใจผู้เรียน หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของนักศึกษาครูถึงความสามารถในการจัดสภาพบรรยากาศในชั้นเรียน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้เรียน เข้าใจธรรมชาติและ ความแตกต่างของผู้เรียนและสามารถกำกับดูแลชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) สมรรถนะด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของนักศึกษาครูถึงความสามารถในการออกแบบการสอน สร้างและใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและทำห้ความสามารถของผู้เรียน สามารถปฏิบัติการสอนได้อย่างมั่นใจ

3) สมรรถนะด้านการประเมินผลผู้เรียน หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของนักศึกษาครูถึงความสามารถในการออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ สร้างและเลือกใช้เครื่องมือวัดผลและประเมินผลที่มีคุณภาพ ตัดสินและประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน และรายงานผลการประเมินได้อย่างถูกต้อง

4) สมรรถนะด้านจิตวิจย หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของนักศึกษาครูถึงความสามารถในการแสวงหาความรู้โดยการสืบเสาะหาความรู้ แสวงหาความรู้ รู้จักตั้งคำถาม การสังเกตสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน และนำมาเป็นประเด็นในการวิจัย หรือแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอน

2. แบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู พัฒนามาจากกรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครูที่ได้จากการสังเคราะห์จากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก มีรายละเอียดดังนี้

1) แบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู มี 4 ด้าน คือ 1) สมรรถนะด้านการเข้าใจผู้เรียน 2) สมรรถนะด้านการจัดการเรียนการสอน 3) สมรรถนะด้านการประเมินผลผู้เรียน และ 4) สมรรถนะด้านจิตวิจย เป็นแบบประเมินที่ใช้พฤติกรรมกำหนดระดับ 5 ระดับ ในแต่ละสมรรถนะให้คะแนน คือ ระดับที่ 0 – 4 โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้และระดับสมรรถนะในแต่ละด้าน แสดงได้ดังนี้

สมรรถนะด้านการเข้าใจผู้เรียน

ระดับที่ 0: ไม่แสดงสมรรถนะด้านนี้หรือแสดงอย่างไม่ชัดเจน

ระดับที่ 1: เข้าใจธรรมชาติและความแตกต่างของผู้เรียน แสดงออกถึง ความสามารถในการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน วิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนรายบุคคล วิเคราะห์ความต้องการและความสนใจของผู้เรียนรายบุคคล และนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

ระดับที่ 2 : แสดงสมรรถนะระดับที่ 1 และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้เรียน แสดงออกถึงความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน เป็นมิตรและเป็นกันเองกับผู้เรียน ยิ้มแย้มแจ่มใส รู้จักผู้เรียนอย่างทั่วถึง สามารถเลือกใช้วิธีการแสดงออกต่อผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

ระดับที่ 3 : แสดงสมรรถนะระดับที่ 2 และมีความสามารถในการจัดสภาพบรรยากาศในชั้นเรียน แสดงออกถึงความสามารถในการสร้างสภาพแวดล้อมกายภาพเพื่อให้ผู้เรียนสนใจเรียน จัดมุมประสบการณ์ และสื่อที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

ระดับที่ 4 : แสดงสมรรถนะระดับที่ 3 และสามารถกำกับดูแลชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แสดงออกถึงการกำหนดข้อตกลง กฎ กติกาในชั้นเรียนร่วมกันกับผู้เรียน สามารถควบคุมชั้นเรียนและสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้

สมรรถนะด้านการจัดการเรียนการสอน

ระดับที่ 0: ไม่แสดงสมรรถนะด้านนี้หรือแสดงอย่างไม่ชัดเจน

ระดับที่ 1: สามารถออกแบบการสอนได้ดี แสดงออกถึงความรู้และความเข้าใจด้านการจัดการเรียนรู้ สามารถกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ได้อย่างชัดเจน เลือกกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาเหมาะสมกับความสามารถและความต้องการของผู้เรียน และเรียงลำดับกิจกรรมการเรียนการสอน และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้สอดคล้องกัน

ระดับที่ 2 แสดงสมรรถนะระดับที่ 1 และสามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง แสดงออกถึงความสามารถในการเขียนกิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับขั้นตอน องค์ประกอบในแผนมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นไปตามจุดประสงค์ของบทเรียน เลือกใช้กลยุทธ์การเรียนการสอนและทรัพยากรที่หลากหลาย กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และสามารถเลือกใช้วิธีการวัดและประเมินผลได้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

ระดับที่ 3 : แสดงสมรรถนะระดับที่ 2 และสามารถสร้างและใช้สื่อการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แสดงออกถึงความสามารถในการเลือกใช้สื่อการสอน นวัตกรรม เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งในโรงเรียนและในท้องถิ่น ใช้สื่อการสอนมีความแปลกใหม่และเหมาะสมกับเนื้อหา ผู้เรียน และกิจกรรมการเรียนการสอน เลือกใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในการผลิตสื่อ/นวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนที่น่าสนใจ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสืบค้นข้อมูลสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและแบ่งปันข้อมูล

ระดับที่ 4 : แสดงสมรรถนะระดับที่ 3 และสามารถปฏิบัติการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แสดงออกถึงความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตรงตามแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนตามที่กำหนดไว้ สร้างความสนใจ เสริมแรงทางบวกให้แก่ผู้เรียน และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกครั้ง มีเทคนิคในการนำเสนอบทเรียนที่ผู้เรียนเข้าใจง่าย สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ และมีความมั่นใจในการสอน

สมรรถนะด้านการประเมินผลผู้เรียน

ระดับที่ 0: ไม่แสดงสมรรถนะด้านนี้หรือแสดงอย่างไม่ชัดเจน

ระดับที่ 1: มีความสามารถในการออกแบบการวัดและประเมินผล แสดงออกถึงการกำหนดองค์ประกอบในการวัดและประเมินผลได้ครบถ้วน และกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลอย่างหลากหลายเหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และผู้เรียนสามารถเลือกใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลได้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียน

ระดับที่ 2 : แสดงสมรรถนะระดับที่ 1 และสามารถสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผล แสดงออกถึงความสามารถในการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหา สามารถสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลและนำไปปฏิบัติจริงได้ และหาคุณภาพของเครื่องมือวัดและประเมินผลได้

ระดับที่ 3 : แสดงสมรรถนะระดับที่ 2 และมีความสามารถในการตัดสินและประเมินผลการเรียนรู้ แสดงออกถึงความสามารถในการวิเคราะห์ผลการจัดการเรียนการสอน ประเมินผลอย่างเที่ยงตรง ยุติธรรม และเชื่อถือได้ ประเมินผลตามวิธีการที่ออกแบบ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน และมีการประเมินผลก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน

ระดับที่ 4 : แสดงสมรรถนะระดับที่ 3 และสามารถสะท้อนผลการประเมินการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน แสดงออกถึงการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวกแก่ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง และนำผลการประเมินไปใช้วางแผนการจัดการเรียนการสอนในครั้งต่อไป

สมรรถนะด้านจิตวิสัย

ระดับที่ 0 : ไม่แสดงสมรรถนะด้านนี้หรือแสดงอย่างไม่ชัดเจน

ระดับที่ 1: มีความสามารถในการตั้งคำถาม แสดงออกถึงการพยายามมองเห็นปัญหาจากการสังเกตว่าเกิดอะไรขึ้นและนำมาตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นหรือเรื่องที่สนใจอยู่เป็นประจำ สามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา

ระดับที่ 2 : แสดงสมรรถนะระดับที่ 1 และการแสวงหาความรู้ แสดงออกถึง ความสามารถในการค้นหาคำตอบจากประเด็นคำถามที่สงสัยและหาแนวทางแก้ปัญหา กระตือรือร้นสนใจที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา แสวงหาข้อมูลหรือคำตอบจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ

ระดับที่ 3 : แสดงสมรรถนะระดับที่ 2 และความสามารถในการแก้ปัญหาในชั้นเรียน แสดงออกถึงความสามารถในการสร้างหรือเลือกใช้นวัตกรรมที่นำมาใช้แก้ปัญหาได้สอดคล้องกับสาเหตุของปัญหา

ระดับที่ 4 : แสดงสมรรถนะระดับที่ 3 และการวางแผนการดำเนินการวิจัย แสดงออกถึง ความสามารถในการออกแบบการดำเนินการวิจัยที่ชัดเจนสอดคล้องกับสภาพปัญหา และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

2) ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของพฤติกรรมบ่งชี้ของสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้ออยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และผลการตรวจสอบความเที่ยง (Inter-rater Reliability) ระหว่างครูพี่เลี้ยงประเมินนักศึกษาครู อาจารย์นิเทศก์ประเมินนักศึกษาครู กับนักศึกษาครูประเมินตนเอง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (r_{xy}) = .849

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย ประกอบด้วย 3 ประการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครูที่ได้พัฒนาขึ้นนี้สถาบันการผลิตครูสามารถนำไปใช้เป็นบรรทัดฐานในการกำหนดคุณลักษณะและพฤติกรรมบ่งชี้ของนักศึกษาครูในการปฏิบัติ

การสอนในสถานศึกษา ตลอดจนนำแบบประเมินไปใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินระดับสมรรถนะแต่ละด้านของนักศึกษาครูเพื่อประโยชน์ในการพัฒนานักศึกษาครูให้มีสมรรถนะการปฏิบัติการสอนที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะวิชาชีพครูเป็นวิชาชีพที่ช่วยพัฒนาเยาวชนของชาติให้มีความสมบูรณ์ในทุกด้าน ดังพระราชโองาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันพุธที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 ความตอนหนึ่งว่า “...อาชีพครูถือว่าสำคัญอย่างยิ่ง เพราะครูมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ ให้เจริญมั่นคง และก่อนที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญได้นั้นจะต้องพัฒนาคน ซึ่งได้แก่ เยาวชนของชาติเสียก่อน เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าสมบูรณ์ทุกด้านจึงสามารถช่วยกันสร้างความเจริญให้แก่ชาติต่อไปได้...” จากพระราชโองาของสมเด็จพระเทพฯ ตามที่ได้ัญเชิญมากล่าวไว้ข้างต้นเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นถึงความสำคัญของครูที่มีต่อความเจริญของบุคคลและชาติบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง ชาติบ้านเมืองจะเจริญได้เพราะประชาชนในชาติได้รับการศึกษาที่ดี และมีครูที่มีคุณภาพ (Office of Educational Administration Chiang Mai Rajabhat University, 2019)

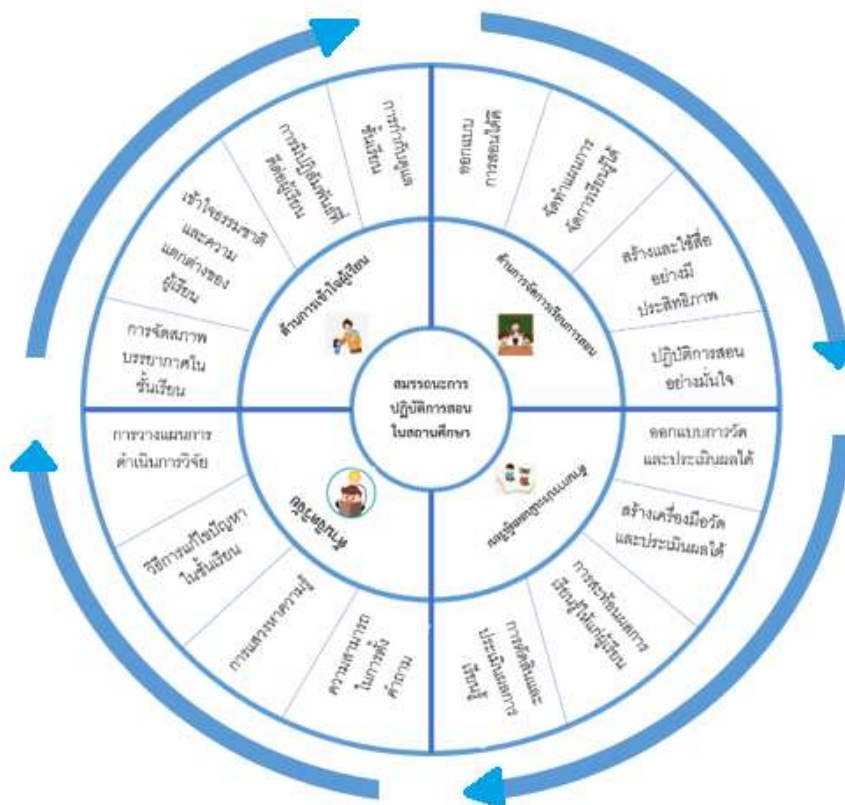
2. การพัฒนากรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษาครู ประกอบด้วยสมรรถนะที่พัฒนาขึ้น 4 สมรรถนะย่อย ได้มาจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะของคุรุสภา และงานในหน้าที่ครู นำมาร่วมในการสังเคราะห์สมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาได้สมรรถนะย่อยในการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาดังนี้ 1) สมรรถนะด้านการจัดการเรียนการสอน 2) สมรรถนะด้านการเข้าใจผู้เรียน 3) สมรรถนะด้านการประเมินผลผู้เรียน 4) สมรรถนะด้านจิตวิสัย ซึ่งมีสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 โดยกรอบสมรรถนะที่พัฒนาขึ้น จำนวน 4 ด้านนี้ มีความเหมาะสมกับการประเมินการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษาครู สอดคล้องกับสมรรถนะของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ได้แก่ การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการชั้นเรียน การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน (Office of the basic education commission, 2010)

3. แบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษาครูพัฒนามาจากการสังเคราะห์กรอบสมรรถนะในขั้นตอนที่ 1 เป็นแบบประเมินที่ใช้พฤติกรรมกำหนดระดับ 5 ระดับ ซึ่งจากการศึกษาการประเมินสมรรถนะพบว่า สมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรม ดังนั้น วิธีการประเมินพฤติกรรมของนักศึกษาครูว่านักศึกษาครูได้แสดงพฤติกรรมที่สะท้อนสมรรถนะตามที่ควรจะเป็นหรือไม่ คือ การประเมินสมรรถนะโดยใช้แบบประเมินที่ใช้พฤติกรรมกำหนดระดับ (BARS) ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพรวมของสมรรถนะทุกระดับ และช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการตัดสินใจให้คะแนนเนื่องจากมีคำอธิบายในแต่ละระดับที่กำหนดไว้ ทำให้เกิดความชัดเจนในการแปลความหมายของพฤติกรรมในระดับต่าง ๆ สอดคล้องกับ Wanichthanom (2005) กล่าวว่า การประเมินโดยใช้พฤติกรรมกำหนดระดับจะทำให้เห็นภาพรวมของสมรรถนะทุกระดับ มีความตรงไปตรงมา โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดโดยไม่ตั้งใจมีน้อยกว่า

องค์ความรู้ใหม่

จากการพัฒนากรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครูด้วยการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกทำให้ได้กรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครูประกอบไปด้วย 4 สมรรถนะย่อย โดยมีการแสดงออกของพฤติกรรมกำหนดไว้จากระดับไม่แสดงพฤติกรรม (ระดับ 0) และระดับที่แสดงพฤติกรรมตั้งแต่ระดับที่ 1-4 ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครู

สรุป

กรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครูที่พัฒนาขึ้น ประกอบไปด้วย สมรรถนะย่อย 4 สมรรถนะ ได้แก่ สมรรถนะด้านการเข้าใจผู้เรียน สมรรถนะด้านการจัดการเรียนการสอน สมรรถนะด้านการประเมินผลผู้เรียน และสมรรถนะด้านจิตวิจัย และแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษามีค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้ออยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และความเที่ยง (Inter-rater Reliability) ระหว่างผู้ประเมิน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (r_{xy}) = .849

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่ากรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครูนั้นสอดคล้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้

1.1 คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์สามารถนำกรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาครูที่จะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษานั้นมีคุณภาพมีความน่าเชื่อถือ ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้

2.1 ครูพี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์สามารถนำเครื่องมือนี้ไปใช้ในการพัฒนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาครูเพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการชี้แนะแนวทางการเป็นครูที่ดีให้กับนักศึกษาครูได้

2.2 นักศึกษาครูสามารถนำแบบประเมินนี้ไปใช้ในการกำกับตนเองและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพ

ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. นำแบบประเมินสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครูไปประเมินนักศึกษาครูก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในโรงเรียนเพื่อจะได้นำข้อมูลมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่นักศึกษาครูยังขาดหรือบกพร่อง

2. นำกรอบสมรรถนะการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาครูนี้ไปพัฒนาต่อยอดเพื่อให้ครอบคลุมสมรรถนะในการออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาครูและสอดคล้องกับการนโยบายของสถานศึกษาที่เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

References

- Asawasiphongthorn, K. (2007). State of training problems, teacher experience and development guidelines Experience in the teaching profession in a student's perspective Chandrakasem Rajabhat University. *Journal of Khru Chantasan*. 10(2), 64-70.
- Darling - Hammond, L. (2000). Teacher quality and student achievement: A review of state policy evidence. *Education Policy Analysis Archives*. 8(1), 24-27.
- Dejakup, P. (2008). *Teacher competencies and guidelines for teacher development in a changing society*. Bangkok: bureau of academic affairs and educational standards.
- McClelland, D.C. (1975). *A Competency model for human resource management specialists to be used in the delivery of the human resource management cycle*. Boston: Mcber.
- Office of Educational Administration Chiang Mai Rajabhat University. (2019). *Teacher Profession Chiang Mai Rajabhat University*. Retrieved February, 29, 2020 from http://tn-uriya.blogspot.com/p/1_14.html
- Office of the Basic Education Commission. (2010). *Teacher Competency Assessment Guide*. Retrieved March, 24, 2020 from <http://gpa.tmk.ac.th/teacher/capacity.pdf>

- Office of the Education Council. (2009). *The research report on conditions, problems and solutions for teaching and learning that affect the quality of learner's development in basic education*. Bangkok: V.T.C. Communication.
- Office of the Teacher Civil Service and Educational Personnel Commission. (2006). *Rules and methods of development Teacher civil service to have or advance to academic standing, special expertise, and expertise*. Bangkok: Office of the Teacher Civil Service and Educational Personnel Commission.
- Thongchuea, S. & Sarataphan, N. (2014). Professional Experience Training Problems of Home Economics Education Student Teachers, Faculty of Education, Kasetsart University. *Kasetsart Educational Review*. 29(2), 193-201.
- Thorndike, R. (2005). *Measurement and Evaluation in Psychology and Education*. (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Wanichthanom, R. (2005). Competency applied for human resource management. *Official Journal*. 50(2), 21-28.

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครู ปากเซ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*

The Strategy for Development of Research Competencies of Teacher in Pakse Teacher Training Colleges, Lao PDR

¹สมชัย เทพสมบัติ, กิติรัตน์ สีหพันธ์ และจินณวัตร ปะโคทัง

¹Somxay Thepsombath, Kitirat Sihaban and Jinnawatra Pakhotang

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

UbonRatchathaniRajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: somxay.tg57@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครู 2) เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครู และ 3) เพื่อประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นการวิจัยแบบประสมผสาน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 7 คน ผู้บริหารงานวิจัยในวิทยาลัยครูปากเซ 15 คน และครูวิทยาลัยครู 252 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประเมินยุทธศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของสมรรถนะด้านการวิจัยของครูประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้เบื้องต้นทางการวิจัย ความสามารถในการทำวิจัย การจัดทำโครงการวิจัย การบริหารจัดการโครงการวิจัย คุณลักษณะของนักวิจัย จรรยาบรรณนักวิจัย และบริบทของวิทยาลัยครู 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ ประกอบด้วย 9 กลยุทธ์ได้แก่ ยกย่องสมรรถนะด้านความรู้ ความสามารถทางการวิจัย สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดมีผลงานวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ เสริมสร้างให้ครูเป็นนักวิจัยที่มีคุณธรรมจริยธรรมทางการวิจัย ส่งเสริมให้มีการนำใช้ผลจากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ ส่งเสริมให้มีการส่งงานวิจัยเข้าตีพิมพ์ในวารสารทั้งภายในและนานาชาติ สร้างแรงจูงใจในการทำวิจัยของครู ปรับปรุงระบบสนับสนุนการวิจัย พัฒนาระบบข่าวสารข้อมูลสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการวิจัย และสนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือการวิจัยกับภายนอก 3) ผลการประเมินความสอดคล้องของยุทธศาสตร์ พบว่ายุทธศาสตร์มีความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ในระดับมาก

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์; สมรรถนะด้านการวิจัยของครู; วิทยาลัยครูปากเซ

Abstract

This research article aimed 1) to study the components of the teacher's research competencies 2) to develop the strategies for development of teacher's competencies and 3) to assess the strategies for development of research competencies of Teacher in Pakse Teacher Training Colleges, Lao People Democratic Republic. This research was mixed methods: The Samples included 7 research experts, 15 research administrators of Pakse Teacher Training College, and 252 teachers in Pakse, Savannakhet, and Saravan Teacher Training Colleges by using Purposive Sampling. Research instruments included in- depth interview form, Questionnaire and Assessment form. Data were analyzed using statistical analysis of exploratory factor analysis, content analysis, mean and standard deviation. The research findings were as follows: 1) There were 7 components of the Teachers' research competency which included: Basic research knowledge, The ability to do composite research, The drafting of Research proposal, The management of the research project, The characteristics of the researcher, The researcher ethics, and The context of the Teacher Training Colleges. 2) The strategies for development of research competency of teachers in Pakse Teachers College consisted of 9 strategies, namely: Enhancing knowledge and capability of research competency of teachers, Supporting and promoting research results in various forms, Strengthen teachers as researchers with morality and research ethics, Encouraging the use of research results to develop teaching and learning and to apply them effectively, Encouraging research to be published in both domestic and international journals, Creating motivation in conducting research, Improving the research support system, Developing the information technology system to promote research and academic writing for teachers, And Supporting and promoting external research cooperation. 3) The strategic assessment result shows that the strategy's consistency suitability, feasibility, and utility were found to be consistent at a high level.

Key words: Strategy; Teacher Research competency; Pakse Teacher Training Colleges

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้กำหนดวิสัยทัศน์ถึงปี 2030 ว่าพลเมืองลาวทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน เพื่อให้พวกเขาได้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองที่ดีของชาติมีมีคุณธรรม จริยธรรม มีสุขภาพที่แข็งแรง มีความรู้ความสามารถที่เป็นมืออาชีพ เพื่อพัฒนาประเทศให้ศรีวิไลและยั่งยืน สามารถเชื่อมโยงภาคพื้นและสากลได้ มีการค้นคว้าวิจัย แนวทางนโยบาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาในทุกกระดับ และนำใช้ผลการค้นคว้าวิจัยและการประเมินผลเข้าในการ

วางแผนพัฒนาการศึกษาและกีฬา (Ministry of Education and Sport, 2015) เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ที่ได้กล่าวมานั้น กระทรวงศึกษาธิการ และ กีฬา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการศึกษา โดยยึดหลักการวิจัย และการใช้ผลการวิจัย เป็นสิ่งสำคัญในการวางแผน และการพัฒนา อีกประการหนึ่ง ในการพัฒนาศักยภาพการศึกษานั้น ความสำเร็จ และคุณภาพของสถาบันการศึกษามักบ่งบอกได้ว่า มาจากการพัฒนารูปแบบสมรรถนะของบุคลากร สมรรถนะด้านการวิจัยจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ควรจะได้รับพัฒนาให้กับบุคลากร (Jamjang, 2012)

ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว วิทยาลัยครูเป็นสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของชาติ มีหน้าที่ในการก่อสร้าง และ บำรุงครูให้มีคุณภาพทางด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติในอาชีพครู นอกจากนั้นครูยังต้องมี ความรู้ ความสามารถ ทางด้านการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และการพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม จากบทหลายงานประจำปีของกรมสร้างครูพบว่า จำนวนผลงานการวิจัยของครูมีน้อย ครูยังไม่ได้นำผลการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนมากนัก ผลงานการวิจัยส่วนใหญ่ ไม่ได้มาตรฐาน ไม่สามารถรับรอง และตีพิมพ์ในวารสารทั้งในระดับในประเทศ และ นานาชาติได้ ปัญหา คือ ครูอาจารย์ขาดความรู้ ทักษะด้านการวิจัย ครู อาจารย์ ในระดับผู้บริหารมีภาระงานมากไม่มีเวลาทำการวิจัย วิทยาลัยครูยังไม่มีวิธีการส่งเสริม และการบริหารการวิจัยที่ชัดเจน (Ministry of Education and Sport, 2015) ที่ผ่านมามีหลายโครงการจากองค์กรต่างประเทศ ได้ให้ทุนช่วยเหลือในการพัฒนาครูในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาสมรรถนะทางการวิจัย เฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เช่น โครงการพัฒนาการศึกษาระยะ 2 (EQIP II) โครงการพัฒนาศักยภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานของลาว (BEQUAL) ที่ได้บรรจุโมดูลการวิจัยในปฏิบัติการในชั้นเรียนเข้าในหลักสูตรการฝึกอบรมครูวิทยาลัยครู ขณะเดียวกันหลักสูตรการเรียนการสอนเชิงวิทยาลัยครูก็ได้บรรจุวิชาการวิจัยในชั้นเรียน และ วิชาการวิจัยทางการศึกษา เข้าในหลักสูตรการสร้างครูในทุกกระบวน

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสมรรถนะด้านการวิจัยพบว่า ระดับสมรรถนะด้านการวิจัยประกอบด้วย 3 ระดับได้แก่ระดับต้นๆคือการมีความคุ้นเคยกับการวิจัย ระดับต่อมาคือมีความรู้ในการวิจัย และระดับสูงกว่าคือมีความสามารถในการทำวิจัยนอกจากความรู้ความสามารถที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นนักวิจัยจำเป็นต้องมีสมรรถนะ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณทางการวิจัยอีกด้วย (Faculty of General Dental practice (UK), 2007) ผลจากการศึกษาสมรรถนะที่จำเป็น และสมรรถนะที่พึงประสงค์ในการวิจัยของครูพบว่าครูนักวิจัยมีปัญหาด้านความรู้ ความสามารถทางการวิจัย เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นในการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ (Sengkhambhouthavong, 2014) จากการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการทางด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูพบว่า สมรรถนะทางการวิจัยของครูยังไม่สนองกับความต้องการในการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาครู ยังมีครูจำนวนไม่น้อย ความรู้ ความสามารถ ในการทำการวิจัยยังต่ำ ผลการสำรวจข้อมูลการทำการวิจัยของครูแต่ปี 2015-2017 ครูในวิทยาลัยครูทั้ง 3 แห่งได้แก่ วิทยาลัยครูปากเซ วิทยาลัยครูสะหวันนะเขต และ วิทยาลัยครูสาละวัน มีบทวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารต่างๆ ชาติ 28 บท บทวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่ ในประเทศ และในระดับวิทยาลัยครู 35 บท (Ministry of Education and Sport, 2018)

จากสภาพปัญหา ความสำคัญ และความจำเป็นของการวิจัยที่ได้กล่าวมา และจากการศึกษาสำรวจ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังไม่ปรากฏงานที่ศึกษาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูใน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมทั้งวิทยาลัยครูปากเซ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อยกระดับสมรรถนะด้านการวิจัย และสร้างขีดความสามารถทางการวิจัย รวมทั้งการยกระดับความสามารถในการบริหารจัดการงานวิจัยของวิทยาลัยครูให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบ สมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครู
2. เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูในวิทยาลัยครูปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
3. เพื่อประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน มีการดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะด้านการวิจัยที่จำเป็นสำหรับครูวิทยาลัยครู มี 4 ขั้นตอนย่อยคือ 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านสมรรถนะทางการวิจัย วิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์ข้อมูล กำหนดองค์ประกอบหลัก เพื่อใช้เป็นกรอบในการสัมภาษณ์เจาะลึก 2) สัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย จำนวน 5 คน เลือกผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะจง ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อกำหนดองค์ประกอบ และตัวแปรที่สังเกตได้ของแต่ละองค์ประกอบ เพื่อนำไปเป็นประเด็นในการสอบถาม 3) สอบถามครูในวิทยาลัยครูทั้ง 3 แห่ง ภาคใต้ สาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว จำนวน 252 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบง่ายจากตารางสำเร็จรูปของ Taro Yamane เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ประกอบ ใช้หลักการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) ได้สมรรถนะด้านการวิจัยของครู และนำไปเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ 4) สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อศึกษาข้อมูล สภาพปัญหาและ แนวทางในการพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครู เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ โดยมี 5 ขั้นตอนย่อยคือ 1) ศึกษาผลการประเมิน การประกันคุณภาพการศึกษาภายนอกจากศูนย์ประกันคุณภาพการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและ กีฬา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2) สอบถามผู้บริหาร

งานวิจัย 15 คน ในวิทยาลัยครูปากเซ เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดสอบถาม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ ภาวะคุกคาม เกี่ยวกับการวิจัยในด้าน เพื่อนำเป็นประเด็นในการวิเคราะห์ SWOT 3) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ ภาวะคุกคาม ในการพัฒนาสมรรถนะการวิจัยของครู ในวิทยาลัยครูปากเซ ใช้หลักการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม SWOT Analysis 4) ประชุมปฏิบัติการ กำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นยุทธศาสตร์ และจัดทำร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะการวิจัย ของครูในวิทยาลัยครู 5) ตรวจสอบยุทธศาสตร์ โดยการประชุมสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และวิทยาลัยครูปากเซ จำนวน 9 คน นำผลการวิพากษ์ไปปรับปรุง ยุทธศาสตร์เป็นฉบับสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินยุทธศาสตร์ โดยการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผู้มีส่วนได้เสียในยุทธศาสตร์ ได้แก่ ผู้บริหารงานวิจัย และ ครูในวิทยาลัยครูปากเซ จำนวน 19 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ ประเมินแบบเจาะจง ประเด็นการประเมินได้แก่ ความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และ ประโยชน์ของยุทธศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1) ผลการศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครู 3 แห่งภาคใต้ สาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาวพบว่า สมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

จากภาพที่ 1 สมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 63 ตัวแปร สังเกตได้ดังนี้ 1) ความรู้เบื้องต้นทางการวิจัย ประกอบมี 9 ตัวแปรได้แก่ การแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูล การใช้โปรแกรมสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล การอภิปรายผลจากข้อมูล การสร้างกรอบแนวความคิดในการวิจัย การกำหนดนิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ความรู้ทางด้านสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดตัวแปรในการวิจัย การสะท้อนข้อเสนอแนะ การนำเสนอข้อมูลด้วยตารางและแผนภูมิได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม 2) ความสามารถในการทำวิจัย ประกอบมี 11 ตัวแปรได้แก่ การเขียนและเรียบเรียงรายงานการวิจัยเพื่อการเผยแพร่เป็นภาษาต่างประเทศ การเข้าร่วมประชุมสัมมนาระดับนานาชาติ การสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักวิจัยชาวต่างประเทศ การเขียนโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนการวิจัย การอ่านเอกสารทางวิชาการเป็นภาษาต่างประเทศได้อย่างเข้าใจ การเผยแพร่รายงานการวิจัยในรูปแบบที่เหมาะสมกับผู้ใช้ผลการวิจัย การเขียนรายงานการวิจัยได้ตามระเบียบวิธีสากล การสังเคราะห์งานวิจัย (Synthesis) การปรับแผนในการดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์เพื่อให้งานวิจัยดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ การเขียนรายงานการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการวิเคราะห์งานวิจัย (Analysis) 3) การจัดทำโครงการวิจัย ประกอบมี 3 ตัวแปรได้แก่ การใช้ระเบียบวิธีการวิจัย การออกแบบการวิจัย และการวิเคราะห์เอกสารแลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 4) การบริหารจัดการโครงการวิจัย ประกอบมี 7 ตัวแปรได้แก่ การกำหนดประชากร และการเลือกกลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย การสร้างเครื่องมือวิจัย การระบุขอบเขตของการวิจัยที่จะศึกษา การสรุปผลการวิจัย การวางแผนทำวิจัย และการกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัย 5) คุณลักษณะของนักวิจัย ประกอบมี 13 ตัวแปรได้แก่ การคิดเชิงเหตุผล การคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ และ มีวิจารณ์ญาณ ความสามารถในการสืบค้นข้อมูลทางวิชาการ ความสามารถที่จะเลือกวิชาการหรือเครื่องมือต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการวิจัย ความเป็นคนชอบค้นคว้าหรือริเริ่มงานใหม่ ความกล้าในการวิพากษ์วิจารณ์ด้วยหลักเหตุผลและมีวิจารณ์ญาณ ความเป็นคนช่างสังเกตจดจำและจดบันทึก ความสามารถทางด้านการใช้ภาษาเพื่อเขียนบทวิจัย ความรู้เกี่ยวกับแขนงวิชาหรือเรื่องที่จะทำการวิจัย ความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้ข้อเท็จจริง ความละเอียดรอบคอบและทำงานอย่างเป็นระบบ ความสามารถในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์ 6) จรรยาบรรณนักวิจัย ประกอบมี 12 ตัวแปรได้แก่ความรู้สึที่ดีต่อการวิจัย ความเชื่อต่อหลักเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้ การขอศึกษาเรียนรู้วิธีการวิจัย ความสนใจต่อการวิจัย ความมีอิสระทางความคิดปราศจากอคติในทุกขั้นตอนของการวิจัย ความซื่อสัตย์สุจริตในการเผยแพร่และใช้ประโยชน์ผลการวิจัย ความตระหนักถึงความจำเป็นเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ความรับผิดชอบต่อการกระทำและผลงานของตนเอง การให้เกียรติผู้อื่นโดยการอ้างอิงถึงเจ้าของผลงาน ความรับผิดชอบในการทำวิจัยให้สำเร็จ ความอดทนต่อปัญหาอุปสรรคต่างๆ ความสามารถทำงานเป็นทีม 7) บริบทของวิทยาลัยครู ประกอบมี 3 ตัวแปรได้แก่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภารกิจของวิทยาลัยครู มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของวิทยาลัยครู และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม ชุมชน ท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของวิทยาลัยครู

2) ผลการพัฒนายุทธศาสตร์พบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูในวิทยาลัยครูปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย 3 ประเด็นยุทธศาสตร์ 9 กลยุทธ์แสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ประเด็นยุทธศาสตร์ และ กลยุทธ์ การพัฒนสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ

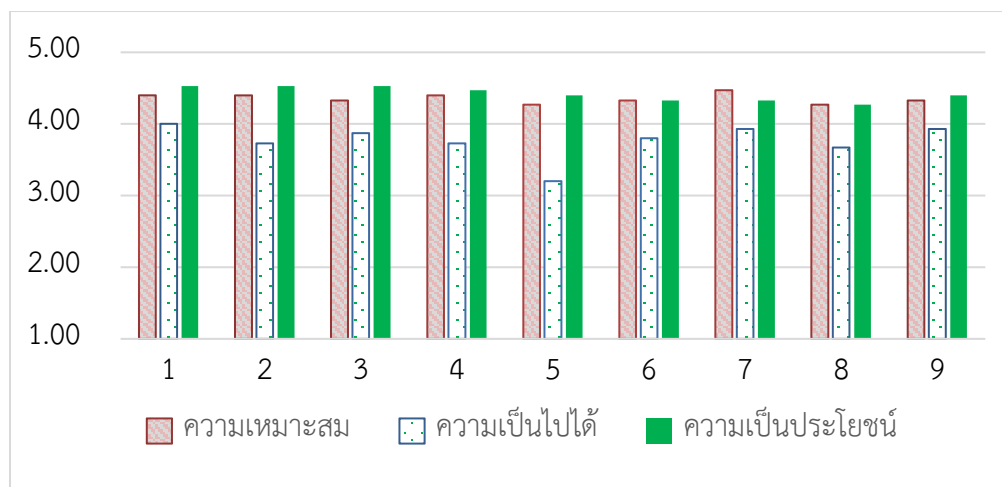
ประเด็นยุทธศาสตร์	กลยุทธ์
1. ยกระดับสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	1. ยกระดับสมรรถนะด้านความรู้ ความสามารถทางการวิจัยของครู 2. สนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดมีผลงานวิจัยในรูปแบบต่างๆ 3. เสริมสร้างให้ครูเป็นนักวิจัยที่มีคุณธรรมจริยธรรมทางการวิจัย
2. เพิ่มขีดความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานการวิจัยที่มีคุณภาพ และนำผลการวิจัยไปพัฒนาการเรียนการสอน และประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และสามารถตีพิมพ์ในระดับนานาชาติ	4. ส่งเสริมให้มีการนำใช้ผลจากการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ 5. ส่งเสริมให้มีการส่งงานวิจัยเข้าตีพิมพ์ในวารสารทั้งภายในและนานาชาติ
3. เพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการงานวิจัย	6. สร้างแรงจูงใจในการทำวิจัยของครู 7. ปรับปรุงระบบสนับสนุนการวิจัย 8. พัฒนาระบบข่าวสารข้อมูลสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการวิจัย และผลงานทางวิชาการของครู 9. สนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือการวิจัยกับภายนอก

จากตารางพบว่า ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ยกระดับสมรรถนะด้านการวิจัยของครู มี 3 กลยุทธ์คือ กลยุทธ์ที่ 1 ยกระดับสมรรถนะด้านความรู้ ความสามารถทางการวิจัยของครู กลยุทธ์ที่ 2 สนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดมีผลงานวิจัยในรูปแบบต่างๆ กลยุทธ์ที่ 3 เสริมสร้างให้ครูเป็นนักวิจัยที่มีคุณธรรมจริยธรรมทางการวิจัย ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 เพิ่มขีดความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานการวิจัยที่มีคุณภาพ และนำผลการวิจัยไปพัฒนาการเรียนการสอน และประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และสามารถตีพิมพ์ในระดับนานาชาติ มี 2 กลยุทธ์คือ กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมให้มีการนำใช้ผลจากการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมให้มีการส่งงานวิจัยเข้าตีพิมพ์ในวารสารทั้งภายในและนานาชาติ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 เพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการงานวิจัย มี 4 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ 6 สร้างแรงจูงใจในการทำวิจัยของครู กลยุทธ์ที่ 7 ปรับปรุงระบบสนับสนุนการวิจัย กลยุทธ์ที่ 8 พัฒนาระบบข่าวสาร

ข้อมูลสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมการวิจัย และผลงานทางวิชาการของครู กลยุทธ์ที่ 9 สนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือการวิจัยกับภายนอก

3) ผลการประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปาเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ใน 9 กลยุทธ์ แสดงในแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 ผลการประเมินยุทธศาสตร์ (9 กลยุทธ์) จากแบบสอบถาม

จากแผนภูมิที่ 1 พบว่า การประเมินความสอดคล้องของกลยุทธ์โดยภาพรวม มีความสอดคล้องในระดับมาก $\bar{X} = 4.24$ ผลการประเมิน ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของยุทธศาสตร์ มีผลการประเมินใน 3 ด้าน คือความเหมาะสมในระดับมาก $\bar{X} = 4.31$ ความเป็นไปได้ในระดับมาก $\bar{X} = 3.74$ และความเป็นประโยชน์ในระดับมาก $\bar{X} = 4.42$

อภิปรายผลการวิจัย

1) ศึกษาองค์ประกอบ สมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครู 3 แห่งภาคใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า สมรรถนะด้านการวิจัยของครู ประกอบด้วย 3 สมรรถนะหลักคือ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยด้านความสามารถทางการวิจัย และด้านทัศนคติต่อการวิจัย สอดคล้องกับการศึกษาของ อรุณา รุ่งเรืองวนิชกุล (Rungroungvanichgul, 2013) เสนอว่า สมรรถนะครูนักวิจัยเป็นความสามารถที่สำคัญสำหรับการสร้างสรรคงานวิจัยซึ่งประกอบด้วย 3 ด้านคือด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัย ด้านจิตวิจัย ด้านทักษะปฏิบัติการวิจัย เพราะว่าการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพครูควรมีความสามารถพิจารณาความเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน เนื่องจากการวิจัยก่อให้เกิดการตรวจสอบและสะท้อนการปฏิบัติการกิจกรรมการเรียนการสอนของครูและสร้างความเข้าใจต่อสภาพปัญหาของนักเรียนได้อย่างมีหลักการมีเหตุผลเป็นระบบก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและเป็นกรณีตัวอย่างที่สำคัญสำหรับเผยแพร่หรือค้นพบ และยังสอดคล้องกับ Anne F. Marrelli, Janis Tondora, and Michael A.

Hoge (2005) ที่กล่าวว่าสมรรถนะเป็นความสามารถของมนุษย์ที่สามารถวัดได้ ที่จำเป็นสำหรับการนำไปใช้ สมรรถนะอาจประกอบด้วยความรู้ (Knowledge) ทักษะหรือความสามารถ (Skills or Ability) คุณลักษณะส่วนบุคคล (a personal Characteristics) หรือคุณลักษณะของกลุ่มคน หรือ องค์กร สมรรถนะเหล่านี้ ถูกสร้างขึ้นจากการทำงาน

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบพบว่าสมรรถนะด้านการวิจัยของครูประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 62 ตัวแปรที่สังเกตได้ ซึ่งเป็นการจัดกลุ่มตามผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ สอดคล้องกับแนวความคิดของ Good (1973) และ Parry (1991) ได้ให้ความหมายคล้ายกันว่าสมรรถนะคือผลรวมของความรู้ (Knowledge) ความคิดรวบยอด (Concept) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะ (Attributes) เจตคติ (Attitude) ที่ส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมกระทำกรกระทำทำให้เกิดผลงานหรือผลผลิตที่ต้องการ ซึ่งสามารถวัดผลเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ และสามารถสร้างได้ด้วยการพัฒนา สมรรถนะเป็นสิ่งที่ต้องมีการปฏิบัติงานทุกประเภท เป็นความสามารถอย่างหนึ่งในการนำเอาหลักการ แนวคิดทฤษฎีรวมทั้งเจตคติในสาขาวิชาต่างๆ มาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริง เพื่อทำงานและแก้ปัญหาให้ได้ผลอย่างสูงสุด

องค์ประกอบย่อย หรือเรียกว่าตัวแปรที่สังเกตได้ในแต่ละองค์ประกอบในสมรรถนะด้านการวิจัยนั้นมีหลายตัวแปรที่สังเกตได้ จากการศึกษา สังเคราะห์เอกสาร ภาระงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยของครู ผู้วิจัยสรุปเป็นตัวแปรย่อยที่สังเกตได้ สอดคล้องกับ Faculty of General Dental Practice UK. (2007) ที่ได้นำเสนอสมรรถนะด้านการวิจัยไว้ว่า หมวดยุทธศาสตร์สมรรถนะด้านการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 โดเมน ได้แก่ 1) ทักษะการปฏิบัติ 2) ทักษะการแก้ปัญหา การคิด และการสื่อสาร 3) ทักษะส่วนตัว และจริยธรรมวิชาชีพ 4) การเผยแพร่ และ 5) บทบาทและหน้าที่ ซึ่งแต่ละโดเมนประกอบมีตัวแปรย่อย

2. การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วิธีการสร้างยุทธศาสตร์ ดำเนินโดยศึกษา ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก ศึกษาแนวคิดผู้บริหารจัดการงานวิจัย เกี่ยวกับปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน และปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกของวิทยาลัยครู นำข้อมูลทั้งหมดรวมทั้งข้อมูลระดับสมรรถนะด้านการวิจัยและสมรรถนะด้านการวิจัยที่ต้องให้ความสำคัญในการพัฒนา มาสังเคราะห์และจัดทำร่างการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อม และนำไปสู่การประชุมเชิงปฏิบัติการผู้บริหารการวิจัย เพื่อจัดทำร่างยุทธศาสตร์ และตรวจสอบความถูกต้องของยุทธศาสตร์ โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ สอดคล้องกับกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของ สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (Phagaphasvivat, 2003) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของหน่วยงานโดย SWOT analysis ซึ่งจะมีองค์ประกอบ ประเด็นการวิเคราะห์ และวิธีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของหน่วยงานดังนี้ สภาพแวดล้อมภายในประกอบด้วย จุดแข็ง และ จุดอ่อน สภาพแวดล้อมภายนอกประกอบด้วย โอกาส และอุปสรรค การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกทางด้านการศึกษานำมาใช้หลักการวิเคราะห์ที่เรียกว่า STEP ได้แก่ปัจจัยทางด้านสังคม และวัฒนธรรม (Socio-Culture factors) ด้านเทคโนโลยี (Technology Factors) ด้านเศรษฐกิจ (Economic Factors) ด้านการเมืองและกฎหมาย (Political and legal Factors) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในใช้ประเด็นสำคัญมาวิเคราะห์ ที่เรียกว่า 4 M หรือใช้หลักการวิเคราะห์ตามแนวคิดของ

McKinsey ได้แก่ ด้านบุคลากร (Man) ด้านประสิทธิภาพทางการเงิน (Money) ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material) และ ด้านการบริหารจัดการ แล้วนำมาวิเคราะห์หาตำแหน่งของยุทธศาสตร์ (Position analysis) กำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ เป้าหมาย ขององค์กรและกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงาน

ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ มีทั้งหมด 3 ประเด็นยุทธศาสตร์ 9 กลยุทธ์ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ยกระดับสมรรถนะด้านการวิจัยของครู มี 3 กลยุทธ์คือ กลยุทธ์ที่ 1 ยกระดับสมรรถนะด้านความรู้ ความสามารถทางการวิจัยของครู กลยุทธ์ที่ 2 สนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดมี ผลงานวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ กลยุทธ์ที่ 3 เสริมสร้างให้ครูเป็นนักวิจัยที่มีคุณธรรมจริยธรรมทางการวิจัย เป็นกล ยุทธ์เชิงรุก (SO) ที่ช่วยเสริมจุดแข็งโดยใช้โอกาสที่มีอยู่ทั้งหมดมาสนับสนุน มุ่งเน้นการนำใช้จุดแข็งของ วิทยาลัยครูเช่น บุคลากรมีความมุ่งมั่นในการทำงานมีความต้องการในการพัฒนาตนเอง ภาครัฐสนอง บปประมาณ และสนับสนุนการวิจัย มีนโยบายในการนำใช้ผลการวิจัยเพื่อการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และ พัฒนาการศึกษ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ถึงปี 2030 และแผนพัฒนาทางการศึกษา และกีฬา 5 ปี ครั้งที่ 8 (2016 – 2020) ของกระทรวงศึกษาธิการและกีฬา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Ministry of Education and Sport, 2015) ที่ได้กำหนด ไว้ว่า ขยายการค้นคว้าวิจัยและประเมินผล ยุทธศาสตร์ นโยบาย ในทุกระดับ นับแต่ขั้นศูนย์กลาง สู่ท้องถิ่น และนำใช้ผลการวิจัย และประเมินผลเข้าในการพัฒนาการศึกษา และกีฬา และยังสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของขวัญดาว แจ่มแจ้ง (Jamjang 2012) พบว่ากลยุทธ์เพิ่ม ชีต สมรรถนะนักวิจัยทุกระดับ เป็นกลยุทธ์ในประเด็นสมรรถนะด้านการเข้าถึงแหล่งทุนและรู้จุดประสงค์ของ แหล่งทุน การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ สถิติที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การแปลค่าสถิติ การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล การเผยแพร่ผลงานวิจัย นอกจากนี้สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (National Research Council of Thailand, 2012) ยังได้กล่าวถึงจรรยาบรรณ ของนักวิจัยว่า นักวิจัย (Researcher or investigator) หมายถึง ผู้ใช้ความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพดาเนิน การศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบและตามระเบียบแบบแผนวิธีการวิจัย ที่เป็นที่ยอมรับในแต่ละศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้คำตอบในเรื่องหรือประเด็นที่สงสัยนักวิจัยต้องเป็นผู้ประกอบวิชาชีพด้วยวิธีการแห่งปัญญา ได้รับความ การศึกษาอบรมอย่างเพียงพอ มีอิสระในการใช้วิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพ และมีจรรยาบรรณวิชาชีพวิจัย งานสำคัญที่นักวิจัยต้องรับผิดชอบคือ การออกแบบและวางแผนโครงการวิจัย รวมทั้งดำเนินงานวิจัยจนเสร็จ สิ้นได้ผลงานวิจัยออกเผยแพร่สู่สาธารณะ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 เพิ่มขีดความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานการวิจัยที่มีคุณภาพ และนำผลการวิจัยไปพัฒนา การเรียนการสอน และประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และสามารถตีพิมพ์ในระดับ นานาชาติ มี 2 กลยุทธ์คือ กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมให้มีการนำใช้ผลจากการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และ นำ ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และกลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมให้มีการส่งงานวิจัยเข้าตีพิมพ์ในวารสารทั้งภายใน และนานาชาติ เป็นกลยุทธ์การปรับตัว (WO) ที่มุ่งลดจุดอ่อน โดยใช้โอกาสที่มีอยู่ทั้งหมดเป็นตัวสนับสนุน ทั้งนี้ ก็เพราะว่าการวิจัยเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอน การส่งเสริมให้ครู มีความตระหนักรู้แก่การ ทำการวิจัย สร้างให้ครูถือว่าตระหนักว่า ภาระงานหลักของครูได้แก่การสอน การวิจัยการ การค้นคว้าแสวงหา

ความรู้ การบริการวิชาการแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม นำผลการวิจัยเพื่อพัฒนาความรู้ แก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอน สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ที่ 3 แผนพัฒนาแผนงานย่อย การศึกษาขั้นสูงของกระทรวงศึกษาธิการและกีฬา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Ministry of Education and Sport, 2015) ว่าสนับสนุนการค้นคว้าวิทยาศาสตร์ การพัฒนาเทคโนโลยี และการบริการทางวิชาการให้สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม โดยการเพิ่มขีดความสามารถ ในการค้นคว้าวิทยาศาสตร์ให้มีคุณภาพ สร้างนวัตกรรม ทางเทคโนโลยี และการบริการทางวิชาการ สร้างความเข้มแข็งเกี่ยวกับการค้นคว้าวิจัยในแผนงานการศึกษาและกีฬา ปรับปรุงนิติกรรบบบางอย่างที่ยังไม่สอดคล้อง ทบพวนระเบียบการต่าง ๆ เพื่อกำหนด ให้การเสนอแนะ ในการลดอุปสรรค ในการค้นคว้าวิจัย ส่งเสริมการเผยแพร่ ผลงานการค้นคว้าวิจัย วิทยาศาสตร์เพื่อตีพิมพ์ลงในวารสารทั้งภายในและต่างประเทศ และยังสอดคล้องกับ แนวความคิดของไพฑูรย์ สินลารัตน์ (Sinlarat, 2003) ที่กล่าวว่า การส่งเสริมเจตคติของอาจารย์ในการวิจัยควร ดำเนินการให้อาจารย์ตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัยที่ส่งเสริมการสอนการวิจัยจะนำมาส่งเสริมการสอน นี้ควรเป็นทั้งความรู้ หรือเนื้อหาวิชาที่ได้จากการวิจัย และส่วนที่เป็นกระบวนการของการวิจัย

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 เพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการงานวิจัย มี 4 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ 6 สร้างแรงจูงใจในการทำวิจัยของครู กลยุทธ์ที่ 7 ปรับปรุงระบบสนับสนุนการวิจัย กลยุทธ์ที่ 8 พัฒนาระบบข่าวสารข้อมูลสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมการวิจัย และผลงานทางวิชาการของครู กลยุทธ์ที่ 9 สนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือการวิจัยกับภายนอก เป็นกลยุทธ์การปรับตัว (WO) และกลยุทธ์การตัดทอน (WT) ที่มุ่งลดจุดอ่อน โดยใช้โอกาสที่มีอยู่ทั้งหมดเป็นตัวสนับสนุน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สหธิพร สายทอง (Saithong, 2019) เสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่อาจารย์ว่า ปัจจัยสาเหตุความต้องการจำเป็นสมรรถนะด้านการวิจัยสำหรับอาจารย์สำคัญลำดับแรกๆ ในการกำหนด แนวทางการพัฒนางานวิจัย คือสถาบันต้องมีแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาอาจารย์ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา สายวิชาการ สนับสนุนให้เข้าถึงแหล่งทุนและควรมีสมรรถนะด้านแรงจูงใจ ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ สัมพันธ์กับผลลัพธ์ ผลสัมฤทธิ์ และประสิทธิภาพในการทำงาน เพราะแรงจูงใจจะทำให้พฤติกรรมของบุคคล เปลี่ยนไปได้ นอกนี้ พงษ์พัชรินทร์ พุฒวัฒนะ (Putwattana, 2002) ได้นำเสนอในการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การ พัฒนาวินัยธรรมวิจัยของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ พบว่า กลยุทธ์ส่งเสริมเครือข่ายของสาขาวิชาโดย กลวิธีประสานความร่วมมือระหว่างนักวิจัยทั้งสถาบันในประเทศและต่างประเทศเพื่อใช้ทรัพยากรและ เทคโนโลยีร่วมกันทำให้เกิดการความประหยัดคุ้มค่าและได้ผลงานวิจัยที่มีประสิทธิภาพ

3. ประเมินยุทธศาสตร์

ผลการประเมินความสอดคล้องของยุทธศาสตร์มีค่าเฉลี่ยในระดับมากอาจเป็นเพราะว่า ยุทธศาสตร์ ได้พัฒนาขึ้นตามกระบวนการเชิงยุทธศาสตร์ เริ่มจากการศึกษาองค์ประกอบ ศึกษาสภาพปัญหา การ วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกของวิทยาลัยครู กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นยุทธ ศาสตร์ กลยุทธ์ มาตรการ ตัวชี้วัด และ กิจกรรม/โครงการ สอดคล้องกับแนวความคิดของเสรี พงศ์พิศ (Phongphit, 2008) กล่าวถึงขั้นตอนในการวางแผนยุทธศาสตร์ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เพื่อทำความเข้าใจอย่างน้อยขั้นพื้นฐานว่า ท้องถิ่นนั้น ๆ มีความเป็นมาอย่างไร มี

ความเป็นอยู่อย่างไร มีทุนอะไรบ้าง ทุนท้องถิ่น ทรัพยากร ภูมิปัญญา ทุนทางสังคมวัฒนธรรม มีปัญหาและความต้องการอะไร ในขณะปัจจุบันมียุทธศาสตร์อะไร วิธีการศึกษาในขั้นนี้คือการศึกษจากเอกสารการประชุมกลุ่ม ระดมสมอง (Focus group) การสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาแผนงานโครงการกิจกรรม

ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของยุทธศาสตร์ พบว่ายุทธศาสตร์ มีความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ในระดับมาก ส่วนความเป็นไปได้นี้มีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง ถึงระดับมาก ผู้ประเมินมีความเห็นว่ายุทธศาสตร์ มีความเป็นไปได้ในการนำไปสู่การปฏิบัติน้อย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า วิทยาลัยครูยังมีข้อจำกัดในด้าน บุคลากร ทรัพยากร เทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการบริหารจัดการงานวิจัยยังไม่สอดคล้อง ดังผลการประเมินการประกันคุณภาพของศูนย์ประกันคุณภาพการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Ministry of education and Sport, 2016) ที่เสนอว่า วิทยาลัยครูควรมีการส่งเสริมผลักดันการปฏิบัติแผนพัฒนาบุคลากรให้เป็นระบบ และบรรลุตามแผนที่กำหนด ปรับปรุงระเบียบการเพื่อสร้างโอกาสให้ครู มีตำแหน่งทางวิชาการ ส่งเสริมให้ครูทำการค้นคว้าวิจัย ให้เป็นที่ยอมรับ มีคุณภาพตามมาตรฐาน และสามารถตีพิมพ์ในวารสาร

สรุป

จากการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูปากเซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สรุปได้ว่า องค์ประกอบสมรรถนะด้านการวิจัยของครูประกอบด้วย ความรู้เบื้องต้นทางการวิจัย ความสามารถในการทำวิจัย การจัดทำโครงการวิจัย การบริหารจัดการโครงการวิจัย คุณลักษณะของนักวิจัย จรรยาบรรณนักวิจัย และบริบทของวิทยาลัยครู นอกจากองค์ประกอบหลักที่กล่าวมา ยังมี องค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบนี้เป็นพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การพัฒนายุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูประกอบด้วย การยกระดับสมรรถนะด้านการวิจัยของครู เพิ่มขีดความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานการวิจัยที่มีคุณภาพ และเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการงานวิจัย ในประเด็นยุทธศาสตร์ประกอบด้วยกลยุทธ์ มาตรการ ตัวชี้วัด กิจกรรม/โครงการระยะเฝ้า ผลจากการประเมินยุทธศาสตร์พบว่า ยุทธศาสตร์มีความสอดคล้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และ ความเป็นประโยชน์ ในระดับมาก เพราะฉะนั้นผู้บริหารงานวิจัยของวิทยาลัยครู และผู้ที่เกี่ยวข้องควรนำเอายุทธศาสตร์นี้ไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริม ผลักดันให้ครูได้พัฒนาการวิจัยอย่างมีคุณภาพ และนำผลการวิจัยไปพัฒนาการเรียนการสอน และประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควบคู่กันไปกับการปรับปรุงการบริหารจัดการงานวิจัยให้มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอจากการวิจัย

1.1 องค์ประกอบสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในวิทยาลัยครูมีความจำเป็นมากที่หน่วยงานเกี่ยวข้องในวิทยาลัยครูควรส่งเสริมผลักดันให้มีกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

1.2 ผู้ที่เกี่ยวข้องในวิทยาลัยครู ควรนำเอายุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยในครั้งนี้ไปขยายผลเพื่อนำไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

1.3 ความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์ที่มีผลการประเมินต่ำกว่าประเด็นอื่นๆ ที่ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องในวิทยาลัยครูควรนำไปเป็นประเด็นในการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อผลักดัน และสร้างแรงจูงใจให้ครูในวิทยาลัยครูได้พัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยการพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัย ที่เป็นสมรรถนะหลักกับวิทยาลัยอื่นๆ ในหลายวิทยาลัย เพื่อเป็นแนวทาง และ ข้อมูลให้แก่การพัฒนานักวิจัย ในวิทยาลัยครู ใน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2.2 ควรทำการวิจัยเพื่อพัฒนาสมรรถนะด้านอื่นๆที่ยังเป็นปัญหา และ มีผลการประเมินต่ำ

References

- Anne, F. , Marrelli, Janis Tondora, & Michael, A. Hoge. (2005). Strategy for Developing Competency Models. *Administration and Policy in Mental Health*. 32(5), 533-534.
- Sengkhakhoutlavong, B. (2014). A Researcher Development Model for Faculty Members of the University in Lao People's Democratic Republic. *Journal of Education Khon Kaen University*. 37(2), 59-67.
- Faculty of General Dental Practice (UK). (2007). *Research Competencies Framework*. Retrieved July 6, 2018, from <https://www.fgdp.org.uk>
- Good, L. R. , Parker, C. C. , & Vermillion, W. H. (1976). Perceived Value of Teacher Characteristics. *Perceptual and Motor Skills*. 43(1), 43-43
- Kwadow, J. (2012). *Strategies for the Development of Rajabhat University Teachers' Research Competencies in the Lower Northern Region* (Doctoral Dissertation). Graduate School: Rajabhat Khamphengphet University. Khamphengphet.
- Ministry of Education and sport (2015). *Education and Sports Sector Development Plan (2016-2020)*. Vientiane. Retrieved July 6, 2020, from <https://planipolis.iiep.unesco.org/en/2015/education-and-sports-sector-development-plan-2016-2020-6273>

- National Research Council of Thailand. (2012). *Research code of Conduct and Code of Practice*. (2nd ed). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- On-Uma, R. (2556). *The Model Development to Enhance Researchers' competency for Teachers in Secondary Educational Service Area by Learning Process integration*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Srinakharinvirot University. Bangkok.
- Parry, B. R. (1991). Competency and the Colonoscopist a Learning Curve, *Australian and New Zealand Journal Surgery*. 61(6), 75
- Phaitoon, S. (2003). *New Paradigm of Higher Educational Institute Administration in Thailand*. (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Print House.
- Phongpatcharin, P. (2002). *Strategies for developing faculty research culture in public higher education institutions*. (Doctoral Dissertation) . Graduate School: Chulalongkorn University. Bangkok
- Seri, P. (2008). *Concepts, Practice and Strategies for Local Development*. Bangkok: Charoenwit Kanphim.
- Somjai, P. (2003). *Strategic Management*. (11th ed). Bangkok: Ammarin Printing and Publishing Publish Company Limited.
- Sutiporn, S. (2019). The competencies Development Model of Lecturers Research Affiliating Government in Upper. *Nakhon Lampang Buddhist College's Journal*. 8(2), 129-139.

รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*

A Model of Water Resource Management in the Lower Mekong Basin, the Lao
People's Democratic Republic

¹กอละกัน คัมมะวง, อนุชา เพียรชนะ และมาลี ไชยเสนา

¹Kolakanh Khammavong, Anucha Phianchana and Malee Chaisena

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand

¹Corresponding Author. Email: Kolakanh.kG59@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับครัวเรือนและสถานประกอบการ กลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนและผู้ประกอบการในเมืองปากเซ จำนวน 241 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่าง 2) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ กลุ่มเป้าหมายคือ คณะกรรมการหมู่บ้านโพนกุงและบ้านหลักเมืองและบุคลากรในหน่วยงานราชการเมืองปากเซ จำนวน 64 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง และ 3) ประเมินรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ จำนวน 19 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสนทนากลุ่มและแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้อยู่ในระดับปานกลาง 2) รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ ประกอบด้วย 2.1) หลักการจัดการ ประกอบด้วย คน เงิน วัตถุดิบ และวิธีการ/จัดการ 2.2) ระบบการจัดการขยะ ประกอบด้วย วิธีลดการใช้ วิธีนำกลับมาใช้ใหม่ และวิธีนำกลับมาผลิตใหม่ 2.3) การจัดการภาครัฐ 2.4) การปรับเปลี่ยนกฎ กติกาและค่าธรรมเนียม 2.5) การร่วมทุนในการบริหารจัดการน้ำระหว่างภาครัฐและเอกชน และ 2.6) การทบทวนกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับ ให้สอดคล้องกับภูมิสังคม 3) ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: ทรัพยากรน้ำ; การบริหารจัดการน้ำ; ลุ่มน้ำโขงตอนใต้

* Received February 28, 2020; Revised April 4, 2020; Accepted April 5, 2020

Abstract

The article aimed to 1) investigated the state of water resource management in households and establishments. The sample consisted of 241 people and entrepreneurs in Pakse randomized by simple sampling. 2) developed the model. The target group, selected by purposive sampling, combined with 64 the village committee of Phon Kung and Ban Lak Mueang and personnel in the government office in Pakse and 3) evaluated the model. The target group, selected by purposive sampling, included 19 experts in water resource management. The research instruments were questionnaires, focus groups and model evaluation. Collected data were analyzed by using mean, standard deviation, and content analysis. The research findings were as follows;

1) The state of water resource management in households and establishments was found to be at a moderate level. 2) The development model consisted of: 2.1) 4M management consisted of man, money, material and method/management; 2.2) 3R waste management system consisted of reduce, reuse and recycle ; 2.3) government management; 2.4) rules adjustment rules and fees; 2.5) joint venture in water management between public and private sectors ; 2.6) review of laws, rules and regulations in accordance with geopolitical. 3) The model assessed by experts resulted in a higher level.

Keywords: Water Resources; Water Management; Southern Mekong River

บทนำ

พื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนใต้ประกอบด้วยแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขงจำนวนมาก ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการระบบแม่น้ำแบบผสมผสาน (Integrated Basin Flow Management Program - IBFM) โดยเฉพาะแม่น้ำโขงช่วงที่ 3 จากนครหลวงเวียงจันทน์ไหลผ่านจังหวัดหนองคายไปยังนครปากเซ แขวงจำปาสัก เป็นช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอุทกวิทยาของแม่น้ำโขง และถือว่ามีผลกระทบต่อสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพราะได้มีการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวที่มีพื้นที่เชื่อมโยงกับประเทศไทย บริเวณจังหวัดอุบลราชธานี และทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงบริเวณประเทศไทยมี แม่น้ำสาขาสำคัญๆ 2 แม่น้ำ ได้แก่ แม่น้ำชีและแม่น้ำมูล ที่จะไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

โดยเฉพาะแขวงจำปาสัก มีพื้นที่ทั้งหมด 15,415 ตารางกิโลเมตร (Agricultural and Forestry Office, 2018) มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศไทยและกัมพูชา ตำแหน่งที่ชายแดนทั้ง 3 ประเทศบรรจบกันเรียกว่า "สามเหลี่ยมมรกต" แม่น้ำโขงได้แห้งเหือดลงถึงขั้นวิกฤต หรือเรียกว่า "วิกฤตแม่น้ำโขง". ผลจากการสำรวจของคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission) หรือ เอ็มอาร์ซี (MRC) พบว่าระดับน้ำลดลงต่ำสุดในรอบ 20 ปี ส่งผลให้ประเทศที่อาศัยอยู่ตามลำน้ำโขงตอนล่าง อันได้แก่ ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนามได้รับความเดือดร้อน ซึ่งอาจจะเกิดจากภาวะโลกร้อน เพราะตั้งแต่ต้นปี โลกต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติที่ร้ายแรงต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่งผลกระทบทำให้เกิดภัยแล้งและน้ำท่วมในหลายพื้นที่

ทำให้เกิดความเสียหายต่อสภาพพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการจำหน่ายสินค้าที่ได้จากสัตว์น้ำที่หาได้ในลำน้ำโขง กิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำ การเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยน้ำโขง และกิจกรรมรับส่งสินค้า/นักท่องเที่ยวโดยทางเรือ ซึ่งรายได้จากกิจกรรมดังกล่าวมาแล้วนับว่ามากมายมหาศาล ครั้นเกิดวิกฤตแม่น้ำโขงส่งผลให้รายได้ลดลง ส่งผลเสียต่อวัฒนธรรมตามสายน้ำโขง (Planning and Investment Department, 2016) จากผลกระทบที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าวิกฤตแม่น้ำโขงส่งผลเสีย หรือกระทบต่อทุกสิ่งทุกอย่างทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แนวทางการแก้ไขปัญหาก็เกิดผลดีที่สุด คือการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่ต้องร่วมกัน ในการพัฒนาปรับปรุงแก้ไข มุ่งสู่ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ความเท่าเทียมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีในลุ่มน้ำโขง (Planning and Investment Department, 2016) ด้วยเหตุที่นครปากเซเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของแขวงจำปาสัก ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแขวงจำปาสักเป็นจำนวนมากมีจำนวนถึง 536,745 คนต่อปี (Planning and Investment Department, 2016) ซึ่งจะเกิดน้ำเสียจากกิจกรรมห้องพัก โรงแรมประมาณปีละ 161,023,500 ลิตร (161,023.5 ลูกบาศก์เมตรต่อปี) โดยคิดการใช้น้ำ 300 ลิตรต่อห้องต่อวัน (Saikaew, 2016)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ บริเวณลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อให้มีรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในส่วนการป้องกันมลพิษจากแหล่งกำเนิด การติดตามตรวจสอบ และร่วมตัดสินใจของประชาชนเพื่อสร้างแนวทางและรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมภายในพื้นที่ลุ่มน้ำอย่างยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นงานวิจัยประเภทวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวิธีการวิจัย 3 ระยะตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ระยะที่ 1 สภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนและผู้ประกอบการในเมืองปากเซ จำนวน 241 คน ได้มาจากการสุ่ม

ตัวอย่างแบบง่าย ประกอบด้วย ประชาชนที่อาศัยในเขตเทศบาลนครปากเซ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 194 ครีวเรือน และผู้ประกอบการธุรกิจไนเซตนครปากเซ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 47 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างตอบ จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

2.ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นระยะของการพัฒนารูปแบบด้วยการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายคือ คณะกรรมการหมู่บ้านโพนกุงและบ้านหลักเมืองและบุคลากรในหน่วยงานราชการเมืองปากเซ จำนวน 64 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่มโดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และผู้วิจัยบันทึกข้อมูลด้วยอุปกรณ์บันทึกภาพ อุปกรณ์บันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์ผลที่ได้ตามกรอบของเนื้อหา

3. ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นการประเมินความจำเป็นของรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ จำนวน 19 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประเมินความจำเป็นของรูปแบบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำเอกสารรูปแบบและการประเมินไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในส่วนของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.18$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X} = 3.34$) รองลงมาคือด้านการติดตามผลการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.24$) และด้านการวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำ อยู่ในระดับต่ำสุด ($\bar{X} = 3.05$) และสำหรับในส่วนของผู้ประกอบการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.87$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการติดตามผลการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X} = 3.98$) รองลงมาคือด้านการประชาสัมพันธ์ ($\bar{X} = 3.15$) และด้านการวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำ อยู่ในระดับต่ำสุด ($\bar{X} = 2.44$) จากนั้นนำผลการวิจัยที่ได้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปร่างรูปแบบการ

พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อ
นำไปพัฒนารูปแบบฯ ในระยะที่ 2

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ระบบกลไก
กระบวนการบริหาร การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบคือ การดำเนินการ
ในการบริหารจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
ที่ยั่งยืน ที่ประกอบด้วย การบริหารจัดการน้ำ การมีส่วนร่วม ความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดของเสีย การ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาที่ยั่งยืน 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อการบริหารจัดการที่ยั่งยืนของ
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 3) ระบบกลไก คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐ และ
เอกชน ซึ่งอาศัยข้อบังคับ กติกา กฎหมาย ระเบียบ ของชุมชนเพื่อให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานด้านการบริหาร
จัดการน้ำ 4) กระบวนการบริหาร ประกอบด้วย 4.1) หลักการจัดการ 4 M คือ คน (Man) เงิน (Money)
วัตถุดิบ (Material) และวิธีการ/จัดการ (Method/Management) 4.2) ระบบการจัดการขยะ 3 R
ประกอบด้วย วิธีลดการใช้ (Reduce) วิธีนำกลับมาใช้ใหม่ (Reuse) และวิธีนำกลับมาผลิตใหม่ (Recycle)
4.3) การจัดการภาครัฐ 4.4) ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 4.5) การร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน
4.6) ปรับแก้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับให้สอดคล้องกับภูมิสังคม 5) การประเมินผล ประกอบด้วย 5.1)
ความเป็นไปได้ 5.2) ความถูกต้องและครอบคลุมของเนื้อหา 5.3) ความสำเร็จ 5.4) ความเหมาะสมและเป็น
ประโยชน์ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย 6.1) ระดับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน
และประชาชน 6.2) การมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม 6.3) การที่ภาครัฐมีนโยบายที่ต่อเนื่อง ครบทุกมิติ มี
กิจกรรมและแผนงานที่ชัดเจน 6.4) การบังคับใช้กฎหมายที่เคร่งครัด มีกติกาชุมชนและข้อตกลงร่วมกัน 6.5)
การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ประชาชนรับรู้ 6.6) การใช้กระบวนการบริหาร ได้แก่ 6.6.1)
การวางแผน (Planning) 6.6.2) การจัดการองค์กร (Organization management) 6.6.3) การสั่งการ
(Command) 6.6.4) ประสานงาน (Coordinate) และ 6.6.5) การควบคุม (Control) จากนั้นนำองค์ประกอบ
ร่างรูปแบบฯ ที่ได้ไปทำเป็นแบบประเมินความจำเป็นโดยผู้ทรงคุณวุฒิในระยะที่ 3

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความจำเป็นในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$) และเมื่อพิจารณาในแต่ละองค์ประกอบ
แล้วพบว่าหลักการของรูปแบบมีความจำเป็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.37$) สำหรับวัตถุประสงค์ของรูปแบบ
พบว่า มีความจำเป็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$) สำหรับระบบกลไกของรูปแบบพบว่า มีความจำเป็นในระดับ
มาก ($\bar{X} = 3.91$) สำหรับกระบวนการบริหารพบว่า มีความจำเป็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) การประเมินผล
ของรูปแบบ พบว่า มีความจำเป็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$) และเงื่อนไขความสำเร็จพบว่า มีความจำเป็นใน
ระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$)

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย

1. หลักการ พบว่าเป็นการดำเนินการในการบริหารจัดการน้ำโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากประเด็นที่จะให้เกิดความสำเร็จจะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งจากการศึกษาแม้ว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในระดับน้อย แต่ก็มีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Karnjiradet (2019) ซึ่งกล่าวไว้ว่ารูปแบบในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุทัยธานี จะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนโดยอาศัยหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ พบว่าเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการที่ยั่งยืนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เนื่องจากจะทำให้เกิดการบริหารอย่างยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Karnjiradet (2019) ที่ได้กล่าวไว้ว่ารูปแบบการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นหลักการความรู้คู่คุณธรรม โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบสร้างความตระหนักให้กับประชาชนต่อการบริหารจัดการน้ำ ปัญหาด้านหารส่งน้ำล่าช้าไม่ทั่วถึง

3. ระบบกลไกการดำเนินงาน พบว่าเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐ และเอกชน ซึ่งอาศัยข้อบังคับ กติกา กฎหมาย ระเบียบ ของชุมชนเพื่อให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานด้านการบริหารจัดการน้ำ เนื่องจากการบริหารจัดการน้ำจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้นประชาชน ภาครัฐ และเอกชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในการวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตามผลการปฏิบัติงาน และการประชาสัมพันธ์ ภายใต้อัตลักษณ์ที่มีร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Sriphongsas (2017) ซึ่งศึกษารูปแบบการบริหารจัดการน้ำใช้เพื่อการเกษตรระดับครัวเรือนในช่วงฤดูแล้ง ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จะเน้นการสำรวจสภาพปัญหา การใช้นวัตกรรม ผสมผสานกับการมีส่วนร่วมในการกระจายการส่งน้ำให้ทั่วถึงโดยการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน

4. กระบวนการบริหาร พบว่าใช้หลักการบริหารแบบ 4 M เนื่องจากสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการบริหารโดยทั่วไปรวมทั้งการบริหารจัดการน้ำ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Maiprasitkul (2015) โดยจะเน้นการสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างองค์รวมภูมิปัญญา การสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน การใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด การประเมินผลอย่างสร้างสรรค์ และการสร้างองค์การพันธมิตรกับเครือข่าย เพื่อให้เกิดความร่วมมือ เกิดความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

5. การประเมินผล พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงตอนใต้สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จะเน้นการประเมินผลอยู่ 4 ด้านประกอบด้วย 1) ความเป็นไปได้ 2) ความครอบคลุมของเนื้อหาและความถูกต้อง 3) ความสำเร็จ และ 4) ความเป็นประโยชน์และความเหมาะสม เนื่องจากการประเมินผลการบริหารจัดการน้ำทั้ง 4 ด้านนี้มีความครอบคลุมการดำเนินการในการบริหารจัดการน้ำอย่างครบถ้วน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Niemnok (2003) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำใน

เขตโครงการชลประทานจันทบุรี: ศึกษากรณีกลุ่มผู้ใช้น้ำคลองวังโตนด จังหวัดจันทบุรี พบว่า ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Maiprasitkul (2015) ซึ่งเน้นกลยุทธ์อยู่ 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ความเข้มแข็งของชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน 3) กระบวนการเรียนรู้ 4) การสร้างเครือข่าย และ 5) การสร้างกระบวนการมีจิตสำนึกในการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากที่มาทั้ง 5 กลยุทธ์นี้ถ้านำไปเข้าสู่การประเมินผลสามารถดำเนินการได้ให้ครอบคลุมทั้งเนื้อหาให้เกิดความสำเร็จ เป็นประโยชน์ และมีความเหมาะสมกับชุมชนได้

6. เงื่อนไขความสำเร็จ มีอยู่ 5 ด้าน ประกอบด้วย

6.1 ระดับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (รัฐ/เอกชน/ประชาชน) เนื่องจากการดำเนินการใด ๆ ก็ตามจะเป็นไปอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรมได้นั้นจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Butsrakham (2005) ศึกษาเรื่องการศึกษาศักยภาพภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากน้ำในเขตพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาห้วยหลวง ตำบลเชียงพิณ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาห้วยหลวง โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณารายด้านพบว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ ด้านการจัดสรรน้ำ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการบริหารบำรุงรักษา การเสริมทักษะ และความรู้ของกลุ่มผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

6.2 การมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากสิ่งนี้จะฝังลึกลงไปจิตใจของประชาชนในการที่จะดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนและยังสามารถสืบทอดไปยังลูกหลานได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Maiprasitkul (2015) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการน้ำเชิงบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนรอบกว๊านพะเยา จังหวัดพะเยา เป็นการกลยุทธ์อยู่ 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ความเข้มแข็งของชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน 3) กระบวนการเรียนรู้ 4) การสร้างเครือข่าย และ 5) การสร้างกระบวนการมีจิตสำนึกในการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

6.3 รัฐมีนโยบายนโยบายที่ต่อเนื่อง และครบทุกมิติ มีกิจกรรมและแผนงานที่ชัดเจน เนื่องจากรัฐบาลถือเป็นภาคส่วนที่สำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมการบริหารจัดการน้ำที่เริ่มจากการมีนโยบาย และนโยบายนั้นก็ต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมและมีความชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Phasukwong (2000) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการอ่างเก็บน้ำของ รพช. ท้องที่อำเภอ ลี้ จังหวัดลำพูน พบว่า การมีนโยบายนั้นจะต้องมีคณะกรรมการจากกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ทำหน้าที่กำหนดระเบียบการใช้อ่างเก็บน้ำ การใช้น้ำในพื้นที่รับน้ำ การซ่อมแซมแหล่งน้ำ คลองส่งน้ำ การจัดประชุมกำหนดการแผนการใช้น้ำ เพื่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ การวางแผนสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Karnjiradet (2018) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งกล่าวไว้ว่าความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการบริหารร่วมกันจะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการและผลประโยชน์ โดยอาศัยกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนโดยเน้นการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน

6.4 การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง และรณรงค์ให้ความรู้ประชาชน เนื่องจากการมีความรู้ของประชาชนในเรื่องการบริหารจัดการน้ำจะทำให้การดำเนินการเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Thamsarn (2019) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของจังหวัดอุบลราชธานี ที่จะเน้นการประชาสัมพันธ์โดยต้องผ่านการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความพร้อมที่จะขยายและสื่อสารจากกิจกรรมที่ทำโดยการประชาสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ

6.5 การใช้กระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดการองค์กร (Organization management) 3) การสั่งการ(Command) 4) ประสานงาน (coordinate) และ5) การควบคุม (Control) เนื่องจากกระบวนการทั้ง 6 ขั้นตอนนี้ทำให้การบริหารจัดการน้ำมีความครอบคลุมและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการวางแผนของ Serirat (2009) โดยอาศัยหลัก PROCESS

ข้อเสนอแนะ

1.ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำสภาพและปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเป็นข้อมูลในการกำหนดวิธีการป้องกันและแก้ปัญหาในอนาคต

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมร่างรูปแบบในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีส่วนได้เสียกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ควรตระหนักและให้ความสำคัญกับการดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นรูปธรรม

1.4 หน่วยงานภาครัฐควรออกนโยบายและแผนการดำเนินงานในด้านต่างๆ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.5 ภาครัฐควรจัดเวทีประชุมเพื่อรับฟังเสียงของประชาชนในพื้นที่ และร่วมกันหาทางออกในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้เป็นรูปธรรม และเกิดประโยชน์กับทุกภาคส่วน

2.ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในระยะยาว โดยเฉพาะในเรื่องผลที่ได้จากการนำรูปแบบปฏิบัติทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่อความสำเร็จของงานวิจัยนี้

2.2 ควรศึกษาเรื่องผลประโยชน์และผลกระทบของชุมชนท้องถิ่นและประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเขตพื้นที่ กลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจะได้รับจากการส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

2.3 ควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ลุ่มน้ำโขงตอนใต้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2.4 ควรศึกษารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ และนำข้อมูลที่ได้ที่มีทั้งจุดเหมือนกันและจุดต่างกัน มาบูรณาการออกแบบรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่เหมาะสมในระดับประเทศ

2.5 ควรศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการส่งเสริมหรือพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระหว่างประเทศ

References

- Agricultural & Forestry Office. (2018). *Performance report 2018*. Pakse: Agricultural and Forestry Office.
- Butsrakham, B. (2005). *A Study of the Behavior on Using Water of People in the Area of Huay Luang Irrigation Project and Maintenance Project of Huay Luang Reservoir in Chiang Pin, Muang District, Udonthani Province*. (Master's Thesis). Graduate School: Rajabhat Mahasarakham University. Mahasarakham.
- Karnjiradet, T. (2018). A Model of Community Participation in Water Management in Uthai Thani Province according to the Philosophy of Sufficiency Economy. *Journal of MCU Peace Studies*. 6(2), 537-552.
- Maiprasitkul, P. (2015). *Integrative Water Administration Model Based on Local Wisdom of Communities Surrounded Kwan Phayao, Phayao Province*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Chiang Rai Rajabhat University. Chiang Rai.
- Niemnok, W. (2003). *Participation of Water User Groups in Chanthaburi Irrigation Project: A Case Study of Wang Tanot Water User Groups Chanthaburi Province*. (Master's Thesis). Graduate School: Krirk University. Bangkok
- Phasukwong, S. (2000). *Water Management*. Bangkok: Department of Water Resources.
- Phongwattanakun, P. (2008). *People Participation in the Conservation of Natural Resources and Environment of Mon Nang Subdistrict Municipality, Phanat Nikhom District, Chon Buri Province*. Chon Buri: Burapha University.
- Planning & Investment Department. (2016). *Annual Statistics 2014-2015*. Champasak: Champasak Provincial Statistical Center.
- Saikaew, W. (2016). *Sanitation technology*. Ubon Ratchathani: Faculty of Science Ubon Ratchathani Rajabhat University.

- Serirat, S. (2009). *Modern Marketing Management*. Bangkok: Dharmasarn Printing Company.
- Sriphongsa, U. (2017). *Water Management Model for Agriculture at the Household Level during the Dry Season Ban Sing Subdistrict, Nang Rong District, Buriram Province*. Buriram: Buriram Rajabhat University.
- Thamsarn, P. (2019). The Development Model of Agro-tourism Management of Ubon Ratchathani Province. *Journal of MCU Peace Studies*. 7(5), 1391-1406.

แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรม

ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร*

The Guideline for Morality Cultivation of Youth at Phuttabuttra Moral Training Center, Wat Nongloeng, Kham Khuean Kao District, Yasothon Province

¹พระอนุสรณ์ ปรุกโก, พระครูสุธีศัมภีรญาณ และพระโสภณพัฒน์บัณฑิต

¹Phra Anusorn Parakkamo, Phrakru Sudhikhambhirayana and

Phra Sophonpathanabundhit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kean Campus, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: parakkamo@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน 3) เพื่อศึกษาแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตรวัดหนองเล็ง อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้รูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน มี 4 ด้าน คือ ปัญหาด้านกตัญญู กตเวที ปัญหาด้านความมีระเบียบวินัย ปัญหาด้านความสามัคคี และปัญหาด้านหน้าที่และความรับผิดชอบ 2) หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน คือ หลักศีล 5 หลักความประพฤติที่ดีงามของเยาวชน หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้เยาวชนมีความสามัคคีและสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ หลักอิทธิบาท 4 ทำให้เยาวชนมีหลักการทำงานให้ประสบความสำเร็จ 3) แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านกตัญญูกตเวที โดยใช้กิจกรรมแสงเทียนเพื่อแม่ และกิจกรรมผ้าป่ากิเลสทำให้เยาวชนได้สำนึกและตอบแทนผู้มีพระคุณ ด้านความมีระเบียบวินัย โดยใช้กิจกรรมรับประทานอาหารเช้าทำให้เยาวชนมีระเบียบวินัย ด้านความสามัคคี ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 และกิจกรรมนำเสนอแผนภูมิความคิด ทำให้เยาวชนเกิดความสามัคคี และงานประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 และ ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยใช้กิจกรรมทอดผ้าป่ากิเลส ทำให้เยาวชนสำนึกในความผิดที่เคยทำมา และตั้งใจที่จะทำความดีต่อไปในอนาคต ซึ่งทั้ง 4 ด้านนั้น อยู่ในกรอบของหลักศีล 5 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่เยาวชนสืบต่อไป

คำสำคัญ: แนวทางการปลูกฝัง; คุณธรรม; เยาวชน

* Received January 25, 2020; Revised January 25, 2020; Accepted July 19, 2020

Abstract

The aims of this research were: 1) to study the problematic conditions of the youth in the present; 2) to study the dhamma principles for morality cultivation of youth; 3) to study the guideline for morality cultivation of youth at the Phuttabuttra Moral Training center, Wat Nongloeng, Kham Khuean Kaeo district, Yasothon province. This study was carried out by means of the qualitative research methodology conducted by fieldwork, in-depth interview to obtain the empirical data.

The research results revealed that the problematic conditions of the youth in the present can be seen in four aspects: gratitude, discipline, harmony and duties and responsibility.

The principles that are used in the cultivation of morality for youth are: the five precepts that are basic ethics and principles for the young practitioners to remain in good deeds and improve their quality of life to the highest goal of life; Sangahavatthu-dhamma causing the youth to be generous, polite, voluntary for social development, adaptable and to work together happily; the four Iddhipada-dhamma principles is a virtue that helps people to practice successfully in various tasks.

The guideline for morality cultivation of youth at Phuttabuttra Moral Training center, is divided into 4 areas: gratitude, there are activities that raise the awareness of benefactors, such as the candlelight activities for mothers, making young people feel grateful to benefactors, the rob offering 'for eliminating defilement' activity to guide them to give back to their benefactors; discipline, using eating activities develops the youth in terms of punctuality, disciplinary, and adaptability to changes in the environment; harmony, applying Sangahavatthu-dhamma and activity of thought-chart presentation encourage young people practice unity collaboration, resulting work success according to the principles of Iddhipada-dhamma; duties and responsibility, the rob offering 'for eliminating defilement' activity allows youth an opportunity to confess their past mistakes and to make an intention to do good deeds in the future. The guidelines for cultivating moral in all 4 areas of the youth conduct are in the framework of the five precepts that are not to encroach the others and oneself.

Keywords: Guideline; Morality; Youth

บทนำ

สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมจากต่างชาติ ทำให้เยาวชนกล้าคิดกล้าแสดงออกมากขึ้น ทั้งในทางที่ดี และในทางที่ไม่ดี ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน คำตักเตือนของผู้ใหญ่ คนไทยบางส่วนไม่สามารถเลือกปรับใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่งผลให้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เป็นรากเหง้าของคนไทยถูกกลืนโดยวิถีชีวิตแบบใหม่ ขาดความกตัญญูกตเวทียิ่ง ซึ่งเป็นผลทำให้เยาวชนไม่เห็นคุณค่าของผู้มีพระคุณ ทำตามใจตนเอง ทำให้ขาดความมีระเบียบวินัย มักง่าย ไม่ตรงต่อเวลา มีค่านิยมยึดตนเองเป็นหลักมากกว่าการคำนึงถึงสังคมส่วนรวม ขาดความสามัคคีไม่สารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ เป็นผลทำให้ขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง สะท้อนถึงเยาวชนไทยยังขาดทักษะในการคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีจากต่างประเทศมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ละทิ้งค่านิยมที่ดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย และลดคุณค่าของความเป็นไทย จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับวางรากฐานการปรับเปลี่ยนให้คนมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคมไทย (Office of the National Economics and Social Development Council, 2016) ทางรัฐบาลจึงเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาเหล่านี้จึงได้มีแผนพัฒนาการเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากร ในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัย เพื่อให้ เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม (Office of the National Economics and Social Development Council, 2016) สามารถประสานการทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมและร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาอันก่อให้เกิดประโยชน์เหมาะสมแก่ประชาชนในชุมชน ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมเป็นพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นเมืองและเป็นแสดงออกถึงการมีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย (Pramaha Prakasit Thitipasitthikorn, Phrapalad Prapoj Yusamran and Sodprasert, 2020)เป็นมนุษย์ที่ประเสริฐตามหลักจริยธรรม มีศีลธรรมคือการนำความรู้ที่มีอยู่ในธรรมชาติและกฎธรรมดาประยุกต์ให้เข้ากับชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม (Phramaha Yothin Yodhiko, 2019)

วิถีชีวิตของคนไทยในอดีต วัดและชุมชนจะมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งโดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน เริ่มตั้งแต่การให้การศึกษา เป็นสถานที่พบปะปรึกษาหารือเพื่อจัดกิจกรรมของชุมชน (Pra Tepwetee, 1989) รวมถึงการเพาะบ่มขัดเกลานิสัยของคนในชุมชนให้มีคุณธรรมอันดีงาม มีความรักใคร่สามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า “เป็นดังทิศเบื้องบน” (Thai Tipitaka: 11/172/206) และเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนในท้องถิ่นแต่จากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและสังคมไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างวัด และชุมชนดังเช่นในอดีต ก็มีระดับที่มีช่องว่างห่างกันทำให้คนส่วนใหญ่ไม่สามารถสืบทอด และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยแต่ดั้งเดิมได้คนในชุมชนเริ่มละเลยศีลธรรม และขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันมองไม่เห็นความสำคัญของวัดทำให้เกิดความขาดแคลนการนับถือทางศาสนา เป็นสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ของเยาวชนไทยในปัจจุบัน ทำให้

เกิดปัญหาการขาดคุณธรรมของเยาวชนในด้านต่างๆ เช่น ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความสามัคคี และด้านหน้าที่และความรับผิดชอบ

จากนโยบายการศึกษาในการสร้างชาติ ปรับโครงสร้างและระบบการศึกษายึดหลักการบริหารจัดการที่เน้นคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเสมอภาค ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและเชื่อมั่นในนโยบายการศึกษาเพื่อสร้างคน บูรณาการทางการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในการปฏิรูปการเรียนรู้ สร้างเยาวชนให้มีความรู้ คู่คุณธรรมกระทรวงศึกษาธิการ โดยอาศัยอำนาจตามความในบทเฉพาะกาล มาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเห็นสมควรกำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 มีจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาคือมุ่งพัฒนา คนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นคนไทยมีศักยภาพในการศึกษาต่อและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง มีคุณธรรม จริยธรรม (Department of Academic Affairs, 2009) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และกำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ได้ทดลองปฏิบัติจริงเพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัด และความสนใจ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองที่นำไปสู่การรู้จักคิด วิเคราะห์ กลั่นกรองเลือกรับข้อมูลข่าวสาร และวัฒนธรรมใหม่ๆ อย่างรู้เท่าทัน (Department of Academic Affairs, 2009) ปรับปรุงการจัดหลักสูตรให้มีความหลากหลายผสมผสาน ยืดหยุ่น สามารถปรับให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันทางพุทธศาสนามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อสร้างทางเลือก ที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพและความพร้อมของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายได้อย่างหลากหลายและเหมาะสม โดยศูนย์อบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอคำเชื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักศีล 5 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักอิทธิบาท 4 ประกอบกับกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์อบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอคำเชื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร เพื่อเป็นแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน โดยงานวิจัยเล่มนี้ได้เลือกพื้นที่ในการทำการศึกษาคือ โรงเรียนในเขตอำเภอคำเชื่อนแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 ได้แก่ 1) โรงเรียนโชนเหล่าโปวิทยา 2) โรงเรียนบ้านมะพริกคูพนสม และ 3) โรงเรียนบ้านแคนน้อยหนองเล็ง อำเภอคำเชื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร เพราะทั้ง 3 โรงเรียนนี้ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมของศูนย์อบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอคำเชื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร อยู่เป็นประจำ ได้เห็นพฤติกรรมของเยาวชนพื้นที่ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น จึงเหมาะแก่การเข้าไปทำการศึกษาค้นคว้า

ดังนั้น เราสามารถนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาที่เป็นองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอคำเชื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร เรื่องนี้จึงเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ควรทำการศึกษา บทความเรื่องนี้

เป็นการประยุกต์ใช้ในการศึกษาแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอดำเนินแก้ว จังหวัดยโสธร เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติแก่เยาวชนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของเยาวชนในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอดำเนินแก้ว จังหวัดยโสธร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรมแก่เยาวชน ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอดำเนินแก้ว จังหวัดยโสธร ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้เขียนได้เข้าไปสัมภาษณ์และสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Observations Participant) โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์เป็น 4 ส่วน ได้แก่ **ส่วนที่ 1** คือ คำถามข้อมูลทั่วไปให้ผู้สัมภาษณ์ **ส่วนที่ 2** คือ ข้อคำถามสภาพปัญหาของเยาวชนในปัจจุบัน **ส่วนที่ 3** คือ คำถามเกี่ยวกับหลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน และ **ส่วนที่ 4** คือ คำถามเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรมแก่เยาวชน

1.2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย มีขั้นตอน ดังนี้ 1) สร้างแบบสัมภาษณ์ จากกรอบเนื้อหาของวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย เพื่อตอบโจทย์การวิจัย 2) เสนอร่างแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษา 3) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ 4) นำข้อมูลที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) เพื่อความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการวิจัยนี้ ผู้เขียนได้กำหนดบุคคลกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นข้อมูลหลักใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอบรม ได้แก่ พระวิทยากร ผู้อำนวยการ ครู และนักเรียน โรงเรียนบ้านมะพริกดูโพนสิม โรงเรียนโขงเหล่าโป้วพินา และโรงเรียนบ้านแคนน้อยหนองเล็ง อำเภอดำเนินแก้ว จังหวัดยโสธร จำนวน 30 รูป/คน ได้แก่ 1) พระวิทยากรจำนวน 5 รูป 2) ผู้อำนวยการ จำนวน 4 คน 3) ครู จำนวน 9 คน 4) นักเรียน จำนวน 12 คน

3. การรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้เขียนดำเนินการ ดังนี้ 1) รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คำภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

2) รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือหนังสือ เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้เขียนติดต่อบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือความร่วมมือในการทำวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย 4) ผู้เขียนนำแบบสัมภาษณ์ ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจง และรับคืนมาด้วยตนเองทั้งหมดแล้ว ตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ 5) เมื่อได้แบบสัมภาษณ์ นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย 6) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกต พฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำให้ควบคู่กับการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล ของเยาวชนที่เข้ารับการอบรมปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอคำเชื้อนแก้ว จังหวัดยโสธร 7) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด การปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน โดยข้อมูลที่ไปสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้เขียนดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ชั้นทุติยภูมิ งานวิจัย และจากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างเชิงลึก 2) สังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นหลักและประเด็นรอง ซึ่งเป็นการถอดประเด็นออกมาเป็นองค์ความรู้ 3) การนำเสนอรูปแบบและแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน ของศูนย์อบรมคุณธรรมแก่เยาวชน ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอคำเชื้อนแก้ว จังหวัดยโสธร 4) นำผลงานการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมาทำการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานกับระดับการปฏิบัติที่มีต่อการสร้างและการพัฒนา เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน 5) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นองค์ความรู้ กระบวนการ บทบาทและแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน เป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมแก่เยาวชนต่อไป

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ มีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สภาพปัญหาคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน

จากการศึกษาแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน ของศูนย์อบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอคำเชื้อนแก้ว จังหวัดยโสธร พบว่า เยาวชนในปัจจุบันมีปัญหาด้านคุณธรรมหลายประการ โดยผู้เขียนได้แบ่งเป็นประเด็นสำคัญ 4 ประการ คือ 1) ปัญหาด้านความกตัญญูกตเวที ซึ่งเป็นผลทำให้เยาวชน ไม่เห็นคุณค่าของผู้มีพระคุณ ทำตามใจตนเอง 2) ปัญหาด้านความมีระเบียบวินัย มักง่าย ไม่ตรงต่อเวลา มีค่านิยมยึดตนเองเป็นหลักมากกว่าการคำนึงถึงสังคมส่วนรวม 3) ปัญหาด้านความสามัคคี เยาวชนไม่สามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ 4) ปัญหาด้านหน้าที่และความรับผิดชอบเยาวชน ไม่สนใจในหน้าที่ของตนเอง ไม่รับผิดชอบด้านการเรียน ไม่สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้ เป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตของเยาวชนในปัจจุบัน (Phrakru Wapisirithamma Siripunno, 2015)

2. หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน

หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนตามหลักศีล 5 หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 และ หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 ดังนี้

2.1 ศีล 5 หรือ เบญจศีล คือ ความประพฤติชอบทางกาย และวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ทศนะทางพระพุทธศาสนา ศีลห้า มีไว้เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติ และใช้ศีลห้าเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาขั้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาไปเป็นปัญหาระดับสังคมต่อไป เพราะศีลห้าเป็นเครื่องมือการกำจัดกิเลสขั้นหยาบที่มีอยู่ในของมนุษย์ ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ศีลห้าเป็นเครื่องมือขั้นพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์พัฒนาตนเองเพื่อนำไปเป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ (Phrakru Wapisirithamma Siripunno, 2015)

ดังนั้น หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน จึงควรใช้หลักศีล 5 เพราะเป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐาน และเป็นหลักความประพฤติที่ดั่งามของเยาวชน เพื่อให้เยาวชนดำรงตนอยู่ในหลักแห่งความดีสามารถควบคุมตนเอง และมีความปรารถนาดีต่อกัน ศีลห้าจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เยาวชนพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้

2.2 หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักคุณธรรมที่เป็นช่วยยึดเหนี่ยวน้ำใจและผูกไมตรีจิตต่อกัน เอื้อเพื่อเอื้อแผ่เกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งประกอบด้วย 1) ทาน คือการแบ่งปันทรัพย์สินหรือสิ่งของต่าง ๆ 2) ปิยะวาจา พูดจาไพเราะ อ่อนหวาน น่ารัก 3) สมานัตตตา ความเสมอต้นเสมอปลาย การปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ และ 4) อตถจริยา การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ (Somdet Phra Ariyavongsagatanana Wad Wasano, 1985) รู้จักเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นจิตอาสา ทำให้สังคมน่าอยู่ รักใคร่ สมัคสมานสามัคคีกัน

ดังนั้น หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน จึงใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้เยาวชนรู้จักเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ มีความเสียสละส่วนตนทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม มีวาจาที่สุภาพ น้ำเสียงที่ไพเราะน่ารัก พร้อมทั้งจะเป็นจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เยาวชนสามารถปรับตัวกันกับผู้อื่นได้ ทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

2.3 อิทธิบาท เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจ คือรักในสิ่งที่ตนเองทำ 2) วิริยะ ความเพียร คือ ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสิ่งที่ทำด้วยความพยายาม 3) จิตตะ ความคิดมุ่งมั่น คือ ตั้งจิตตั้งใจต่อสิ่งที่ทำด้วยจิตฝักใฝ่ ไม่ปล่อยใจให้คิดฟุ้งซ่าน 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง คือ การใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผลในสิ่งที่ทำ มีการวางแผน คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง (Phra Dhammapitaka P. A. Payutto, 2010) เมื่อนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ก็จะทำให้งานนั้นประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ดังนั้น หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 จึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะถ้าเยาวชนทำตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่จะช่วยนำพาผู้ปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในกิจการงานต่าง ๆ เช่น เมื่อเป็นนักเรียนก็ต้องหมั่นเข้าเรียน ตั้งใจเรียนอยู่สม่ำเสมอ ไม่ถ้อยถอย หมั่นใคร่ครวญในวิชาเรียนว่าตนนั้นบกพร่องที่ตรงไหน แล้วปรับปรุงแก้ไข การเรียนนั้นก็จะประสบผลสำเร็จ ตั้งใจมุ่งหมาย เมื่อฝึกฝนอยู่เป็นประจำก็จะประสบผลสำเร็จในการเรียน การทำงาน และในทุก ๆ ด้าน

3. แนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอลำเคียนแก้ว จังหวัดยโสธร

จากการศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของของศูนย์อบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอลำเคียนแก้ว จังหวัดยโสธร ผู้เขียนได้แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

3.1 แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนด้านกตัญญูกตเวที

กิจกรรมที่เป็นแนวทางให้เยาวชนมีความรู้สำนึกในผู้มีพระคุณ ได้แก่ กิจกรรมสรงเทียนเพื่อแม่ เป็นกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนสำนึกในบุญคุณแก่ผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณบิดามารดา และคุณครูอาจารย์ และกิจกรรมผ้าป่ากิเลสเป็นกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนวางแนวทางในการตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา ครูอาจารย์ โรงเรียน เพื่อน สังคม ประเทศชาติ และศาสนา

3.2 แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนด้านความมีระเบียบวินัย

กิจกรรมค่ายพุทธบุตรเน้นย้ำให้เยาวชนมีความตรงต่อเวลาเป็นส่วนหนึ่งของความมีระเบียบวินัย และมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ฝึกให้เยาวชนมีระเบียบวินัย เช่น กิจกรรมรับประทานอาหาร ฝึกให้เยาวชนเข้าแถวให้เป็นระเบียบ การจัดแถว จัดจานในการรับประทานอาหาร รวมถึงรับประทานอาหารเช้าด้วยความระมัดระวังไม่ส่งเสียงดัง ไม่คุยกันขณะรับประทานอาหารเช้า ไม่ทานอาหารหกเรี่ยราดไปทั่ว ไม่รับประทานอาหารทิ้งๆ ขว้างๆ ต้องรับประทานอาหารเช้าให้หมด เห็นคุณค่าของอาหาร หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้วก็รอกันว่าเยาวชนทั้งหมดจะรับประทานอาหารเช้าเสร็จพร้อมกัน แล้วเข้าแถวเพื่อไปล้างจาน โดยการจัดแถวให้เรียบร้อย ถ้ายังไม่เรียบร้อยก็จะยังไม่ได้ล้างจาน เพราะถ้าล้างจานช้าเวลาพักของเยาวชนก็จะเหลือน้อยลงล้างเสร็จต้องจัดจาน ซ้อน แก้วน้ำให้เป็นระเบียบ

3.3 แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนด้านความสามัคคี

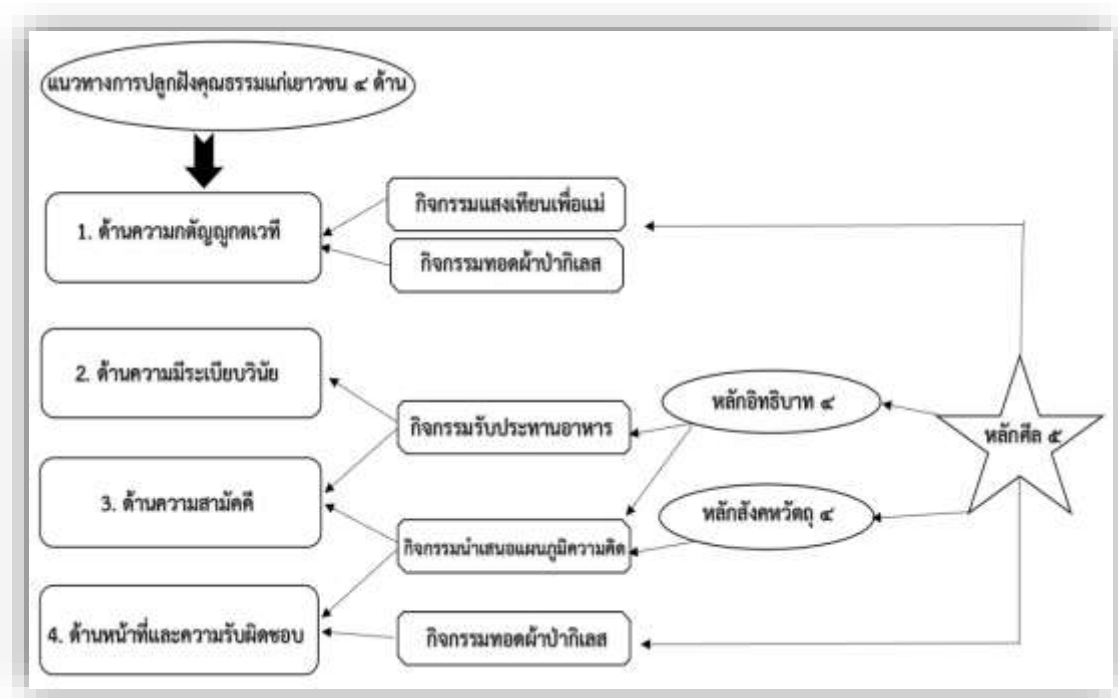
หลักธรรมสำคัญที่ทำให้เยาวชนมีความสามัคคีได้แก่ สังคหวัตถุ 4 ให้เยาวชนได้ฝึกทำงานร่วมกันประกอบกับกิจกรรมรับประทานอาหารเช้า ที่ฝึกให้เยาวชนช่วยกันจัดระเบียบแถว และกิจกรรมนำเสนอแผนภูมิความคิด ทำให้เยาวชนได้ช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมาย ช่วยกันระดมความคิด วาดภาพแผนภูมิความคิด ช่วยกันนำเสนอแผนภูมิความคิด และช่วยกันตอบคำถามจากพระวิทยากรและเพื่อนๆ กลุ่มอื่นๆ เป็นหลักและแนวทางการทำงานร่วมกันเป็นผลทำให้มีความสามัคคีให้งานที่ได้รับมอบหมายประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4

3.4 แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนด้านหน้าที่และความรับผิดชอบกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของตน ได้แก่ กิจกรรมสรงเทียนเพื่อแม่ ให้เยาวชนได้มีความสำนึก

คุณของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และผู้ที่มีพระคุณ ต่อเนื่องด้วยกิจกรรมผ้าป่ากิเลส ให้เยาวชนสารภาพความผิดที่เคยทำมา และตั้งใจที่จะทำความดีต่อไปในอนาคต และกิจกรรมนำเสนอแผนภูมิความคิด ที่ให้เยาวชนได้ระดมความคิดเกี่ยวกับเรื่อง บุตรที่ดีของบิดามารดา ศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เพื่อนที่ดีของเพื่อน พลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และสาวกที่ดีของพระพุทธศาสนา แล้วนำมาเสนอในหอประชุมและให้เพื่อน ๆ ชักถามข้อสงสัย ให้เยาวชนได้ซึมซับหน้าที่ของตน และผู้ฟังก็ตั้งใจฟัง เป็นจุดเริ่มต้นให้เยาวชนปลูกฝังคุณธรรมด้านหน้าที่และความรับผิดชอบของตน

ซึ่งแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนทั้ง 4 ด้านนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักศีล 5 โดยไม่เบียดเบียน และทำร้ายทั้งตนเองและผู้อื่น ทำให้เยาวชนมีแนวทางในการดำเนินชีวิตทำให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 1 แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมเยาวชน 4 ด้าน

จากแผนภาพที่ 1 เป็นแนวทางที่ได้จากการศึกษารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรมวัดหนองเล็ง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านความกตัญญูกตเวที โดยใช้กิจกรรมสวดมนต์เพื่อแม่และกิจกรรมผ้าป่ากิเลส ให้เยาวชนสำนึกและวางแนวทางในการตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ 2) ด้านความมีระเบียบวินัย โดยการใช้กิจกรรมรับประทานอาหาร ผนวกเข้ากับหลักอิทธิบาท 4 เพื่อให้เยาวชนฝึกความเป็นระเบียบวินัยและทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ประสบผลสำเร็จ 3) ด้านความสามัคคี โดยใช้กิจกรรม รับประทานอาหาร และกิจกรรมนำเสนอแผนภูมิความคิด ผสมผสานกับหลักสังคหวัตถุ 4

เพื่อให้เยาวชนฝึกการทำงานร่วมกัน รู้จักการทำงานเป็นทีม ให้เกิดความสัมพันธ์สามัคคีกันของเยาวชน และทำงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามหลักอิทธิบาท 4 4) ด้านหน้าที่และความรับผิดชอบ ใช้กิจกรรมนำเสนอแผนภูมิความคิด และกิจกรรมผ้าป่ากิเลส ให้เยาวชนรู้หน้าที่ของตน ให้ความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ครอบครัว ครูอาจารย์ เพื่อน ประเทศชาติ และศาสนาที่ตนนับถือ ทั้ง 4 ด้านนี้อยู่ในกรอบของหลักศีล 5

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยข้างต้น ผู้เขียน สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน

จากการศึกษาวิจัยพบว่า หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนตามหลักศีล 5 เพราะเป็นหลักจริยธรรม ขั้นพื้นฐาน และเป็นหลักความประพฤติที่พึงงามของเยาวชน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามดำรงตนอยู่ในความดี สามารถควบคุมตนเอง ปรับตนเอง และมีความปรารถนาดีต่อกัน ศีลห้าจึงเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เยาวชนพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Phramaha Kriengsak Kittijayo (2007) พบว่า หลักคำสอนศีล 5 เป็นหลักคุณธรรมเชิงห้ามปราบอันเป็นเครื่องมือที่เกื้อกูลให้ผู้ปฏิบัติตามสามารถเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตที่พึงงาม กระบวนการควบคุมทางสังคมทั้งหมด ล้วนมีจุดมุ่งหมายให้สมาชิกของสังคมยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานต่าง ๆ ของสังคม หลักศีล 5 เป็นการปลูกฝังคุณธรรมในตัวบุคคลให้มีหิริโอตตปปะ และควรให้รางวัลจิตใจให้คนทำความดี ตามหลักเกณฑ์ความถูกต้องและเป็นธรรม ก่อให้เกิดความมีระเบียบวินัยในสังคม

หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า เพื่อให้เยาวชน รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเสียสละส่วนตนทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม มีวาจาที่สุภาพ น้ำเสียงที่ไพเราะน่าฟัง พร้อมทั้งจะเป็นจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เยาวชนสามารถปรับตัวกันกับผู้อื่นได้ ทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับ Phrakhru Sukhumsangkha (2005) สรุปความได้ว่า การสงเคราะห์เยาวชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ (1) การให้ทาน คือ ให้ปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการศึกษาศึกษาของเยาวชน และการให้ความรู้เป็นทาน ที่เรียกว่า ธรรมทาน (2) การให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อเยาวชน (3) การนำเยาวชนร่วมบำเพ็ญประโยชน์ในโครงการและกิจกรรมหลายอย่าง (4) การวางตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อเยาวชน

หลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนตามหลักอิทธิบาท 4 จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า หลักอิทธิบาท 4 มีความสำคัญยิ่ง เพราะถ้าเยาวชนทำตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่จะช่วยนำพาผู้ปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในกิจการงานต่าง ๆ เช่น เมื่อเป็นนักเรียนก็ต้องหมั่นเข้าเรียน ตั้งใจเรียน อยู่สม่ำเสมอ ไม่ถ้อยถอย หมั่นใคร่ครวญในวิชาเรียนว่าตนนั้นบกพร่องตรงไหน แล้วปรับปรุงแก้ไข การเรียนนั้นก็จะประสบผลสำเร็จดังใจมุ่งหมาย เมื่อฝึกฝนอยู่เป็นประจำก็จะประสบผลสำเร็จในการเรียน การทำงาน และในทุกๆ ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับ Ratchapat (2005) ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 อันประกอบไปด้วยฉันทะ คือ ความพึงพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร จิตตะ คือ ความเอาใจฝึกฝน วิมังสา คือ

ความไตร่ตรอง ในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นแล้วเป้าหมายที่ตั้งไว้คือประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ทำต้องเริ่มที่ฉันทะ ให้เกิดขึ้นในใจก่อนเพื่อรักชอบที่จะทำสิ่งนั้นจากนั้นจึงต้องใช้วิธีใช้ความพยายามสุดความสามารถและต้องอาศัยจิตตะ คือการเอาใจจดจ่อต่อสิ่งที่ตนทำหากเกิดปัญหาอุปสรรคก็ใช้วิมังสา คือ การไตร่ตรองหาเหตุผล พยายามแก้ไขปัญหการงานก็จะประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. แนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอลำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร

การศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนของศูนย์อบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร วัดหนองเล็ง อำเภอลำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร ผู้เขียนได้แบ่งแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) แนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมด้านกตัญญูกตเวที จัดกิจกรรมที่เป็นแนวทางให้เยาวชนมีความรู้สำนึกในผู้มีพระคุณ (กตัญญู) ได้แก่ กิจกรรมแสงเทียนเพื่อแม่ เป็นกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนสำนึกในบุญคุณแก่ผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณบิดามารดา และคุณครูอาจารย์ และกิจกรรมผ้าป่ากิเลสเป็นกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนวางแนวทางในการตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ (กตเวที) เช่น บิดา มารดา ครูอาจารย์ โรงเรียน เพื่อน สังคม ประเทศชาติ และศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งสอดคล้องกับ (Bunthiabtikamporn, 2006) พบว่า หลังจากผ่านการอบรม ทำให้นักเรียนเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับหลักพุทธทศาวนาได้มาก ด้านกายภาวนา นักเรียนได้ฝึกฝนตนเอง ด้านศีลภาวนา นักเรียนได้ฝึกควบคุมตนเองให้อยู่ในกฎ กติกา ควบคุมสำรวมอินทรีย์ ทั้ง 5 ได้มาก ด้านจิตภาวนา ได้ฝึกฝนตนเองในการทำสมาธิได้มากที่สุด ด้านปัญญาภาวนา มีความเข้าใจในการฟังธรรมบรรยายได้มาก มองเห็นโทษของอบายมุขได้มองเห็นคุณค่าและตอบแทนต่อผู้มีพระคุณ

2) แนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมด้านความมีระเบียบวินัย จัดกิจกรรมค่ายพุทธบุตรเน้นย้ำให้เยาวชนมีความตรงต่อเวลาเป็นส่วนหนึ่งของความมีระเบียบวินัย และมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ฝึกให้เยาวชนมีระเบียบวินัย เช่น กิจกรรมรับประทานอาหารเช้า ฝึกให้เยาวชนเข้าแถวให้เป็นระเบียบ การจัดแถว จัดจาน ในการรับประทานอาหารเช้า รวมถึงรับประทานอาหารเช้าด้วยความระมัดระวังไม่ส่งเสียงดัง ไม่คุยกันขณะรับประทานอาหารเช้า ไม่ทานอาหารหกเรื้อราดไปทั่ว ไม่รับประทานอาหารเช้าทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ ต้องรับประทานอาหารเช้าให้หมด เห็นคุณค่าของอาหาร หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว ก็รองจนกว่าเยาวชนทั้งหมดจะรับประทานอาหารเช้าพร้อมกัน แล้วเข้าแถวเพื่อไปล้างจาน โดยการจัดแถวให้เรียบร้อย ถ้ายังไม่เรียบร้อยก็จะยังไม่ได้ล้างจาน เพราะถ้าล้างจานช้าเวลาพักของเยาวชนก็จะเหลือน้อยลง ล้างเสร็จต้องจัดจาน ช้อน แก้วน้ำ ให้เป็นระเบียบ ซึ่งสอดคล้องกับ Kasan (1999) พบว่า นักเรียนได้เรียนรู้คตินิยมค่ากลอน ได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้มีพฤติกรรมดีและการกระทำดีขึ้น เช่น นักเรียนมีคุณธรรมด้านการศึกษา มีระเบียบวินัย มีความประพฤติดี มีความซื่อสัตย์ มีความกตัญญูกตเวทีมากขึ้น ทำให้นักเรียนผู้ปกครอง และครู ตลอดจนผู้นำชุมชนมีความพอใจมีความสุข

3) แนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมด้านความสามัคคี นำหลักธรรมสำคัญที่ทำให้เยาวชนมีความสามัคคี ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 ให้เยาวชนได้ฝึกทำงานร่วมกันประกอบกับกิจกรรมรับประทานอาหารเช้า ฝึกให้เยาวชนช่วยกันจัดระเบียบแถว และกิจกรรมนำเสนอแผนภูมิความคิด ทำให้เยาวชนได้ช่วยกันทำงานที่ได้รับมอบหมาย ช่วยกันระดมความคิด วาดภาพแผนภูมิความคิด ช่วยกันนำเสนอแผนภูมิความคิด และช่วยกันตอบ

คำถามจากพระวิทยากรและเพื่อนๆ กลุ่มอื่นๆ เป็นหลักและแนวทางการทำงานร่วมกันเป็นผลทำให้มีความสามัคคีให้งานที่ได้รับมอบหมายประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งสอดคล้องกับ Kongtong (2014) พบว่า การมีจิตสีกนิก เกี่ยวกับประโยชน์ส่วนรวม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน จะช่วยให้เกิดสามัคคีในสังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียว การเสียสละที่จะทำประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นกิจกรรมที่เสียสละต่อส่วนรวมทำให้มีจิตสำนึกต่อผู้อื่น ต่อสังคมมากขึ้น และการคำนึงถึงจิตสาธารณะต่อส่วนรวมมากขึ้น

4) แนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมด้านหน้าที่และความรับผิดชอบ จัดกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของตน ได้แก่ กิจกรรมแสวงหาเพื่อน ให้เยาวชนได้มีความสำคัญต่อผู้ที่มีพระคุณ ต่อเนื่องด้วยกิจกรรมผ้าป่ากิเลส ให้เยาวชนสำรวจความผิดที่เคยทำมา และตั้งใจที่จะทำความดีต่อไปในอนาคต และกิจกรรมนำเสนอแผนภูมิความคิด ที่ให้เยาวชนได้รู้หน้าที่ของตน แล้วนำมาเสนอในหอประชุมและให้เพื่อน ๆ ซักถามข้อสงสัย ให้เยาวชนได้ซึมซับหน้าที่ของตน และผู้ฟังก็ตั้งใจฟัง เป็นจุดเริ่มต้นให้เยาวชนปลูกฝังคุณธรรมด้านหน้าที่และความรับผิดชอบของตน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัย Pramaha Prakasit Thitipasitthikorn, Phrapalad Prapoj Yusamran, and Sodprasert (2020) พบว่า การร่วมประสานการทำงานร่วมกันอันส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนซึ่งเป็นผู้รับผลจากการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นเมืองโดยตรง แม้กิจกรรมการพัฒนาชุมชนบางอย่างจะไม่ได้ริเริ่มจากประชาชนในชุมชน แต่สามารถประสานการทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมและร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาอันก่อให้เกิดประโยชน์เหมาะสมแก่ประชาชนในชุมชน ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมเป็นพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นเมืองและเป็นแสดงออกถึงการมีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

2.1 โรงเรียนควรส่งเสริมและนำกิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน เพื่อไปปรับใช้ในกิจกรรมของทางโรงเรียนเป็นประจำเพื่อเป็นการสานต่อกิจกรรมให้ต่อเนื่อง ให้เยาวชนได้ยึดเป็นปฏิบัติต่อไป

2.2 รัฐบาลควรสนับสนุนแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน เพื่อให้เยาวชนไทยได้นำไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวันต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาหลักธรรมอื่นๆ เช่น พรหมวิหาร 4 และฆราวาสธรรม 4 เป็นต้น เพื่อนำไปปรับใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของเยาวชนสืบไป

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบของการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนจากหลาย ๆ แห่ง เพื่อนำไปถอดบทเรียนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน

References

- Bunthiabtikamporn (2006). *Youth's Life Skill Development by Buddhavajiravajirana:--A Case Study of the Virtue Camp of Wat Umong.* (Master's Thesis) . Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Thailand.
- Chantana (2003). *A follow up study of youth trained in the virtue project at Buddhaputta Camp of Panyanantaram Temple, Klong Hok Subdistrict, Klong Luang District, Pathomthani Province.* (Master's Thesis). Graduate School: Thammasart University. Bangkok.
- Department of Academic Affairs. (2009). *Guide to organizing a moral camp for youth.* Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand Press.
- Department of Academic Affairs. (2009). *Handbook for learning about social studies, religion and culture.* Bangkok: Express Transportation Organization of Thailand.
- Kasan (1999). *A Study of Results of the Buddhist Poems Teaching for the Virtuous and Ethical Cultivation in the Yakha School Pupils.* . (Master's Thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Thailand.
- Kongtong, S. (2014). The Effects Of The Cognitive Behavior Modification Program For Enhancing Public Mind Of The First Year Air Force Students Nurse, Royal Thai Air Force Nursing College, Directorate Of Medical Services. *Journal of MCU Social Science Review.* 3(2), 174-184.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka.* Bangkok: MCU Press.
- Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (2010). *Dictionary of Buddhism.* (9th ed.). Bangkok: MCU Press.
- Phrakru Wapisirithamma Siripunno (2015). *The Consequence of Morality Training towards Living of Youths Yasothon Province.* (Master's Thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Kriengsak Kittijayo. (2007). *An Analytical Study of the Five Precepts and It's Influences on Social Control.* (Master's Thesis). Graduate School: Mahamakut Buddhist University. Thailand.
- Phramaha Yothin Yodhiko (2019). Principles of the Five Aspects of Natural Law with Ecology. *Journal of Arts Management.* 4(3), 173-189.
- Pramaha Prakasit Thitipatthikorn, Phrapalad Prapoj Yusamran & Sodprasert, S. (2020) . Conscious Building the Good Citizenship in Community development and Urbanized

Buddhist Community in Nakhon Pathom Province. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*. 3(1), 63-80.

Somdet Phra Ariyavongsagatanana Wad Wasano. (1985). *Sangahavatthu-dhamma 4*. Bangkok: MBU Pess.

นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี*

Innovation of Buddhism Propagation of Sangha in Udonthani Province

¹พระมหาเสกสรรค์ สุขกาโม, พระมหาสุนันท์ สุนนโท และ พระปลัดระพิน พุทธิสารโ

¹Phramaha Seksan Sukhakāmo, Phramaha Sunan Sunandho and

Phrapalad Rapin Buddhisarō

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: seksankaenchan@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการนวัตกรรมการเผยแผ่ และ 3) นำเสนอวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการในปัจจุบัน การวิจัยเป็นแบบผสานวิธี ด้วยการศึกษาระเบียบเอกสาร และการศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูป/คน สันทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูป/คน และแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง 376 รูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (1) ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานีใช้หลักการยึดมั่นประโยชน์ในการนำมหาชน อุดมการณ์เพื่อความมั่นคงแห่งบรมพระพุทธศาสนา ใช้วิธีการเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม การอภิปรายธรรม การสนทนาธรรม เป็นต้น (2) สภาพปัจจุบันของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานีโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 ความต้องการนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานีโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 (3) Smart Sender เป็นนวัตกรรมกระบวนการให้ความรู้ศาสตร์สมัยใหม่เกี่ยวกับการสื่อสารยุคดิจิทัลแก่พระนักเผยแผ่ Smart Message เป็นนวัตกรรมกระบวนการสอนแบบบูรณาการตัวสารเข้ากับการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน Smart Channel เป็นนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ธรรมะในระบบสารสนเทศออนไลน์ และ Smart Receiver เป็นนวัตกรรมกระบวนการสร้างเครือข่ายการทำงานระดับพื้นที่ร่วมกับชุมชนผ่านกิจกรรมทางสังคม

คำสำคัญ: นวัตกรรม; การเผยแผ่พระพุทธศาสนา; คณะสงฆ์

* Received February 5, 2020; Revised February 23, 2020; Accepted March 13, 2020

Abstract

This article aims to; 1. To study the principles, ideology and method of Buddhism Dissemination, 2. To study the present condition and need of innovation for Buddhism dissemination, and 3. To propose the innovation of Buddhism dissemination of Sangha in Udonthani Province that is consistent with the present conditions and necessity. Methodology was the mixed methods: Collected data about new innovation from 18 key informants and 10 participants in focus group discussion. Collected data by questionnaires from 376 samples. Data were analyzed by content analysis and descriptive interpretation. Data were analyzed with descriptive statistics: frequency, percentage, mean and standard deviation, SD.

Findings were as follows: (1) In Buddhism Dissemination of Sangha in Udonthani Province had Principles; adhering to people's benefits, Ideology; the Buddhism security and method; dissemination by preaching, lecture, discussion, and Dhamma discourse. (2) The present condition of Buddhism dissemination of Sangha in Udonthani Province, by overall were at high level, the strength had the mean value at 3.94. The need for innovation for Buddhism dissemination of Sangha in Udonthani Province were by overall at high level with the mean value at 4.15. (3) Smart sender; It was the new process of modern digital communication knowledge enhancement Dhamma disseminators, Smart message; It is innovation of the new and integrated method of application of Dhamma in daily life, Smart channel; It is innovation of Dhamma production on online internet, Smart receiver; It is innovation of network creation at local level by people participation through social activities.

Keywords: Innovation; Buddhism dissemination; Sangha

บทนำ

คำว่า “การเผยแผ่พระพุทธศาสนา” มีความหมายครอบคลุมการกระทำทุกประเภทที่ทำให้พระพุทธศาสนายาวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก และหัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) ภูมิธรรมมีกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้ (2) สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาติหน้า และ (3) และปรมาตถประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน ดังพุทธพจน์ว่า “นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์

จะต้องแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์อันเป็นไปเพื่อความผาสุกของชาวโลก ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานพุทธโอวาทแก่เหล่าพระอริยสาวกในคราวที่ทรงส่งออกไปประกาศพระพุทธศาสนารุ่นแรก มีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์และความ สุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะทรงใช้วิธีไหนก็ตาม ทรงยึดถือรูปแบบหรือวิธีการแสดงธรรมตามหลักการสื่อสารที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ชี้แจงให้ชัดเจน ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เสริมความกล้าหาญมั่นใจที่จะปฏิบัติตาม และทำให้ผู้ฟังเกิดความสุขในการฟัง (Phrarajadhammanithad, 1997)

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย เมื่อครั้งยังเป็นอาณาจักรสุพรรณภูมิ ในราวปี พ.ศ.235 ซึ่งมีพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เป็นหลักฐานที่ปรากฏอยู่ให้เห็นถึงการมีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยบริเวณนี้ ซึ่งต่อมาเรียกว่า อาณาจักรทวารวดี คนในชุมชนทวารวดีได้นับถือพระพุทธศาสนานั้นด้วย ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงได้ถูกเผยแผ่ออกไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ (PhraThammapidok, 1997) การประกาศพระศาสนาถือว่าเป็นบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์โดยตรง เพราะพระสงฆ์มีชีวิตที่เนื่องด้วยผู้อื่นจึงต้องตอบแทนผู้มีอุปการคุณ ดังมีพุทธพจน์ที่ปรากฏในสมณสัญญาสูตร กล่าวถึงคำสอนที่ให้ภิกษุสำนึกและตระหนักเตือนใจตนในความเป็นสมณะอยู่เสมอว่า สมณะนั้นมีชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) หรือในพหุการสูตร ที่พระพุทธองค์ตรัสถึงการตอบแทนที่พระสงฆ์พึงมีต่อคฤหัสถ์หรือชาวบ้านที่ได้ทำอุปการคุณต่าง ๆ โดยเฉพาะได้อุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย 4 ซึ่งเป็นปัจจัยหลักสำหรับพระภิกษุ ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชขบริหาร เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว สงฆ์ก็ควรแสดงกลับให้เป็นอุปการคุณแก่ชาวบ้านเช่นกัน ซึ่งไม่ใช่การตอบแทนด้วยปัจจัย 4 แต่ด้วยการแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

ปัจจุบันเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ข้อมูลข่าวสารมีอิทธิพลครอบงำโลก ทำให้คนตกอยู่ในอำนาจของวัตถุ (PhraThammapidok, 1996) สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนสังคมเปลี่ยนไป ส่งผลต่อจิตใจให้โน้มเอียงไปในทางที่ต้องการความสะดวกสบายมากขึ้นให้ความสำคัญเรื่องวัตถุมากกว่าจิตใจ แสวงหาวัตถุมาเพื่อความสะดวกสบายมากกว่าที่จะแสวงหาความจริงคือธรรมชาติ ขาดการขัดเกลาจิตใจ (PhraThammapidok, 1997)

วิกฤตที่เกิดขึ้นในสังคมทุกวันนี้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ซึ่งล้วนเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อกันไปมา ทำให้ปัญหาที่เคยเป็นปัญหาเล็ก ๆ กลายเป็นปัญหาใหญ่ เช่น ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ปัญหาการว่างงาน และปัญหาการเสื่อมโทรมทางศีลธรรม เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้พระสงฆ์มีความยากลำบากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบกับพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันขาดความเข้าใจในวิธีการสอนเกิดจากการสาเหตุใหญ่ ๆ อยู่ 3 ประการ คือ (1) ขาดความรู้ความแตกฉานในธรรม มีความรู้ชั้นสัญญาไม่ถึงขั้นทวิภูมิและญาณ (2) ขาดความรู้ความสามารถในการ

ถ่ายทอดธรรม ไม่เคยฝึกการพูดในที่ชุมนุมชน หรือพัฒนาบุคลิกภาพ ใช้เสียงเบา ใช้บาลีมาก ยกหัวข้อธรรมมาก ไม่มีการเตรียมตัว ไม่สังเกตคนฟัง ติดรูปแบบ ใช้เวลามาก และ (3) ขาดความพอใจ เต็มใจ และความรักในการสอนธรรม เผยแผ่ธรรมมีแต่การตั้งรับ ไม่ค่อยทำแบบเชิงรุก อนึ่ง จากสถิติ พบว่า มีจำนวนพระสงฆ์คิดเป็นอัตราส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา คือ มีเพียง 1: 160 รูป/คน เมื่อพิจารณาสัดส่วนของพระสงฆ์ซึ่งเป็นนักเผยแผ่มีเพียง 1: 100 รูป เท่านั้น จึงถือว่าสัดส่วนหรืออัตราส่วนของพระนักเผยแผ่ หรือพระสงฆ์ที่มีบทบาทเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนนั้นมีจำนวนน้อยมาก

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบัน (พ.ศ. 2561) ประเทศไทยมีวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาประเทศ เรียกว่า ไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งเป็นนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้วยวิสัยทัศน์ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” หรือเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายของเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม โดยนัยนี้ นิยามของ “นวัตกรรม” ในมิติของเป้าหมายของนวัตกรรม (The Target of Innovation) จำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ (1) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) คือ การพัฒนาหรือการนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือวิธีการใช้แบบใหม่ ๆ ก็ดี รวมไปถึงการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ถือเป็นผลิตผลขององค์การหรือธุรกิจ โดยอาจอยู่ในรูปของตัวสินค้าหรือการบริการก็ได้ และ (2) นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) หมายถึง การประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการ หรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิต และการทำงานโดยรวมมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (Somnuek, 2010) นัยนี้ เมื่อโลกมีแนวโน้มเปลี่ยนไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เคยใช้ได้ผลในอดีตใช้ไม่ได้ผล ต้องปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพราะเมื่อความเจริญทางเทคโนโลยีเจริญขึ้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยไปด้วย (Phramaha Boonthai, 2009)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวมานี้ ประกอบกับที่ผู้วิจัยมีสังกัดในคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี จึงสนใจศึกษาเรื่อง “นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี” เพื่อเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลทางวิชาการสำหรับการพัฒนางานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคปัจจุบันให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี
3. เพื่อนำเสนอนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการในปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้

1) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร และหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา งานวิจัยเอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ดังนี้

(1) นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ หลักการ (2) อุดมการณ์ และ (3) วิธีการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี

(2) สภาพปัจจุบันและความต้องการนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

(3) นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการในปัจจุบันใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านผู้ส่งสาร (Sender) (2) ด้านสาร (Message) (3) ช่องทาง (Channel) และ (4) ผู้รับสาร (Receiver)

2) การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการในปัจจุบันทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษา ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(1) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน

(2) การสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูปหรือคน

เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการบันทึกเสียง และจดบันทึกด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา เรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ

(3) การวิจัยเชิงสำรวจ จากแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.908 ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระภิกษุ (มหานิกาย) ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี จำนวน 6,222 รูป ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sample) โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 หรือความเชื่อมั่นร้อยละ 95 จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 376 รูป จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น 20 กลุ่ม ตามสังกัดอำเภอ แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ 376 รูป ออกเป็น 20 กลุ่ม ตามสัดส่วน โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 หลักการ อุดมการณ์ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี

หลักการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย (1) ยึดมั่นประโยชน์ในการนำมหาชนสู่การดับทุกข์หรือการเกิดญาณทัศนะอันสูงสุด (2) ยึดมั่นประโยชน์ในการนำมหาชนสู่การดับกิเลสหรือกำจัดความชั่วร้ายภายในจิตใจ หมดเหตุที่จะก่อปัญหาความเดือดร้อนวุ่นวายต่าง ๆ แก่ชีวิตและสังคม (3) ยึดมั่นประโยชน์ในการนำมหาชนสู่การดับทุกข์หรือหมดความทุกข์ บรรลุประโยชน์สูงสุด เกิดเป็นสุขที่นิรันดร์ (4) รับผิดชอบต่อการฝึกฝนความประพฤติสุจริตที่แสดงออกมาจากกาย วาจาของเวไนยสัตว์ตามหลักอริยสัจสี่ (5) รับผิดชอบต่อการฝึกปรือในด้านคุณภาพทางอารมณ์ เพื่อควบคุมจิตของเวไนยสัตว์ตามหลักอริยจิตสิกขา

2. อุดมการณ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย (1) เพื่อความมั่นคงแห่งบรมพระพุทธศาสนา (2) เพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา (3) เพื่อนำเวไนยสัตว์สู่การไม่ทำบาปทั้งปวง (4) เพื่อนำเวไนยสัตว์สู่การทำกุศลทั้งปวง

3. วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย (1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยวิธีการเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม การอภิปรายธรรม การสนทนาธรรม (2) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยวิธีการสอนหรือจัดอบรมสมณกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน (3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยวิธีการใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรม (4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยวิธีการเทศน์มหาชาติหรือการเทศน์แหล่ (5) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยวิธีการเทศน์ที่มีการถามตอบกันหรือการปฐนา-วิสัชนา

ประเด็นที่ 2 สภาพปัจจุบันและความต้องการนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี

1. สภาพปัจจุบันของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ด้านผู้ส่งสาร ประกอบด้วย (1) จุดแข็ง คือ พระสงฆ์ในแต่ละพื้นที่มีความเชี่ยวชาญในการใช้ภาษาถิ่น และวัดและพระสงฆ์กระจายอยู่ในทุกพื้นที่ (2) จุดอ่อน คือ พระสงฆ์บางส่วนขาดทักษะความสามารถในการสื่อสารธรรมะ และพระสงฆ์บางรูปขาดแรงจูงใจในการเผยแผ่พุทธธรรม และพระสงฆ์ไม่ทำงานเป็นเครือข่าย (ต่างคนต่างทำ) (3) โอกาส คือ สังคมต้องการให้พระสงฆ์เป็นต้นแบบทางความประพฤติ และ (4) อุปสรรค คือ งบประมาณในการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ไม่เพียงพอ

ทั้งนี้ จากผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านจุดแข็ง (Strength) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ด้านจุดอ่อน (Weakness) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 ด้านโอกาส (Opportunity) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 และด้านอุปสรรค (Threat) อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 โดยมีรายละเอียด สำหรับความต้องการนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ธรรมะในระบบสารสนเทศออนไลน์ อยู่ใน

ระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.85 รองลงมาได้แก่ นวัตกรรมกระบวนการสร้างเครือข่ายการทำงานระดับพื้นที่ ร่วมกับชุมชนผ่านกิจกรรมทางสังคม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 รองลงมาได้แก่ นวัตกรรมกระบวนการการให้ความรู้ศาสตร์สมัยใหม่เกี่ยวกับการสื่อสารยุคดิจิทัลแก่พระนักเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 และอันดับสุดท้ายได้แก่ นวัตกรรมกระบวนการสอบแบบบูรณาการตัวสารเข้ากับการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 ทั้งนี้ จากผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษานักธรรม ต่างกัน มีความต้องการนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ประเด็นที่ 3 นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการในปัจจุบัน

1. นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ด้านผู้ส่งสาร ได้แก่ Smart Sender นวัตกรรมกระบวนการให้ความรู้ศาสตร์สมัยใหม่เกี่ยวกับการสื่อสารยุคดิจิทัลแก่พระนักเผยแผ่ ได้แก่ กระบวนการให้ความรู้ทางศาสตร์สมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และฝึกฝนทักษะและเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น ศึกษาพื้นฐานของของผู้รับสาร ใช้หลักธรรมที่เหมาะสมกับผู้รับสาร เริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากง่ายไปหายาก เริ่มจากสิ่งที่รู้ไปหาสิ่งที่ไม่รู้ โดยใช้สื่ออุปกรณ์)

2. นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ด้านสาร ได้แก่ Smart Message นวัตกรรมกระบวนการสอนแบบบูรณาการตัวสารเข้ากับการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ กระบวนการบูรณาการตัวสาร (หลักธรรม) เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้รับสารสามารถทำความเข้าใจในตัวสาร ซึ่งได้แก่ ธรรมะหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นนามธรรมสูงได้ง่ายยิ่งขึ้น และต้องเน้นเรื่องราวซึ่งเป็นที่น่าสนใจในช่วงเวลานั้น ๆ

3. นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ด้านช่องทาง ได้แก่ Smart Channel นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ธรรมะในระบบสารสนเทศออนไลน์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ธรรมะประเภทสื่อต่าง ๆ เผยแผ่ในช่องทางการสื่อสารสาธารณะผ่านระบบสารสนเทศออนไลน์สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางไปทั่วโลกโดยสอดคล้องกับบริบทและแนวโน้มการใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ของประชากรโลกที่จะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประการสำคัญคือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งจริยธรรม คือ ต้องไม่มีการบิดเบือนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

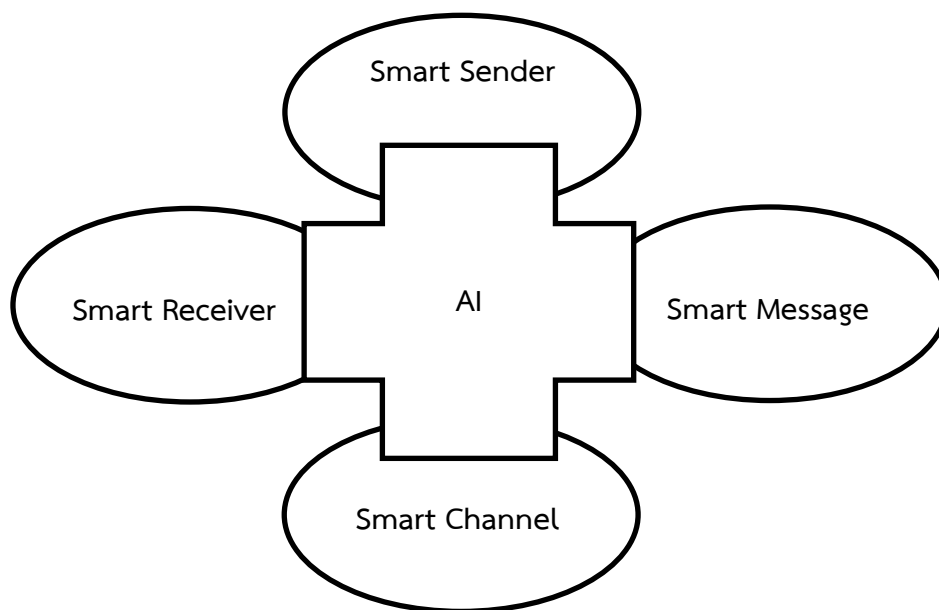
4. นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ด้านผู้รับสาร ได้แก่ Smart Receiver นวัตกรรมกระบวนการสร้างเครือข่ายการทำงานระดับพื้นที่ร่วมกับชุมชนผ่านกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ กระบวนการสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา องค์กรภาครัฐ และภาคประชาสังคมระดับพื้นที่ จากเล็กไปหาใหญ่ เพื่อความมั่นคงแข็งแรงของเครือข่ายการทำงานร่วมกัน โดยอาศัยกิจกรรมทางสังคมของชุมชนเป็นฐาน

องค์ความรู้จากการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอ่างทอง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางปัญญา” นั้น สามารถสังเคราะห์และนำเสนอ ได้ ดังแผนภาพที่ 1

นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ที่สอดคล้องกับ
สภาพและความต้องการปัจจุบัน [Smart SMCR]

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจจึงนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

นวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานีที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการในปัจจุบัน เป็นนวัตกรรมในรูปแบบของ Smart SMCR ประกอบด้วย นวัตกรรมด้านผู้ส่งสาร หรือ Smart Sender ซึ่งเป็นนวัตกรรมกระบวนการให้ความรู้ศาสตร์สมัยใหม่เกี่ยวกับการสื่อสารยุคดิจิทัลแก่พระนักเผยแผ่ ได้แก่ กระบวนการให้ความรู้ทางศาสตร์สมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และฝึกฝนทักษะและเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์ โดยศึกษาพื้นฐานของของผู้รับสาร ใช้หลักธรรมที่เหมาะสมกับผู้รับสาร เริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากง่ายไปหายาก เริ่มจากสิ่งที่รู้ไปหาสิ่งที่ไม่รู้ โดยใช้สื่ออุปกรณ์, นวัตกรรมด้านสาร หรือ Smart Message ซึ่งเป็นนวัตกรรมกระบวนการสอนแบบบูรณาการตัวสารเข้ากับการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ กระบวนการบูรณาการตัวสาร (หลักธรรม) เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้รับสารสามารถทำความเข้าใจ

เข้าใจในตัวสาร ซึ่งได้แก่ ธรรมะหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นนามธรรมสูงได้ง่ายยิ่งขึ้น และต้องเน้นเรื่องราวซึ่งเป็นที่น่าสนใจในช่วงเวลานั้น ๆ นวัตกรรมด้านช่องทาง หรือ Smart Channel ซึ่งเป็นนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ธรรมะในระบบสารสนเทศออนไลน์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ธรรมะประเภทสื่อต่าง ๆ เผยแพร่ในช่องทางการสื่อสารสาธารณะผ่านระบบสารสนเทศออนไลน์สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางไปทั่วโลกโดยสอดคล้องกับบริบทและแนวโน้มการใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ของประชากรโลกที่จะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประการสำคัญคือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งจริยธรรม คือ ต้องไม่มีเป็นการบิดเบือนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา, นวัตกรรมด้านผู้รับสาร หรือ Smart Receiver ซึ่งเป็นนวัตกรรมกระบวนการสร้างเครือข่ายการทำงานระดับพื้นที่ร่วมกับชุมชนผ่านกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ กระบวนการสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา องค์กรภาครัฐ และภาคประชาสังคมระดับพื้นที่ จากเล็กไปหาใหญ่ เพื่อความมั่นคงแข็งแรงของเครือข่ายการทำงานร่วมกัน โดยอาศัยกิจกรรมทางสังคมของชุมชนเป็นฐาน ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า คณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี มีสิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือแตกต่างเดิมในการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ที่สอดคล้องกับสภาพและแนวโน้มความต้องการในปัจจุบัน ทั้งในส่วนของนวัตกรรมผลิตภัณฑ์หรือการพัฒนาหรือการนำเสนอผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใช้แบบใหม่ ๆ รวมถึงการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น และนวัตกรรมกระบวนการ หรือการประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการ หรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิต และการทำงานโดยรวมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับที่ พระมหาฐานันดร เขมปญโญ (Phramaha Danandhon K. 2014) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน” จากผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูงจะประสบผลสำเร็จต้องสร้างศักยภาพให้แก่พระบัณฑิตอาสาในการสื่อสารตามทฤษฎีการสื่อสาร นำทฤษฎีการสื่อสารไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ สร้างศักยภาพให้แก่พระบัณฑิตอาสาให้เข้าใจหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ตามทฤษฎีการสื่อสาร บูรณาการทฤษฎีการบริหารจัดการ ทฤษฎีการสื่อสาร และหลักพุทธธรรมไปใช้ในการเผยแผ่ และสอดคล้องกับที่ ภัชลดา สุวรรณวล และ ประสิทธิ์ พันธวงษ์ (Suwannon, and Punthawong 2017) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การจัดการเชิงบูรณาการทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาในยุค Thailand 4.0” จากผลการวิจัยพบว่า การเข้าถึงกลยุทธ์การจัดการเชิงบูรณาการทางพระพุทธศาสนาในยุค Thailand 4.0 ต้องให้คณะสงฆ์มีความเข้าใจในความเป็นพุทธประชารัฐนำหลักธรรมมาพัฒนาไทยแลนด์ 4.0 ให้ครบวงจร ดังนั้นคณะสงฆ์เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากหากขาดซึ่งการประพุดติธรรมจะทำให้สังคมสับสนวุ่นวายไปด้วย จึงถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์การจัดการเชิงพุทธเป็นหัวใจที่สำคัญในการดำรงอยู่ของยุค Thailand 4.0 คือ นำกลยุทธ์ในการพัฒนาคณะสงฆ์ที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสอดคล้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตลอดจนถึงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์เพื่อส่งเสริมการสร้างทรัพยากรบุคคล คือ พระสังฆาธิการ ผู้เป็นศาสนทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในอนาคต

สรุป

จากการศึกษากระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบริบทขององค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารที่ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Media) ช่องทาง การสื่อสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) (Berlo, David K., 1960) สามารถนำมาประยุกต์กับงานวิจัยฉบับนี้ได้ดังนี้

ด้านผู้ส่งสาร: Smart Sender นวัตกรรมกระบวนการให้ความรู้ศาสตร์สมัยใหม่เกี่ยวกับการสื่อสารยุคดิจิทัลแก่พระนักเผยแผ่ ได้แก่ กระบวนการให้ความรู้ทางศาสตร์สมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และฝึกฝนทักษะและเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เน้นผลลัพธ์ (ศึกษาพื้นฐานของของผู้รับสาร ใช้หลักธรรมที่เหมาะสมกับผู้รับสาร เริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากง่ายไปหายาก เริ่มจากสิ่งที่รู้ไปหาสิ่งที่ไม่รู้ โดยใช้สื่ออุปกรณ์)

ด้านสาร: Smart Message นวัตกรรมกระบวนการสอนแบบบูรณาการตัวสารเข้ากับการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ กระบวนการบูรณาการตัวสาร (หลักธรรม) เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้รับสารสามารถทำความเข้าใจในตัวสาร ซึ่งได้แก่ ธรรมะหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นนามธรรมสูงได้ง่ายยิ่งขึ้น และต้องเน้นเรื่องราวซึ่งเป็นที่น่าสนใจในช่วงเวลานั้น ๆ

ด้านช่องทาง: Smart Channel นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ธรรมะในระบบสารสนเทศออนไลน์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ธรรมะประเภทสื่อต่าง ๆ เผยแผ่ในช่องทางการสื่อสารสาธารณะผ่านระบบสารสนเทศออนไลน์สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางไปทั่วโลกโดยสอดคล้องกับบริบทและแนวโน้มการใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ของประชากรโลกที่จะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประการสำคัญคือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งจริยธรรม คือ ต้องไม่เป็นการบิดเบือนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

ผู้รับสาร: Smart Receiver นวัตกรรมกระบวนการสร้างเครือข่ายการทำงานระดับพื้นที่ร่วมกับชุมชนผ่านกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ กระบวนการสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา องค์กรภาครัฐ และภาคประชาสังคมระดับพื้นที่ จากเล็กไปหาใหญ่ เพื่อความมั่นคงแข็งแรงของเครือข่ายการทำงานร่วมกัน โดยอาศัยกิจกรรมทางสังคมของชุมชนเป็นฐาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 คณะสงฆ์ระดับจังหวัด และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรร่วมมือกันในการจัดทำหลักสูตรอบรมพระนักเผยแผ่ยุคดิจิทัล โดยเน้นความรู้ทางศาสตร์สมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ระดับจังหวัด และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรออกแบบผลิตภัณฑ์ธรรมะประเภทสื่อต่าง ๆ เผยแผ่ในช่องทางการสื่อสารสาธารณะผ่านระบบสารสนเทศออนไลน์สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวาง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบองค์ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานีที่สำคัญ คือ ด้านผู้ส่งสาร: Smart Sender ด้านสาร: Smart Message ด้านช่องทาง: Smart

Channel ผู้รับสาร: Smart Receiver สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จังหวัดอุดรธานี โดยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน (SMCR) สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรอบรมพระนักเผยแผ่ยุคดิจิทัล การสร้างภาคีเครือข่ายพระนักเผยแผ่ระดับจังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

References

- Berlo, David K. (1960). *The Process of Communication*. New York: The Free Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Phachalada S. & Prasit P. (2017). Integrated Management Strategies in Buddhism and Development in the Thailand 4.0 Era. *Journal of MCU Ubon Parichit Journal*. 2(2), 76-89.
- Phramaha Boonthai P. (2009). *Buddhism dissemination through the use of information technology of the Thai clergy today*. (Doctoral Dissertation). Mahamakut Buddhist University, Nakhon Pathom.
- Phramaha Danandhon K. (2014). *Buddhism Propagation Strategy of Phra Arun Bundit on Highland of the Upper Northern Region*. (ZDoctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya.
- Phrarajadhammanithad. (1997). *Buddhist Methods For Propagating Buddhism*. Bangkok: Mahamakuttarajavidyalaya Printing House.
- PhraThammapidok. (1996). *IT Under The Culture Of Wisdom Religion And The Era Of Globalization*. (5th ed.). Bangkok: Phutthatham Foundation.
- PhraThammapidok. (1997). *Charikaboon-Charuktham*. (4th ed.). Bangkok: Sahamitik Printing Company Limited.
- PhraThammapidok. (1997). *Thai People and Technology*. (5th ed.). Bangkok: Phutthatham Foundation.
- Somnuek E. (2010). Innovation: Meaning Types and Importance to Entrepreneurship. *Journal of Business Administration Faculty of Commerce and Accountancy Thammasat University*. 33(128), 49.

รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี*

Knowledge Management Model

of Nonthaburi Provincial Meditation Practice Centers

¹พระครูนนทกิจโกศล (สิริชัย สิริชัยโย), ประเสริฐ ธิลาว และ เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

¹Phrakhrunonthakitkoston (Sirichai Sirichayo), Praserth Thilao

and Kaittisak Sukleang

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author. Email: sirichayo.chai@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการความรู้ 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการจัดการความรู้ และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี การวิจัยเป็นแบบผสานวิธีโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูป/คน สอนหนักกลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 12 รูป/คน และการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 400 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการบันทึกเสียง จดบันทึกและแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา เรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรีขาดการวางแผนดำเนินการ การปฏิบัติตามแผน และการปรับปรุงแก้ไขจุดบกพร่องอย่างเป็นระบบ 2. องค์ประกอบของการจัดการความรู้มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการแสวงหาความรู้ ด้านการสร้างความรู้ ด้านการจัดเก็บและการเข้าถึงความรู้ ด้านการเผยแพร่ความรู้ และด้านการใช้ความรู้ 3. รูปแบบการจัดการความรู้ พบว่า ด้านการแสวงหาความรู้ คือ มีการสร้างแรงจูงใจ ใฝ่รู้ และมีวิจารณ์ญาณ ด้านการสร้างความรู้ คือ มีความรู้ มีประสบการณ์ และมีความคิดสร้างสรรค์ ด้านการจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ คือ มีความรู้ดี เข้าถึงง่าย และมีความปลอดภัย ด้านการเผยแพร่ความรู้ คือ มีการเผยแพร่โดยบุคคล โดยสื่อออนไลน์และการตีพิมพ์ ด้านการใช้ความรู้ คือ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และส่งเสริมให้มีการใช้ความรู้

คำสำคัญ: รูปแบบ; การบริหาร; การจัดการความรู้; สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

* Received February 8, 2020; Revised April 6, 2020; Accepted April 15, 2020

Abstract

The objectives of this article were: 1) to study the general context of knowledge management, 2) to study the factors of knowledge management and 3) to propose the Knowledge management model of Nonthaburi provincial meditation practice centers. The research was mixed method research by using interviewing with 18 key informants and focus group discussion with 12 key informants and study the sample of 400. The data collection used sound recording, note and questionnaire. The data analysis was descriptive content analysis then systematically compiled and classified. The statistic was frequency percentage mean and standard deviation.

The search findings were: 1. Nonthaburi provincial meditation practice centers conducted by planning, doing and action systematically, 2. The factors of knowledge management were 5 aspects included the pursuit of knowledge, knowledge creation, storage and access, knowledge dissemination and knowledge using, 3 the knowledge management model found that in the pursuit of knowledge aspect there were motivation creation, curiosity and spirit, In the knowledge creation aspect there were knowledge, experienced and creative, in the storage and access aspect there were good knowledge, easy access and security, in the knowledge dissemination there were dissemination by person By online media and publication and in knowledge using there were Analysis, synthesis, and knowledge promotion.

Keywords: Model; Management; Knowledge Management; Provincial Meditation Practice Centers

บทนำ

ในสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลก ภายหลังการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงมีพระมหากรุณาที่จะแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ ทรงประกาศพระธรรมที่ได้ตรัสรู้มาจนกระทั่งมีผู้รู้แจ้งเห็นจริง ในพระธรรมตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดง และส่งประกาศพระศาสนา ด้วยพระดำรัสโดยใจความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาเวศและมนุษย” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) จากนั้นพระสงฆ์สาวก ได้แยกย้ายกันออกไปประกาศพระสัทธรรม ตามนิคม ชนบทแคว้นต่าง ๆ แม้พระพุทธเจ้าก็ได้เสด็จไปพระนครราชคฤห์ ทรงแสดงธรรมจนมีพุทธบริษัทศรัทธาเลื่อมใสและบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ในขณะนั้น พระเจ้าพิมพิสารพระราชอาคันตุกะของพระนครราชคฤห์

ชคฤทธิ์ทรงเห็นว่าพระภิกษุสงฆ์ไม่มีที่พำนักจึงได้น้อมถวายพระอุทยาน เวฬุวัน ให้เป็นสถานที่พำนักของพระพุทธรองค์และพระภิกษุสงฆ์ นับว่าเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา (Meepholkit and Meepholkit, 2002)

ในปัจจุบัน สังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศด้วยเทคโนโลยีก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง ขณะเดียวกันความเสื่อมทรามทางด้านจิตใจ ได้กลายเป็นโรครุมิคุ้มกันบกพร่องทางด้านอารมณ์ ยาที่จะแก้โรคใจได้ดีที่สุดนั้น คือการฉีดวัคซีนทางใจ อันเป็นผลผลิตมาจากการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกกันว่าธรรมโอสธ การที่จะทำให้ประชาชนคนไทยหันมาสนใจศึกษาปฏิบัติธรรมได้อย่างกว้างขวางและแพร่หลายนั้นมิใช่กระทำได้ง่าย ต้องมีองค์ประกอบเป็นเหตุปัจจัยสนับสนุนส่งเสริมหลายด้าน เหตุปัจจัยสำคัญประการหนึ่งก็คือ วัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มีความพร้อม มีสถานที่ที่เป็นสัปปายะเหมาะสมแก่การศึกษาอบรมปฏิบัติธรรม และมีพระวิปัสสนาจารย์สำหรับทำหน้าที่บริหารจัดการ ฝึกอบรมสั่งสอนได้อย่างดีมีคุณภาพ ซึ่งในปัจจุบันนี้ ยังมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนพุทธศาสนิกชน ผู้ใคร่ต่อการศึกษาปฏิบัติธรรม แม้ประเทศไทยจะมีวัดจำนวนไม่น้อย แต่วัดที่มีคุณสมบัติพอจะตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมได้นั้น ก็ยังมีจำนวนน้อย (Buddhist Studies Division National Buddhism Office, 2010)

ในปัจจุบันวัดที่มีคุณสมบัติตรงตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2543 และได้รับการจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น มีการกระจายครอบคลุมทุกจังหวัดตามเจตนารมณ์แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ปัจจุบันมีประมาณ 15,00 สำนัก เมื่อเทียบกับจำนวนวัดที่มีจำนวนถึง 40,580 วัด ยังถือว่าน้อยมาก สำนักปฏิบัติธรรมใจจังหวัดนนทบุรี ปัจจุบันมีจำนวน 13 แห่ง ซึ่งได้ดำเนินการตามระเบียบมหาเถรสมาคม ในส่วนของการดำเนินการ ได้ดำเนินการกิจกรรมภายใต้กรอบแนวคิดของปัจเจกชน ซึ่งหากมองในภาพรวมแล้วจะเห็นว่ายังคงมีลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดการประสานความร่วมมือกันระหว่างสำนัก และการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม อันเนื่องมาจากระบบการบริหารจัดการความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งในจุดนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการแก้ไขโดยด่วน แนวทางประการหนึ่ง ในการแก้ไข ปรับปรุง ในเรื่องนี้ คือการสร้างองค์ความรู้ และการจัดการความรู้ ด้านการปฏิบัติธรรม ให้มีเอกภาพ ตามแนวทางของ Senge และ Krisana (2015) โดยนำระบบการบริหารเชิงคุณภาพ PDCA ของ Deming (1993) เข้ามาช่วยจัดการ และนำหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา มาสนับสนุน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นไปได้ในการหารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการความรู้การปฏิบัติธรรมของพระวิปัสสนาจารย์ จังหวัดนนทบุรี ที่สมบูรณ์แบบ โดยที่ผู้บริหารสำนักปฏิบัติธรรมและพระวิปัสสนาจารย์ สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดทฤษฎีการบริหารทางโลก มาใช้กับวิธีการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อความสมบูรณ์แบบในการจัดการความรู้การปฏิบัติธรรมของพระวิปัสสนาจารย์ จังหวัดนนทบุรี และก่อให้เกิดประสิทธิภาพรวมถึงให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุดอย่างมีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ที่มหาเถรสมาคม และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงและจดบันทึกด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา เรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ นอกจากนั้นยังทำการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ จากแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.91 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี สังกัดมหานิกายเฉพาะที่อยู่ในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด 13 แห่ง จำนวน 786 รูป ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างจากประชากรจำนวน 786 รูป ซึ่งคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 สภาพทั่วไปของการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี

สภาพการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.88$, S.D.=0.47) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการวางแผนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=4.08$, S.D.=0.52) อยู่ในระดับมาก รองลงมาด้านการตรวจสอบ ($\bar{X}=3.86$, S.D.=0.61) อยู่ในระดับมาก และด้านด้านการปรับปรุงแก้ไขมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}=3.77$, S.D.=0.55) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า สภาพการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี มีการประชุมวางแผนก่อนการดำเนินการจัดการความรู้ด้านการปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ มีการวางแผนในระยะสั้นและระยะยาว มีการกำหนดตัวชี้วัดในการดำเนินการต่าง ๆ นอกจากนี้มีการวางแผนการใช้บุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่แผนอัตรากำลัง มีการพัฒนาบุคลากรทั้งความรู้และความสามารถ คือ มีแผนส่งเสริมสนับสนุนให้ได้ศึกษาในชั้นที่สูงๆ ขึ้นไป ทั้งในการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ทั้งการศึกษาในฝ่ายโลก มีการวางแผนด้านงบประมาณในการดำเนินการเพื่อให้เพียงพอต่อการดำเนินการ มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับดำเนินการจัดการความรู้และการสรรหางบประมาณสนับสนุนจากแหล่งอื่น เช่นการรับบริจาค และขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการวางแผนในการใช้วัสดุอุปกรณ์ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการจัดการความรู้ให้เพียงพอต่อการจัดการความรู้ มีการวางแผนในการสร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมให้มีความสามารถในการดำเนินการจัดการความรู้ร่วมกัน และเพื่อความเป็นเอกภาพในการปฏิบัติธรรมของจังหวัด

การปฏิบัติตามแผนเป็นการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นเรื่องที่ยากและละเอียดอ่อน จึงต้องปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้เป็นอย่างดีเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยมีตัวชี้วัดที่ได้กำหนดไว้ในกระบวนการวางแผนเป็นกรอบในการวัดความสำเร็จตามแผน

การตรวจสอบที่พบได้คือ การตรวจสอบกระบวนการทำงาน จังหวัดนนทบุรีมีการตรวจสอบกระบวนการทำงานกล่าวคือการจัดการความรู้มีการดำเนินการอย่างไรแบบไหนโดยมีการประชุมเพื่อให้ทราบความคืบหน้าของการดำเนินการจัดการความรู้ ทุกครั้งที่มีการประชุมจะมีการนำวาระของการจัดการความรู้เข้าสู่การประชุมเสมอ มีการรายงานความคืบหน้าและรายงานผลให้เจ้าสำนักได้ทราบเป็นประจำ ประการต่อมา มีการตรวจสอบและประเมินผลตามวัตถุประสงค์

การปรับปรุงแก้ไขการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรีมีการดำเนินการ คือ มีการปรับปรุงแก้ไขจุดบกพร่อง จากการดำเนินการโดยจะนำเอาข้อบกพร่องจากสำนักต่าง ๆ มาร่วมในการประชุม จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์หากพบว่ามีความบกพร่องใด ๆ ในการจัดการความรู้ก็ร่วมกันกำหนดแนวทางในการแก้ไขโดยด่วน นอกจากนั้นมีการนำเอาผลของการตรวจสอบมาพัฒนาให้ดีขึ้น

ประเด็นที่ 2 องค์ประกอบของการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี

องค์ประกอบของการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี ด้านภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.15$, $S.D.=0.36$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการสร้างความรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=4.21$, $S.D.=0.38$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาด้านการแสวงหาความรู้ ($\bar{X}=4.16$, $S.D.=0.43$) อยู่ในระดับมาก และด้านการใช้ความรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}=4.11$, $S.D.=0.48$) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า การจัดการความรู้ด้านการแสวงหาความรู้ มีส่วนสำคัญคือ การแสวงหาความรู้โดยการศึกษา ซึ่งมีผู้กล่าวถึงมากที่สุด วิธีการนี้เป็นการศึกษาตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และหลักสูตรการอบรมต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้แสวงหาเกิดองค์ความรู้จากการถ่ายทอดต่อกัน การเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการเรียนผ่านกระบวนการที่เป็นสากล ซึ่งจะทำให้เกิดการแตกฉานในความรู้สายสาขาวิชานั้นๆ โดยทั่วไปการรับคนเข้าทำงานก็จะแสวงหาคนที่จบการศึกษาในสายตรงหรือสัมพันธ์เพราะมีองค์ความรู้ในด้านนั้นๆ เช่นเดียวกับการแสวงหาความรู้เพื่อใช้ในการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรม การแสวงหาความรู้จากผู้รู้ กล่าวคือพระวิปัสสนาจารย์ เป็นการแสวงหาความรู้ที่ง่ายกว่าเพราะการศึกษาจากพระวิปัสสนาจารย์ เป็นการถ่ายทอดจากประสบการณ์ตรง และมีประสบการณ์การได้ศึกษาจากผู้มีประสบการณ์ตรงเป็นการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการที่สั้นที่สุด

การจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี ด้านการสร้างความรู้ มีผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวในประเด็นสำคัญซึ่งประกอบด้วย สร้างความรู้ตามวัตถุประสงค์ เป็นการสร้างให้ตรงกับความต้องการของสำนักปฏิบัติที่ได้วางแผนตั้งวัตถุประสงค์ไว้แล้ว ซึ่งประเด็นนี้มีผู้กล่าวถึงมากที่สุด ในแง่ที่ว่าสร้างทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการสร้างความรู้หรือประการอื่นนอกจากความรู้ก็ย่อมจะต้องสร้างโดยการกำหนดวัตถุประสงค์ของการสร้างไว้ก่อนแล้วว่า สร้างเพื่ออะไร ที่ไหน อย่างไร สำหรับใคร มีประโยชน์อย่างไร เป็นต้น

การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดจะต้องดำเนินการจัดเก็บตามวิธีการและขั้นตอนคือ จัดเก็บในรูปของฐานข้อมูลที่จะสามารถเข้าถึงได้ง่ายและข้อมูลถูกจัดเก็บอย่างเป็นระเบียบ

เรียบง่าย ที่สามารถค้นคืนข้อมูลได้อย่างง่าย ข้อมูลทางวิชาการก็นิยมเก็บในรูปของฐานข้อมูล ในการใช้งานจริงในระบบอินเทอร์เน็ตเราอาจไม่ทราบว่า การจัดเก็บข้อมูลเป็นแบบใด ในทางปฏิบัติโดยส่วนใหญ่ระบบที่ถูกตั้งขึ้นมาก็คจะจัดเก็บข้อมูลในรูปฐานข้อมูล

การใช้ความรู้จะต้องดำเนินการโดยการประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์อย่างเหมาะสม ให้เหมาะสมกับกาลเทศะถูกสถานที่ถูกเวลาและเหมาะสมกับคน การใช้ความรู้ด้วยวิธีนี้จะเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดเพราะมีการปรับปรุงเลือกเอาที่เหมาะสมเพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการใช้งานจริงพระวิปัสสนาจารย์ไม่อาจจะใช้ความรู้ทั้งหมดได้ในการสอน ต้องมีการประยุกต์ใช้ ผู้ศึกษาเองก็ต้องศึกษาและนำเอาความรู้นั้นมาใช้ให้เข้ากับบริบทของตนอย่างเหมาะสม

ประเด็นที่ 3 รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี

1. รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี ด้านการแสวงหาความรู้ตามหลักอิทธิบาท จะต้องดำเนินการโดยการสร้างแรงจูงใจให้เกิดในการแสวงหาความรู้ แรงจูงใจประกอบด้วยแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอก ในระดับบริหาร แรงจูงใจจากภายนอกก็สำคัญ อาจมีการให้รางวัลหรือตั้งรางวัลและสิ่งตอบแทนไว้ เพื่อเป็นแรงจูงใจการดำเนินการแสวงหาความรู้ ผู้แสวงหาต้องมีความใฝ่รู้ คือมีความพยายามที่จะศึกษาหาความรู้อยู่เป็นประจำไม่ขาดสาย หมั่นฝึกประสบการณ์ในการแสวงหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้มีประสบการณ์ จากนั้นพัฒนาตนเองให้มีขีดความสามารถในการแสวงหาความรู้

2. รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี ด้านการสร้างความรู้ตามหลักอิทธิบาท จะต้องดำเนินการโดยเริ่มจากการสร้างบุคลากรให้มีความรู้ ซึ่งความรู้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ความรู้ในเนื้อหาสาระที่จะสร้างกล่าวคือความรู้ด้านการปฏิบัติธรรม และส่วนที่ 2 คือ ความรู้ในการที่จะดำเนินการสร้าง ความรู้ทั้งสองด้านนี้ผู้สร้างจำเป็นต้องรู้และเข้าใจเสียก่อน จากนั้นฝึกประสบการณ์ในการสร้างความรู้ ซึ่งประสบการณ์อาจจะหาได้ด้วยวิธีการฝึกฝนด้วยตนเองให้เกิดทักษะ ฝึกประสบการณ์จากท่านผู้รู้ ให้ผู้รู้ช่วยแนะนำฝึกฝนการสร้างความรู้ ฝึกงาน และการสอนงาน เป็นต้น

3. รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี ด้านการจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ตามหลักอิทธิบาท สิ่งที่ต้องดำเนินการประการแรกคือ สร้างบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการจัดเก็บความรู้ให้มีความรู้ในด้านการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม และความรู้ด้านการจัดเก็บองค์ความรู้ หากบุคลากรภายในไม่มีความรู้ต้องส่งเสริมสนับสนุนให้มีความรู้ หากไม่เพียงพอก็ต้องอาศัยบุคลากรจากภายนอกเข้ามาให้การช่วยเหลือ เมื่อได้ดั่งนั้นแล้วก็เริ่มดำเนินการสร้างความรู้ที่สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย

4. รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี ด้านการเผยแพร่ความรู้ตามหลักอิทธิบาท ดำเนินการโดย ใช้บุคคลในการเผยแพร่ คือการเผยแพร่โดยใช้พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้สื่อสาร พระวิปัสสนาจารย์คือผู้สอน วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ดีที่สุดเพราะการสอนกรรมฐานต้องมีทั้งภาคบรรยายและภาคปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติกับพระวิปัสสนาจารย์สามารถสื่อสารโต้ตอบกันได้ ช่วยแก้ไขปัญหาได้ อีกส่วนหนึ่งคือการเผยแพร่โดยพระนักเทศน์ โดยปกติแล้วพระนักเทศน์จะมีความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารเป็นอย่างดีสามารถอธิบายได้อย่างกว้างขวาง

5. รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี ด้านการใช้ความรู้ตามหลักอิทธิบาท ดำเนินการโดยการวิเคราะห์บริบทต่าง ๆ ของการใช้ความรู้ประกอบด้วยการวิเคราะห์ความรู้ที่โดยโยนิโสมนสิการ วิเคราะห์คนคือผู้ฟังหรือผู้รับสารว่ามีความพร้อมมากน้อยเพียงใด อาจวิเคราะห์ด้วยกระบวนการทดสอบก็ได้ จากนั้นวิเคราะห์สถานการณ์ว่าเป็นอย่างไร เช่นสถานที่ เวลา โอกาส และสื่อที่ใช้

องค์ความรู้จากการวิจัย

1. การแสวงหาความรู้	1. สร้างแรงจูงใจ 2. มีความใฝ่รู้ 3. คัดสรรความรู้ 4. มีวิจารณ์ญาณ
2. การสร้างความรู้	1. มีความรู้ดี 2. ฝึกประสบการณ์ 3. มีความคิดสร้างสรรค์ 4. รู้จักสังเคราะห์ความรู้
3. การจัดเก็บและการเข้าถึงความรู้	1. สนใจใฝ่รู้ 2. จัดเก็บในฐานข้อมูล 3. จัดเก็บอย่างมีระบบ 4. มีความพร้อม
4. การเผยแพร่ความรู้	1. วางแผนเผยแพร่ 2. ใช้สื่อหลากหลาย 3. มีกระบวนการ 4. จัดอบรม
5. การใช้ความรู้	1. วิเคราะห์ความรู้ 2. สังเคราะห์ความรู้ 3. สืบทอดความรู้ 4. ต่อยอดความรู้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้สรุปผลวิจัยตามเนื้อหาที่ปรากฏแล้วข้างต้น และมีประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปของการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี มีการวางแผนการปฏิบัติงาน ในระยะสั้นและระยะยาว ในระยะสั้นคือเป็นแผนในระยะ 6 เดือน ไม่เกิน 1 ปี ส่วนระยะยาว 1 ปี ถึง 3 ปี ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ และ ปกานนท์ พิลำพันธ์ุ (Pancharoen Sri Ratana Thamavit, and Prakanon Pilarpun, 2014) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย” ผลวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการ ได้มีการ

วางแผนงานระยะสั้นและระยะยาว และมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีรูปแบบ การบริหารที่ชัดเจน รวมทั้งควรมีคู่มือ การสอนกัมมัฏฐานและอุปกรณ์ในการเผยแผ่ ด้านบริหารจัดการ และสอดคล้องกับ แม่ชีเนรชมา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์ (Nun Nerashar Saksirisampant, 2013) ได้วิจัยเรื่อง “พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม” ผล วิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของสำนักปฏิบัติธรรมที่บริหารโดยคณะสงฆ์และโดยคฤหัสถ์ ฝ่ายคณะสงฆ์มีการ วางแผนงานระยะสั้นและระยะยาว เจ้าสำนักเป็นผู้บริหาร แต่ผู้เดียวในการจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล ด้วยหลักใช้คนให้เหมาะสมกับงาน การอำนวยการ ผู้นำเป็นผู้อำนวยการเพื่อกำหนดการทำงานตามสายงาน พุทธวิธีการกำกับดูแลใช้หลักธรรมคือหลักไตรสิกขาและหลักเมตตา

2. องค์ประกอบของการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญคือ การแสวงหาความรู้ คือการศึกษาตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และหลักสูตร การอบรมต่าง ๆ ประการต่อมาคือการสร้างความรู้ตามวัตถุประสงค์ ประการต่อมา รวบรวมในรูปแบบของฐานข้อมูล ที่จะสามารถเข้าถึงได้ง่ายและข้อมูลถูกจัดเก็บอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ประการต่อมาคือการเผยแพร่ความรู้ที่ โดยเผยแพร่ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ เพราะสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาที่เชื่อมต่อกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ประการสุดท้ายมีการใช้ความรู้โดยการประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์อย่างเหมาะสม ให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ถูกสถานที่ถูกเวลาและเหมาะสมกับคน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุทัย สติมัน (Uthai satiman, 2012) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย” ผลวิจัย พบว่า ด้านเทคโนโลยี สำนักปฏิบัติธรรมจะต้องมีระบบ IT หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารที่ หลากหลายและมีประสิทธิภาพ เพราะจะช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ได้ อย่างสะดวกและรวดเร็ว เช่น สื่อ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

3. รูปแบบการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี ดังที่ผู้วิจัยได้เสนอนั้น มี สารสำคัญอันประกอบด้วย รูปแบบการแสวงหาความรู้ ตามหลักอิทธิบาท ต้องดำเนินการโดยการสร้าง แรงจูงใจให้เกิดในการแสวงหาความรู้ แรงจูงใจประกอบด้วยแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอก โดยผู้ แสวงหาต้องใช้วิจารณ์ญาณพิจารณาเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พระครูวิจิตรธรรมวิภา (Phrakhruwijitrdhammawiphat, 2019) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการส่งเสริมการ ปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือพระ วิปัสสนาจารย์ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นแบบอย่างของความดี มีจริยธรรม ที่ทำให้ประชาชนเห็น แล้วเกิดความศรัทธา และปฏิบัติตามได้ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระครูปลัดนิคม นาควโร (รอดอุไร) (Phrakhrupaladnikom, 2019) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนัก ปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดกรุงเทพมหานครทั้ง 5 แห่งใช้การจัดการสำนักปฏิบัติธรรมด้วยหลักสัปปายะ 4 ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีด้านความสะอาด สงบ สว่าง บริเวณร่มรื่น, อาหารสัปปายะ มีอาหารที่ บริโภคเป็นอาหารที่สบายต่อความเป็นอยู่ในอัตภาพ, บุคคลสัปปายะ ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมมีอัธยาศัยที่ดีต่อกัน เป็นไปทางเดียวกัน มีความเสียสละเพื่อสาธารณะ, ธรรมสัปปายะ หลักธรรมสำหรับปฏิบัติธรรมตามหลักสติ ปฏิฐาน 4

สรุป

รูปแบบการจัดการความรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านการแสวงหาความรู้ มีการสร้างแรงจูงใจให้เกิดในการแสวงหาความรู้ อาจมีการให้รางวัลหรือตั้งรางวัลและสิ่งตอบแทนไว้ ด้านการสร้างความรู้ มีการสร้างความรู้ด้านการปฏิบัติธรรมและพยายามปรับปรุงกระบวนการวิธีการในการสร้างความรู้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ด้านการจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ มีการสร้างบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการจัดเก็บความรู้ให้มีความรู้ในด้านการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม ด้านการเผยแพร่ มีการเผยแพร่โดยใช้พระวิปัสสนาจารย์เป็นผู้สื่อสาร ผู้ปฏิบัติกับพระวิปัสสนาจารย์สามารถสื่อสารโต้ตอบกันได้ ด้านการใช้ความรู้ ดำเนินการโดยการวิเคราะห์บริบทต่าง ๆ ด้วยโยนิโสมนสิการ โดยการวิเคราะห์จิตของผู้ปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมควรกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดผลปฏิบัติในเชิงรุก ภาครัฐควรให้การสนับสนุนการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรม มีการจัดสรรงบประมาณในส่วนนี้ให้ชัดเจนและเพียงพอต่อการจัดการความรู้ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ควรมีความเคลื่อนไหว เพื่อแสดงออกถึงพลังที่สำคัญที่จะส่งผลในการนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการจัดการความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนและสังคม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเรื่องการจัดการความรู้การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ เนื่องจากการศึกษาของคณะสงฆ์ในส่วนปริยัติธรรมก็จัดว่าเป็นส่วนสำคัญไม่แพ้การปฏิบัติ

2.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการใช้ความรู้ด้านการปฏิบัติธรรมในเชิงลึกเพื่อให้เกิดผลเป็นที่ประจักษ์

References

- Buddhist Studies Division National Buddhism Office (2010). *Outstanding Provincial Dhamma Practice Office 2010*. Bangkok: The Office of the National Buddhism Office.
- Deming, W.E. (1993). *PDCA cycle a quality approach*. Cambridge: MA MIT.
- Krisana D. (2015). Model of Learning Organization and knowledge management to become a learning organization, academic journal Association of Private Higher Education Institutions of Thailand in the royal patronage HRH Princess *Maha Chakri Sirindhorn Siam Boromrajakumari*. 21 (2), 141.
- Mahacholalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press

- Nun Nerashar Saksirisampant. (2013). *The Buddhist Administrative Method for the Development of the Monastery Meditation Centers*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Thamavit, P. & Pilarpan, P. (2014). *The Administrative Model of the Office of Buddhist Leadership in England*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phrakhrupaladnikom n. (2019). Development of forms and standards in the administration of Dharma practice centers. *Mahachula Academic Journal*. 6 (special edition). 44.
- Phrakhruwijitrdhammawiphat. (2019). Development of Dharma practice of Prachuap Khiri Khan province. *Journal of MCU Social Sciences Review*. 8 (3), 44.
- Meepholkit, S. & Meepholkit, W. (2002). *Buddhist Missions for 45 Year Old Individuals*. Bangkok: Comform Co., Ltd.
- satiman, U. (2012). *The development of the knowledge management model for the meditation centers in Thailand*. (Doctoral Dissertation) . Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Taro, Y. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. (3rd ed). New York: Harper and Row.

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยซั่ว
ตำบลแกดำ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดมหาสารคาม*

The Community Based Tourism Management at Ban Hua Khua
Kae Dam Subdistrict, Kae Dam District, Maha Sarakham Province

¹กชมน วงศ์คำ และเวธกา มณีเนตร

¹Kochtamon Wongkam and Wethaka Maneenet

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Maha Sarakham Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: Kochthamon@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยซั่ว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดมหาสารคาม มุ่งศึกษาและพัฒนากิจการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ดังนี้ 1) การศึกษาความต้องการและศักยภาพของชุมชน 2) การค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจและฝึกปฏิบัติ และ 4) การปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนจริง

จากการศึกษาพบว่า บ้านห้วยซั่ว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดมหาสารคาม ชุมชนมีความพร้อม ความต้องการ และมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของจัดการดูแลให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม และผลจากการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยซั่ว อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$; S.D. = 0.63) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือด้านทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.38$; S.D. = 0.65) รองลงมาได้แก่ ด้านองค์กรชุมชน ($\bar{X} = 4.32$; S.D. = 0.71) ด้านการจัดการ ($\bar{X} = 4.26$; S.D. = 0.67) และด้านการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.20$; S.D. = 0.75) ตามลำดับ

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยว; ท่องเที่ยวโดยชุมชน; ศักยภาพของชุมชน

* Received April 5, 2020; Revised May 16, 2020; Accepted June 14, 2020

Abstract

The intention of the project is to study and develop the management of community based tourism through the participation of the community's members by; 1) Studying the requirements and potentiality of the community. 2) Searching for the identity of the community and analyzing data in order to identify tourist activities 3) Transferring and practising knowledge acquired. 4) Having activities of authentic Tourism by the community.

From the study, Shower that is at Ban Hua Khua Kae Dam Subdistrict Kae Dam District Maha Sarakham Province is ready, and has potential to be able to manage and indentify tourist activities by their own. they can manage the activity as a learning process for the benefit of visitors based on the sustainable of the environment social and cultural. The result of a survey questionnaire indicated under the community based tourism management has found that the tourists graded Ban Hua Khua at the high level ($\bar{X} = 4.29$; S.D. = 0.63) as follows; Natural resources ($\bar{X} = 4.38$; S.D. = 0.65) Organization ($\bar{X} = 4.32$; S.D. = 0.71) Management ($\bar{X} = 4.26$; S.D. = 0.67) Learning ($\bar{X} = 4.20$; S.D. = 0.75)

Keywords: Tourism Management; Tourism by Community; Community Potential

บทนำ

นโยบายในการพัฒนาบริการและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย (Tourism Capital of Asia) โดยกำหนดเป้าหมายหลักในการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค ที่พัก สาธารณสุขพื้นฐาน การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย การเสนอวัฒนธรรมไทยที่เป็นเอกลักษณ์ การกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และการต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ การกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และการต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรี ซึ่งเป็นเป้าหมายดังกล่าวมีความจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของไทยได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และบรรลุเป้าหมายได้ประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรมและมีความยั่งยืน (Department of Local Administration Ministry of Interior, 2018) สำหรับประเทศไทยการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมาเนิ่นนาน ซึ่งในอดีตการท่องเที่ยวอาจเป็นเพียง กิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น แต่ในปัจจุบันรูปแบบของการท่องเที่ยวได้มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการแบ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวออกเป็นหลายประเภท อาทิ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยว แบบผจญภัย การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท เป็นต้น และเมื่อชุมชนได้เข้ามาจัดการท่องเที่ยวจึงเป็นการพลิกกลับและตั้งหลักการท่องเที่ยวใหม่โดยที่ชุมชนมีบทบาทในฐานะเจ้าของ มีส่วนร่วมในการจัดการและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชนให้คนในท้องถิ่นได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจากกระแสการตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชนบทและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานกลายเป็นภาพลักษณ์การท่องเที่ยวที่

ตอบโจทย์เรื่องคนในท้องถิ่นได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวทำให้มีการส่งเสริมเรื่องนี้กันมากขึ้น (Suan Sri, 2011) โดยมากเห็นว่าการท่องเที่ยวอันเป็นกิจกรรมที่คนเป็นการพักผ่อนและการผ่อนคลายและเป็นหนทางที่จะเข้าถึงวัฒนธรรมและธรรมชาติ ควรมีการวางแผนล่วงหน้าและดำเนินไปให้เป็นวิถีทางพิเศษที่จะนำมาซึ่งความพึงพอใจของทั้งปัจเจกบุคคลและของส่วนรวมเมื่อมีการท่องเที่ยวด้วยใจที่เปิดกว้างอย่างเพียงพอแล้ว การท่องเที่ยวก็จะเป็นปัจจัยที่หาสิ่งอื่นมาทดแทนมิได้ ในการช่วยให้เกิดการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การยอมรับซึ่งกันและกันและการรับรู้เกี่ยวกับความแตกต่างที่แท้จริงระหว่างชนชาติและวัฒนธรรมต่างๆ และตระหนักถึงความหลากหลายของความแตกต่างเหล่านั้น (Department of Local Administration Ministry of Interior, 2018)

การท่องเที่ยวชุมชนถึงแม้จะไม่สามารถทดแทนการท่องเที่ยวกระแสหลักได้ แต่นับว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกหนึ่งที่มีความนิยมมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งหากได้รับการพัฒนาอย่างถูกทิศทาง โดยอยู่บนหลักของความยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว จะนำไปสู่ผลในเชิงบวกหลายประการ เช่น ทำให้ชุมชนเกิดศักดิ์ศรี ความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ เกิดความหวงแหนในทรัพยากรชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในวิถีรากเหง้าของตน และสามารถขยายไปถึงการพิทักษ์ ปกป้องสิทธิของคนและชุมชนมากขึ้น นับเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาชุมชน และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืนได้อีกรูปแบบหนึ่ง โครงการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนให้เป็นต้นแบบชุมชนนำร่องในการวางแผน การจัดการ และสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความยั่งยืนอยู่บนพื้นฐานของความเป็นชุมชน การอนุรักษ์วิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ภายใต้การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้ด้วยตนเอง (Tourist Bureau by community, 2018)

บ้านหัวขัวเป็นหมู่บ้านที่ตั้งชื่อจากลักษณะของหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมหนองน้ำและเนื่องจากในสมัยก่อนจะมีการสร้างสะพานเพื่อเดินข้ามลำห้วยซึ่งคำว่า “ขัว” หมายถึง สะพาน จึงเป็นที่มาของ ชื่อบ้านหัวขัว เดิมชาวบ้านหัวขัวอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแกดำซึ่งเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่ตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2310 ต่อมาเมื่อคนในชุมชนเพิ่มจำนวนมากขึ้น ชาวบ้านส่วนหนึ่งได้ย้ายมาตั้งบ้านใหม่อีกฝั่งของ หนองแกดำในปี พ.ศ.2453 ชาวบ้านหัวขัวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์และปลูกผักปลอดสารพิษ ผลิตข้าวอินทรีย์ ทำขนมไทยเป็นอาชีพเสริม ชุมชนบ้านหัวขัวแห่งนี้ยังมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ รวมถึงมีโฮมสเตย์ 12 หลัง สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวที่ปรารถนาอยากสัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้านด้วย (Tourism Localife, 2018) อย่างไรก็ตาม ปัญหาอุปสรรคของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและในหลายพื้นที่ เช่น การศึกษาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเมือง พบว่า ไม่สามารถดำเนินการจัดการอย่างเป็นระบบและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนได้ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ พบว่า ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการได้รับประโยชน์ พบว่า ชุมชนไม่มีการรวมตัวกันเพื่อประกอบธุรกิจ ร่วมกัน และส่วนใหญ่ชุมชนจะมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว (Poonak, 2014) ซึ่งเห็นว่าชุมชนตระหนักถึงการเรียนรู้ ทั้งด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และการอนุรักษ์วัฒนธรรม แต่

ขาดความร่วมมือ เช่นเดียวกับผลการวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชนและท้องถิ่น Tancharoen (2015) ซึ่งพบว่า องค์กรชุมชนถูกจัดตั้งอย่างเป็นทางการ ซึ่งมีการจัดการและการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ภายใต้จิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง แต่ความความเข้มแข็งในชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนยังขาดความร่วมมือร่วมใจและแรงสนับสนุนความเข้มแข็งของกลุ่มในระยะยาว (Tancharoen, 2018)

บทความนี้จะนำเสนอการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยข้าวโดยการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ดี โดยมีภาคีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนา ตามสภาพปัญหาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม และอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานานให้อยู่คู่กับชุมชนบ้านห้วยข้าวและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดมหาสารคาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยข้าว ตำบลแกลง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยข้าว ตำบลแกลง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม ดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาความต้องการของชุมชน โดยการสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้าง จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มชุมชน 2 คน คนในชุมชน 10 คน และเจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 5 คน จำนวน 17 คน ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจะคำนึงถึงความเป็นผู้เชี่ยวชาญและ/หรือบทบาทสำคัญของผู้ให้ข้อมูล เพื่อนำมาสู่การสังเคราะห์ตัวแปร นำไปสู่การออกแบบและสร้างกรอบการวิจัย ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ โดยมีเกณฑ์คัดเลือกในการสัมภาษณ์ ดังนี้

1.1 ผู้นำกลุ่มชุมชนบ้านห้วยข้าวตำบลแกลง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 2 คน โดยมีเกณฑ์คัดเลือกในการสัมภาษณ์ เป็นผู้นำกลุ่มชุมชนไม่น้อยกว่า 2 ปี

1.2 คนในชุมชนบ้านห้วยข้าวตำบลแกลง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 10 คน โดยมีเกณฑ์คัดเลือก คือ เป็นบุคคลในชุมชนที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านและพักอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านห้วยข้าวตำบลแกลง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม ไม่น้อยกว่า 2 ปี

1.3 เจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน โดยมีเกณฑ์คัดเลือกในการสัมภาษณ์ คือ เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนอย่างน้อย 2 ปี

ระยะที่ 2 สันทนาการกลุ่ม (Focus Group) กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยว โดยการค้นหา อัตลักษณ์ และกิจกรรมต่างๆ พร้อมทั้งการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยว ด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม และกำหนดรายละเอียดของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ได้แก่

การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน การเป็นเจ้าของบ้านที่ดี การจัดการที่พักและอาหาร การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและ กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีผู้เข้าสนทนากลุ่ม คือ ผู้นำกลุ่มชุมชน 2 คน นักท่องเที่ยว 5 คน ผู้ที่เปิดให้บริการ โฮมสเตย์ 3 และเจ้าหน้าที่ท่องเที่ยว 3 คน สมาชิกกลุ่มจำหน่ายของฝาก จำนวน 2 คน คนในชุมชน 2 คน รวม ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 17 คน

ระยะที่ 3 การถ่ายทอดความรู้ ให้กับชุมชนเรื่องการจัดการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อสามารถปฏิบัติได้จริงในการการรองรับนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่นำเสนอ การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน การเป็นเจ้าของบ้านที่ดี การจัดการที่พักและอาหาร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร กิจกรรมการท่องเที่ยวโปรแกรมนำเที่ยว การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน

ระยะที่ 4 ดำเนินการฝึกปฏิบัติจริง การฝึกปฏิบัติจริงโดยชุมชนบ้านห้วยซั่ว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดมหาสารคาม เพื่อสามารถปฏิบัติได้จริงในการการรองรับนักท่องเที่ยว ให้ความรู้แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่นำเสนอ การจัดการที่พักและอาหาร และการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ส่วนที่ 1 การฝึกปฏิบัติจริง โดยชุมชนบ้านห้วยซั่ว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดมหาสารคาม เพื่อสามารถปฏิบัติได้จริงในการการรองรับนักท่องเที่ยว ให้ความรู้แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่นำเสนอ การจัดการที่พักและอาหาร

ส่วนที่ 2 ประเมินความพึงพอใจ ในการวิจัยเชิงปริมาณ กับนักท่องเที่ยวชุมชนบ้านห้วยซั่ว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในปี 2561 เป็นจำนวน 57,439 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 400 คน จากการคำนวณจากสูตรทราโรว์ ยามาเน่ (Yamane, 1973)

ผลการวิจัย

ระยะที่ 1 ความต้องการของชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำกลุ่มชุมชน นักท่องเที่ยว คนในชุมชน เจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว พบว่า มีปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวมีดังนี้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และมีการสืบสาน ประเพณีวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง การจัดการท่องเที่ยวมุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่สำคัญที่สุดการสร้าง ความรู้ความเข้าใจร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การจัดการความรู้ร่วมกัน เพื่อให้มีความเข้าใจใน เรื่องการท่องเที่ยวมากขึ้น และสร้างความตระหนักในเรื่องจิตสำนึกแห่งการรักชุมชนบ้านเกิดโดยการส่งเสริมเยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวให้มากขึ้น

2. ด้านองค์กรชุมชน เนื่องจากชุมชนมีระบบสังคมที่เป็นมิตร มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา มีการถ่ายทอด วัฒนธรรมจากภายใน สู่คนภายนอก เนื่องบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนที่บ่งบอกถึงความเป็นอยู่

ของชุมชน วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ วัฒนธรรมประเพณีอีสาน ผสมผสานวัฒนธรรมเขมร และคนในชุมชนมีอัตลักษณ์ไม่ตรีพร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

3. ด้านการจัดการ เพื่อจัดการท่องเที่ยว สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรมและชุมชนมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ซึ่งมีสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ที่พัก และกิจกรรมต่าง ๆ มีความพร้อมสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยว ให้บริการนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมที่โดดเด่น มุ่งเน้นการส่งเสริมการขับเคลื่อนการเติบโตอย่างยั่งยืนของชุมชน

4. ด้านการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชุมชน และมีศูนย์บริการให้ข้อมูลความรู้ของชุมชน

ระยะที่ 2 สนทนากลุ่ม (Focus Group) ท่องเที่ยว โดยการค้นหาอัตลักษณ์ และกิจกรรมต่างๆ พร้อมทั้งการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยว ด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม

1. จุดแข็ง (S – Strengths) ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลายและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน มีแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่น คือสะพานไม้แกดำ มีศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตร

2. จุดอ่อน (W – Weaknesses) เนื่องจากชาวบ้านยังไม่มีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมัคคุเทศก์ยังมีน้อยไม่เพียงพอสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยว ขาดการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยว การคมนาคมไม่สะดวก แหล่งท่องเที่ยวอยู่ห่างไกล ขาดการประชาสัมพันธ์และการตลาดอย่างต่อเนื่อง และขาดเงินทุนในการสนับสนุนการท่องเที่ยว

3. โอกาส (O – Opportunities) การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมีการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยรัฐบาลให้การสนับสนุนในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรม จัดการ ท่องเที่ยวในรูปแบบเชิงเกษตรอินทรีย์ และเพิ่มมูลค่าสินค้าในที่ทำมาจากท้องถิ่น

4. อุปสรรค (T – Threats) ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อม ชุมชนยังขาดความรู้ในการจัดการชุมชนและ ขาดแผนการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการอย่างเป็นรูปธรรม การประชาสัมพันธ์ยังมีไม่ถึงถึงและสถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นอุปสรรคต่อธุรกิจการท่องเที่ยว

จุดแข็ง (S – Strengths)	จุดอ่อน (W – Weaknesses)
- ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ - มีวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลายและเข้ามา	- เนื่องจากชาวบ้านยังไม่มีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน - มัคคุเทศก์ยังมีน้อยไม่เพียงพอสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยว

- มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน - มีแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่น คือสะพานไม้แกดำ - มีศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตร	- ขาดการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยว - การคมนาคมไม่สะดวก - แหล่งท่องเที่ยวอยู่ห่างไกล - ขาดการประชาสัมพันธ์ - การตลาดอย่างต่อเนื่อง - ขาดเงินทุนในการสนับสนุนการท่องเที่ยว
โอกาส (O – Opportunities)	อุปสรรค (T – Threats)
การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมีการพัฒนา กลไกการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง โดยรัฐบาลให้การสนับสนุนในการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม จัดการท่องเที่ยว ในรูปแบบเชิงเกษตรอินทรีย์ และเพิ่มมูลค่าสินค้า ในที่ทำมาจากท้องถิ่น	- ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อทางตรงและทางอ้อม - ชุมชนยังขาดความรู้ในการจัดการชุมชน - ขาดแผนการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการอย่างเป็นรูปธรรม - การประชาสัมพันธ์ยังมีไม่ทั่วถึง - สถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นอุปสรรคต่อธุรกิจการท่องเที่ยว

ระยะที่ 3 การถ่ายทอดความรู้ จากการประชุมกลุ่มย่อยโดยชุมชนบ้านหัวขัว พบว่า ชุมชนต้องการความรู้ที่ช่วยพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวขัว ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งการเรียนรู้สามารถทำให้คนในชุมชนมีการพัฒนาและสามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชน มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในชุมชน
2. การเป็นเจ้าบ้านที่ดี
3. การจัดการที่พักและอาหาร
4. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและชุมชน
5. โปรแกรมนำเที่ยว
6. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ระยะที่ 4 ดำเนินการฝึกปฏิบัติจริง

ส่วนที่ 1 เพื่อฝึกปฏิบัติเสริมทักษะและเป็นแนวทางในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีรายละเอียดในการฝึกปฏิบัติ ดังนี้

วันที่ 1 นำคณะท่องเที่ยวทำกิจกรรมตามฐานต่างๆ (5 ฐาน) ฐานที่ 1 ทำกระโจม ฐานที่ 2 ทำกระเป๋าผ้า ฐานที่ 3 ทอเสื่อกก (รับประทานอาหารกลางวัน) ฐานที่ 4 ทำขนม ฐานที่ 5 ทำปุ๋ย เเบบจุลินทรีย์และปลูกผักปลอดสาร หลังจากนั้นนำคณะท่องเที่ยวเดินทางไปยังวัดบ้านหัวขัวเพื่อแนะนำบ้านพัก พร้อมเยี่ยมชมตะวันตกดิน ณ สะพานไม้แกดำ ช่วงเย็นตอนรับคณะท่องเที่ยวด้วยพิธีบายศรีสู่ขวัญและแนะนำคณะพร้อมรับชมการแสดง

วันที่ 2 เจ้าบ้านนำคณะท่องเที่ยวร่วมทำบุญตักบาตรและพานักท่องเที่ยวเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านหัวขัวที่วัดก่อนเดินทางกลับ

ส่วนที่ 2 ผลการประเมินความพึงพอใจ

เพื่อให้เข้าใจข้อมูลพื้นฐานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวขัว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และผลการวิจัยปรากฏตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัย จึงนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวชุมชนบ้านหัวขัว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 228 คน คิดเป็นร้อยละ 57.00 มีอายุส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 21 - 30 ปี จำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 43.25 การศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 254 คน คิดเป็นร้อยละ 63.50 อาชีพส่วนใหญ่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 35.50 สถานภาพโสด จำนวน 247 คน คิดเป็นร้อยละ 61.75 และรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 29.00

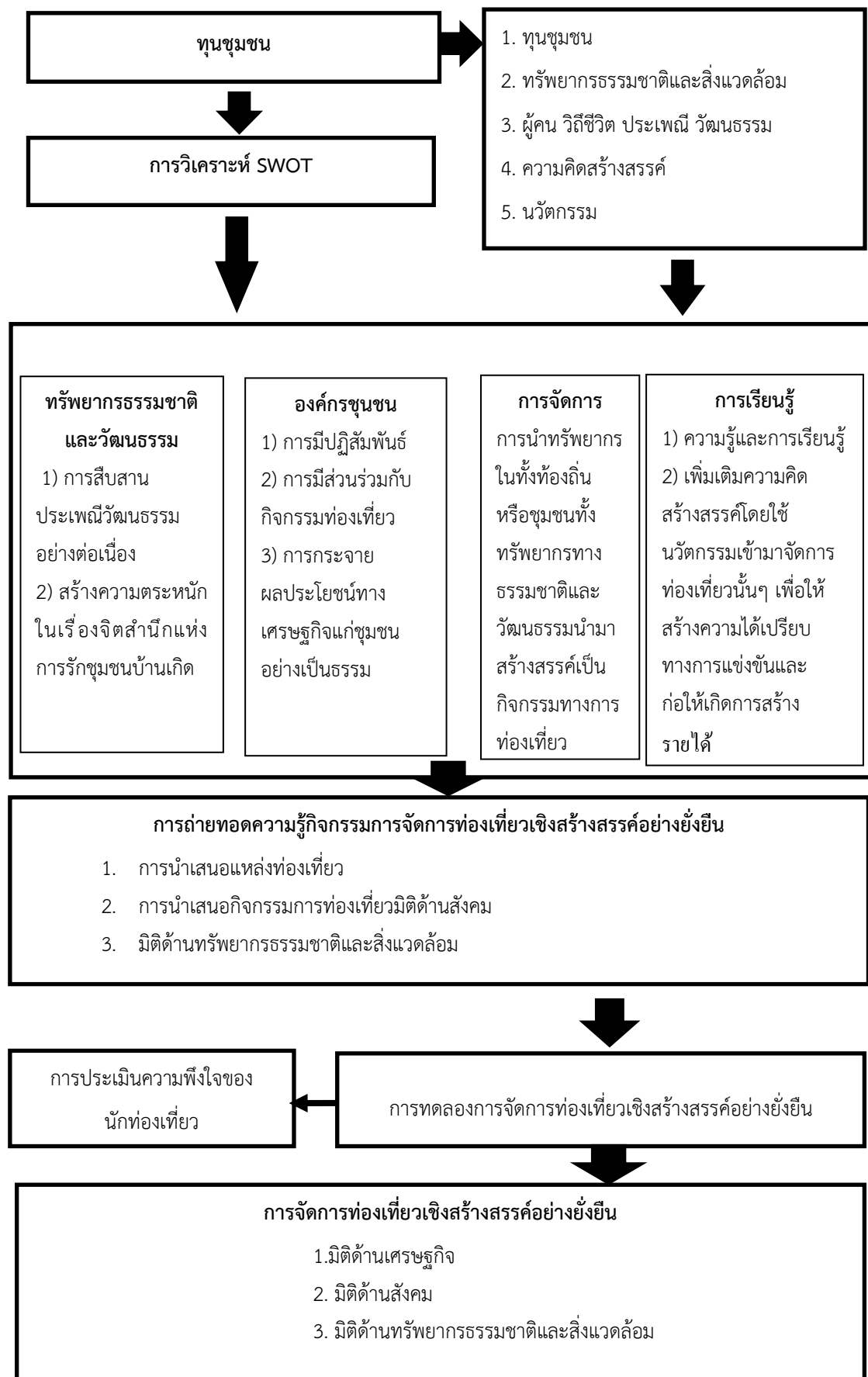
ตอนที่ 2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวขัว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวขัว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$; S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม (X1) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$; S.D. = 0.65) รองลงมาได้แก่ ด้านองค์กรชุมชน (X2) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$; S.D. = 0.71) ด้านการจัดการ (X3) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$; S.D. = 0.67) และด้านการเรียนรู้ (X4) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$; S.D. = 0.75) ตามลำดับ

ตารางที่ 1

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความคิดเห็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวขัว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวม จำแนกตามตัวแปร

ตัวแปร		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับที่
ตัวแปร	ตัวแปรสังเกตได้				
การจัดการ ท่องเที่ยว (Management)	ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม (X1)	4.38	0.65	มาก	1
	องค์กรชุมชน (X2)	4.32	0.71	มาก	2
	การจัดการ (X3)	4.26	0.67	มาก	3
	การเรียนรู้ (X4)	4.20	0.75	มาก	4
รวม		4.29	0.63	มาก	

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

แผนภาพที่ 2. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ 2 การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยซั่ว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม โดยที่ชุมชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและมีบทบาทอย่าง ควบคุมในการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมและมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ส่งผลให้การท่องเที่ยวในชุมชนมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน ซึ่งได้แก่ การจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดม สมบูรณ์ และชุมชนมีข้อกำหนดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม ชุมชนยังมีวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และชุมชนมีการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

2. ด้านองค์กรชุมชน หมายถึง ชุมชนมีระบบสังคมที่เป็นมิตร ยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยว มี ปราชญ์หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และมีการถ่ายทอด วัฒนธรรมจากภายในสู่คนภายนอก

3. ด้านการจัดการ หมายถึง มีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เน้นธรรม มีกองทุนที่เอื้อ ประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4. ด้านการเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และ ความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่าง ชาวบ้านกับผู้มาเยือน สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของ ชาวบ้านและผู้มาเยือน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยซั่ว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม

1.1 จากการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยซั่ว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ตามลำดับ ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอภิปรายได้ว่า เนื่องจาก (1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และมีข้อกำหนดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม (2) ด้านองค์กรชุมชน มีระบบสังคมที่เป็นมิตร ยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยว มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากภายใน สู่คนภายนอก ในชุมชนมีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ ที่หลากหลาย คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ (3) ด้านการจัดการ ชุมชนมีองค์กร

หรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว มีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว ชุมชนสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และ (4) ด้านการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชุมชน มีการสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน มีศูนย์บริการให้ข้อมูลความรู้ของชุมชน มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pongsakornrungsilp (2014) พบว่า กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกใครดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่ให้บริการนำเที่ยวนักท่องเที่ยวโดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โดดเด่น ได้แก่ สปาโคลนร้อนและทรายร้อน การชมปุมแดง การเก็บหอยตลับ การพายเรือคายัค และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Srilachai (2016) พบว่า ด้านอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านโคกเมือง คือ ภูมิสังคมของชุมชนที่บ่งบอกถึงความเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่โดดเด่นในการทำนา มีประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในด้านที่ตั้ง มีประวัติศาสตร์ของอารยธรรมขอมโบราณ วัฒนธรรมอีสานผสมผสาน กับวัฒนธรรมเขมร และคนในชุมชนมีอัธยาศัยไมตรีพร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว ในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนมีจุดเด่น คือ มีปราสาทเมืองต่ำ และมีฐานการเรียนรู้ บริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านโคกเมืองมีความพร้อมในการเป็นชุมชนทางด้านการท่องเที่ยว

1.2 แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวขัว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า 1) ศึกษาความต้องการของชุมชน ทำความเข้าใจ และกำหนดแผนงานกิจกรรมร่วมกับชุมชน 2) กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยว โดยการค้นหาอัตลักษณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยว 3) การถ่ายทอดความรู้ อบรมให้ความรู้ โดยนำผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์มาให้ความรู้ 4) ดำเนินการฝึกปฏิบัติจริง เพื่อสามารถปฏิบัติได้จริงในการการรองรับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัย Photkaew (2017) พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีระบบร่วมกัน ยังคงมีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้เข้าสู่กลุ่มออมทรัพย์ แม้ว่ากลุ่มจะได้รับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทมาสู่ความเป็นเมืองมากขึ้น แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนและนักท่องเที่ยวมีความต้องการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การจัดการขยะในพื้นที่ การจัดการสิ่งในพื้นที่ สิ่งสำคัญที่สุด คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชน การจัดการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้มีความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวชุมชนมากขึ้น และสร้างความตระหนักในจิตสำนึกแห่งการรักชุมชนบ้านเกิด โดยการส่งเสริมเยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ทุกคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srilachai (2016) พบว่า ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ด้วยบริบทความพร้อมของชุมชนที่มีศูนย์การเรียนรู้ ทรัพยากรการท่องเที่ยว มีศักยภาพด้านการบริการ เช่น ร้านอาหาร บ้านพักโฮมสเตย์ มัคคุเทศก์น้อยนำเที่ยว ร้านจำหน่ายของที่ระลึก สถานการณ์ปัจจุบันในด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีกระแสทางการท่องเที่ยวชุมชนไปในทิศทางที่ดี และมีทิศทางชัดเจน

สรุป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยซั่ว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดมหาสารคาม ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ดังนี้ 1) การศึกษาความต้องการและศักยภาพของชุมชน 2) การค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจและฝึกปฏิบัติ และ 4) การปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนจริง พบว่า ชุมชนมีความพร้อมและมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

- 1) ควรมีการสร้างห้องน้ำสาธารณะ ที่จอดรถมีป้ายบอกประวัติหมู่บ้านและสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน และควรมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น จุดถ่ายรูป
- 2) ควรมีการจัดตั้งองค์กรขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยว โดยคนในชุมชนเป็นคนบริหารจัดการ
- 3) เมื่อชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสิ่งที่จะตามมาทั้งข้อดีและข้อเสีย ดังนั้นชุมชนควรมีกฎกติกาเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ
- 4) เพื่อเป็นแนวทางให้องค์กรภาครัฐหรือเอกชนนำผลการวิจัยไปใช้ในการบริหารจัดการและการดำเนินงานพร้อมทั้งยกระดับขีดความสามารถของชุมชน รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและคุณภาพของสินค้าและบริการของชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในอนาคต

- 1) ควรศึกษาเรื่องการนำนวัตกรรมเข้ามาพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชนบ้านห้วยซั่ว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดมหาสารคาม
- 2) ควรศึกษาเรื่องศักยภาพและสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านห้วยซั่ว ตำบลแกดำ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดมหาสารคาม

References

- Department of Local Administration Ministry of Interior. (2018). *Tourism Promotion Standard*. Bangkok: Department of Local Administration Ministry of the Interior.
- Photkaew, T. (2017). *Participation in Tourism Management at Ban Bang Rong Community, Pa Khlok Subdistrict, Klang District, Phuket Province*. (Master's Thesis). Phuket Rajabhat University. Phuket.
- Pongsakornrunsilp, P. (2014). *Sustainable community tourism management*,

- Ban Khok Krai Phang Nga province. (Master's Thesis). Faculty of Tourism and Hospitality: Chiang Mai University. Chiang Mai.*
- Poonak, W. (2014). Community Potential in Tourism Management by Community: A Case Study of Amphawa Floating Market. *Academic Service Journal Songkhla University*. 26(1), 63-74.
- Tancharoen, S. (2015). *Loy Krathong tradition and inheritance of local wisdom and conservation*. Bangkok: South East Asia University.
- Tancharoen, S. (2017). Community Tourism Management for Sustainable Tourism Development. *National Conference on Management Faculty of Management Science Bansomdejchaopraya Rajabhat University*. 1.
- Tourist Bureau by community. (2018). *Sustainable community tourism development process*. Bangkok: Bureau Travel by community.
- Tourism Locallife, (2018). *House head Khua*. Retrieved December 10, 2019, from <https://www.tourismlocallife.com/1767>.
- Srilachai. A. (2016). *Guidelines for Sustainable Tourism Management by Ban Khok Mueang Subdistrict, Chorakhe District Subdistrict Prakhon Chai District Buriram province. (Master's Thesis). Graduate school: Buriram Rajabhat University, Buriram.*
- Suan Sri, P. (2011). *Community Tourism Management Guide*. Bangkok: Tourism for Life and Quality Project.
- Yamane, T. (1973). *Statistic: An Introductory Analysis*. (3rded). New York: Harper and Row.

สิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้
กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี*
Community Rights in Management and Utilization of Natural Resources
and Forestry: A Case Study of Ban Dong Yang Forest Communities, Ko-e,
Khueang Nai District, Ubon Ratchathani Province

บุญมี โททำ

Boonmee Totum

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author. Email: sakhonlatee@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสังเคราะห์แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ 2) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 12 คน และการสนทนากลุ่มย่อยจำนวน 10 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) หลักสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ คือ หลักอุดมการณ์ของกลุ่มคนที่รวมตัวกัน มีอำนาจอันชอบธรรมในการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ (2) ปัญหาด้านการจัดการ ประกอบด้วย ปัญหาการดำเนินงานของคณะกรรมการ การมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การวางแผนพัฒนาป่า ความรู้ความเข้าใจ ปัญหาการใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย การใช้ประโยชน์จากบุคคลต่างถิ่น การใช้ทรัพยากรที่ไม่เกิดประโยชน์สูงสุด การลักลอบตัดไม้มีค่า ขาดการกำหนดห้วงเวลาการใช้ประโยชน์ การรุกรานเขตป่า (3) แนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้

* Received February 9, 2020; Revised April 29, 2020; Accepted June 14, 2020

ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ประกอบด้วยปัจจัย 3 ด้าน ได้แก่ (1) ปัจจัยภายในคือความร่วมมือและความเข้มแข็ง (2) ปัจจัยภายนอกคือการสนับสนุนและส่งเสริม (3) ปัจจัยเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จ

คำสำคัญ: สิทธิชุมชน; การจัดการ; การใช้ประโยชน์; ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้

Abstract

This research aims to 1) synthesis fundamental rules and concepts about community rights in the management and utilization of natural resources and forestry. 2) Analyze community rights problems in management and utilization of natural resources and forestry: a case study of Ban Dong Yang Forest Communities, Ko-e, Khueang Nai District, Ubon Ratchathani Province. 3) Provide the optimal solution for solving community rights problems in management and utilization of natural resources and forestry: a case study of Ban Dong Yang Forest Communities, Ko-e, Khueang Nai District, Ubon Ratchathani Province. This research is a qualitative research that deployed 12 people in-depth interviews and focusing on 10 people group discussion by specific selection. Furthermore, data analysis is analyzed in contents and then written descriptions.

The research results present (1) a fundamental rule of community rights in the management and utilization of natural resources and forestry is the ideal rule of a community having a particular characteristic in common to conserve, reconstruct, maintain, usage environment, social and economic. (2) The management problems relating to working process of committees, collaborative community, support from outside organizations, planning of forest development, understanding, utilizations which are benefits of nonlocal people, sub-optimal of resource usages, smuggling of valuable trees, lacking limit time for usage, and trespass. (3) The optimal solutions for solving community rights in the management and utilization of natural resources and forestry consist of three main points (1) internal factors on collaboration and strength, (2) external factors on support and promotion (3) conditional factors on the way to success.

Keywords: Community Rights; Management; Utilization; Natural Resources and Forestry

บทนำ

สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา มีการเรียกร้องให้เกิดการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในพื้นที่ชุมชน และคัดค้านนโยบายที่มีผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนทำให้เกิดการเคลื่อนไหวภาคประชาชนหลากหลายพื้นที่ในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง จนถึงช่วงก่อนการเลือกตั้งในปี 2562 มีการผลักดันนโยบายที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็ว อาทิเช่น การจัดการปัญหาขยะ โดยการส่งเสริมให้มีโครงการโรงไฟฟ้าขยะ ซึ่งได้รับยกเว้นการทำรายงาน EIA หรือการผลักดันให้ภาคตะวันออกกลายเป็นพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ โดยได้รับยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ รวมถึงนโยบายทวงคืนผืนป่า ซึ่งมีการปราบปรามผู้กระทำความผิดโดยเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่และใช้มาตรการที่รุนแรงเข้าดำเนินการ ทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนผู้อาศัยอยู่ในเขตป่าและกำลังอยู่ในกระบวนการแก้ไขปัญหา กับภาครัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (EnLAW, 2019) อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 43 บัญญัติให้บุคคลและชุมชนมีสิทธิจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ บทบัญญัติดังกล่าวเป็นมาตรการในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ใช่ให้รัฐหรือเอกชนเท่านั้นในการบริหารจัดการ และการบำรุงรักษา หรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนโดย้อมมีอยู่เพื่อการดำรงชีพของประชาชนหรือชุมชนในท้องถิ่นนั้น ประชาชนหรือชุมชนในท้องถิ่นนั้นย่อมต้องเป็นผู้มีสิทธิเหนือทรัพยากรนั้น ๆ ในการที่จะอนุรักษ์และจัดการ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ ได้รับการดูแลรักษาเพื่อใช้ประโยชน์ให้ยั่งยืน (Sintiphong, 2015) และเป็นการให้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นทรัพยากรร่วมโดยชุมชนในฐานะเป็นผู้ใกล้ชิดกับทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียในทรัพยากรของชุมชนโดยตรงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ทรงสิทธิในสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการ ร่วมดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการกำหนดหน้าที่ร่วมกันในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม และประชาชนทั่วไป (Intachaiwong, 2017)

ทั้งนี้ เพราะในอดีตชุมชนดั้งเดิมสามารถพึ่งพาตนเองได้และมีทรัพยากรเพียงพอกับจำนวนประชากร ชุมชนมีสิทธิในทางปฏิบัติที่จะจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเองจนกระทั่งเมื่อสังคมขยายตัวในทุก ๆ ด้านแล้วเกิดความเป็นรัฐ และรัฐทำหน้าที่เป็นผู้จัดสรรทรัพยากรโดยมีอำนาจเหนือชุมชน ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีความทันสมัยมากขึ้นและมีความเป็นอุตสาหกรรม การพัฒนาอย่างไม่ถูกคิด ก่อให้เกิดปัญหากระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน รวมทั้งมีอุปสรรคในการใช้สิทธิของชุมชนเพื่อจัดการความเป็นอยู่ของตน จนเป็นที่มาของความท้าทายเกี่ยวกับสิทธิของชุมชนที่จะจัดการทรัพยากรภายในท้องถิ่นของตน เพราะบุคคลไม่มีสิทธิถาวรในทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ แต่จะมีสิทธิเป็นชั่วคราวเมื่อใช้ทำกิน ใช้ตั้งบ้านเรือนเท่านั้น (Satyawattana, 2003) สิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ใน

ทรัพยากรของบุคคลจะไม่มีสิทธิในลักษณะที่เป็นสิทธิกีดกันคนอื่น (exclusion) โดยสมบูรณ์ การทำกินหรือการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรต่าง ๆ จะต้องไม่ทำลายฐานความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรนั้น เพราะการจัดการป่าชุมชน หากเปรียบลักษณะของสินค้าในทางเศรษฐศาสตร์ จะพบว่า มีลักษณะเป็นทรัพยากรร่วม (Common pool resource) (Ostrom, 1990; Satianthai, 1995; Sukwong, 2008) กล่าวคือการกีดกันการเข้าไปใช้ประโยชน์ของบุคคลกระทำไม่ได้ยาก และการใช้ประโยชน์ของบุคคลคนหนึ่งไปลดปริมาณทรัพยากรของคนต่อไปลง และในขณะเดียวกันการร่วมมือในการจัดการดูแลรักษาทรัพยากร เปรียบเสมือนสินค้าสาธารณะ (Public goods) จะเผชิญปัญหาของการเอาตัวรอดที่แต่ละคนจะไม่ร่วมมือกัน (Free rider) เพราะเนื่องจากไม่ช่วยกันดูแลรักษาแต่ก็ได้รับประโยชน์ (Bunnak, 2011) จำเป็นจะต้องมีการกำหนดกติกาหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านการอนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูสภาพของทรัพยากรและการควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม รูปแบบของการจัดการป่าชุมชนจึงเป็นเรื่องของพฤติกรรมทั้งในระดับปัจเจกและการกระทำร่วมกัน (Collective action) ซึ่งก็คือการปรับปรุงสถาบันเชิงสังคม ให้ความสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นชุมชน ทั้งสภาพของระบบนิเวศและระบบสังคม การเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกในการกำหนดกติกาจะทำให้เกิดการยอมรับและร่วมมือกันปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างสันติสุข

ชุมชนอีสานในสถานการณ์ใหม่ ซึ่งถูกละเมิดสิทธิชุมชน ได้ปรับตัวจากการยอมจำนน หลบหลีก และการหวังพึ่งอำนาจที่เหนือกว่า มาเป็นเคลื่อนไหวทางสังคมและกดดันต่อรัฐด้วยสันติวิธี ขณะเดียวกันก็มี การปรับตัวทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจและปรับกติกาและกลไกการจัดการชุมชน (Choosakul et al. 2007) การให้สิทธิของชุมชน และสิทธิของบุคคลมีส่วนร่วมกับรัฐในการคุ้มครองรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนเกิดจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ และร่วมมือกันรักษาสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดสิทธิชุมชนเป็นธรรมอย่างแท้จริงและยั่งยืน แต่เนื่องด้วยหน่วยงานของภาครัฐส่วนใหญ่ยังคงยึดถือกฎหมายต่าง ๆ ที่มีมาก่อนรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งยังไม่ได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชน ชุมชนดั้งเดิม ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้จึงทำให้ในระยะที่ผ่านมา เกิดความขัดแย้งในการจัดการ การดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ ประกอบกับชุมชนเองก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจ ปัญหาขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการป่า จึงทำให้ชุมชนมีความต้องการหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน และความเข้าใจในสิทธิชุมชนของตนเองในขอบเขตและพื้นที่ที่จะบริหารจัดการและใช้ประโยชน์ร่วมกันของทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ โดยเฉพาะป่าชุมชนซึ่งเป็นป่าที่ได้รับการจัดตั้งถูกต้องตามกฎหมายพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 และเป็นป่าที่ชุมชนได้อยู่อาศัยใช้ประโยชน์มากมายในการดำรงชีวิต (Maliwan et al. 2018)

ป่าชุมชนบ้านดงยาง ตำก้อเอ อำเภอกะปง จังหวัดอุบลราชธานี มีเนื้อที่จำนวน 839 ไร่ เป็นป่าชุมชนที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านดงยางหมู่ 8 และ หมู่ 12 เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น ยางนา เต็ง รัง เป็นต้น มีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย ติดกับลำน้ำสำคัญคือลำ

เชบกทำหน้าที่หล่อเลี้ยงผืนป่าและพื้นดินให้ชุ่มชื้น ป่าชุมชนดังกล่าวถือเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชน สมาชิกของชุมชนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากป่าเป็นแหล่งอาหาร ยาสมุนไพร เป็นแหล่งสรรพสินค้าใหญ่ของชุมชน แต่ในขณะเดียวกันก็มีปัญหาจากสมาชิกของชุมชนอื่นที่เข้ามาแย่งชิงทรัพยากร ปัญหาจากสมาชิกของชุมชนเองที่ไม่ให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาป่าชุมชน การลักลอบตัดไม้มีค่าในป่า (Ubon Provincial Statistical Office, 2019) ปัญหาจากข้อกฎหมายที่ให้อำนาจกับชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์ในระดับที่จำกัด ไม่สามารถมีอำนาจสิทธิเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการบริหารจัดการและสภาพปัญหาการบริหารงานในรูปของคณะกรรมการป่าชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอีกด้วย ดังนั้น จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับสิทธิของชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักสิทธิชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารรายงานสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักสิทธิชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อทราบสภาพปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนบ้านดงยาง และเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ จังหวัดอุบลราชธานี

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ดังนี้

(1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการศึกษาสภาพปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนบ้านดงยาง จำนวน 12 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนจำนวน 2 คน ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านดงยางหมู่ 8 และหมู่ 12 กรรมการป่าชุมชนและตัวแทนชาวบ้านผู้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนจำนวน 5 คน ประชาชนชาวบ้านซึ่งเป็นผู้รู้และเชี่ยวชาญเรื่องป่าชุมชนของหมู่บ้าน จำนวน 2 คน ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับป่าชุมชนจำนวน 2 คน และเจ้าอาวาสวัดบ้านดงยางผู้นำจิตวิญญาณในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับป่า 1 รูป โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Samplings)

(2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านดงยาง ด้วยการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ (Expertise) ที่มีตำแหน่งทางวิชาการ มีการศึกษาหรือมีผลงานวิจัยเกี่ยวกับป่าชุมชน จำนวน 2 คน นักวิชาการป่าไม้ จำนวน 2 คน ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับบริหารและระดับปฏิบัติการ จำนวน 2 คน ประธานคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านดงยาง 1 คนและตัวแทนจากชาวบ้านโดยคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนได้เสียเกี่ยวกับป่าชุมชนจำนวน 3 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Samplings)

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

(1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน จากการประกอบพิธีกรรมและพฤติกรรมชุมชนหรือกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน

(2) การบันทึกข้อมูลในการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านดงยาง

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

(1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-Depth interview) การบันทึกข้อมูล และการสังเกต เพื่อศึกษาสภาพปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนบ้านดงยาง

(2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) โดยการผลการวิจัยที่ได้จากระยะที่ 1 และระยะที่ 2 มาสกัดหมวดหมู่ใหม่ให้เป็นปัจจัยเหตุปัจจัยผลตามลำดับของการเกิด (Birth order) เป็นฐานกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นจากเอกสาร ตำรา กฎหมาย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย โดยการจัดกลุ่มเนื้อหา (Grouping) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความ (Descriptive)

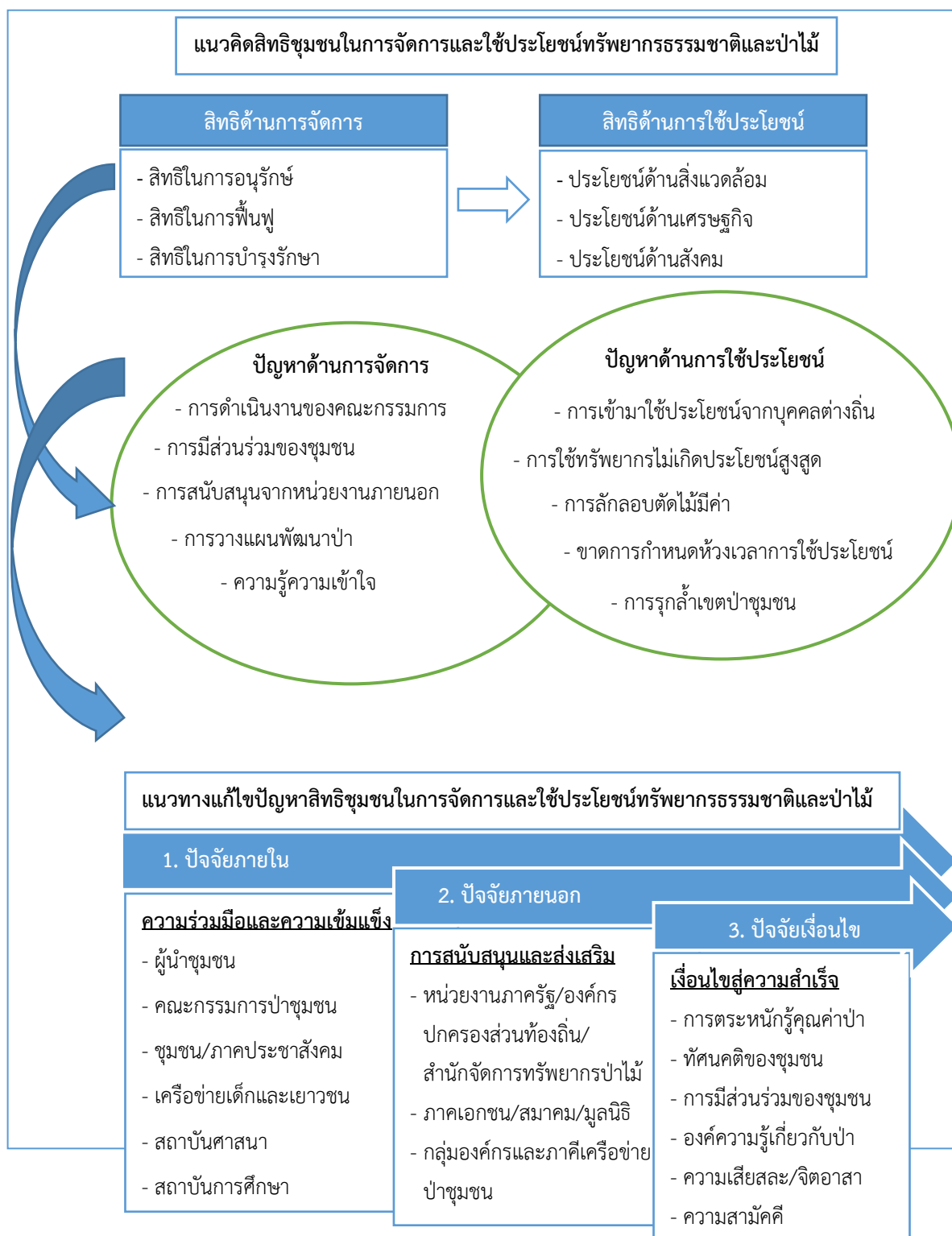
ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้บ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า หลักสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ และป่าไม้ คือหลักอุดมการณ์ของกลุ่มคนที่รวมตัวกัน มีเป้าหมายร่วมกัน ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นสิทธิตามธรรมชาติขั้นพื้นฐาน และเป็นอำนาจอันชอบธรรมของกลุ่มบุคคลโดยการใช้อำนาจอันนั้น จัดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ด้วยการจัดการ บำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนให้เกิดความสมดุลอย่างยั่งยืนและเท่าเทียมเป็นธรรมแก่ทุกคนในชุมชน โดยมีแนวคิดฐานคติในการจัดการและการใช้ประโยชน์ ดังนี้ 1) สิทธิในการจัดการ (Management) เป็นสิทธิที่ได้รับการรองรับจากกฎหมายให้มีอำนาจอันชอบธรรมในกระบวนการทำงานหรือกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ ปันฟู ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ เป็นหลักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ โดยแบ่งสิทธิในการจัดการออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการอนุรักษ์ (Conservation) คือสิทธิในการหวงแหนและป้องกันไม่ให้ใครมาทำลายทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ (2) ด้านการฟื้นฟู (Rehabilitation) คือสิทธิในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ที่เสื่อมโทรมให้กลับสู่สภาพปกติตามธรรมชาติ และความสมดุลของระบบนิเวศ และ (3) ด้านการบำรุงรักษา (Maintenance) เป็นสิทธิของชุมชนในการที่จะบำรุงรักษาป่าให้อยู่กับชุมชนให้ยืนยงยาวนานที่สุดด้วยรูปแบบและวิธีต่าง ๆ 2) สิทธิในการใช้ประโยชน์ (Utilization) คือสิทธิของชุมชนที่จะได้รับประโยชน์ และใช้ประโยชน์จากป่าในฐานะผู้อนุรักษ์ บำรุงรักษา ปันฟูทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ไว้ ประกอบด้วยประโยชน์ 3 ด้าน ได้แก่ (1) ประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธาร เป็นแหล่งสมุนไพร อาหารป่า ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า นานาชนิด และเป็นแหล่งให้อากาศที่บริสุทธิ์ของชุมชน (2) ประโยชน์ด้านสังคม ได้แก่ การสร้างความร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมในการจัดการป่าไม้เป็นการทำงานจิตอาสาเพื่อส่วนรวมอันส่งผลต่อความรักสามัคคีของชุมชน และ (3) ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ด้วยการเข้าไปหาเก็บของป่าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพื่อการบริโภคและอุปโภคในครัวเรือน และสามารถนำไปขายสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการ และใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ด้านการจัดการ ประกอบด้วย ปัญหาด้านการดำเนินงานของคณะกรรมการป่าชุมชนที่มีการดำเนินงานยังไม่เป็นระบบแบบแผน ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ขาดเชื่อมโยงกลุ่มคนรุ่นใหม่ เด็ก และเยาวชน ปัญหาขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ปัญหาด้านการวางแผนพัฒนาป่าชุมชน และปัญหาขาดการประชาสัมพันธ์ และสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ป่าชุมชน ด้านการใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย ปัญหาการละเมิดสิทธิชุมชนจากบุคคลต่างถิ่น ปัญหาการรุกล้ำเขตที่ดินป่าชุมชน ปัญหาการลักลอบตัดไม้เศรษฐกิจและไม่มีค่าในป่า ปัญหาไม่มีข้อกำหนดช่วงเวลาชัดเจนในการใช้ประโยชน์จากป่าทำให้เกิดป่าเสื่อมโทรม ปัญหาขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้มีความคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่า แนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้พื้นที่ป่าชุมชนบ้านดงยาง ประกอบด้วยปัจจัย 3 ด้าน ได้แก่ (1) ปัจจัยภายในคือความร่วมมือและความเข้มแข็ง (2) ด้านปัจจัยภายนอกคือการสนับสนุนและส่งเสริม และ (3) ด้านปัจจัยเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จ โดยสรุปผลการวิจัยดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 หลักการ แนวคิด สภาพปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า หลักการสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ คือหลักอุดมการณ์ของกลุ่มคนที่รวมตัวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ร่วมกันโดยชอบด้วยกฎหมาย และใช้อำนาจอันชอบธรรมของชุมชนนั้นจัดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ในการจัดการ บำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนให้เกิดความสมดุลอย่างยั่งยืนและเท่าเทียมเป็นธรรมแก่ทุกคนในชุมชน สิทธิชุมชนจึงเป็นอำนาจอันชอบธรรมที่ชุมชนพึงมีพึงได้ตามกฎหมาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสิทธิของชุมชนได้รับการรับรอง และคุ้มครองจากกฎหมายแม่บทและกฎหมายหลักที่สำคัญทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และจากพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ที่บัญญัติให้บุคคลหรือชุมชนในท้องถิ่นนั้นย่อมต้องเป็นผู้มีสิทธิเหนือทรัพยากรนั้น ๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ พงษ์สวัสดิ์ อักษรสวาสดี (Aksonsawas, 2015) ได้ทำการศึกษาเรื่องสิทธิชุมชนตามฐานทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษากรณีในจังหวัดตาก พบว่า กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและรัฐธรรมนูญของไทยได้ให้การรับรองและคุ้มครองชุมชนและสิทธิชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติอยู่แล้ว และนิตยา โพธิ์นอก (Phonok, 2014) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์นโยบายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2547 – 2557 พบว่า ช่วง พ.ศ.2540 - 2549 นโยบายได้เปิดโอกาสให้กับสิทธิชุมชนมากขึ้น มีการรับรองสิทธิชุมชนเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ ส่วนช่วง พ.ศ.2550 - 2557 สิทธิชุมชนได้รับการตอบสนองจากภาครัฐมากขึ้น นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า การใช้ประโยชน์ของชุมชนแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าโดยหลักใหญ่ๆ แล้วชุมชนได้อาศัยประโยชน์จากป่าด้วยการเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธาร แหล่งสมุนไพร ให้อาหารที่บริสุทธิ์ ชุมชนได้เก็บหาของป่าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพื่อการบริโภคและอุปโภคในครัวเรือน และสามารถนำไปขายสร้างรายได้สร้างเศรษฐกิจชุมชนอีกทางหนึ่ง อีกทั้งการดำเนินกิจกรรมในการจัดการป่า เป็นกิจกรรมทางสังคมที่ทำร่วมกันเพื่อส่วนรวมอันส่งผลต่อความรัก ความสามัคคีของชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมหลักทั้งสามด้านในการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน สอดคล้องกับปิยาภรณ์ นามไพร (Namprai, 2012). ได้ทำการศึกษาโครงสร้างภูมิเวศกับบทบาทของป่าชุมชน และการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ในด้านบริการเชิงนิเวศของพื้นที่ป่าชุมชนตำบลสงเปือย พบว่าลักษณะการใช้ประโยชน์ของชุมชนโดยรอบภายในตำบลสงเปือยเป็นการหาของป่าเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค และเพื่อนำไปขายเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว และเป็นการใช้สอยประโยชน์จากการบริการเชิงนิเวศ ชาวบ้านได้อาศัยป่าดอนปู่ตาเป็นที่พึ่งทางใจเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์/สังคม กับระบบนิเวศไว้บนระบบนิเวศ และสอดคล้องกับปกรณ์ คมขำ (Komkham, 2014) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ป่าชุมชนบ้านช่องแคบ พบว่า ประชากรในชุมชนบ้านช่องแคบมีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ และในเชิงสังคมและวัฒนธรรม โดยปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการ ได้แก่ ปัญหาการดำเนินงานของคณะกรรมการป่าชุมชน การวางแผนพัฒนาป่าชุมชน ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน ขาดการเชื่อมโยงกลุ่มคนรุ่นใหม่ เด็ก และเยาวชน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และปัญหาการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ป่าชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าคณะกรรมการป่าชุมชนเมื่อมีการจัดตั้งขึ้นแล้วก็บริหารจัดการกันตามศักยภาพความรู้ความสามารถที่มียังไม่เข้าใจกฎ กติกา ระเบียบ รูปแบบการบริหารงานมากนัก การสร้างการมีส่วนร่วมก็เน้นที่ความสมัครใจของสมาชิกเป็นหลักซึ่งขาดการสร้างแรงจูงใจร่วมกัน คณะทำงานโดยส่วนใหญ่จะเป็นวัยทำงานและผู้สูงอายุอาจจึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยที่จะเชื่อมโยงกับคนรุ่นใหม่ในการทำงานร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการสร้างความรู้ความเข้าใจในการทำงานทั้งในกลุ่มเด็กและเยาวชนตลอดถึงหน่วยงานภายนอกอีกด้วยที่จะเข้ามาสนับสนุนและทำหน้าที่ในการทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าร่วมกัน สอดคล้องอิทธิทธิ เป๊ะประภา (Paephrapha, 2018) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนป่าชุมชนหนองฮี จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชนคือด้านความต้องการทักษะในการดูแลป่า ความรู้ที่ถูกต้องในการปลูกป่าทดแทน ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และด้านการสืบทอดเจตนารมณ์และผู้รับผิดชอบแก่คนรุ่นหลัง และสอดคล้องกับ สุพิมล ศรศักดิ์ และคณะ (Shonsakda et al. 2012) ได้ทำการศึกษารูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า อุปสรรคในการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ ได้แก่ การขาดผู้นำ งบประมาณในการดำเนินงาน แนวทางในการปฏิบัติที่ดี กฎ กติกา ระเบียบ รูปแบบ การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ จิตสำนึกและความเอาใจใส่ ปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ พบว่า มีปัญหาการใช้ประโยชน์จากบุคคลต่างถิ่น การใช้ทรัพยากรป่าที่ไม่คุ้มค่า การลักลอบตัดไม้มีค่า การรุกรานเขตป่าชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าป่าชุมชนบ้านดงยางมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยอาหารป่าชนิดต่าง ๆ มีไม้มีค่ามากมาย เช่น ไม้พยุง ยางนา เป็นต้น ประกอบกับในบริเวณพื้นที่ป่าก็รายล้อมด้วยหมู่บ้านที่ใกล้เคียง จึงทำให้เกิดการรุกรานเข้ามาเก็บหาของป่าและเข้ามาแสวงหาประโยชน์จากไม้มีค่าในป่า จนอาจทำให้ทรัพยากรป่าลดลงและเสื่อมโทรม ประกอบกับความรู้สึกหวงแหนหรือการเห็นคุณค่า และความเข้าใจที่ลึกซึ้งถึงประโยชน์ของทรัพยากรป่าของชุมชนยังมีไม่มากนักจึงทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าอย่างฟุ่มเฟือย ซึ่งสอดคล้องกับภาวดี ทะไกรราช (Thakairach, 2018) ได้ทำการศึกษาการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 3 จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า สภาพบริบทของป่าชุมชนประสบปัญหาการบุกรุกลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า สอดคล้องกับผกา มาศ มุลวันดี (Moonwandee, 2018) ได้ศึกษาการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนโกรกประดู่ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ล้วนเกิดมาจากคน ทั้งปัญหาตัดไม้เพื่อนำไปสร้างบ้านเพื่อขายเนื้อไม้หรือเพื่อทำฟืน ปัญหาการบุกรุกป่าเพื่อหาที่ทำกิน หรือแม้แต่ขายให้นายทุน ปัญหาการลักลอบขุดสมุนไพรไปขายแก่พ่อค้าโดยขุดไปทิ้งเหง้าถอนรากถอนโคน และสอดคล้องกับคมเดช จันโทริ (Jantori, 2010) ได้ทำการศึกษาปัญหาในการจัดการป่าชุมชนโคกสูง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัญหาในการจัดการป่า ได้แก่ การบุกรุกทำลายป่าชุมชน ปัญหาประชาชนขาดความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ปัญหาประชาชนขาดจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรป่าชุมชนร่วมกัน

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ประกอบด้วยปัจจัย 3 ด้าน คือปัจจัยภายในด้วยความร่วมมือและความเข้มแข็ง ปัจจัยภายนอกด้วยการสนับสนุนและส่งเสริม และปัจจัยเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จ ทั้งอาจเป็นเพราะปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้เป็นปัญหาที่มีความหลากหลายและมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย การแก้ปัญหาจึงต้องแก้ไขทั้งองค์ประกอบไปพร้อมกันทุกภาคส่วน ทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน การสนับสนุนจากภายนอก และเงื่อนไขสำคัญที่เป็นตัวแปรสู่ความสำเร็จ ซึ่งทั้งหมดต้องขับเคลื่อนไปด้วยกันการแก้ปัญหาจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้ สอดคล้องกับ จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ (Puangngamchuen et al. 2013) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน บ้านทาป่าเปา พบว่าการจัดการป่าชุมชนตามหลักการพัฒนาการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยสองปัจจัยใหญ่ๆ คือ ปัจจัยภายในคือผู้นำ มีวิสัยทัศน์และเสียสละ ปัจจัยภายนอก คือกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ของภาครัฐ การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายนอก และสอดคล้องกับเตือนนภา ภูทอง (Putong, 2018) ได้ศึกษาการจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะและจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ พบว่า แนวทางการจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืนคือการขับเคลื่อนชุมชนด้วยกลุ่มมวลชน 5 ภาคี ได้แก่ คณะสงฆ์ ชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้าน องค์กรการบริหารส่วนตำบล ชุมชนผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี หัวหน้าส่วนราชการ และสภาเด็กและเยาวชน ความร่วมมือจากทุกฝ่ายทำให้เกิดกติกาชุมชนในพื้นที่ที่ชัดเจน และใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของทุกภาคส่วน ประชาชนทั่วไปหันมาร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชนและมีส่วนในการอนุรักษ์จารีตประเพณีท้องถิ่นมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สิทธิชุมชนประกอบด้วยสิทธิในการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การบำรุงรักษา และการใช้สิทธิประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้น ชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรตระหนักรู้ถึงสิทธิที่มีอยู่และปฏิบัติให้เป็นไปตามสิทธินั้นในขอบเขตของการจัดการและใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกฎหมาย กฎระเบียบของรัฐ เพราะกระบวนการใช้สิทธิของชุมชนที่จะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ต้องเกิดจากชุมชนรู้และเข้าใจสิทธิของตนเองและหน่วยงานภาครัฐเคารพสิทธินั้นของชุมชน แล้วประสานความร่วมมือในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อนำไปสู่การจัดการป่าชุมชนร่วมกันอย่างยั่งยืน

1.2 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ปัญหาสิทธิชุมชน ได้แก่ ปัญหาการดำเนินงานของคณะกรรมการป่าชุมชน การมีส่วนร่วม การขาดการเชื่อมโยงกลุ่มคนรุ่นใหม่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การใช้ทรัพยากรป่าที่ไม่คุ้มค่า การลักลอบตัดไม้มีค่า ดังนั้น หน่วยงานของรัฐหรือภาคส่วนที่

เกี่ยวข้องควรเข้ามาเสริมสร้างศักยภาพด้านการบริหารจัดการให้แก่คณะกรรมการป่าชุมชน ควรออกระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อตกลงในการจัดการและใช้ประโยชน์ร่วมกัน สร้างภาคีการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภายนอกชุมชน ในด้านความรู้ในการบริหารองค์กร ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีทางการป่าไม้ ปฎิบัติสำนึกคนรุ่นใหม่ สร้างแรงจูงใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลป่าชุมชน

1.3 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา ประกอบด้วย ปัจจัย 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยภายในคือความร่วมมือและความเข้มแข็ง ปัจจัยภายนอกคือการสนับสนุนและส่งเสริม และปัจจัยเงื่อนไขคือหลักที่นำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น ปัจจัยทั้ง 3 ด้าน คือความร่วมมือและความเข้มแข็งผู้นำชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชนชุมชน/ภาคประชาสังคม เครือข่ายเด็กและเยาวชน การสนับสนุนและส่งเสริม หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน กลุ่มองค์กรและภาคีเครือข่ายป่าชุมชน และเงื่อนไขสู่ความสำเร็จคือการตระหนักรู้คุณค่า ทักษะ ทักษะ การมีส่วนร่วมของชุมชน ความเสียสละ และความสามัคคี องค์ประกอบเหล่านี้ทั้งหมดนั้นจะต้องหลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวและขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กันจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชนบ้านดงยาง ตำบลก่อเอ้ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานีเท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่ในการวิจัยให้กว้างขึ้นครอบคลุมระดับอำเภอและจังหวัดเพื่อให้เห็นภาพรวม ในความเหมือนและแตกต่างในข้อเปรียบเทียบของการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้

2.2 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะสิทธิชุมชนในประเด็นการจัดการและการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้เท่านั้น ควรมีการศึกษาวิจัยถึงการจัดการที่เป็นแนวทางในการลดการพึ่งพิงป่า การเพิ่มมูลค่าและการแปรรูปให้กับผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรป่าชุมชน

References

- Aksonsawas, P. (2015). *Community rights based on natural resources: a case study in Tak province* (Doctor of Laws Thesis. Faculty of Law). Bangkok: Thammasat University.
- Bunnak, C. (2011). *Concept on resource management: Foreign experience and thailand concept the knowledge survey book series for thailand reform*. Nonthaburi: Office of Reform.
- Choosakul, S. et al. (2007). *Isan community education rights project* (research report). Research Fund (TRF).

- Community Forest Management Office. (2011). *Handbook of implementation of the department of forestry's community forest project guidelines*. Bangkok: Royal Forest Department.
- EnLAW. (2019). *Situation of human rights in the environment and natural resources under the NCPO government*. The Environmental law foundation. Retrieved from <https://enlawfoundation.org/newweb/wp-content/uploads/years-NCPO-Envilaw Policy.pdf>
- Intachaiwong, O. (2017). Community rights in management, maintenance and utilization of natural resources and the environment. *Law and Local Society Journal*. 1(1), 171-193.
- Jantori, K. (2010). *Peoples Participation in the Management of Khok Sung Community Forest, Ban Nong Ko, Moo 12, Khok Phra Subdistrict, Kantharawichai District, Maha Sarakham Province* (Master's Thesis). Graduate school: Maha Sarakham Rajabhat University. Maha Sarakham.
- Komkham, p. (2014). Forest resource utilization behavior: a case study of Ban Chong Khae community forestTha Sao Subdistrict, Sai Yok District, Kanchanaburi Province. *Academic Services Journal Prince of Songkla University*. 25 (3), 92-97.
- Maliwan, W. et al. (2018). Guidelines for promotion of participation in the Khao Khlung community forest management, Khao Khlung sub-district, Ban Pong District Ratchaburi. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*. 10 (1), 694-708.
- Moonwandee, P. (2016). The use of Krok Pradu Community Forest, Khok Klang Subdistrict, Lam Plai Mat District Buriram province. *Academic Journal of Buriram Rajabhat University*. 8(1), 15-26.
- Namprai, k. (2012). *Landscape structure and roles of community forests and human utilization in the area of ecological management services: A case study of Songpaeo community forest Kham Khuean Kaeo, Yasothon Province*. (Master's Thesis) faculty of Architecture: Chulalongkorn University. Bangkok.
- Ostrom,Elinor. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. New York: Cambridge University Press.
- Paephrapha, T. (2018). Community Forest Management: A Case Study of Nong Hi Community Forest, Suea Tao Subdistrict, Chiang Yuen District. Maha Sarakham Province. *Journal of the Graduate School of Asia*. 8 (special edition), 29-39.

- Phonok, N. (2014). *Community and rights in natural resources and the environment*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Puangngamchuen, J. et al. (2013). Development of People Participation Model in Community Forest Management: A Case Study of Ban Pa Pao, Tha Pla Duk Subdistrict, Mae Tha District, Lamphun Province. *KMUTT Research and Development Journal*. 36 (2), 122–125.
- Putong, D. (2018). Community forest management for sustainability by using public participation processes and local customs in the northern region, strength of the Khong Khong people, Phrao District, Chiang Mai Province. *Journal of administrative and management*. 6 (2), 80-94.
- Satianthai, S. (1995). *Rights and problems of natural resources in shared categories*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Satyawatana, C. (2003). *Rights of indigenous communities lanna: A case study of the Lua Yuan Lue Pakakayo community (Kareing) in Nan province, Chiang Rai and Chiang Mai*. Bangkok: Nitidham.
- Community dynamics (p. 34). Bangkok: The Thailand Research Fund.
- Shonsakda S, et al. (2012). Model and process of community forest conservation in Ubon Ratchathani Province, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ubon Ratchathani Campus. *Journal of MCU peace studies*. 1(2), 11-28.
- Sinthipong, U. (2015). Local Community and the Participation in the management of natural resources for sustainable use. *Executive Journal*. 35 (1), 104- 113.
- Sukwong S. (2008). *Community forest management: for people and for forests*. Bangkok: Thawiwat Printing Co., Ltd.
- Thakhairach, P (2018). Community forest management in the watershed class 3 watershed area, Sisaket Province, by the participation of people. *Journal of Sisaket Rajabhat University*. 12 (3), 108-122.
- Ubon Provincial Statistical Office. (2019). *Ubon Ratchathani Province analysis report 2015 – 2018*. Retrieved from [http://osthailand.nic.go.th/masterplan_area/userfiles /file%20Download/report.pdf](http://osthailand.nic.go.th/masterplan_area/userfiles/file%20Download/report.pdf)

การพัฒนาระบบและกลไกที่เหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนบน*

Development of Appropriate System and Mechanism of Public Policy Formulation of Local Administrative Organization in Upper Northern Thailand

¹ทศพล อะทาโส, เฉลิมชัย ปัญญาดี, สมคิด แก้วทิพย์ และนนท์ น้าประทานสุข

¹Thosapon Ataso, Chalermchai Punyadee, Somkid keawtip
and Non Napratansuk

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

School of Administrative Studies, Maejo University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: aody352@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระบบและกลไกที่เหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนบน 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่เหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนบน และ 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนบน โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixes Method) ได้แก่การสัมภาษณ์ การใช้วิธีการวิจัยอนาคต (Future Research) โดยเทคนิค (Delphi) การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 120 แห่ง

ผลการศึกษาพบว่า ระบบและกลไกการตรวจสอบกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ประกอบด้วย 1) ระบบกลไกด้านกฎหมาย 2) หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของผู้กำกับดูแล 3) กลไกภาคประชาชน 4) กลไกจากองค์กรภายนอก ในส่วนขององค์ประกอบที่เหมาะสมนั้น มีอยู่ 8 ข้อ และตัวชี้วัดที่เหมาะสม 48 ข้อ สำหรับลักษณะทั่วไปของปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะพบว่า ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายมีความสัมพันธ์สูงสุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .865 และในส่วนของการวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) พบว่าตัวแปรอิสระ ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมายนโยบาย ปัจจัยด้านหน่วยงานภายใน และ ปัจจัยด้านทรัพยากรนโยบาย มีอิทธิพล

* Received February 22, 2020; Revised May 8, 2020; Accepted April 5, 2020

ทางบวกในการพยากรณ์หรือทำนายความเหมาะสมของนโยบายสาธารณะ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุเท่ากับ .901 มีค่าอำนาจในการพยากรณ์ได้ร้อยละ 81.20 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: การกำหนดนโยบายสาธารณะ; ระบบและกลไกการตรวจสอบ; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

The purpose of this research 1) To study the appropriate systems and mechanisms of the public policy formulation of the local administrative organization in the upper northern Thailand. 2) To study the appropriate components and indicators of the public policy formulation of the local administrative organization in the upper northern Thailand. and 3) To study factors related to the appropriateness of the public policy formulation of the local administrative organization in the upper northern Thailand. By using the Mixes Method, including interviews Using future research methods by Delphi technique, survey research, and samples of 120 local administrative organization.

The result of this research found that system and mechanism for auditing public policy formulation, consisting of 1) Legal Mechanism 2) Regulations and conditions of the supervisor 3) Mechanism of the public sector 4) Mechanisms from external organizations There are 8 appropriate components and 48 appropriate indicators. For the general characteristics of the factors related to the appropriateness of the public policy formulation, the research found that the objective and goal factors have the highest relationship. With a correlation coefficient of .865. And for the multiple regression analysis, the independent variables objective factors and policy goals Internal agency factors and policy resource factors There is a positive influence in predicting or predicting the appropriateness of public policy. Having multiple correlation coefficient to .901 with predictive power of 81.20% which has statistic significance at the level of 0.05

Keywords: Public Policy Formulation; System and Mechanism for Verificating;
Local Administrative Organization

บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะส่วนราชการ สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย เป็นระบบการปกครองที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระจายอำนาจทางการปกครองของรัฐ (Kongrithsukcha, 1982) โดยมีภารกิจในการขับเคลื่อนการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์จังหวัด และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ หลอมรวมเป็น แนวทางการพัฒนาท้องถิ่น ในรูปของแผนพัฒนาท้องถิ่น ใช้เป็นกรอบและทิศทางในการดำเนินการทุกมิติ ทั้งภารกิจที่ต้องดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ ภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอน รวมถึงประเด็นปัญหาความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยการกำหนดทิศทางการพัฒนา การแก้ไขปัญหา มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจและการบริหารท้องถิ่นของตน (Chareonmuang, 2008) รวมทั้งแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชนในพื้นที่นั้น อาจเรียกได้ว่านโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Public Policy) ดังนั้นนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะมีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมเกิดจากปัจจัยหลายปัจจัย และมีความแตกต่างกันในบริบทเชิงพื้นฐาน ซึ่งนโยบายสาธารณะบางอย่างอาจจะประสบความสำเร็จในพื้นที่หนึ่ง แต่ไม่สามารถนำมาใช้ในพื้นที่หนึ่งก็ได้ ดังนั้นกระบวนการการกำหนดนโยบายสาธารณะ จึงมีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้มีประสิทธิภาพก่อนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ

กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสะท้อนให้เห็นภาพการเมืองของท้องถิ่นในแต่ละช่วงเวลา เนื่องจากนโยบายสาธารณะมีความซับซ้อนทั้งตัวกระบวนการ และมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก จำเป็นต้องอาศัยบุคคลที่หลากหลายร่วมพิจารณา รวมทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอก เช่น การเปลี่ยนนโยบายของรัฐบาล นอกจากนั้นองค์ประกอบที่มีความแตกต่าง เช่น เวลา และสถานที่ทำให้การกำหนดนโยบายสาธารณะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เนื่องจากเมื่อเวลาเปลี่ยนไปนโยบายสาธารณะที่กำหนดในปัจจุบัน อาจไม่สามารถใช้กับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ ดังนั้นนโยบายสาธารณะจึงเป็นการตัดสินใจในอนาคต (Future) โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้กำหนดนโยบาย (Policy Actor) จะต้องมีความรอบรู้ ความเข้าใจภายในองค์กรและภายนอกองค์กร ซึ่งการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นขั้นตอนที่สำคัญของการกำหนดนโยบายสาธารณะ เพราะจะต้องเลือกแผนงานโครงการ ที่ดีที่สุด (Best Possible) เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด (Maximum Net Benefit) (Dror, 1968); (Thanaphongsathorn, 1979) และ ประสิทธิภาพของค่าใช้จ่าย (Cost-Effectiveness) ซึ่งมีเครื่องมือหรือวิธีการเพื่อให้การตัดสินใจมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เช่น การตัดสินใจเพื่อประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และการตัดสินใจโดยใช้เหตุผล เป็นต้น แต่สิ่งที่สะท้อนการตัดสินใจในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่สำคัญที่สุด ก็คือการคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนในหมู่บ้าน ชุมชน ภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่าการคำนึงถึงบุคคล หรือกลุ่มบุคคลเป็นการเฉพาะ ดังนั้นจึงได้มีนักวิชาการสรุปความสำคัญของการกำหนดนโยบายสาธารณะ เช่น ถ้วนโยบายที่กำหนดขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน รัฐบาลก็จะได้รับความศรัทธาและเชื่อถือ (Anumanratatun, 2005) นโยบายสาธารณะหากประชาชนพอใจ ก็สร้างความศรัทธาต่อการบริหารงาน หากประชาชนไม่พอใจ ก็จะทำให้ขาดความศรัทธา (Thamrongthanyawong, 1997) นโยบายสาธารณะมี

ความสำคัญต่อข้าราชการ เนื่องจากการมีนโยบาย เป็นการง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ(Rattanasak,2003)และทำให้ทราบถึงผลกระทบของนโยบายที่มีต่อสังคม (Thanaphongsathorn,1979)

สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่า ในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะภาคประชาชนในฐานะผู้ที่ได้รับประโยชน์และผลกระทบโดยตรงจากนโยบายสาธารณะ เข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นในระดับต่ำมากเมื่อเทียบกับประชาชนในประเทศที่มีการปกครองท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ซึ่งอาจจะเกิดจากการเพิกเฉยในสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในท้องถิ่น (Puanggam, 2016) หรืออาจเกิดจากปัจจัยด้านความรู้ ความศรัทธาและความเชื่อถือในการปฏิบัติงานขององค์กร ถึงแม้ปัจจัยทางด้านระเบียบ กฎหมาย จะเปิดโอกาสให้เข้าไปมีส่วนร่วมก็ตาม ซึ่งรวมทั้งกลไกภาครัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งระเบียบปฏิบัติ ข้อกฎหมายและนโยบายจากส่วนกลาง ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดความเป็นอิสระในกระบวนการตัดสินใจ ภายใต้เงื่อนไขการขับเคลื่อนจากระดับล่างสู่ระดับบน(Bottom Up) อันเป็นหัวใจของการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่น นโยบายที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดการพึ่งพาส่วนกลางมากกว่าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะแก้ไขปัญหาเอง นโยบายสาธารณะ ไม่ได้ตอบสนองความต้องการอย่างแท้จริง ซึ่งหากมองประเด็นในส่วนการกำกับติดตาม ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นแล้ว ภาพที่สะท้อนได้แก่นโยบายสาธารณะที่กำหนดขึ้นเปรียบได้กับการสั่งการให้ดำเนินการ ภายใต้เงื่อนไขและเวลาที่กำหนดไว้จึงทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ปฏิบัติตาม ไม่ถูกท้วงติงจากหน่วยงานกำกับดูแลในระดับภูมิภาค รวมไปถึงผลของคะแนนที่จะได้รับจากการประเมินผลการปฏิบัติราชการ อยู่ในเกณฑ์ที่สูง เมื่อเทียบกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่สามารถดำเนินการตามกำหนดเวลา หรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ตรงกันข้ามหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระที่จะกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยยึดตามอำนาจและหน้าที่ ที่กฎหมายกำหนดให้กระทำได้นั้น ความแตกต่างของการจัดทำบริการสาธารณะก็จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดใหญ่และมีศักยภาพทางด้านงบประมาณมากกว่า ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากผลการประเมินของผู้กำกับดูแลไม่ว่าจะเป็นส่วนภูมิภาคหรือส่วนกลาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้นำไปใช้ในการวิเคราะห์เชิงเหตุผลโดยเฉพาะ การวิเคราะห์ความคุ้มค่าของโครงการ (Cost-Benefit Analysis) ส่งผลให้นโยบายสาธารณะที่กำหนดขึ้นตอบสนองวัตถุประสงค์ในระยะสั้น มากกว่าการคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว และสำหรับกระบวนการตรวจสอบจากองค์กรภายนอกหรือหน่วยงานอิสระพบข้อบกพร่องในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่กำหนดขึ้นไม่เป็นไปตามหลักความคุ้มค่า ความโปร่งใส และตรวจสอบได้ ส่งผลให้ส่วนราชการได้รับความเสียหาย และทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถูกร้องเรียนมากที่สุด (Office of the National Anti-Corruption Commission, 2008)

ประเด็นปัญหาหรือข้อค้นพบที่เกิดขึ้นทางผู้วิจัยเห็นว่านโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อให้เกิดความเหมาะสมนั้น ควรเป็นไปตาม

หลักการหรือทฤษฎี เช่น แนวคิดของ Van Meter and Van Horn (1975) นโยบายสาธารณะที่เหมาะสม ควรจะประกอบไปด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน จะทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ กำหนดทรัพยากรสนับสนุนไว้อย่างชัดเจน เช่น งบประมาณ ข้อมูลด้านวิชาการ เป็นต้น รวมทั้งการสื่อสารภายในองค์กรและภายนอกองค์กร ต้องเกิดความชัดเจนเพื่อที่จะขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน และการกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบ การระดมกลไกการตรวจสอบ การประเมิน และการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ ประกอบกับแนวคิดของ Sabatier and Mazmanian (1980) โดยนโยบายสาธารณะ แผนงาน โครงการที่กำหนดขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาได้จริง อาศัยทฤษฎีและแนวคิดทางวิชาการรองรับ เข้าใจง่ายต่อผู้นำไปใช้ มีการกำหนดขนาดและเป้าหมายอย่างชัดเจน ว่ากลุ่มเป้าหมายใดได้ประโยชน์ ตั้งอยู่บนพื้นฐานการตัดสินใจที่มีแบบแผนและเน้นการทำงานที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกัน

นอกจากนั้นแล้วควรผ่านการศึกษาพิจารณาจากสถิติบัญญัติและควรเกิดจากการศึกษาค้นคว้าและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Chareonmuang, 2008) มีการใช้อำนาจเป็นไปตามกฎหมายและมีความเหมาะสม (TumKosit, 2009) และควรส่งผลประโยชน์ให้ประชาชนส่วนรวมได้มากที่สุด (Noranitipadungkan cited in Thanaphongsathorn, 1979)

เนื่องจากการปกครองของรัฐมีขอบเขตของงานสลับซับซ้อนและความหมายอย่างกว้างขวาง ดังนั้น ไม่เพียงแต่ผู้มีอำนาจอาจจะกำหนดแนวนโยบายที่ไม่ถูกต้องหรือไม่สนองประชาชนส่วนใหญ่เท่านั้น แต่ก็เป็นที่ยากแก่ฝ่ายประชาชนที่จะจับได้ ไล่ให้ทันกับรัฐบาลที่ทำผิดพลาดหรือมีเจตนารมณ์ไม่สุจริตด้วย (Noranitipadungkan cited in Thanaphongsathorn, 1979) จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นผนวกกับแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้ รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก่อนนำไปสู่การปฏิบัติ นั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องมีการวางระบบและกลไกหรือการตรวจสอบเพื่อให้นโยบายสาธารณะ ถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะศึกษาถึงระบบและกลไกที่เหมาะสม ของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะระบบและกลไกการตรวจสอบ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ปฏิบัติ ในเขตภาคเหนือตอนบน จำนวน 8 จังหวัด ว่ามีองค์ประกอบ ตัวชี้วัดอะไรบ้างที่ส่งผลให้นโยบายสาธารณะเกิดความเหมาะสม รวมไปถึงปัจจัยอะไรที่ทำให้ นโยบายสาธารณะมีความเหมาะสม ซึ่งจะได้พัฒนาไปสู่การจัดทำระบบและกลไกของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ นโยบายสาธารณะที่กำหนดขึ้นมีความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการในเชิงพื้นที่และเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบและกลไกของการตรวจสอบกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน

2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่เหมาะสม ของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเหมาะสมต่อกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการศึกษา

ผู้วิจัยเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด โดยใช้แนวทางการแบ่งเขตจังหวัดตามแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 และ 2 ซึ่งประกอบไปด้วย เทศบาลนคร 3 แห่ง เทศบาลเมือง 13 แห่ง เทศบาลตำบล 347 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 452 แห่ง รวม 815 แห่ง โดยใช้วิธีการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยโปรแกรม G* Power 3 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบก่อนการวิจัย (Priori Power Analysis) ได้กลุ่มตัวอย่าง 120 แห่ง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) นอกจากนั้นยังใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured – Interview or Formal Interview) จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือจำนวน 8 แห่ง โดยใช้วิธีการเฉพาะเจาะจง จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัย สรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร (Document Research) และข้อมูลทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสร้างเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured – Interview or Formal Interview) และเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ และนำไปสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่เหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนบน โดยผู้วิจัยใช้การวิจัยอนาคต (Future Research) ด้วยเทคนิค (Delphi) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 ท่าน (Rakponramunk, 2010) โดยในรอบแรกใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิด สำหรับในรอบที่ 2 ใช้แบบแบบสอบถามที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีคำตอบ 5 ระดับ และในรอบที่ 3 เพื่อเป็นการยืนยันคำตอบของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้แบบสอบถามเหมือนกับรอบที่ 2 ซึ่งจะได้ ค่าสถิติมัธยฐาน (Median) ค่าฐานนิยม (Mode) พิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Rang)

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่เหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน และเพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเหมาะสมต่อกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 120

แห่ง ซึ่งจะได้ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้งศึกษาความสามารถในการพยากรณ์ของตัวแปรอิสระ ในการทำนายตัวแปรตาม โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

1. ระบบและกลไก ของการตรวจสอบกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน

กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบไปด้วย การก่อตัวนโยบายสาธารณะ(Policy Definition) การกำหนดเป็นร่างนโยบายสาธารณะและการวิเคราะห์ทางเลือก (Policy Drafting and Alternative Analysis) การตัดสินใจในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Decision Making) และการกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะและการประกาศใช้ (Policy Adoption) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Rattanasak (2003) โดยในแต่ละขั้นตอนจะมีระบบและกลไกเพื่อตรวจสอบการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

1) ระบบกลไกด้านกฎหมาย นอกจากการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนและขั้นตอนของทางราชการแล้ว กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ มีกฎหมายที่สำคัญและเกี่ยวข้อง เช่น 1. ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2548 แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 3 พ.ศ.2561 2. กฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ กำหนดให้ฝ่ายนิติบัญญัติตรวจสอบ กลั่นกรองนโยบายสาธารณะ หรือแผนงาน โครงการต่าง ๆ 3. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 4. พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2540

2) หลักเกณฑ์เงื่อนไขของผู้กำกับดูแล เช่น การตรวจสอบผ่านระบบสารสนเทศการบริหารจัดการเพื่อการวางแผนและการประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณ (e-plan) ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น การดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาของกลุ่มจังหวัด จังหวัด และการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area Based) ของราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และการกำหนดแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้การกำกับดูแลโดยกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

3) กลไกภาคประชาชนสอดคล้องกับแนวคิดของ Kasemsuk (2016) ประกอบไปด้วย **การรับรู้ข่าวสาร** โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร นโยบายสาธารณะผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าว เสียงตามสาย สื่อสิ่งพิมพ์ **การปรึกษาหารือ** โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอความคิดเห็นผ่าน เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ สายด่วนหรือช่องทางอื่น ๆ **การประชุมรับฟังความคิดเห็น** องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ มีการนำผลการติดตามและประเมินผลนโยบายสาธารณะที่ได้ดำเนินการไปแล้ว มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย

สาธารณะ การร่วมกันในการตัดสินใจ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนกลุ่ม องค์การ ได้เสนอความคิดเห็นอย่างอิสระ มีการจัดเรียงลำดับตามความสำคัญและความจำเป็น

4) กลไกจากองค์กรภายนอก ได้แก่องค์กรภายนอกหรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เช่น สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการติดตาม ตรวจสอบผลการดำเนินงานของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงหน่วยอื่น ๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทในการประเมินรางวัลการบริหารจัดการที่ดี

2. องค์ประกอบและตัวชี้วัดที่เหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะของ
องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนบน

2.1 องค์ประกอบที่เหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน มี 8 องค์ประกอบ ดังนี้

(1) ควรมีการศึกษาประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยอาศัยข้อเท็จจริงและมีการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

(2) ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย อย่างชัดเจนว่าผู้ที่จะได้รับประโยชน์เป็นกลุ่มบุคคลใด หรือประชาชนทั้งหมดภายในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ

(3) จะต้องดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ ที่กฎหมายจัดตั้งกำหนด รวมทั้งระเบียบ และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(4) ควรมีการดำเนินการกำหนดนโยบายสาธารณะ ตามแนวทางการมอบหมาย และสั่งการ จากราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาค

(5) ควรมีการกำหนดวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อให้หน่วยงาน หรือส่วนราชการนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับเป้าประสงค์ของนโยบาย

(6) เป็นการกระทำกิจกรรมที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ทั้งก่อน ระหว่าง และภายหลังเมื่อกิจกรรมเสร็จสิ้น

(7) นโยบายจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ประโยชน์ หรือเสียประโยชน์

(8) มีการกำหนดนโยบายสาธารณะ ตั้งอยู่บนพื้นฐานการตัดสินใจ เชิงเหตุผล มีการวิเคราะห์ข้อมูล อาศัยข้อเท็จจริงประกอบการพิจารณา

2.2 ตัวชี้วัดที่เหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน จำนวน 48 ตัวชี้วัด ประกอบไปด้วย การก่อตัวนโยบายสาธารณะ 20 ตัวชี้วัด การกำหนดเป็นร่างนโยบายสาธารณะและการวิเคราะห์ทางเลือก 11 ตัวชี้วัด การ

ตัดสินใจในฐานะผู้กำหนดนโยบาย 11 ตัวชี้วัด และการกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะและการประกาศใช้ 6 ตัวชี้วัด

3. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเหมาะสมต่อกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน

1) ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปของปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเหมาะสมต่อกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งได้แก่ ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบาย (X_1) ปัจจัยด้านทรัพยากรนโยบาย (X_2) และ ปัจจัยด้านการสื่อสาร (X_3) อยู่ในระดับเห็นด้วย ได้แก่ ปัจจัยด้านหน่วยงานภายใน (X_4) และปัจจัยด้านการเมืองและภาคประชาสังคม (X_5)

2) ผลการวิเคราะห์ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient)

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	Y	$\bar{x}$	S.D
X_1	1	.641**	.780**	.579**	.512**	.865**	4.517	.543
X_2		1	.706**	.786**	.673**	.726**	4.527	.468
X_3			1	.697**	.565**	.791**	4.556	.507
X_4				1	.654**	.693**	4.493	.497
X_5					1	.579**	4.453	.424
Y							4.543	.407

หมายเหตุ **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ ปัจจัยที่ส่งผลต่อนโยบายสาธารณะ (X_1 - X_5) พบว่า มีค่าอยู่ระหว่าง .512 - .786 ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนี้ ตัวแปรที่สัมพันธ์กันทางบวก ได้แก่ ปัจจัยด้านทรัพยากรนโยบาย X_2 กับ ปัจจัยด้านหน่วยงานภายใน X_4 มีความสัมพันธ์กันสูงสุดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .786 สำหรับ ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมายนโยบาย X_1 กับ ปัจจัยด้านการเมืองและภาคประชาสังคม X_5 มีความสัมพันธ์กันต่ำสุดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .512

ในส่วนค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรอิสระปัจจัยที่ส่งผลต่อนโยบายสาธารณะ (X_1 - X_5) กับ ตัวแปรตาม ความเหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ Y สรุปผลดังนี้

ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมายนโยบาย (X_1) มีความสัมพันธ์สูงสุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .865 และต่ำสุดได้แก่ ปัจจัยด้านการเมืองและภาคประชาสังคม (X_5) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ .579 ตามลำดับ โดยทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis)

ตัวแปร	B	Std.e	Beta	t	P
ค่าคงที่ (constant)	1.013	.168		6.022	.000
ปัจจัยX ₁	.489	.040	.654	12.317	.000
ปัจจัยX ₄	.156	.054	.191	2.895	.005
ปัจจัยX ₂	.137	.061	.157	2.246	.027
R=.901 R ² = .812 R ² adj=.807 f =167.315 p=.000					

ผลการศึกษาการพยากรณ์ความเหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ พบว่ามีจำนวนตัวแปร 3 ตัวแปร ที่สามารถอธิบายหรือพยากรณ์ได้ดี ได้แก่ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมายนโยบาย(X₁) ปัจจัยด้านหน่วยงานภายใน (X₄) และ ปัจจัยด้านทรัพยากรนโยบาย(X₂) ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรทำนายในรูปของคะแนนดิบเท่ากับ .489 .156 และ .137 ตามลำดับ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรทำนายในรูปของคะแนนมาตรฐานเท่ากับ .654 .191 และ .157 ตามลำดับ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .901 มีค่าอำนาจในการพยากรณ์ได้ร้อยละ 81.20 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปของคะแนนดิบเท่ากับ 1.013 ผลการวิเคราะห์สรุปว่า ปัจจัยที่ทำให้กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะมีความเหมาะสมได้แก่ ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบาย ปัจจัยด้านหน่วยงานภายใน และปัจจัยด้านทรัพยากรนโยบาย จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุ ได้สมการพยากรณ์ดังนี้

ความเหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ(คะแนนดิบ)

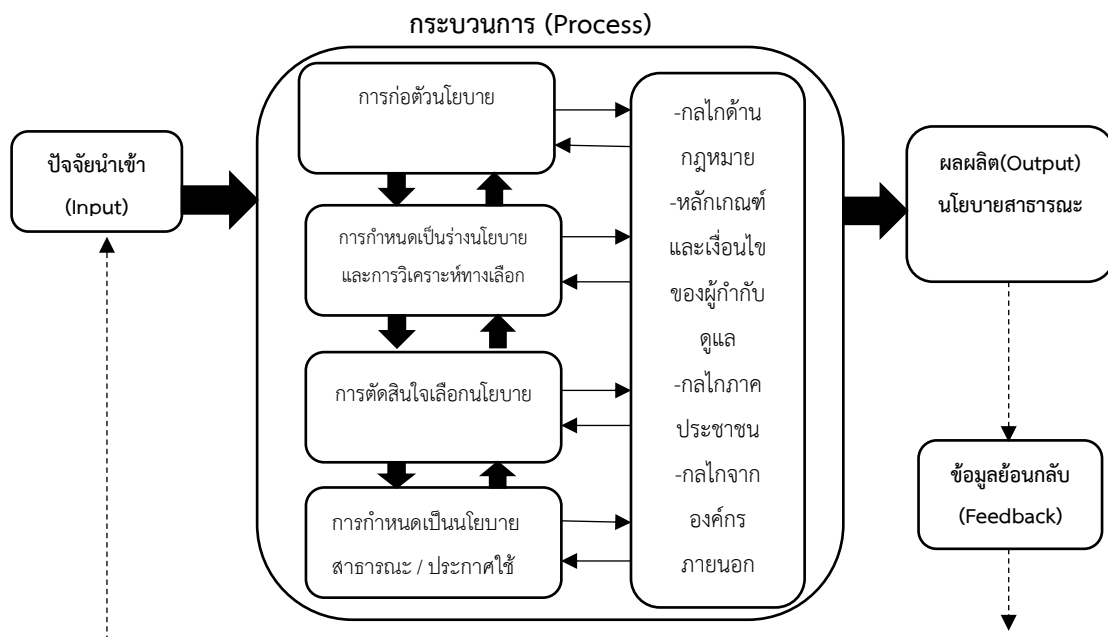
$$Y = 1.013 + .489(\text{ปัจจัย}X_1) + .156(\text{ปัจจัย}X_4) + .137(\text{ปัจจัย}X_2)$$

ความเหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ (คะแนนมาตรฐาน)

$$Z = .654 (\text{ปัจจัย}X_1) + .191 (\text{ปัจจัย}X_4) + .157(\text{ปัจจัย}X_2)$$

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 ระบบและกลไกการตรวจสอบกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ผ่านขั้นตอนตามกระบวนการดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมของนโยบายสาธารณะ ดังนั้นหากผลการประเมินเกินร้อยละ 80 แสดงว่านโยบายสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดขึ้น สามารถตอบวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดความคุ้มค่า และเกิดความยั่งยืนในการพัฒนา

อภิปรายผลการวิจัย

ระบบและกลไกของการตรวจสอบกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตภาคเหนือตอนบน มีองค์ประกอบที่เหมาะสม ประกอบไปด้วยการศึกษาประเด็นปัญหาและวิเคราะห์ผลกระทบ การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน การดำเนินงานภายใต้อำนาจและหน้าที่ที่กฎหมายและผู้กำกับดูแลกำหนด การกำหนดวิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชัดเจน คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน บนพื้นฐานการตัดสินใจเชิงเหตุผล อาศัยข้อเท็จจริงประกอบสำหรับตัวชี้วัดที่เหมาะสมของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบไปด้วย การศึกษาประเด็นปัญหา ระบบกลไกด้านกฎหมาย สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ผู้กำกับดูแลกำหนด กลไกภาคประชาชน และสอดคล้องกับเงื่อนไขจากองค์กรภายนอก

ในส่วนของการประเมินการวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเหมาะสมต่อกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะนั้นพบว่าปัจจัยทางด้านทรัพยากรนโยบายและปัจจัยทางด้านหน่วยงานภายใน มี

ความสัมพันธ์กันในระดับสูงแสดงให้เห็นว่า หากความพร้อมของทรัพยากรบริหารกับแนวทางการขับเคลื่อนของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติเป็นไปในทิศทางเดียวกันสอดคล้องกับแนวคิดของ Chuito (2014) เห็นว่าปัจจัยและสิ่งแวดล้อมในระบบการเมืองมีผลต่อนโยบายสาธารณะ รวมทั้งมีการส่งเสริมความรู้อย่างต่อเนื่องสำหรับบุคลากรทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายประจำแล้ว ย่อมที่จะทำให้กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะเป็นไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Thanaphongsathorn (1979) เห็นว่าผู้กำหนดนโยบายจะต้องรู้ว่าขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กร และบุคคลที่เกี่ยวข้อง จำนวนองค์กรที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายประกอบไปด้วยหน่วยงานใดบ้าง และวิเคราะห์การถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และสามารถพยากรณ์หรือทำนายความเหมาะสมต่อกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะได้แก่ ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมายนโยบาย ปัจจัยด้านหน่วยงานภายในและปัจจัยด้านทรัพยากรนโยบาย สอดคล้องกับแนวคิดของ Van Meter and Van Horn (1975) cited in Thong Khao (2014) จะต้องกำหนดทรัพยากรสนับสนุนนโยบายและแผนไว้ชัดเจน เนื่องจากทรัพยากรเป็นปัจจัยอำนวยความสะดวกต่อประสิทธิผลของนโยบาย รวมทั้งการกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบนโยบายและแผนไปปฏิบัติตามความสามารถและความชำนาญชัดเจน ก็จะทำให้นโยบายสาธารณะมีความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ควรมีการกำหนดระบบและกลไกในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความชัดเจน โดยบูรณาการทั้งในระดับพื้นที่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และส่วนกลาง ทั้งนี้เพื่อให้นโยบายสาธารณะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาและการพัฒนาระบบและกลไกการติดตามและประเมินผลนโยบายสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายหลังจากที่ได้ดำเนินนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ เนื่องจากเห็นว่าหากมีระบบหรือกรอบการติดตามที่เหมาะสม จะสามารถสะท้อนประโยชน์ที่กลุ่มเป้าหมายจะได้รับกับงบประมาณที่ดำเนินการ เกิดความคุ้มค่า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยผลการประเมินจะเป็นเครื่องสะท้อนไปยังผู้ที่มีบทบาท อำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายสาธารณะในครั้งต่อไป

References

- Anumanrataton, M. (2005). *Public policy, concepts, process, and analysis*. Chiang Mai: Kanungnit Printing.
- Chareonmuang, T. (2008). *Theory and Concepts. Local Government and Local Management (Part One)*. Bangkok: Kopfai Printing Project.
- Chuito, S. (2014). *Scope and Methods of Public Policy Study*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Kasemsuk, J. (2016). *Principles for Participation in Sustainable Community Development*. Bangkok: The Publisher of Chulalongkorn University.
- Kongrithsukcha, P. (1982). *Theory of Local Government*. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- Office of the National Anti-Corruption Commission. (2008). *Manual of Government Officials for the Local Administrative Organization Anti-Corruption: Office of Civil Society Against Corruption*.
- Puangngam, K. (2016). *Thai Local Government New Principles and Resolutions in the Future*. Bangkok: Winuchon.
- Rakponramunk, C. (2010). *Delphi research Techniques for Policy Analysis*. Bangkok: The Publisher of Chulalongkorn University.
- Rattanasak, T. (2003). *Public Policy*. Chiang Mai: Kanungnit Printing.
- Thanaphongsathorn, K. (1979). *State Policy, What, Why and How*. Bangkok: Thammasat University.
- Thamrongthanyawong, S. (1997). *Public policy, concepts, analysis and process*. Bangkok: S&V Graphic.
- Thong Khao, K. (2014). *Scope and Methods of Public Policy Study*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Tumkosit, U. (2009). *Modern local government. Lessons from developed countries*. Bangkok: National Institute of Development Administration: Sat Four Printing Co., Ltd.

ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*

The Upstream of the Chao Phraya River and Development to the Sustainable Tourism Grassroots Economy

¹อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวริฐศีลขันธ, รัตติยา เหนืออำนาจและจรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา

¹Akkaradecha Brahmakappa, Phrakhrunivitsinlakhon, Rattiya Nua-amnat

and Jaroonsak Soonthondachar

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhonsawan Campus, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: akkaratv8668@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 25 รูปหรือคน การวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOWS และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 8 รูปหรือคน แล้วใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ดังนี้ 1) กลยุทธ์เชิงรุก จะต้องมีการพัฒนามาตรฐาน จัดการเชิงเครือข่าย ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมพัฒนามูลค่าเพิ่ม เติบโตความร่วมมือ และใช้สื่อออนไลน์ 2) กลยุทธ์เชิงรับ จะต้องมีการพัฒนาทักษะ เตรียมระบบสารสนเทศ แก่สาเหตุคือทัศนคติ ริเริ่มการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน จะต้องมีการ พัฒนาเครือข่าย ใช้การระดมปัญญา จัดหาผู้ร่วมทุน และหนุนจัดกิจกรรมต่อเนื่อง และ 4) กลยุทธ์การทบทวนเพื่อพัฒนา ซึ่งจะต้องรีบแก้ไขปัญหาระงับพัฒนาผู้ประกอบการ และประสานความร่วมมือชุมชน

คำสำคัญ: ต้นน้ำเจ้าพระยา; เศรษฐกิจฐานราก; กลยุทธ์การท่องเที่ยว

* Received April 29, 2020; Revised May 14, 2020; Accepted July 20, 2020

Abstract

The Objectives of this quality research was to development strategies of sustainable tourism into economic based. Research tools were structured in-depth-interview from 25 key informants, SWOT analysis and TOWS Matrix and focus group discussion from 8 experts. Findings were as follows: Strategies of the Chao Phraya River for sustainable tourism into economic based consisted of; 1) aggressive strategy (accelerated, aggressive, invaded) consisted of standard development, network management, exchange and learning, add value, increase cooperation and use online media. 2) Reaction strategy (set, receive, adjust) consisted of skill development, prepare information, change attitude, good host and ongoing development. 3) Preventive strategies (arrest) consisted of network develop, brainstorming, find joint venture partners and support ongoing activities. 4) Avoiding strategies (giving up new plans) consisted of quickly troubleshooting, entrepreneur development and community cooperation.

Keywords: Topical of Chao Phraya River; Economic Based; Strategies of tourism

บทนำ

ปากน้ำโพในอดีตยังมีสภาพเป็นชุมทางการค้าและเป็นแหล่งชุมนุมเรือค้าข้าวที่ใหญ่ที่สุดรองลงมาจากกรุงเทพมหานคร มีซุงไม้สักจากภาคเหนือนับหมื่นนับแสนท่อนถูกล่องลงมาตามลำน้ำสาขาของแม่น้ำเจ้าพระยาและล่องมารวมกันที่ปากน้ำโพ ก่อนที่จะแยกส่งไปยังที่ต่างๆ มีบรรดาพ่อค้าจากกรุงเทพมหานครเดินทางมาชุมนุมกันที่ปากน้ำโพเพื่อเลือกซื้อสินค้า ทั้งนี้ศูนย์กลางการค้าของนครสวรรค์มีอยู่ 3 แห่ง คือ 1) ตลาดลาวซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างนครสวรรค์กับหัวเมืองทางเหนือ เช่น กำแพงเพชร ตาก และเชียงใหม่ เป็นต้น โดยมีชาวเหนือนำสินค้าประเภทไม้สักและของป่า เช่น หวาย ชัน น้ำมันยาง สีเสียด เปลือกไม้ น้ำผึ้ง ฯลฯ มาขายอย่างคึกคัก ขณะที่ชากลับขึ้นเหนือพ่อค้าแม่ค้าชาวเหนือก็จะซื้อข้าวและเกลือกลับไปขายต่อ 2) ตลาดสะพานดำซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนครสวรรค์ เช่น อำเภอโกรกพระ อำเภอพยุหะคีรี อำเภอบรรพตพิสัย สินค้าที่นำมาขายมีข้าว สัตว์ป่าและของป่า และ 3) ตลาดท่าซุดซึ่งตั้งอยู่ริมคลองบางประมุง ในเขตตำบลท่าซุด อำเภอโกรกพระเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวของจังหวัดนครสวรรค์กับจังหวัดข้างเคียง โดยข้าวจะถูกลำเลียงและส่งมาทางแม่น้ำปิง และแม่น้ำน่านโดยการขนส่งทางเรือยนต์มาจากจังหวัดพิจิตร กำแพงเพชร ตาก พ่อค้าชาวจีนทั้งในนครสวรรค์และจากกรุงเทพมหานครก็มักจะมารับซื้อข้าวบริเวณนี้ ก่อนที่จะนำสินค้าล่องสู่กรุงเทพมหานครทางแม่น้ำเจ้าพระยาโดยใช้เรือกระแชงขนาดใหญ่ ขณะที่ชากลับหรือขาขึ้นจากกรุงเทพมหานครก็จะบรรทุกเกลือ มะพร้าว และน้ำตาลปีบมาขายที่นครสวรรค์ (Chemsripong, 1985)

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายศูนย์การค้าของจังหวัดนครสวรรค์จากฝั่งตะวันออกมายังฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาและการค้าของนครสวรรค์มีความเจริญสูงสุดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำก่อนสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อปี พ.ศ. 2475 ภายหลังสงครามมหาเอเซียบูรพาในปี พ.ศ. 2488 และมีการสร้างสถานีรถไฟขึ้นที่ตำบลหนองปลิงซึ่งเป็นสถานีรถไฟนครสวรรค์ในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2493 ประกอบกับได้เปิดสะพานเดชาติวงศ์เพื่อใช้ในการคมนาคมขนส่งทางบกตามเส้นทางถนนพหลโยธิน และมีการก่อสร้างเขื่อนเจ้าพระยาที่จังหวัดชัยนาทในปี 2500 ทำให้การคมนาคมขนส่งทางน้ำที่ได้รับความนิยมในอดีตเริ่มหมดความสำคัญลงตามลำดับ และยังส่งผลให้จังหวัดนครสวรรค์ได้คลายความสำคัญทางเศรษฐกิจและความเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและสุดท้ายก็กลายเป็นเมืองผ่านในที่สุด (Ocharoen, 1985) ปัจจุบันถึงแม้กาลเวลาจะล่วงเลยมานานนับร้อยปีแต่ร่องรอยความเจริญทางอายุธรรมการค้าและนิเวศวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดจากความรุ่งเรืองทางการค้าของเมืองปากน้ำโพในอดีตก็ยังคงปรากฏร่องรอยให้ได้พบเห็นและยังคงดำเนิน สืบสาน สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งสภาพของบ้านเรือนแพ สภาพของชุมชนย่านการค้า บริษัท ห้างร้าน โรงสี อาชีพ ธุรกิจ และวิถีการดำเนินชีวิตของชนรุ่นหลังที่ปฏิบัติสืบทอดเนื่องมาจากบรรพบุรุษ กอปรกับจังหวัดนครสวรรค์ยังมีความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมและเป็นปัจจัยที่เป็นต้นทุนที่สำคัญในการที่จะพัฒนาหรือส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คน ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ และจะเป็นการตอบโจทยสำคัญที่จะทำให้ชุมชน (Arayalak, 2007) สังคมได้ยกระดับด้านรายได้ ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันทางเศรษฐกิจฐานรากระดับชุมชน เพื่อสร้างโอกาส รายได้ และการพึ่งพาตนเอง กล่าวคือ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบการจัดการชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (Arunrektavin, 2007) เป็นการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ด้วยการสนับสนุน และส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มรายได้ และลดรายจ่าย (Wattanasiritham, 1999)

การวิจัยในครั้งนี้ได้ดำเนินการพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอันจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะนำพาให้คนในชุมชน ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีโอกาสบูรณาการการกิจกรรมร่วมกันเพื่อการสรรค์สร้างความสมัครสมาน สามัคคี การร่วมจิตร่วมใจกันพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับชุมชน และการร่วมแรงร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความงดงามแห่งจารีต วัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นอัตลักษณ์ และคุณงามความดีของชุมชนและสังคม และของผู้คน ณ พื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาจังหวัดนครสวรรค์แห่งนี้ให้กลับคืนมาเจริญงอกงาม เบ่งบาน และยืนหยัดอย่างยั่งยืนเช่นในอดีต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการหลายอย่างมุ่งเน้นการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการศึกษาใน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ถูกเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชุมชน 25 รูปหรือคน ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 5 คน, ตัวแทนองค์กรภาครัฐท้องถิ่น หรือภาคีเครือข่าย จำนวน 5 คน, ตัวแทนนักท่องเที่ยว จำนวน 5 คน, นักวิชาการท้องถิ่น จำนวน 5 คนและภาคีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว จำนวน 5 รูปหรือคน

2) การวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOWS Matrix เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และศักยภาพ โดยการนำตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยามาประเมินสภาพแวดล้อมโดยการวิเคราะห์ให้เห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดแล้ว และวิเคราะห์ในรูปแบบความสัมพันธ์แบบเมทริกซ์ เพื่อกำหนดออกมาเป็นกลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

3) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ (Expert) ผู้วิจัยกำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะของผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และภาคเอกชน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 8 รูปหรือคน เพื่อการประเมินผลกลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ใน 4 ประเด็น คือ กลยุทธ์ฯ มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และการใช้ประโยชน์จริงในพื้นที่

4) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยสังเกตจากแบบแผนการกระทำ สภาพสังคม ตลอดจนแนวคิด ทัศนคติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและคนในชุมชน

ผลการวิจัย

จากขั้นตอนการวิจัยทั้ง 3 ขั้นตอนเพื่อให้ได้มาซึ่งกลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา สามารถสรุปผลที่ได้รับจากขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อพัฒนาตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา พบว่า ตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาควรที่จะประกอบด้วย

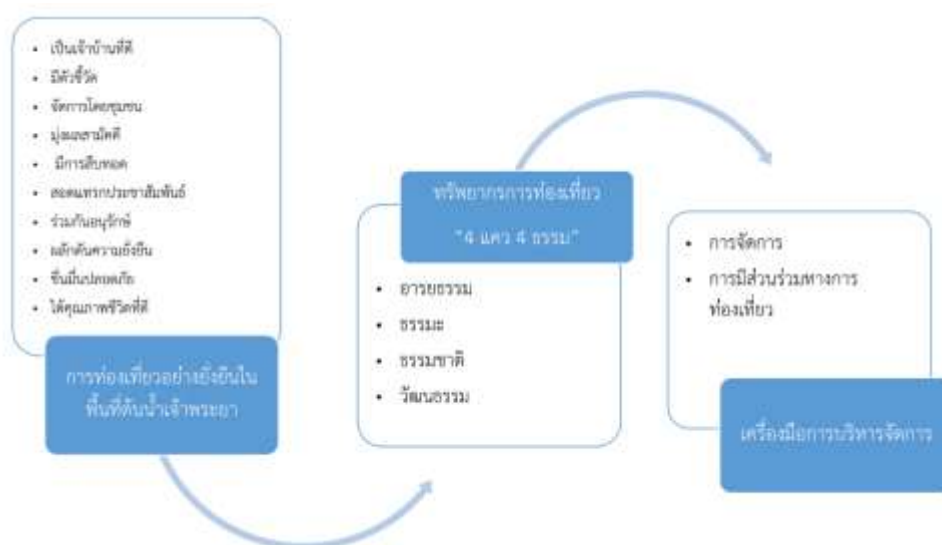
องค์ประกอบที่ 1 ควรเป็นการท่องเที่ยวที่กำหนดทิศทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชนและผลประโยชน์ตกแก่ชุมชน รวมถึงคนในชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้มาเยือน ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 3) การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม 4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน 5) การบริการและการรักษาความปลอดภัย 6) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวที่มาจากเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน

ชมในพื้นที่ 7) การเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีใจบริการ และมีจิตสำนึก จิตอาสา จิตสาธารณะเพื่อชุมชน 8) การสร้างตัวชี้วัดเพื่อกำหนดมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยว 9) การสร้างสารสนเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์และสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยว และ 10) การทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคีและยึดฐานประโยชน์ของชุมชนเป็นที่ตั้ง

องค์ประกอบที่ 2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ถือเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและเป็นที่ชุมชนสร้างขึ้น ประกอบด้วย “4 แคว 4 ธรรม” 1) เมืองแห่งร่องรอยทางอารยธรรม ต้นน้ำเจ้าพระยา เป็นต้นว่า ท่าข้าวกำนันทรง แพนะลิวัลย์ ตลาดลาว สะพานเดชาติวงศ์ สถานีรถไฟปากน้ำโพ เป็นต้น 2) เมืองแห่งธรรมะ 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ เป็นต้นว่า พุทธอุทยานนครสวรรค์ วัดนครสวรรค์ วัดวรนาถบรรพต วัดเขาจอมคีรีนาคพรต วัดคีรีวงษ์ วัดโพธาราม วัดปากน้ำโพเหนือ วัดคลองคาง มัสยิดปากีสถาน วิหารนิกายอุรังคัม ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าแม่ทับทิม และศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่หน้าผา 3) เมืองแห่งความงามตามธรรมชาติ เป็นต้นว่า บึงบอระเพ็ด อุทยานสวรรค์ และต้นแม่น้ำเจ้าพระยา และ 4) เมืองแห่งการสืบสานทางวัฒนธรรม งานประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพของคนไทยเชื้อสายจีนที่สืบทอดมาอย่างยาวนานกว่า 100 ปี

องค์ประกอบที่ 3 เครื่องมือการบริหารจัดการ ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ แม้แหล่งท่องเที่ยวจะมีศักยภาพและความพร้อมเพียงใด หากแต่ยังอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชนแทนที่การนำรายได้กลับมาพัฒนาชุมชนบนฐานการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนก็จะไม่สามารถทำให้ประชาชนสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเกิดการจัดการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนได้ คือ 1) การจัดการ (Management) ประกอบด้วย การวางแผน การลงมือทำ การตรวจสอบ และการปรับปรุง และ 2) การมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว (Participation) ประกอบด้วย การร่วมวางแผน การร่วมปฏิบัติ การร่วมรับผลประโยชน์ และการร่วมประเมินผล

ผู้วิจัยจึงได้สรุปประเด็นออกมาเป็นองค์ประกอบของตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ดังนี้

ภาพที่ 1 ตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา

2. การวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOWS Matrix เพื่อนำตัวแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา มาทำการวิเคราะห์เพื่อสร้างกลยุทธ์และกำหนดแนวทางการพัฒนา รวมถึงเป้าประสงค์และตัวชี้วัด ซึ่งสรุปได้ใน 4 กลยุทธ์ ดังนี้

2.1 1) กลยุทธ์เชิงรุก เป็นการใช้จุดแข็งและโอกาสมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาให้เกิดความน่าสนใจแก่ผู้ที่มาเยือน ขณะเดียวกันก็ต้องมีการสนับสนุนและพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) จะต้องมีการพัฒนามาตรฐานทางการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์ให้เป็นที่ยอมรับ

2) จะต้องมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงเครือข่ายกับการท่องเที่ยวในแหล่งอื่นที่อยู่ใกล้เคียง ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถจะเที่ยวชม 4 แคว 4 ธรรม ได้แล้ว ยังสามารถเชื่อมประสานไปสู่การท่องเที่ยวแบบชุมชนวิถี หรือการท่องเที่ยวในจังหวัดใกล้เคียง คือ พิจิตร กำแพงเพชร หรืออุทัยธานี

3) จะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยว ทั้งกับชุมชนหรือพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของพื้นที่กับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความประทับใจ และสร้างความแตกต่างที่เติมเต็มซึ่งกันและกันในระดับภูมิภาค

4) จะต้องมีการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรท่องเที่ยว 4 แคว 4 ธรรม ที่มีอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา เพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดความน่าสนใจและเกิดยั่งยืนผ่านกระบวนการทางการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการยกระดับสินค้าและบริการของชุมชน

5) จะต้องมีการเติมเต็มความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันของหน่วยงานในระดับพื้นที่ระหว่างประชาชนหรือชุมชน เครือข่ายผู้ประกอบการ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงนักท่องเที่ยวและสื่อสารมวลชน

6) จะต้องมีการใช้สื่อออนไลน์อย่างเต็มรูปแบบ เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าว แจ้งเตือน สร้างปรากฏการณ์ใหม่เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ น่าค้นหา และน่าสัมผัส

2.2 กลยุทธ์เชิงรับ เป็นการแก้ไขจุดอ่อนหรือข้อจำกัดที่มีอยู่หรือที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แล้วพลิกสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงนั้นให้กลับกลายมาเป็นจุดแข็งหรือเป็นโอกาสที่จะทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาเกิดความน่าสนใจแก่ผู้ที่มาเยือน โดยจะต้องมีการสนับสนุนและพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) จะต้องมีการพัฒนาทักษะและศักยภาพของบุคคล หน่วยงาน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้สามารถที่จะรองรับกับการจัดการท่องเที่ยว และการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ที่สามารถจะสร้างความประทับใจและการบริการเหนือความคาดหมายให้กับคณะนักท่องเที่ยวและผู้ที่มาเยี่ยมชม

2) จะต้องมีการพัฒนาระบบสารสนเทศ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต การสื่อสารทั้งออนไลน์ และออฟไลน์ และป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว

3) จะต้องมีการพัฒนาธุรกิจต่อเนื่องกับการท่องเที่ยว รวมถึงระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นอารยะสถาปัตย์ และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวอื่น ๆ

4) จะต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจกับคนชุมชนเพื่อการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ทั้งการให้ความรู้ และทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อที่จะได้มีส่วนร่วมกันสร้างความประทับใจในทุกมิติสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ที่มาเยือน

5) จะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในเรื่องกฎ กติกา ระบบ และรูปแบบการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและมีขึ้นในอนาคต

2.3 กลยุทธ์เชิงป้องกัน เป็นการใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในพื้นที่เผชิญกับความเสี่ยงหรือปัญหาที่จะมากระทบ หรือเป็นการใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในต้นน้ำเจ้าพระยามาลดทอนอิทธิพลของภัยคุกคามที่มาจาก การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มาจากภายนอก โดยจะต้องมีการสนับสนุนและพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) จะต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวนอกจากในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา แล้ว ก็ยังพัฒนาพื้นที่อื่นทั้งที่เกิดขึ้นโดยภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือภาคเอกชน เพื่อดึงดูดให้คนมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครสวรรค์มากขึ้น เช่น การพัฒนาแหล่งเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ การท่องเที่ยวตามรอยละครเรื่องสงครามที่อำเภอชุมแสง เป็นต้น

2) จะต้องมีการระดมปัญญาหรือระดมสมองจากทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมวิ่งมาราธอน-มินิมาราธอน การจัดงานเทศกาลอาหาร เป็นต้น

3) จะต้องมีการจัดหาผู้ลงทุนหรือผู้ร่วมทุนให้เข้ามามีส่วนเติมเต็มหรือสร้างสีสันให้กับต้นน้ำเจ้าพระยา เป็นต้นว่าการลงทุนในเรื่องของที่พัก โรงแรม ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก หรืออื่น ๆ

4) จะต้องมีการสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาอย่างต่อเนื่องและตลอดทั้งปี ทั้งนี้เพื่อสร้างความยั่งยืนและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประชาชน ชุมชน และผู้ประกอบการในพื้นที่

2.4 กลยุทธ์การทบทวนเพื่อพัฒนาทางออก เพื่อให้สามารถก้าวข้ามผ่านในทุกอุปสรรคปัญหาที่มากับทุกปัญหาภายในและปัญหาภายนอก โดยจะต้องมีการสนับสนุนและพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) จะต้องรีบแก้ไขในทุกปัญหาโดยการสร้างมาตรการขึ้นมารองรับกับสิ่งที่กำลังเผชิญหรือสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อให้ทุกอุปสรรคปัญหาได้คลี่คลายไปในทางที่ดีและไม่ให้เกิดขึ้นในอนาคต

2) จะต้องเร่งพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจต่อเนื่องกับการท่องเที่ยว รวมถึงทักษะ ทัศนคติของคนในชุมชนให้สามารถรองรับกับการพัฒนาหรือการท่องเที่ยวที่มีขึ้นหรือกำลังจะมีขึ้นในอนาคต

3) จะต้องเร่งประสานความร่วมมือชุมชนและประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมปรับปรุงพัฒนา เพื่อให้เขาเหล่านั้นเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวที่จะมีส่วนในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต

จากการวิเคราะห์เพื่อพัฒนากลยุทธ์ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์ให้เกิดความยั่งยืน ผู้วิจัยขอสรุปประเด็นออกมาเป็น 4 กลยุทธ์สำคัญ ดังนี้

ภาพที่ 2 กลยุทธ์การสร้างที่ยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยวพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา

3. จากการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญในระดับพื้นที่ เพื่อร่วมกันหาข้อสรุปในการประเมินผล กลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาทั้ง 4 กลยุทธ์ พบว่า ทุกกลยุทธ์มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ระหว่าง ๔.๒๑-๕.๐๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านเช่นเดียวกัน

กล่าวโดยสรุปว่า กลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยานั้น ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์เชิงรุก จะต้องมีการพัฒนามาตรฐาน จัดการเชิงเครือข่าย ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สู่การพัฒนามูลค่าเพิ่มเติมเต็มความร่วมมือ และใช้สื่อออนไลน์ 2) กลยุทธ์เชิงรับ จะต้องมีการพัฒนาทักษะ เตรียมระบบสารสนเทศ แก่สาเหตุคือทัศนคติ ริเริ่มการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน จะต้องมีการพัฒนาเครือข่าย ใช้การระดมปัญญา จัดหาผู้ร่วมทุน และหนุนจัดกิจกรรมต่อเนื่อง และ 4) กลยุทธ์การทบทวนเพื่อพัฒนา ซึ่งจะต้องรีบแก้ไขปัญหา เร่งพัฒนาผู้ประกอบการ และประสานความร่วมมือชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่อง “ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 3 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 3 องค์ความรู้จากการวิจัย คือ “ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 4 กลยุทธ์ ดังนี้

3 องค์ประกอบ ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ถือเป็นการท่องเที่ยวที่กำหนดทิศทางการจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและผลประโยชน์ตกแก่ชุมชนรวมถึงคนในชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้มาเยือน

องค์ประกอบที่ 2 ทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และสิ่งที่ชุมชนสร้างขึ้น ประกอบด้วย “4 แคว 4 ธรรม” คือ 1) ร่องรอยแห่งอารยธรรม ต้นน้ำเจ้าพระยา เป็นต้นว่า ท่าข้ามกำนันทรง แผลมะลิวัลย์ ตลาดลาว สะพานเดชาดิวงศ์ สถานีรถไฟปากน้ำโพ เป็นต้น 2) เมืองแห่งธรรมะ 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ เป็นต้นว่า พุทธอุทยานนครสวรรค์ วัดนครสวรรค์ วัดวรนาถบรรพต วัดเขาจอมคีรีนาคพรต วัดคีรีวงศ์ วัดโพธาราม วัดปากน้ำโพเหนือ วัดคลองคาง มัสยิดปากีสถาน วิหารนักบุญอันนา ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าแม่ทับทิม และศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่หน้าผา 3) แหล่งงดงามตามธรรมชาติ เป็นต้นว่า บึงบอระเพ็ด อุทยานสวรรค์ และต้นแม่น้ำเจ้าพระยา และ 4) เมืองสืบสานวัฒนธรรมงานประเพณีแห่งเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพของคนไทยเชื้อสายจีนที่สืบทอดมาอย่างยาวนานกว่า 100 ปี

องค์ประกอบที่ 3 เครื่องมือการบริหารจัดการ ที่จะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาเกิดประสิทธิภาพและบรรลุประสิทธิผล และเกิดการจัดการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน สามารถที่จะ

พัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ประชาชน หรือผู้ประกอบการได้นั้นจะต้องประกอบด้วย การจัดการที่มาจากชุมชน มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ มีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม มีการจัดการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของทุกภาคส่วน และมีกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนี้

1. กลยุทธ์เชิงรุก ประกอบด้วย 6 แนวทางการพัฒนา คือ จะต้องมีการพัฒนามาตรฐาน จัดการเชิงเครือข่าย ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมพัฒนามูลค่าเพิ่ม เติมเต็มความร่วมมือ และใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งถือเป็นการใช้จุดแข็งและโอกาสมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมการตลาดทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาให้เกิดความน่าสนใจแก่ผู้ที่มาเยือน

2. กลยุทธ์เชิงรับ ประกอบด้วย 5 แนวทางการพัฒนา คือ จะต้องมีการพัฒนาทักษะ ตระเตรียมระบบสารสนเทศ แก่สาเหตุคือทัศนคติ ริเริ่มการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นการแก้ไขจุดอ่อนหรือข้อจำกัดที่มีอยู่หรือที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แล้วพลิกสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงนั้นให้กลับกลายมาเป็นจุดแข็งหรือเป็นโอกาสที่จะทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยาเกิดความน่าสนใจแก่ผู้ที่มาเยือน

3. กลยุทธ์เชิงป้องกัน ประกอบด้วย 4 แนวทางการพัฒนา คือ จะต้องมีการพัฒนาเครือข่าย ใช้การระดมปัญญา จัดหาผู้ร่วมทุน และหนุนจัดกิจกรรมต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นการใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในพื้นที่เผชิญกับความเสี่ยงหรือปัญหาที่จะมากระทบ หรือเป็นการใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในต้นน้ำเจ้าพระยามาลดทอนอิทธิพลของภัยคุกคามที่มาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่มาจากภายนอก

4. กลยุทธ์การทบทวนเพื่อพัฒนา ประกอบด้วย 3 แนวทางการพัฒนา คือ จะต้องรีบแก้ไขปัญหาเร่งพัฒนาผู้ประกอบการ และประสานความร่วมมือชุมชน ถือเป็นการทบทวนเพื่อพัฒนาเพื่อให้สามารถก้าวข้ามผ่านในทุกอุปสรรคปัญหาที่มากับความท้าทายภายในและปัญหาภายนอก

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา ที่ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนาเป็นกลยุทธ์ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นน้ำเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์ให้เกิดความยั่งยืน ใน 4 กลยุทธ์สำคัญนั้น ถือว่าเป็นมิติและมุมมองทางการบริหารจัดการที่ได้จากการวิจัยโดยผ่านการการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์และพัฒนากลยุทธ์จากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และการสนทนากลุ่มเพื่อหาข้อสรุปจากผู้เชี่ยวชาญในระดับพื้นที่ และได้ข้อสรุปว่าทุกกลยุทธ์มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ดังนี้

1. กลยุทธ์เชิงรุก ซึ่งจะต้องมีการพัฒนามาตรฐาน จัดการเชิงเครือข่าย ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมพัฒนามูลค่าเพิ่ม เติมเต็มความร่วมมือ และใช้สื่อออนไลน์ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ngamprapasom (2016) ที่ได้ศึกษาวิจัย “ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนกรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเมะหลวง อำเภอมะเมาะ จังหวัดลำปาง” พบว่า แนวทางการบริหารจัดการและการท่องเที่ยวของชุมชนเมะหลวงเกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาแหล่ง

ท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และเชื่อมประสานการดำเนินงานกับชุมชนท่องเที่ยวใกล้เคียงเพื่อศักยภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับ Wanwiset and Agmapisarn (2017) ที่ได้ศึกษาวิจัย “ปัจจัยแห่งความสำเร็จในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลน้ำเขียว จังหวัดตราด” พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน คือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน

2. กลยุทธ์เชิงรับ จะต้องมีการพัฒนาทักษะ ทรัพยากรระบบสารสนเทศ แก่สาเหตุคือทัศนคติ ริเริ่มการเป็นเจ้าของที่ดี และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Somsan (2015) ที่ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ปกร่องพิเศษ (เมืองพัทยา)” พบว่า รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย การพัฒนาบุคลากร การประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน การจัดเตรียมข้อมูล คู่มือการบริการข่าวสาร การท่องเที่ยว และนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น

3. กลยุทธ์เชิงป้องกัน จะต้องมีการพัฒนาเครือข่าย ใช้การระดมปัญญา จัดหาผู้ร่วมทุน และหนุนจัดกิจกรรมต่อเนื่อง มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pillavas (2013) ที่ได้ศึกษาวิจัย “ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตสามเหลี่ยมอันดามัน” พบว่า ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตสามเหลี่ยมอันดามัน พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทย มีจุดมุ่งหมายที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวม และส่งเสริมความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมากกว่าความยั่งยืนและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนมีส่วนได้ส่วนเสียในแหล่งท่องเที่ยว จึงควรสนับสนุนส่งเสริมภาคเอกชนและภาคประชาชนที่เป็นชุมชนท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมมากที่สุด

4. กลยุทธ์การทบทวนเพื่อพัฒนา ซึ่งจะต้องรับแก้ไขปัญหา เร่งพัฒนาผู้ประกอบการ และประสานความร่วมมือชุมชน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Buakwan (2013) ที่ได้ศึกษาวิจัย “รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตลาดน้ำคลอง อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา” พบว่า รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของคลองแห่งนี้ควรมีองค์การจัดการในลักษณะประชาคมตลาดน้ำคลองแกซึ่งประกอบด้วยทุกภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวของคลองแหโดยมีการกำหนดเป้าหมาย การวางแผนเพื่อนำไปจัดการตลาดน้ำคลองแหที่มุ่งเน้นการสร้างเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทของคลองแห ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม และการบูรณาการความร่วมมือกับภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องในลักษณะเครือข่าย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีการกำหนดกลยุทธ์ด้านการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถและศักยภาพของคนชุมชน หน่วยงาน เพื่อกระตุ้น ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

1.2 ควรมีการกำหนดกลยุทธ์ด้านการจัดการด้านพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมโดยมีการติดตามกำกับดูแลผลกระทบจากการท่องเที่ยว มีการกำกับติดตามตรวจสอบ มาตรฐานความยั่งยืน สร้างมาตรการในการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

1.3 ควรมีการกำหนดกลยุทธ์ด้านการสร้างความร่วมมือ และการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมโดยการบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคม ผ่านกลไกการดำเนินงานตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จังหวัดนครสวรรค์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของชุมชน เช่น ถนนเข้าแหล่งท่องเที่ยว สะพานทางเดินศึกษาธรรมชาติ โดยไม่ทำลายวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรมประเพณี และอัตลักษณ์ของชุมชน

2.2 จังหวัดนครสวรรค์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงวิถีชุมชนและสร้างความเชื่อมโยงของเส้นทางท่องเที่ยวกับชุมชนอื่น เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนและต่อยอดรายได้ระหว่างกัน

References

- Arayalak, U. (2007). *Foundation economic development*. Bangkok: Community Enterprise Promotion Agency. Community Development Department.
- Arunrektavin, J. (2007). *Community roles in economic development, foundation for promotion and development*. Phetchabun: Phetchabun Provincial Community Development Office.
- Buakwan, N. (2013). *A model of floating market management for cultural tourism: a case study of Klonghae floating market, Hatyai district, Songkhla province*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Prince of Songkla University. Songkla.
- Chemsriping, S. (1985). *Chinese communities and trade growth in Nakhon Sawan Province*. Bangkok: Nakhon Sawan Teacher College.
- Ngamprapasom, P. (2016). A study of Factors Effecting Tourist Place Management bu the Community, A case study of the Tourist Place Management of Ban Moh Luang, Mae Moh District, Lampang. *Srinakharinwirot Research and Development (Journal of Humanities and Social Sciences)*. 18(16), 78-87.
- Ocharoen, S. (1985). *Middle State: Seminar on History and Culture of Nakhon Sawan Province*. Bangkok: Nakhon Sawan Teacher College.
- Pillavas, T. (2013). The Tourism Industry Strategies for Community Economy Development in the Andaman Triangle. *The Golden Teak: Humanity and Social Science*. 8(1), 85-98.

- Somsan, A. (2015). Development of Sustainable Tourism Following the Philosophy of the Sufficiency Economy in a Special Administrative (Pattaya). *Journal of Nakhonratchasima College*. 9(2), 28-38.
- Wanwiset, S. and Agmapisarn C. (2017). Key Success Factors of the Process for People Participation in DASTA Community-Based Tourism Model: A Case study of Tambon Namchieo, Trat Province. *Thammasat Journal*. 36(1), 66-95.
- Wattanasiritham, P. (1999). *Master Plan for National Rehabilitation*. Bangkok: Sak Sophon Printing.

รูปแบบการพัฒนาคูณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่*

A Developing Model for Living Quality of people in Phrae Province

¹พงศ์รัตน์ ภิรมย์รัตน์, ฤเดช เกิดวิชัย และ ณัฐพงษ์ เตชะรัตนเสถียร

¹Pongrat Piomrat, Ludech Girdwichai and Nattapong Techarattanasad

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand.

¹ Corresponding Author. Email: pongratvgns@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ 3) สร้างรูปแบบการพัฒนาคูณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่จังหวัดแพร่ ทั้ง 8 อำเภอ จำนวน 450 ราย โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์องค์ประกอบ วิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การประชุมกลุ่มย่อย (focus group) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis) กับผู้แทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับจังหวัด ซึ่งมีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ราย ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาคูณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ จำนวน 30 ราย และประชาชนจังหวัดแพร่ จากทั้ง 8 อำเภอ จำนวน 50 ราย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดแพร่ ปัจจัยด้านชุมชน และสังคมที่เป็นโครงการพัฒนาคูณภาพชีวิตของจังหวัด ปัจจัยส่วนบุคคลที่เป็นข้าราชการ และปัจจัยด้านครอบครัวที่มีรายได้ต่อเดือน 15,001 – 20,000 บาท เป็นปัจจัยมีอิทธิพลทางบวกต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอายุ 31 – 40 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา และอายุ 51 ปี ขึ้นไป เป็นปัจจัยที่ส่งผลทางลบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ โดยตัวแปรร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ได้ร้อยละ 99.7 และ 3) รูปแบบการพัฒนาคูณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย หลักการพัฒนาคูณภาพชีวิต กระบวนการพัฒนาคูณภาพชีวิต และขั้นตอนการพัฒนาคูณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; คุณภาพชีวิต; ประชาชนจังหวัดแพร่

* Received January 24, 2020; Revised July 15, 2020; Accepted July 20, 2020

Abstract

This article has the objectives 1) To study the quality of life of the people in Phrae Province 2) Analyze the factors that influence the quality of life of the people in Phrae Province 3) Create Development model of the quality of life of the people in Phrae Province. This research is a combination research between quantitative research and qualitative research. The samples used in the research were people living in Phrae Province living in 8 districts, 450 subjects, by specifying samples with Yamane formula at the 95 percent confidence level, the data was analyzed using descriptive statistics. Element analysis. Plural regression analysis for qualitative research. Use focus group meetings to analyze content analysis with representatives of relevant agencies at the provincial level and community leaders, consisting of 10 experts, administrators or officials of agencies responsible for improving the quality of life of the people in Phrae Province, consisting of 30 people and the people of Phrae Province from 50 districts.

The findings as follows: 1) The overall quality of life of the people in Phrae Province is at a high level. 2) Factors that influence the quality of life of people in Phrae Province, found that community and society factors that are the quality of life development project in the province, personal factors that are civil servants and family factors that have monthly income 15,001 - 20,000 baht are factors that have a positive influence on the quality of life of the people in Phrae Province. As for personal factors aged 31-40 years, primary education and aged 51 years and over is a factor that negatively affects the quality of life of the people in Phrae Province. The variables that explain the variance of the quality of life of the people in Phrae Province is 99.7%. 3) The model of quality of life development of the people in Phrae Province consist of the principles of quality of life development, the process of quality of life development and the step of quality of life development of people in Phrae Province.

Keywords: Developing Model; Living Quality; People in Phrae Province

บทนำ

มนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประเทศไทยให้ความสำคัญในการพัฒนาประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อเป็นกรอบทิศทางและแนวทางการพัฒนาประเทศ เริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 จนถึง ฉบับปัจจุบัน คือ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) นับได้ว่าเป็นการพัฒนาการบริหารด้านการบริหาร จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของแต่ละแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติย่อมสะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ ความต้องการ ความจำเป็นและทิศทางการพัฒนาของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี โดยการพัฒนาประเทศตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ส่งผลให้ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นตามลำดับ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจไทยมีขนาดใหญ่ขึ้น มีฐานการผลิตและบริการที่มีความเข้มแข็งและโดดเด่นในหลายสาขา และความร่วมมือกับมิตรประเทศทั้งในรูปทวิภาคีและพหุภาคี รวมถึงความร่วมมือกับประเทศในอนุภูมิภาคและอาเซียนมีความเข้มข้นและชัดเจนขึ้น ขยายโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของไทยเพิ่มขึ้น ในขณะที่โครงสร้างพื้นฐานมีการพัฒนาครอบคลุมมากขึ้น และการบริการทางสังคมทุกด้านที่มีความครอบคลุมทั่วถึง ทำให้รายได้ประชาชนสูงขึ้น ปัญหาความยากจนลดลง และคุณภาพชีวิตประชาชนดีขึ้น โครงสร้างเศรษฐกิจไทยมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจและสังคมโลกมากขึ้น จึงทำให้มีความอ่อนไหวและผันผวนตามปัจจัยภายนอก ในขณะที่ความสามารถในการแข่งขันปรับตัวช้า เนื่องจากการยกระดับห่วงโซ่มูลค่าการผลิตเกษตร อุตสาหกรรม และบริการสู่การใช้องค์ความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมยังดำเนินการได้น้อย ทำให้ฐานการผลิตเกษตร อุตสาหกรรม และบริการมีผลิตภาพการผลิตต่ำ ประกอบกับประเทศไทยยังประสบปัญหาคุณภาพในเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะด้านที่สำคัญ ได้แก่ คุณภาพคน คุณภาพการศึกษา คุณภาพบริการสาธารณะและบริการสาธารณสุข สังคมไทยยังมีความเหลื่อมล้ำสูง (Office of the National Economic and Social Development Council, 2017)

คุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการดูแลและพัฒนา เพราะถ้าประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็สามารถพัฒนาครอบครัวและประเทศชาติให้มั่นคง ซึ่งองค์การยูเนสโก (UNESCO, 1981: 89) ได้สรุปเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่า เป็นความรู้สึของการอยู่อย่างพึงพอใจ (มีความสุข มีความพอใจ) ต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิตซึ่งมีส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคล และองค์การอนามัยโลก (WHO, The WHOQOL Group, 1995) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิต ว่าเป็นการรับรู้ของแต่ละบุคคลที่มีต่อชีวิตของบุคคลนั้น ๆ ในบริบทของวัฒนธรรมและสังคมที่บุคคล นั้นอาศัยอยู่เชื่อมโยงกับจุดมุ่งหมายและความคาดหวังของบุคคลนั้น ๆ (Chantavanich, and Thaiyanan, 1996) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตว่าหมายถึง การทำให้บุคคลมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจและสติปัญญาดำเนินชีวิตในทางชอบธรรมมีความสุขในความเป็นอยู่ของตนเองและสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้คุณภาพชีวิตของประชาชนจะประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพ ด้านรายได้และการกระจายรายได้ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อม และด้านการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2016)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนจะดำเนินการจากหลากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่ต้องดำเนินงานร่วมกัน โดยมีเป้าหมายการทำงานที่มุ่งเน้นไปตามพันธกิจหลักของหน่วยงาน เช่น กระทรวงมหาดไทยจะเน้นที่การช่วยเหลือประชาชนในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขในทุก ๆ ด้าน กระทรวงศึกษาธิการเน้นการพัฒนาการศึกษาให้กับผู้เรียนตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และการศึกษานอกระบบ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มุ่งเน้นการพัฒนาเกี่ยวกับการเกษตร การจัดหาแหล่งน้ำ การผลิตสินค้าทางการเกษตร กระทรวงสาธารณสุขมุ่งเน้นที่การดูแลและรักษาสุขภาพของประชาชน เป็นต้น ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าทุกหน่วยงานให้ความสำคัญที่การพัฒนาประชาชนในทุกจังหวัดของประเทศ ซึ่งประเทศไทยมีบริบทของแต่ละจังหวัดที่แตกต่างกันทั้งในด้านพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรมและสังคม ดังนั้นลักษณะของประชาชนก็แตกต่างกันไปด้วย การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจึงควรดำเนินการให้สอดคล้องการบริบทดังกล่าว เพื่อให้การพัฒนาประชาชนบรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนด แต่จากข้อมูลสถานการณ์คุณภาพชีวิตของประชาชนไทยในปัจจุบัน พบว่า 1) ด้านการศึกษา การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยยกระดับชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากรให้สูงขึ้น ส่วนความไม่รู้หรือการขาดการศึกษาเป็นการตัดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ขาดสุขภาพอนามัยที่ดี ปัญหาต่าง ๆ จะเกิดขึ้นตามมาและการมีชีวิตไม่ยืนยาว 2) ด้านสุขภาพอนามัย ประชากรในประเทศไทยโดยเฉพาะประชากรในชนบท มีปัญหาด้านสุขภาพอนามัยเนื่องจากบริโภคอาหารได้ไม่เพียงพอ หรือไม่ถูกตามหลักโภชนาการ นอกจากปัญหาทางด้านโภชนาการแล้ว ยังมีปัญหาในด้าน การแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งประชาชนในชนบทมีโอกาสได้รับการบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขน้อยมาก เพราะอยู่ห่างไกลและมีฐานะยากจน การขาดสุขนิสัยที่ดี ไม่ระมัดระวังตนในการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ต่างๆ ที่เป็นสาเหตุสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ประชากรป่วยเป็น โรคต่างๆ ได้ง่าย 3) ด้านการประกอบอาชีพ ปัจจุบันอัตราการว่างงานสูงขึ้นเรื่อย ๆ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการท้องถิ่นหรือบ้านเมือง คนไทยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในอัตราที่ต่ำ ไม่ว่าจะเป็นระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือระดับชาติ ทั้งหมดนี้สืบเนื่องมาจากระบบการปกครองที่เน้นการบริหารจากส่วนกลางมาเป็นเวลานานจึงส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตลดน้อยลงไปด้วย จากสภาพที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าหากประชาชนชาวไทยถ้ามีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งในด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านวัฒนธรรมหรือด้านจิตใจก็จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามไปด้วยประเทศชาติก็จะก้าวสู่ประเทศที่พัฒนาในอนาคต

จังหวัดแพร่เป็นหนึ่งในจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย โดยมีพื้นที่ล้อมรอบด้วยภูเขาทั้ง 4 ทิศ พื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 เป็นภูเขา มีพื้นที่ราบเพียงร้อยละ 20 โดยลาดเอียงไปทางทิศใต้ตามแนวไหลของแม่น้ำยม ซึ่งพื้นที่ราบของจังหวัดจะอยู่ระหว่างหุบเขา มีเขตการปกครองแบ่งออกเป็น 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองแพร่ อำเภอสูงเม่น อำเภอลอง อำเภอสอง อำเภอวังชิ้น อำเภอร้องกวาง อำเภอเด่นชัย และอำเภอหนองม่วงไข่ มีจำนวนประชากรทั้งหมด 310,447 คน ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพรับจ้างและเกษตรกรรม มีรายได้เฉลี่ย จำนวน 72,484.84 บาทต่อคน และประชาชนส่วนใหญ่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ในส่วนของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้น มีหน่วยงานของจังหวัดได้ทำการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่องตามพันธกิจของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งสิ่งที่จะ

สะท้อนคุณภาพชีวิตของประชาชนจะวัดจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ซึ่งเป็นข้อมูลที่แสดงถึงลักษณะของสังคมไทยที่พึงประสงค์ตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของเครื่องชี้วัดว่าอย่างน้อยคนไทยควรจะมีระดับความเป็นอยู่ไม่ต่ำกว่าระดับไหน ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ และทำให้ประชาชนสามารถทราบได้ด้วยตนเองว่าในขณะนี้คุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบคลุม รวมไปถึงหมู่บ้านอยู่ในระดับใด มีปัญหาที่จะต้องแก้ไขในเรื่องใดบ้าง เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ครอบคลุม และสังคม อันเป็นนโยบายสำคัญในการพัฒนาชนบทของประเทศ (Phrae Province Office, 2018)

จากข้อมูลดังกล่าวหากมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาคูณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่อย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอน และหาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาประชาชนก็จะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งในด้านร่างกาย ด้านสังคม และด้านจิตใจ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของหน่วยงานภายในจังหวัดแพร่พบว่า แต่ละหน่วยงานมีแนวทางการปฏิบัติตามนโยบายของต้นสังกัดที่แตกต่างกัน การติดตามหรือประเมินก็แยกส่วนกันดำเนินการ จึงขาดการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังนั้นหากแต่ละหน่วยงานมีการบูรณาการการดำเนินงานร่วมกันและให้ภาคประชาชน หรือภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ก็จะส่งผลให้คุณภาพชีวิตประชาชนจังหวัดแพร่ดีขึ้นและผ่านเกณฑ์การประเมินตัวชี้วัดของข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) การที่จะพัฒนาประชาชนให้บรรลุตามเป้าหมายดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ เพราะรูปแบบเป็นโครงสร้างการทำงานหรือกระบวนการทำงานที่ประกอบด้วยองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กัน นั้นหมายถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในจังหวัดแพร่ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานตามรูปแบบที่วางไว้เพื่อให้บรรลุผลเป้าหมายที่กำหนด Khemmani (2008) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบว่าประกอบด้วย การนำไปสู่การทำนาย (prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบได้ และโครงสร้างของรูปแบบจะประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relationship) ซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์หรือเรื่องนั้นได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่
3. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (mixed method research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วยมาตรวัดตัวแปรตามกรอบแนวคิดและผ่านการทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ความเชื่อมั่น (reliability) รวมถึงความใช้ได้ทางปฏิบัติ (practicality) กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกจากประชาชนที่อาศัยในพื้นที่จังหวัดแพร่ โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรยามาเน ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 (Tirakanant, 2003) ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 450 ราย และใช้วิธีวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาจากเอกสารทางวิชาการ การประชุมกลุ่มย่อย (focus group) กับผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน จำนวน 10 ราย ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ จำนวน 30 ราย ผู้แทนจากภาคประชาชน จำนวน 50 ราย ซึ่งใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีความรู้และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่เป็นอย่างดี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เปิดเผยได้ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมและนำมาสังเคราะห์องค์ความรู้สำหรับการสร้างแบบสอบถาม จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ แล้วนำมาปรับปรุงหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน 450 คน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิในการเก็บข้อมูลคือ การวิจัยเอกสารและการร่วมประชุม และสัมภาษณ์ (focus group) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 90 คน จากนั้นนำเสนอข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาบูรณาการเพื่อสนับสนุนผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการวิจัยแล้วนำมาสรุปผลการวิจัย โดยนำเสนอทั้งข้อมูลที่มีความเหมือนและความต่างที่ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจนได้แก่นแท้ของแนวคิดในประเด็นที่ได้ศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องของข้อมูล และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมประมวลผลข้อมูลสำเร็จรูป และในการทดสอบสมมติฐานครั้งนี้ ยอมรับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยใช้ 1) สถิติเชิงพรรณนาโดยแจกแจงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยโดยใช้เกณฑ์ในการแปลผลที่แบ่งช่วงเป็น 5 ระดับ ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายความว่า มีระดับมากที่สุด คะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายความว่า มีระดับมาก คะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายความว่า มีระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายความว่า มีระดับน้อย คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายความว่า มีระดับน้อยที่สุด (Srisa-ard, 2000) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 2) การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) โดยวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Person Correlation Coefficient) เพื่อหาความสัมพันธ์ของแต่ละตัวบ่งชี้ว่ามีความเพียงพอที่จะใช้วิเคราะห์องค์ประกอบต่อไปหรือไม่ โดยใช้เกณฑ์ของอัตราเข้าได้ดีกับข้อมูลตามที่นักวิชาการกำหนดขึ้น ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์แบบจำลองต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ สรุปผลได้ ดังนี้

1. ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$, $SD = 0.46$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสุขภาพมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$, $SD = 0.60$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$, $SD = 0.62$) ด้านการประกอบอาชีพมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$, $SD = 0.65$) ด้านรายได้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.45$, $SD = 0.74$) ด้านชีวิตครอบครัวมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, $SD = 0.52$) ด้านสภาพแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$, $SD = 0.53$) และด้านการบริหารจัดการของภาครัฐมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.23$, $SD = 0.70$)

2. วิเคราะห์การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ผู้วิจัยทำการศึกษารองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตประชาชนจังหวัดแพร่ เพื่อตรวจสอบตัวบ่งชี้ของคุณภาพชีวิต และศึกษาปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านสังคม ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลสภาพคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ จำนวน 450 คน พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 45 ตัวบ่งชี้ ดัชนีทดสอบความกลมกลืนของแบบจำลององค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่ 2 มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าไคสแควร์เท่ากับ 1503.64 $df = 802$ ($p < .001$) $RMSEA = .044$, $SRMS = .040$, $GFI = .97$, $AGFI = .93$ โดยมีความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างเท่ากับ .884) และความเที่ยงตรงเชิงเสมือนเท่ากับ .528

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดแพร่ พบว่า ปัจจัยด้านชุมชนและสังคมที่เป็นโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของจังหวัด ปัจจัยส่วนบุคคลที่เป็นข้าราชการ และปัจจัยด้านครอบครัวที่มีรายได้ต่อเดือน 15,001 – 20,000 บาท เป็นปัจจัยที่ส่งผลทางบวกต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดแพร่ โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) เท่ากับ 0.998, 0.007 และ 0.006 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลทางลบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดแพร่ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา และอายุ 51 ปีขึ้นไป โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) เท่ากับ -0.011, -0.007 และ -0.008 ตามลำดับ โดยตัวแปรรวมกันอธิบายความแปรปรวนของคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดแพร่ได้ร้อยละ 99.7

3. ผลการศึกษาการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย

3.1 หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ จากการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ดังนี้

3.1.1 การมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้บริหารของหน่วยงาน และผู้ทรงคุณวุฒิ เข้ามาส่งเสริม สนับสนุน ร่วมกิจกรรม ระดมทรัพยากร และการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนจังหวัดแพร่

3.1.2 การส่งเสริมดูแลสิ่งแวดล้อม เป็นการร่วมกันดูแลสภาพแวดล้อมของจังหวัดแพร่ร่วมกัน จัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อม โดยในภาคการเกษตรจัดให้มีโครงการอาหารปลอดภัย ลดการใช้สารเคมี

3.1.3 การสร้างสถาบันครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง เป็นการส่งเสริมสัมพันธ์ภายในครอบครัว จัดให้มีกิจกรรมที่คนในครอบครัวกระทำร่วมกัน

3.1.4 การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนา

3.1.5 การใช้หลัก SDG ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการนำเอา SDG ที่มีตัวบ่งชี้ทั้ง 17 ตัว บ่งชี้มาใช้ในการกำหนดหลักการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน

3.1.6 ส่งเสริมการดูแลสุขภาพ เป็นการส่งเสริมให้มีกิจกรรมการออกกำลังกายให้กับประชาชน ทุกช่วงวัย โดยจะต้องพัฒนาตั้งแต่ในครรภ์ ส่งเสริมในด้านอาหาร สุขภาพต่างๆ จัดให้มีกลุ่มการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ

3.1.7 การบูรณาการร่วมกันของหน่วยงาน เป็นการดำเนินงานโดยการรวมงาน คน และ งบประมาณเข้าด้วยกัน โดยเน้นการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 กระบวนการคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

3.2.1 กระบวนการ Input Process Output

3.2.2 คู่มือปัจจัยความสำคัญ/จำเป็นในการพัฒนา

3.2.3 ทักษะกระบวนการที่เป็นเลิศ มาเป็นตัวอย่างในการดำเนินการ

3.2.4 ใช้กระบวนการ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

3.2.5 ใช้กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามแต่ละช่วงวัย

3.2.6 กระบวนการจิตอาสาใช้ในการพัฒนา

3.2.7 ใช้คำขวัญของจังหวัดแพร่ มาเป็นกรอบในการสร้างกระบวนการพัฒนา

3.3 ขั้นตอนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ขั้นเตรียมการ มีการดำเนินการดังนี้

3.1.1 การให้ความรู้แก่บุคลากรด้านคุณภาพชีวิต เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญเกี่ยวกับ องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต และขั้นตอนการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีการจัดกิจกรรม ได้แก่ วิทยากรให้ความรู้และสร้างความตระหนักตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการสอดแทรกหลักการแนวคิดเชิงบูรณาการทุกครั้งในการประชุม และมีการจัดสนทนากลุ่มระหว่างผู้บริหารและประชาชน นอกจากนี้ มีการสัมภาษณ์ประชาชนเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีการประเมินผลจากการที่บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญเกี่ยวกับ องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต และขั้นตอนการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3.1.2 การเตรียมพื้นที่ที่จะไปพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อประเมินพื้นที่ที่จะลงไปพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีการจัดกิจกรรม ได้แก่ บุคลากรทำการประเมินพื้นที่ที่จะลงพื้นที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ประเมินผลจากการที่บุคลากรมีความรู้และความเข้าใจบริบทของพื้นที่ที่จะลงพื้นที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3.2 ขั้นการปฏิบัติ มีการดำเนินงาน ดังนี้

3.2.1 การดูแลครอบครัว การส่งเสริมสนับสนุนในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวมีความรู้และความสามารถที่จะปฏิบัติต่อกันของบุคคลในครอบครัว โดยมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักของการปฏิบัติต่อกันของบุคคลในครอบครัว และมีการใช้เทคนิคการฟังอย่างลึกและสะท้อนความคิด ประเมินผลจากบุคคลในครอบครัวมีความรู้และความสามารถที่จะปฏิบัติต่อกันของบุคคลในครอบครัว

3.2.2 การดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสนับสนุนการปลูกพืชสมุนไพร ผักปลอดภัย และการสร้างอาชีพแก่ครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวมีความรู้และความสามารถในการดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสนับสนุนการปลูกพืชสมุนไพร ผักปลอดภัย และการสร้างอาชีพแก่ครอบครัว กิจกรรมโดยการเชิงวิทยากร การจัดการอบรมการดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสนับสนุนการปลูกพืชสมุนไพร ผักปลอดภัย และการสร้างอาชีพแก่ครอบครัว ประเมินจากบุคคลในครอบครัวมีความรู้และความสามารถในการดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสนับสนุนการปลูกพืชสมุนไพร ผักปลอดภัย และการสร้างอาชีพแก่ครอบครัว

3.2.3 การดูแลผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมและดูแลผู้สูงอายุ ด้วยสมาชิกในครอบครัว กิจกรรมโดยวิทยากรให้ความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุแก่สมาชิกในครอบครัว และจัดโครงการส่งเสริมคุณภาพของผู้สูงอายุ ประเมินผลจากบุคคลในครอบครัวมีความรู้และความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีความรู้และสามารถดูแลสุขภาพตนเองได้

3.3.4 การสร้างการรับรู้ร่วมกันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อสร้างการรับรู้ร่วมกันของบุคลากร ผู้บริหาร และประชาชน ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมโดยการจัดการสนทนากลุ่มระหว่างผู้บริหารและประชาชน และการประชุมร่วมกันระหว่างบุคลากร ผู้บริหาร และประชาชน ประเมินผลจากบุคลากร ผู้บริหาร และประชาชนมีการรับรู้ร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3.3 ขั้นการประเมินผล การดำเนินการดังนี้

3.3.1 บุคลากรและประชาชนประเมินคุณภาพชีวิต เพื่อให้บุคลากรและประชาชนสามารถประเมินคุณภาพชีวิต กิจกรรมโดยผู้วิจัยเตรียมแบบประเมินคุณภาพชีวิต และบุคลากรและประชาชนสัมมนากลุ่ม และประชุมปฏิบัติการ เพื่อประเมินผลงาน ประเมินผลจากบุคลากรและประชาชนสามารถประเมินผลคุณภาพชีวิตได้

3.3.2 ผู้วิจัยประเมินคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อประเมินผลของการพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมผู้วิจัยประเมินคุณภาพชีวิตของประชาชนตามตัวบ่งชี้ทั้ง 45 ตัวบ่งชี้ ประเมินผลจากประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้ง 45 ตัวบ่งชี้

การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ในการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ สรุปผลได้ดังนี้

หลักการการพัฒนาคุณภาพชีวิต กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ผู้บริหาร จำนวน 30 คน และประชาชน 50 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าหลักการการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

กระบวนการการพัฒนาคุณภาพชีวิต กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ผู้บริหาร จำนวน 30 คน และประชาชน 50 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าหลักการการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ขั้นตอนการพัฒนาคุณภาพชีวิต กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ผู้บริหาร จำนวน 30 คน และประชาชน 50 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าหลักการการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

และในภาพรวมของรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ผู้บริหาร จำนวน 30 คน และประชาชน 50 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าหลักการการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ผลการศึกษา พบว่า สภาพคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพ ด้านรายได้ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อม และด้านการบริหารจัดการของภาครัฐ อยู่ในระดับมากในภาพรวม โดยรายด้านพบว่า ด้านสุขภาพอยู่ในระดับมาก ด้านการศึกษาอยู่ในระดับมาก ด้านการประกอบอาชีพอยู่ในระดับมาก ด้านรายได้อยู่ในระดับปานกลาง ด้านชีวิตครอบครัวอยู่ในระดับมาก ด้านสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับมาก และด้านการบริหารจัดการของภาครัฐอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า สภาพของคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ มีอายุเฉลี่ยมากกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ และจำนวนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น อัตราการเกิดมีแนวโน้มลดลง ทำให้มีสัดส่วนของผู้สูงอายุมีจำนวนมากกว่าวัยเด็ก และวัยแรงงาน ทำให้จังหวัดแพร่เป็นสังคมผู้สูงอายุ มีการกระจายตัวของสถานพยาบาลไปสู่ชนบทมากขึ้น ทำให้ประชาชนเข้าถึงระบบการพยาบาลได้มากขึ้น ประชาชนมีการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อ ในด้านรายได้ มีการประกอบอาชีพที่มีความหลากหลายขึ้น ทำให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น โดยทางจังหวัดมีโครงการดูแลผู้สูงอายุ เช่น มีการจัดทำโรงเรียนผู้สูงอายุ และมีโครงการพัฒนาอาชีพการผลิตหม้อห้อม ซึ่งสอดคล้องกับการรายงานของพาณิชย์จังหวัดแพร่ พบว่า ประชาชนจังหวัดแพร่มีรายได้ต่อหัว 61,013 บาทต่อคนต่อปี ซึ่งน้อยกว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของประเทศ (215,454 บาทต่อคนต่อปี) โดย GDP ของจังหวัดในปี 2560 อยู่ที่ 25,931 ล้านบาท มีสัดส่วนของรายได้ คือ เกษตรกรรม ร้อยละ 18.47 รองลงมาคือ การศึกษา ร้อยละ 16.39 และอุตสาหกรรม ร้อยละ 10.02

2. จากวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ผู้วิจัยทำการศึกษารายการประกอบของคุณภาพชีวิตประชาชนจังหวัดแพร่ เพื่อตรวจสอบตัวบ่งชี้ของคุณภาพชีวิต และศึกษาปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านสังคม พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ประกอบด้วย ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพ ด้านรายได้ ด้านชีวิตครอบครัว ด้านสภาพแวดล้อม และด้านการบริหารจัดการของภาครัฐ มี 45 ตัวบ่งชี้ ตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ระหว่าง 0.44 ถึง 0.89 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทุกตัวบ่งชี้ ดัชนีทดสอบความกลมกลืนของแบบจำลององค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่ 2 มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และศึกษาปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านสังคม พบว่า ปัจจัยด้านชุมชน และสังคมที่เป็นโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของจังหวัด ปัจจัยส่วนบุคคลที่เป็นข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และปัจจัยด้านครอบครัวที่มีรายได้ต่อเดือน 15,001 – 20,000 บาท เป็นปัจจัยที่ส่งผลทางบวกต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดแพร่ โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) เท่ากับ 0.998, 0.007 และ 0.006 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลทางลบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดแพร่ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา และอายุ 51 ปีขึ้นไป โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) เท่ากับ -0.011, -0.007 และ -0.008 ตามลำดับ โดยตัวแปรรวมกันอธิบายความแปรปรวนของคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดแพร่ได้ร้อยละ 99.7 จากผลการวิจัยสอดคล้องกับแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564) (Office of the National Economic and Social Development Council, 2559) ได้กำหนดแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยปัจจัยด้านชุมชนและสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่คือโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของจังหวัด ซึ่งโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดแพร่ได้มีการจัดขึ้นประกอบไปด้วย การพัฒนาการเพิ่มขีดความสามารถในการการแข่งขันที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ การพัฒนาจำเป็นเร่งด่วนในด้านแหล่งน้ำ ถนน สะพาน การป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติ การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การพัฒนาด้านการศึกษา การพัฒนาการอนุรักษ์และฟื้นฟูศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาด้านการกีฬา การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรม การพัฒนาอาคารสถานที่และเครื่องมือเครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอและทันสมัยเพื่อการบริการประชาชน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านการจัดทำแผนชุมชน โดยในแต่ละอำเภอมีโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนี้ อำเภอละงู มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภค บริโภค การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาคุณภาพชีวิต การบริหารจัดการและการบริการ ความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการอำนวยความสะดวกเป็นธรรมเบื้องต้น การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอเด่นชัย ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวด้าน

วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพเพื่อให้เกิดรายได้ในจังหวัด ส่งเสริมอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและขยายผลโครงการตามพระราชดำริ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย อำเภอสอง ส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและยั่งยืน การพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสร้างมูลค่า การยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเสริมสร้างความมั่นคงภายใน อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำเภอหนองม่วงไข่ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภค พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพเพื่อให้เกิดรายได้ในอำเภอ ส่งเสริมอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและขยายผลโครงการตามพระราชดำริ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย อำเภอวังชิ้น พัฒนาทรัพยากรพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน ส่งเสริมการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เสริมสร้างความเข้มแข็ง องค์กรชุมชน/ท้องถิ่น และ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน สร้างรายได้ให้กับประชาชนให้อยู่ดีกินดีทุกครัวเรือนโดยกลไกประชารัฐ อำเภอเมืองแพร่ การพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสร้างมูลค่า การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและยั่งยืน การยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเสริมสร้างความมั่นคงภายใน อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำเภอสูงเม่น การพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสร้างมูลค่า การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและยั่งยืน การยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเสริมสร้างความมั่นคงภายใน อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำเภอร้องกวาง ส่งเสริมการศึกษาพัฒนาอาชีพและยกระดับคุณภาพชีวิต ความมั่นคง รักษาความสงบเรียบร้อย และการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภคและระบบ Logistics ด้านการขนส่ง ส่งเสริมอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาสินค้าเกษตรปลอดภัยและสร้างมูลค่าเพิ่ม ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นได้ว่าทางจังหวัดแพร่ได้มีโครงการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในแต่ละอำเภอ แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมทุกองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้นจึงควรมีการจัดทำรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ที่ครอบคลุมทุกองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตของประชาชนต่อไป

3. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่มีความเหมาะสม จะเห็นได้ว่ารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) ด้านหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ การมีส่วนร่วม การส่งเสริมดูแลสิ่งแวดล้อม การสร้างสถาบันครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา การใช้หลัก SDG ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การส่งเสริมการดูแลสุขภาพ และการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงาน 2) ด้านกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ กระบวนการ Input Process Output ดูปัจจัยความสำคัญ/จำเป็นในการพัฒนา ใช้ทักษะกระบวนการที่เป็นเลิศ ใช้กระบวนการ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

ใช้กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแต่ละช่วงวัย นำกระบวนการจิตอาสามาใช้ในการพัฒนา ใช้คำขวัญของจังหวัดแพร่ มาเป็นกรอบในการสร้างกระบวนการพัฒนา และ 3) ขั้นตอนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ มีการดำเนินการโดยการให้ความรู้แก่บุคลากรด้านคุณภาพชีวิต เตรียมพื้นที่ที่จะไปพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) ขั้นการปฏิบัติ มีการดำเนินการโดยการดูแลครอบครัว การส่งเสริมสนับสนุนในครอบครัว ดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสนับสนุนการปลูกพืชสมุนไพร ผักปลอดภัย และการสร้างอาชีพแก่ครอบครัว ดูแลผู้สูงอายุ การสร้างการรับรู้ร่วมกันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 3) ขั้นการประเมินผล มีการดำเนินการโดยบุคลากรและประชาชนประเมินคุณภาพชีวิต ผู้วิจัยประเมินคุณภาพชีวิตของประชาชน ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ผู้บริหาร 10 ท่าน และประชาชน 50 ท่าน พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกองค์ประกอบ Ngammeerith, Rareukchat and Phowan (2018) ทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลางโดยใช้กิจกรรมนันทนาการ พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การกำหนดกรอบรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต การอธิบายทำความเข้าใจกับผู้สูงอายุ กำหนดแผนการปฏิบัติ และการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

- 1.1 ควรมีการจัดโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของจังหวัดให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านเพื่อให้พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ให้มากยิ่งขึ้น
- 1.2 ควรเน้นการพัฒนาสุขภาพ และการศึกษาให้กับประชาชนจังหวัดแพร่ เพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่
- 1.3 ควรมีการนำรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ซึ่งประกอบด้วยหลักการ กระบวนการ และขั้นตอนการพัฒนา ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่
- 1.4 ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่ ให้เข้าใจทุกขั้นตอน อย่างละเอียด ชัดเจน ก่อนนำรูปแบบไปใช้
- 1.5 ควรมีการเตรียมความพร้อมด้วยการศึกษา ทำความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้เกิดความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการดำเนินการในหน่วยงาน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตระหว่างหน่วยงาน ชุมชน และองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ยั่งยืนด้วยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม
- 2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่

References

- Chantavanich, S. & Thaiyanan, W. (1996). *Concepts and Indicators of Social Development and Quality of Life of Thailand*. In Anuchat Pounsomlee and Orathai Ard-am (Editor). Development of Indicators Quality of Life and Thai Society. Bangkok: The Thailand Research Fund
- Khemmani, T. (2008). *The Science of Teaching: Knowledge for Organising Effective Learning Process*. (8th ed). Bangkok: Darnsutha Press Co., Ltd.
- Ngammeerith, N., Rareukchat, W. & Phowan, N. (2018). A Model of Quality of Life Development of the Elderly in Central Region by Using Recreation. *Academic Journal Institute of Physical Education*. 10(1), 127-142
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2016). *The National Economic and Social Development Plan no. 12 (2017-2021)*. Bangkok: Office of the Prime Minister
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). *Summary the Twelfth National Economic and Social Development Plan*. Retrieved January 5, 2019 from https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6421&filename=index
- Phrae Province Office. (2018). *Phrae Provincial Development Plan 2018 - 2021*. Phrae: Strategy and Information for Provincial Development.
- Srisa-ard, B. (2000). *Research in Measurement and Evaluation*. Bangkok: Suwiriyasarn Co., Ltd.
- Tirakanant, S. (2003). *The use of statistics in social sciences: guidelines*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- UNESCO. (1981). *Quality of Life: An Orientation to Population Education*. New York: UNESCO.
- WHOQOL Group. (1995). *The World Health Organization Quality of life assessment (WHOQOL): Position paper from the World Health Organization*. Social Science and Medicine 41: 1403-1409.

เครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ
ของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม*

Learning Network for Preserving the Wisdom of Casting the Foundries
of Foundry Entrepreneurs in Nakhon Pathom Province

¹สมาวีร์ จันทรอารีย์, พระสุธีรัตนบัณฑิต, และโกนิฐ์ ศรีทอง

¹Samawee Junaree, Phrasuthirattanapundit and Konit Srithong

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹ Corresponding Author. Email: My_bigbell@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณค่าและปัจจัยเอื้อต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม และ 2) เพื่อเสนอเครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระในจังหวัดนครปฐม มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมจำนวน 20 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 15 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีเทคนิคสามเส้า และนำเสนอแบบพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. คุณค่าของภูมิปัญญาการหล่อพระและปัจจัยเอื้อต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม สรุปใน 2 ประเด็น คือ 1) คุณค่าของภูมิปัญญาการหล่อพระประกอบด้วยคุณค่าต่อการพัฒนาบุคคล ในด้านการพัฒนาความรู้ ด้านการพัฒนาอารมณ์ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการปรับตนเองกับสังคม และ คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม ในด้านความสัมพันธ์ของครอบครัว ด้านส่งเสริมการศึกษา และการเรียนรู้ ด้านปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคม ด้านศิลปกรรม ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ ด้านการสร้างสภาพภูมิใจให้ชุมชน และ 2) ปัจจัยเอื้อต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ 2. เครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ 1) เครือข่ายทางสังคมที่เป็นกลไกสร้างเสริมการเรียนรู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ และ 2) แนวทางการสร้างเสริมความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ สรุปได้ใน 2 ประเด็นที่เป็นจุดเริ่มสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ คือ 1) การสร้างพื้นที่ส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ผลงานพุทธศิลป์ และ 2) การสร้างสรรค์สังคมที่เอื้อต่อการแสวงหาความงาม ความดี จริยธรรมทางสังคมจากงานสร้างสรรค์พุทธศิลป์

คำสำคัญ: การจัดการความรู้; การอนุรักษ์ภูมิปัญญา; การหล่อพระ; เครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้

* Received February 10, 2020; Revised July 7, 2020; Accepted August 5, 2020

Abstract

This Article aimed 1) to study the value and factors contributing to the conservation of casting wisdom and 2) to propose a network for learning promotion in preserving the wisdom of casting foundations in Nakhon Pathom province. Primal there are a group of 20 key informants for in-depth interviews. A group of 15 key informants in a specific group discussion was collected by using structured interview forms. Data analysis was performed using triangular techniques. And presenting descriptive forms

The research found that

1. The value of the casting wisdom and the factors contributing to the conservation of the founding wisdom of the foundry entrepreneurs in Nakhon Pathom. In summary, 2 points are 1) the value of the casting wisdom Which consists of values for personal development In the field of knowledge development Emotional development Psychological development Physical health Self-adjustment to society and values for social development In relation to the family Education and learning promotion Planting side, morality, ethics in society, arts, economy promotion In creating the pride of the community and 2) contributing factors to the conservation of wisdom and casting the Buddha image Found 7 factors, 1) Leadership 2) Organization culture 3) Knowledge or wisdom 4) Information technology 5) Government support 6) Management and 7) Cooperation network construction

3. Learning Network for Preservation of the Foundry Wisdom of Foundry Operators in Nakhon Pathom Province can be summarized as 2 points as follows: 1) The social network that is a mechanism to promote learning and preserving the wisdom of the foundry of the monk. Consisting of family institutions Community organizations and educational institutions or government agencies Buddhist institute for Professional Promotion Economic institution and 2) guidelines for enhancing cooperation in learning networks for preserving the wisdom of Buddha amulet. In summary, the two issues are important points in promoting conservation learning. The wisdom of casting the Buddha is 1) creating a space to promote culture and learning of Buddhist art works, and 2) creating a society that is conducive to the pursuit of virtue ethics, social workers from the Buddhist arts.

Keywords: Knowledge Management; Preserving the Wisdom; Casting of Buddha; Learning Network

บทนำ

การอนุรักษ์ที่ดีต้องดำเนินไปเป็นอันเดียวกันกับสังคมคือมีทั้งการรักษาคุณค่าเดิมของสิ่งนั้น ๆ พร้อมกับการพัฒนาควบคู่ไปด้วยการอนุรักษ์ไม่ได้เป็นเพียงการเก็บรักษาของเก่าไว้เท่านั้นแต่ต้องทำการศึกษาค้นคว้าและนำคุณค่าที่ได้ที่ได้เผยแพร่ไปสู่สังคมอย่างกว้างขวาง และการส่งเสริมให้งานฝีมือที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นคงอยู่ต่อไปได้ คือกระบวนการในการรักษา สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ ทั้งด้านแรงจูงใจ กระบวนการในการเรียนรู้ รูปแบบการเรียนรู้ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งต้องสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่เชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตการมีรายได้ในด้านเศรษฐกิจด้วย (Rungraung, 2014) โดยที่อาชีพช่างหล่อพระนั้นเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยฝีมือทางด้านงานช่างชั้นสูง ที่มีพัฒนาการที่สืบเนื่องยาวนานจากช่างฝีมือในสมัยอยุธยาที่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานเพื่อรับใช้ราชสำนักและผลิตสินค้าเพื่อขายจนกลายเป็นอาชีพช่างฝีมือสืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ช่างฝีมือถูกรวบรวมเข้ากรมช่างหลวงและมีกรมช่างสิบหมู่ซึ่งมีชื่อของกลุ่มช่างที่สอดคล้องกับชื่อของช่างที่ปรากฏในพระไอยการนาพลเรือนและพระไอยการนาทหารหัวเมือง ในปัจจุบันมีสำนักช่างสิบหมู่ สังกัดอยู่ในกรมศิลปากร ทำหน้าที่ผดุงรักษา ฟื้นฟู และสืบทอดศิลปวิทยาการด้านช่างฝีมือและเป็นศูนย์ข้อมูลด้านศิลปกรรมของชาติ ดำเนินการด้านช่างและงานศิลปะในการบูรณะ ซ่อมแซม เพื่อการอนุรักษ์งานศิลปกรรมที่มีคุณค่าของชาติ รวมถึงดำเนินการสร้างสรรค์งานช่างสิบหมู่ งานจิตรกรรม และงานประติมากรรม รวมทั้งงานศิลปะประยุกต์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ (Teapewroj, 2015)

ทั้งนี้ การจัดการความรู้เป็นนวัตกรรมหนึ่งในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ที่จะเชื่อมโยงเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการฝึกฝนตนเอง โดยการนำเอาความรู้ที่ฝังลึกภายในองค์กรหรือชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นความรู้ที่ชัดเจนมีการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสารรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาละวิทยาการต่าง ๆ นำทุนทางสังคมวัฒนธรรม ทุนทางปัญญานำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาจัดการความรู้เพื่อสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดอาชีพ สร้างรายได้แก่องค์กรหรือชุมชน และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันทั้งในระดับองค์กร ชุมชน ท้องถิ่น และระดับประเทศเป็นการรักษาองค์ความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาให้อยู่กับองค์กรหรือชุมชนตลอดไป ดังนั้นองค์กรหรือชุมชนต้องมีเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะสามารถอนุรักษ์ สืบสาน จัดการและพัฒนาภูมิปัญญาของตนเองให้ดำรงอยู่ได้ (Kongkhum and Sungrugs, 2015) อีกทั้ง การส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ และการจัดการความรู้เป็นกระบวนการสร้างกิจกรรมการจัดการความรู้ และการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือระหว่างองค์กร ผ่านทางกิจกรรมการจัดการความรู้นั้นก็คือกิจกรรมสร้างสรรค์ความรู้ การแลกเปลี่ยน เผยแพร่ความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ พร้อมทั้งมีการประเมินผลในการนำความรู้ไปลงมือปฏิบัติ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกิจกรรมการจัดการความรู้นั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกของเครือข่ายนั้นมีจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์เป็นอย่างเดียวกัน และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือการสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้อื้อต่อการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างสมาชิกที่มาจากแต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร ที่มีความรู้ ประสบการณ์แตกต่างกันออกไป ทำให้ภายในเครือข่ายเกิดองค์ความรู้จากประสบการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งนี่เองถือเป็นจุดเด่นของเครือข่ายการจัดการความรู้ โดยขั้นตอนกระบวนการสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้นั้น ต้องเริ่มจากการที่องค์กรต้องให้ความสำคัญต่อพันธกิจขององค์กร ต้องสร้างกิจกรรมที่ให้เกิดความเป็นผู้รู้และผู้อยากรู้ในเรื่องต่าง ๆ ตามพันธกิจขององค์กร และพัฒนากิจกรรมการจัดการความรู้หรือกิจกรรมส่งเสริมความรู้ให้เกิดขึ้น

อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้ควรดำเนินไปในทิศทางเดียวกันกับพันธกิจหลักขององค์การ เพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้องค์การสามารถสร้างองค์ความรู้เพื่อต่อยอดเป็นนวัตกรรมสู่สังคมต่อไป (เกรียงไกรยศ พันธุ์ไทย)

ดังนั้น จากการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาว่า ผู้ประกอบการโรงหล่อพระมีสภาพการหรือรูปแบบการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาการหล่อพระอย่างไร และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระในจังหวัดนครปฐมให้คงอยู่ได้อย่างเหมาะสมตามยุคสมัยเป็นอย่างไร จึงสนใจทำวิจัยเรื่อง “การสร้างเสริมเครือข่ายการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม” เพื่อเสนอเป็นแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งทางภูมิปัญญาการหล่อพระให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วิถีเศรษฐกิจ ภาวะสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเน้นองค์กรและชุมชนแห่งการเรียนรู้ การพึ่งตนเอง และยกระดับองค์ความรู้สร้างความเชื่อมั่นในการพึ่งพาตนเอง ทั้งนี้ หากภูมิปัญญาการหล่อพระได้มีรูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนตนเองแล้วก็สามารถที่จะนำไปสู่การวางแผนปรับปรุงพัฒนางานและจัดการความรู้ภูมิปัญญาไทยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยให้ยั่งยืน องค์กรหรือชุมชนสามารถใช้ความรู้และนำภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในเชิงบูรณาการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยเป็นการเชื่อมโยงมิติของการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างเสริมเครือข่ายการเรียนรู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระในจังหวัดนครปฐม จะเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาการหล่อพระในมิติของการศึกษาในด้านการจัดการความรู้เพื่อให้ผู้สนใจได้เข้าถึงความรู้และเห็นถึงคุณค่าภูมิปัญญาที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม เป็นการยกระดับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นการเฉพาะกลุ่มให้แพร่หลายไปพร้อม ๆ กับให้ตระหนักถึงคุณค่าในการอนุรักษ์ภูมิปัญญามีให้สูญหายให้อยู่คู่สังคมไทยสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณค่าและปัจจัยเอื้อต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อเสนอเครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระในจังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการ 1) การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Study) โดยการศึกษาจากหนังสือวารสารเอกสารทางวิชาการ การสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงการศึกษาจากงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เป็นการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย ใช้แนวคำถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การเข้าร่วมสังเกตการณ์ในบางกิจกรรม และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มโรงหล่อพระ ได้แก่ เจ้าของกิจการผู้ประกอบการโรงหล่อ นายช่างฝีมือ พนักงาน หรือ ลูกจ้างของโรงหล่อพระ ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม 2) กลุ่มนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศูนย์เรียนรู้องค์กรชุมชน 3) กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย เช่น สภาวัฒนธรรม ผู้นำศาสนา (วัด) ผู้นำชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา ปราชญ์ชาวบ้าน นายช่างฝีมือ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม รวมถึงศึกษาคุณค่าและปัจจัยเอื้อต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม

2) ผู้วิจัยได้ใช้สนทนากลุ่มเฉพาะ มีผู้เข้าร่วม 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการหล่อพระ เช่น นักวิชาการ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน นายช่างฝีมือ 2) กลุ่มผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน วัฒนธรรม และ 3) กลุ่มผู้ประกอบการและผู้สนใจ เช่น ผู้แทนผู้ประกอบการโรงหล่อ นักเรียนนักศึกษา โดยเป็นประเด็นสนทนาเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม รวมถึงเครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม และแนวทางการสร้างเสริมความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1) ขั้นตอนเตรียมการ ประกอบด้วย 1) เตรียมเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview Guide) ด้วยคัดเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มเป้าหมายตามขอบเขตประชากร 2) ติดต่อขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะเข้าสัมภาษณ์ 3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของผลการสัมภาษณ์แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

2) ขั้นตอนเตรียมก่อนเข้าสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อกำหนดกรอบแนวคำถามในการสัมภาษณ์ เข้าปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ เมื่อได้แนวคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยแล้ว จากนั้นผู้วิจัยวางแผนการเก็บข้อมูลโดยเริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาสถานที่ที่จะเข้าสัมภาษณ์โดยการประสานงานผ่านทางโทรศัพท์เป็นการเบื้องต้น พร้อมกับได้ขอหนังสือเข้าสัมภาษณ์จากทางหลักสูตรเพื่อขอเข้าสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และผู้วิจัยได้เข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำในประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมถึงได้จัดเตรียมแบบเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ เตรียมอุปกรณ์บันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

3) ขั้นตอนเข้าสัมภาษณ์จริง ได้แก่ ผู้วิจัยได้แนะนำตัว สนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ แจ้งขอเขตการเผยแพร่ข้อมูล และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตบันทึกภาพเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล

3.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

- 1) ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียวกันกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกก็ได้ เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่มเฉพาะ พร้อมทั้งชี้แจงเบื้องต้นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม รวมถึงวัน เวลา และสถานที่ ในการสนทนากลุ่ม
- 2) ขอลงหนังสือ ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ จากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- 3) จัดเตรียมประเด็นคำถามจากข้อค้นพบ จัดทำโครงร่างประเด็นในการสนทนา และจัดเตรียมให้เพียงพอให้กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
- 4) ประสานงานเพื่อยืนยัน วัน เวลา สถานที่ กับผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน
- 5) จัดเตรียมสถานที่ และทีมงาน
- 6) ดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ
- 7) ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปข้อมูลในแต่ละประเด็นคำถาม คำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

3.3 การเข้าร่วมสังเกตกิจกรรม ในการเข้าร่วมสังเกตกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

- 1) ประสานงานในพื้นที่ เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมสังเกตการณ์ พร้อมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ของการเข้าสังเกตกิจกรรม
- 2) ประสานงานเพื่อยืนยัน วัน เวลา สถานที่ เพื่อเตรียมการ
- 3) จัดเตรียมประเด็นการสังเกตการณ์ ประเด็นการสัมภาษณ์ และประเด็นข้อมูลที่ต้องการ
- 4) ทำการวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ข้อมูลในแต่ละประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย อีกทั้งเพื่อเป็นเครื่องยืนยันข้อมูลจากการที่ได้ค้นคว้าจากประสบการณ์จริง

4. วิเคราะห์ข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล

ในการเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ได้ทำการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) (Wongwiwathananukij, 2012) โดยผู้วิจัยเลือกใช้ 3 เทคนิค คือ 1) เทคนิคต่างทฤษฎีหรือแนวคิด (Theory Triangulation) 2) เทคนิคต่างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Method Triangulation) 3) เทคนิคต่างแหล่งข้อมูล (Data Sources Triangulation)

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงประเด็นสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ นั่นคือ ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมนั้น มีความสมบูรณ์นั้น ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจนสมบูรณ์และสอดคล้องกับกรอบความคิดในการวิจัยหรือไม่ โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย เพื่อความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Method logical Triangulation) โดยเริ่มตั้งแต่เก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ การสังเกต แล้วนำมาบันทึก รวมทั้งการทำทาง พฤติกรรม บรรยายภาพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อนำมาประกอบการแปลความหมายร่วมกับการถอดเทปและการบันทึกภาคสนามในหลาย ๆ วิธี และมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการนำกลับไปให้อ่านข้อมูลหรือกลับไปถามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีก เพื่อให้ได้

ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงตามที่ผู้ให้ข้อมูลบอก เมื่อได้รับข้อมูลในแต่ละครั้งแล้วทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์เบื้องต้น นำข้อมูลที่ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

ในส่วนการนำเสนอผลการวิจัย ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนาจากการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มเฉพาะ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นและสรุปนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

สำหรับองค์ความรู้ที่ได้รับจากสรุปผลการวิจัยเป็นการประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. สภาพการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม สรุปเป็นประเด็นย่อยได้ 5 ด้าน ประกอบด้วย

1) ด้านการกำหนดความรู้ พบว่า การหล่อพระได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษบ้าง ที่เกิดจากความชอบส่วนตัวและแสวงหาความรู้เพิ่มเติมบ้าง และมีการกำหนดความรู้ที่ต้องการจากช่างผู้ชำนาญการที่คอยควบคุมดูแลกระบวนการหล่อพระตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้น ที่อาจเป็นผู้จัดการโรงหล่อเอง หรือนายช่างใหญ่

2) ด้านการสร้างความรู้และการแสวงหาความรู้ พบว่า เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ได้รับการปลูกฝังจากความชอบและสนใจเห็นคุณค่าเพราะเป็นสิ่งที่ทำต่อกันมา มีการสร้างและแสวงหาความรู้เพิ่มเติมใหม่จากการสังเกต จดจำ นำมาฝึกฝนทดลอง แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน รวมถึงการพบปะพูดคุยกับผู้รู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่าย รวมถึงความต้องการของลูกค้า

3) ด้านการรวบรวมและการจัดเก็บความรู้ พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีการจัดเก็บหรือจัดบันทึกความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จะมีบางคณะจัดเก็บไว้ในรูปเอกสารบ้างเล็กน้อย แต่เป็นลักษณะการทำบันทึกความรู้ส่วนตัว และการจัดเก็บความรู้ที่ประสบการณ์การทำงานของแต่ละบุคคล จะเป็นการรวบรวมจัดเก็บความรู้จากทักษะประสบการณ์ คือเป็นความรู้ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล

4) ด้านการถ่ายทอดและการแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า เป็นการเผยแพร่ความรู้ ผ่านการถ่ายทอดแบ่งปันประสบการณ์ มีการเผยแพร่ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การพูดคุยสนทนา การร่วมงานกัน หรือการปฏิบัติงานร่วมกัน ไม่มีการถ่ายทอดแก่บุคคลภายนอก

5) ด้านการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ พบว่า เป็นการเชื่อมโยงความรู้กับกิจกรรมการดำเนินงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ความรู้ถูกประยุกต์ใช้ในการทำงานทั้งในพื้นที่คือในโรงหล่อพระ และนอกพื้นที่ เช่น วัด ก็ย่อมมีเทคนิคขั้นตอนที่ต่างกันไปบ้าง แต่ก็สามารถเชื่อมโยงไปยังความรู้ได้อย่างรวดเร็วเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาได้กับสถานการณ์ใหม่ ๆ ให้เหมาะสมกับการสร้างสรรค์ผลงานแต่ละชิ้นงานซึ่งจะมีการประยุกต์ใช้ทั้งศาสตร์ เป็นความรู้ทุนเดิม และศิลป์ ที่เป็นความรู้ใหม่ เพื่อการสร้างสรรค์ผลงานที่สมบูรณ์

สำหรับประเด็นปัญหาการจัดการความรู้ สรุปได้คือ

1) ด้านการกำหนดความรู้ พบว่า การกำหนดความรู้ของการหล่อพระส่วนใหญ่มาจากหัวหน้าโรงหล่อหรือ ผู้จัดการโรงหล่อ เพราะต้องยึดความต้องการของลูกค้าเป็นสิ่งสำคัญ และด้านรายละเอียดของกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นการเฉพาะของโรงหล่อแต่ละแห่งที่ได้รับการสืบทอดมา

2) ด้านการสร้างความรู้และการแสวงหาความรู้ พบว่า เนื่องจากการกำหนดความรู้ส่วนมากมาจากผู้จัดการโรงหล่อ นายช่างใหญ่ หัวหน้าช่างผู้ควบคุมงาน ซึ่งเป็นผู้กำหนด ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมและโอกาสในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ

3) ด้านการรวบรวมและการจัดเก็บความรู้ พบว่า การรวบรวมและการจัดเก็บความรู้ ส่วนมากจะไม่มีผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บเอกสารความรู้ใด ๆ การจัดเก็บความรู้เป็นแบบไม่เป็นทางการ คือ ผู้จัดการหรือนายช่างต่างก็เก็บทักษะความรู้ประสบการณ์ไว้กับตัวเอง และนายช่างอาจจะมีการจดบันทึกบ้างก็เป็นเฉพาะส่วนบุคคลเท่านั้น รวบรวมเก็บเพียงคนเดียวจึงยากต่อการค้นหา

4) ด้านการถ่ายทอดและการแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า ความรู้ของแต่ละโรงหล่อไม่ได้มีการนำมาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันเท่าที่ควร มีข้อจำกัดในการถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นภายนอก เนื่องจากไม่ได้มีการรวบรวมจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ ทำให้ขาดทักษะวิธีการที่จะถ่ายทอดให้กับผู้อื่น ผู้เรียนจึงต้องสังเกตแล้วสอบถามซึ่งมันเป็นไหวพริบทักษะของแต่ละคน ทำให้ผู้เรียนต้องใช้เวลาในการเรียนนานเนื่องจากไม่มีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่บุคคลอื่น ๆ สามารถศึกษาค้นคว้าได้

5) ด้านการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ พบว่า มีการประยุกต์ใช้เทคนิคใหม่ๆ เช่น ในการหลอมโลหะต้องใช้เชื้อเพลิงมาก เดิมใช้ถ่านไม้ ใช้ฟืน ทำให้สิ้นเปลืองมาก ทั้งราคาและทรัพยากรชาติ ปัจจุบันหลายแห่งหันมาใช้กาซหุงต้มแทน ทำให้สะดวกขึ้น ควบคุมง่ายขึ้น เพราะหล่อพระปัจจุบันอิงอาศัยในเชิงธุรกิจเป็นหลัก งบประมาณค่าใช้จ่ายเรื่องอุปกรณ์เครื่องมือหรือทีมงานก็จะสนับสนุนการนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้ในแต่ละครั้งมาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

และในส่วนแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ สรุปได้คือ

1) ด้านการกำหนดความรู้ ควรมีการพัฒนาแนวทางการกำหนดความรู้ที่ให้สมาชิกในโรงหล่อและผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดความรู้ และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนแนะนำให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการฝึกอบรม การพัฒนาฝีมือ

2) ด้านการสร้างความรู้และการแสวงหาความรู้ ควรมีการสร้างแหล่งเรียนรู้ หรือ เครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อให้คนที่สนใจได้ศึกษาหาความรู้และเป็นแหล่งหาความรู้ของผู้สนใจ มีการสนับสนุนให้สมาชิกได้มีโอกาสในการพบปะพูดคุยกับผู้รู้ด้านต่าง ๆ แลกเปลี่ยน ทักษะประสบการณ์ รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการสร้างและแสวงหาความรู้ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต จะทำให้การสืบค้นความรู้ได้สะดวกรวดเร็ว

3) ด้านการรวบรวมและการจัดเก็บความรู้ ภาครัฐควรรับเป็นเจ้าภาพดำเนินการบันทึกจัดเก็บเป็นลายลักษณ์อักษร รวมถึงการจดสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาต่าง ๆ ส่วนผู้ประกอบการควรมีความรู้ในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บฐานข้อมูล อย่างเป็นระบบ เพื่อความสะดวกในการนำมาใช้และค้นคว้าในคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ต และควรมีการฝึกอบรมให้ความรู้ในระบบการจัดเก็บความรู้แก่สมาชิกด้วย

4) ด้านการถ่ายทอดและการแลกเปลี่ยนความรู้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรวบรวมเป็นพลังปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการเชิญมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ หรือควรมีการส่งเสริมการทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านการหล่อพระให้กับเยาวชนและผู้สนใจ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ จะเป็นกลไกหนึ่งในการสืบทอด

ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ให้คงอยู่ ควรเปิดโอกาสให้โรงหล่อพระได้มีพื้นที่ทำการแสดงผลงานในงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่และสืบทอดภูมิปัญญาการหล่อพระที่ต้องประกอบด้วยช่างฝีมือในด้านต่าง ๆ เช่น ช่างปั้น ช่างเข้ารูป

5) การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ควรส่งเสริมการสร้างแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาช่างด้านต่างๆ หรือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนท้องถิ่นจัดให้มีการนำนักท่องเที่ยวและสถานศึกษาเข้าศึกษาเรียนรู้ รวมถึงมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมืออย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการส่งต่อสืบทอดความรู้จากการเปิดหลักสูตรระยะสั้นหรือหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับฝึกสอนเยาวชนให้รู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญา

2. คุณค่าของภูมิปัญญาการหล่อพระและปัจจัยเอื้อต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม แยกสรุปเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1) คุณค่าของภูมิปัญญาการหล่อพระ สรุปได้ใน 2 ลักษณะคือ 1) คุณค่าต่อการพัฒนาบุคคล ในด้านการพัฒนาความรู้ การพัฒนาอารมณ์ การพัฒนาจิตใจ คุณค่าต่อการสุขภาพร่างกาย คุณค่าการปรับตัวเองกับสังคม และ 2) คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม ในด้านความสัมพันธ์ของครอบครัว ส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคม ด้านศิลปกรรม ส่งเสริมเศรษฐกิจ สร้างความภาคภูมิใจให้ชุมชน

2) ปัจจัยเอื้อต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ ได้ประเด็นสรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่จะเอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม คือ การจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาการหล่อพระให้ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องมีปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จหลายประการ คือ ผู้จัดการโรงหล่อต้องมีภาวะผู้นำในการจัดการความรู้ มีวิสัยทัศน์ในการดำเนินงาน สามารถบริหารจัดการงานและคนได้อย่างเหมาะสม มีวัฒนธรรมองค์กรที่ดี มีทักษะความรู้เกี่ยวกับการหล่อพระ มีเทคโนโลยีที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ มีกิจกรรมหรือพื้นที่ในการแสดงผลงานอย่างต่อเนื่อง ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วน ดังนั้นจึงสามารถอธิบายสรุปปัจจัยที่จะเอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม สรุปได้ คือ 1) ภาวะผู้นำ 2) วัฒนธรรมองค์กร 3) องค์ความรู้หรือภูมิปัญญา 4) เทคโนโลยีสารสนเทศ 5) การสนับสนุนจากภาครัฐ 6) การบริหารจัดการ และ 7) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

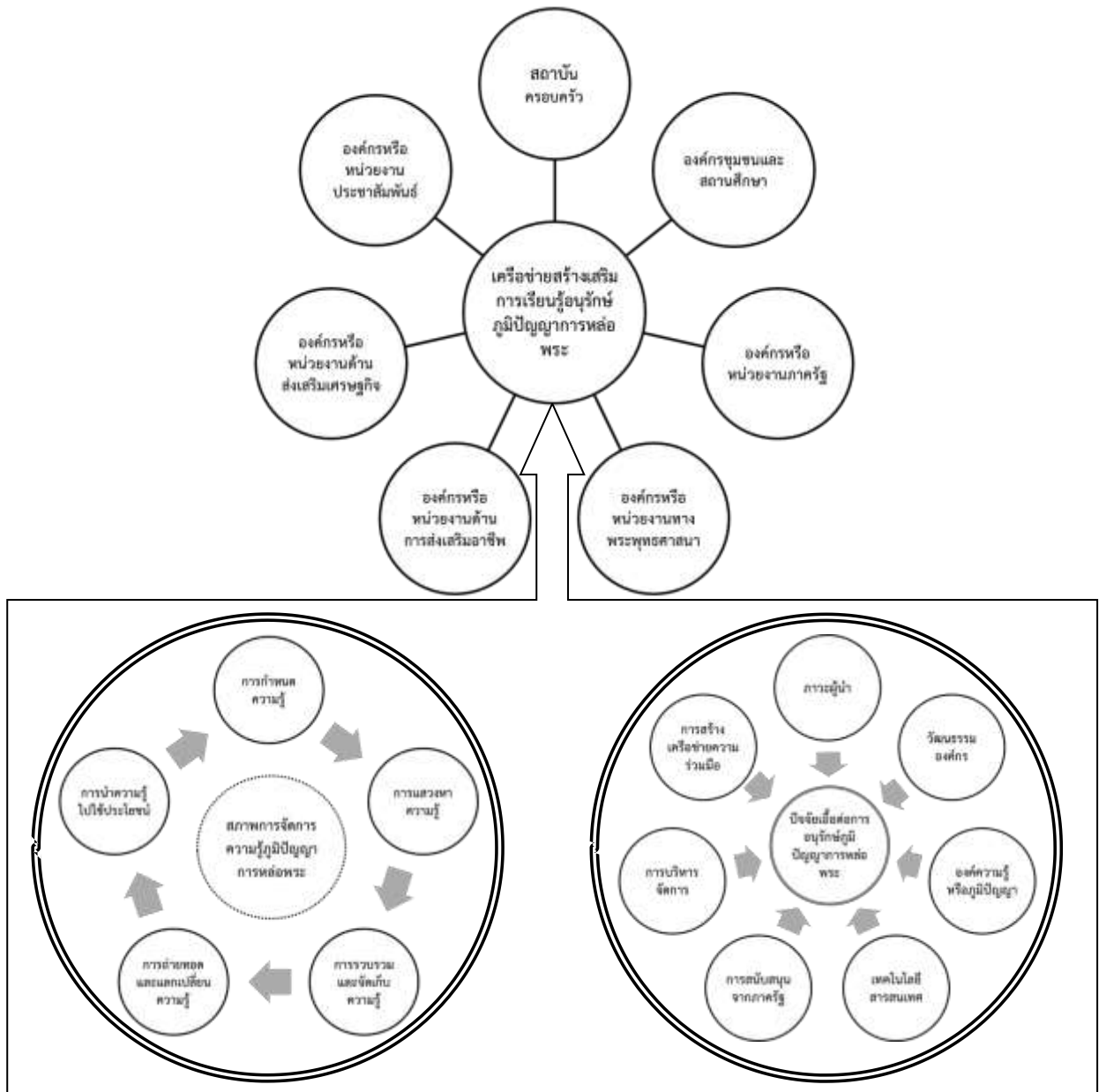
3. เครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม สรุปได้ 2 ประเด็น ดังนี้

1) กลไกเครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ ได้พบเครือข่ายทางสังคมที่เป็นกลไกสร้างเสริมการเรียนรู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม คือ สถาบันทางครอบครัว องค์กรชุมชนและสถาบันการศึกษา สถาบันหรือหน่วยงานภาครัฐ สถาบันทางพระพุทธศาสนา สถาบันด้านส่งเสริมวิชาชีพ สถาบันทางเศรษฐกิจ และสถาบันด้านสื่อมวลชน

2) แนวทางการสร้างเสริมความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ จากการสนทนากลุ่มเฉพาะทำให้พบว่า กลไกเครือข่ายทางสังคมที่ประกอบด้วยสถาบันทางสังคมต่างๆ หากมีการร่วมมือกันอย่างเป็นเอกภาพมุ่งเป้าหมายของการพัฒนาคนและสังคมในทิศทางที่สอดคล้องกัน ย่อมจะทำให้กระบวนการพัฒนาที่เกิดจากการร่วมมือกัน ประสานสอดคล้องกันเพื่อเป็นเครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้อนุรักษ์

ภูมิปัญญาการหล่อพระที่เข้มแข็ง โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ได้ร่วมสนทนากลุ่มได้ร่วมให้ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางการสร้างเสริมความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ สรุปได้ใน 2 ประเด็นที่เป็นจุดเริ่มสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ คือ 1) การสร้างพื้นที่ส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ผลงานพุทธศิลป์ และ 2) การสร้างสรรค์สังคมที่เอื้อต่อการแสวงหาความงาม ความดี จริยธรรมทางสังคม จากงานสร้างสรรค์พุทธศิลป์

ดังนั้น จึงสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยได้ดังแผนภูมิที่ 4.4

แผนภูมิที่ 1 แสดงสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภูมิที่ 1 จึงสรุปแนวทางการสร้างเสริมเครือข่ายความร่วมมือการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของกลุ่มผู้ประกอบการโรงหล่อพระในจังหวัดนครปฐม ข้อเสนอเป็นแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการสร้างสรรค์พุทธศิลป์ ในการสร้างคุณค่าส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้และแสดงออกทางศิลปะ การส่งเสริมระบบ

เศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยผสมผสานระหว่างศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญา การมีเครือข่ายสังคมที่อำนวยความสะดวก ส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการหล่อพระ รวมถึงการเพิ่มความหลากหลายของช่องทางการสื่อสารในสังคมเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาวัฒนธรรมการเรียนรู้สร้างสรรค์พุทธศิลป์ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้ง ในการเรียนรู้สืบสานธำรงรักษานุรักษ์ภูมิปัญญาต้องมีการประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้การสร้างสรรค์ พุทธศิลป์ ซึ่งแต่ละหน่วยทางสังคมมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบที่ต่างๆ แต่มีการทำงานประสานกัน ตั้งแต่ สถาบันครอบครัว สถาบันทางสังคมต่าง ๆ ร่วมกันแสวงหาหรือเพิ่มพื้นที่สาธารณะ (Public Space) ในการจัดกิจกรรมเชิงศิลปะและศาสนา สถาบันการเมืองอาจจะมีการกระจายอำนาจในการดูแลงานบางส่วน อาทิ พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ และแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องให้ส่วนปกครองท้องถิ่นมากขึ้น ซึ่งจะทำให้งานเชิงวัฒนธรรมได้รับงบประมาณจากส่วนท้องถิ่นมากขึ้น หากพื้นที่อยู่ภายใต้การดูแลของสถาบันการเมืองก็อาจจะมีการร่วมลงทุนกับภาคเอกชนในกิจการด้านศิลปะและวัฒนธรรมของรัฐ โดยเฉพาะการให้ภาคเอกชนเข้ามาพัฒนาและบริหารพิพิธภัณฑ์ของรัฐ ซึ่งจะช่วยให้พิพิธภัณฑ์มีความน่าสนใจ และสามารถดึงดูดประชาชนเข้ามาชมได้มากขึ้น สถาบันวิชาชีพ หรือ กลุ่มผู้สร้างสรรค์ผลงานจะต้องเป็นผู้มีจรรยาบรรณที่สร้างผลงานที่มีคุณภาพ อีกทั้งยังสามารถใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ในการเปิดพื้นที่การเข้าถึงข้อมูลของผู้สร้างสรรค์ในเรื่องการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเห็น และสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้สร้างสรรค์ผลงานกับผู้ชมผลงาน อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในงานพุทธศิลป์ให้แพร่ต่อไป อีกทั้งผู้สร้างสรรค์ศิลปะจะต้องมีการแสดงบทบาทของผู้ที่ได้นำหลักการทางพระพุทธศาสนาคือธรรมะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่า คุณค่าของพุทธธรรมนั้นมีอยู่ทั้งในผลงานและวิถีชีวิต ผู้สร้างสรรค์ การสร้างระบบเศรษฐกิจ สร้างสรรค์โดยผสมผสานระหว่างศิลปะและวัฒนธรรม การดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจ โดยใช้ศิลปะเป็นแนวคิดในการผลิตสินค้า หรือบริการ มีการสนับสนุนงบประมาณในด้านการจัดนิทรรศการต่อผู้สร้างสรรค์หรือสถาบันวิชาชีพหรือผู้สนใจทั่วไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. สภาพการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

สำหรับสภาพปัญหาการจัดการความรู้ สรุปข้อค้นพบใน 7 ด้าน คือ 1) ด้านการกำหนดความรู้ พบว่า การกำหนดความรู้ของการหล่อพระส่วนใหญ่มาจากหัวหน้าโรงหล่อ หรือ ผู้จัดการโรงหล่อ เพราะต้องยึดความต้องการของลูกค้าเป็นสิ่งสำคัญ และด้านรายละเอียดของกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นการเฉพาะของโรงหล่อแต่ละแห่งที่ได้รับการสืบทอดมา 2) ด้านการสร้างความรู้และการแสวงหาความรู้ พบว่า เนื่องจากการกำหนดความรู้ส่วนมากมาจากผู้จัดการโรงหล่อ ดังนั้นการสร้างความรู้และการแสวงหาความรู้จึงมาจากผู้จัดการโรงหล่อ หรือ นายช่างใหญ่ซึ่งเป็นผู้ที่ดำเนินการเพียงคนเดียว ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ 3) ด้านการรวบรวมและการจัดเก็บความรู้ พบว่า การรวบรวมและการจัดเก็บความรู้ ส่วนมากจะไม่มีผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บเอกสารความรู้ใด ๆ การจัดเก็บความรู้เป็นแบบไม่เป็นทางการ คือ ผู้จัดการหรือนายช่างต่างก็เก็บทักษะความรู้ประสบการณ์ไว้กับ

ตัวเอง และนายช่างอาจจะมีการจดบันทึกบ้างก็เป็นเฉพาะส่วนบุคคลเท่านั้น รวบรวมเก็บเพียงคนเดียวจึงยากต่อการค้นหา 4) ด้านการถ่ายทอดและการแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า ความรู้ของแต่ละโรงหล่อไม่ได้มีการนำมาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันเท่าที่ควร มีข้อจำกัดในการถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นภายนอก เนื่องจากไม่ได้มีการรวบรวมจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ ทำให้ขาดทักษะวิธีการที่จะถ่ายทอดให้กับผู้อื่น ผู้เรียนจึงต้องสังเกตแล้วสอบถามซึ่งมันเป็นไหวพริบทักษะของแต่ละคน ทำให้ผู้เรียนรู้ต้องใช้เวลาในการเรียนนานเนื่องจากไม่มีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่บุคคลอื่น ๆ สามารถศึกษาค้นคว้าได้ 5) ด้านการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ พบว่า มีการประยุกต์ใช้เทคนิคใหม่ๆ เช่น ในการหลอมโลหะต้องใช้เชื้อเพลิงมาก เดิมใช้ถ่านไม้ ใช้ฟืน ทำให้สิ้นเปลืองมาก ทั้งราคาและทรัพยากรชาติ ปัจจุบันหลายแห่งหันมาใช้ก๊าซหุงต้มแทน ทำให้สะดวกขึ้น ควบคุมง่ายขึ้น เพราะหล่อพระปัจจุบันอิงอาศัยในเชิงธุรกิจเป็นหลัก งบประมาณ ค่าใช้จ่ายเรื่องอุปกรณ์เครื่องมือหรือทีมงานก็จะสนับสนุนการนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้ในแต่ละครั้งมาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ดังงานวิจัย Uttayawalee (2019) พบว่า ปัญหาการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ของชุมชนมีความสัมพันธ์กับการมองข้ามความสำคัญของข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นอันเนื่องมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงต่อการศึกษาศึกษาภูมิความรู้ของตนเองทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความอ่อนแอในการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลที่มีในชุมชนของตนเองเพราะค่านิยมทางการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัญหานี้ทำให้ต้นฉบับข้อมูลขาดการดูแลอย่างถูกต้องขาดการจัดระบบข้อมูลที่ดีในระยะยาวจะส่งผลต่อการเสื่อมสลายของการจัดการองค์ความรู้ในท้องถิ่นของชุมชนเอง ดังนั้นหน่วยงานที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ข้อมูลของชุมชนก็จะกลายเป็นแหล่งจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชุมชนแทนที่ชุมชนในสังคมดั้งเดิมการรวบรวมเอกสารแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมต่าง ๆ และการพัฒนาระบบข้อมูลมีความสำคัญในการอนุรักษ์ในด้านการจัดเก็บและการบริการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลท้องถิ่นสู่ผู้สนใจ

ส่วนแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการหล่อพระของกลุ่มผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม สรุปได้คือ 1) ด้านการกำหนดความรู้ ควรมีการพัฒนาแนวทางการกำหนดความรู้ที่ให้สมาชิกในโรงหล่อและผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดความรู้ และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนแนะนำให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการฝึกอบรม การพัฒนาฝีมือ 2) ด้านการสร้างความรู้และการแสวงหาความรู้ ควรมีการสร้างแหล่งเรียนรู้ หรือ เครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อให้คนที่สนใจได้ศึกษาหาความรู้และเป็นแหล่งหาความรู้ของผู้สนใจ มีการสนับสนุนให้สมาชิกได้มีโอกาสในการพบปะพูดคุยกับผู้รู้ด้านต่าง ๆ แลกเปลี่ยน ทักษะประสบการณ์ รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการสร้างและแสวงหาความรู้ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต จะทำให้การสืบค้นความรู้ได้สะดวกรวดเร็ว 3) ด้านการรวบรวมและการจัดเก็บความรู้ ภาครัฐควรรับเป็นเจ้าภาพดำเนินการบันทึกจัดเก็บเป็นลายลักษณ์อักษร รวมถึงการจัดสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาต่าง ๆ ส่วนผู้ประกอบการควรมีความรู้ในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บฐานข้อมูล อย่างเป็นระบบ เพื่อความสะดวกในการนำมาใช้และค้นคว้าในคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ต และควรมีการฝึกอบรมให้ความรู้ในระบบการจัดเก็บความรู้แก่สมาชิกด้วย 4) ด้านการถ่ายทอดและการแลกเปลี่ยนความรู้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรวบรวมเป็นพลังปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการเชิญมาเป็นวิทยากรให้ความรู้หรือควรมีการส่งเสริมการทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านการหล่อพระให้กับเยาวชน และผู้สนใจเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ จะเป็นกลไกหนึ่งในการสืบทอดภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ให้คงอยู่ ควรเปิดโอกาสให้โรงหล่อพระได้มีพื้นที่ทำการแสดงผลงานในงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่และสืบทอดภูมิปัญญาการหล่อพระที่ต้อง

ประกอบด้วยช่างฝีมือในด้านต่าง ๆ เช่น ช่างปั้น ช่างเข้ารูป และ 5) การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ควรส่งเสริมการสร้างแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาช่างด้านต่าง ๆ หรือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนท้องถิ่นจัดให้มีการนำนักท่องเที่ยวและสถานศึกษาเข้าศึกษาเรียนรู้ มีการส่งต่อสืบทอดความรู้จากการเปิดหลักสูตรระยะสั้นหรือหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับฝึกสอนเยาวชนให้รู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญา

2. คุณค่าของภูมิปัญญาการหล่อพระและแกะปี่จ้อยเอื้อต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม มีประเด็นสรุปอภิปรายผล ดังนี้

1) คุณค่าของภูมิปัญญาการหล่อพระ มี 2 ลักษณะคือ 1) คุณค่าต่อการพัฒนาบุคคล ในด้านการพัฒนาความรู้ การพัฒนาอารมณ์ การพัฒนาจิตใจ คุณค่าต่อการสุขภาพร่างกาย คุณค่าการปรับตนเองกับสังคม และ 2) คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม ในด้านความสัมพันธ์ของครอบครัว ส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในสังคม ด้านศิลปกรรม ส่งเสริมเศรษฐกิจ สร้างความภาคภูมิใจให้ชุมชน สอดคล้องกับ พระชยานันท์มณี, ผศ.ดร. และคณะ (Phrachayanantamunee et al. (2019) งานวิจัยเรื่อง “การสืบค้นการจัดระบบอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและถ่ายทอดภูมิปัญญาล้านนาเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของจังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการเก็บรวบรวมคัมภีร์โบราณเมืองน่าน อีกทั้งเพื่อรวบรวมเนื้อหาในคัมภีร์โบราณล้านนาเป็นภาษาไทยปัจจุบัน เพื่อให้คนกวีวิชาการ ผู้สนใจนำไปใช้ประโยชน์ได้สะดวก เหมาะสมกับยุคสมัย ตลอดจนเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์โบราณล้านนาที่มีอยู่ในชุมชนให้คงอยู่บันทึกองค์ความรู้ในคัมภีร์โบราณเมืองน่านโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศต่อไป โดยมีวิธีการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ สำหรับผลการวิจัยปรากฏผล กล่าวคือ คัมภีร์โบราณเป็นเอกสารโบราณที่สำคัญประเภทหนึ่งของชาวล้านนา ซึ่งมีคุณค่าต่อสังคมของในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีคุณค่าในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม มีคุณค่าในทางวิชาการ และมีคุณค่าที่ได้รวบรวมพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย และสอดคล้องกับ เอกธวัช อินทวงศา (Inthawongsa, 2002) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การถ่ายทอดความรู้ของอาชีพช่างปั้นสิ่งหัตถ์ในจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการเรียนรู้ มีแรงจูงใจเกิดจากสภาพแวดล้อม การได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในครอบครัว และความสนใจส่วนตัวแรงจูงใจด้านเศรษฐกิจ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ วิธีการถ่ายทอด ผลการวิจัยพบว่า สังเกตแบบอย่าง การปฏิบัติโดยให้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง รับฟังการอธิบายแนะนำเรื่องต่าง ๆ และให้ดูตัวอย่างของจริงที่ทาเสร็จแล้ว และทดลองทำตามตัวอย่างขั้นตอนการถ่ายทอด พบว่าเริ่มจากการสังเกตการปฏิบัติงานแล้วให้ปฏิบัติและเรียนรู้จากสถานการณ์จริง ประเมินผลงานจากความสามารถ ปฏิภาณไหวพริบในการปฏิบัติและคุณภาพผลงาน

2) ปัจจัยเอื้อต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ ได้ประเด็นสรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่จะเอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม คือ การจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาการหล่อพระให้ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องมีปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จหลายประการ คือ ผู้จัดการโรงหล่อต้องมีภาวะผู้นำในการจัดการความรู้ มีวิสัยทัศน์ในการดำเนินงาน สามารถบริหารจัดการงานและคนได้อย่างเหมาะสม มีวัฒนธรรมองค์กรที่ดี มีทักษะความรู้เกี่ยวกับการหล่อพระ มีเทคโนโลยีที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความรู้ มีกิจกรรมหรือพื้นที่ในการแสดงผลงานอย่างต่อเนื่อง ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วน ดังนั้นจึงสามารถอธิบายสรุปปัจจัยที่จะเอื้อต่อ

ความสำเร็จในการจัดการความรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม สรุปได้ คือ 1) ภาวะผู้นำ 2) วัฒนธรรมองค์กร 3) องค์ความรู้หรือภูมิปัญญา 4) เทคโนโลยีสารสนเทศ 5) การสนับสนุนจากภาครัฐ 6) การบริหารจัดการ และ 7) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

3. เครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม มีประเด็นสรุปอภิปรายผล คือ 1) กลไกเครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ ได้พบเครือข่ายทางสังคมที่เป็นกลไกสร้างเสริมการเรียนรู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของผู้ประกอบการโรงหล่อในจังหวัดนครปฐม คือ สถาบันทางครอบครัว องค์กรชุมชนและสถาบันการศึกษา สถาบันหรือหน่วยงานภาครัฐ สถาบันทางพระพุทธศาสนา สถาบันด้านส่งเสริมวิชาชีพ สถาบันทางเศรษฐกิจ และสถาบันด้านสื่อสารมวลชน และ 2. แนวทางการสร้างเสริมความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ คือ กลไกเครือข่ายทางสังคมที่ประกอบด้วยสถาบันทางสังคมต่าง ๆ หากมีการร่วมมือกันอย่างเป็นเอกภาพมุ่งเป้าหมายของการพัฒนาคน และสังคมในทิศทางที่สอดคล้องกัน ย่อมจะทำให้กระบวนการพัฒนาที่เกิดจากการร่วมมือกัน ประสานสอดคล้องกัน เพื่อเป็นเครือข่ายสร้างเสริมการเรียนรู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระที่เข้มแข็ง โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ได้ร่วมสนทนากลุ่มได้ร่วมให้ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางการสร้างเสริมความร่วมมือเครือข่ายการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ ซึ่งสอดคล้องกับ สอดคล้องกับ พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (Phramaha Prakasit Sirimedho, 2018) ที่ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมแก่เยาวชนในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสุพรรณบุรี” ได้สรุปถึงแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย ควรประกอบด้วย กระบวนการต่าง คือ 1) กระบวนการรวบรวมความรู้ การค้นคว้าวิจัยควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีตและสภาพการณ์ในปัจจุบัน 2) กระบวนการส่งเสริมภาวะผู้นำด้านภูมิปัญญาของปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน 3) กระบวนการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่น นั้น ๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้นเพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย 4) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ร่วมฟื้นฟู ร่วมพัฒนานวัตกรรมร่วมถ่ายทอด ถ่ายทอดให้คนในสังคมได้เกิดความตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

ดังนั้น แนวทางหรือกระบวนการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของกลุ่มผู้ประกอบการโรงหล่อพระในจังหวัดนครปฐม ข้อเสนอเป็นแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการสร้างสรรค์พุทธศิลป์ ในการสร้างคุณค่าส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้และแสดงออกทางศิลปะ การส่งเสริมระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยผสมผสานระหว่างศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญา การมีเครือข่ายสังคมที่อำนวยความสะดวก ส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการหล่อพระ รวมถึงการเพิ่มความหลากหลายของช่องทางการสื่อสารในสังคม เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาวัฒนธรรมการเรียนรู้สร้างสรรค์พุทธศิลป์ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้ง การสร้างระบบสังคมที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ปลูกฝังคุณธรรม การตระหนักถึงคุณค่าภูมิปัญญามีสถาบันทางสังคมบ่มเพาะ

ค่านิยม ตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียนและรัฐ โดยเริ่มจากการเห็นคุณค่าจนกระทั่งนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ มีจิตสำนึกเห็นคุณค่า และสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ มีการเพิ่มช่องทางการสื่อสารในสังคมที่หลากหลายของ โดยใช้ระบบสื่อสารสมัยใหม่ให้เกิดประโยชน์ สื่อมวลชนใช้ความแปลกใหม่ในการนำเสนอเรื่องราวทางศิลปะและวัฒนธรรม เป็นจุดในการดึงดูดความสนใจของผู้รับข่าวสาร มีการสร้างสรรค์รูปแบบให้เกิดความน่าสนใจต่อเนื้อหาสาระทางพุทธธรรมและศิลปะ ใช้สื่อเฉพาะกิจกรรมเช่น การโฆษณา มีการเลือกประเด็นในการสื่อสารให้กระตุ้นอารมณ์ ความรู้สึกร่วมกับการกระตุ้นสมอง เพื่อให้เกิดการสร้างจินตนาการของคนในสังคมเกี่ยวกับเรื่องศิลปะ รวมถึงเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ เช่น เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ในรูปแบบการสร้างพื้นที่เสมือนในการนำเสนอผลงานและการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ให้คงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

- 1) ควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ ชุมชน สถานศึกษา และองค์กรภาครัฐในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ และนำองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาการหล่อพระไปส่งเสริมการเรียนรู้ต่อไป
- 3) ด้านเครือข่ายส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ ควรมีการสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงแนวทางการสร้างมูลค่าจากภูมิปัญญา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระโดยการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าภูมิปัญญาการหล่อพระให้แพร่หลาย รวมถึง เพื่อสร้างเสริมคุณค่าและมูลค่าจากภูมิปัญญาการหล่อพระ

References

- Inthawongsa, A. (2002). *Knowledge Transmission of Singha Sculptor Career in Chaing Mai*. (Master's thesis). Graduate School: Chiangmai University. Chiangmai.
- Kongkhum, S. & Sungrugs, N. (2015). The Development of Knowledge Management Model for Shadow Puppet (Nang Talung) Local Wisdom to Strengthen Local Culture. *Silpakorn Educational Research Journal*. 7(1), 242-255.
- Phrachayanantamunee et al. (2019). The Ascertainment and Conservational System the Ancient Scriptures Kept in Monateries and Publicizing Lanna Wisdom to Up Rise A Local Learning Source in Lanna Region. *Journal of MCU Nakhondhat*. 6(1), 126-145.
- Phramaha Prakasit Sirimedho. (2018). *A Model of Manuscript Conservation for Cultural Learning of Youth in Nakhon Pathom and Suphanburi Province*. (Research Report). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

- Rungraung, S. (2014). Guidelines for the Conservation of Wisdom Casting Buddha of Banchanglor Community: Case Study Banchanglor Community Bangkoknoi District Bangkok. *Academic Services Journal, Prince of Songkla University*. 25(1), 39-46.
- Teanpewroj, P. (2015). Historical Development of Craftsmen Career in Ayutthaya Period to Department of Ten Crafts in Rattanakosin Period. *Humanities and Social Sciences*. 32 (3), 159-170.
- Uttayawalee, K. (2009). The Problem of Management Thai Book for Educational Potential Southern Local. *Rusmilae Journal*. 30(3), 40-50.
- Wongwiwathananukij, S. (2012). *Dictionary of Research and Statistics*. Bangkok, Dansutha Printing.

การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application

สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล*

Development E-book About How to Teach the Study by Zappar Application in High School to the International

ภูมิภควัธจ์ ภูมิพงศ์คชศร

Phumiphakawath PhumpongkackaSorn

สถาบันเทคโนโลยีนวัตกรรมทางการศึกษาและการวิจัยแห่งสุวรรณภูมิ

Suvarnabhumi Institute of Innovation Technology Education and Research, Thailand.

Corresponding Author. Email: phumphakhawat.phu@mail.pbru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม สู่มาตรฐานสากล 2) เพื่อพัฒนาการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา สู่มาตรฐานสากล ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ ครูระดับมัธยมศึกษาและผู้ที่มีการใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการเรียนการสอน ในพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต1 กรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน หรือการหาค่าสถิติ Multiple regression (Least Significant Different(LSD)) ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา โดยมีอิทธิพลในการพยากรณ์ร้อยละ 3.2 จากการศึกษากฎการของครูระดับมัธยมศึกษาและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา สามารถแสดงเป็นสมการได้ดังนี้

สมการพยากรณ์พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 4.949 + 0.012(X_1) + (-0.006(X_2)) + (-0.054(X_3)) + 0.025(X_4) + 0.026(X_5) + (-0.027(X_6)) + (-0.009(X_7)) + 0.050(X_8) + (-0.008(X_9)) + (-0.043(X_{10})) + 0.010(X_{11})$$

สมการพยากรณ์พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z = 0.027(X_1) + (-0.013(X_2)) + (-0.103(X_3)) + 0.048(X_4) + 0.057(X_5) + (-0.056(X_6)) + (-0.020(X_7)) + 0.123(X_8) + (-0.017(X_9)) + (-0.085(X_{10})) + 0.024(X_{11})$$

* Received March 18, 2020; Revised March 29, 2020; Accepted August 5, 2020

จากสมการที่นำเสนอ สามารถพยากรณ์ผลกระทบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และด้านพฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษามากที่สุด คือ เนื้อหาที่มีความถูกต้องและมีคุณค่าทางวิชาการและน้อยที่สุด คือ นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น เมื่อพิจารณาจากค่า (β) จะมีค่าเท่ากับ 0.123 และ -0.103 ตามลำดับ

คำสำคัญ: การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์; โปรแกรม Zappar Application; การเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา; มาตรฐานสากล

Abstract

The objective of this research is 1) To study the use of Zappar Application for teaching and learning of secondary school teachers. To international standards 2) To develop the development of electronic books Subject: Using the Zappar Application Program for Teaching and Learning of Secondary School Teachers To international standards the population and sample in the study are secondary school teachers and those who have experience in using electronic books. For teaching in the area of secondary education area 1, Bangkok, 400 people were analyzed using inferential statistics. Or statistical analysis of Multiple Regression (Least Significant Different (LSD)). The results of the study showed that the behavior and learning media of secondary school teachers Able to jointly predict the teaching efficiency of secondary school teachers which has an influence of 3.2% prediction from the study of behavior of secondary school teachers and teaching media of secondary school teachers Can be expressed as the following equation.

Forecasting equations for behavior and learning media of secondary school teachers. In raw scores $\hat{Y} = 4.949 + 0.012 (X1) + (-0.006 (X2)) + (-0.054 (X3)) + 0.025 (X4) + 0.026 (X5) + (-0.027 (X6)) + (-0.009 (X7)) + 0.050 * (X8) + (-0.008 (X9)) + (-0.043 (X10)) + 0.010 (X11)$

Forecasting equations for behavior and learning media of secondary school teachers. In the standard score $Z = 0.027 (X1) + (-0.013 (X2)) + (-0.103 (X3)) + 0.048 (X4) + 0.057 (X5) + (-0.056 (X6)) + (-0.020 (X7)) + 0.123 * (X8) + (-0.017 (X9)) + (-0.085 (X10)) + 0.024 (X11)$

From the proposed equation Can predict the impact on teaching efficiency of secondary school teachers at the level of 0.05 and behavior and teaching media of secondary school teachers which have a significant effect on teaching efficiency of secondary school teachers The most is that the content is accurate and academic value,

and the smallest is that students are more enthusiastic about their studies. Considering the value (β), it will be equal to 0.123 and -0.103 respectively.

Keywords: Electronic book development; Zappar Application; Teacher teaching
Secondary level; international standard

บทนำ

ปัจจุบันโลกของเราก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ยุคข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยี เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการดำรงชีวิตประจำวันในหลายๆด้านทำให้การพัฒนาทางการศึกษารุดหน้าก้าวไกลตามเทคโนโลยีด้วย เป็นต้องพัฒนาการสอนโดยใช้เทคโนโลยีหลากหลายด้าน มาพัฒนาทางการศึกษาให้มากขึ้น ทั้งหลักสูตรการสอนต่างๆ ออกแบบให้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการเรียนของนักเรียน (Kongvimon, 2016) เช่นการตรวจข้อสอบ การส่งงานผ่านระบบออนไลน์ การเก็บข้อมูลออนไลน์ รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนที่มักจะนำมาใช้เพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอนคือโปรแกรม Zappar Application ซึ่งเป็นโปรแกรมที่รู้จักกันเป็นอย่างดีว่าเป็นโปรแกรมเชื่อมต่อโลกดิจิทัลกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวคุณ สิ่งที่คุณต้องทำคือรับแอปและ มันเหมือนกับการเปิดหน้าต่างไปสู่อีกมิติหนึ่งซึ่งสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันสามารถแปลงเพื่อปลดล็อกวิดีโอเกมหรือแม้แต่ตัวละคร 3 มิติที่จะเล่นด้วยตรงหน้าคุณ ทำให้เกิดความสะดวกกับการสอนของครู อีกทั้งยังสามารถสร้างความน่าสนใจในเนื้อหาการเรียนได้มากขึ้นอีกด้วยเนื่องเป็นโปรแกรมที่มีลูกเล่นมากมาย สามารถใส่ตัวการ์ตูนเคลื่อนไหว สร้างภาพเคลื่อนไหว อีกทั้งสามารถเพิ่มเพลงหรือวิดีโอในสื่อการสอนได้อีกด้วย

การนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพในการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนจะต้องมีความรู้และความพร้อมในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งในปัจจุบันผู้สอนในระดับมัธยมศึกษายังขาดทักษะบางประการในการนำเทคโนโลยีมาออกแบบ หรือผลิตสื่อการสอนมากนัก ทราบกันดีว่าเทคโนโลยีเข้ามามีความสำคัญควบคู่ไปกับการเรียนการสอน หากครูไม่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการประดิษฐ์สื่อเท่าที่ควร (Muangkaew and Aphiratvoradej, 2018) การผลิตสื่อยังคงเป็นแบบเดิม ๆ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสนับสนุนให้มีการสร้างสื่อการเรียนการสอนเพื่อแก้ปัญหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพและมีประโยชน์อย่างมากในการถ่ายทอดความรู้ความชำนาญเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการอบรมให้แก่ครูระดับมัธยมศึกษา

ครูในฐานะผู้ใช้เทคโนโลยีก็ต้องเตรียมความพร้อมของตนเอง ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถควบคุมและใช้ในการสร้างสื่อต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ครูจะต้องเป็นผู้ที่พัฒนาตนเองอยู่เสมอในการที่จะขวนขวายหาความรู้และทำความเข้าใจการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนให้มีความทันสมัย และสามารถถ่ายทอดความรู้ในวิชาที่ตนมีอยู่มาผสมผสานกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย ย่อมท ำให้ความรู้นั้นเกิดประโยชน์และสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ผู้เรียนเอง

ก็เกิดความเข้าใจได้รับความรู้ที่ทันสมัย ได้รู้จักกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ รู้จักกับความรู้ใหม่ ๆ และเพื่อความไม่
จำเจในการเรียนการสอน จึงทำให้ผู้เรียนอยากที่จะเรียนรู้ สนุกสนาน เกิดความบันเทิงและสนใจที่จะติดตาม

เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพทางการเรียนการสอน จึงความมีการจัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เรื่อง การใช้โปรแกรม Zappar Application เพื่อผลิตสื่อการสอนให้กับครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษา
เพื่อครูจะสามารถได้มีพื้นฐานในการสร้างสื่ออย่างมีคุณภาพเหมาะสมสำหรับผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ
ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สามารถช่วยให้ครูระดับมัธยมศึกษาสามารถศึกษาได้ง่าย เนื่องจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-
book) สะดวกสบายต่อการศึกษา ศึกษาได้จากทุกที่ที่มีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต มีภาพและเสียง สามารถเปิด
ได้ทุกที่ทุกเวลาผ่านสมาร์ทโฟนหรือคอมพิวเตอร์ เพื่อครูจะได้นำความรู้พื้นฐานที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการ
ออกแบบผลิตสื่อการสอน เพื่อแก้ปัญหาของสื่อการสอนแบบเดิมๆและพัฒนาทักษะความรู้ของครู

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา
สู่มาตรฐานสากล
2. เพื่อพัฒนาการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application
สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา สู่มาตรฐานสากล

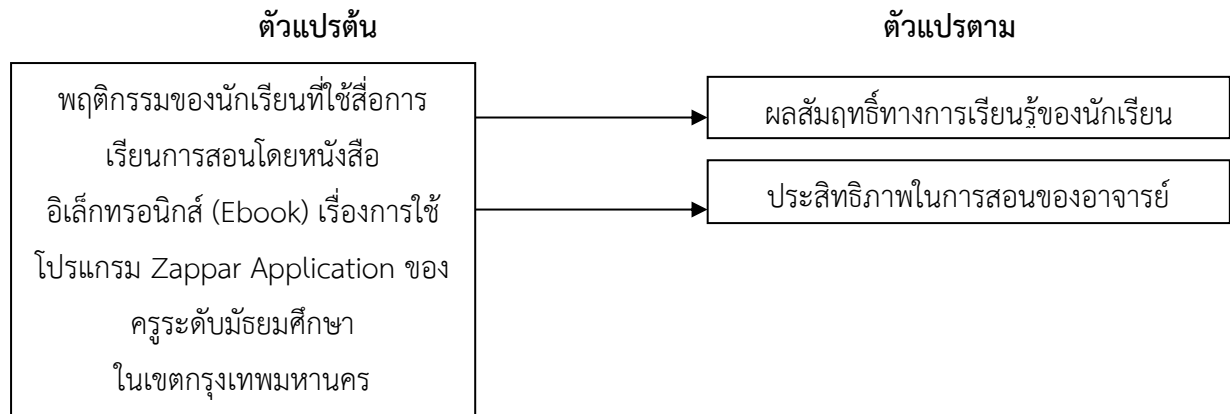
ขอบเขตของการวิจัย

- 1.ขอบเขตด้านเนื้อหา
การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เรื่องการใช้โปรแกรม
Zappar Application สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล
- 2.ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่ สํารวจจากครูที่เคยใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book)
ในการเรียนการสอนนักเรียน เขตกรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 400 คน
- 3.ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา
ระยะเวลาทำการศึกษาเป็นเวลา 5 เดือน เริ่มตั้งแต่ เดือน 1 พฤษภาคม 2562 ถึง เดือน 30 กันยายน
2562 โดยเป็นการเก็บมูลโดยใช้แบบสอบถามซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้
แนวทางการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับครูระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิด เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวความคิดของการศึกษา

สมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 พฤติกรรมของนักเรียนและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษาที่ใช้โปรแกรม Zappar Application มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน มาตรฐานสากล

สมมติฐานที่ 2 การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษาที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูสู่มาตรฐานสากล

แนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการพัฒนาบทเรียนหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Book)

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หรือที่รู้จักกันในชื่ออีบุ๊ก เป็นคำภาษาต่างประเทศ ย่อมาจากคำว่า electronic book หมายถึงหนังสือที่สร้างขึ้นด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์มีลักษณะเป็นหน้าเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ โดยปกติมักจะเป็นแฟ้มข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่เรานั้นสามารถที่จะอ่านเอกสารผ่านทางหน้าจอคอมพิวเตอร์ทั้งในระบบออฟไลน์และออนไลน์ คุณลักษณะของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์นั้นสามารถที่จะเชื่อมโยงจุดไปยังส่วนต่างๆ ของหนังสือหรือเว็บไซต์ต่างๆ ตลอดจนมีปฏิสัมพันธ์และสามารถโต้ตอบกับผู้เรียนได้ นอกจากนั้นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ยังสามารถแทรกภาพ เสียง ภาพเคลื่อนไหว แบบทดสอบ และสามารถสั่งพิมพ์เอกสารที่ต้องการออกทางเครื่องพิมพ์ได้ อีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์สามารถปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยได้ตลอดเวลา ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้จะไม่มีในหนังสือธรรมดาทั่วไป

Buncharoen (2007) กล่าวว่า หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง หนังสือที่บรรจุด้วยเนื้อหาที่เป็นตัวอักษร ภาพ เสียง กราฟิก และสื่อประสมต่าง ๆ ให้อยู่ในรูปแบบของอิเล็กทรอนิกส์ ที่สามารถอ่านและดูบน

เครื่องคอมพิวเตอร์ สามารถดาวน์โหลดได้จากอินเทอร์เน็ตเพื่อเก็บไว้อ่าน สามารถส่งต่อไปยังผู้อื่นได้ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และสามารถเชื่อมโยงไปยังหนังสือเล่มอื่น ๆ ได้ทันทีผ่านระบบออนไลน์

Sinwanichkun (2009) นั้นให้นิยามความหมายของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ว่า หมายถึง หนังสือหรือเรียกอีกอย่างว่าเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบไฮเปอร์เท็กซ์ และรูปแบบของไฮเปอร์มีเดียผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์ หรืออุปกรณ์มัลติมีเดียชนิดอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงหรือสารถถ่ายโอนข้อมูลได้ ผู้เรียนนั้นสามารถที่จะอ่านผ่านทางอินเทอร์เน็ตหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์พกพาอื่น ๆ ได้ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ หรือเครื่องอ่าน E-book เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการอ่านรูปแบบสิ่งพิมพ์ด้านอิเล็กทรอนิกส์และมัลติมีเดียที่เป็นแผ่นจานข้อมูลเสียง

Samrongthong (2011) นั้นให้ความหมายหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ว่า เป็นหนังสือที่บรรจุด้วยเนื้อหาที่เป็นตัวอักษร ภาพ เสียง กราฟิก และสื่อประสมต่าง ๆ ให้อยู่ในรูปแบบของอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถอ่านและดูบนเครื่องคอมพิวเตอร์ สามารถดาวน์โหลดได้จากอินเทอร์เน็ตเพื่อเก็บไว้อ่าน สามารถส่งต่อไปยังผู้อื่นได้ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ และสามารถเชื่อมโยงไปยังหนังสือเล่มอื่น ๆ ได้ทันทีที่ผ่านระบบออนไลน์

จากความหมายของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่ได้กล่าวข้างต้น จึงสรุปได้ว่า หนังสืออิเล็กทรอนิกส์หมายถึง รูปแบบของการจัดเก็บและนำเสนอข้อมูล ที่บรรจุด้วยเนื้อหาที่เป็นตัวอักษร ภาพ เสียง กราฟิก และสื่อประสมต่างๆ ในรูปแบบของอิเล็กทรอนิกส์ ผู้เรียนสามารถอ่านผ่านทางอินเทอร์เน็ตหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์พกพาอื่นๆได้

แนวทางการเลือกสื่อการเรียนการสอน

Romiszowski (1999) ได้นำเสนอแนวทางในการพิจารณาเลือกใช้สื่อการสอนไว้ว่า ในการเลือกสื่อการสอนนั้นมีปัจจัยหลายอย่างที่มีผลต่อการเลือกสื่อที่จำเป็นต้องนำมาพิจารณา ปัจจัยเหล่านั้น ได้แก่

1. วิธีการเรียนการสอน (Instructional Method) การเลือกวิธีการสอนเป็นปัจจัยแรกที่ควบคุมการเลือกสื่อ หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นสิ่งที่จำกัดทางเลือกของการใช้สื่อการสอนในการนำเสนอ เช่น ถ้าเลือกใช้วิธีการสอนแบบอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) เพื่อแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกันระหว่าง

2. งานการเรียนรู้ (Learning Task) สิ่งที่มีอิทธิพลต่อทางเลือกในการเลือกสื่อการสอนอีกประการหนึ่งคือ งานการเรียนรู้สำหรับผู้ที่เรียน เพราะสิ่งนี้จะเป็นสิ่งที่จำกัดหรือควบคุมการเลือกวิธีการสอน ตัวอย่างเช่น การฝึกอบรมผู้ตรวจการ หรือทักษะการบริหารงาน

3. ลักษณะของผู้เรียน (Learner Characteristics) ลักษณะพิเศษเฉพาะของผู้เรียนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการเลือกสื่อการสอน ตัวอย่างเช่น การสอนผู้เรียนที่เรียนรู้ได้ช้า โดยการใช้หนังสือหรือเอกสารเป็นสื่อการสอน จะเป็นสิ่งที่ยิ่งทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาในกระบวนการเรียนการสอน ผู้เรียนกลุ่มนี้ควรเรียนรู้จากสื่ออื่นๆ ที่ทำการรับรู้และเรียนรู้ได้ง่ายกว่านั้น

4. ข้อจำกัดในทางปฏิบัติ (Practical Constrain) ข้อจำกัดในทางปฏิบัติในที่นี้หมายถึง ข้อจำกัดทั้งทางด้านการจัดการ และทางด้านเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทางเลือกในการเลือกใช้วิธีการสอนและสื่อการสอน เช่น สถานที่ใช้สื่อการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก งบประมาณ เป็นต้น

5. **ผู้สอนหรือคุณครู (Teacher)** สื่อการสอนแต่ละชนิดไม่ว่าจะมีข้อดีอย่างไร แต่อาจไม่ถูกนำไปใช้เพียงเพราะผู้สอนไม่มีทักษะในการใช้สื่อเหล่านั้น นอกจากประเด็นในเรื่องทักษะของผู้สอนแล้ว ประเด็นในเรื่องทัศนคติของผู้สอนก็เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลือกสื่อการสอนเช่นกัน

การเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา

มัธยมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจะจัดการศึกษาให้กับนักเรียนที่จบในระดับประถมศึกษามาแล้ว สำหรับผู้เรียนในระดับชั้นมัศึกษานั้นมักจะมีอายุประมาณ 11 - 18 ปี สำหรับการจัดการศึกษาในระดับมัศึกษามีจุดประสงค์เพื่อที่จะเสริมสร้างความรู้และทักษะกระบวนการเฉพาะด้าน เพื่อที่จะนำไปใช้ในการศึกษาระดับสูงต่อไป สำหรับประเทศโดยส่วนใหญ่แล้วการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาถือได้ว่าเป็นการศึกษาภาคบังคับ สำหรับประเทศไทย นักเรียนจะต้องจบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จึงจะถือว่าจบการศึกษาภาคบังคับ อย่างไรก็ตามหลังจากจบระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว นักเรียนสามารถเลือกที่จะหยุดเรียนแล้วออกไปประกอบอาชีพ หรือ เรียนต่อก็ได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล ได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยตามค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความพึงพอใจของผลการเรียนและประสิทธิภาพสำหรับการสอน ดังนี้

แหล่งข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์และการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application โดยเก็บข้อมูลจากครูที่เคยใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) ในการเรียนการสอนนักเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร

2. ข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ และ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารของหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนค้นคว้าจากผลงานวิจัยจากห้องสมุดรวมทั้งเอกสารและบทความงานวิจัยอื่น

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล โดยแบ่งคำถามออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างเป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-end question) ที่มีคำตอบให้เลือก (check list) เพียงคำตอบเดียวจากหลายคำตอบจำนวน 4 ข้อ

โดยแต่ละข้อจะระบุระดับการวัดข้อมูลพร้อมทั้งรายละเอียดคือ เพศ อายุ วิชาที่สอน และระดับการศึกษาของครู

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียน เป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-end question) ที่มีคำตอบตามพฤติกรรมและผลการเรียนของนักเรียน โดยเป็นระดับมาตราส่วนประมาณค่าตามระดับ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของสื่อการเรียนการสอนโดยเป็นระดับมาตราส่วนประมาณค่าตามระดับความพึงพอใจ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนและประสิทธิภาพสำหรับการสอนของอาจารย์โดยกำหนดเกณฑ์ให้คะแนน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษา คือ ครูระดับมัธยมหรือผู้ที่มีประสบการณ์การใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เพื่อการเรียนการสอน ในพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จังหวัดกรุงเทพมหานคร แต่เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างที่แน่นอน จึงใช้การกำหนดขนาดตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ W.G. Cochran ในการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในกรณีที่ไม่ทราบจำนวนประชากร

ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ควรใช้ในการศึกษาค้างนี้คือ 385 ตัวอย่าง เพื่อป้องกันความผิดพลาดจึงเพิ่มกลุ่มตัวอย่างขึ้นจำนวน 15 ตัวอย่าง เป็นตัวอย่างทั้งหมด 400 ตัวอย่าง โดยมีความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ร้อยละ 5

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

จากขนาดกลุ่มตัวอย่างการศึกษาเรื่องการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล เท่ากับ 400 คน ได้เลือกวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบใช้ทฤษฎีไม่ทราบโอกาสความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ใช้มากกว่า 1 วิธี เรียงลำดับเป็นขั้นๆดังนี้

ขั้นตอนที่1 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือเจาะจงเฉพาะอาจารย์ที่มีประสบการณ์การใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอน ในพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 จำนวน 10-15 โรงเรียนจากจำนวนทั้งหมด 67 โรงเรียน เนื่องจากสามารถพบกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายได้เป็นจำนวนมาก

ขั้นตอนที่2 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามความสะดวก (Convenience sampling) คือเลือกบุคคลที่สามารถทำแบบสอบถามได้ตามโรงเรียนจำนวน 10-15โรงเรียน ที่ได้ทำการแจกแบบสอบถาม ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book)

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลไปวิเคราะห์หาค่าสถิติโดยใช้คอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาและทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) หรือการหาค่าสถิติ ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ วิชาที่สอน และระดับการศึกษา โดยคำนวณเป็นลักษณะเชิงคุณภาพ และคำนวณสถิติโดยใช้ความถี่ และ ร้อยละ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนโดยคำนวณเป็นลักษณะเชิงคุณภาพ และคำนวณสถิติโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของสื่อการเรียนการสอนโดยคำนวณเป็นลักษณะเชิงคุณภาพ และคำนวณสถิติโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนและประสิทธิภาพสำหรับการสอนของอาจารย์โดยคำนวณเป็นลักษณะเชิงคุณภาพ และคำนวณสถิติโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) หรือการหาค่าสถิติ ได้แก่

การทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 คือ สื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ใช้สถิติ Multiple regression (Least Significant Different (LSD))

การทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 คือ สื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา มีผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครู ใช้สถิติ Multiple Comparisons (Least Significant Different (LSD))

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและนำข้อมูลมาประมวลผล วิเคราะห์ค่าทางสถิติตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำแบบสอบถามและลงพื้นที่จริง โดยเก็บจากครูที่มีประสบการณ์การใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) ทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถเก็บรวบรวมแบบสอบถามได้ทั้งหมด 400 ชุดโดยแบ่งผลการวิเคราะห์เป็นส่วนต่างๆดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความเห็นด้วยของพฤติกรรมนักเรียน

พฤติกรรมของนักเรียน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
สื่อการเรียนการสอนมีส่วนช่วยดึงดูดนักเรียนให้ตั้งใจเรียนมากขึ้น	4.18	0.842	มากที่สุด
อัตราการโดดเรียนของนักเรียนลดน้อยลง	4.20	0.776	มากที่สุด
นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น	4.24	0.710	มากที่สุด
นักเรียนสามารถตอบคำถามในชั่วโมงเรียนได้มากขึ้น	4.32	0.706	มากที่สุด
การบ้านของนักเรียนมีความถูกต้องมากขึ้น	4.20	0.801	มากที่สุด
นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อการเรียนมากขึ้น	4.26	0.771	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า พฤติกรรมของนักเรียน ได้แก่ นักเรียนสามารถตอบคำถามในชั่วโมงเรียนได้มากขึ้น รองลงมานักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อการเรียนมากขึ้น และนักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น ให้ระดับความเห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของสื่อการเรียนการสอน

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความพึงพอใจของสื่อการเรียนการสอน

ความพึงพอใจของสื่อการเรียนการสอน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
เนื้อหาที่มีความง่ายต่อผู้เรียน	4.12	0.865	มากที่สุด
เนื้อหาที่มีความถูกต้องและมีคุณค่าทางวิชาการ	4.10	0.901	มากที่สุด
เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้	4.22	0.783	มากที่สุด
มีการใช้ภาษาสื่อความหมายได้ชัดเจน	4.38	0.719	มากที่สุด
ผู้สอนจัดทำเนื้อหาการสอนได้ง่าย	4.22	0.856	มากที่สุด

จากการตารางที่ 2 พบว่า ความพึงพอใจของสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ มีการใช้ภาษาสื่อความหมายได้ชัดเจน รองลงมาผู้สอนจัดทำเนื้อหาการสอนได้ง่าย และเนื้อหาที่มีความง่ายต่อผู้เรียน ให้ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

ข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนและประสิทธิภาพสำหรับการสอนของอาจารย์

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความพึงพอใจของผลการเรียนและประสิทธิภาพสำหรับการสอน

ผลการเรียนและประสิทธิภาพสำหรับการสอน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้น	4.10	.807	มากที่สุด
ประสิทธิภาพในการสอนดีขึ้น	4.84	.367	มากที่สุด

จากการตารางที่ 3 พบว่า ความพึงพอใจของผลการเรียนและประสิทธิภาพสำหรับการสอน ได้แก่ ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้น ประสิทธิภาพในการสอนดีขึ้น ให้ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

ผลการทดสอบสมมติฐาน

1 ผลการทดสอบสมมติฐาน พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

สมมติฐานที่ 1 พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโดยใช้สถิติ การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อเป็นการวิเคราะห์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม สามารถตั้งสมมติฐานแยกเป็นรายด้านได้ ดังนี้ สมมติฐานเพื่อการทดสอบ คือ

H_0 : พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา ไม่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

H_1 : พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

ตารางที่ 4 ผลการทดสอบสมมติฐานจากการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณของพฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อการเรียนนักเรียน

พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอน	b	Beta (β)	t	Sig.
ค่าคงที่	.806		2.674	.008
สื่อการเรียนการสอนมีส่วนช่วยดึงดูดนักเรียนให้ตั้งใจเรียนมากขึ้น	.141	.147	4.620	.000*
อัตราการโตเรียนของนักเรียนลดน้อยลง	-.139	-.134	-3.972	.000*
นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น	.124	.109	3.318	.001*
นักเรียนสามารถตอบคำถามในช่วงโม่งเรียนได้มากขึ้น	-.131	-.115	-3.445	.001*
การบ้านของนักเรียนมีความถูกต้องมากขึ้น	.553	.549	16.720	.000*
นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อการเรียนมากขึ้น	-.113	-.107	-3.283	.001*
เนื้อหาที่มีความง่ายต่อผู้เรียน	-.028	-.030	-.879	.380
เนื้อหาที่มีความถูกต้องและมีคุณค่าทางวิชาการ	.327	.365	10.130	.000*
เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้	-.352	-.341	-9.060	.000*
มีการใช้ภาษาสื่อความหมายได้ชัดเจน	.371	.330	9.078	.000*
ผู้สอนจัดทำเนื้อหาการสอนได้ง่าย	.029	.030	.766	.444
R = 0.817 R ² = 0.668 Adjusted R ² = 0.658 F = 0.472 Sig. = 0.000				

หมายเหตุ: * คือ มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

จากตารางที่ 4 พบว่า เมื่อพิจารณาค่า Sig.(P-Value) มีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 มีค่าเท่ากับ 0.000 0.000 0.001 0.001 0.000 0.001 0.000 0.000 และ 0.000 ตามลำดับ จึงปฏิเสธสมมติฐาน H0 แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยแต่ละอย่างมีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (b) เท่ากับ 0.141 -0.139 0.124 -0.131 0.553 -0.113 0.327 -0.352 และ 0.371ตามลำดับ และในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) เท่ากับ 0.147 -0.134 0.109 -0.115 0.549 -0.107 0.365 -0.341 และ 0.330 ตามลำดับ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.817 สามารถอธิบายได้ว่า พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมมีความสัมพันธ์กับ ผลการเรียนรู้ของนักเรียนในระดับสูง โดยพฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม สามารถร่วมกันพยากรณ์ผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโดยมีอิทธิพลในการพยากรณ์ร้อยละ 66.8 จากการศึกษาพฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม สามารถแสดงเป็นสมการได้ดังนี้

$$\begin{aligned} &\text{สมการพยากรณ์พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม ในรูปคะแนนดิบ} \\ \hat{Y} = &0.806 + 0.141*(X_1) + (-0.139*(X_2)) + 0.124*(X_3) + (-0.131*(X_4)) + 0.553*(X_5) + (-0.113*(X_6)) \\ &+ (-0.028*(X_7)) + 0.327*(X_8) + (-0.352*(X_9)) + 0.371*(X_{10}) + 0.029*(X_{11}) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} &\text{สมการพยากรณ์พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม ในรูปคะแนนมาตรฐาน} \\ Z = &0.147*(X_1) + (-0.134*(X_2)) + 0.109*(X_3) + (-0.115*(X_4)) + 0.549*(X_5) + (-0.107*(X_6)) \\ &+ (-0.030*(X_7)) + 0.365*(X_8) + (-0.341*(X_9)) + 0.330*(X_{10}) + 0.030*(X_{11}) \end{aligned}$$

จากสมการ สามารถพยากรณ์ผลกระทบที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ได้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และพฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมากที่สุด

คือ การบ้านของนักเรียนมีความถูกต้องมากขึ้น และน้อยที่สุด คือ เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากค่า (β) จะมีค่าเท่ากับ 0.549 และ -0.341 ตามลำดับ

2 ผลการทดสอบสมมติฐาน พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา มีผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา

สมมติฐานที่ 2 พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา มีผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาโดยใช้สถิติ การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เป็นการวิเคราะห์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามได้ ดังนี้

สมมติฐานเพื่อการทดสอบ คือ H_0 : พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา ไม่มีผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา H_1 : พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา มีผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา

ตารางที่ 5 ผลการทดสอบสมมติฐานจากการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณของพฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา

พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอน	b	Beta (β)	t	Sig.
ค่าคงที่	4.949		21.154	.000
สื่อการเรียนการสอนมีส่วนช่วยดึงดูดนักเรียนให้ตั้งใจเรียนมากขึ้น	.012	.027	.494	.621
อัตราการโดดเรียนของนักเรียนลดน้อยลง	-.006	-.013	-.224	.823
นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น	-.054	-.103	-1.841	.066
นักเรียนสามารถตอบคำถามในช่วงโมเรียนได้มากขึ้น	.025	.048	.852	.395
การบ้านของนักเรียนมีความถูกต้องมากขึ้น	.026	.057	1.020	.309
นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อการเรียนมากขึ้น	-.027	-.056	-1.009	.314
เนื้อหาที่มีความง่ายต่อผู้เรียน	-.009	-.020	-.349	.727
เนื้อหาที่มีความถูกต้องและมีคุณค่าทางวิชาการ	.050	.123	1.999	.046
เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้	-.008	-.017	-.257	.797
มีการใช้ภาษาสื่อความหมายได้ชัดเจน	-.043	-.085	-1.370	.171
ผู้สอนจัดทำเนื้อหาการสอนได้ง่าย	.010	.024	.351	.726
R = 0.179 R ² = 0.32 Adjust R ² = 0.005 F = 0.366 Sig. = 0.000				

หมายเหตุ: * คือ มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

จากตารางที่ 5 พบว่า เมื่อพิจารณาค่า Sig.(P-Value) มีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 มีค่าเท่ากับ 0.046 จึงปฏิเสธสมมติฐาน H_0 แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับชั้นมัธยมศึกษา มีผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยแต่ละอย่างมีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (b) เท่ากับ 0.050 และในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) เท่ากับ 0.123 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.179 สามารถอธิบายได้ว่า พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา มีความสัมพันธ์ประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาในระดับต่ำ

พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม สามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา โดยมีอิทธิพลในการพยากรณ์ร้อยละ 3.2 จากการศึกษาพฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม สามารถแสดงเป็นสมการได้ดังนี้

สมการพยากรณ์พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 4.949 + 0.012(X_1) + (-0.006(X_2)) + (-0.054(X_3)) + 0.025(X_4) + 0.026(X_5) + (-0.027(X_6)) + (-0.009(X_7)) + 0.050(X_8) + (-0.008(X_9)) + (-0.043(X_{10})) + 0.010(X_{11})$$

สมการพยากรณ์พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z = 0.027(X_1) + (-0.013(X_2)) + (-0.103(X_3)) + 0.048(X_4) + 0.057(X_5) + (-0.056(X_6)) + (-0.020(X_7)) + 0.123(X_8) + (-0.017(X_9)) + (-0.085(X_{10})) + 0.024(X_{11})$$

จากสมการ สามารถพยากรณ์ผลกระทบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา ได้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และพฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษามากที่สุด คือ เนื้อหามีความถูกต้องและมีคุณค่าทางวิชาการ และน้อยที่สุด คือ นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้นตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากค่า (β) จะมีค่าเท่ากับ 0.123 และ -0.103 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา เรื่องการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล ได้นำการศึกษามาวิเคราะห์ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาร่วมกันของทั้งคณะอาจารย์ และนักเรียน ผู้ที่จะนำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) ไปใช้สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่จะสามารถนำผลการศึกษานี้ไปพิจารณาเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนส่งเสริมการเรียนการสอน ให้นักเรียนหันมาสนใจการเรียนมากขึ้น มีความกระตือรือร้น ขวนขวายหาความรู้ จากเทคโนโลยีใหม่ๆ ซึ่งผลที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้เป็นสิ่งยืนยันในทางวิชาการว่า พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพในการเรียนมากยิ่งขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Somjaiwang (2015) เรื่อง ความรู้สู่อาเซียน สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างด้านเนื้อหาและการออกแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ 2) แผนการจัดการเรียนรู้อยู่ด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์บนแท็บเล็ต เรื่องความรู้สู่อาเซียน สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 3) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์บนแท็บเล็ต เรื่องความรู้สู่อาเซียน สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 4) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์บนแท็บเล็ต เรื่องความรู้สู่อาเซียน สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 5) แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์บนแท็บเล็ต เรื่องความรู้สู่อาเซียน สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2

ผลการวิจัยพบว่า หนังสืออิเล็กทรอนิกส์บนแท็บเล็ต เรื่องความรู้สู่อาเซียน สารการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 80.54 /80.60 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์บนแท็บเล็ต เรื่องความรู้สู่อาเซียน หลังเรียน ($\bar{X}=24.18$, S.D. = 2.82) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X}=15.96$, S.D. = 2.17) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์บนแท็บเล็ต เรื่อง ความรู้สู่อาเซียน สารการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 2.77$, S.D.=0.42)

ในส่วนของพฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในระดับที่สูงหรือดีมาก หรืออาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนสอดคล้องกับงานวิจัยของ Panichcharoenphol (2013) เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555 สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 17 ในจังหวัดตราด ซึ่งคัดเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยในการสุ่มได้โรงเรียนบ่อไร่วิทยาคม มีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 5 ห้องเรียน ซึ่งจัดนักเรียนเข้าชั้นเรียนแบบละความสามารถ แล้วใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจงเลือกห้องเรียนเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จำนวน 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 35 คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร แผนการจัดการเรียนรู้ โดยวิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์และแผนการจัดการเรียนรู้โดยวิธีปกติ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบวัดเจตคติต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าที (t-test Independent Sample) ผลการวิจัยพบว่า หนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีประสิทธิภาพ 82.06/80.11 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยวิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์สูงกว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05) นักเรียนมีเจตคติต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.06$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.75) อยู่ในระดับมาก

ในส่วนของพฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาในระดับต่ำ หรืออาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมและสื่อการเรียนการสอนของครูระดับมัธยม ไม่มีผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครูระดับมัธยมศึกษา สอดคล้องกับ Kongtaweesak (2014) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้ E-Book ประกอบการเรียน ซึ่งปัจจัยที่ศึกษามีทั้งหมด 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความคาดหวังในประสิทธิภาพ ด้านความคาดหวังในการใช้งาน และด้านอิทธิพลทางสังคม โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 404 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านความคาดหวังในการใช้งาน ปัจจัยด้านอิทธิพลทางสังคม และปัจจัยด้านความคาดหวังในประสิทธิภาพ ส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้ E-Book ประกอบการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเรียงตามลำดับความสำคัญจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด

สรุป

การศึกษาเรื่องการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เรื่องการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานสากล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้โปรแกรม Zappar Application สำหรับการเรียนการสอนของครูระดับมัธยมศึกษาที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมากน้อยเพียงใด และเพื่อพัฒนาสื่อการเรียนการสอนของระดับชั้นมัธยมศึกษาให้มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากครูที่เคยใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) ในการเรียนการสอนแก่นักเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 400 คน

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการรวบรวมข้อมูลและประมวลผล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) ซึ่งได้ใช้สถิติต่างๆมาช่วยในการวิเคราะห์ ดังนี้ สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ใช้ในการวิเคราะห์แบบสอบถามข้อมูลเชิงบรรยายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เป็นสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน วิเคราะห์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ t-test One-way ANOVA (F-test) การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression)

ผลการศึกษาข้อมูลด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 287 คน คิดเป็นร้อยละ 71.8 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชาย มีจำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 ตามลำดับ

ผลการศึกษาข้อมูลด้านอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี มีจำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 74 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 31-40 ปี มีจำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 30 กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 51 ปี ขึ้นไป มีจำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 22 และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 20-30 ปี มีจำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 16 ตามลำดับ

ผลการศึกษาข้อมูลด้านระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีจำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีจำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 24 และกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีและปริญญาเอก มีจำนวนประชากรเท่ากัน อยู่ที่ 72 คน คิดเป็นร้อยละ 18 ตามลำดับ

ผลการศึกษาข้อมูลด้านวิชาที่สอนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สอนวิชาคณิตศาสตร์ มีจำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 18 รองลงมา คือ กลุ่มตัวอย่างที่สอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีจำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 16 กลุ่มตัวอย่างที่สอนวิชาวิทยาศาสตร์ มีจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 14 กลุ่มตัวอย่างที่สอนวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา วิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี และวิชาภาษาต่างประเทศ มีจำนวนประชากรเท่ากันอยู่ที่ 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12 เท่ากัน และกลุ่มตัวอย่างที่สอนวิชาภาษาไทยและศิลปะ มีจำนวนประชากรเท่ากันอยู่ที่ 32 คน คิดเป็นร้อยละ 8 เท่ากันตามลำดับ

ผลการศึกษาข้อมูลด้านพฤติกรรมของนักเรียน ได้แก่ สื่อการเรียนการสอนมีส่วนช่วยดึงดูดนักเรียนให้ตั้งใจเรียนมากขึ้น อัตราการโดดเรียนของนักเรียนลดน้อยลง นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น

นักเรียนสามารถตอบคำถามในชั่วโมงเรียนได้มากขึ้น การบ้านของนักเรียนมีความถูกต้องมากขึ้น และนักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อการเรียนรู้มากขึ้น พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

ผลการศึกษาข้อมูลด้านความพึงพอใจของสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ เนื้อหาที่มีความง่ายต่อผู้เรียน เนื้อหาที่มีความถูกต้องและมีคุณค่าทางวิชาการ เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ มีการใช้ภาษาสื่อความหมายได้ชัดเจน และผู้สอนจัดทำเนื้อหาการสอนได้ง่ายสื่อการเรียนการสอนมีส่วนช่วยดึงดูดนักเรียนให้ตั้งใจเรียนมากขึ้น พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

ผลการศึกษาข้อมูลด้านความพึงพอใจของผลการเรียนและประสิทธิภาพสำหรับการสอน ได้แก่ ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้น ประสิทธิภาพในการสอนดีขึ้น ให้ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การศึกษาในครั้งนี้ได้ศึกษาจากครูระดับมัธยมศึกษาที่เคยใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) โดยใช้โปรแกรม Zappar Application ในการเรียนการสอนเท่านั้น ดังนั้น จึงควรศึกษาเพิ่มเติมสำหรับกลุ่มตัวอย่าง โดยอาจเป็น ครูระดับมัธยมศึกษา ครูระดับมหาวิทยาลัย หรือทำการศึกษากลุ่มนักเรียนเป็นต้น เพื่อได้ข้อมูลที่กว้างขวางมากขึ้น สามารถนำไปต่อยอดเพื่อพัฒนาการศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ ทำการศึกษาเฉพาะครูที่เคยใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) โดยใช้โปรแกรม Zappar Application ในการเรียนการสอนนักเรียน เขตกรุงเทพมหานคร เขต 1 เท่านั้น จึงทำให้ผลการศึกษามีครอบคลุมทั้งหมด และไม่มีหลากหลายทางกายภาพมากนัก ดังนั้น หากผู้ที่สนใจต้องการศึกษาเรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนของครู ควรขยายขอบเขตพื้นที่ไปยังกลุ่มตัวอย่างอื่นในจังหวัดต่างๆ ให้มากขึ้น เนื่องจากพื้นที่ในต่างจังหวัดยังมีครูที่ใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) โดยใช้โปรแกรม Zappar Application อีกเป็นจำนวนมากที่สามารถทำการศึกษาต่อไปได้

References

- Buncharoen, K. (2007). *A Comparison of undergraduate Students' Learning Achievement on "Writing" though Different Types of Electronic books*. (Master's Thesis). Graduate School: Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Charoenphol.O. (2013). *Development of electronic books on Information and Communication Technology for Mathayomsuksa 1 students' Secondary school under the Office of Educational Service Area 17 in Trat Province*. (Master's Thesis). Graduate School: Rambhai Barni Rajabhat University. Chonburi.

- Inthasami, P. (2012). *Development of electronic books (e-book) on the use of libraries for Mathayomsuksa 1 students*. (Master's thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Kongtaweesak, K. (2014). *A Study of Factors Affecting Intention to Use E-Book in Studying*. (Master's thesis). Bangkok University.
- Muangkaew, S. & Aphiratvoradej, K. (2018). *Development of electronic books, E-book, Neighbor language and culture course (Chinese language) for first year students*. Humanities and Social Sciences: Bansomdejchaopraya Rajabhat University. Bangkok.
- Noding Bin Ya Seng, M. et al. (2015). *Learning theory*. Retrieved July 15, 2019, from http://edunewbox.blogspot.com/p/blog-page_27.html.
- Panuphan, L. (2015). *Development of Electronic Book Lessons, Health and Physical Education Courses for Grade 1 students*.
- Rojprasert, S. (2009). *The creation of electronic books Advertising Photography Techniques: A Case Study of Dhurakij Pundit University Faculty of Communication Arts*. Dhurakij Pundit University. Bangkok.
- Samrongthong, P. (2011). *A Study of The Achievement and Attitude in Thai of Mathayomsuksa V Students Though the Electronic Book and The Teacher's Manual*. (Master's Thesis). Graduate School: Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Sinwanichkun, A. (2009). *The Result of Using the Electronic Book to Enhance English Reading Comprehension of the Undergraduate Students Majoring in Educational Technology, Faculty of Education*. (Master's Thesis). Graduate School: Silpakorn University. Bangkok.
- Somjaiwang, T. (2015). *Development of electronic books on tablets Knowledge to ASEAN, social studies learning subject Religion and culture for grade 2 students in the Educational technology program*. (Master's thesis) . Graduate School: Silpakorn University. Bangkok.
- Warukee, K. (2016). *The Development of Electronic books (E-Book) on Photoshop Program for Instructional Media Production for Primary Level Teachers*. (Master's Thesis). Burapa University. Chonburi.

กระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ ด้วยหลักพุทธสันติวิธี*

The Counseling Process of Astrologers in the Association of International Astrology by the Buddhist Peaceful Means

¹วรธิดา สงขาว และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส

¹Wantida Songkhao and Phramaha Hunsā Dhammahāso

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: wantida.wan2504@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทสภาพปัญหาและอุปสรรคในการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ 2) เพื่อนำเสนอกระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติด้วยหลักพุทธสันติวิธี ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการศึกษาและเก็บข้อมูลจากนักโหราศาสตร์ อาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรวิชาโหราศาสตร์ และผู้มาขอรับบริการคำปรึกษาจากนักโหราศาสตร์ในสมาคมนานาชาติ จำนวน 27 รูป/คน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การตีความ โดยนำความรู้จากทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการพิจารณา

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัญหาของผู้มารับบริการคำปรึกษาจากนักโหราศาสตร์ มีความคาดหวังสูงในการที่จะให้นักโหราศาสตร์ช่วยคลี่คลายปัญหาให้กับตน แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่แน่ใจในความรู้ความสามารถของผู้ให้คำปรึกษา การให้คำปรึกษาพยากรณ์ของนักโหราศาสตร์ที่ไม่มีคุณภาพ ขาดความแม่นยำขององค์ความรู้ทางวิชาการ ไม่สามารถเชื่อมความสัมพันธ์ตามหลักกัลยาณมิตร และยังขาดการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในกระบวนการให้คำปรึกษา 2) กระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติด้วยหลักพุทธสันติวิธี มีองค์ประกอบทั้งหมด 8 ขั้นตอน 22 วิธีการ ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ปฏิสันถารสร้างความคุ้นเคย มี 2 วิธีการ ขั้นตอนที่ 2 เปิดใจรับฟังปัญหา มี 2 วิธีการ ขั้นตอนที่ 3 พิจารณาด้วยอริยสัจ มี 2 วิธีการ ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนข้อมูล มี 4 วิธีการ ขั้นตอนที่ 5 แสวงหาทางออก มี 3 วิธีการ ขั้นตอนที่ 6 การเสริมธรรมเสริมปัญญา มี 4 วิธีการ ขั้นตอนที่ 7 แนะนำแนวทางเลือก มี 2 วิธีการ ขั้นตอนที่ 8 รับฟังการตัดสินใจ มี 3 วิธีการ

คำสำคัญ: กระบวนการการให้คำปรึกษา; นักโหราศาสตร์; หลักพุทธสันติวิธี

* Received March 15, 2020; Revised May 21, 2020; Accepted August 24, 2020

Abstract

This research article has a purpose 1) to study the context, problems and obstacles in the consultation of astrologers in the International Astrology Association. 2) To present the counseling process of astrologers in the International Astrology Association using Buddhist principles of peaceful means. Use the qualitative research model in the field by studying documents. and in-depth interviews from key informants and those involved.

The result of the research shows that the problems of counseling service from astrologers. There is high expectation for the astrologers to help solve their problems. But at the same time not sure about the knowledge and ability of the consultant. Forecasting counseling of poor quality astrologers Lack of precision of academic knowledge. Unable to connect the relationship In principle Kanlayan Mitra. and still lacking the application of the Four Noble Truths in the counseling process, The Consultation Process of Astrologers in the International Astrology Association Using Buddhist Peace Method there is a sequence of steps to solve problems according to the Four Noble Truths. Which is a doctrine that covers all the principles in Buddhism Both theory and practice. It is the way of wisdom that proceeds to solve problems. According to the reasoning system. It's a problem solving process. And manage one's own life with human wisdom And it is a reality that is relevant to all people's lives. New knowledge from research is called the "Aesthetics Forecasting" process. There are 8 components in the process, which are 1. Greet to create familiarity 2. Open your heart to listen to problems 3. Consider with the Four Noble Truths 4. Exchange of information 5. Seek solutions 6. The promotion of dharma 7. Guidance for alternatives 8. Listen to decisions

Keywords: Consulting Process; Astrologers; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

โหราศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ผูกพันกับชีวิตมนุษย์มาแต่ก่อนพุทธกาล โดยมีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้เชื่อในผลของการกระทำ (กรรมลิขิต) เชื่อความเพียรพยายามของตนเอง จะดีหรือชั่วอยู่ที่ผลของการกระทำ (Thabthiwmai, 1981) ซึ่งก็ยังมีคนส่วนหนึ่งที่เชื่อในโหราศาสตร์ แต่ไม่เข้าใจในหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา อันเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในใจ ที่ทำให้เกิดความวิตกกังวล สุขภาพจิตเสีย ขาดที่พึ่งทางใจทำให้มีผลกับพฤติกรรมที่แสดงออกต่อสังคมในการอยู่ร่วมกัน ก่อให้เกิดปัญหา ในการดำเนินชีวิตและจะทำให้เกิดปัญหาในการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นักโหราศาสตร์ ไม่สามารถหาทางออกในการแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง เพราะเหตุการณ์บางอย่างได้เกิดขึ้นแล้ว แต่สิ่งที่ดีที่สุดในขณะนั้นก็คือกำลังใจ บางครั้งดวงชะตากลับมีบทบาท น้อยกว่าคำพูดที่พร่ำพรู

ออกมาจากความรู้สึก จากความทุกข์และจากปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ แต่หน้าที่ที่เป็นลักษณะสำคัญของนักโหราศาสตร์ คือการฟังให้เข้าใจ เพื่อให้คำปรึกษา ปลอดภัย ให้คำแนะนำ ให้คำสอน ตามแต่จะเห็นสมควรจากการแนะนำการใช้ชีวิตให้เหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหาชีวิตที่ประสบอยู่ ทำให้เกิดความเข้าใจตนเอง และผู้อื่นมากยิ่งขึ้น (Ruchiwanitkun, 1981) เป็นแนวทางการสร้างการยอมรับซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความรัก ความสุข และช่วยฟื้นฟูพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น และยังช่วยให้ผู้มาขอคำปรึกษา สามารถปรับตัวให้เข้ากับกฎของธรรมชาติและกฎแห่งกรรมได้ (Hiransri, 2011) ในขณะที่ Chantarasakun (1992) นักวิชาการให้คำปรึกษามีแนวปฏิบัติต่อเรื่องดังกล่าวว่าเป็นกระบวนการให้ความช่วยเหลือผู้ที่มารับคำปรึกษา ภายใต้สัมพันธภาพที่ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาได้เข้าใจตนเอง สภาพแวดล้อม และปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ได้ดียิ่งขึ้น โดยผู้ให้คำปรึกษาจะใช้เทคนิคและวิธีการทางจิตวิทยาช่วยให้ผู้รับการปรึกษาได้สำรวจความรู้สึก ค่านิยม ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเอง เพื่อนำไปสู่ทักษะในการแก้ปัญหาและตัดสินใจเลือกวิธีการในการแก้ปัญหา และเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางพุทธวิธีการให้คำปรึกษา ซึ่งเป็นวิธีการ หรือกระบวนการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ ในการช่วยเหลือเวไนยสัตว์ให้เข้าถึงหนทางพ้นทุกข์ด้วยตนเอง โดยมีพระพุทธองค์เป็นกัลยาณมิตรช่วยชี้หนทางให้ โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ พระองค์ทรงช่วยชี้แจงถึงปัญหาให้กระจ่างชัดเจน โนมน้าวจิตใจให้เขาปฏิบัติตาม ให้มีความมุ่งมั่นต่อการแก้ไข ปัญหา และให้เกิดความสุขใจ มองเห็นหนทางแก้ไขปัญหา คือความทุกข์นั้นได้ด้วยตนเอง (Kosol niwatwong, 1998)

สมาคมโหราศาสตร์นานาชาติในปัจจุบัน เป็นสถาบันที่ผลิตนักโหราศาสตร์ออกไปทำงานในด้านการให้คำปรึกษาและการพยากรณ์อย่างมากมาย แต่ยังไม่สามารถผลิตนักโหราศาสตร์ให้มีความรู้และความสามารถในการให้คำปรึกษาที่มีประสิทธิภาพมากพอ ในด้านการพยากรณ์ก็ยังไม่พร้อมด้วยคุณธรรมและจรรยาบรรณ และพร้อมด้วยความรู้ในหลักธรรม ของพุทธศาสนา ดังเสียงสะท้อนของ ดร.ภิญโญ พงศ์เจริญ นายกสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติว่า ปัญหาที่พบของนักโหราศาสตร์ ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติคือ นอกจากปัญหาทางด้านวิชาการแล้ว ยังมีปัญหา เรื่องคุณธรรม จริยธรรม และองค์ความรู้ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข สอดคล้องกับทฤษฎีของอาจารย์พายัพ วชิโร ซึ่งเป็นอาจารย์ที่สอนในหลักสูตรวิชาโหราศาสตร์ ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ ที่มองว่าบุคคลที่เข้ามาเรียนที่นี่ บางคนรีบร้อนที่จะเรียน เพื่อจะรีบไปประกอบวิชาชีพ จุดอ่อนประการสำคัญคือขาดองค์ความรู้ทางวิชาการที่แม่นยำ ทั้งยังไม่พร้อมในด้านคุณธรรมและจรรยาบรรณ และขาดองค์ความรู้ในการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในการให้คำปรึกษาอีกด้วย ดร.กฤตกาวัลย์ หิรัญสี, นักโหราศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในวงการโหราศาสตร์ ให้ความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า นักโหราศาสตร์ในปัจจุบันจะต้องเพิ่มเติมองค์ความรู้ในทางวิชาการ และด้านคุณธรรมจริยธรรม ทั้งยังต้องเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการให้คำปรึกษา และการเยียวยาจิตใจผู้ที่ได้รับความทุกข์ที่มาขอรับบริการจากนักโหราศาสตร์ ซึ่งต้องเพิ่มองค์ความรู้ในด้านหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา พัฒนาทักษะการใช้วาจาสุภาพิตให้เกิดไหวพริบ และมีทัศนคติที่ดีในการมองโลก และการช่วยเหลือผู้คน (Hiransri, 2011)

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าวในเบื้องต้น และจากการสืบค้นข้อมูลเบื้องต้นพบว่า สมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ มีวัตถุประสงค์และหลักการ เพื่อ "เผยแพร่วิชาโหราศาสตร์และหรือศาสตร์อื่นที่ละม้ายคล้ายกันให้กับประชาชน ผู้สนใจทั่วไป โดยยึดหลักสามัคคีธรรมเป็นมูลฐาน" ทำให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษา บริบทสภาพปัญหาและอุปสรรคในการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ มาเป็นกรอบในการวิจัย เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อจะนำไปสู่การนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างประสิทธิภาพการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ด้วยหลักพุทธสันติวิธีที่มีกระบวนการชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ เราให้กล้า ปลุกให้เร้าแรง เพื่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ และเป็นแนวทางเพื่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ภายใต้บทบาทของนักโหราศาสตร์สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทสภาพปัญหาและอุปสรรคในการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ
2. เพื่อนำเสนอกระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติด้วยหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **รูปแบบการวิจัย** การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนาม โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group discussion) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอกระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติด้วยหลักพุทธสันติวิธี

2. **กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** (Key Informants) แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 5 กลุ่ม โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) กลุ่มบุคลากรในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ จำนวน 11 คน กลุ่มนักโหราศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในวงการโหราศาสตร์ จำนวน 3 คน กลุ่มนักวิชาการผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป/คน พระสงฆ์ผู้มีความรู้ด้านโหราศาสตร์และการพยากรณ์ จำนวน 3 รูป และกลุ่มผู้มารับบริการคำปรึกษาพยากรณ์ จำนวน 5 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ จำนวนทั้งสิ้น จำนวน 27 รูป/คน การเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นการเลือกแบบเจาะจงคนที่มีทักษะและเกี่ยวข้องกับสมาคมโดยตรง

3. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย** งานวิจัยนี้เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ที่ผ่านการตรวจเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านด้วยกระบวนการหาค่าน้ำหนักความน่าเชื่อถือ Index of Objective Congruence (IOC) ร้อยละ 60 ขึ้นไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการใช้การจดบันทึก การบันทึกเสียง และการถ่ายภาพ และ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ

5. สรุปและวิเคราะห์ผล โดยใช้วิธีวิเคราะห์แบบอุปนัยโดยการตีความ ด้วยหลัก Content Analysis ทำการบูรณาการชุดแนวคิด วิธีปฏิบัติจากประสบการณ์ข้อมูลข้อเสนอแนะ และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 1. เพื่อศึกษาบริบทสภาพปัญหาและอุปสรรคในการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 กลุ่ม พบว่าสภาพปัญหาและอุปสรรคในการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) สภาพปัญหาของผู้มารับการให้คำปรึกษาจากนักโหราศาสตร์ 1) สภาพปัญหาการให้คำปรึกษาของตัวนักโหราศาสตร์ 3) สภาพปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ ซึ่งสภาพปัญหาของผู้มารับการให้คำปรึกษาจากนักโหราศาสตร์ พบว่า เป็นเรื่องความคาดหวังสูงในการที่จะให้นักโหราศาสตร์ช่วยคลี่คลายปัญหาให้กับตน (Phosri, 2019) ผู้มารับบริการรับคำปรึกษาจากนักโหราศาสตร์ไม่สามารถที่จะเริ่มต้นพูดถึงปัญหาของตนเองได้ ลำดับเหตุการณ์ไม่ถูก สาเหตุมาจาก ยังไม่คุ้นชินหรือไว้วางใจผู้ให้คำปรึกษาหรือนักโหราศาสตร์มากดีพอ ผู้รับคำปรึกษาไม่รู้ว่าปัญหาที่แท้จริงของตนเองคืออะไร เพราะบางคนต้องเผชิญกับปัญหาหลายอย่างในเวลาเดียวกันจนเกิดความสับสนไม่สามารถแยกแยะได้ ผู้มารับคำปรึกษาไม่แน่ใจในความรู้ความสามารถของผู้ให้คำปรึกษา และไม่แน่ใจในทัศนคติของผู้ให้คำปรึกษา ทั้งยังไม่มั่นใจในความปลอดภัยของข้อมูลส่วนตัวว่าผู้ให้คำปรึกษาที่เป็นนักโหราศาสตร์จะรักษาเรื่องราวของเขาไว้เป็นความลับได้หรือไม่ (Ngamsrirojanakun, 2019) ในส่วนสภาพปัญหาการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ นั้นพบว่า เป็นปัญหาด้านองค์ความรู้ทางวิชาการ เนื้อหาหลักสูตรทางโหราศาสตร์ยังไม่ทันสมัย และเป็นที่ยอมรับกับสาธารณชน ปัญหาที่นักโหราศาสตร์ที่ขาดคุณธรรม จริยธรรม มักจะสร้างความเชื่อที่ไม่ถูกต้องให้กับผู้มารับคำปรึกษาพยากรณ์ ปัญหาที่นักโหราศาสตร์มาเรียนรู้วิชาการอย่างรีบร้อน เพื่อที่จะไปประกอบวิชาชีพ ส่งผลให้การให้คำปรึกษาพยากรณ์ไม่มีคุณภาพ ขาดความแม่นยำขององค์ความรู้ทางวิชาการ (Vachiro, 2019) สภาพปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการการให้คำปรึกษา พบว่านักโหราศาสตร์ไม่สามารถเชื่อมความสัมพันธ์ตามหลักกัลยาณมิตรได้ ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญในกระบวนการให้คำปรึกษา เพราะนักโหราศาสตร์ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มารับบริการคำปรึกษา โดยต้องสร้างให้เขาเกิดความไว้วางใจ ในตัวผู้ที่จะให้คำปรึกษา มีท่าทีที่เป็นมิตรและพร้อมที่จะรับฟังเรื่องราวความทุกข์ของบุคคลเหล่านั้นได้ และนักโหราศาสตร์ยังไม่สามารถสืบหาสาเหตุแห่งความทุกข์ของผู้มารับคำปรึกษาได้ (Sritulula, 2019) เพราะเมื่อไม่สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีตามหลักกัลยาณมิตรได้ จึงส่งผลให้การสืบหาสาเหตุของทุกข์หรือปัญหาของบุคคลผู้นั้นไม่ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ ยังพบปัญหาเรื่องการไม่สามารถประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 มาใช้ใน

กระบวนการให้คำปรึกษา อันเป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพุทธศาสนา และเป็นหลักธรรมที่เป็นแก่นสำคัญของพุทธวิธีการให้การปรึกษา เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่มุ่งผลในทางปฏิบัติ สามารถใช้แก้ไขปัญหาในชีวิต มีความลึกซึ้งและมีหลักธรรมอื่น ๆ ซ้อนซ้อนและผสมผสานรวมกันอยู่ในหลักธรรมนี้

วัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 2 เพื่อนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างประสิทธิภาพการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติด้วยหลักพุทธสันติวิธี

จากการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ ด้วยหลักพุทธสันติวิธี มีลำดับขั้นตอนเป็นไปตามการแก้ไขปัญหาตามอริยสัจ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เป็นวิถีแห่งปัญญาที่ดำเนินการแก้ไขปัญหา ตามระบบแห่งเหตุผล เป็นกระบวนการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนเองด้วยปัญญาของมนุษย์เอง และเป็นความเป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ พบองค์ความรู้ใหม่ที่เรียกว่า กระบวนการ “สุนทรียพยากรณ์” หรือ “AG Model” AG : Appreciative Guide Model. มีองค์ประกอบทั้งหมด 8 ขั้นตอน 22 วิธีการอันได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ปฏิสนธิ์สร้างความคุ้นเคย มี 2 วิธีการ คือ 1. การเชื่อมสมานไมตรี เป็นการเชื่อมโยงของผู้ให้การศึกษาเข้ากับความจริงในใจของผู้รับบริการ เป็นภาวะจิตใจแจ่มใสที่เปิดกว้างด้วยความรู้ ความเข้าใจอันถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) จนเกิดคุณลักษณะของสัมพันธภาพกัลยาณมิตรอันอ่อนโยนเชื่อมสมานระหว่างผู้ให้การศึกษากับผู้รับบริการขึ้น 2. ด้วยท่าทีดุจญาติ สื่อสารพูดคุยและแสดงออก ต่อผู้มารับบริการด้วยท่าทีเสมือนว่าบุคคลนั้นเป็นคนในครอบครัว ดูแลผู้มารับบริการคำปรึกษาให้เสมือนดูแลญาติมิตรคนหนึ่ง เป็นขั้นตอนการสร้างสัมพันธภาพ กับผู้รับการศึกษาโดยอาศัยหลักกัลยาณมิตร หลักพรหมวิหารธรรม เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ สมานให้เกิดไมตรี เพื่อจะทำให้ผู้มารับบริการรู้สึกเป็นกันเอง ใช้ถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ด้วยท่าทีที่เป็นมิตร ด้วยความรักความเมตตากรุณา ใส่ใจและคำนึงถึงประโยชน์สุขของผู้รับคำปรึกษา เข้าถึงจิตใจและสร้างความสนิทสนมเป็นกันเอง

ขั้นตอนที่ 2 เปิดใจ รับฟังปัญหา มี 2 วิธีการ คือ 1. การรับฟัง เป็นการฟังอย่างลึกซึ้งด้วยหัวใจที่เปิดกว้าง ปราศจากอคติ รับรู้ความรู้สึกทุกข์หรือปัญหาของผู้มารับบริการและรู้เท่าทันปฏิกิริยาภายในใจของเรา และต้องฟังด้วยจิตว่าง คือไม่พยายามที่จะตัดสิน ไม่พยายามประเมินค่าสิ่งที่ฟัง หากแต่ฟังอย่างลึกซึ้งด้วยโสตประสาทและจากความต้องการในหัวใจจริง ๆ ด้วยเมตตาเป็นที่ตั้งด้วยสติเป็นสำคัญ 2. การสอบถามสนทนา เป็นการสอบถาม สนทนา สอบค้น (สวณะและปริจจณา) ด้วยหัวใจแห่งความกรุณา มีปรโตโฆสะแห่งปัญญา และสัมมาทิฐิคอยกำกับในการไต่สวนซักถาม สอบค้น เพื่อให้รู้เหตุที่มาแห่งทุกข์ และ น้อมนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ด้วยใจแห่งความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ปราบณาที่อยากจะให้เขาเหล่านั้นพ้นทุกข์ และน้อมนำหลักวาจาสุภาสิตมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสอบถาม ขั้นตอนการเปิดใจ รับฟังปัญหา เป็นวิธีการที่จะทำให้ผู้รับบริการได้ตรวจสอบระหว่างประเด็นในใจกับความเป็นจริงของชีวิต ว่ามีความสอดคล้องกลมกลืนกันหรือไม่ด้วยการเอื้ออำนวยให้เกิดการเปิดเผยตนเอง รวมทั้งการเอื้อปฏิสัมพันธ์จะเป็นการขยายมุมมองของผู้รับบริการให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งทักษะที่เคยคับแคบหรือเคยรับรู้เพียงมุมเดียวจากใจที่ยึดมั่นถือ

มัน ก็จะถูกขยายให้กว้างขึ้น ชัดเจนขึ้น ผู้รับบริการก็จะได้ตระหนักว่าตนเองนั้นมีความเห็น มีทัศนคติก่อให้เกิดความทุกข์อย่างไรบ้าง (Phrakruphawana Wiranusitwit, 2017)

ขั้นตอนที่ 3 พิจารณาด้วยอริยสัจ มี 2 วิธีการ คือ 1.การวิเคราะห์เรื่องราว เป็นวิธีการจัดการกับข้อมูลที่ได้มาจากกระบวนการสื่อสารอย่างลึกซึ้ง ทั้งการพูดและการฟังผู้มารับบริการคำปรึกษา ใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ตามลำดับขั้นตอนที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา คือ ทุกข์ (ปัญหา) สมุทัย (สาเหตุของปัญหา) นิโรธ (ความดับทุกข์) มรรค (วิถีปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์) 2. การย่นความ จับประเด็น เป็นการทวนซ้ำ ในสาระสำคัญที่ผู้รับคำปรึกษาได้พูดไปแล้วพร้อมนำไปสู่การจับประเด็น ซึ่งเป็นการสรุปความรวบรวบใจความสำคัญทั้งหมดของความคิด อารมณ์ความรู้สึก ของผู้รับคำปรึกษาที่เกิดขึ้นในระหว่างให้คำปรึกษาหรือในแต่ละครั้ง โดยใช้คำพูดสั้น ๆ ให้ได้ใจความสำคัญทั้งหมด ขั้นตอนการพิจารณาด้วยอริยสัจ เป็นกระบวนการที่นักโหราศาสตร์ที่ให้คำปรึกษาต้องร่วมกับผู้มารับการปรึกษาสำรวจว่า ทุกข์หรือปัญหาที่กำหนดนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร สาเหตุของปัญหาอาจเกิดจาก มูลเหตุหลายอย่างก็ได้ทั้งนี้ต้องแยกให้ชัดเจน ว่าอะไรคือเหตุปฐมระหว่างความเชื่อ ความปรารถนา ความคาดหวัง ยึดมั่นถือมั่น ระหว่างความน่าเป็นจริงที่ปรากฏ และความเป็นจริงตามหลักธรรมซึ่งประกอบด้วยองค์ ธรรมปฏิบัติสมบูรณ์ กฎของไตรลักษณ์ ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้รับบริการปรึกษาได้รับความทุกข์จนหลุดไปอยู่กับความจริงที่เกิดขึ้นไม่ได้ (PhraDhampitaka P.A.Payutto, 2008)

ขั้นตอนที่ 4 แลกเปลี่ยนข้อมูล มี 4 วิธีการ คือ 1.การยกประเด็น เป็นการจูงใจผู้มาขอรับการปรึกษาให้ตื่นตัวและเกิดความสนใจที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูล โดยการตั้งหรือพูดถึงหัวเรื่องที่นำเสนอใจขึ้นมา บางครั้งก็จะพูดถึงเรื่องทั่ว ๆ ไปใกล้ๆ ตัวที่ผู้ฟังมีความรู้และคุ้นเคยอยู่แล้ว มาอธิบายหรือเล่าให้ฟังแล้วโยงสัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 2. การชื่นชม โดยการทำให้ผู้มารับบริการเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ได้แสดงความสามารถเป็นที่ยอมรับของคนอื่น ความภาคภูมิใจในตนเองนี้ถือว่าเป็นแรงจูงใจภายในที่จะมีส่วนให้การแก้ปัญหาประสบผลสำเร็จ 3. การถามปริศนาธรรม เป็นวิธีการประยุกต์การถามปริศนาธรรม ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ในการจูงใจผู้มารับบริการ เพราะว่าโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้ว มีความอยากรู้อยากเห็น ต้องการหาคำตอบจากสิ่งต่าง ๆ 4.การเห็นอกเห็นใจ เป็นการแสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจผู้มารับบริการคำปรึกษา ราวกับเข้าไปนั่งในใจเขา เข้าใจในสถานการณ์ที่เขาผู้นั้นกำลังพบเจอ ขั้นตอนการแลกเปลี่ยนข้อมูลเป็นกระบวนการของการบอกเล่าประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาของนักโหราศาสตร์ที่ให้คำปรึกษา และผู้มารับบริการ เพื่อจะทำให้เห็นว่าปัญหาของผู้มารับบริการคำปรึกษานั้น มีบทเรียนในการจัดการปัญหานั้น จากที่อื่นอย่างไรบ้าง กระบวนการจึงต้องใช้ทั้งการยกประเด็นให้ตื่นตัว การชื่นชมในขณะที่เขาอยู่กับปัญหานั้นได้ รวมทั้งการแสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจ เมื่อเห็นเขาอยู่ในภาวะของความกังวลกับปัญหาหรือความทุกข์นั้น และการใช้ลีลาการชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ เราให้กล้า ปลุกให้เร้าแรง เพื่อถามปริศนาธรรม เพื่อให้เขาได้ใคร่ครวญต่อการแก้ไขปัญหา นั้น อย่างมีสัมมาทิฐิ (PhraDhampitaka P.A.Payutto, 2008)

ขั้นตอนที่ 5 แสวงหาทางออก มี 3 วิธีการ คือ 1. การควบคุมอารมณ์ โดยการใช้สติ หรือ อปัมาทธรรม คอยควบคุมตัวเองให้มีสติอยู่ตลอดเวลา ว่ากำลังจะคิด จะพูดหรือจะทำอย่างไรในท่ามกลางสถานการณ์ที่ผู้รับบริการกำลังบอกเล่าความทุกข์อย่างสับสน 2. การชี้คุณ เป็นการแสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ผู้มารับบริการคำปรึกษากำลังประสบอยู่นั้น ถึงแม้จะเป็นความทุกข์อันใหญ่หลวง แต่ให้มองในทางกลับกัน มันก็ให้คุณค่ากับ

เรา ที่ได้มีบทเรียนในการแสวงหาทางออก 3. การชี้โทษ เป็นการชี้ผลที่ตามมาในทางลบ เป็นการบอกถึงผลที่ไม่ดีหรือโทษที่อาจจะตามมาจากการแสวงหาทางออกในการปฏิบัติที่ไม่ถูกวิธี เช่น เมื่อผู้มารับบริการมีทัศนคติในด้านลบกับปัญหาที่กำลังประสบพบเจอ ขั้นตอนแสวงหาทางออก เป็นกระบวนการแนะนำให้ผู้มาขอรับการปรึกษาได้พิจารณาอรรถประโยชน์ระหว่างความเป็นจริงของชีวิต กับความคาดหวังที่ผู้รับบริการยึดมั่น และนำไปให้ผู้รับบริการได้เข้าใจเห็นจริง (Realize) ในปมประเด็นปัญหานั้น ๆ การที่ผู้มาขอรับการปรึกษา เกิดความเข้าใจความทุกข์ในเรื้องนั้น ๆ ขณะนั้นของตน ทำให้เขาคลายความคาดหวัง นำไปสู่ภาวะจิตใจที่โล่ง โปร่ง สงบ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองในที่สุด สามารถแสวงหาแนวทางสันติต่อกิเลส ต่อความทุกข์นั้นได้โดยอาศัยธรรมโอสธ (Hiransri, 2019)

ขั้นตอนที่ 6 การเสริมธรรมเสริมปัญญา มี 4 วิธีการ คือ 1. การแสดงออกถึงความหวัง เป็นการสนับสนุนด้วยการแสดงออกให้เห็นถึงความหวังของการเปลี่ยนแปลงชีวิตที่กำลังจะเกิดขึ้น จากการที่ผู้รับบริการจะได้น้อมนำหลักปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา ไปใช้ในการแก้ไขปัญหา หรือทุกข์ของตนได้ในที่สุด 2.การให้กำลังใจ เป็นการแสดงความสนใจ เข้าใจในสิ่งที่ผู้รับบริการคำปรึกษาพูดและสนับสนุนให้เขาพูดต่อไป โดยใช้คำพูดหรือท่าทางที่กระตุ้นให้ผู้รับคำปรึกษากระตือรือร้น และมั่นใจในตนเอง รวมทั้งตระหนักในความสามารถและคุณค่าในตัวเอง 3. การกระตุ้นแรงจูงใจ เป็นการจูงใจด้วยคำพูดประโยคสั้นๆ แต่กินใจลึกซึ้ง มีเหตุผลเพื่อกระตุ้นเขาให้เกิดการตื่นตัว เกิดความสนใจ ฉงนในคำพูด ได้คิด หรือเกิดความสงสัยต้องการคำอธิบายเพิ่มเติม 4.การยกนิทานและอุทาหรณ์ประกอบ โดยใช้นิทานประกอบการบรรยายหลักธรรม คือ อุปมาอุปไมยขนาดยาว มีเหตุการณ์ที่ละเอียดมีที่มาที่ไป ใช้การเล่านิทานมาจูงใจให้ผู้มาขอรับการปรึกษามีความสนใจ แล้วสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นหลักธรรมเข้าไป ซึ่งวิธีนี้ทำให้ผู้มาขอรับการปรึกษามีความสุขกับการแสวงหาทางออกของปัญหาได้อีกด้วย ขั้นตอนการเสริมธรรมเสริมปัญญา จึงเป็นวิธีการทำให้ผู้รับบริการมีความเข้าใจโลก ชีวิต และธรรมชาติอย่างกว้างขวางขึ้น จริงแท้มากขึ้น อันเกิดจากการที่ผู้ให้การศึกษาได้หยิบยกหลักธรรมหรือประเด็นในชีวิตผู้รับบริการที่ดีงาม ที่น่าชื่นใจมาทำให้มีคุณค่า ช่วยเปิดมุมมองแก่ชีวิตของผู้รับบริการให้มารับรู้ในส่วนที่ดีงาม มากกว่าจะไปยึดมั่นกับส่วนที่บกพร่อง อันจะทำให้ผู้รับบริการมีกำลังใจและความมั่นใจในการดำเนินชีวิตอย่างมีความหมายมากขึ้น สามารถใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นกับชีวิตได้อย่างถูกต้องเป็นจริง (Phrakruphawana Wiranusitwit, 2017)

ขั้นตอนที่ 7 แนะนำแนวทางเลือก มี 2 วิธีการ คือ 1. การนำเสนอทางเลือก เป็นวิธีการให้ได้มาซึ่งทางออก หรือ ทางเลือกในการจัดการปัญหา ผู้ให้การศึกษา สามารถที่จะนำเสนอแนวทางที่เป็นประโยชน์ พิจารณาร่วมกับผู้มาขอรับการปรึกษาในการหาแนวทาง ซึ่งหลักการที่นำมาประยุกต์ใช้ คือ “เกณฑ์ตัดสินคุณค่าของพุทธจริยศาสตร์” ซึ่งเป็นหลักในการพิจารณาว่า แนวทางหรือทางออกของปัญหานั้น เป็นการกระทำที่ถูกต้อง หรือไม่ถูกต้องอย่างไร 2. ชี้ประโยชน์ เป็นการชี้ผลที่ตามมาในทางบวก เป็นการชี้ให้ผู้รับบริการคำปรึกษาเห็น ข้อดีและประโยชน์ที่จะได้รับ เป็นการสนับสนุนให้ผู้รับคำปรึกษาล้ำตัดสินใจที่จะเลือก หรือปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ ขั้นตอนการแนะนำแนวทางเลือก จะนำไปสู่กระบวนการปฏิบัติตามแนวทางของ มรรค ที่แบ่งการปฏิบัติ ออกเป็น 2 ระดับคือ 1. ระดับแรกของการปฏิบัติตามแนวทางมรรค 8 เริ่มที่ สัมมาสินันคือผู้รับการศึกษาต้องมีสติสัมปชัญญะกับพฤติกรรมของตน ถัดมา คือ สัมมาทิฐิผู้รับการ

ปรึกษา พิจารณาปัญหาของตนตามหลักไตรลักษณ์ เพื่อให้เกิดการยอมรับความทุกข์ที่เกิดขึ้น เพื่อเรียกคืนกำลังใจให้กลับคืนมาก่อน ขั้นต่อมาผู้ให้การศึกษา ต้องชี้แนะผู้รับการปรึกษาให้มีมรรคข้อสัมมาสังกัปปะ คือ ไม่คิดพยาบาท ไม่ชิงชังและไม่หมกมุ่นอยู่กับสิ่งที่ต้องการของตนมากเกินไป 2. ระดับที่สอง เป็นการลงมือปฏิบัติตามแนวทางคิดไว้ เพื่อแก้ไขปัญหายภายในและภายนอกให้ได้มากที่สุด แต่ทั้งนี้ต้องให้ผู้มารับการปรึกษาพิจารณา เลือกวิธีต่าง ๆ ซึ่งเหมาะสมกับตัวเองในการนำไปปฏิบัติแล้วได้ผลอย่างไร ก็นำกลับไปพูดคุยปรึกษาเพื่อที่จะได้ช่วยกันตรวจสอบ และประเมินผลวิธีต่าง ๆ ที่ได้วางไว้นั้นว่า ปฏิบัติแล้วได้ผลเป็นไปตามที่ต้องการหรือตามเป้าหมายหรือไม่ (PhraDhampitaka P.A.Payutto, 2008)

ขั้นตอนที่ 8 รับฟังการตัดสินใจ มี 3 วิธีการ คือ 1. การพยากรณ์ความหมายใหม่ เป็นขั้นตอนการประยุกต์ใช้ ภาษาและศัพท์ที่ใกล้เคียงกับกลุ่มของผู้มารับบริการ แล้วค่อยๆ อธิบายหรือดึงเข้าสู่ธรรมของพระพุทธศาสนา ด้วยการจงใจโดยอาศัยแนวคิดทางจริยธรรม ใช้ภาษาในความหมายใหม่อธิบายหลักธรรมให้เขาเข้าใจและยอมรับหลักการของพระพุทธศาสนา 2. การใช้อุปกรณสื่อสารที่เข้าใจง่าย เป็นการสื่อสารที่ใช้อุปกรณ์ประกอบเป็นวิธีจูงใจ เพื่อให้ผู้รับบริการเข้าใจเนื้อหาอย่างชัดเจน แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น อันมีความหมายต่อผู้รับบริการ 3. การใช้อุปมาอุปไมย โดยยกอุปมาที่มีตัวอย่างของจริงหรือปรากฏการณ์จริง ที่เป็นรูปธรรมมาเปรียบเทียบกับอุปไมย ทำให้ผู้รับบริการสามารถเข้าใจได้ทันที การตัดสินใจ เป็นกระบวนการเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดจากทางเลือกหลายๆ ทางเลือก เพื่อให้ผู้รับบริการคำปรึกษาได้ประโยชน์สูงสุด และไม่มีผลเสียหายผิดพลาดหรือมีน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ขั้นตอนการรับฟังการตัดสินใจ จึงมีความสำคัญเพราะหากผู้รับบริการยังไม่มี的信心ในการตัดสินใจ (Chantarasakun, 1992) จึงควรต้องใช้วิธีการอุปมาอุปไมย ใช้อุปกรณ์สื่อสารที่เข้าใจง่าย ใช้เทคนิค ลีลาการชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ เราให้กล้า ปลุกให้สำนึก ด้วยการให้ความหมายใหม่ เพื่อให้ผู้รับบริการเกิดความมั่นใจในการตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ไขปัญหามีสัมมาทิฐิ

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพโมเดล: “สุนทรียพยากรณ์ (AG : Appreciative Guide Model) (ผู้วิจัย)

ในกระบวนการการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ ทั้ง 8 ขั้นตอน 22 วิธีการนั้น ก็จะใช้เทคนิค ลีลา การชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้ปฏิบัติ เราให้กล้า ปลุกให้รู้เรื่อง ในทุกกระบวนการ เพื่อค้นหาอุปสรรคหรือปัญหาที่ซ่อนซ่อนอยู่ภายในใจ แล้วจึงอาศัยกระบวนการแห่งศรัทธาและกระบวนการแห่งปัญญานำหลักความจริงสื่อให้ผู้รับบริการมองเห็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด ภายใต้การเลือกพิจารณาด้วยปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอันถูกต้องในประเด็นปัญหาที่ผู้รับบริการกำลังเผชิญอยู่ และเอื้อให้บุคคลนำพาชีวิตไปสู่แนวทางที่สอดคล้องกับความจริง ช่วยแก้ปัญหาความทุกข์ของคนอื่น โดยทำให้ผู้มีความทุกข์ได้ตระหนักถึงปัญหาของตนเอง ด้วยวิธีการที่ผู้มีความทุกข์ ได้รู้จักความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันความทุกข์ รู้เหตุเกิดของความทุกข์ รู้การดับทุกข์ คือการดับความอยากแห่งต้นเหตุที่เข้าไปยึดมั่น ทำให้เกิดความทุกข์ได้ และรู้หนทางที่ดำเนินสู่การดับความทุกข์ คือการปฏิบัติตามทางสายกลาง เพื่อที่จะเข้าถึงการดับความทุกข์ ซึ่งเรียกว่า หลักอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ที่ปรากฏชัดในคัมภีร์พระไตรปิฎก โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการให้คำปรึกษาในทางโหราศาสตร์ ก็เพื่อให้ผู้มาขอรับบริการ คำปรึกษา เข้าถึงแนวทางแก้ไขปัญหาของตน ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า การเข้าถึงนิโรธ คือ ความดับทุกข์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่ากระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ไม่สามารถเชื่อมความสัมพันธ์ตามหลักกัลยาณมิตรได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ นักโหราศาสตร์ไม่ได้ใช้รูปแบบการปรึกษาตามหลักกัลยาณมิตร เพราะการใช้รูปแบบการสื่อสารตามหลักกัลยาณมิตรจะทำให้กระบวนการให้คำปรึกษาสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ โดยผู้ให้การปรึกษาจะเป็นกัลยาณมิตรชี้แนวทาง ให้แก่ผู้รับการปรึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ประทีป พืชมงคลกลาง ที่พบว่า รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร มีกระบวนการปรึกษา 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างศรัทธา สนทนาเปิดใจ การเสริมธรรมเสริมปัญญา และการแสวงหาสันติ โดยมีแนวปฏิบัติของการปรึกษาทั้งส่วนของผู้ให้การปรึกษาและผู้รับการปรึกษา อันตั้งอยู่บนฐานของความเป็นกัลยาณมิตร คือ ปรโตโมสะ และโยนิโสมนสิการ และนำไปสู่การแสวงหาทางออกของทุกข์ตามแนวทางอริยสัจได้ (Phuchthonlang, 2014)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่ากระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ ด้วยหลักพุทธสันติวิธี มีลำดับขั้นตอนเป็นไปตามการแก้ไขปัญหตามหลักอริยสัจ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ อริยสัจเป็นหลักธรรมคำสอนที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เป็นวิธีแห่งปัญญาที่ดำเนินการแก้ไขปัญหามาระบบแห่งเหตุผล เป็นกระบวนการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนเองด้วยปัญญาของมนุษย์เอง และเป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Phrakruephawana Wiranusitwit (2017) ที่พบว่า กระบวนการให้การปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา มีขั้นตอนการให้การปรึกษาเป็นไปตามอริยสัจ 4 เป็นกระบวนการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนเองด้วยปัญญาของมนุษย์เอง และเป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน เพื่อช่วยให้ผู้รับการปรึกษาได้พัฒนาตนเอง ในการแก้ไขปัญหโดยใช้วิธีการปฏิบัติตามแนวทางมรรค คือการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ประโยชน์ที่เด่นชัดของโหราศาสตร์คือ ช่วยในการทำความเข้าใจอุปนิสัยและศักยภาพของตนเอง รู้จุดอ่อนจุดแข็งของตนเองเพื่อการพัฒนาให้ดีขึ้นและถูกทิศทาง ช่วยให้เข้าใจผู้อื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นอุปกรณ์ช่วยในการให้การปรึกษา และช่วยให้เข้าใจธรรมชาติมากขึ้นโดยเฉพาะเรื่องกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Viwatchaphuri (2011) ที่พบว่าพระพุทธศาสนาส่งไม่ได้ปฏิเสธความเชื่อทางโหราศาสตร์ แต่ก็ไม่ได้สนับสนุน แต่สอนให้เชื่อผลของการกระทำ เชื่อความเพียรพยายามของตนเองเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต อยู่ในหลักคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม นั่นคือกรรมที่เป็นสิ่งกำหนดวิถีทางชีวิตของคนเรา เป็นไปตามหลักศรัทธา 4 สอดคล้องกับงานของ Phramahaprasak Akkhapanyo (1998) ที่พบว่า ชาวพุทธไทยมีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม แต่ไม่ทราบว่าผลของกรรมจะปรากฏขึ้นเมื่อใด นักโหราศาสตร์จึงมีบทบาทในการช่วยให้ชาวพุทธทำความเข้าใจ และยอมรับผลการพยากรณ์เพื่อเตรียมใจรับผลจากกรรมนั้น ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

กล่าวได้ว่า กระบวนการทั้งหมดนั้นก็เพื่อช่วยแก้ปัญหาความทุกข์ของคนอื่น โดยทำให้ผู้มีความทุกข์ได้ตระหนักถึงปัญหาของตนเอง ด้วยวิธีการที่ผู้มีความทุกข์ ได้รู้จักความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันความทุกข์ รู้เหตุเกิดของความทุกข์ รู้การดับทุกข์ คือการดับความอยากแห่งต้นเหตุที่เข้าไปยึดมั่น และ

รู้หนทางที่ดำเนินสู่การดับความทุกข์ คือการปฏิบัติตามทางสายกลาง เพื่อที่จะเข้าถึงการดับความทุกข์ ซึ่งเรียกว่า หลักอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ที่ปรากฏชัดในคัมภีร์พระไตรปิฎกนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

จากการได้วิจัยกระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ ด้วยหลักพุทธสันติวิธี ได้ค้นพบองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ ที่ควรนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

- 1) สมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ ควรนำองค์ความรู้โมเดลกระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์ด้วยหลักพุทธสันติวิธี ไปเผยแพร่สู่สมาคมอื่น
- 2) พัฒนาระบบการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์ด้วยหลักพุทธสันติวิธี เป็นหลักสูตรอบรมให้กับนักโหราศาสตร์รุ่นใหม่
- 3) พัฒนาต่อยอดและบรรจุไว้เป็นเนื้อหาสาระวิชา ที่ใช้ในการเรียนการสอนในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ เพื่อให้ให้นักโหราศาสตร์รุ่นใหม่ได้เรียนรู้กระบวนการขั้นตอนในการให้คำปรึกษาตามแนวทางพุทธสันติวิธีที่ถูกต้อง

2. ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) พัฒนาต่อยอดเป็นโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการเรียน การสอนวิชาโหราศาสตร์กับกระบวนการให้คำปรึกษาแบบพุทธสันติวิธี ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ
- 2) ศึกษาวิจัยวิธีบูรณาการสหสาขาวิชาการในกระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติด้วยหลักพุทธสันติวิธี

References

- Chantarasukun, A. (1992). *Theory and methods of counseling*. Bangkok: Department of Educational Psychology and Guidance Kasetsart University.
- Hiransri, G. (2011). *Study the consistency of forecasting principles in the Buddha Scriptures Theravada Religion and Thai Astrology*. (Master's Thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Hiransri, G. (2019). Famous astrologers in the field of astrology. *Interview*. July, 30.
- Ngamsrirojanakun, D. (2019). Astrology Instructor in International Astrology Society. *Interview*. December, 19.
- Kosolnawatwong, M. (1998). *Buddhist theory and counseling techniques*. Bangkok: Suwiriyaarn Publishing.
- Phosri, C. (2019). Prophets or astrologers. *Interview*. July, 20.

Phongcharoen, P. (2019). President of the International Astrology Society. *Interview*. August, 13.

PhraDhampitaka P.A.Payutto, (2008). *Buddhist Dictionary the Dharma Compile*. Bangkok: S. Printing Mass Products Co., Ltd.

Phrakruphawana Wiranusitwit, (2017). *Buddhist psychological counseling process*. Buddhist Psychology Program Faculty of Humanities. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Retrieved June 3, 2019, from: file:///C:/Users/user/Downloads/141883-Article%20Text-377222-1-10-20180823%20 (13).pdf.

Phramahaprasak Akkhapanyo, (1998). *Beliefs about astrology and the law of action of Thai Buddhists*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya Universit Ayutthaya.

Phuchthonlang, P. (2014). *The form of Buddhist consultation according to the principles of Kalyanamitta principles*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayuttaya.

Ruchiwanitkun, P. (1981). *The Study of Mental Health Problems of Clients in the Fortune Teller: A Case Study of the Clients of the Astrology Association of Thailand*. (Master's Thesis). Faculty of Social Sciences: Thammasat University. Bangkok.

Sritulula, A. (2019). Famous astrologers in the field of astrology, International Astrology Association. *Interview*. October, 10.

Thabthiwmai, Y. (1981). *Astrology, Economy and Politics*. Bangkok: Delphie Publishing.

Vachiro, P. (2019). Astrology Instructor in International Astrology Society. *Interview*. October, 13.

Viwatchaphuri, N. (2011). *A Study of Belief Behavior of Buddhists Interested in Astrology Towards astrology and the doctrine 4 "*. (Master's Thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayuthaya.

การพัฒนารูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคม เพื่อส่งเสริมทักษะวิธีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 สำหรับนิสิตครู*

Development of the Flipped-Classroom Model via Google Cloud Computing and Social Media to Enhance Way of Thinking Skills in 21st Century for Teacher Students

อุทิศ บำรุงชีพ

Uthit Bamroongcheep

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Faculty of Education, Burapha University, Thailand.

Corresponding Author. Email: uthitb@go.buu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะวิธีแห่งการคิด 2) พัฒนารูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคม 3) ศึกษาผลการใช้และนำเสนอรูปแบบ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ระยะที่ 1 นิสิตครูจำนวน 400 คน ระยะที่ 2 จำนวน 39 คน ระยะที่ 3 จำนวน 60 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์เนื้อหา เทคนิค Modified Priority Needs Index (PNI_{Modified}) t-test และ ANCOVA ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะวิธีแห่งการคิดของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ปัจจุบันมีการใช้วิธีบรรยายมากที่สุด โดยมีความต้องการบรรยายภาคและกิจกรรมการเรียนรู้ในทุกด้าน มีค่า PNI_{Modified} อยู่ระหว่าง 0.09-0.29 ความต้องการลำดับสูงสุดคือ การเรียนด้วยตนเองผ่านวิดีโอแชนแนลเพื่อทบทวนและสรุปบทเรียน มีค่า PNI_{Modified} (0.31)

2) รูปแบบห้องเรียนกลับทาง ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ I-CLICK Model ได้แก่ I: Introduction & Inspiration; C- Communication & Collaboration; L: Link to Learning by doing; I: Inquiry Learning ; C: Coaching & Creating ; K: Knowledge Sharing & Evaluation มีประสิทธิภาพ $E1/E2 = 83.14/85.40$

3) คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะวิธีแห่งการคิดของกลุ่มทดลองหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คะแนนทักษะวิธีแห่งการคิดของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกัน ($F=301.581$, $Sig.= .000$, $P<0.05$) โดยกลุ่มทดลองมีทักษะวิธี

* Received July 2, 2020; Revised August 19, 2020; Accepted August 26, 2020

แห่งการคิด สูงกว่ากลุ่มควบคุม ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้เชี่ยวชาญรับรองรูปแบบฯ ในภาพรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด

คำสำคัญ: ห้องเรียนกลับทาง; ภูเก็ตคลาวด์คอมพิวติ้ง; สื่อสังคม; ทักษะวิถีแห่งการคิด

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the status of instruction for enhance way of thinking skills, 2) to develop a flipped-classroom model via google cloud computing and social media, 3) to study the results and propose the model. The sample groups consisted of: the first phase was 400 teacher students; the second phase was 39 teacher students and in the third phase were 60 teacher students. Data were analyzed by using mean, standard deviation, content analysis, technique setting priority in terms of needs using Modified Priority Needs Index (PNI_{Modified}), t-test and ANCOVA. The research finding were as follows:

1) The status of instruction to enhance way of thinking skills of the samples group found that: Currently, the most of teaching methods used were lectures. The sample group needs the learning environments and teaching activities in all aspects. (PNI_{Modified}=0.09-0.29). Self-directed learning via video sharing to review and summarize lessons has needed the highest (PNI_{Modified}=0.31).

2) The flipped-classroom model via google cloud computing and social media should be included of the 6 components I- CLICK Model (I: Introduction & Inspiration; C- Communication & Collaboration; L: Link to Learning by doing; I: Inquiry Learning; C: Coaching & Creating; K: Knowledge Sharing & Evaluation). The efficiency of the flipped-classroom model was $E1/E2 = 83.14/85.40$.

3) The learning achievement and way of thinking skills' posttest scores for experimental group was higher than the pretest scores. Furthermore, the experimental group had scores higher than the control group at the significance level of 0.05. The way of thinking skills scores of experimental and control groups were different ($F = 301.581$, Sig. = 0.000, $P < 0.05$). The experimental group had scores higher than the control group. The experimental group had "highest level" positive satisfaction toward the flipped-classroom model. The specialists confirm the model most overall appropriate.

Keywords: Flipped-Classroom; Google Cloud Computing; Social Media; Way of Thinking Skills

บทนำ

พลวัตของการศึกษาในยุคดิจิทัลดิสรพ์ชันที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ซึ่งเป็นผลมาจากมิติของเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกศตวรรษที่ 21 ที่มีพัฒนาการจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เศรษฐกิจและสังคม นำไปสู่การพัฒนาและการปรับตัวของทรัพยากรบุคคลในทุกวิชาชีพที่ต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังกรอบทิศทางแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574 (Office of the Education Council, 2015) ที่กำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาให้การศึกษาเป็นเครื่องมือและกลไกให้ทรัพยากรมนุษย์มีความพลเมือง เป็นคนดี มีวินัย มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข รวมทั้งสามารถปรับตัวและดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างรู้เท่าทัน ซึ่งการปฏิรูปคุณภาพการศึกษาจะประสบความสำเร็จไม่ได้หากปราศจากการยกระดับ “คุณภาพครู” ซึ่งกลไกในการพัฒนาคุณภาพครูที่สำคัญที่สุด นั่นคือ “สถาบันการผลิตครู” ซึ่งได้แก่ สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนในสาขาครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ที่ต้องผลิตบัณฑิตให้ได้คุณภาพตอบสนองกระแสการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันในทุกมิติของสังคม รวมทั้งตอบสนองยุคการศึกษาไทย 4.0 ที่เป็นแนวคิดของการส่งเสริมการผลิตความคิด ทักษะในการผลิตและสร้างสรรค์อย่างมีความหมาย (Sinlarat, 2015) ซึ่งสอดคล้องกับผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 Office of the Education Council (2019) ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษามุ่งหวังคุณลักษณะผู้เรียนให้มีความรอบรู้ และมีทักษะปัญญาการรู้คิด

จากสภาพที่พึงประสงค์ของยุทธศาสตร์ในการผลิตครูดังกล่าวส่งผลให้หลักสูตรการพัฒนานิสิตครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์มีการกำหนดมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ (Office of the Higher Education Commission, 2019) โดยระบุตัวชี้วัดผลการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ที่ต้องมีทักษะปัญญาการรู้คิดอันประกอบด้วย คิดแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์นวัตกรรม ซึ่งครอบคลุมทักษะวิถีแห่งการคิดที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 จากรายงานผลคุณภาพกำลังคนของยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศในช่วงปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง Office of the Education Council (2011) พบว่า กำลังคนที่ผลิตขาดคุณลักษณะทั้งด้านความรู้และทักษะการคิดที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับรายงานสถิติผลการประเมินทักษะการคิดตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติของนิสิตปริญญาตรีปีการศึกษา 2559 Bamroongcheep (2016) พบว่า คะแนนทักษะการคิด ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 40 สภาวะปัญหาดังกล่าวนำไปสู่การกำหนดทิศทางผลิตครูให้มีความสามารถในทักษะการคิด เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะในปัจจุบัน และขับเคลื่อนให้เป็นบัณฑิตครูยุคใหม่ที่สามารถนำความรู้และทักษะการคิดไปอบรมสั่งสอนเยาวชนในรุ่นต่อไปให้เกิดกระบวนการคิดเพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมประเทศชาติ ดังนั้นการวางรากฐานในการสร้างครูให้มีทักษะวิถีแห่งการคิดที่จำเป็นสำหรับนิสิตครูยุคศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ความช่างสงสัยและมีจินตนาการ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา และการคิดตัดสินใจ (Patrick, 2015) ซึ่งสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ นำไปสู่การพัฒนาทางวิชาชีพครูให้เกิดนวัตกรรมการรู้คิด

จากกรอบแนวทางในการพัฒนานิสิตครูให้มีทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ดังกล่าวนั้นสภาพปัจจุบันยังไม่บรรลุเป้าหมาย ดังรายงานผลการศึกษา สถานภาพการผลิตและพัฒนาครูในประเทศไทย Office of the Education Council (2015) พบว่า คณาจารย์ในสถาบันผลิตครู ขาดมุมมองที่รอบด้านและการพัฒนานิสิตครูยังใช้รูปแบบเดิม ๆ ไม่มีนวัตกรรมใหม่ เน้นในหลักการทฤษฎีมากกว่าการได้ลงมือปฏิบัติ จึงทำให้นิสิตครูไม่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างแท้จริง ดังนั้นแนวทางหนึ่งที่รัฐบาลได้กำหนดเป็นนโยบายของการยกระดับคุณภาพครู คือ พัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูที่มีคุณภาพ มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ (The National Legislative Assembly, 2018) ซึ่งการออกแบบการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดทักษะวิถีแห่งการคิดของนิสิตครูเทคนิคหนึ่งที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน นั่นคือ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในลักษณะห้องเรียนกลับทาง (Flipped Classroom) เนื่องจาก เป็นเทคนิคการสอนที่ผสมผสานไอซีทีในลักษณะ “เรียนที่บ้านผ่านสื่อไอซีที ทำการบ้านที่โรงเรียน” โดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Panich, 2013) นอกจากนี้การออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ห้องเรียนกลับทาง ยังเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด โดยผู้สอนต้องบูรณาการสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบ “รู้จริง” และเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ยกระดับคุณค่าของความเป็นครูผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ได้แก่ ภูเก็ตคลาวด์คอมพิวเตอร์ และสื่อสังคม

ภูเก็ตคลาวด์คอมพิวเตอร์ และสื่อสังคม เป็นแพลตฟอร์มการสื่อสารที่สามารถตอบสนองทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดีเนื่องจากสามารถแบ่งปันทรัพยากร ปฏิสัมพันธ์ และจุดใจให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้งยังสามารถตอบสนองการจัดการเรียนการสอนได้ทุกที่ทุกเวลาทุกอุปกรณ์ (Anywhere Anytime Any Device) โดยผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ตลอดจนแบ่งปันความรู้จากการเรียนรู้ออนไลน์จากสภาพความเป็นมาและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนารูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านภูเก็ตคลาวด์คอมพิวเตอร์และสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 สำหรับนิสิตครู โดยเป็นการวางรากฐานนิสิตครูให้เป็นบัณฑิตผู้ทรงปัญญาที่เปี่ยมด้วยความรู้อันทรงคุณค่าก่อให้เกิดทักษะวิถีแห่งการคิดที่พร้อมกับการปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในการส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ที่เหมาะสมสำหรับนิสิตครู
2. เพื่อพัฒนารูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านภูเก็ตคลาวด์คอมพิวเตอร์และสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ที่เหมาะสมสำหรับนิสิตครู
3. เพื่อศึกษาผลการใช้และนำเสนอรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านภูเก็ตคลาวด์คอมพิวเตอร์และสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 สำหรับนิสิตครู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยในลักษณะการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) โดยได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนวิจัยจาก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าวิจัยตามกรอบแนวคิดของ ADDIE MODEL (Muruganantham, 2015) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมี 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ รูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 โดยวิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ตอบแบบสอบถามความต้องการจำเป็น

ระยะที่ 2 การออกแบบและพัฒนารูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 สำหรับนิสิตครู โดยมีการประเมินร่างรูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในสาขาเทคโนโลยีการศึกษา หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง ที่มีความเข้าใจในการเรียนการสอนห้องเรียนกลับทาง หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านทักษะการคิด โดยมีการออกแบบเครื่องมือการวิจัยให้ได้มาตรฐาน และมีการทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้น

ระยะที่ 3 ทดลองใช้และนำเสนอรูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ โดยศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะวิถีแห่งการคิด ความคิดเห็นของนิสิตที่มีต่อรูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น หลังจากนั้นนำรูปแบบที่ได้เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อแสดงความคิดเห็นและประเมินรับรองรูปแบบ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิด ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ นิสิตครูชั้นปีที่ 1-2 ปีการศึกษา 2560 สถาบันอุดมศึกษาผลิตครูในภาคตะวันออกจำนวน 3,347 คน กลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณด้วยสูตรของทาร์โรว์ ยามาเน่ ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างนิสิตครูจำนวน 400 คน

กลุ่มที่ 2 พัฒนารูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคม กลุ่มตัวอย่างจำนวน 39 คน จากจำนวนประชากร 60 คน ซึ่งเป็นนิสิตครู ชั้นปีที่ 1 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ภาคเรียนที่ 2/2559 ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ด้วยวิธีการจับสลาก โดยผลความสามารถของนิสิต

กลุ่มที่ 3 ศึกษาผลการใช้และนำเสนอรูปแบบฯ กลุ่มตัวอย่างเลือกจากประชากรนิสิตโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม จำนวน 2 กลุ่ม รวม 60 คน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองที่ได้รับการเรียนรู้ด้วยรูปแบบห้องเรียนกลับทาง ประกอบด้วยนิสิต 30 คน กับกลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมในชั้นเรียนปกติ จำนวน 30 คน และผู้เชี่ยวชาญในการรับรองรูปแบบจำนวน 6 คนได้มาโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญ (1) ด้านเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (2) ด้านการคิดและจิตวิทยา และ (3) ด้านการออกแบบการเรียนรู้บนคลาวด์และสื่อสังคมตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่ รูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกุ๊กกิลคลาวด์คอม พิวติ่งและสื่อสังคมที่มีประสิทธิภาพ

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ผลการทดลองใช้รูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกุ๊กกิลคลาวด์คอมพิวติ่งและสื่อสังคม ประกอบด้วย

3.2.1 ทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ทักษะความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม ความช่างสงสัยและมีจินตนาการ การคิดวิจารณ์ญาณและการแก้ปัญหา และการคิดตัดสินใจ

3.2.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่ง

การคิดมีคุณภาพโดยพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญทุกข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ในระดับ 0.50-1.00 และค่าความเที่ยงตรงโดยใช้วิธีครอนบาคผลของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.834 รูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกุ๊กกิลคลาวด์คอมพิวติ่งและสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 โดยมีค่าความเหมาะสมของรูปแบบในระดับมากที่สุดเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 4.73$, $SD = 0.72$) และมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ $E1/E2 = 83.14/85.40$ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ในระดับ 0.50-1.00 ค่าความยากง่าย (P) อยู่ระหว่าง 0.20-0.80 ค่าอำนาจจำแนก (R) 0.20 ขึ้นไป และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.85 แบบประเมินทักษะวิถีแห่งการคิด แบบประเมินแฟ้มสะสมผลงาน และ แบบประเมินตามสภาพจริง แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบ และแบบประเมินรับรองรูปแบบ ซึ่งแบบประเมินดังกล่าวมีการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ทุกข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ในระดับ 0.50-1.00 (5) การวิจัยนี้ได้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้มีการอธิบายชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย เงื่อนไขในการเข้าร่วมวิจัย การใช้ข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์การวิจัย การเก็บรักษาความลับ การตั้งสมมติฐาน และการนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม รวมทั้งผู้ร่วมวิจัยสามารถปฏิเสธหรือถอนตัวการเข้าร่วมวิจัย โดยไม่ส่งผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้นต่อผู้ร่วมวิจัย

ผลการวิจัย

1) ผลการศึกษาสภาพในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิด กลุ่มตัวอย่างนิสิตครู ในสถาบันผลิตครูภาคตะวันออก มีดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบันในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิด ของนิสิตครูกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ปัจจุบันได้เรียนรู้ด้วยเทคนิคการสอน 3 อันดับแรก การบรรยายหน้าชั้นเรียนในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, $SD = 0.75$) อันดับสอง การอภิปรายโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, $SD = 0.65$) อันดับสาม คือ การทำโครงงาน ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$, $SD = 0.67$)

1.2 สรุปการประเมินลำดับความสำคัญของความต้องการในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดของนิสิตกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์โดยวิธี Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$) ซึ่งเป็นการถ่วงน้ำหนักโดยการหารผลต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของสภาพที่ต้องการ (I) และค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบัน (D) พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการบรรยากาศและกิจกรรมเรียนรู้ในทุกด้าน โดยมีค่า $PNI_{Modified}$ อยู่

ระหว่าง 0.09-0.29 โดยต้องการเป็นลำดับแรกคือ การจัดการเรียนการสอนที่กระตุ้นและปฏิสัมพันธ์ให้นิสิตมีส่วนร่วม มีค่า $PNI_{Modified}$ (0.31) สูงที่สุด ลำดับที่ 2 คือ การเรียนผ่านวิดีโอแชริง เพื่อต้องการทบทวนและสรุปบทเรียน พบว่ามีค่า $PNI_{Modified}$ (0.29) และลำดับที่ 3 คือ การปฏิสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคม และสะท้อนคิดผ่านห้องเรียนออนไลน์ พบว่ามีค่า $PNI_{Modified}$ (0.25)

2) ผลการพัฒนาารูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคมที่เหมาะสมสำหรับนิสิตครู ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับห้องเรียนกลับทาง กูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้ง สื่อสังคม วิธีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ มาเป็นองค์ความรู้ใหม่ภายใต้แนวคิดสู่โครงร่างหลักในรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมทักษะวิธีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ซึ่งหลังจากนั้นได้นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง จำนวน 9 ท่าน ประเมินความเหมาะสมของแบบร่างองค์ประกอบขั้นตอนของรูปแบบฯ ภายใต้สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้ด้วยตนเอง และทฤษฎีคอนสตรัคชันนิซึมเชิงสังคม ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ I-CLICK Model ซึ่งเป็นองค์ความรู้ของการวิจัยดังกล่าวและรูปที่ 1 โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

I: Introduction & Inspiration

C: Communication & Collaboration

L: Link to Learning by doing

I: Inquiry Learning

C: Coaching & Creating

K: Knowledge Sharing & Evaluation

2.2 ผลการตรวจประเมิน (ร่าง) รูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน มีความคิดเห็นว่าขั้นตอนของรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคม I-Click Model มีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกองค์ประกอบ ($\bar{X} = 4.65$, $SD = 0.84$)

2.3 ผลการทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคม เพื่อส่งเสริมทักษะวิธีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 มีประสิทธิภาพตามที่กำหนดไว้ $E1/E2 : 83.14/85.40$ สามารถนำไปใช้ในการทดลองใช้ต่อไป

3) ศึกษาผลการใช้และนำเสนอรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคมในด้านทักษะวิธีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบ และรับรองรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ

3.1 ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคม ของนิสิตครูกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน โดยใช้สูตร t-test dependent พบว่า นิสิตครูมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยใช้สถิติ match-paired t-test ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนว่านิสิตที่ศึกษาด้วยห้องเรียนกลับทางฯ มีความรู้เพิ่มขึ้นกว่าก่อนเรียน และยังสรุปได้ว่ารูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นำแบบวัดทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ทักษะความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะความช่างสงสัยและมีจินตนาการ ทักษะคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการแก้ปัญหา และทักษะการคิดตัดสินใจ ซึ่งผลการวิจัย พบว่า คะแนนเฉลี่ยของคะแนนทักษะวิถีแห่งการคิดกลุ่มทดลองใช้รูปแบบห้องเรียนกลับทาง ก่อนและหลังเรียนโดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและคะแนนรวม ก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะวิถีแห่งการคิดของนิสิตครูระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการห้องเรียนกลับทางฯ กับ นิสิตครูในห้องเรียนปกติ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตครูที่ศึกษาผ่านรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกุ้ลคลาวด์คอมพิวเตอร์และสื่อสังคม (กลุ่มทดลอง) และกลุ่มควบคุมที่เรียนรู้ด้วยวิธีสอนปกติในชั้นเรียนปกติ โดยใช้สูตร Analysis of Covariance (ANCOVA) พบว่า คะแนนความรู้เดิมก่อนการทดลองไม่มีความสัมพันธ์กับคะแนนสอบหลังเรียน ($F=2.527$, $Sig.= .017$ ซึ่งน้อยกว่า .05) เมื่อใช้คะแนนก่อนเรียนมาเป็นตัวแปรร่วมเพื่อทำนายคะแนนสอบหลังเรียน พบว่า คะแนนสอบหลังเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกัน ($F=113.579$, $Sig.= .000$ ซึ่งน้อยกว่า .05) โดยนิสิตกลุ่มทดลองที่ศึกษาผ่านรูปแบบห้องเรียนกลับทางมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่สอนในห้องเรียนปกติ

3.5 ผลการเปรียบเทียบทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตครูที่เรียนรู้ผ่านรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกุ้ลคลาวด์คอมพิวเตอร์และสื่อสังคมซึ่งเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมที่เรียนรู้ด้วยวิธีสอนปกติในชั้นเรียนปกติ โดยใช้สูตร t-test independent ทั้ง 2 กลุ่ม ของนิสิตครูที่ศึกษาที่เป็นกลุ่มทดลองด้วยรูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ กับกลุ่มควบคุมที่เรียนรู้ด้วยวิธีสอนปกติ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มทดลองมีผลคะแนนเฉลี่ยทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 สูงกว่ากลุ่มควบคุม

3.6 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตครูที่ศึกษาผ่านรูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมที่เรียนรู้ด้วยวิธีสอนปกติในชั้นเรียนปกติ โดยใช้สูตร ANCOVA ในแต่ละด้านของทักษะวิถีแห่งการคิด ผลปรากฏว่า คะแนนด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ความช่างสงสัยและมีจินตนาการ คิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา และการคิดตัดสินใจของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกัน

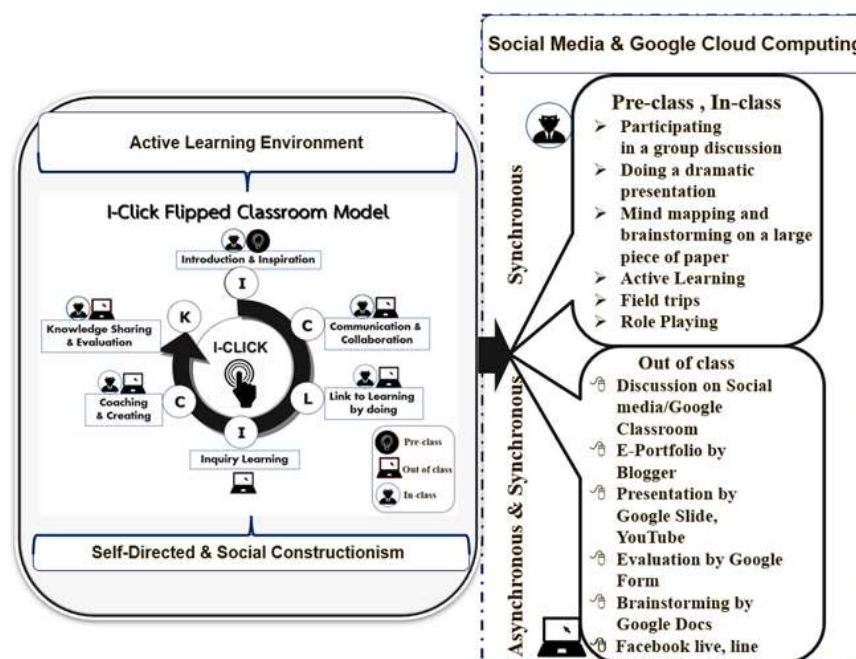
3.7 ผลวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมของทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตครูของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม โดยใช้สูตร ANCOVA พบว่า คะแนนความรู้เดิมก่อนการทดลองไม่มีความสัมพันธ์กับคะแนนสอบทักษะวิถีแห่งการคิดหลังเรียน ($F=11.581$, $Sig.= .001$ ซึ่งน้อยกว่า .05) เมื่อใช้คะแนนทักษะวิถีแห่งการคิดก่อนเรียนมาเป็นตัวแปรร่วมเพื่อทำนายคะแนนทักษะวิถีแห่งการคิดหลังเรียน พบว่า คะแนนทักษะวิถีแห่งการคิดของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกัน ($F=301.581$, $Sig.= .000$ ซึ่งน้อยกว่า .05) โดยนิสิตกลุ่มทดลองที่ศึกษาผ่านรูปแบบห้องเรียนกลับทางมีทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่สอนในห้องเรียนปกติ

3.8 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจและศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการใช้รูปแบบห้องเรียนกลับ นิสิตครู มีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบโดยมีค่าเฉลี่ยรวม คือ $\bar{x} = 4.60$ $SD = 0.44$ ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติม คือ ต้องการให้มีการจัดรูปแบบการเรียนการสอนลักษณะนี้กับวิชาอื่น ๆ และมีโอกาสได้เรียนรู้ได้ที่บ้าน มีโอกาสทบทวนบทเรียน และปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนได้รวดเร็ว

3.9 ผลการรับรองรูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ท่าน เพื่อแสดงความคิดเห็น และประเมินรับรองรูปแบบ พบว่า โดยภาพรวมรูปแบบฯ มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{x} = 4.73$, $SD = 0.72$)

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากกระบวนการวิจัยและพัฒนาตามขั้นตอนซึ่งผ่านการวิเคราะห์ การออกแบบ การพัฒนา การทดลองใช้ และการประเมินรับรองจากผู้เชี่ยวชาญ ตกผลึกเป็นองค์ความรู้ “รูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคมที่เหมาะสมสำหรับนิสิตครู I-CLICK Model” ผลการวิจัยดังรูปที่ 1 ซึ่งสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สำหรับห้องเรียนในยุคดิจิทัล ดิสรัปชัน (Digital Disruption)

รูปที่ 1 แสดงขั้นตอนรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคม เพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21: I-CLICK Model

จากแผนภาพรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้ด้วยตนเอง และทฤษฎีคอนสตรัคชันนิซึมเชิงสังคม ประกอบด้วย 6 กิจกรรม I-Click Model ดังรายละเอียดต่อไปนี้

I: Introduction & Inspiration คือ กิจกรรม Pre-Class & In-class: กิจกรรม Warmup สร้างความพร้อม นำเข้าสู่บทเรียน และจุดประกายความสนใจ

C: Communication & Collaboration ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ได้แก่ (1) กิจกรรม Out of class: กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายผ่านสื่อวีดิทัศน์ หรือบทเรียนออนไลน์ด้วยกิจกรรมการสื่อสาร สนทนา และเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งกิจกรรมกลุ่มและเดี่ยว

(2) กิจกรรม In-class: ผู้สอน และผู้เรียนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

L: Links to Learning by doing คือ กิจกรรม In-class & Out of Class: เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ และอภิปรายผ่านกิจกรรมกลุ่มและเดี่ยวเพื่อหาข้อสรุปและคำตอบ

I: Inquiry Learning คือ กิจกรรม Out of class: สภาพแวดล้อมการเรียนรู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองมุ่งการสืบเสาะหาความรู้ โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และโครงงานเป็นฐาน และกิจกรรมที่หลากหลาย

C: Coaching & Creating คือ กิจกรรม In-class & Out of Class: กิจกรรมสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงาน และการแก้ปัญหา กระบวนการคิดด้วยการชี้แนะและการให้ความช่วยเหลืออย่างกัลยาณมิตร

K : Knowledge Sharing & Evaluation ประกอบด้วยกิจกรรมใน In-class & Out of Class ได้แก่ กิจกรรมการนำเสนอแบ่งปันความรู้เพื่อค้นหาคำตอบ การเรียนรู้เชิงรุก เพื่อสรุปคำตอบนำไปสู่ความรู้ ซึ่งมีการประเมินผลโดยใช้หลัก 4 P ได้แก่ Process: แบบประเมินตามสภาพจริง Progress: ประเมินจากการวัดผลก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน Product: ประเมินจากผลงานจากการปฏิบัติ (Scoring Rubric) Performance: ประเมินพฤติกรรมในชั้นเรียนและออนไลน์ รวมทั้งนำเสนอผลงานหรือความคิดผ่านเครื่องมือเทคโนโลยี Portfolio: ประเมินจากบันทึกประสบการณ์การสะท้อนคิดในรูปแบบของ e-Portfolio

รูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21: I-CLICK Model เป็นองค์ความรู้จากการวิจัยของการผสมผสานการเรียนรู้นอกชั้นเรียนด้วยสื่อดิจิทัลบนแพลตฟอร์มที่เข้าถึงง่าย และกิจกรรมการอภิปรายซักถามความเข้าใจ เนื้อหาจากสื่อออนไลน์ รวมทั้งสะท้อนคิดจากผลงานที่สร้างสรรค์มานำเสนอในชั้นเรียนเพื่อสรุปเป็นคำตอบ ดังนั้นรูปแบบห้องเรียนกลับทางนี้จึงสามารถตอบโจทย์สถานการณ์วิกฤติในการลดระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) บนวิถีชีวิตปกติใหม่ (New Normal) ในบริบทของการเรียนรู้ร่วมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1) สภาพปัจจุบันในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดที่พบว่า การบรรยายหน้าชั้นเรียนในระดับมากที่สุด นั้นแสดงว่า แนวทางการสอนยังใช้แบบเผชิญหน้าในชั้นเรียนซึ่งเป็นการสอนแบบบรรยายมีจุดเด่น คือ ผู้สอนสามารถควบคุม การนำเสนอเนื้อหาและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ผู้สอนได้วางแผนไว้ แต่มีจุดด้อยดังคำกล่าวของไพฑูรย์ สินลารัตน์ Sinlarat (2020) กล่าวว่า วิธีการบรรยายทำให้บทบาทของผู้เรียนมีน้อย ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ผู้สอนต้องวางแผนในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น (Active Learning) และส่งเสริมทักษะการคิดให้กับผู้เรียน นอกจากนี้ผลศึกษาความต้องการจำเป็นจากงานวิจัยนี้ยังพบอีกว่า นิสิตครูต้องการมีปฏิสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีค่าเฉลี่ย PNI Modified มากที่สุด ดังนั้นสะท้อนให้เห็นว่าสภาพปัจจุบันการสอน

แบบบรรยายผู้สอนต้องวางแผนโดยใช้กิจกรรมโดยต้องอาศัยนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้บนแพลตฟอร์มต่าง ๆ เข้ามาสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของกลุ่มผู้เรียน

2) รูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคม ภายใต้สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้ด้วยตนเอง และทฤษฎีคอนสตรัคชันนิซึมเชิงสังคม I-CLICK Model ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสมกับทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 และผ่านการรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก รูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ ดังกล่าวผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบฯ จากหน่วยงานและนักการศึกษาจำนวน 8 รูปแบบ ซึ่งได้มีการทดลองใช้จนประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเชิงระบบ ในการออกแบบการเรียนรู้ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังที่ Luppacini (2005) ได้กล่าวว่า วิธีการเชิงระบบเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผลเป็นขั้นตอนและมีความสัมพันธ์กันเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการพิสูจน์ วิเคราะห์ปัญหา และหาแนวทางในการแก้ปัญหา ส่งผลให้การดำเนินงานสำเร็จตามเป้าหมาย บนรากฐานของทฤษฎีการออกแบบการสอน

นอกจากนี้ผลการพัฒนาและการหาประสิทธิภาพพบว่ารูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21: I-CLICK Model มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ทั้งนี้เนื่องจากห้องเรียนกลับทาง เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มีบูรณาการในการนำไอซีที รวมทั้งเทคนิคการสอนที่มีการออกแบบโดยให้เรียนรู้ร่วมกันในลักษณะการเรียนรู้เชิงรุก และศึกษาด้วยตนเอง ดังคำกล่าวของเดรก และคณะ (Drake et al., 2016) ที่ระบุว่าคุณค่าของห้องเรียนกลับทาง นั้นช่วยสร้างบรรยากาศสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย นำไปสู่การพัฒนาและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง

3) ผลการทดลองใช้ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

3.1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตครูที่ศึกษาที่เป็นกลุ่มทดลองด้วยรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากที่นิสิตศึกษาด้วยรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคม ดังกล่าวนั้นมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องจาก รูปแบบของห้องเรียนกลับทางฯ ดังกล่าวเป็นนวัตกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Active Learning) ให้เกิดการเรียนรู้แบบรอบด้าน (Mastery Learning) นั้นจะมีองค์ประกอบสำคัญที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นวัฏจักรอย่างเป็นระบบ ดังที่ใจทิพย์ ณ สงขลา Na-Songkhla (2018) กล่าวว่า ห้องเรียนกลับทางนั้นถ้ามีการออกแบบโดยมีองค์ประกอบทั้ง 4 จะช่วยทำให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งได้แก่ ยุทธวิธีเพิ่มพูนประสบการณ์ โดยผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะวิธีการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเพื่อศึกษาเนื้อหาโดยอาศัยวิธีการที่หลากหลายให้กับผู้เรียนจากสื่อดิจิทัลหรือกิจกรรมทางเลือก

ทั้งนี้การใช้สื่อสังคมและกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งมาเป็นช่องทางในการเรียนรู้ของรูปแบบห้องเรียนกลับทางซึ่งเป็นแพลตฟอร์มที่เข้าถึงง่าย และสะดวกใช้งานจึงส่งผลให้กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม เนื่องมาจาก ศักยภาพของสื่อสังคม ที่ทำให้มีการปฏิสัมพันธ์และกิจกรรมที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อดังกล่าวซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมใช้อินเทอร์เน็ตของประเทศไทยในปี ค.ศ. 2018 Electronic Transactions Development Agency

(2019) ที่พบว่า สื่อสังคม YouTube, Line, Facebook เป็นสื่อสังคมยอดนิยม 3 ลำดับแรก ของแพลตฟอร์ม สนทนาและเครือข่ายสังคมของคนไทย และกิจกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของคนไทยส่วนใหญ่อ่านหนังสือทางออนไลน์ เป็นอันดับสูงสุด ข้อมูลสถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสื่อสังคมมีอิทธิพลต่อการใช้อินเทอร์เน็ตของคนไทย เป็นผลนำไปสู่พฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนต้องออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับพฤติกรรมดังกล่าว และเพิ่มประสิทธิภาพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ศักยภาพของสื่อสังคม และกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้ง ยังเป็นสื่อสารสองทางที่หลอมรวมสื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และพลังของการเรียนรู้ร่วมกัน

3.2 ผลการเปรียบเทียบทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นิสิตครูที่เรียนรู้ผ่านรูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ ซึ่งเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมที่เรียนรู้ด้วยวิธีปกติ ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมเพื่อหาความแตกต่างที่เกิดขึ้น พบว่า กลุ่มทดลองมีผลคะแนนเฉลี่ยทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สูงกว่ากลุ่มที่เรียนรู้ด้วยวิธีปกติ นั้น แสดงให้เห็นว่า รูปแบบห้องเรียนกลับทาง I-CLICK Model ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 4 ทักษะ ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้เรียนนั้นสามารถเกิดกระบวนการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองแบบยืดหยุ่น ซึ่งเนื้อหาต้องมีกิจกรรมให้เกิดรูปแบบในการทำความเข้าใจได้ด้วยตนเอง และสามารถสร้างสรรค์ความรู้และความเข้าใจจากประสบการณ์ การสังเกต และสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยการเชื่อมความรู้เดิมกับสภาพแวดล้อมรอบตัว อีกทั้งกิจกรรมนั้นกระตุ้นให้เรียนรู้จากเกิดจากการแก้ปัญหาโดยผู้สอนนั้นควรออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ออนไลน์ให้ผู้เรียนมีทางเลือกในลักษณะแบบสืบสอบ (Gillani, 2003) หรือการโต้แย้ง และเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้ปัญหาและสร้างสรรค์ชิ้นงานอันนำไปสู่ทักษะวิถีแห่งการคิด

3.3 นิสิตครูมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบห้องเรียนกลับทางฯ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจมาจากสาเหตุ รูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นมาเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยการปฏิบัติ เสาะแสวงหาความรู้ และเรียนรู้แบบนำตนเอง โดยสามารถทบทวนเนื้อหาได้ ซึ่งช่วยให้ตอบโจทย์ความแตกต่างระหว่างบุคคล นอกจากนี้ กิจกรรมภายใต้สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงรุก ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ดังที่โลว์รีนดี้ Lowriendee (2017) ที่สรุปว่า การเรียนรู้เชิงรุกนั้นผู้สอนจะเป็นโค้ช ให้คำปรึกษาและอำนวยความสะดวก โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงออก และไม่สร้างบรรยากาศที่เคี้ยวเชื้บังคับ รวมทั้งทำให้มองเห็นว่าสิ่งที่เรียนมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับตัวผู้เรียนและวิชาชีพ ซึ่งเป็นไปตามหลักปรัชญาการศึกษาแนวพหุพัฒน์นิยม

สรุป

จากมิติของกระบวนการวิจัยและพัฒนาตามขั้นตอน ADDIE และสภาพการเรียนการสอนนิสิตครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการสอนแบบดั้งเดิม และความต้องการจำเป็นในการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านวิดีโอแชร์ ดังนั้นจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาททั้งผู้สอนและผู้เรียน สู่กฎแห่งการพัฒนาคือความรู้จากการวิจัยเป็นนวัตกรรมสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ให้เกิดทักษะวิถีแห่งการคิดในศตวรรษที่ 21 ด้วยรูปแบบห้องเรียนกลับทางผ่านกูเกิ้ลคลาวด์คอมพิวติ้งและสื่อสังคม I-CLICK Model ที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การพัฒนาค้นคว้าเกิดทักษะวิถีแห่งการคิด และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นซึ่งสามารถบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้ง แบ่งปันความรู้บนแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยงอย่างมี

ความหมายสามารถนำไปเป็นแนวทางกำหนดนโยบายในการผลิตและพัฒนาครูที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาไทย และแผนการศึกษาแห่งชาติอีกทั้งแนวทางการสร้างครูเพื่อศิษย์ให้เกิดการพัฒนาตนเองได้มีทักษะในการแสวงหาความรู้ตลอดช่วงชีวิต เป็นบัณฑิตครูที่มีศักยภาพในโลกแห่งศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นการบรรยายหน้าชั้นเรียนในระดับมากที่สุด ดังนั้น สถาบันการผลิตครูจึงควรมีกิจกรรมและโครงการที่ส่งเสริมให้คณาจารย์ได้ใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายโดยกำหนดเป็นนโยบายและตัวชี้วัด ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ (Active Learning) รวมทั้งการให้รางวัล เพื่อส่งเสริมขวัญและกำลังใจเพื่อสร้างรูปแบบการสอนที่เน้นกระบวนการคิด

1.2 จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบฯ ภายใต้อาสาสมัครครูผู้ช่วยเชิงรุก การเรียนรู้ด้วยตนเอง และทฤษฎีคอนสตรัคชันนิซึมเชิงสังคม ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ I-CLICK Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้ผ่านการตรวจสอบประสิทธิภาพ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมรูปแบบดังกล่าวให้แพร่หลายให้กับคณาจารย์ที่สนใจได้นำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการสอนทักษะการคิดเพื่อพัฒนาทักษะอารมณ์และสังคมหรือจรรยาบรรณ (Soft Skills) โดยในการนำไปปรับใช้ต้องคำนึงถึงบริบทของผู้เรียน ผู้สอน และช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม

1.3 จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะวิถิแห่งการคิดของกลุ่มทดลองหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุม คะแนนทักษะวิถิแห่งการคิดของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกัน โดยกลุ่มทดลองมีทักษะวิถิแห่งการคิด สูงกว่ากลุ่มควบคุม ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.3.1 กิจกรรมปฐมนิเทศเพื่อเตรียมผู้เรียน (Pre-class) ผู้สอนควรชี้แจงและสร้างความเข้าใจกับผู้เรียนให้เข้าใจจุดมุ่งหมายและกิจกรรมแต่ละกิจกรรมในห้องเรียนกลับทางทั้งในชั้นเรียนปกติ (In-class) และการเรียนออนไลน์ (Out of class) อย่างชัดเจน และการใช้สื่อออนไลน์เพื่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ จากนั้นผู้เรียนต้องนำตนเองในการเรียนรู้ตามปฏิทินการเรียนรู้ รวมทั้งผู้สอนต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการตื่นรู้

1.3.2 การบรรยายในวิดีโอที่ผู้เรียนต้องศึกษาเองที่บ้านนั้นใช้เวลาไม่ควรเกิน 8 นาที ใน 1 เรื่อง ควรมีคำถามเพื่อให้เกิดกระบวนการคิดเพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงสถานการณ์จริงเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหา

1.3.3 ข้อเสนอแนะกระบวนการวิจัยจากการทดลองใช้ กล่าวคือ ผู้สอนต้องสร้างแรงจูงใจในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยมีผลสะท้อนกลับทั้งการเรียนรู้ออนไลน์ (Out of class) และในชั้นเรียน (In-class) และผู้สอนควรกำหนดกิจกรรมให้มีความยืดหยุ่น โดยควรมีลำดับการแก้ไขและให้โอกาสผู้เรียนได้ทำแบบทดสอบหรือการพัฒนาชิ้นงานใหม่ รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนแข่งขันกันน้อยลง แต่แบ่งปันช่วยเหลือกันมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 รูปแบบการพัฒนาห้องเรียนกลับทางด้วยกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก ตามแนวคิดทฤษฎีสติปัญญาสามศรของสเตอร์นเบิร์ก (Sternberg) ซึ่งประกอบด้วยทฤษฎีย่อยด้านกระบวนการคิด ทฤษฎีย่อยด้านประสบการณ์ และด้านบริบทสังคม เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม

2.2 วิจัยและพัฒนาารูปแบบห้องเรียนกลับทางร่วมกับเทคนิควิธีสอนอื่น ๆ เช่น รูปแบบ LT (Learning Together) ทั้งนี้เนื่องจากห้องเรียนกลับทางสามารถช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้มาล่วงหน้าซึ่งสามารถนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ นำตนเอง และเพิ่มศักยภาพทักษะความฉลาดทางดิจิทัล

2.3 ผลการจัดการเรียนรู้ห้องเรียนกลับทางตามแนวคิดอนุกรมวิธานดิจิทัลลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะการคิดในศตวรรษที่ 21

References

- Bamroongcheep, U. (2016). *Course Report: 40020259 Educational Innovation & Information Technology*. Chonburi: Faculty of Education, Burapha University.
- Drake, D., Kayser, M. & Jacobowitz, R. (2016). *The Flipped Classroom. An Approach to Teaching and Learning*. The Benjamin Center for Public Policy Initiatives State University of New York: USA.
- Electronic Transactions Development Agency. (2019). *Thailand Internet User Profile 2018*. Bangkok: Ministry of Digital Economy and Society.
- Gillani, B. (2003). *Learning Theories and the Design of E-Learning Environments*. USA.: University Press of America.
- Luppichini, R. (2005). A Systems Definition of Educational Technology in Society. *Educational Technology & Society Article*, 8 (3), 103-109.
- Lowriendee, W., Kitrungrang P & Sirisumpan, O. (2017). *Active Learning Management Strategy for Thinking Development and Educational Enhancement for 21st Century*. (12nd Ed.). Nakhon Pathom: Phetkasem Printing Group Co., Ltd.
- Muruganantham, G. (2015). Developing of E-content package by using ADDIE model. *International Journal of Applied Research*. 1(3): 52-54.
- Na-Songkhla, J. (2018). *Digital Learning Design*. Bangkok: Chulalongkorn Press.
- Office of the Education Council. (2011). *The Education Report: The status Teacher Preparation and Development in Thailand*. Bangkok: Prig Wan Graphic Co. Ltd.

- Office of the Education Council. (2011). *The Strategy of Manpower Preparation and Development of Thailand in the Second Decade of Education Reform (2009 - 2018)*. Bangkok: Prig Wan Graphic Co. Ltd.
- Office of the Education Council. (2015). *The Education Report: The status Teacher Preparation and Development in Thailand*. Bangkok: Prig Wan Graphic Co. Ltd.
- Office of the Education Council. (2019). *National Educational Standards 2018*. Bangkok: 21 Century Co. Ltd.
- Office of the Higher Education Commission. (2019). *Announce Ministry of Education Thailand in the Qualifications Framework for Undergraduate Teacher Student 4-5 Years*. Retrieved October 30, 2018, from <http://www.mua.go.th/users/tqfhed/news/news6.php>
- Panich, V. (2013). *The Teacher for Disciple build to Flipped Classroom*. (3rd ed.). Bangkok: S.R. PRINTING MASS PRODUCT Co., Ltd.
- Patrick G. (2015). *ATC21S Assessment and Teaching of 21st Century Skills*. The University of Melbourne. Retrieved January 30, 2019, from <http://isca.edu.au/wp-content/uploads/2011/07/Patrick-Griffin.pdf>.
- Sinlarat, P. (2020). *Principle & Technique Teaching in Higher Education: From Lecture to Non-Teaching*. (5th ed.). Bangkok: Chulalongkorn Press.
- Sinlarat, P. et al. (2015). *“Thinking in 21st Century: Must step beyond the trap of Western” In Thinking Science*. Bangkok: Dhurakij Pundit University Press.
- The National Legislative Assembly. (2018). *Policy Consideration Study Report on “Teacher Preparation and Development System” of The Standing Committee on Education and Sports*. Retrieved November 30, 2018, from https://www.senate.go.th/document/mSubject/Ext83/83534_0001.PDF.

กระบวนทัศน์ในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคม*

Inquiry Paradigm in Social Welfare

สุธิดา แจ้งประจักษ์

Suthida Changprachak

มหาวิทยาลัยบูรพา

Burapha University, Thailand.

Corresponding Author. Email: suthida@buu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวทางการแสวงหาความรู้ด้านสวัสดิการสังคมโดยผ่านมุมมองทางปรัชญาสังคมศาสตร์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กระบวนทัศน์ 1. กระบวนทัศน์แบบธรรมชาตินิยมที่กำหนดให้ผู้วิจัยเป็นผู้ที่มีภววิทยาแบบสำนึกนิยมและญาณวิทยาแบบปฏิฐานนิยม โดยใช้วิธีวิทยาเป็นการอธิบายกลไกเชิงสาเหตุ การอธิบายทางเลือกเชิงเหตุผลและการอธิบายเชิงโครงสร้างหน้าที่ ซึ่งวิธีวิทยานี้จะนำมาสู่การใช้วิจัยเชิงปริมาณเพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบ องค์ประกอบ หรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับรัฐสวัสดิการที่มีลักษณะเป็นสามัญการและมีความเห็นเหตุผลสามารถใช้อธิบายและทำนายปรากฏการณ์ทางสังคมได้

2. กระบวนทัศน์แบบการตีความจะกำหนดให้ผู้วิจัยเป็นผู้ที่มีภววิทยาแบบสัมพัทธนิยมและญาณวิทยาแบบทัศน์พิสัยนิยม และกำหนดให้ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาแบบการตีความซึ่งจะนำมาสู่การใช้วิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยสามารถใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมแต่ละกรณีศึกษา ความรู้ที่ได้สามารถสร้างความเข้าใจปรากฏการณ์เฉพาะกรณีที่มีเงื่อนไขหรือบริบทใกล้เคียงกัน

3. กระบวนทัศน์แบบวิพากษ์ กำหนดให้ผู้วิจัยมีความหลากหลายในภววิทยา ทั้งสำนึกนิยมเชิงวิพากษ์ สังคมนิยมเชิงประวัติศาสตร์ และสัมพัทธนิยม นอกจากนี้ผู้วิจัยต้องมีญาณวิทยาแบบทัศน์พิสัยนิยมผสมกับสัมพัทธนิยม โดยผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาที่เน้นวิภาษวิธีและการสนทนา ใช้รูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม วิจัยเชิงปฏิบัติการ และวิจัยเอกสาร ทำให้เกิดการรื้อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคม และนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมด้านสวัสดิการสังคมที่แตกต่างไปจากเดิม

คำสำคัญ: กระบวนทัศน์; การแสวงหาความรู้; ปรัชญาสังคมศาสตร์; สวัสดิการสังคม

* Received February 24, 2020; Revised March 23, 2020; Accepted March 23, 2020

Abstract

This article aimed at presenting guidelines to inquiry paradigms in social welfares under the social science perspectives which are considered the foundation of research design. The first one is naturalism paradigm. The researcher possesses ontology, and positivism. Then methodology will be used to describe casual mechanism. Rational choice, and functional and structural explanation lead to the use of quantitative research methodology resulted in the knowledge of types, components, or factors related to state welfares that are generalized, reasonable. This can be used to predict social phenomena.

The second is interpretivism paradigm. The researcher possesses ontology relativism, and perspectivism. Then hermeneutics leads to qualitative research methodology resulted in the knowledge of social welfare management in each case study. The knowledge gained can be used to describe a particular phenomenon with similar conditions or contexts.

The third is critical paradigm. The researcher possesses various types of ontology including critical realism, historical realism, and relativism. Perspectivism and Relativism contains the methodology focusing on dialectic and discussing techniques, participative method, action research, documentary research which lead to deconstruction of the knowledge in social welfares and to propose proper guidelines for social welfare management.

Keyword: Inquiry Paradigms; Philosophy of Social Sciences; Social Welfares

บทนำ

ปรัชญาทางสังคมศาสตร์ถูกใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบการวิจัยเพื่อการแสวงหาความรู้ นักวิจัยต่างมีข้อถกเถียงที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเกี่ยวกับความจริงที่ปรากฏในสังคมถึงลักษณะที่แท้จริงของความจริง เช่น ความเชื่อที่ความจริงมีอยู่ชุดเดียว มีความสากลใช้อธิบายได้ทุกปรากฏการณ์ทางสังคม หรือความเชื่อที่ว่าความจริงมีอยู่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับความเข้าใจและการตีความของมนุษย์ จากความเชื่อนี้ได้ส่งผลต่อการกำหนดจุดยืนได้แล้วจึงจะทราบว่าคุณสมบัติระหว่างนักวิจัยกับสิ่งที่ถูกศึกษาควรจะต้องมีความแยกจากกันเพื่อให้ปราศจากอคติ หรือจำเป็นต้องผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง จึงส่งผลไปถึงการกำหนด รูปแบบในการศึกษาวิจัยปรากฏการณ์ทางสังคมเพื่อสร้างองค์ความรู้ ซึ่งสามารถเรียกข้อถกเถียงดังกล่าวว่า “กระบวนทัศน์ในการแสวงหาความรู้” ผู้วิจัยแต่ละคนจะมีกระบวนทัศน์ที่

แตกต่างกันจึงส่งผลให้มีการเลือกใช้วิธีการในการวิจัยที่หลากหลาย ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงมีความหลากหลายด้วย เช่นเดียวกัน ผลที่ตามมาคือ ความพยายามผลักดันให้เกิดการยอมรับหรือปฏิเสธองค์ความรู้ที่ค้นพบเนื่องจาก นักวิจัยมักเชื่อมั่นและยอมรับองค์ความรู้ที่เกิดจากวิธีวิจัยตามกระบวนการที่ตนเองมากกว่ากระบวนการที่ตนอื่น โดยให้เหตุผลทางด้านระเบียบวิธีวิจัย เช่น ความเข้มงวด ความน่าเชื่อถือ การมีหลักฐานเชิงประจักษ์ ความเข้าใจปรากฏการณ์แบบลึกซึ้ง เป็นต้น ซึ่งแท้จริงความแตกต่างของกระบวนการที่ตนนี้ถือว่าเป็นประโยชน์ เนื่องจากจะมีเกิดองค์ความรู้ที่หลากหลายจนสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้ ดังนั้นการทำความเข้าใจในความแตกต่างของแต่ละกระบวนการที่ตนในการแสวงหาองค์ความรู้จึงจำเป็นต่อผู้ที่สนใจแสวงหาความรู้เพื่อที่สามารถกำหนดรูปแบบการวิจัยในการแสวงหาองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

แนวคิดสวัสดิการสังคมถือว่าเป็นองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ที่ได้รับการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง เพราะสวัสดิการสังคมถูกใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร อาทิ ประเทศอังกฤษจัดสวัสดิการสังคมโดยการตรากฎหมายสงเคราะห์คนยากจน (Elizabethan Poor Law) ในปีค.ศ. 1601 เพื่อการช่วยเหลือคนยากจน และผู้ที่ไม่มีงานทำโดยการสงเคราะห์จากองค์กรทางศาสนา ประเทศสวีเดนมีการตรากฎหมาย National Pension Act ในปี 1913 เพื่อประกันผู้สูงอายุ ส่วนในสหรัฐอเมริกาเริ่มจากการจัดตั้งเป็นศูนย์รวมองค์การกุศลเอกชน (Charity Organization Societies) เพื่อให้นักศึกษาหรือผู้มีฐานะดีไปเรียนรู้และทำงานในชุมชนคนยากจนเมืองใหญ่ ๆ รวมทั้งการจัดตั้งสหภาพแรงงาน และการผลักดันกฎหมายเพื่อให้สวัสดิการแก่แรงงาน เป็นต้น จากประสบการณ์ในการจัดสวัสดิการสังคมของแต่ละประเทศทำให้เกิดการวิจัยเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมเกิดเป็นองค์ความรู้ที่หลากหลาย เช่น แนวคิดพื้นฐาน หลักการ วิธีการ รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคม ซึ่งบางชุดองค์ความรู้สามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมในระดับสากลได้ แต่บางชุดองค์ความรู้ใช้อธิบายได้เฉพาะพื้นที่เท่านั้นขึ้นอยู่กับกรอบการวิจัย ดังนั้นเพื่อลดความสับสนในการทำความเข้าใจและการนำองค์ความรู้ด้านสวัสดิการสังคมไปประยุกต์ใช้ ผู้ที่ศึกษาจึงควรทำความเข้าใจถึงกระบวนการที่ตนในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในมิติปรัชญาทางสังคมศาสตร์เพื่อจะสามารถเข้าใจถึงเหตุผลในการเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยต่าง ๆ

บทความนี้มุ่งอธิบายกระบวนการที่ตนแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมภายใต้กรอบคิดทางปรัชญาสังคมศาสตร์โดยจำแนกออกเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ กระบวนการที่ตนธรรมชาตินิยม กระบวนการที่ตนการตีความ และกระบวนการที่ตนวิพากษ์ โดยอธิบายถึงแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับปรัชญาทางสังคมศาสตร์ แล้วจึงเชื่อมโยงให้เห็นถึงความแตกต่างของแต่ละองค์ประกอบทั้งที่เป็นความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับความจริง การเข้าถึงความจริง วิธีการในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคม พร้อมยกตัวอย่างงานวิจัยเพื่อให้เข้าใจได้ชัดเจนขึ้น ตลอดจนวิเคราะห์ถึงจุดแข็งและข้อจำกัดของการแสวงหาความรู้ของแต่ละกระบวนการที่ตน เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษา

เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมเกิดความเข้าใจถึงที่มาที่ไปขององค์ความรู้ทางด้านสวัสดิการสังคมที่แตกต่างและสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งเป็นแนวทางให้นักวิจัยในการกำหนดจุดยืนทางปรัชญาสังคมศาสตร์เพื่อนำไปสู่การออกแบบการวิจัยที่สอดคล้องกับเป้าหมายในการแสวงหาความรู้ของตนเองได้

ปรัชญาสังคมศาสตร์

ปรัชญาทางสังคมศาสตร์ถือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการวิจัยที่เป็นวิธีการในการแสวงหาความรู้ทางสังคมศาสตร์ ผู้ศึกษาจะเลือกใช้วิธีการในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมตามฐานความเชื่อเกี่ยวกับความจริง ดังนั้นเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง จำเป็นต้องทำความเข้าใจพื้นฐานปรัชญาทางสังคมศาสตร์ 3 เรื่อง (Na Phuket, 2012) ได้แก่

1. ภาววิทยา (ontology) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความจริง หรือสภาวะการดำรงอยู่ของความจริง คำถามทางภาววิทยาที่สำคัญคือ ธรรมชาติของความจริงหรือสิ่งที่มีอยู่คืออะไร และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสิ่งนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งความจริงมีหลายประเภท เช่น ความจริงแท้หนึ่งเดียว (สัจนิยม) ความจริงที่มีหลากหลายต้องใช้การตีความจากมนุษย์ (สัมพัทธนิยม) ความจริง ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง (สัจนิยมเชิงประวัติศาสตร์)

2. ญาณวิทยา (Epistemology) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ที่ศึกษากับตัวผู้ศึกษามี คำถามทางญาณวิทยาที่สำคัญได้แก่ อะไรคือเงื่อนไขที่จำเป็นและเพียงพอของความรู้ อะไรคือแหล่งของความรู้ อะไรคือโครงสร้างและข้อจำกัดของความรู้ในการศึกษา ดังนั้นการที่เข้าใจว่าความจริงมีหนึ่งเดียว ผู้ศึกษาจะต้องไม่สัมพันธ์กับสิ่งที่ศึกษา แต่ถ้าเชื่อว่าความจริงนั้นมีหลากหลายต้องใช้การตีความจากมนุษย์ผู้ศึกษาก็จะต้องผสมผสานตัวเองกับสิ่งที่ศึกษาเพื่อให้เข้าใจความจริงนั่นเอง

3. วิธีวิทยา (Methodology) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตรรกะของการแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะการตรวจสอบศักยภาพและข้อจำกัดของเทคนิคหรือกระบวนการศึกษา หรือระเบียบวิธีที่นักวิชาการในแต่ละสาขาใช้แสวงหาความรู้ เช่น วิธีการตั้งคำถามวิจัย วิธีการหาหลักฐานข้อมูล และวิธีวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้ศึกษามีภาววิทยาหรือมีความเชื่อเกี่ยวกับความจริงอย่างไรแล้ว จะเชื่อมโยงถึงญาณวิทยาว่า ผู้ศึกษาจะสามารถเข้าถึงความจริงด้วยวิธีการใดเพื่อทำให้ข้อมูลที่ได้นั้นเกิดความน่าเชื่อถือและมีความเที่ยงตรง หลังจากนั้นจึงเลือกใช้วิธีวิทยาที่สอดคล้องกับภาววิทยาและญาณวิทยาเพื่อให้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมได้ จึงนำมาสู่การกำหนดรูปแบบการวิจัยเพื่อแสวงหาความรู้ เรียกว่าเป็นกระบวนการทัศน์ในการแสวงหาความรู้นั่นเอง สามารถสรุปได้ดังภาพ

ภาพที่ 1 กระบวนทัศน์การแสวงหาความรู้ทางสังคมศาสตร์

กระบวนทัศน์ในการแสวงหาความรู้

การแสวงหาความรู้ทางสังคมศาสตร์ของมนุษย์สามารถแบ่งออกเป็น 3 กระบวนทัศน์ (Na Phuket, 2016) ได้แก่

1. **กระบวนทัศน์ธรรมชาตินิยม (Naturalism Paradigm)** คือ การแสวงหาความรู้โดยมีจุดยืนทางภววิทยาแบบสัจนิยมบริสุทธิ์ (Naïve Realism) คือเชื่อว่าความจริงแท้มีอยู่ความจริงเดียว ไม่จำกัดสถานที่และเวลาจึงมีความเป็นสามัญการ และสามารถเข้าถึงได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5

กระบวนทัศน์นี้มีจุดยืนทางญาณวิทยาแบบปฏิฐานนิยม (Positivism) คือการอธิบายสภาพของสิ่งที่ศึกษาเฉพาะความเชื่อมโยงอย่างสม่าเสมอระหว่างตัวแปรที่เกี่ยวข้อง แต่เน้นการทำนายปรากฏการณ์อย่างมากและถือว่าการอธิบายไม่แยกออกจากการทำนาย (Limmanee, 1999) ผู้ศึกษาจะเป็นอิสระสิ่งที่ศึกษาและปราศจากอคติ เป้าหมายในการแสวงหาความรู้คือ อธิบาย (Explanation) และทำนาย (Predict) ปรากฏการณ์ทางสังคม โดยมุ่งใช้ความรู้เพื่อควบคุมปรากฏการณ์สังคมและธรรมชาติโดยมีแนวทางในการอธิบายสังคม 3 ทาง ได้แก่ การอธิบายเชิงสาเหตุ (Causal Explanation) เป็นการแยกที่เป็นปัจจัยเหตุกับปัจจัยผลออกจากกัน เหตุจะต้องเกิดก่อนผล การอธิบายเชิงเหตุผล (Reason Explanation) เป็นการอธิบายว่าการกระทำของมนุษย์เกิดจากการตัดสินใจที่มีเหตุผล และการอธิบายเชิงหน้าที่และโครงสร้างนิยมเชิงสาเหตุ (Functional and Structural Explanation as Causal Explanation) คือ การอธิบายเชิงหน้าที่ซึ่งว่าสิ่งใดก็ตามที่ดำรงอยู่ก็เพราะมีหน้าที่ทำให้เกิดผลบางประการ ระเบียบวิธีวิจัยจึงต้องมีระเบียบแบบแผนชัดเจน มีความเที่ยงตรงสามารถตรวจสอบได้ ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงทดลอง การวิจัยกึ่งทดลอง และการวิจัยเชิงคุณภาพแนวทฤษฎีรากฐานบางสำนัก

2. กระบวนทัศน์การตีความ (Interpretivism Paradigm) มีจุดยืนทางภววิทยาแบบสัมพัทธนิยม (Relative Realism) ที่เชื่อว่าความจริงมีอยู่อย่างหลากหลาย ต้องใช้ความคิดและสติปัญญาของมนุษย์ในการเข้าใจความจริงในรูปแบบที่หลากหลาย ความจริงจึงไม่มีลักษณะเป็นสามัญการ อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทและความคิดที่ซับซ้อนของมนุษย์ ส่วนญาณวิทยาเป็นแบบทัศน์พิสัยนิยม (Perspectivism) ที่เชื่อว่าความรู้และการประเมินความรู้เกิดภายใต้กรอบคิดที่กำหนด ข้อเท็จจริงจึงอยู่ในแบบแผนมโนทัศน์ของผู้ศึกษา และแบบสัมพัทธนิยมที่มีฐานคิดว่าทั้งประสบการณ์และความจริงเป็นการปฏิบัติเชิงหน้าที่ของแบบแผนทางความคิด แต่ไม่มีแบบแผนความคิดใดสามารถอ้างเป็นแบบแผนความคิดสากลหรือมีความเป็นสามัญการ ผู้ศึกษาจึงต้องนำตัวเองเข้าไปสู่สิ่งที่ศึกษาอย่างใกล้ชิดเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นจึงต้องใช้วิธีวิทยาของกระบวนทัศน์แบบตีความ คือ อรรถปริวรรต (Hermeneutics) และวิภาษวิธี (Dialectic) ที่เป็นการสร้างความจริงที่ถอดออกมาโดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษาและผู้ที่ถูกศึกษา มีการตีความและเปรียบเทียบความเหมือนต่าง ความเปลี่ยนแปลงแบบวิภาษวิธีเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม เพราะมนุษย์สามารถเข้าใจซึ่งและกันได้ และอยู่ร่วมกันได้ การตีความนี้จะทำความเข้าใจองค์ประกอบย่อยของสิ่งที่ศึกษาในแง่องค์รวมและการทำความเข้าใจองค์รวมในแง่องค์ประกอบย่อย โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นพลวัต ดังนั้นรูปแบบการวิจัยที่ใช้ในกระบวนทัศน์การตีความ คือ การวิจัยเชิงคุณภาพในแนวชีวประวัติ แนวปรากฏการณ์วิทยา แนวทฤษฎีจากฐานราก แนวชาติพันธุ์วรรณา และแนวกรณีศึกษา

3. กระบวนทัศน์วิพากษ์ (Critical Paradigm) มีความหลากหลายในภววิทยา ทั้งสัมพัทธนิยมเชิงวิพากษ์ (Critical Realism) สัจนิยมเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Realism) และสัมพัทธนิยม (Relative Realism) ส่วนญาณวิทยาแบบทัศน์พิสัยนิยมผสมกับสัมพัทธนิยม (Perspectivism and Relativism) มีวิธีวิทยาที่เน้นวิภาษวิธีและการสนทนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบรูปแบบหนึ่ง มีเป้าหมายในการแสวงหาความรู้เพื่อการปลดปล่อย (Emancipation) มนุษย์เป็นอิสระจากการครอบงำและมุ่งขยายพื้นที่แห่งการยอมรับทางสังคมของผู้เสียเปรียบและมุ่งการถอดรื้อ (Deconstruction) และการสร้างใหม่เพื่อให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ สามารถแบ่งออก 4 แนวทางหลัก คือ 1.การใช้ทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) 2. การใช้ปรัชญาปฏิบัตินิยม 3. การใช้แนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (Post-Structuralism) ในการวิเคราะห์ ถอดรื้อโครงสร้าง (Construction) หรือความเป็นจริงของสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่ 4. หลังนวมัยนิยม (Postmodernism) เน้นการวิพากษ์ความรู้ที่ถูกสร้างจากระบบเหตุผล เพราะระบบเหตุผลทำให้เกิดสภาวะกดทับ กีดกัน และปิดกั้นสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือระบบเหตุผล ดังนั้นในกระบวนทัศน์วิพากษ์จึงเลือกใช้รูปแบบวิจัยดังนี้ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยเอกสาร การวิจัยแบบวงศาวិทยา การวิจัยเชิงเอกสาร เป็นต้น

จากข้างต้นเห็นได้ว่าการกำหนดแนวทางในการวิจัยเพื่อแสวงหาความรู้ต่าง ๆ ของมนุษย์นั้นจะเป็นไปตามฐานความเชื่อที่มีต่อความจริง

การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคม

แนวทางในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับแนวคิดสวัสดิการสังคมในมิติปรัชญาสังคมศาสตร์มีความแตกต่างกันตามกระบวนทัศน์ของผู้ศึกษา ส่งผลให้เกิดองค์ความรู้หรือแนวคิดสวัสดิการสังคมที่หลากหลายซึ่งมีอำนาจในการอธิบายแตกต่างกัน สามารถแบ่งแนวทางในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมออกเป็น 3 กระบวนทัศน์ ดังนี้

1. การแสวงหาความรู้ตามกระบวนทัศน์ธรรมชาตินิยม (Naturalism Paradigm)

การแสวงหาความรู้ตามกระบวนทัศน์นี้จะปรากฏในงานวิจัยที่เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในยุคแรกที่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการปัญหาสังคมและความยากจนด้วยการจัดสวัสดิการให้แก่คนในสังคมด้วยการสร้างบริการสังคม ส่วนใหญ่ผู้ศึกษาจะมีความเชื่อเกี่ยวกับความจริงที่ว่าสวัสดิการสังคมมีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศและรัฐควรมีบทบาทหลักในการจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนเท่านั้น ดังนั้นจึงได้เลือกใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสร้างความเป็นอิสระระหว่างผู้ศึกษาและปรากฏการณ์ ตลอดจนเพื่อให้ผลการศึกษาเป็นที่น่าเชื่อถือและตรวจสอบได้ เช่น งานของ Gosta Esping-Anderson (Patanvanich, 2004) ที่ศึกษาระบบสวัสดิการ เป็นการวิเคราะห์เหตุและผลเชิงสาเหตุด้วยการใช้วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบด้วยการใช้สถิติเพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของระบบสวัสดิการ โดยวิเคราะห์จากระดับการสลายสภาพการเป็นสินค้า และมีเกณฑ์การจำแนกระดับของ “การสลายสภาพการเป็นสินค้าของสวัสดิการสังคม” พบว่า รัฐสวัสดิการระบอบสังคมประชาธิปไตยจะมีระดับของการสลายสภาพการเป็นสินค้ามากที่สุด ส่วนระบอบเสรีนิยมจะมีระดับต่ำที่สุด ซึ่งการจัดระดับของการสลายสภาพการเป็นสินค้าทำได้โดยการให้คะแนนการจัดสวัสดิการสังคมประเภทต่าง ๆ คะแนนรวมที่ได้ คือ เป็นค่าชี้วัดระดับ เกณฑ์ดังกล่าว เช่น ปริมาณเงินทดแทนขั้นต่ำ ความสามารถในการทดแทน รายได้ของเงินทดแทน การครอบคลุมของสวัสดิการ ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในการจำแนกรัฐสวัสดิการออกเป็น 3 ระบอบ ได้แก่ 1. รัฐสวัสดิการระบอบเสรีนิยมที่ระบอบการจ่ายสวัสดิการจะอยู่ในระดับต่ำ มีระดับการถ่ายเททรัพยากรต่ำ ให้ความสำคัญกับวิธีการประกันสังคมน้อย และผู้รับประโยชน์ทดแทนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย รัฐจะให้การสนับสนุนตลาดโดยให้หลักประกันด้านสวัสดิการในระดับต่ำ หรือไม่ก็โดยการให้เงินสนับสนุนแก่สวัสดิการเอกชน 2. ระบอบวิสาหกิจนิยม เป็นการร่วมมือระหว่างรัฐและกลุ่มหรือคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำงานหรือประกอบอาชีพ โดยเกณฑ์การรับสวัสดิการ คือ ความแตกต่างของสถานภาพชนชั้น รัฐละเลยการความเป็นในการจัดสรรหรือกระจายทรัพยากรและ 3. ระบอบสังคมประชาธิปไตย เป็นการจัดสวัสดิการที่ยึดหลักการจัดแบบสากล การสลายสภาพการเป็นสินค้าของสวัสดิการและสิทธิด้านสวัสดิการ จะเน้นส่งเสริมการสร้างประกันด้านสวัสดิการในระดับที่เหนือกว่าความเป็นพื้นฐานสำหรับทุกคนอย่างเท่าเทียม

นอกจากนี้แล้วยังมีการศึกษาที่อธิบายเชิงสาเหตุที่โดยอธิบายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างตัวแปรเป็นการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ เห็นได้จากการศึกษาเรื่อง “รัฐสวัสดิการกับความเท่า

เทียม” (The Welfare State and Equality) ของ Winlensky ที่ได้รวบรวมข้อมูลของประเทศต่าง ๆ 64 ประเทศ และนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับการใช้จ่ายสาธารณะ ทำให้ได้ข้อค้นพบอันเป็นรากฐานเกี่ยวกับสร้างนโยบายสังคมที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างความเท่าเทียม คือ ผลของสวัสดิการสังคมสามารถจัดสรรทรัพยากรและเพิ่มความเท่าเทียมในระยะสั้นได้ ผลกระทบเชิงสังคมที่สะท้อนจากตัวเลขทางสถิติแสดงให้เห็นว่าระดับการกินดีอยู่ดีสัมพันธ์กับโปรแกรมด้านสวัสดิการสาธารณสุข ส่วนการศึกษาด้านปัจจัยร่วมพบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมสามารถส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของรัฐสวัสดิการ (Patanvanich, 2004)

ส่วนการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการในประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากการดำเนินการวิจัยตามแนวคิดปฏิฐานนิยมอย่างมาก เริ่มเห็นได้ชัดในช่วงปี พ.ศ. 2499 ที่ธนาคารโลก และสหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทในการวางแผนในการพัฒนาประเทศ ภายใต้ผลการวิจัยเรื่อง “โครงการพัฒนารัฐสำหรับประเทศไทย” ที่มีการรวบรวมข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อมาใช้ในการกำหนดเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เช่น การวัดรายได้ของคนเพื่อกำหนดความร่ำรวยและยากจน การศึกษาถึงสาเหตุของปัญหา เช่น อัตราการว่างงาน การศึกษาในระดับต่ำ เป็นต้น ผลการศึกษาเหล่านี้ถูกนำไปใช้วางแผนโปรแกรมเพื่อต่อสู้กับความยากจน หรือในงานวิจัยเรื่องสู่ระบบสวัสดิการสังคมถ้วนหน้าภายในปี พ.ศ. 2560 ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Thailand Development Research Institute, 2011) ที่ได้ทำการประเมินความเป็นไปได้ทางการเงินของระบบสวัสดิการพื้นฐานในรูปแบบและระบบต่าง ๆ โดยสำรวจความคิดเห็นจากคณะกรรมการสวัสดิการสังคมระดับจังหวัด ประชาชน ผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีการคำนวณถึงความเป็นไปได้ในการจัดเตรียมงบประมาณภาครัฐเพื่อจัดสวัสดิการถ้วนหน้า และสอบถามความต้องการในการได้รับสวัสดิการจากหน่วยงานราชการ องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรชุมชน โดยแบ่งออกเป็นชุดของสวัสดิการสังคม เช่น ชุดสวัสดิการเด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ สวัสดิการชุมชน ประกันราคาพืชผล การแสวงหาความรู้เหล่านี้ถูกนำมาใช้กำหนดเป็นแนวทางในการจัดสวัสดิการสังคมถ้วนหน้า

2. การแสวงหาความรู้แบบกระบวนทัศน์การตีความ (Interpretivism paradigm)

การแสวงหาองค์ความรู้ตามกระบวนทัศน์การตีความ มีความเชื่อว่าองค์ความรู้แบบปฏิฐานนิยมที่เป็นสามัญการไม่สามารถสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่มีบริบททั้งด้านเวลาและสถานที่แตกต่างกันได้ ความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมมีหลากหลายจึงจำเป็นต้องใช้การตีความของผู้ศึกษาที่มีต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งในมิติทางด้านประวัติศาสตร์ และเงื่อนไขทางสังคม ดังนั้นผู้ศึกษาจึงใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในการแสวงหาความรู้โดยการตีความปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) หรือชาติพันธุ์วิธีวิทยา (Ethnomethodology) เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

ส่วนใหญ่แสวงหาความรู้ตามกระบวนทัศน์นี้จะเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีว่าด้วย ประเภท วิธีการ กระบวนการจัดการสวัสดิการ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคในการจัดสวัสดิการ ซึ่งจะแต่ละกรณีศึกษาจะมีความลักษณะเฉพาะ แต่จะสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่มีความใกล้เคียงกันได้ เช่น งานวิจัยของจิรัชยา เจียวัก

(Jeawkok, Dhammasaccakarn, Laeheem, & Sangkarat, 2018) เรื่อง คนหาปลา กับทุนทางสังคม: สวัสดิการชุมชนชายฝั่งทะเลอันดามันของไทย หรือ งานวิจัยเรื่องกลไกการสร้างความเข้มแข็งสวัสดิการชุมชนเมือง กรณีศึกษา ชุมชนชาวไทยเกาะกลาง ชุมชนชาวจีนโบ๊ะเบ๊ะ ชุมชนคริสต์กู่จี๊จีน และชุมชนมุสลิมมัสยิดมาลุอิสลาม กรุงเทพมหานครของแสน กิรินวนันท์ และ สิริยา รัตนช่วย (Keeratinawanun & Rattanachuy, 2019) งานเหล่านี้ได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชนมาเป็นแนวทางเพื่อกำหนดกรอบคิดในการศึกษา มีการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจบริบทของพื้นที่ศึกษาเพื่อนำไปสู่การตีความเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ในการจัดสวัสดิการสังคมในแต่ละพื้นที่ การศึกษาแบบนี้ถือว่าเป็นการแสวงหาความรู้แบบ “ปฏิทิน” (retroduction) คือ การแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ที่มีพื้นฐานจากองค์ความรู้ที่มีก่อนหน้าแล้วจึงสรุปเป็นองค์ความรู้ ดังปรากฏเป็นแนวคิดการจัดสวัสดิการโดยชุมชนที่สามารถใช้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ รวมทั้งเงื่อนไขในการจัดสวัสดิการของสังคมไทยที่มีลักษณะเฉพาะพื้นที่

3. การแสวงหาความรู้แบบกระบวนทัศน์วิพากษ์ (critical paradigm)

การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมแบบกระบวนทัศน์วิพากษ์เป็นการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ หรือการหักล้างความรู้เดิมด้วยการวิพากษ์ เนื่องจากมีความเชื่อพื้นฐานว่าความจริงที่ปรากฏขึ้นในสังคมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลาและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งความจริงชุดเดิมอาจทำให้เกิดการกดทับทางสังคมได้

แนวคิดที่ได้รับการวิพากษ์เป็นอย่างมากในแวดวงสวัสดิการสังคม ได้แก่ งานของ Gosta Esping-Anderson เนื่องจากเป็นแนวคิดที่หลักที่คนมักนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและประยุกต์ใช้ในการจัดสวัสดิการสังคม นักวิชาการหลายคนจึงได้ศึกษาตามกระบวนทัศน์วิพากษ์ทางด้านทฤษฎี เช่น ฮอลลิเดย์ (Nonthapatthamadun, 2012) ได้ทำศึกษาแนววิพากษ์เกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับรัฐสวัสดิการของ Gosta Esping-Anderson โดยได้ศึกษาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีงบประมาณด้านสวัสดิการต่ำมาก พบว่าประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอบสนองความต้องการด้านสวัสดิการของประชาชนโดยใช้กระบวนการวางแผนเศรษฐกิจที่รัฐเป็นผู้ชี้นำ และการจัดบริการที่เน้นภาคเอกชนให้บริการโดยรัฐมีข้อบังคับที่เคร่งครัด เช่น การบังคับให้มีการออม สิทธิของประชาชนได้รับการตอบสนองจากรัฐ ทว่า มิใช่โดยวาทกรรมจากนโยบายสังคมแบบตะวันตกแต่เป็นการมุ่งส่งเสริมความรับผิดชอบของครอบครัวและความรับผิดชอบของบริษัทเอกชนเป็นสำคัญ

รวมทั้งยังมีนักวิชาการทางด้านสตรีนิยมเช่น Lewis O'Connor, Orloff ได้ทำการวิพากษ์แนวคิดของ Gosta Esping-Anderson ละเลยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงและครอบครัว ที่กล่าวว่าผลตอบแทนในรัฐสวัสดิการนั้นจะจัดให้แก่แรงงาน ซึ่งผู้หญิงจะเข้าสู่ตลาดแรงงานน้อย ดังนั้นประเทศใดให้ประโยชน์ทดแทนเป็นไปตามจำนวนเงินสมทบจากรัฐบาล ผู้หญิงก็จะได้รับผลประโยชน์น้อยจึงทำให้ผู้หญิงตก

อยู่ในภาวะพึ่งพิง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพิจารณาการดำเนินการของระบบการประกันรายได้ที่เกี่ยวข้องกับบริการเรื่องการดูแลเด็ก และพิจารณาเรื่องบทบาทของผู้หญิงที่จะต้องทำหน้าที่ในการดูแลผู้ป่วย หรือผู้พิการ ถือว่าเป็นการสร้างพื้นที่ให้แก่ผู้หญิงมากขึ้น เนื่องจากบางครั้งผู้หญิงนั้นไม่มีส่วนร่วมในตลาดแรงงาน แต่ต้องทำหน้าที่ในการดูแลผู้คน (Nonthapatthamadun, 2012) นักสตรีนิยมแนวสังคมนิยมเหล่านี้ได้ใช้หลักการวิเคราะห์วัตถุนิยมวิภาษกับการกดขี่ผู้หญิง ภายใต้ระบบทุนนิยมโยดไม่มีจุดหมายเพื่อลดหรือบรรเทาการกดขี่อย่างทีระบบทุนนิยมยอมรับ แต่เป้าหมายคือเป็นไปเพื่อระบบสังคมนิยมที่มุ่งปลดปล่อยผู้หญิงจากการกดขี่ ซึ่งนักสตรีนิยมแนวสังคมนิยมของอังกฤษได้มีความพยายามตั้งกลุ่มและองค์กรสตรีอิสระ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติที่ทำหน้าที่ต่อสู้เรียกร้องการดูแลรักษาพยาบาลที่ดี ความมั่นคงทางสังคม การดูแลเด็กและผู้สูงอายุ (Nonthapatthamadun, 2007) ถือว่าเป็นการใช้วิธีวิทยาแบบปรัชญาปฏิบัตินิยม (pragmatism) มาเป็นเครื่องมือในการรื้อสร้างองค์ความรู้เดิม ด้วยการตั้งกลุ่มและองค์กรสตรีอิสระขึ้นมาเพื่อจัดสวัสดิการเองเพื่อเป็นการปลดปล่อยการถูกกดขี่ และการละเลยจากภาครัฐ

นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาของกวอน (Kwon) ที่ศึกษาเรื่อง “ก้าวข้ามระบบสวัสดิการแบบยุโรป: การเปรียบเทียบระบบสวัสดิการของเอเชียตะวันออก” ซึ่งให้เห็นมิติอื่น ๆ ในกระบวนการนโยบายของเกาหลีใต้และไต้หวัน ที่รัฐบาลชั้นนำมาตั้งแต่ยุครัฐบาลเผด็จการ ที่กลุ่มคนแรก ๆ ที่ได้รับการคุ้มครองได้แก่ทหารและข้าราชการเป็นหลัก ต่อมาจึงมีการขยายไปเป็นการให้ประโยชน์ทดแทนด้วยระบบประกันไปสู่ผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ประเทศที่รัฐเป็นผู้นำการเติบโตทางเศรษฐกิจมีความจำเป็นต้องให้การสนับสนุนชนชั้นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมให้มีชีวิตที่มั่นคง ส่วนนโยบายสวัสดิการโดยถ่วงหน้านั้นเกิดขึ้นเมื่อประเทศเข้าสู่ระบอบการปกครองประชาธิปไตย (Nonthapatthamadun, 2012) ซึ่งพบว่าเป็นความจริงที่แตกต่างจากองค์ความรู้ตามกระบวนทัศน์ชนธรรมาตินิยมที่กล่าวว่าประเทศแบบสังคมนิยมจะมีการกระจายสวัสดิการให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ถือว่าเป็นการใช้แนวคิดหลังโครงสร้างนิยมในการวิพากษ์การจัดสวัสดิการของยุโรปที่เชื่อว่ารัฐสวัสดิการในประเทศสังคมนิยมประชาธิปไตยนั้นมีประสิทธิภาพสามารถทำให้เกิดสวัสดิการถ่วงหน้ได้ แต่ความจริงไม่เกิดขึ้นในตะวันออกที่สวัสดิการจะกระจุกตัวแก่ทหารและข้าราชการ ในขณะที่สวัสดิการถ่วงหน้เกิดขึ้นเมื่อประเทศเป็นประชาธิปไตยแล้ว จึงถือว่าการรื้อสร้างองค์รู้นั้นเอง

ส่วนในประเทศไทยได้มีการใช้กระบวนทัศน์แบบวิพากษ์มาใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับสวัสดิการอยู่บ้าง ดังเช่น งานวิจัยของปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ (Suzuki, 2009) เรื่อง วรรณกรรมปริทรรศน์และการสังเคราะห์ความรู้ เรื่อง “สวัสดิการชุมชนในประเทศไทย” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสารที่ได้รวบรวมแนวคิด นโยบาย กระบวนการ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสวัสดิการชุมชนในสังคมไทย โดยสะท้อนให้เห็นว่าความหมายของสวัสดิการสังคมไม่ใช่มีเพียงแค่อารัฐสวัสดิการ และสวัสดิการชุมชนเองก็มีมิติที่หลากหลาย เช่น การตั้งองค์กรการเงินชุมชนเพื่อจัดสวัสดิการให้แก่คนในชุมชนทั้งในด้านการเงิน การศึกษา การประกอบอาชีพ ได้ข้อค้นพบว่า องค์กรการเงินของชุมชนนั้นมีศักยภาพมากที่จะสามารถนำไปสู่การจัดการที่ดีโดยไม่ต้องพึ่งพาภาครัฐ ถือว่าเป็นความสามารถในการพัฒนาในเชิงพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าควรสู่การผลักดันนโยบายให้มีการ

รองรับสถานการณ์ขององค์การการเงินชุมชน งานวิจัยชิ้นนี้จึงถือได้ว่าเป็นการวิจัยเพื่อปลดปล่อยความเชื่อเดิมที่ว่าชุมชนไม่สามารถจัดการองค์การการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพหน้าที่นี้จึงเป็นของรัฐ แต่ความจริงองค์การการเงินของชุมชนมีศักยภาพมากเพียงพอในการจัดสวัสดิการให้แก่ชุมชนได้

จากข้างต้นจะเห็นถึงความแตกต่างของการแสวงหาองค์ความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคม ทั้งภววิทยา ญาณวิทยา และวิธีวิทยา จนนำไปสู่การกำหนดรูปแบบการวิจัยที่จะส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ที่แตกต่างกันสามารถสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบแต่ละกระบวนทัศน์ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกระบวนทัศน์ในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคม

กระบวนทัศน์	ธรรมชาตินิยม	ตีความ	วิพากษ์
ภววิทยา	สัจนิยม : ความจริงมีหนึ่งเดียวมีความเป็นสามัญการ	สัมพัทธนิยม: ความจริงมีหลากหลายต้องใช้จิตและปัญญาของมนุษย์ในการทำความเข้าใจ	● สัจนิยมเชิงวิพากษ์: มนุษย์เข้าใจความจริงได้ไม่สมบูรณ์ จึงต้องทำความเข้าใจ ● สัจนิยมเชิงประวัติศาสตร์: ความจริงเปลี่ยนแปลงตามเวลาและบริบททางสังคม ● สัมพัทธนิยม: ความจริงมีหลากหลาย ต้องใช้จิตและปัญญาของมนุษย์ในการทำความเข้าใจ
ญาณวิทยา	ปฏิฐานนิยม: ผู้ศึกษาเป็นอิสระต่อสิ่งที่ศึกษา	ทัศนพิสัยนิยม: ความจริงมีความสัมพันธ์กับผู้ศึกษา ต้องใช้อัตวิสัยของผู้ศึกษาในการสร้างความรู้	ทัศนพิสัยนิยมผสมผสานกับสัมพัทธนิยม: ความจริงมีความสัมพันธ์กับผู้ศึกษาต้องใช้อัตวิสัยของผู้ศึกษาในการสร้างความรู้ ซึ่งอาจมีค่านิยม
วิธีวิจัย	● การอธิบายเชิงสาเหตุ ● การอธิบายเชิงเหตุผล ● การอธิบายเชิงโครงสร้างหน้าที่	อรรถปริวรรต: การตีความ	วิภาษวิธีและการสนทนา โดยใช้ทฤษฎีวิพากษ์ ปรัชญาปฏิบัตินิยม ใช้แนวคิดหลังโครงสร้างนิยม และหลังนวยสมัย
รูปแบบวิจัย	วิจัยเชิงปริมาณ	วิจัยเชิงคุณภาพ	● วิจัยแบบมีส่วนร่วม ● วิจัยเชิงปฏิบัติการ

			● วิจัยเอกสาร
ผลการวิจัย	รูปแบบ ปัจจัย ลักษณะ การจัดรัฐสวัสดิการ	การทำความเข้าใจ เกี่ยวกับจัดสวัสดิการ โดยชุมชนเฉพาะ กรณี	● รื้อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการโดยรัฐ ● การจัดการสวัสดิการแนวสตรีนิยม ● แนวคิดสวัสดิการชุมชน

จุดแข็งและข้อจำกัดในการแสวงหาความรู้

การศึกษาสวัสดิการสังคมด้วยกระบวนการทัศน์แบบธรรมชาตินิยมตามญาณวิทยาแบบปฏิฐานนิยมที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณนั้นมีจุดแข็ง คือ องค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัยสามารถใช้อธิบายและทำนายปรากฏการณ์ได้ระดับมหภาค และมีความเป็นสามัญการ เนื่องจากมีวิธีวิทยาที่ได้รับการยอมรับว่ามีความน่าเชื่อถือ และเที่ยงตรง ปราศจากอคติจากผู้ศึกษา และมีระเบียบวิธีวิจัยที่เคร่งครัดสามารถพิสูจน์ด้วยวิธีทางสถิติ เช่น รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดสวัสดิการสังคม หรือแม้กระทั่งการวัดระดับความยากจนที่นำมาสู่การกำหนดแนวทางจัดสวัสดิการสังคม ดังนั้นองค์ความรู้ดังกล่าวจึงถูกนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางหรือนโยบายในการพัฒนาประเทศ แต่อย่างไรก็แสวงหาความรู้ตามกระบวนการทัศน์นี้ยังมีข้อจำกัดในการอธิบายปรากฏการณ์ในระดับจุลภาค เนื่องจากแต่ละกรณีศึกษาจะมีลักษณะเฉพาะ และบริบทแตกต่างกันการอธิบายในภาพกว้างจึงทำให้ขาดรายละเอียดและการเข้าใจที่ลึกซึ้ง

การแสวงหาความจริงด้วยกระบวนการทัศน์การตีความนั้นจะแตกต่างจากการศึกษาในแนวปฏิฐานนิยมอย่างมาก เนื่องจากใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องใช้การตีความจากผู้ศึกษาด้วยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และใช้วิธีการตีความภาษาเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ผู้ถูกศึกษาต้องการสื่อความหมายออก โดยมีการตัดสินเชิงประเมินค่าและกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติจึงจะสามารถเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ภายได้เงื่อนไขทางด้านบริบทและเวลาได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ทำให้สังคมสามารถเข้าใจถึงสวัสดิการสังคมที่มีอยู่หลากหลายได้หลายแง่มุม และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาให้แก่คนเฉพาะกลุ่มได้ถือว่าเป็นจุดแข็งของกระบวนการทัศน์นี้ แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาแนวนี้มีข้อจำกัดตรงที่องค์ความรู้ที่ได้รับไม่สามารถฉายความจริงในระดับมหภาคได้แบบแนวคิดปฏิฐานนิยม และอำนาจในการอธิบายและทำนายปรากฏการณ์ต่าง ๆ มีน้อยเนื่องจากใช้การตีความจากผู้ศึกษาอาจเกิดอคติได้ จึงไม่สามารถผลักดันให้ข้อค้นพบดังกล่าวกลายเป็นทฤษฎีหรือแนวคิดที่ได้รับการใช้งานอย่างเป็นสากล

ส่วนกระบวนการวิพากษ์มีจุดแข็ง คือ เป็นการแสวงหาความรู้ใหม่เพื่อหลุดพ้นจากการครอบงำองค์ความรู้เดิมเกี่ยวกับสวัสดิการ ทำให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์ที่หลากหลาย อันจะนำไปสู่การสร้างการยอมรับให้กลุ่มคนหรือสังคมที่เคยถูกเบียดขับจากแนวคิดสวัสดิการสังคมกระแสหลัก ซึ่งกระบวนการทัศน์นี้เริ่มถูก

ใช้ในการแสวงหาความรู้มากขึ้น แต่ยังไม่ได้รับการยอมรับไม่มากนักเนื่องจากผู้วิจัยต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่ศึกษาอย่างมาก ผลการศึกษาจึงมีอาจมีความโน้มเอียงตามทัศนะของผู้ศึกษาได้

สรุป

แนวคิดสวัสดิการสวัสดิการสังคมมีขอบเขตที่กว้างขวางและมีความซับซ้อน ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล จนถึงระดับสังคม เมื่อทำความเข้าใจด้วยปรัชญาทางสังคมศาสตร์จะพบได้ว่าการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในกระบวนทัศน์ธรรมชาติแบบปฏิฐานนิยมจะสามารถอธิบายรูปแบบ วิธีการรวมทั้งปัจจัยเชิงสาเหตุต่าง ๆ ที่มีต่อการจัดสวัสดิการนั้น ทำให้มีการคลี่คลายของเหตุและผลที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมอย่างมีความเป็นสามัญการ เป็นกฎทั่วไปที่สามารถนำไปใช้อธิบายและทำนายแนวโน้มพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นอนาคตได้ แต่การทำความเข้าใจด้วยกระบวนทัศน์ตีความ เป็นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ด้วยการตีความตัวบทที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์ โดยวิเคราะห์จากการให้ความหมาย คุณค่า ความเชื่อพื้นฐานในการแสดงออกและเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมกับการกระทำของบุคคล จึงทำให้เกิดความเข้าใจแบบแผนของการเกิดปรากฏการณ์ในแต่ละกรณี แต่ไม่สามารถอธิบายหรือทำนายโดยอาศัยกฎทั่วไปใช้ได้ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาสวัสดิการสังคมที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ มักมีความหลากหลายตามบริบทของพื้นที่ ทั้งนี้ข้อค้นพบบางอย่างอาจมีความใกล้เคียงกัน และสุดท้ายการทำความเข้าใจด้วยกระบวนทัศน์วิพากษ์ จะเป็นการสร้างความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับความรู้ทางด้านสวัสดิการสังคม เนื่องจากมีความเชื่อพื้นฐานว่าความแบบสังคมนั้นเป็นการครอบงำ และทำให้บางกลุ่มในสังคมถูกเบียดขับและสูญเสียประโยชน์ จึงต้องมีวิธีการวิจัยเชิงเอกสารเพื่อรวบรวมข้อโต้แย้งต่าง ๆ ขึ้นมาหรือสร้างความคิดเดิม ซึ่งกระบวนทัศน์นี้ยังไม่ได้รับการยอมรับจากนักปรัชญากระแสหลักเนื่องจากกระบวนการศึกษา นั้นไม่สามารถทำให้ความน่าเชื่อถือทางวิธีวิจัยและผู้วิจัยต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่ศึกษาอย่างมาก ดังนั้น ผลการวิจัยหรือความรู้ที่ค้นพบจึงเต็มไปด้วยทัศนคติของผู้ศึกษาและผู้ที่ถูกศึกษาที่มีความโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ยอมรับไม่ได้ในแนวปฏิฐานนิยม กล่าวได้ว่า การศึกษาสวัสดิการสังคมในแต่ละกระบวนทัศน์จะมีจุดแข็งและข้อจำกัดแตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรกำหนดเป้าหมายในการแสวงหาความรู้และเลือกวิธีการให้สอดคล้องกัน และยอมรับต่อข้อการวิพากษ์ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถพัฒนาความเป็นศาสตร์ทางด้านสวัสดิการสังคมต่อไป

References

- Crotty, M. (2009). *The foundations of social research: meaning and perspective in the research process*. Sydney, NSW: SAGE.
- Richard, H. (1998). *Social welfare and social value: the role of the caring professions*. Basingstoke, Hampshire: Macmillan.

- Jeawkok, J. Dhammasaccakarn, W. Laeheem, K. & Sangkarat, U. (2018). Fishermen and Social Capital: Community Welfare on the Andaman Coast of Thailand. *Journal of Community Development and Life Quality*. 6 (1), 131-152.
- Keeratinawanun, S. & Rattanachuy, S. (2019). The Mechanisms of the Strengthening Urban Community Welfare In Case of Kho-Klang, Bobae, Kudi-9 Chin and Masjid-Kamalulislam Bangkok. *Journal of MCU Peace Studies*. 7(5), 1253-1268.
- Limmanee, A. (1999). *Political Explanation and Analysis: Major Concerns under the Philosophy of Social Sciences*. Bangkok: Faculty of Political Science Chulalongkorn University.
- Midgley, J. & Livermor, M. (2009). *The Handbook of social policy*. Los Angeles: SAGE.
- Nonthapatthamadun, K. (2007). *Social Policy and Social Welfare*. (4th ed). Bangkok: Thammasart University.
- _____. (2012). *Comparative social policy*. Bangkok: Thammasart University.
- Patanvanich, S. (2004). *Social Policy: A Path to Welfare State*. Bangkok: Chulalongkorn University
- Phibulsiri, C. (2008). A Study on Factors Related to the Effectiveness of Social Welfare Project in the Community Organizations. *NIDA Development Journal*. 48 (1), 57-84.
- Rattanadilok Na Phuket, P. (2012) . Philosophy of Social Science and Social inquiry. *Academic journal Bangkokthonburi University*. 1(1), 78-88.
- Rattanadilok Na Phuket, P. (2016) . *Philosophy of Social Science: Social Explanation Foundation for Social Sciences Research*. (2nd ed.). Bangkok: Bangkok block.
- Suzuki, P.P. (2009) . *Community Welfare in Thailand Literature review and Knowledge synthesis*. Bangkok: Learning and Empowerment for Healthy Communities Institute.
- Thailand Development Research Institute. (2011). *To Universal Coverage System in the Year 2013*. Bangkok: Thailand Development Research Institute.

บทวิเคราะห์รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยบนสังคมออนไลน์*

An Analysis of Moral Essential Model to Thai Youths on Online Society

พระมหาสมศักดิ์ ธรรมโชติโก (ธรรมโชติ)

Phramahasomsak Dhammachotiko (Thammachot)

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Corresponding Author. Email: dhammachotiko@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการว่าด้วย “บทวิเคราะห์รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยบนสังคมออนไลน์” เป็นการวิเคราะห์รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยบนสังคมออนไลน์ และแนวทางการเสนอแนะการพัฒนา รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยบนสังคมออนไลน์ให้มีความน่าสนใจ และชวนติดตามของเยาวชนไทยเพื่อป้องกันปัญหาในทางสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคติดต่อทางเพศ ปัญหาความก้าวร้าว ปัญหาความหมกมุ่นในเรื่องเพศ ปัญหาการทะเลาะวิวาท เป็นต้น อันเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคม ดังนั้น การปลูกฝังศีลธรรมในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมีความน่าสนใจ และสามารถโน้มน้าวเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่ดีงาม เพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ ในระบบสังคมออนไลน์ มีรูปแบบการเผยแพร่มากมาย เช่น รูปแบบการโพสต์ภาพที่มีการตัดต่อที่เหมาะสม รูปแบบการทำคลิปวิดีโอธรรมะเตือนสติแบบสั้นๆ และแบบยาว โดยแบบยาวจะเป็นรูปแบบการนำเสนอธรรมะแบบเฮฮา รูปแบบธรรมะของพระสายพระป่า รูปแบบธรรมะที่เป็นวิชาการ และรูปแบบไลฟ์สด ทุกรูปแบบจะถูกแชร์บนแอปพลิเคชันต่างๆ อันเป็นแอปพลิเคชันยอดนิยมที่มีกลุ่มเยาวชนใช้อย่างหลากหลาย โดยมีเนื้อหาสาระ เช่น พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำสอนของครูบาอาจารย์สายวัดป่า คำกลอน คติพจน์ เป็นต้น ซึ่งการจะทำให้เยาวชนติดตามธรรมะและปฏิบัติตนเป็นคนดีอย่างต่อเนื่อง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดทำสื่อการสอนธรรมะในรูปแบบที่น่าสนใจมากขึ้น โดยมีรางวัลตอบแทนการตอบธรรมะเป็นทุนการศึกษาหรืออุปกรณ์การเรียน เป็นต้น ก็จะทำให้เยาวชนตื่นตัวที่จะศึกษาธรรมะอย่างจริงจัง

คำสำคัญ: รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรม; เยาวชนไทย; สังคมออนไลน์

* Received January 26, 2020; Revised April 1, 2020; Accepted April 15, 2020

Abstract

The academic article “An Analysis of Moral Essential Model to Thai Youths on an Online Society” is designed to analyze moral essential model to Thai youth’s online society and a recommendation of the model development to establish the interesting and attractive morality to Thai youth’s online society. This is due to protect all of the social problems such as drug addiction, sexually transmitted diseases, strong aggressiveness, sexual desire addiction and wrangling problem etc. These effects are also on society. Therefore, the moral essential model of 21st century on online society must be interesting and able to convince young people to have a good behavior in order to effectively become good adults in the future. There are a different variety of the models such as an appropriate posting model of images retouched by them, a short and long video clip to remind oneself to do good things, and long one will be presented to be funny. Moreover, there are also Dharma Web page of forest monks and academic forms and a live form of answering Dharma. All of the live forms must be shared on a variety of the Facebook and Line Applications that the youths could be used to playing. For Dharma contents of moral establishment to the youths, they consisted of Buddhist proverbs, general proverbs, teachings of Dharma special teachers from a forest temple, poems and sayings etc. which the youth will continually follow Dharma and become a good person, it is very important that teaching medias will be presented more attractively on online society by preparing rewards in return for answering Dharma as scholarships or learning materials etc. As above description, it will make the youths awake to seriously study Dharma.

Keywords: Moral Essential Model; Thai Youths; Online Society

บทนำ

ศีลธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ในทุกระดับและเป็นพื้นฐานอันดีของทุกสังคม (Phrakruuthesatuporn, 2015) ที่ใดมีศีลธรรม ที่นั่นมีสันติสุข ตรงกันข้าม ที่ใดขาดศีลธรรม ที่นั่นปราศจากสันติสุข ทุกองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ต่างก็มีการกำหนดมาตรฐานทางศีลธรรมหรือมาตรฐานทางจริยธรรมเอาไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้การปฏิบัติต่อกันเป็นไปอย่างยุติธรรม และเกิดความสงบเรียบร้อยในองค์กร ในขณะที่องค์กรทางศาสนาก็ถูกสังคมคาดหวังเรื่องศีลธรรมไว้มาก เพราะเป็นองค์กรที่บุคลากรทางศาสนาจะเป็นแบบอย่างที่ดีด้านศีลธรรม แต่ก็ยังมีภาพข่าวในแง่ลบอยู่เสมอ ทำให้ความคาดหวังของสังคมค่อย ๆ ลดลง อีกทั้งความเชื่อความศรัทธาเริ่มคลอนแคลน เมื่อสังคมคาดหวังไม่ได้จากองค์กรทางศาสนา สังคมก็เริ่มกำหนดตัวชี้วัดใหม่เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมถูกต้องดีงาม โดยนำตัวชี้วัดที่

เป็นสากลเข้ามาใช้ในการควบคุมคนให้มากขึ้น โดยเน้นไปที่องค์กรภาครัฐ อาทิ หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นต้น ในขณะที่สังคมทั่วโลกต่างก็กำหนดแนวทางส่งเสริมศีลธรรมในประเทศของตนขึ้น เพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่า ประเทศของตนจะมีมาตรฐานด้านศีลธรรมที่สูงขึ้น ทำให้เกิดสถาบันการจัดทำภาพลักษณ์ด้านศีลธรรมขึ้นเพื่อประเมินภาพลักษณ์ด้านศีลธรรมให้มีลักษณะสากลที่ยอมรับกันได้ทั่วโลก เช่น ดัชนีภาพลักษณ์หกเหลี่ยมของ Anholt-GFK อันประกอบด้วย (1) ด้านการส่งออก (2) ด้านธรรมาภิบาล (3) ด้านวัฒนธรรม (4) ด้านประชาชน/คน/คุณภาพ (5) ด้านการท่องเที่ยว และ (6) ด้านการเข้าเมือง/การลงทุน ซึ่งเป็นการประเมินภาพลักษณ์โดยภาพรวมของแต่ละประเทศ (Anholt, 2006)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีเกณฑ์การประเมินหรือตัวชี้วัดภาพลักษณ์ที่สักเพียงใด ก็เป็นเพียงผลที่สะท้อนมาจากตัวเลขทางสถิติหรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือในเชิงวิชาการเท่านั้นโดยไม่สะท้อนถึงพฤติกรรมของคนที่อยู่นอกองค์กรภาครัฐ ที่ยังมีการละเมิดศีลธรรมเป็นอาชญากรรมที่เห็นได้จากภาพข่าวรายวัน ที่มีการจี้ปล้น เช่นฆ่า กระทำชำเรากันเกิดขึ้นในสังคม ปัญหาการขาดศีลธรรมที่เกิดขึ้นกับเยาวชนมีมากมาย เช่น ปัญหาพฤติกรรมทางเพศ การติดเกม การติดอินเทอร์เน็ต การทะเลาะเบาะแว้ง การหนีเรียน การติดพนันฟุตบอล การท้องก่อนแต่ง การใช้ยาเสพติด และการฆ่าตัวตาย (Mahaarch, and Kittisuksathit, 2007) ดังนั้น การปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยจึงควรจะต้องเกิดขึ้นตั้งแต่เด็กเพื่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะได้มีความละอายต่อการละเมิดศีลธรรม เพราะคำว่าเยาวชนเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายจิตใจ ความรู้สึก และสังคม (Steinberg, 1996) ผู้เขียนจึงต้องการนำเสนอทวิเคราะห์รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยบนสังคมออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพที่สุดเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปของกระแสโลกโลกาภิวัตน์ที่ข้อมูลข่าวสารสามารถเข้าถึงเยาวชนได้ในทุกที่ทุกเวลา และเพื่อเผยแพร่ธรรมะต่อเยาวชนให้ห่างไกลจากอบายมุข รวมถึงป้องกันพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อสังคมไทยบนสังคมออนไลน์อย่างเหมาะสม

บริบทภาวะเยาวชน

การกำหนดอายุของเยาวชนมีความแตกต่างกัน ดังที่ กาญจนา นาคสกุล ได้กล่าวถึงการกำหนดอายุเยาวชนนั้นมีความหลากหลาย อาทิ โครงการเรือเยาวชน กำหนดอายุเยาวชนไม่เกิน 30 ปี องค์การสหประชาชาติกำหนดอายุ 15 ปี ถึง 25 ปีบริบูรณ์ ส่วนศาลแพ่งและพาณิชย์ของไทยกำหนดว่า เยาวชนคือผู้มีอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์แต่ไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์ สำหรับในยุโรปมีการนิยามอายุของเยาวชนดังนี้ (Naksakul, 2015)

กลุ่มประเทศที่กำหนดอายุของเยาวชนที่ 14/15/16 และ 29/30 ปี ได้แก่ Andorra, Albania, Armenia, Azerbaijan, Belarus, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Denmark, Georgia, Italy, Lithuania, Hungary, Moldova, Germany, Poland, Russia, Slovenia, Serbia, Turkey, Croatia, Montenegro, Czech Republic and Spain

กลุ่มประเทศที่กำหนดอายุของเยาวชนที่ 13/15/16/ และ 24/25 ปี ได้แก่ Ireland, Latvia, Switzerland และ Sweden

กลุ่มประเทศที่กำหนดอายุของเยาวชนที่ 12/13 และ 30 ปี United Kingdom, Luxembourg, Malta, Norway และ Portugal

กลุ่มประเทศที่กำหนดอายุของเยาวชนที่ 12/14/15/16 และ 32/35 ปี ได้แก่ Greece, Cyprus, Romania, San Marino และ Ukraine

กลุ่มประเทศที่กำหนดอายุเยาวชนที่ 3/6/7 และ 25/26/30 ปี ได้แก่ France, Estonia และ Iceland

กลุ่มประเทศที่กำหนดอายุของเยาวชนที่ 0 และ 25/29/30 ปี ได้แก่ Austria, Belgium, Liechtenstein, Slovak Republic, Finland และ Netherlands

จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า การกำหนดช่วงอายุของการนิยามความหมายว่า “เยาวชน” ควรจะมีอายุที่ 15-24 (Mahaarch, and Kittisuksathit, 2007) และ 15-29 ปี (United Nation, 2016) ดังนั้น ในบทความนี้จึงได้กำหนดอายุของเยาวชนไทยที่ 15-29 ปี เนื่องจากมีความคลุมเครือของการนิยามของเยาวชนอยู่มากแม้แต่ในประเทศไทยก็มีหลายหน่วยงานที่กำหนดช่วงอายุที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้เขียนจึงกำหนดช่วงอายุของเยาวชนไทยอยู่ที่ “15-29 ปี” (United Nation, 2016) ตามลักษณะที่เป็นที่ยอมรับของสากลโลก

กล่าวโดยสรุป การกำหนดช่วงอายุของเยาวชนเป็นที่ยอมรับกันที่เป็นสากลตามที่องค์การสหประชาชาติได้นิยามเอาไว้ว่าอยู่ในช่วง 15-24 ปี ไม่เกิน 25 ปี แต่ในกลุ่มประเทศยุโรปหรือยุโรปโซน (Europe Zones) ได้นิยามการกำหนดช่วงอายุที่ 15-29 ปี ดังนั้น การกำหนดช่วงอายุแต่ละภูมิภาคมีการกำหนดเกณฑ์ช่วงอายุที่แตกต่างกัน แม้แต่ประเทศไทยการนิยามช่วงอายุของเยาวชนก็ยังคงมีความแตกต่างกัน ดังนั้น ในบทความนี้จึงใช้ช่วงอายุ 15-29 ปี เป็นตัวกำหนดนิยามของคำว่าเยาวชน

ระดับการปลูกฝังศีลธรรม

ระดับที่เหมาะสมในการปลูกฝังศีลธรรมได้ดีควรจะมีอายุระหว่าง 10-11 ปี เพราะเป็นช่วงวัยที่สามารถรับรู้ได้ถึงความผิดชอบชั่วดี โดยสามารถเชื่อมโยงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ได้ ในระดับนี้ เด็กจะเริ่มตัดสินใจพิจารณาสถานการณ์และความเกี่ยวข้องโยงใยกับกลุ่มเพื่อนมากขึ้น (Piaget, 1956) ต่อมาแนวคิดของ Piaget ได้รับการพัฒนาโดย Kohlberg (1976) ผู้ซึ่งแบ่งพัฒนาการศีลธรรมออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับจะมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre-Convention) ในระดับนี้ เด็กจะได้รับการเรียนรู้พฤติกรรมดีหรือไม่ดีจากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น ครู บิดามารดาหรือเด็กที่โตกว่า และมักจะคิดถึงผลที่ตามมา กล่าวคือ ถ้ามีพฤติกรรมดีก็จะได้รางวัลเป็นเครื่องตอบแทน หากมีพฤติกรรมไม่ดีก็จะได้การลงโทษ โดยมี 2 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการลงโทษและการเชื่อฟัง (Punishment and Obedience Orientation) ในขั้นนี้ เด็กจะยอมทำตามเพราะกลัวการถูกทำโทษ ขั้นตอนที่ 2 ขั้นถือผลประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ (Instrumental Relativist Orientation) ในขั้นนี้ ความดีงามทั้งหลายขึ้นอยู่กับ การได้รับรางวัล การกล่าวชมเชย เป็นเครื่องตอบแทน

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎหมายของสังคม (Convention) ระดับนี้ พัฒนาการศีลธรรมเป็นไปตามความคาดหวังของบิดามารดาและสังคมเพราะกลัวไม่เป็นที่ยอมรับของคนอื่น มี 2 ขั้นตอนต่อเนื่องจากขั้นตอนของระดับที่ 1 ดังนี้ ขั้นตอนที่ 3 คล้อยตามผู้อื่น (Mutual Interpersonal Normative Morality) เป็นขั้นตอนที่เด็กจะทำพฤติกรรมเป็นคนดีเพื่อเป็นที่ยอมรับของสังคม ขั้นตอนที่ 4 การทำตามกฎหมายและระเบียบของสังคม (Law and Order Orientation) เป็นขั้นตอนของการไม่ละเมิดกฎหมายหรือบรรทัดฐานของสังคม

ระดับที่ 3 ขั้นภายหลังการทำตามกฎหมายหรือระเบียบของสังคม (Post-conventional Level) ในขั้นตอนนี้ จะเหมาะสมกับผู้ที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป เพราะมีช่วงวัยที่สามารถตีความหลักการและมาตรฐานทางศีลธรรมด้วยวิจารณญาณเป็นของตนเองได้โดยปราศจากผู้มีอำนาจเหนือตนควบคุม แบ่งเป็น 2 ระดับย่อยต่อเนื่องจากระดับที่ 2 ดังนี้ ขั้นตอนที่ 5 ขั้นทำตามสัญญาประชาคม (Social Contract Orientation) ในขั้นนี้ จะให้ความสำคัญกับมาตรฐานทางศีลธรรมที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามที่ควรจะต้องปฏิบัติตาม โดยพิจารณาประโยชน์และสิทธิของแต่ละคนก่อนใช้มาตรฐานทางศีลธรรม ขั้นตอนที่ 6 ขั้นทำตามหลักจริยธรรมสากล (Universal Ethical Principle Orientation) ในขั้นนี้ให้ความสำคัญกับความดีงามที่เป็นหลักสากลเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมทั่วทุกมุมโลก

โดยสรุป การปลูกฝังศีลธรรมจะให้ผลดีมีประสิทธิภาพจะต้องกำหนดกลไกการพัฒนาศีลธรรมให้สอดคล้องกับแต่ละช่วงวัยที่มีศักยภาพในการรับรู้ ตีความ และการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานศีลธรรมที่เป็นหลักเกณฑ์สากล

รูปแบบและเนื้อหาสาระของการใช้ระบบออนไลน์ในการปลูกฝังจริยธรรม

จากการศึกษาพบว่า เยาวชนส่วนใหญ่มีอัตราการใช้อินเตอร์เน็ตมากกว่าผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อการเล่นเกม ฟังเพลง และคบหาผู้คนใหม่ ๆ นอกจากนี้ ยังเกิดเว็บไซต์ที่เป็นอันตรายต่อเยาวชนอีกเป็นจำนวนมาก เช่น เว็บการพนัน เว็บลามกอนาจาร ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย (Kaur, Anuprinya and Medury, 2011) และปัจจุบันมี (Software Applications) ต่าง ๆ จำนวนมาก อาทิ แอปพลิเคชันไลน์ (Application line) เฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) (PhraKrusunthornsangkhapinit and Phrakhrubhaitigha, 2015) ยูทูบ (Youtube) เว็บไซต์ (Website) (Phrasedhavinaiyaros et al. 2019) ซึ่งแอปพลิเคชันดังกล่าวนี้หากใช้เป็นประโยชน์จะช่วยสามารถพัฒนาความรู้ให้ก้าวหน้าได้ จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบว่า ปัจจุบันนี้เยาวชนมีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องหลายอย่าง เช่น การติดยาเสพติด (Drug addiction) ความก้าวร้าว (Strong Aggressiveness) การหมกมุ่นในเรื่องเพศ (Sexual Desire Addiction) (Wipatasinlapin, 2017) พฤติกรรมที่ไม่งามดังที่เสนอมานี้ จะกลายเป็นปัญหาต่อสังคม เช่น ความก้าวร้าวจะกลายเป็นการทะเลาะวิวาท การจับกลุ่มกันทำกิจกรรมที่ไม่สร้างสรรค์เช่น กลุ่มที่นำรถจักรยานยนต์ออกมาขับขี่ในช่วงกลางคืนที่เรียกว่า “เด็กแว้น” ก็เป็นกลุ่มที่มีความก้าวร้าวก่อความเดือดร้อนในชาวบ้านได้ (Wipatasinlapin, 2017)

การเผยแพร่พุทธศาสนาหรือหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าไปยังเยาวชนนั้นดูเหมือนจะเป็นการยาก เนื่องจากว่า รูปแบบการเผยแพร่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไม่น่าสนใจ เนื้อหาสาระที่นำมาเสนอก็เป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่ายไม่น่าสนใจทำให้เยาวชนเริ่มเบือนหน้าหนีธรรมไปพึ่งกิจกรรมอย่างอื่นที่สนุกสนานให้เยาวชนเสียอนาคตได้ เช่น ทำการมั่วสุมเสพยา การติดเกมที่ไม่หิวไม่ขึ้น หรือแม้แต่การออกมาวิ่งตามท้องถนนก็เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงว่า เยาวชนห่างไกลวัด ไกลธรรมะสักเพียงใด จึงเป็นอันตรายทั้งต่อตัวเยาวชนและสังคม

การอัปโหลดหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งที่เป็นไฟล์ (mp3, mp4) ขึ้นบนเว็บไซต์ ก็ดูเหมือนกับว่าจะไม่ได้ผลที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะเนื้อหาการนำเสนอมีรูปแบบไม่เป็นปัจจุบันตามยุคสมัย และไม่น่าสนใจรูปแบบนำเสนอที่ไม่มีประสิทธิภาพนี้ อาจเป็นเพราะการขาดความรู้และทักษะของพระภิกษุ รวมถึงเทคโนโลยีในการสอน ก็ไม่มีประสิทธิภาพและเครือข่ายการเผยแพร่ธรรมก็ไม่มีประสิทธิภาพ เพราะเหตุนี้การเผยแพร่ธรรมจึงไม่เข้าถึงสังคมสมัยใหม่ (Klinchan, et al. 2016) ซึ่งต้องการสิ่งที่ทันสมัย เอื้ออำนวยความสะดวกสบาย การเผยแพร่ธรรมในรูปแบบเดิมจึงไม่ตอบสนองต่อเยาวชนที่เป็นกลุ่มความหวังของผู้ใหญ่ที่จะเติบโตเป็นเยาวชนที่ดีของชาติในอนาคต ที่ผู้ใหญ่จะต้องปลูกฝังเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่ดีงาม สามารถจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ในอนาคต

การเผยแพร่ธรรมในสังคมออนไลน์จึงเป็นความหวังของการเผยแพร่ที่จะเข้าถึงเยาวชนได้ง่าย ทำให้ลดความอันตรายจากพระภิกษุบางรูปที่ไม่ดีที่จะคุกคามด้านเพศเป็นต้น พระพุทธองค์ตรัสว่า “ธรรมะของพระองค์เป็นอกาลิก คือ ไม่จำกัดกาล” หมายความว่า การทำความดีไม่จำกัดกาล ทำเมื่อใดก็ได้ ที่ใดก็ได้ ไม่ต้องจำเป็นต้องรอโอกาส ดังนั้น การปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนจึงควรจะต้องสร้างจุดน่าสนใจ เหมาะสมกับยุคสมัยโดย และเข้าถึงได้ง่ายผ่านสื่ออุปกรณ์ที่สามารถใช้ระบบออนไลน์ได้ เช่น โทรศัพท์สมาร์ตโฟน (Smart Phone) แอปพลิเคชันไลน์ (Line Application) เฟซบุ๊ก (Facebook) อินตาแกรม (Instagram) และทวิตเตอร์ (Twitter) เป็นต้น จากการสำรวจแอปพลิเคชันที่เยาวชนใช้กันมากที่สุดคือ (Facebook) เป็นแอปพลิเคชันที่มีการเปิดใช้บ่อยที่สุดราว 6 ครั้งต่อวัน (Jesse, 2015) จะเห็นได้ว่า (Facebook Manager) เป็นแอปพลิเคชันที่เยาวชนใช้ในการพูดคุยสนทนาหรือการสื่อสารระหว่างกันมากที่สุด

สำหรับรูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมที่นิยมใช้กันแอปพลิเคชันก็คือ การใช้แอปพลิเคชันอื่นมาสร้างจุดสนใจโดยการจัดทำเนื้อหาเรื่องราวที่เผยแพร่บนสังคมออนไลน์ก็คือ การทำคลิปธรรมะแบบสั้นๆ ลงบนยูทูบ (Youtube) ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลายเช่น รูปแบบการเผยแพร่ธรรมะสายฮาของพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต การคัดเลือกบทธรรมะสอนลูกศิษย์ของพระวัดป่าสายหลวงปู่มั่น ฐริทัตโต หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน และพระสงฆ์สายวัดป่าทั้งธรรมยุติกนิกายและมหานิกายมานำเสนอโดยการแชร์ต่อ ๆ กัน ซึ่งก็เป็นวิธีหนึ่งที่เป็นบทธรรมะแบบสั้น หรือพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้าโดยการตกแต่งสีสันให้น่าสนใจในรูปแบบภาพเคลื่อนไหว ในรูปแบบอินโฟกราฟิกบ้าง นอกจากการนำเสนอธรรมะแบบสั้นแล้วอัปโหลดลงบนยูทูบและแชร์ส่งต่อกันแล้ว ยังพบว่า รูปแบบการนำเสนอธรรมะเพื่อปลูกฝังศีลธรรมต่อเยาวชนนั้นมักจะเป็นรูปแบบของการจัดตั้งคำถามประเด็นธรรมะที่น่าสนใจ การโพสต์รูปภาพที่มีข้อความธรรมะ การโพสต์คลิปวิดีโอ การเขียนบทความธรรมะ แชทคุยกับธรรมกันแบบสด ๆ หรือการไลฟ์สดธรรมะ (Tangpatomwong, 2017) โดยหลักธรรมที่

นำมาใช้ในการโพสต์ได้แก่ พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำคม คำกลอน (Robinson, 2017) ซึ่งสามารถดูรูปแบบและเนื้อหาสาระการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชน ดังนี้

รูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมโดยสื่อออนไลน์	เนื้อหาสาระ
-การโพสต์รูปภาพ -การโพสต์คลิปวิดีโอ -บทความสั้นๆ -การไลฟ์สด -บทความวิจัย	-พุทธศาสนสุภาษิต -สุภาษิต -คำคม -คำกลอน -การเทศนาธรรมของพระสงฆ์สายวัดป่า -การเทศน์แหล่อีสาน

ที่มา: ปรับปรุงจาก Tangpatomwong และ Robinson, (2017)

กล่าวโดยสรุป รูปแบบและเนื้อหาสาระของการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยมีรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลายและถูกอัปโหลดลงบนยูทูป (Youtube) เพื่อแชร์ไปยังแอปพลิเคชันไลน์หรือเฟซบุ๊กอันเป็นแอปพลิเคชันยอดนิยมของเยาวชนโดยเนื้อหาสาระที่นำมาเสนอประกอบด้วย พุทธสุภาษิต สุภาษิต คำคม คำกลอน และเทศนาสายวิปัสสนา ธรรมะสายวิชาการ บทสวดมนต์ ธรรมะจากรูปถ่าย การไลฟ์สดของพระสงฆ์ในการทำวัตรสวดมนต์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการโพสต์ถ้อยคำที่มีเนื้อหาประทับใจอื่น ๆ เป็นต้น เพื่อเป็นทางเลือกให้กับเยาวชนได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องเตือนสติตนเองก่อนทำชั่วได้ เตือนสติก่อนการตัดสินใจฆ่าตัวตายได้ในภาวะที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อาทิ ปัญหาเรื่องการหมกหมุ่นด้านเพศ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการท้องก่อนแต่ง ปัญหาการทำแท้ง ฯลฯ อย่างไรก็ตาม เมื่อธรรมะที่ถูกนำมาเสนอบนสื่อออนไลน์มีอิทธิพลต่อเยาวชน ย่อมทำให้เยาวชนไม่ตกไปยังอบายที่ชั่วได้

แนวทางการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทย

เป็นที่ชัดเจนว่า การปลูกฝังศีลธรรมในเยาวชนยังขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพ (Kira, and Komba, 2015) การปลูกฝังศีลธรรมตกเป็นบทบาทหน้าที่ของสถาบันหลัก เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ทั้งที่ในความเป็นจริง สถาบันหลักของสังคมเหล่านี้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลจากสถาบันการเมืองที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดระเบียบกฎหมายทำให้สถาบันเหล่านี้มีบทบาทหน้าที่กำหนดมาตรฐานด้านศีลธรรมในสังคม แต่การครอบงำของสถาบันการเมืองต่อสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ส่งผลให้การปลูกฝังจริยธรรมไม่มีประสิทธิภาพ เพราะสถาบันหลักเหล่านี้ไม่บูรณาการร่วมกันหรือไม่มีกลไกปลูกฝังศีลธรรมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น แม้จะมีหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ที่กำหนดมาตรฐานทางด้านศีลธรรมที่คอยควบคุมสังคมให้เป็นระเบียบหรือสงบเรียบร้อย ก็ยังไม่ได้ผลตามที่สังคมคาดหวัง ดังนั้น การนำเสนอกลไกการปลูกฝังศีลธรรมในเยาวชนจึงน่าจะสะกิดใจผู้นำในสถาบันการเมืองให้ตระหนักถึงศีลธรรมมากขึ้น

การลงทุนในมนุษย์ถือเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าที่สุดในการลงทุนทั้งหลาย เพราะการลงทุนในมนุษย์จะสามารถสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมโลกได้ ยิ่งลงทุนในด้านการปลูกฝังศีลธรรมแล้ว ย่อมยืนยันได้ว่า จะนำสันติภาพมาสู่โลกได้

จากคำกล่าวที่ว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน” (Sharma, 2013) น่าจะเป็นมโนทัศน์ที่ดีต่อการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาการปลูกฝังศีลธรรมในเยาวชนให้มีประสิทธิภาพ การปลูกฝังศีลธรรมควรจะสร้างรูปแบบเชิงบูรณาการและควรจะสร้างค่านิยมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยการใช้ทฤษฎีการให้รางวัลตอบแทนการกระทำความดีมาช่วยในการสร้างจุดแข็งของการพัฒนาการปลูกฝังศีลธรรมในเยาวชนซึ่งผู้เชี่ยวชาญมองว่า หากแต่ละสถาบันหลักทำหน้าที่ไม่ประสานกันแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะปลูกฝังศีลธรรมในเยาวชนให้มีประสิทธิภาพได้ ยิ่งในปัจจุบันข้อมูลการสื่อสารต่าง ๆ เป็นข้อมูลที่สามารถศึกษาได้ง่ายขึ้น มีเสรีภาพมากขึ้น การนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ล้วนมีข้อเท็จจริงบางส่วน สามารถโน้มน้าวผู้มีจิตใจไม่หนักแน่นให้คล้อยตามได้ง่ายขึ้น อิทธิพลของโลกยุคโลกาภิวัตน์ทำให้โลกดูแคบ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมหรือค่านิยมผ่านสังคมออนไลน์ดูเหมือนจะเป็นเรื่องปกติที่ละเมิดศีลธรรมอย่างน่าละอาย เช่น การหลอกลวงกระแสไลน์สของแชร์แม่มณี คดีสะเทือนขวัญของนางแบบสาวสวยลัลลาเบล เป็นต้น ก็เป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงการละเมิดศีลธรรมอย่างชัดเจนของสังคมไทย หากสังคมไทยยังเพิกเฉย การละเมิดศีลธรรมก็จะต้องขยายวงกว้างออกไป ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องการนำเสนอการพัฒนากลไกการปลูกฝังศีลธรรมในเยาวชน ดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบการบังคับใช้กฎหมายให้ยุติธรรม เสมอภาค เท่าเทียม

การบังคับใช้กฎหมายเป็นกลไกสำคัญต่อการควบคุมสังคมเพื่อมิให้มีการละเมิดศีลธรรมอันดีงามของสังคม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การคอร์รัปชันที่น่ารังเกียจที่สุดคือ การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมของภาครัฐ แม้จะมีการอ้างว่ากระบวนการยุติธรรมเป็นไปตามกฎหมาย แต่ก็ยังมีข้อสงสัยเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมาย ผู้มีอำนาจมักใช้กฎหมายเข้าข้างตนเองหรือพวกพ้องของตนเอง ทำให้เกิดเสียวิพากษ์วิจารณ์ของสังคมว่า “สองมาตรฐาน” (Tangmunkongvorakul, Kane, and Wellings (2005) การละเมิดศีลธรรมของผู้ใช้กฎหมายย่อมเป็นหลักประกันถึงความไม่ปลอดภัยของประชาชน ดังนั้น กลไกสำคัญของการปลูกฝังศีลธรรมที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ การพัฒนากลไกการบังคับใช้กฎหมายให้ยุติธรรม ไม่เลือกข้าง ไม่ช่วยเหลือพวกพ้องฝ่ายตนหากกระทำความผิดอย่างโจ่งแจ้ง การบังคับใช้กฎหมายจะต้องมีความเสมอภาค ไม่เลือกชนชั้นวรรณะ การบังคับใช้กฎหมายที่ยุติธรรมคือการทำให้โปร่งใสไร้ข้อกังขาในทุกขั้นตอน ตรวจสอบได้ การใช้กฎหมายในการควบคุมพฤติกรรมของเยาวชนเป็นสิ่งที่ดี แต่การพัฒนากลไกการปลูกฝังศีลธรรมให้เยาวชนละอายต่อการละเมิดกฎหมายเป็นสิ่งที่ดีกว่า ดังนั้น การมีกฎหมายไม่ได้หมายความว่าทำให้สังคมสงบสุข แต่การปลูกฝังศีลธรรมเพื่อให้คนละอายต่อการละเมิดกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายอย่างยุติธรรม ถึงจะสามารถทำสังคมให้เกิดความสงบสุขได้

2. การพัฒนารูปแบบองค์กรภาครัฐให้พัฒนาการปลูกฝังศีลธรรมอย่างจริงจัง

ถึงแม้ว่าองค์กรทางการเมือง เช่น รัฐบาล จะมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล รวมถึงป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน แต่ก็ยังมีองค์กรภาครัฐอื่นๆ เช่น สำนักงาน

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) สำนักคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง (กกต.) กรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) สังกัดกระทรวงยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หน่วยงานภาครัฐดังกล่าวนี้ ต่างมีบทบาทอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย ส่วนองค์กรภาครัฐที่มีหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เช่น คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งวุฒิสภา คณะกรรมการจริยธรรมข้าราชการรัฐสภา ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรมของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน กรมการศาสนา ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม เป็นต้น หน่วยงานดังกล่าวมาข้างต้น ยังไม่มีพลังเพียงพอที่จะขับเคลื่อนการปลูกฝังศีลธรรมอย่างจริงจัง เนื่องจากต่างกันต่างทำหน้าที่ บางครั้งก็ทับซ้อนกันเอง ทำให้ขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน (Sagarik, Chansukree, Cho, and Berman, 2018) จึงไม่มีประสิทธิภาพในการปลูกฝังศีลธรรม ดังนั้น องค์กรภาครัฐจึงควรรวมบทบาทหน้าที่คล้ายกันหรือที่มีลักษณะเดียวกันหรือใกล้เคียงกันให้อยู่ในองค์กรเดียวเพื่อเป็นป้องกันการทับซ้อนบทบาทหน้าที่ระหว่างกัน

3. การพัฒนารูปแบบองค์กรภาคเอกชนและประชาสังคมให้พัฒนาการปลูกฝังศีลธรรมอย่างจริงจัง

การมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชนและภาคประชาสังคมถือว่ามีสำคัญในการส่งเสริมศีลธรรม (Bhatta, 2016) เช่น องค์กรสาธารณประโยชน์ มูลนิธิ สมาคม รวมถึง องค์กรภาคีสมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ มูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) สำนักข่าวอิศรา องค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (ภาคประชาชน) เป็นต้น องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อต่อต้านการละเมิดศีลธรรมอันดีของสังคม เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อส่วนตน แต่เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อจรรโลงสังคมให้สงบเรียบร้อย แต่องค์กรเหล่านี้ก็ขาดพลังที่จะจัดการผู้ละเมิดศีลธรรมอย่างร้ายแรงที่เป็นฝ่ายรัฐที่มีวิธินาฬิกาเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองเนื่องจากเป็นผู้ใช้กฎหมายโดยตรง ดังนั้น การพัฒนากลไกให้องค์กรภาคเอกชนและประชาสังคมให้ความสำคัญกับการปลูกฝังศีลธรรมอย่างจริงจังในเยาวชนอย่างจริงจัง จะช่วยยกระดับคุณภาพของคนในองค์กรให้มีโนธรรม รู้จักผิดชอบชั่วดี ที่จะไม่ละเมิดศีลธรรม อันเป็นผลดีต่อสังคมประเทศชาติ

กล่าวโดยสรุป การพัฒนากลไกการปลูกฝังศีลธรรมให้กับเยาวชนในสังคมไทยจำเป็นต้องศึกษาถึงระดับช่วงวัยให้สอดคล้องกับศักยภาพความสามารถการรับรู้ของแต่ละคนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี เพื่อป้องกันกันการละเมิดศีลธรรมอย่างร้ายแรง อันจะส่งผลร้ายต่อสังคมที่เป็นสาเหตุให้สังคมไม่สงบสุข ดังนั้น การพัฒนากลไกจึงควรจะมีเน้นการปลูกฝังศีลธรรมอย่างจริงจังใน 3 ประการ ดังนี้ 1) การบังคับใช้กฎหมายให้ยุติธรรม เสมอภาค เท่าเทียม 2) องค์กรภาครัฐให้พัฒนาการปลูกฝังศีลธรรมอย่างจริงจัง และองค์กรภาคเอกชนและประชาสังคมให้พัฒนาการปลูกฝังศีลธรรมอย่างจริงจัง การพัฒนากลไกทั้งสามจะผลักดันให้

เยาวชนในสังคมไทยรู้จักผิดชอบชั่วดี มีมโนธรรม และมีความละเอียดต่อการกระทำผิดศีลธรรมอันเป็นที่รังเกียจของสังคมอย่างยิ่ง

สรุป

การปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนไทยบนสังคมออนไลน์เป็นวิธีการเดียวที่จะทำให้ธรรมะหรือหลักคำสอนทางศาสนาเข้าถึงเยาวชนไทยได้ในทุกเมื่อที่เยาวชนต้องการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่มีอินเทอร์เน็ตหรือระบบออนไลน์เป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน การเผยแผ่หลักธรรมหรือการปลูกฝังศีลธรรมในสังคมออนไลน์จะต้องดูน่าสนใจและเป็นไปตามความต้องการของเยาวชนอย่างแท้จริง กล่าวคือ มีสีสันที่สวยงาม มีธรรมะที่กินใจ มีการนำเสนอในรูปแบบที่ประทับใจให้เป็นไปตามค่านิยมของเยาวชน หัวใจสำคัญของการปลูกฝังศีลธรรมก็คือการทำให้ธรรมะกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของเยาวชน จากการวิเคราะห์แอปพลิเคชันที่เยาวชนนิยมมากที่สุด ได้แก่ แอปพลิเคชันไลน์ (Line Application) และแอปพลิเคชันเฟซบุ๊ก (Facebook Application) ดังนั้น การแชร์ลิงค์ข้อมูลธรรมะทั้งภาษาไทยและอังกฤษจึงมีความสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้แทรกซึมกลายเป็นวิถีชีวิตของเยาวชน รูปแบบและเนื้อหาสาระของการปลูกฝังศีลธรรมจึงควรจะเน้นไปที่การสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น มีเหตุผลในการทำสิ่งที่สร้างสรรค์ ไม่ก่อปัญหาให้กับสังคม สร้างสรรค์สังคมไปในทิศทางที่เจริญรุ่งเรืองเพื่อสร้างสังคมให้มีความสันติสุข

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อองค์การคณะสงฆ์

1.1 มหาเถรสมาคม ควรกำหนดมาตรการหรือกำหนดขอบเขตของการเผยแผ่ธรรมะบนสังคมออนไลน์อย่างเหมาะสม เพื่อให้พระสงฆ์ได้รับความคุ้มครองหรือเป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้น นอกจากนี้จะต้องให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องโดยจัดอบรมการเผยแผ่ธรรมบนสังคมออนไลน์อย่างจริงจัง กำหนดหลักสูตรอบรมพระสงฆ์นักเผยแผ่บนสังคมออนไลน์ให้สังคมรับรู้เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับพุทธศาสนิกชนโดยมีประกาศนียบัตรสำหรับพระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรม

2. ข้อเสนอแนะต่อมหาวิทยาลัยสงฆ์

2.1 ผู้บริหารควรจัดทำหลักสูตรการเผยแผ่หลักคำสอนบนสังคมออนไลน์โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์ นักออกแบบภาพเคลื่อนไหวหรือแอนิเมชันมาช่วยในการสอนหรือให้การอบรมพระสงฆ์นักเผยแผ่ให้ใช้เทคโนโลยีแอนิเมชันอย่างสร้างสรรค์และน่าสนใจ เพื่อสร้างชิ้นงานให้พระสงฆ์ได้นำมาเผยแผ่บนสังคมออนไลน์

3. ข้อเสนอแนะต่อพระสงฆ์นักเผยแผ่

3.1 พระสงฆ์นักเผยแผ่ควรจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์และสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมในการเผยแผ่ เช่น กิจกรรมการตอบธรรมะโดยใช้รางวัลเป็นเครื่องจูงใจ การจัดกิจกรรมที่

สร้างสรรค์เน้นความกตัญญูทเวที การปฏิบัติตนเป็นคนดีต่อผู้มีอุปการคุณ การเปิดโอกาสให้เยาวชนแสดงผลงานการทำความดีมาแลกรางวัลหรือกิจกรรมธนาคารความดีเพื่อเยาวชน

References

- Anholt, S. (2006). The Anholt-GMI city brands index: how the world sees the world's cities. *Place Branding and Branding*. 2(1), 18-31.
- Bhatta, C. (2016). The Interface between the State and Civil Society in Nepal. *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology*. 10, 63-91.
- Dayle R. Jesse. (2015). Smartphone and App Usage Among College Students: Using Smartphones Effectively for Social and Educational Needs. *Proceedings of the EDSIG Conference*. Conference on Information Systems and Computing Education Wilmington, North Carolina USA.
- Kaur, Anupriya & Medury, Y. (2011). Impact of the internet on teenagers' influence on family purchases. *Young Consumers insight and Ideas for Responsible Marketers*. 12(1), 27-38.
- Kira, E, & Komba, S. (2015). Integrating Moral and Ethical Values in the General Studies Syllabus at Advanced Level Secondary School in Tanzania: Challenges and Opportunities. *Research Journal of Education*. 1(3), 21-26.
- Kohlberg, L., & Lickona, T. (Eds) (1976). "Moral Stages and Moralization: The Cognitive-Developmental Approach" *Moral Development and Behavior Theory, Research and Social Issues*. Holt, NY: Rinehart and Winston.
- Mahaarch, W., & Kttisuksathit, S. (2007). Thai Youth Happiness: Evidences from Kanchanaburi Province. *International Conference on "Happiness and Public Policy"*. Organized by Public Policy Development Office (PPDO).
- Naksakul, K. (2015). Determination of Youth Age. Office of the Royal Society. Bangkok: Office of the Royal Society. United Nation. (2016). *Youth: Realities and Challenges for Achieving Development with Equality*. Santiago: United Nations.
- Phrakrusunthornsangkhapinit, & Phrakhrubhaitighaattippanangorn. (2015). Propagating Buddhism in the Digital Age. *Jouranl of Buddhist Education and Research*. 1(2), 8-20.
- Phakruuthesasutaporn. (2015). Morality for Thai Youth Development. *Journal of Graduate Review*. 3(3), 1-17.
- Phramahasomchai Klinchan, Prarob Kaewses, & Phrarachworamethee. (2016). The Propagation of Buddhism: The Development of Format and Method of

- Approached Strategy of Thai Sangha. *Journal of MCU Social Science*. 5(1), 205-216.
- Phramedhavinaiyaros, Phramahaviroj, PhramahaSurasak, & Salinee Raggatanyoo. (2019). The model of Propagation of Buddhism for People in the Twenty-sixth Buddhist Century to Promote the Permanence of Buddhist. *Journal of MCU Social Science*. 8(4), 17-33.
- Piaget, J. (1956). *The origins of intelligence in children*. (M. Cook, Trans.). NY: International University Press.
- Robinson, J. (2017). Measures for Communication Behavior Buddhist Monks of Globalization Society in Thailand. *Proceeding of the 17th Graduate Studies of Northern Rajabhat University Network Conference*. 1593-1600.
- Sagarik, D, Chansukree, P, Cho, W & Berman E. (2018). E-government 4.0 in Thailand: the role of central agencies. *Information Policy*. 23, 343-353.
- Sharma, S. (2013). Teacher: A Social Engineer and New Directions for the 21st Century Teachers. *Scholarly Research Journal for Humanity Science & English Language*. 1(1), 147-153.
- Shihab, H. (2011). Effect of Internet Drawbacks on Moral and Social Values of Users in Education Australian. *Journal of Basic and Applied Sciences*. 5(6), 372-380.
- Steinberg, L. (1996). *Adolescence*. New York: McGraw-Hill Inc.
- Tangpatomwong, T. (2017). The Right Principle Model in the News Reporting Process of Social Media. Panidhana: *Jouranl of Philosophy and Religion*. 13(2), 287-314.
- Tangmunkongvorakul, A, Kane, R, & Wellings, K. (2005). Gender double standards in young people attending sexual health services in Northern Thailand. *Routledge*. 7(4), 361-373.
- Wipatasinlapin, N. (2017). The Model of Youth Development Project, Samanera Plookpanya Dhamma, Based on the Threefold Training Principles. *Journal of International Buddhist Studies*. 8(1), 1-22.

การสร้างสันติสุขชายแดนไทยและกัมพูชา: โครงการความร่วมมือ
ในการจัดการโรคติดต่อ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ และโรคติดเชื้ออุบัติซ้ำ*

Peacebuilding Along Broader Thailand and Cambodia: The Cross-Border
Collaborations Program for Management Communicable, Emerging Infectious,
and Re-emerging Infectious Disease

¹กนกกร ขาวเวียง, บุญสืบ โสโสม, เยาวดี สุวรรณาคะ, ธนพล บรรดาศักดิ์ และ พัชรพร คำภูมิ

¹Kanok-on Chaowiang, Boonsurb Sosome, Yaovadee Suwannaka, Thanapol Bundasak

and Pacharaporn Kampumee

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พระพุทธบาท

Borommarajonani College of Nursing, Phraputhabat, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: Chaowieng2@gmail.com

บทคัดย่อ

โลกในยุคที่กล่าวถึงการ “การหยุดชะงัก” ที่ผ่านมามีผลกระทบโลกให้ความสนใจกับการหยุดชะงักที่เกิดจากการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล แต่ในขณะเดียวกันอุบัติการณ์ของการเกิดโรคระบาดโควิด 19 ที่กระจายไปทั่วโลกที่เป็นโรคติดเชื้ออุบัติใหม่ กลายเป็นปัญหาของประชากรโลกที่ต้องการจัดการเพื่อดำรงไว้ซึ่งสันติสุขของพลเมืองโลก บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอโมเดลการพัฒนาพยาบาลและผดุงครรภ์ที่ปฏิบัติงานชายแดนของประเทศไทยและประเทศกัมพูชาในการจัดการโรคติดต่อ โรคอุบัติใหม่ และโรคอุบัติซ้ำโดยการถอดบทเรียนโครงการฝึกอบรมที่พัฒนาจากแนวคิดการพัฒนาผู้นำทางการพยาบาลเพื่อการเปลี่ยนแปลง จากสภาพพยาบาลระหว่างประเทศ (ICN) ที่ดำเนินการพัฒนาต่อเนื่อง 3 ปี โดยโครงการได้รับการสนับสนุนทุนดำเนินการจากกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (TICA) กระทรวงการต่างประเทศ ผลการดำเนินการได้โมเดลต้นแบบการบูรณาการระหว่างหมวดทักษะชีวิตและหมวดทักษะทางวิชาการที่นำไปสู่สันติสุขภายในตัวบุคคล และสันติสุขในชุมชนที่ร่วมกันควบคุม และป้องกันโรคติดต่อ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ และโรคติดเชื้ออุบัติซ้ำที่อาจเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในเขตชายแดน

คำสำคัญ: โรคติดเชื้ออุบัติใหม่; ชายแดนไทยและกัมพูชา; การสร้างสันติสุข; โปรแกรมการพัฒนาศักยภาพพยาบาล

*Received January 23, 2020; Revised March 24, 2020; Accepted March 27, 2020

Abstract

The disruption world was recently believed causing by digital disruption. However, the pandemic of COVID-19, the emerging infectious health problem, was also made the world disruption. The health problem has become problem and decreased peace, worldwide. Then, this problem was needed to manage in order to maintain the population peace. The purpose of this academic paper is to present a model of developing nurses and midwives working across the border of Thailand and Cambodia in management of communicable diseases, emerging diseases, and re-emerging diseases. The lesson learned from this 3- year program, using a Leadership for change concept of the International Nursing Council (ICN), was investigated. This program is funded by the Department of International Cooperation Agency (TICA), Ministry of Foreign Affairs. The result revealed an integrating model of life and academic skills leading to both personal and community peace. The model was operated by using collaborating, controlling, and preventing communicable, emerging infectious, and reemerging diseases across broader.

Keywords: Emerging infectious disease; Thailand and Cambodia Border; Peaceful Building; Nursing capacity building program

บทนำ

โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ และโรคติดเชื้ออุบัติซ้ำมีความสำคัญมากสำหรับพลเมืองโลก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นโรคที่ให้ความสำคัญในลักษณะของการที่ต้องจัดการอย่างเร่งด่วน และทันต่อเหตุการณ์ เพราะเชื้อโรคที่ระบาดอยู่ตลอดเวลาจะขยายออกจากกลุ่มก้อนเฉพาะที่เฉพาะแห่ง (Cluster) จะขยายออกไปเป็นวงกว้าง (Epidemic) และหากแพร่กระจายเกิดขึ้นทุกๆ วันไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก(Pandemic) แล้ว ดังเช่น โควิด 19 ที่เป็นโรคติดเชื้ออุบัติใหม่ที่แพร่ใหญ่ในครั้งนี้ (World Health Organization, 2020) ทุกประเทศจึงต้องให้ความร่วมมือกันในการป้องกัน ควบคุม เพื่อหยุดความสูญเสียชีวิต และหยุดชะงักการเดินหน้าของเศรษฐกิจโลก ในสถานการณ์เช่นนี้ทำให้ความสุขในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนลดลง จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบในชีวิตประจำวัน (Phrakhrupalad Suwat Suvuddhano, and Phra Panyarattanakorn, 2020) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศเป็นบริเวณที่เปราะบางและเป็นช่องทางของการระบาดของเชื้อโรค ที่เกิดจากคนสู่คนได้ง่ายหากมิได้มีการประสานความร่วมมือกันเป็นอย่างดีของทีมสุขภาพระหว่างชายแดนของประเทศ (Skinner, Abdeen, Abdeen, Aber, Al-Masri, Attias, and Noyek, 2005)

ประเทศไทยและกัมพูชาเป็นมิตรประเทศที่ประชาชนของทั้งสองประเทศมีบรรพชนร่วมกันติดต่อระหว่างกันมานับหลายพันปี ดังนั้นหากมีการระบาดของโรคเกิดขึ้นจะทำให้สันติสุขของประชาชนทั้งสอง

ประเทศเกิดขึ้นไม่ได้ ทั้งนี้ผู้ให้บริการสุขภาพของทั้งสองประเทศจะต้องประสานความร่วมมือกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Department of Disease Control, 2014) ทั้งนี้เนื่องจากการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community - AEC) มุ่งเน้นให้เกิดการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ ความสะดวกในการติดต่อค้าขายระหว่างกัน ภาคแรงงาน บริการ อุตสาหกรรม ที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างประเทศเกิดขึ้นอย่างมากมาย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการการสร้างสันติสุขของบุคลากรชายแดนของทั้งสองประเทศที่ให้บริการสุขภาพเพื่อเป็นรากฐานหรือสร้างทุนทางสังคมที่เป็นความผูกพันที่ยั่งยืนของบุคลากรสุขภาพในการจัดการโรคติดต่ออุบัติใหม่ รวมทั้งโรคติดต่อเก่าๆ ที่เคยหายไปแล้วกลับอุบัติซ้ำ (Re-emerging Disease) ได้อีก เช่น วัณโรค มาลาเรีย วัณโรค ไข้เลือดออก โรคเท้าช้าง เป็นต้น (Charoenmukanyana, Sakunphanich, Thamwanam, Sawangchang and Sukrueangrong, (2013); Thanisawaranyangkun, 2015) ทั้งนี้โรคดังกล่าวติดต่อได้จากคนสู่คน หรือจากสัตว์สู่คน ไม่ว่าจะเป็นสัญญาณ หรือเชื้อชาติใดก็ตาม

จากการนำเสนอในเบื้องต้น บทความวิชาการนี้จึงต้องการเสนอแนวคิดของคำว่า สันติสุขที่ใช้ในการสร้างโปรแกรมการฝึกอบรมพยาบาล และผดุงครรภ์จากการถอดบทเรียนของการจัดทำโครงการพัฒนาภาวะผู้นำและการจัดการสุขภาพสำหรับพยาบาล และผดุงครรภ์บริเวณชายแดนไทยกับกัมพูชาที่ประสานความร่วมมือกันดำเนินการพัฒนาร่วมกันโดยการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการจากกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (Thailand International Cooperation Agency: TICA) กระทรวงการต่างประเทศของไทย กรมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุขไทย และวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี พระพุทธบาท สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้จัดโครงการฝึกอบรมโดยบูรณาการแนวคิดของสันติสุขในตนเองและชุมชนกับแนวคิด Leadership For Change (LFC) จากสภาการพยาบาลระหว่างประเทศ (International Council of Nurses, 2015) มาจัดทำโปรแกรมการฝึกอบรมจนเกิดความสำเร็จของการจัดฝึกอบรมคือ สันติสุขของทั้งสองฝ่าย ผลจากการฝึกอบรมนี้ได้โมเดลสำคัญที่เป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันของทั้งสองประเทศให้ก้าวเดินไปข้างหน้าพร้อมในการจัดการโรคติดต่อ โรคติดต่อเกิดใหม่ และโรคติดต่ออุบัติซ้ำ ทั้งนี้สอดคล้องตามแนวคิดการพัฒนาโลกอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่เห็นชอบของประชาคมทั่วโลกได้เห็นพ้องต้องกันตามกรอบทิศทางการพัฒนาของโลกภายหลังปี ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) ที่องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ได้ประกาศให้ประเทศสมาชิกทั่วโลกดำเนินการพัฒนาไปพร้อมกันโดยไม่ยอมไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

โรคติดต่อชายแดนกับสันติสุขของคนและชุมชน

พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 ให้ความหมายของโรคติดต่อว่าเป็นโรคที่เกิดจากเชื้อโรคหรือพิษของเชื้อโรคซึ่งสามารถแพร่โดยตรง หรือทางอ้อมมาสู่คน ทั้งนี้พบว่าหากมีโรคติดต่อที่มีการระบาดอย่างหนักแพร่ขยายไปทั่วโลกแล้ว ผลกระทบต่อสุขภาพนั้นไม่ใช่เพียงกระทบต่อสุขภาพบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่กระทบต่อเศรษฐกิจของโลกในวงกว้าง กระทบต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ตลอดจนความปลอดภัยในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน (Qiu, Rutherford, Mao and Chu, 2017) ดังนั้นจึงหมายความว่าหากมีสถานการณ์ของโรคติดต่อร้ายแรงที่ขยายไปวงกว้างแล้วจะมีผลต่อความสันติสุขของบุคคล และชุมชน (Jabbour, 2005)

ดังที่พุทธสุภาษิตกล่าวถึงความไม่เป็นโรคว่าเป็นลาภอันประเสริฐ กล่าวคือ ทั้งกายและใจไม่เจ็บป่วยด้วยโรค แต่สำหรับคนที่มีสันติสุขแล้ว ทางพุทธศาสนา หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกมีความสุขที่แท้จริง เป็นสันติสุขภายใน ประกอบด้วย การมีปัญหา เข้าใจปัญหา เข้าใจบริบท ไม่ขุ่นมัวโปร่งใส จิตใจไม่คับแคบ มีเมตตา แผ่ความรู้สึกรักปรารถนาดีไปยังบุคคลอื่น มีมิตตาจิตในความรุ่งเรืองของคนอื่น มีอุเบกขา เข้าใจสิ่งเกิดขึ้นด้วยใจเป็นกลาง พร้อมทั้งจะปรับเปลี่ยนตามข้อจำกัดที่มีอยู่ (Phra Tosot Maaphirato, 2009)

ทั้งนี้ พบว่าสันติสุขภายในจะส่งผลต่อสันติสุขภายนอกของบุคคล ชุมชน และภูมิภาค (Phrakhrupaladjakkrapan Kittipharo (Bunyakan), 2018) ดังนั้นสันติสุขภายในจึงเป็นเหมือนคุณลักษณะของบุคคล แต่เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่อาจใช้ชีวิตอยู่คนเดียวให้มีความสุขเฉพาะตนได้ ดังนั้นสันติสุขภายในตัวบุคคลจึงไม่อาจเพียงพอในการดำเนินชีวิต เพราะทุกสรรพสิ่งล้วนอิงอาศัยกันตามกฎอิทัปปิจจยตา กล่าวคือ สันติสุขของบุคคลนั้นต้องอิงอาศัยบริบทที่สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ที่มีสันติสุขของการอยู่ร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องการสันติสุขจากภายนอกคือ สันติสุขของชุมชนมาสนับสนุนให้เกิดความยั่งยืน และต่อเนื่อง จนเกิดเป็นสันติภาพของการอยู่ร่วมกัน (Wattanapradith, 2018)

Metaapinunt, Phrama Mit Thitapanyo, and Bamrungphak (2018) ได้เสนอลักษณะของชุมชนสันติสุขว่า เป็นสังคมที่อยู่กันด้วยการยึดหลักของสังคหัตถ์ 4 ที่เป็นหลักการสงเคราะห์มนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ได้แก่ 1) ทาน คือ การให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ และการแบ่งปัน 2) ปิยวาจา คือ การสื่อสารกันด้วยคำสุภาพ ไพเราะ 3) อตถจริยา คือ การชวนช่วยช่วยเหลือสาธารณประโยชน์ซึ่งกันและกัน และ 4) สมานัตตตา คือ ความเสมอต้นเสมอปลายที่ปฏิบัติดูแลกันอย่างสม่ำเสมอ แต่อย่างไรก็ตาม Wattanapradith (2018) เสนอว่า หากต้องการสร้างชุมชนให้เกิดสันติสุขแล้วต้องใช้ข้อธรรมะที่เป็นพลังอ่อนนุ่มที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความศรัทธาเป็นพื้นฐาน ที่นำไปสู่การปลูกฝังอุดมการณ์ และความเชื่อมั่นในกระบวนการสันติวิธีที่ใช้เป็นฐานคิดสำหรับการพัฒนาคน อีกทั้งยังเสนอว่าชุมชนที่มีสันติสุขจะเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยการพัฒนาด้านกายภาพที่เสมือนสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นสำหรับการพัฒนา ด้านการพัฒนาศีลธรรมของการอยู่ร่วมกันที่ใช้ความรัก ความสามัคคี ความปรองดอง ด้านจิตใจที่เน้นการใช้หลักธรรมะ และด้านการพัฒนาสติปัญญาให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา โดยสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง

จากความหมายของชุมชนสันติสุขดังกล่าว หากพิจารณาในบริบทของการให้บริการสุขภาพของพยาบาล และผดุงครรภ์ที่ปฏิบัติงานชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาที่ผ่านมาพบปัญหาโรคติดต่อ เช่น มาลาเรีย วัณโรค เอชไอวี อหิวาต์ ชาร์ส ไข้หวัดนก (Charoenmukanyana, Sakunphanich, Thamwanam, Sawangchang, and Sukrueangrong, 2013) รวมทั้งโควิด-19 ที่กำลังระบาดอยู่ในขณะนี้ด้วย ทั้งนี้เมื่อเกิดการระบาดขึ้นแล้วจะทำให้สังคมที่อยู่ร่วมกันสองชายแดนมีสันติสุขไม่ได้ การบริหารจัดการควบคุมโรคที่ดำเนินการโดยบุคลากรสุขภาพชายแดนไทยกัมพูชาจึงต้องการพัฒนา และฝึกอบรมร่วมกันเพื่อป้องกันการระบาด จัดการควบคุมการระบาดให้ทันเวลา เพื่อให้สังคมปลอดโรค และปลอดภัย ทั้งนี้อุปสรรคที่ผ่านมาของการดำเนินงานร่วมกัน ได้แก่ อุปสรรคด้านเคลื่อนย้ายของประชากรที่ทำงานของทั้งสองฝ่ายที่ข้ามชายแดนต่างเป็นผู้นำโรคติดต่อสู่กันและกัน วัฒนธรรมและภาษาที่แตกต่างกัน

สื่อสารกันไม่เข้าใจ (Chaowiang, Sosome, and Suwannaka, 2015) เมื่อมีโรคติดต่อมักจะวินิจฉัยโรคได้ช้าทำให้ได้รับยาช้า และกรณีเป็นวัณโรค ชิฟิลิสพบว่า ประชาชนไม่ได้รับยาต่อเนื่อง ขาดข้อมูลสนับสนุนการทำงาน พื้นที่เขตชายแดนอยู่ห่างไกล และขาดอำนาจในการตัดสินใจในระดับอำเภอเมื่อพบปัญหาที่ต้องการความเร่งด่วน รวมทั้งการประสานงานเชิงนโยบายเพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการส่งต่อผู้ป่วยที่ผู้ปฏิบัติงานทั้งสองฝ่ายไม่สามารถกำหนดนโยบายร่วมกันได้ตามที่บุคลากรสุขภาพทั้งสองฝ่ายต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติต่อกัน ดังนั้นจึงต้องพัฒนาภาวะผู้นำ พัฒนาการมีส่วนร่วมของพยาบาล หรือผดุงครรภ์ของทั้งสองฝ่ายเพิ่มขึ้นเพื่อการส่งต่อ กำกับ ติดตามผู้ป่วยโรคติดต่อ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ และโรคติดเชื้ออุบัติซ้ำที่มีประสิทธิภาพ

สภาการพยาบาลระหว่างประเทศได้กำหนดกรอบของการพัฒนาภาวะผู้นำและการจัดการการเปลี่ยนแปลง (Leadership for Change) มาเป็นระยะเวลานานกว่า 20 ปี และดำเนินการมากกว่า 60 ประเทศทั่วโลก (Bangpu, 2014; Srichaieam, and Sinjindawong, 2015) ทั้งนี้ได้สนับสนุนการใช้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติเช่นกัน โดยเน้นเช่นกันว่าการพัฒนานั้นจะไม่ยอมทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Ferguson, et al. 2016) พยาบาล และผดุงครรภ์เป็นผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นหนึ่งในทีมสหวิชาชีพในการจัดการสุขภาพของประชาชนให้มีภาวะผู้นำด้วยโปรแกรมการพัฒนาศักยภาพพยาบาล และผดุงครรภ์ที่ใช้แนวคิดของการมีสันติสุขในตนเอง และสันติสุขในชุมชน หรืออีกนัยหนึ่งคือ สันติภาพของการอยู่ร่วมกันที่เป็นสันติภาพที่ยาวนาน (Long Pace) จึงแน่ใจได้ว่าเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามท้องถื่นสหประชาชาติที่ประชาคมโลกมีความต้องการร่วมกันอย่างแท้จริง ดังนั้นการจัดโปรแกรมที่เหมาะสมสำหรับการฝึกอบรมพยาบาลหรือผดุงครรภ์ของทั้งสองประเทศจึงควรถูกออกแบบเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาดังกล่าว โดยนำแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลงมาใช้ออกแบบโปรแกรมการฝึกอบรม การบริหารโปรแกรมการฝึกอบรม และการติดตามผลลัพธ์ที่เป็นสันติสุขดังกล่าวข้างต้น ((Phra Tosot Maaphirato, 2009; Metaapinunt, 2018; Wattanapradith, 2018)

โปรแกรมการพัฒนาศักยภาพพยาบาล: แนวคิดสันติสุข

ในการจัดทำโปรแกรมนั้นได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาศักยภาพของพยาบาลและผดุงครรภ์เพื่อจัดการโรคติดต่อ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ และโรคติดเชื้ออุบัติซ้ำที่เกิดขึ้นระหว่างชายแดนของไทยและกัมพูชาไว้ว่าเพื่อ 1) พัฒนาสมรรถนะด้านภาวะผู้นำ และการจัดการ 2) การประยุกต์ความรู้ไปใช้โดยการจัดทำโครงการ และทำโครงการที่ดำเนินไปใช้ดำเนินการจริง และ 3) สร้างเครือข่ายของผู้นำและการเปลี่ยนแปลงโดยการฝึกอบรมนี้ได้กำหนดกรอบเวลาของการดำเนินงานออกเป็น 5 ระยะ ได้แก่ 1) การออกแบบโปรแกรมการฝึกอบรม 2) การฝึกอบรมภาคทฤษฎี 2 สัปดาห์ 3) การประยุกต์ใช้ความรู้หลังฝึกอบรม 5 เดือน 4) การประเมินเพื่อเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) และ 5) การสรุปและประเมินผล โดยดำเนินการ 5 ระยะดังกล่าวมาจากการออกแบบโปรแกรมการฝึกอบรม และการบริหารโครงการ รายละเอียดดังนี้

1. การออกแบบโปรแกรมการฝึกอบรม จากวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมดังกล่าวข้างต้นจึงนำมาสู่การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ (Module of Training) โดยใช้แนวคิดสันติสุขเป็นปรัชญาพื้นฐานของการจัด

โปรแกรมสำหรับการฝึกอบรม จำแนกเป็นหมวดทักษะชีวิตหรือทักษะทางสังคม (Soft Skills) และหมวดทักษะทางวิชาการ (Hard Skill) รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แนวคิดที่ใช้ในการออกแบบโปรแกรมการฝึกอบรม 2 สัปดาห์

หมวดทักษะชีวิต (Soft Skills)	วันที่ฝึกอบรม
หน่วยที่ 1 จิตตปัญญาศึกษาสำหรับผู้ประกอบการ (Contemplative Education for Leadership and Management) ได้แก่ 1) สาณสนา: การฟังอย่างตั้งใจ 2) การรู้จักตนเอง การรู้จักทีมงาน และอาจารย์พี่เลี้ยง	วันแรก
หน่วยที่ 2 การสร้างทีมสัมพันธ์ด้วยคาราโอเกะ (Team Building with Karaoke) ได้แก่ 1) การทำงานกลุ่ม (เพื่อจัดทำโครงการจัดการโรคติดต่อ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ และโรคติดเชื้ออุบัติซ้ำเขตชายแดนไทยและกัมพูชา โดยแบ่งกลุ่มทำงานร่วมกันตามเขตจังหวัดชายแดนไทยและกัมพูชา และ 2) แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านดนตรี การขับร้อง และการเต้นรำประจำชาติไทยและกัมพูชา	ทุกวัน นอกเวลาราชการ
หน่วยที่ 3 เตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การเรียนรู้ (Check-in for Learning) ได้แก่ 1) ทำสมาธิรู้จักความสุขในตนเอง 2) สะท้อนการเรียนรู้ที่ได้รับในแต่ละวัน และ 3) แนวทางการพัฒนาดตนเอง	ทุกเช้าก่อนฝึกอบรม
หมวดทักษะทางวิชาการ (Hard Skill)	
หน่วยที่ 1 ผู้นำและการจัดการทางการพยาบาล (Leadership and Management in Nursing) ได้แก่ 1) แนวคิดของภาวะผู้นำและการจัดการ 2) ผู้นำกับการพัฒนาบุคลากร 3) กลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการเป็นผู้นำและการจัดการ 4) การจัดการการเปลี่ยนแปลง 5) การวางแผนตนเองเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำและการจัดการ 6) ศึกษาฐานโรงพยาบาล: การจัดการโรคติดต่อ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ และโรคติดเชื้ออุบัติซ้ำ และ 7) การจัดทำแผนพัฒนาดตนเอง (Individual Development Plan: IDP)	วันที่ 2 และวันที่ 4 และ ทุกวันของการฝึกอบรม
หน่วยที่ 2 โรคติดต่อ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ และโรคติดเชื้ออุบัติซ้ำ (Communicable, Emerging and Reemerging Disease Management) ได้แก่ 1) ระบบสุขภาพและนโยบายสุขภาพของไทยและกัมพูชา 2) พลวัตของสุขภาพโลก (Global health) และแนวโน้มในระบบสุขภาพ และ 3) โรคติดต่อ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ และโรคติดเชื้ออุบัติซ้ำเขตชายแดนไทยและกัมพูชาที่ผ่านมา วันนี้ และอนาคต	วันที่ 3 ของการฝึกอบรม และ ทุกวันนอกเวลาราชการ
หน่วยที่ 3 การบริหารโครงการ (Project Management) ได้แก่ 1) บทนำการบริหารโครงการ 5 ขั้นตอน 2) การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3) การทำงานเป็นทีม และการเพิ่มศักยภาพทีมงาน และเครือข่ายเพื่อการจัดการ 4) การพยาบาลข้ามวัฒนธรรม 5) ปัจจัยความสำเร็จในการสร้างทีม 6) การใช้หลักบานเชิงประจักษ์เพื่อพัฒนาโครงการ และ 7) การเขียนและเสนอโครงการ	วันที่ 5 ของการฝึกอบรม และ ทุกวันนอกเวลาราชการ
หน่วยที่ 4 ปฏิบัติการจัดการทางการพยาบาล (Practice in Nursing Management) ได้แก่ 1) แบ่งกลุ่มจัดทำโครงการ เขียนโครงการที่จะนำไปใช้ในการดำเนินการจริงหลังสิ้นสุดการฝึกอบรมภาคทฤษฎี และ 2) นำเสนอ และอภิปรายโรคติดต่อ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ และโรคติดเชื้ออุบัติซ้ำเขตชายแดนไทยและกัมพูชา	วันที่ 5 ของการฝึกอบรม และ ทุกวันนอกเวลาราชการ

2. การบริหารโปรแกรมการฝึกอบรม ดำเนินการ 6 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 จัดทำโครงการเสนอเพื่อรับทุนจากกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ กำหนดเป้าหมายผู้รับการฝึกอบรมจากนั้นกรมความร่วมมือระหว่างประเทศเป็นผู้ประสานหน่วยงานต้นสังกัดจัดหาผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่เป็นคู่ปฏิบัติงานเขตชายแดนของทั้งสองประเทศเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ พยาบาลหรือผดุงครรภ์จาก จังหวัดสระแก้ว 5 คน คู่กับจังหวัดมณฑลยวม 10 คน และจากจังหวัดตราด 5 คน กับจังหวัดเกาะกง 10 คน รวม 30 คน

2.2 จัดทำโปรแกรมการฝึกอบรมโดยใช้ปรัชญาสันติสุขในตน และสันติสุขในชุมชน กำหนดวิทยากรวิทยากรที่เลี้ยงประจำกลุ่ม โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมาร่วมให้ข้อเสนอแนะการจัดทำโครงการ

2.3 จัดเตรียมปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ ได้แก่ การรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมจากชายแดนเข้าร่วมโครงการ การจัดที่พัก ห้องฝึกอบรม ห้องพักผ่อนหย่อนใจ ห้องทำกิจกรรมกลุ่มนอกเวลา และห้องกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ อุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงความรู้ เช่น ห้องสมุด ฐานข้อมูล และเครื่องคอมพิวเตอร์ รวมทั้งล่ามที่สามารถแปลได้ 2 ภาษาคือ ภาษาอังกฤษ และภาษากัมพูชา เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาการเรียนรู้จากวิทยากร

2.4 การกำกับติดตามการดำเนินการฝึกอบรมให้เป็นไปตามแนวทางในตารางที่ 2 และประเมินผลการฝึกอบรมทั้งที่เป็นทางการ เช่น แบบสอบถามความพึงพอใจการเข้าร่วมโครงการ และไม่เป็นทางการ

2.5 ประสานการสนับสนุนงบประมาณจากกรมความร่วมมือระหว่างประเทศสำหรับผู้ฝึกอบรมเขตชายแดนไทยและกัมพูชา ร่วมกันจัดทำโครงการเพื่อการจัดการโรคติดต่อ โรคติดต่ออุบัติใหม่ และโรคติดต่ออุบัติซ้ำ ทั้งนี้เนื่องจากนำโครงการไปประยุกต์ใช้นั้นเป็นการดำเนินงานในสถานการณ์จริงผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำเป็นต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการจัดการ

2.6 การติดตามการประยุกต์ความรู้ไปดำเนินการในสถานการณ์จริง และ การสร้างเครือข่ายของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Plemjai, & Sangkharat, 2015) แนวคิดสำคัญที่ใช้ในการประเมินผลความสำเร็จของโครงการนี้คือ การประเมินเพื่อเสริมพลัง เป็นแนวทางการประเมินที่เป็นมิตร วิธีการประเมินประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูลของโปรแกรม ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโปรแกรมโดยประเมินหลายมิติ เน้นการสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับผู้รับการประเมิน มีกิจกรรมการอภิปราย สะท้อนผลการประเมิน ทั้งผู้ประเมินและผู้รับการประเมินรู้สึกเป็นเจ้าของโปรแกรมร่วมกันเพื่อตัดสินใจ และพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมให้ดีขึ้น (Fetterman, Deitz, & Gesundheit, 2010) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แนวคิดการประเมินโครงการเพื่อเสริมพลัง กับการนำไปใช้จริง

แนวคิดการประเมินโครงการแบบเอี่ยมเสริมพลัง	การนำไปใช้จริง
1. การพัฒนาวัฒนธรรมการประเมินด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ (Developing Culture of Evidence) ได้แก่ การประเมินผล ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นระหว่างการฝึกอบรมที่ได้ จากการสังเกต และการสะท้อนคิดในระหว่างการฝึกอบรม	ใช้ในหมวดทักษะชีวิต หน่วยที่ 1 หน่วยที่ 2 และหน่วยที่ 3 โดยอาจารย์ที่เลี้ยงเป็นคณะทำงานเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์สังเกตได้ ในแต่ละวันของการฝึกอบรมเพื่อใช้ในการพัฒนารายบุคคล และการทำงานเป็นทีม
2. ใช้วิธีการวิจารณ์แบบมิตรที่ดี ช่วยสร้างสรรค์ผลงาน โดยผู้ประเมินเป็นคนใน (Insider) เป็นเจ้าของโปรแกรมที่ร่วม ประเมินผลความสำเร็จด้วยกัน (Self - evaluation) เพื่อให้ ผู้รับการประเมินเรียนรู้ และต่อยอดงานที่ตนเองรับผิดชอบให้ ทำได้ดีขึ้นกว่าเดิม	ใช้โดยอาจารย์ที่เลี้ยงพัฒนาตนเองเป็นคนใน เสมือนเป็นเพื่อน ร่วมงานกับผู้ฝึกอบรม เริ่มตั้งแต่วันแรกของโครงการจากเข้าร่วม กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาสำหรับผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลง การ เขียนโครงการ การเสนอผลการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ตลอดจน สิ้นสุดโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเขียนและเสนอโครงการเป็น ภาษาอังกฤษ อาจารย์ที่เลี้ยงดำเนินการส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการ ฝึกอบรมใช้ศักยภาพของตนเองให้ได้มากที่สุด
3. การสนับสนุนวงจรการสะท้อนคิด และนำผลการประเมินสู่ การปฏิบัติ (Reflection and Action) โดยให้ผู้เข้ารับการ ฝึกอบรมประเมินตนเอง จัดทำแผนพัฒนาตนเอง และกำกับ การดำเนินงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง	ใช้โดยอาจารย์ที่เลี้ยงช่วยสนับสนุนช่วยเหลือ ให้คำแนะนำการ จัดทำแผนพัฒนาตนเอง และการสะท้อนการเรียนรู้ในหน่วยการ เรียนรู้ที่ 1 ภาวะผู้นำและการจัดการทางการพยาบาล
4. การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Cultivating a Community of Learners) โดยจัดกิจกรรมสุนทรีสนทนาให้ผู้ประเมิน และผู้ เข้ารับการฝึกอบรมได้พูดคุย อภิปราย และเรียนรู้ร่วมกันอย่าง กว้างขวาง และอย่างลึกซึ้ง จากประสบการณ์ของผู้เข้ารับการ ฝึกอบรมรายบุคคล เน้นการเรียนรู้ การสร้างความร่วมมือที่มี บรรยายภาคแบบเป็นมิตร ไม่คุกคาม และเน้นการได้ข้อมูลที่ แท้จริงจากผู้ปฏิบัติงาน	ใช้ระยะที่ 5 ของโครงการซึ่งเป็นการประเมินผลครั้งสุดท้าย โดยแบ่งกลุ่มสุนทรีสนทนาออกเป็น 3 กลุ่ม สนทนาใน ประเด็น การเรียนรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรม สิ่งที่ตนเอง พัฒนาได้มากขึ้นกว่าเดิมในบทบาทของการเป็นผู้นำและการ จัดการตามแผนการพัฒนาตนเอง (IDP) ที่กำหนดไว้ รวมทั้ง ความยั่งยืนในการเป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกัน
5. การพัฒนานักปฏิบัติที่เรียนรู้จากการสะท้อนคิด (Developing Reflective Practitioners) เน้นการประเมินที่ สะท้อนการเรียนรู้ในเชิงบวกจากการปฏิบัติที่พี่เลี้ยงหรือผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียในโครงการปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำอย่างต่อเนื่องจน นำไปสู่ความสำเร็จของงานที่ดีขึ้นกว่าเดิม	อาจารย์ที่เลี้ยงให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาให้ทุกวันในหมวด ทักษะทางวิชาการหน่วยที่ 4 ปฏิบัติการจัดการจัดการทางการ พยาบาล ให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่องผ่านทางกลุ่มไลน์ (Line) รวมทั้งการประเมินผลการเรียนรู้ระยะที่ 5 ที่ประเมินเป็นการ ผลลัพธ์ (Output) และ ผลกระทบ (Impact) ของการพัฒนา

3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโปรแกรมการฝึกอบรม เนื่องจากโครงการที่ดำเนินการเป็นโครงการต่อเนื่อง 3 ปี ดังนั้นผลลัพธ์ของโครงการจึงสามารถแสดงได้ถึง 3 ประเด็นคือ ผลผลิตที่เกิดขึ้นทันทีหลังจากโครงการ เสร็จสิ้นซึ่งในที่นี้คือ การกำหนดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ไปเผยแพร่ และจัดทำโครงการร่วมกัน

ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมเขตชายแดนของทั้งสองประเทศ ส่วนผลลัพธ์นั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากผลผลิต และ ผลกระทบที่เป็นผลต่อเนื่องอันเกิดจากผลผลิตและผลลัพธ์ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลง “สันติสุขภายในบุคคล และสันติสุขในชุมชน” รายละเอียดดังนี้

3.1 ผลผลิต ได้แก่

3.1.1 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ไปเผยแพร่ต่อบุคลากรในโรงพยาบาลที่ตนเองปฏิบัติงานคนละ 2 เรื่อง ได้ผลตามเป้าหมาย โดยหัวข้อเรื่องที่น่าสนใจไปเผยแพร่ต่อ แสดงในดังตารางที่ 3 ตารางที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ กับความรู้ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำไปเผยแพร่

หน่วยการเรียนรู้	ความรู้ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำไปเผยแพร่
ทักษะชีวิต	
หน่วยที่ 3 เตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การเรียนรู้	การทำสมาธิก่อนการเริ่มปฏิบัติงานในแต่ละวัน
ทักษะชีวิตอื่นๆ	ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน
ทักษะทางวิชาการ	
หน่วยที่ 1 ผู้นำและการจัดการทางการพยาบาล	ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ และการจัดการ 3) เครื่องมือในการประเมินภาวะผู้นำทางการพยาบาล 4) ผู้นำกับการพัฒนาบุคลากร 2) ศึกษาดูงานโรงพยาบาล: การจัดการโรคติดต่อ โรคติดต่ออุบัติใหม่ และโรคติดต่ออุบัติซ้ำ
หน่วยที่ 2 โรคติดต่อ โรคติดต่ออุบัติใหม่ และโรคติดต่ออุบัติซ้ำ	1) การล้างมือ 7 ขั้นตอน 2) โรคมือเท้าปาก 3) โรคไข้เลือดออก 4) โรคมาลาเลียและการเฝ้าระวัง 5) วัณโรค และภาวะการล้มในผู้ป่วยวัณโรค และ 6) ไข้หวัดใหญ่และการป้องกัน
หน่วยที่ 3 การบริหารโครงการ	1) การพยาบาลข้ามวัฒนธรรม 2) การทำงานเป็นทีม และการเพิ่มศักยภาพทีมงาน และ 3) ปัจจัยความสำเร็จในการสร้างทีม

3.1.2 การจัดทำโครงการร่วมกันระหว่างทีมผู้เข้ารับการฝึกอบรมไทยและกัมพูชาที่มีเขตชายแดนติดต่อกัน จัดทำโครงการได้ตามที่เป้าหมายของโปรแกรมได้กำหนดไว้ ตัวอย่างเขตชายแดนจังหวัดสระแก้วกับจังหวัดมณฑลยะเียนเจย ดำเนินการจัดทำโครงการ 1) การป้องกันโรคมือเท้าปากให้กับนักเรียนโรงเรียนปฐมเขตชายแดน 2) โครงการเฝ้าระวังไข้มาลาเรีย 3) โครงการเฝ้าระวังและการส่งต่อผู้ป่วยวัณโรค และตัวอย่างเขตชายแดนจังหวัดตราดกับจังหวัดเกาะกง ดำเนินการจัดทำโครงการ 1) การป้องกันไข้หวัดใหญ่สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาเขตชายแดน 2) โครงการคัดกรองและเฝ้าระวังวัณโรค 3) โครงการเฝ้าระวังไข้เลือดออกโดยอาสาสมัครต่างประเทศ (อสต.) เป็นต้น

3.2 ผลลัพธ์ ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แก่ สันติสุขที่เกิดขึ้นจากภายในตนเกิดจากการเปลี่ยนแปลงตัวเองแม้ว่าบริบทของงานจะมีข้อจำกัด (Phra Tosot Maaphirato, 2009) โดยบริหารจัดการตัวเองใหม่ และนำไปสู่การบริหารจัดการทีมงานของตนเองใหม่ ดังตัวอย่าง (Sosome, 2018)

3.2.1 รู้จักการฟังผู้อื่นมากขึ้น ไม่ด่วนสรุป ไม่คิดไปเอง (do not jump to conclusion) ทำให้ค้นหาข้อมูลต่างๆ ในการทำงานมากขึ้น ได้ข้อมูลต่างๆ เพื่อสนับสนุนการทำงานมากขึ้น จัดทำกิจกรรมต่างๆ ได้ตรงตามความต้องการของผู้รับบริการสุขภาพ เช่น การจัดทำเอกสารสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นโรคเรื้อรังเพื่อให้ผู้สูงอายุมาตรวจตามนัด และเข้าใจผู้ป่วยมากขึ้น ดังคำพูดที่ว่า

“เมื่อก่อน เป็นจอมโววาย ไม่ค่อยคุย ไม่ค่อยถามคนไข้ ผู้ป่วยน้ำตาซึมบ่อย พอรู้จักฟังมากขึ้น ก็คุยกับเขา ฟังเขามากขึ้น ช่วงที่คนมุสลิมเขาถือศีลอด เขาก็มาสาย ก็เข้าใจเขา เพราะไม่เคยรู้มาก่อนว่าทำไมเขาไม่มา ตอนนั้นก็ให้เขามาสายได้ อื่นๆ ก็มีการคุยกันในทีม มีเรื่องอะไรก็คุยกัน จากเมื่อก่อนไม่เคยแก้ปัญหา ตอนนี้ก็คุยกัน เข้าใจตรงกัน แก้ปัญหาได้”

3.2.2 วิเคราะห์หน่วยงานตนเองได้ดีขึ้น มีเหตุผล และใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการทำงาน เช่น กรณีผู้เข้ารับการฝึกอบรมจากห้องผู้ป่วยฉุกเฉินแห่งหนึ่งสะท้อนว่า ทีมของห้องฉุกเฉินส่วนใหญ่ที่ผ่านมา ลักษณะของการให้บริการสุขภาพเป็นแบบสั่งการ ไม่ค่อยรับฟังกันและกัน รวมทั้งการรับฟังผู้รับบริการ ไม่ค่อยได้ค้นหาข้อมูลที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ พอมาทำงานก็เรียนรู้ว่าต้องนำข้อมูลเสนอผู้บริหารก็จะสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามที่เราต้องการได้ ดังตัวอย่างคำพูดที่ว่า

“พูดมากขึ้น หาข้อมูลมาสนับสนุน ทำให้มีความมั่นใจมากขึ้น ตนเองมีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับ IC (Infection control) ในโรงพยาบาล การจัดการ วัณโรค การใช้น้ำยารูสึกว่ามั่นใจมากขึ้น ในการจัดการระบบงานในโรงพยาบาล ต่อรองงานต่างๆ ได้มากขึ้น”

3.2.3 กล้าใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารมากขึ้น สามารถพูดภาษาอังกฤษได้มากขึ้น เป็นที่ไว้วางใจของทีมงาน เมื่อมีผู้ป่วยต่างชาติรับบริการ จะเป็นผู้สัมภาษณ์ ชักประวัติผู้ป่วยได้

3.2.4 ไว้วางใจคนอื่นมากขึ้น รู้จักมอบหมายงานให้คนอื่นทำ จากที่เดิมมั่นใจว่าตนเองทำได้ดี คนอื่นทำได้ไม่ดีเหมือนตนเอง หลังการเข้ารับการฝึกอบรมได้เสริมพลังให้ทีมงาน มอบหมายให้น้องในทีมทำงาน คิดใหม่ และร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานด้วยกันทั้งทีม ดังคำพูดว่า “ก่อนจะทำอะไร ต้องมีการปรึกษากันในทีมก่อน” มีการนำความรู้เกี่ยวกับการทำสมาธิไปใช้ในการปฏิบัติในแต่ละวันของตนเอง ทำแล้วทำให้มีสมาธิในการทำงานมากขึ้น

3.3 ผลกระทบ ได้แก่ สันติสุขของชุมชนที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงการทำงานที่เกิดขึ้นร่วมกันได้แก่

3.3.1 การติดต่อสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่ดีขึ้น กล่าวคือ สามารถสร้างความเข้าใจกันได้ผ่านทางกลุ่มไลน์ เช่น กรณีการส่งต่อผู้ป่วยสามารถส่งต่อการทางไลน์ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไทยจะเขียนภาษาอังกฤษสื่อสารหาทีมสุขภาพชายแดนของกัมพูชาว่า “I will transfer patient...” มีการแจ้งข้อมูลเบื้องต้น และการส่งต่อเพื่อการดูแลสุขภาพผู้ป่วยที่ต่อเนื่อง หรือกรณีที่ไม่สามารถสื่อสารกันได้โดยใช้ภาษาอังกฤษจะให้อาสาสมัครสาธารณสุขต่างประเทศ (อสต.) ที่เป็นล่ามบันทึกเป็น file ส่งไปให้ อีกฝ่ายก็จะเข้าใจและตอบมา

นอกจากนี้ที่เมื่อเปรียบเทียบกับสมัยก่อนเข้ารับการฝึกอบรม ความสัมพันธ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังตัวอย่างคำพูดที่ว่า

“เคยเห็นผู้รับการฝึกอบรมจากประเทศกัมพูชาก็จะเฉยๆ แต่มาววันนี้สนิทกันมาก เห็นจะดีใจมาก
แทบจะกระโดดกอดกันเลย”

“แต่ก่อนภาษาเป็นอุปสรรค ตอนนี้ก็สื่อสารกันได้ เขาเข้ามาเที่ยวเยี่ยมเยียนเรา เราไปเยี่ยมบ้านเขา
สนิทกันมากขึ้นนอกเหนือจากกิจกรรมที่จัดในโครงการที่ฝึกอบรมแล้ว ยังมีที่นัดกันเองไปมาหาสู่กัน
อีกทั้งรุ่นที่ 1 รุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3” ทั้งนี้ได้ส่งภาพแสดงให้เห็นกันในกลุ่มไลน์

อนึ่งพบว่ยังมีกิจกรรมอื่นๆ เพื่อสร้างสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น เช่น การแข่งขันฟุตบอลเชื่อมสัมพันธ์กัน
ทั้งนี้รวมถึงการที่ผู้รับการฝึกอบรมพาลูกมารับวัคซีนที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล การไปเยี่ยมบ้านเพื่อน
ที่เข้ารับการฝึกอบรมฝั่งกัมพูชา นัดรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ทั้งฝั่งชายแดนไทย และกัมพูชา เป็นต้น

3.3.2 เกิดความสัมพันธ์ของการทำงานร่วมกันใหม่คือ “การให้ความร่วมมือกันทั้งสองฝ่าย ต้องไป
ด้วยกัน” ทั้งนี้พบว่าผู้รับการฝึกอบรมมีทัศนคติที่มีต่อกันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากการเรียนรู้ร่วมกัน เลิก
โทษกันเรื่องโรคติดต่อ โรคระบาดว่าใครเป็นต้นเหตุมาเข้ามาติดต่อกัน ดังคำพูดที่ว่า

“สมัยก่อนคิดเอาเองนะ ว่าที่ฝั่งเขานั้นแหละนำมาให้เรา เขาก็คิดเหมือนกับเราเหมือนกันว่า ฝั่งเรานี่
แหละนำไปติดต่อกับเขา พอมาเรียนรู้ด้วยกันใน...จึงรู้ว่าสิ่งที่คิดไว้ ไม่ใช่ ต้องให้ความร่วมมือ
กันทั้งสองฝ่าย ต้องไปด้วยกัน”

3.3.3 ร่วมกันดำเนินการป้องกันควบคุมป้องกันโรคติดต่อ เช่น กรณีไข้เลือดออกมีการร่วม
ดำเนินการป้องกันร่วมกันโดยการทำลายภาชนะแหล่งเพาะพันธุ์ยุงร่วมกันจากการพัฒนา อสต. ให้นำความรู้
ไปบอกต่อกับคนในหมู่บ้านทั้งฝั่งประเทศไทยและกัมพูชา นอกจากนี้ยังมีการทำแบบฟอร์มการส่งต่อผู้ป่วย
ติดตามผู้ป่วยที่ต้องรักษาต่อเนื่องร่วมกัน ได้แก่ แบบสำรวจโรคฉี่หนูโรค และการส่งต่อ การป้องกันโรคมาลาเรีย
 เป็นต้น

สรุป

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปความรู้ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการโครงการ ความร่วมมือใน
จัดการโรคติดต่อ โรคติดต่ออุบัติใหม่ และโรคติดต่ออุบัติซ้ำเป็นกรอบความคิดสำหรับการจัดทำโปรแกรมการ
ฝึกอบรมเพื่อนำไปใช้เป็นต้นแบบสำหรับการจัดทำโปรแกรมการฝึกอบรมมีโมเดลที่ประกอบด้วยหมวดทักษะ
ชีวิต และทักษะวิชาการที่ต้องบูรณาการกัน ดังภาพ

ภาพที่ 1 โมเดลต้นแบบสำหรับการจัดทำโปรแกรมความร่วมมือในการจัดการโรคติดต่อ โรคติดต่ออุบัติใหม่ และโรคติดต่ออุบัติซ้ำ

ความสำเร็จของโครงการฝึกอบรมนี้ มีปัจจัยที่นำเข้าคือ ปัญหาการจัดการโรคติดต่อร่วมกัน สัมพันธภาพของบุคลากรทั้งสองประเทศที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความไม่เข้าใจในภาษาที่ใช้สื่อสารกัน เมื่อนำมาสู่การจัดโปรแกรมการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดสันติสุขกับทั้งตนเองและสันติสุขในชุมชนนั้น เนื้อหาทางวิชาการเสนอว่าต้องพัฒนาผู้นำให้มีสติปัญญารู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ความรู้ทางวิชาการอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ ต้องบูรณาการทักษะชีวิตที่ประกอบด้วยจิตตปัญญาศึกษา การสร้างทีมสัมพันธ์ด้วยคาราโอเกะที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้สนุกสนานนอกเวลาราชการ และมีกิจกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การเรียนรู้ทุกวันเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รู้จักตนเอง และรู้จักผู้อื่น รวมทั้งความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ความสำเร็จของโครงการยังใช้การประเมินเพื่อเสริมพลังที่เป็นการประเมินที่อยู่ตลอดกระบวนการจัดการฝึกอบรม การติดตามผลการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในสถานการณ์จริง และการสรุปบทเรียนความสำเร็จของการพัฒนาที่เกิดขึ้นดีสุขตามการให้นิยามว่า เป็นความสุขที่ภายในผู้นำทางการ

พยาบาลที่ได้รับการพัฒนามีความสุขที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงภายในของตนเอง รวมทั้งใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์งาน ค้นหาข้อมูลที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อนำมาสู่การจัดการให้เกิดสันติสุขของการอยู่ร่วมกันในชุมชนเกิดมิตรภาพและความสัมพันธ์อันดีเพื่อร่วมมือกันจัดการโรคติดต่อ โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ และโรคอุบัติซ้ำต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ภายใต้สถานการณ์ของการจัดการโรคติดเชื้ออุบัติใหม่ที่อาจไม่ใช่เพียงโรคโควิด 19 ในขณะนี้เท่านั้น แต่ในอนาคตนั้นอาจมีโรคติดเชื้ออุบัติใหม่ หรือเกิดโรคอุบัติซ้ำที่เกิดขึ้นได้อีก การพัฒนาบุคลากรทางสุขภาพ ควรนำโมเดลต้นแบบดังกล่าวไปขยายผลพัฒนาในเขตชายแดนอื่นๆ โดยการนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของเขตชายแดนนั้นๆ ตลอดจนรัฐบาลอาจให้การสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของสันติสุขในชุมชนชายแดนที่อยู่ร่วมกันต่อไป

References

- Bangpu, S. (2014). *Leadership and Conflict Management in Community Development: A Case of Muangyala District, Yala Province*. (Master's Thesis). National Institute of Development Administration. Bangkok, Thailand.
- Charoenmukanyana, S., Sakunphanich, T., Thamwanam, P., Sawangchang, A., & Sukrueangrong, N. (2013). *A Study on the Situation of Health Services for Cambodians on the Thai-Cambodian Border: A Case Study of Sa Kaeo Province, Chanthaburi and Trat, Ministry of Public Health, 2013*. Nonthaburi: Health System Research Institute.
- Chaowiang, K., Sosome, B., & Suwannaka Y. (2015). Comparison Perception of Cultural Competency Between Thai Nursing Students and Chinese Nursing Students: A Case Study of Boromarajonani College of Nursing Praputhabat Thailand and Youjaing Medical University for Nationality China. *Proceeding of Diversity in Health and Well-Being Conference*. Phisanulok: Boromarajonanicollege of Nursing, Buddhachinaraj.
- Fetterman, D., Deitz, J., & Gesundheit, N. (2010). Empowerment Evaluation: A Collaborative Approach to Evaluating and Transforming a Medical School Curriculum. *Journal of the Association of American Medical Colleges*. 8(5), 813-820.
- Ferguson, at el. (2016). The Icn Leadership for Change Program-20 Years of Growing Influence. *International Nursing Review*. 63(1), 15-25.

- Feyzabadi, V.Y., Haghdooost, A., Mehrolohasani, H.M., & Aminian, Z. (2015). The Association Between Peace and Life Expectancy: An Empirical Study of the World Countries. *Iranian Journal of Public Health*. 44(3), 341-351.
- International Council of Nurses. (2015). *Leadership for Change*. Retrieved November 18, 2019, from <https://www.icn.ch/what-we-do/projects/leadership-change-lfc>
- Jabbour S. (2005). Healing and Peacemaking in The Middle East: Challenges for Doctors. *Lancet*. 365, 1211-12.
- Jitpiomsri, K. (2015). Peace Education: The Role and Process of Participation in Change Conflict. *Journal of Learning Innovation*. 1(1), 43-76.
- Metaapinunt, W., Phrama Mit Thitapunyo, Bamrungphak, S. (2018). Creating happiness, Sangaha-vatthu 4, Communities in Nong Song Hong district Khon Kaen Province. *Dhammathas Academic Journal*. 18(3), 12-25.
- Ministry of Public Health. (2017). *Strategy for Border Health and Migrant Workers*. Nonthaburi: Ministry of Public Health. Retrieved November 18, 2019, From [Http://Bps.Moph.Go.Th/New_Bps/Sites/Default/Files/4.Border%20&%20Migrant%20Health%205Y%20\(2017-2021\). Pdf](Http://Bps.Moph.Go.Th/New_Bps/Sites/Default/Files/4.Border%20&%20Migrant%20Health%205Y%20(2017-2021).Pdf).
- Qiu, W., Rutherford, S., Mao, A., & Chu, C. (2017). The Pandemic and Its Impacts. *Health, Culture and Society*. 9(10), 1-11.
- Phrakhrupalad Jakkrapan Kittipharo. (2018). *A model of community peace creation according to Buddhist principle, Bangkruai district, Nonthaburi province* (Master's thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok, Thailand.
- Phrakhrupalad Suwat Suvuddhano & Phra Panyarattanakorn (2020). The way of Life according to Buddhist Morality Among Covid 19. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*. 3(1), 115-128
- Phra Tosot Maaphirato. (2009). *Life for Peace and Peace*. Retrieved November 23, 2018, from https://www.baanjomyut.com/library/2552/peace_and_peace/08.html
- Plemjai, S., & Sangkharat, A. (2015). Women and Peace Building in The Southern Border. *Journal of Humanities Social Sciences*. 10(1), 225 - 243.
- Skinner, H., Abdeen, Z., Abdeen, H., Aber, P., Al-Masri, M., Attias, J. & Noyek, A. (2005). Promoting Arab and Israeli Cooperation: Peacebuilding Through Health Initiatives. *Lancet*. 365, 1274-77.
- Sosome, B. (2018). *Health Public Competency Development*. Retrieved April 28, 2020, from <https://e-reports.boe.moph.go.th/ihr/wp-content/uploads/2018/11-10.pdf>

- Thanisawaranyangkun, S. (2015). *Basic Public Health Information and Cooperation in HIV And AIDS Between the Kingdom of Thailand and The Kingdom of Cambodia*. Bangkok: Ministry of Public Health.
- Wattanapradith, K. (2018). Peace Community in The 26Th Buddhist Century: Knowledge Learned from Peace Community in Conflict Areas. *Journal of MCU Peace Studies*. 6(sp1), 12-24.
- World Health Organization. (2020). *Coronavirus disease (COVID-19)*. Retrieved March 22, 2020, from <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>.

พระราชกรณียกิจ: บทบาทและหน้าที่พระธรรมราชาที่ปรากฏในจกกวัดติสฺสตร*

Royal Duties: The Roles and Duties of the Dhamma Racha as Appeared in the Cakkawatti Sutta

¹พระมหาคำพันธ์ ปากโร, นคร จันทรราช, สิปปมงคล ป้องภา,
พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิพัฒน์, นายปฐมสิทธิ์ แสงวงษ์ และเพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย

¹Phramaha Kampan Phapakaro, Nakhon Jantharach, Sipmongkol Phongpa,
Phrakru Dhammathom Siriwat Siriwatthano, Pathomsit Savaengvong and Penphan Fuangfooloy

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubon Ratchathani Campus, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: Nakhonsingh@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง “พระราชกรณียกิจ : บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมราชาที่ปรากฏในจกกวัดติสฺสตร” ในการศึกษาใช้วิธีการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยแยกประเภทเรียบเรียง สรุปสาระสำคัญ และวิเคราะห์เนื้อหา จากการศึกษาพบว่า พระราชกรณียกิจ: บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมราชาที่ปรากฏในจกกวัดติสฺสตรนั้น พระธรรมราชามีบทบาทและหน้าที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) การแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ 2) การสร้างความมั่นคงทางด้านศีลธรรม บทบาทและหน้าที่สำคัญ 2 ประการดังกล่าวพระธรรมราชาจะต้องเข้าใจถึงปัญหาของผู้ใต้ปกครอง มีวิธีการแก้ปัญหาด้วยความถูกต้องและตั้งอยู่ในธรรมอันจะทำให้ประชาชนส่วนมากมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เศรษฐกิจและสังคมในประเทศที่ตนปกครอง ประชาชนจะมีความสุข ประเทศชาติมีมั่นคงด้วยศีลธรรมได้โดยพระธรรมราชาจะต้องตั้งตนอยู่ในหลักจักรวรรดิวัตร

คำสำคัญ: พระราชกรณียกิจ; พระธรรมราชา; จกกวัดติสฺสตร

* Received March 4, 2020; Revised April 19, 2020; Accepted May 16, 2020

Abstract

The purpose of this article is to study "Royal duties: the roles and duties of the Dhamma Racha as they appear in the Cakkawatti Sutta". Methods of study and research are from relevant documents by classifying, compiling, summarizing, essence and analyzing content. From the study, it was found that Royal duties: the roles and duties of the Dharma Racha as shown in the teachings. Phra Dharmracha has two important roles and duties: 1) solving problems in economy, society, politics, and 2) creating morality, important roles and duties. According to these 2 principles, Phradhammaracha must understand the problems of those under rule. There is a way to solve problems with accuracy and set in the dharma causing the majority of people have a better life. Economy and society are in sustainability. The nation is stable. Because Phradhammaracha is in Dhamma.

Keywords: Royal duties; Dhamma Racha; Cakkawatti Sutta

บทนำ

จักกวัตติสูตรเป็นสูตรว่าด้วยเรื่องเล่าของพระเจ้าจักรพรรดิเป็นพระสูตรหนึ่งที่มีความสำคัญปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกโดยพระสูตรตันตปิฎกนั้นจัดเป็นคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาเป็นปิฎกหนึ่งในจำนวนสามปิฎกที่มีความลุ่มลึกทั้งทางด้าน“ภาษา”และลุ่มลึกด้วย“พุทธวิธี” (Thai Tripitaka: 11/80-110/59-82) การสอนในส่วนของภาษานั้นพระพุทธศาสนาใช้ภาษาบาลีบันทึกหลักคำสอนที่มีความลุ่มลึกเพราะความหมายแห่งภาษาบาลี ส่วนความลุ่มลึกที่เกิดจากพุทธวิธีการสอนนั้นเป็นความหมายที่ส่งผลไปต่อการลุ่มลึกเพราะการตีความ (Netnimit, 2007) จักกวัตติสูตรเป็นพระสูตรที่มีเนื้อหาขนาดยาวปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฎิกวรรค เล่มที่ 11 ในขณะที่ทำสังคายนาครั้งที่ 1 ที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธานพระอุบาลีเป็นผู้วิสัชนาพระวินัย พระอานนท์เป็นผู้วิสัชนาพระสูตร พระสูตรนี้มีการประมวลพุทธพจน์ที่ว่าด้วยพระธรรมเทศนาแสดงเจือด้วย“บุคลาธิษฐาน” (Exposition in Terms of Persons) เป็นการแสดงธรรมโดยยกบุคคลขึ้นอ้างคู่กับ“ธรรมาธิษฐาน” (Exposition in Terms of Ideas) (Phra Brahmaganabhorn (P.A.Payutto), 2005) หรือธรรมบรรยายต่าง ๆ ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัส“ยกเยื้อง”หรือทรงสอนในลักษณะที่มีการ“ถ่ายโอน”หลักคำสอนไปตามเหมาะสมกับบุคคล เหตุการณ์ และโอกาสตลอดจนบทประพันธ์เรื่องราวทั้งหลายในพระพุทธศาสนา

ในจักกวัตติสูตรมีเนื้อหาสาระสำคัญว่าด้วยเรื่องการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมให้มีความสงบสุขแบบยั่งยืนที่ต้องอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยมีพระเจ้าจักรพรรดิในฐานะเป็นผู้นำทางสังคมที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระธรรมราชาโดยส่วนพระองค์ ทรงมีการปฏิบัติตนตามจักรวรรดิวัตรจนทำให้ประชาชนโดยส่วนใหญ่เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของ

พระเจ้าจักรพรรดิจึงทำพระเจ้าจักรพรรดิได้เลื่อนสถานภาพกลายเป็นพระธรรมราชาคือเป็นพระราชผู้ทรงธรรม และผู้มีธรรมเป็นราชาได้ (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2009) เพราะมีการปฏิบัติตนตามหลักของ จักรวรรดิวัตรอันเป็นหลักการปฏิบัติสำหรับผู้ปกครอง นอกจากนี้พระธรรมราชาในจกัถวัตติสูตรยังทรงมีบทบาท และหน้าที่ให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์และให้สวัสดิการและป้องกันประชาชน สร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ สร้างความสันติสุขของสังคม และสร้างความเป็นอยู่อย่างผาสุกของประชาชน (Susamran, 1991)

หากพิจารณาสาระสำคัญของจกัถวัตติสูตรแล้วพบว่า พระธรรมราชาทรงมีพระราชกรณียกิจกล่าวคือ ทรงมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนการสร้าง ความมั่นคง ทางด้านศีลธรรม ซึ่งปัญหาแต่ละอย่างต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน เพราะการรักษาความสงบสุขทางสังคม อาจจะไม่ใช่เพียงพอตราบใดที่ประชาชนยังมีความลำบากยากจน ในที่สุดก็ไม่สามารถรักษาความสงบสุขได้ การทำให้ ประชาชนไม่ให้อดอยากลำบากมีการส่งเสริมให้ประชาชนเลี้ยงชีพที่ดีเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ปกครองจะต้องจัดการให้ดี หากบริหารและจัดการเรื่องนี้ไม่ดีแล้ว แม้ศีลธรรมจะเป็นหลักสำคัญแห่งชีวิตของมนุษย์พลอยเสื่อมสลายไปด้วย แม้เศรษฐกิจจะไม่ใช้จุดหมายสูงสุดของชีวิตก็ตาม แม้ศีลธรรมจะเป็นจุดหมายของชีวิตก็จริง หากขาดการจัดการ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองแล้ว การสร้างความมั่นคงด้านศีลธรรมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ด้วยเหตุนี้ การศึกษาพระราชกรณียกิจของพระธรรมราชาในจกัถวัตติสูตรจึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาโดยเฉพาะการแก้ปัญหา ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการสร้างความมั่นคงด้านศีลธรรม ทั้ง 2 ประเด็นต่างเป็นประเด็นที่จะต้อง ศึกษาให้เกิดความเข้าใจในพระราชกรณียกิจของพระธรรมราชาที่ปรากฏในจกัถวัตติสูตรต่อไป

บทนิยามของคำว่า“ธรรมราชา”

คำว่าพระธรรมราชาที่ปรากฏในจกัถวัตติสูตรโดยมีการวิเคราะห์ไว้ว่า “บุคคลใดเป็นผู้ยังบุคคลอื่นให้ ยินดีโดยธรรมคือจักรวรรดิวัตร 10 ประการ เหตุฉะนั้นบุคคลนั้นชื่อว่า “ธรรมราชา” (Thai Tripitaka: 2/14/87) จากความหมายดังกล่าวจะเห็นว่าพระธรรมราชาหมายถึงบุคคลใดก็ได้ที่ทำหน้าที่ในการปกครองแล้วทำให้บุคคล อื่นให้เกิดความยินดีมีความพึงพอใจในพระองค์ด้วยหลักจักรวรรดิวัตร พระธรรมราชาในจกัถวัตติสูตรคือพระ เจ้าจักรพรรดิที่ทรงทำหน้าที่เป็นผู้นำด้วยการปฏิบัติตนตามหลักจักรวรรดิวัตรเป็นหลักสำคัญ มีระบบการ ปกครองด้วยหลักธรรม การปกครองด้วยหลักธรรมนี้เรียกว่า“ธรรมาธิปไตย”(Royal Institute, 2003) โดยมี เป้าหมายสำคัญคือทำให้ประชาชนมีความพึงพอใจในการอยู่ร่วมกันด้วยความภาคภูมิใจในแนวประเพณีและ ปฏิบัติที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ภายใต้การปกครอง (Changkuayuen, 1999)

ภูมิหลัง: ความเป็นมาของธรรมราชา

สำหรับภูมิหลังคือประวัติความเป็นมาของพระธรรมราชาที่ปรากฏในจกัถวัตติสูตรมีการกล่าวถึงพระ เจ้าจักรพรรดิที่ได้รับการ“มูรธาภิเษก”อย่างเป็นทางการที่ผ่านการเลือกตั้งหรือการยอมรับจากมวลมหา ประชาชนแล้วและทรงประเพณีปฏิบัติตามหลัก“จักรวรรดิวัตร”การที่พระเจ้าจักรพรรดิปฏิบัติตนตามหลัก

จักรวรรดิวัตรทำให้ประชาชนบ้านเมืองมีความสุขและความเจริญ พระเจ้าจักรพรรดิและประชาชนต่างอยู่ดีมีความสุข ในทางตรงกันข้ามหากไม่มีการไม่ปฏิบัติตามหลักจักรวรรดิวัตรทำให้ประชาชนบ้านเมืองมีความเดือดร้อนไม่มีความสุขและปราศจากความเจริญ พระเจ้าจักรพรรดิและประชาชนต่างประสบความเดือดร้อน ส่งผลทำให้เกิดการก่ออาชญากรรมต่าง ๆ เกิดเป็นวิกฤตศีลธรรมในทางสังคม สมดังข้อความที่ถอดความจากพระพุทพจน์บางตอนที่ปรากฏในจกัถวัตตีสสูตรโดยมีใจโดยสังเขปว่า (Thai Tripitaka: 11/81-108 /60-79)

“พระเจ้าจักรพรรดิในอดีต 7 พระองค์ มีพระเจ้าทัฬหเสนี เป็นต้น ผู้ประพฤติกัฏฐวัตรสืบทอดต่อ ๆ กันมาโดยลำดับจักรวรรดิวัตรที่พระเจ้าจักรพรรดิทั้ง 7 พระองค์ ทรงประพฤติ ได้แก่ (1) อาศัย ธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จัดการรักษาป้องกัน และคุ้มครองชนภายใน (พระมหากษัตริย์ พระราชโอรส พระราชธิดา) กำลังพล พวกกษัตริย์ผู้ติดตาม (พระราชมารดา) พรหมณ์และคหบดี ชาวนิคมนและชาวชนบท (ชาวแคว้นแคว้น) สมณ-พรหมณ์ สัตว์พวกเนื้อ และสัตว์จำพวกนกโดยธรรม ไม่กระทำการที่ผิดแบบแผนของแคว้นแคว้น (2) แจกจ่ายทรัพย์แก่ผู้ไม่มีทรัพย์เลี้ยงชีพ (3) เข้าไปหาสมณ-พรหมณ์ผู้เว้นขาดจากความมัวเมาประมาท ตั้งมั่นอยู่ในขันติ (ความอดทน) โสรัจจะ (ความสงบเสถียร) ฝึกตน สงบตน ทำให้ตนเองดับกิเลสได้ แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล เป็นอกุศล อะไรเป็นคุณ เป็นโทษ อะไรควรทำ ไม่ควรทำ อะไรทำแล้วก่อให้เกิดสุข หรือก่อให้เกิดทุกข์ตลอดกาลนาน ตรัสเล่าว่า เมื่อกษัตริย์ราชทรงประพฤติกัฏฐวัตรนี้โดยบริบูรณ์แล้ว แก้ว 7 ประการ ได้เกิดขึ้น ทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์ พระเจ้าจักรพรรดิและประชาราษฎร์ผู้ประพฤติดำตามมีอายุยืนถึง 80,000 ปี มีวรรณะผ่องใส มีความสุข มีโภคและพละ ตรัสเล่าต่อไปว่า ยังมีกษัตริย์ราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกพระองค์หนึ่ง ซึ่งนับเป็นองค์ที่ 8 ไม่ทรงประพฤติกัฏฐวัตรสืบทอดจากพระชนก จึงไม่ทรงมีแก้ว 7 ประการ บ้านเมืองของพระองค์จึงไม่เจริญรุ่งเรือง ประชาชนราษฎรประสบความเดือดร้อน อุดรยอกต้องขโมยเขากิน อกุศลธรรมข้ออกุศลนาทาน จึงเกิดขึ้น อายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละเริ่มเสื่อมถอย ต่อมา ได้เกิดอกุศลธรรมข้อ ปาณาติบาต มุสาวาท เป็นต้น ขึ้นตามลำดับ เมื่ออกุศลธรรมแต่ละข้อเจริญขึ้น กุศลธรรม เสื่อมลง ๆ ตามลำดับ อายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละก็เสื่อมลง ๆ ตามลำดับ จนถึงสมัยหนึ่งที่มนุษย์มีอายุชั้แค่ 10 ปีตาย ในสมัยนั้นจะเกิดกาลยุคขึ้นมีคสังยุตเป็นเวลา 7 วัน คือ คนเห็นคนเข้าใจว่าเป็นเนื้อที่ตนอยากกินเพื่อแก้ความหิวโหย จึงใช้อาวุธประหัตประหารกัน จนผู้คนล้มตายไปเกือบหมดโลก ช่วงเวลานั้น เรียกว่า สัตถันตริกัปคนที่รอตตาย คือ ผู้ที่หลบหนีออกจากหมู่คณะไปหลบซ่อนตัวอยู่ป่าดงพงพี พอพ้น 7 วัน จึงออกจากที่ซ่อน เกิดความรู้สึกสำนึกถึงคุณค่าของธรรม แล้วตั้งใจปฏิบัติธรรม ทำให้ค่อย ๆ กลับเจริญรุ่งเรืองขึ้นโดยลำดับอีก ตรัสเล่าต่อไปว่า เมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่ง พระนามว่าสังขะ จะเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงประพฤติกัฏฐวัตรอย่างเคร่งครัดทำให้บ้านเมืองของ

พระองค์เจริญรุ่งเรือง กว้างขวาง อาณาจักร ของพระองค์มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่กรุง พาราณสีแต่จะมีชื่อว่าเขตมคธราชธานีมีประชากรหนาแน่นนอกจากนี้ ยังตรัสเล่าว่าในสมัยนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าเมตไตรยจะเสด็จอุบัติขึ้นในโลกจะทรงสั่งสอนธรรมและ บริหารการคณะสงฆ์อย่างเดียวกับพระองค์ในบัดนี้”

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ภูมิหลังของพระธรรมราชาในจกักวัดติสุตรที่มีพระเจ้าจักรพรรดิในอดีต จำนวน 7 พระองค์โดยมี พระเจ้าทัฬหเสนี เป็นต้น เป็นพระเจ้าจักรพรรดิที่ปฏิบัติตนตามหลักจักรวรรดิวัตร อย่างเคร่งครัดด้วยการสักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มี ธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จัดการดูแลรักษาคุ้มครอง ป้องกันให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มภายใต้การปกครอง โดยปกครองบ้านเมือง สังคม และประเทศชาติตลอดจนการกล่าวถึงบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครอง และความรับผิดชอบของผู้ปกครองที่ต้องดูแลให้การทำนุบำรุงเพื่อความสงบร่มเย็นของสังคมโดยมีกลุ่มบุคคล ต่าง ๆ โดยมีพระมหากษัตริย์ ข้าราชการฝ่ายใน กำลังพล ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ข้าราชการชั้นผู้น้อย สมณ พราหมณ์ พ่อค้า และประชาชน ตลอดจนสัตว์ต่างที่อยู่ในฐานว่าเป็นสิ่งต้องห้าม ส่งผลทำให้บ้านเมืองมีความ สงบสุขและความเจริญ พระเจ้าจักรพรรดิและประชาชนต่างอยู่ดีมีความสุข ในทางตรงกันข้าม หากพระเจ้า จักรพรรดิไม่มีการปฏิบัติตนตามหลักจักรวรรดิวัตร ผลที่ตามมาคือทำให้ประชาชนบ้านเมืองมีความเดือดร้อน ไม่มีความสุขและปราศจากความเจริญ และประชาชนต่างประสบความเดือดร้อน ส่งผลให้เกิดการก่อ อาชญากรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดวิกฤติศีลธรรมทางสังคมตามมา

ประเภทของธรรมราชา

พระธรรมราชาที่ปรากฏในจกักวัดติสุตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงหมายถึงผู้ปกครองหรือผู้นำที่มี คุณสมบัติถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งยังเป็นผู้ทรงธรรม รู้ธรรม สร้างธรรม และปฏิบัติตาม หลักธรรมอย่างถูกต้องเหมาะสมพระองค์ทรงจำแนกพระธรรมราชาออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พระพุทธเจ้า : พระธรรมราชาทางธรรม

สำหรับพระพุทธเจ้านับว่าเป็นผู้นำแบบธรรมราชาโดยตรง เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้ศึกษา ค้นคว้า และทดลองจนสามารถ“ตรัสรู้” ทรงมีพระปัญญาหยั่งเห็นสัจธรรมในกฎธรรมชาติที่มีความแน่นอนแท้จริง เรียกว่า“นิยาม” (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2005) โดยมี“สาระสำคัญ”และ“ความหมาย”อยู่ ในตัวเองเป็นเหตุเป็นผลตามกฎธรรมชาติทั่วไป โดยพระองค์ทรง“เล็งเห็น”คุณประโยชน์ในกฎธรรมชาติที่จะ เกิดผลดีต่อมวลมนุษย์จึงประกาศหลักธรรมคำสอนแก่ประชาชนทั้งหลายตามหลักการของพระพุทธศาสนา คือ “การไม่ทำความชั่ว ทำความดี และทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว”(Thai Tripitaka: 10/90/50) หลักการทาง พระพุทธศาสนาดังกล่าวส่งเสริมการดูแลรักษา คุ้มครอง ป้องกันทางกาย วาจาและใจให้เป็นธรรม พระพุทธเจ้าทรงทำหน้าที่ของธรรมราชาทางธรรมอย่างแท้จริง ตลอดระยะเวลา 45 พรรษาในการประกาศ พระพุทธศาสนาพระองค์ทรงเป็น“มัคคุเทศก์”ทรงทำหน้าที่ของ“ผู้รู้ทาง”และในขณะเดียวกันก็ทรงทำหน้าที่

“บอกทาง”ให้รู้ว่าทางนั้นมีจุดหมายปลายทางเพื่ออะไรจนสามารถทำให้ผู้อื่นประสบความสำเร็จทั้งทางธรรมและทางโลกได้ (Lecturers of the Liang Chiang Printing House, 2007)

2. พระเจ้าจักรพรรดิ: พระธรรมราชาทางโลก

สำหรับพระธรรมราชาในจักรกัตติสูตรคือพระเจ้าจักรพรรดิที่ทรงทำหน้าที่ในฐานะเป็นผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งหรือได้ผ่านการคัดเลือกให้เป็นผู้ตามหลักของพิธีกรรมที่เรียกว่า “มูรธาภิเษก” อย่างเป็นทางการแล้วโดยเกิดจากการยอมรับจากมวลมหาประชาชน เพราะพระองค์ทำให้ประชาชนมีความพึงพอใจมีความยินดีได้ด้วยปฏิบัติตามหลักจักรวรรดิวัตร จึงได้รับการยกย่องหรือสถาปนาให้เป็นผู้แบบ “พระธรรมราชา” ได้อย่างไรก็ตาม แม้พระเจ้าจักรพรรดิจะเป็นพระธรรมราชาก็จริง แต่พระองค์ยังต้องมีการประพฤติปฏิบัติตามหลักจักรวรรดิวัตรอยู่เสมอ การเป็นพระธรรมราชาผู้ทรงธรรมนั้นสามารถปกครองให้ประชาชนมีความพอใจและมีความภาคภูมิใจตลอดจนสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในการ “ประพฤติธรรม” ของพระธรรมราชา หากพระองค์ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ ประชาชนสามารถมีสิทธิและตรวจสอบคุณธรรมของผู้นำได้ทั้งพร้อมที่จะสนับสนุนยกย่องหรือไม่สนับสนุนจนกระทั่งสามารถที่จะปลดออกจากตำแหน่งได้ หลักธรรมจึงกลายเป็นเครื่องตัดสินหรือประเมินว่าผู้ใดสมควรเป็นพระเจ้าแผ่นดินและพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ดีหรือไม่ดี (Changkuayuen, 1995)

จากประเภทของธรรมราชาในจักรกัตติสูตรข้างต้นจะเห็นว่า ผู้นำแบบธรรมราชาในจักรกัตติสูตรมีธรรมราชาอยู่ 2 ประเภท คือ พระพุทธเจ้า และพระเจ้าจักรพรรดิ โดยทั้งสองมีความแตกต่างกัน พระธรรมราชาทางโลกคือพระเจ้าจักรพรรดิต้องปฏิบัติตามหลักธรรมสามารถจัดการดูแลรักษาคุ้มครอง ปกป้องให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มภายใต้การปกครองให้มีความเป็นปกติสุข ส่วนพระธรรมราชาในส่วนของพระพุทธเจ้าคือการดูแลรักษา คุ้มครอง ปกป้องการกระทำทางกาย วาจา และใจให้เป็นตามธรรมโดยธรรม แต่ธรรมราชาทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวเป็นผู้นำที่ถูกทางกล่าวคือการนำไปตามครรลองแห่งธรรมะ ผู้นำที่มีธรรมะและนำไปสู่ทิศทางที่ดีงามและชอบธรรมเท่านั้น สมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลชั้นสูงของสังคม ตรงกันข้ามผู้นำที่ไม่มีคุณธรรมและจริยธรรมจะถูกประณามว่าเป็นชนชั้นต่ำและไม่ควรได้รับการยกย่องจากสังคม (Adivattanasit, 2011)

องค์ประกอบของพระธรรมราชา

สำหรับพระธรรมราชาในพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบสำคัญคือ “ธรรม” โดยการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นคุณสมบัติแห่งความประพฤติของผู้นำทั้งทางโลกและทางธรรม คำว่าพระธรรมราชาทางธรรมเป็นพระนามเรียกพระพุทธเจ้า แต่ในส่วนของทางโลกคำว่าพระธรรมราชาหมายถึงการปฏิบัติตามหลักของจักรวรรดิวัตรจนกลายเป็นคุณสมบัติของพระราชาในฐานะที่เป็นคนคนหนึ่งและในฐานะที่เป็นผู้ครองแผ่นดิน (Changkuayuen, 1995). โดยองค์ประกอบของธรรมราชาในจักรกัตติสูตรมี 2 อย่างคือ

1. องค์ประกอบพระธรรมราชาทางธรรม

ในส่วนขององค์ประกอบของพระธรรมราชาทางธรรมมีองค์ประกอบของพระธรรมราชาคือหลักคำสอนเรื่อง “โพชฌงค์” คือหลักคำสอนที่เป็นองค์ความรู้สำหรับการตรัสรู้ (Phra Brahmagunabhomm (P.A.Payutto), 2005) สำหรับโพชฌงค์ในจกกวัตติสูตรเป็นเรื่องหลักคำสอนที่ส่งเสริมให้พระสงฆ์รู้จักรักษากาย วาจาและใจให้อยู่ตามครรลองคลองธรรมมี 7 ประการ คือ (Thai Tripitaka: 11/81/60)

1. สติ หมายถึง ความระลึกได้ ความสามารถทวนระลึกนึกถึง สติในโพชฌงค์นี้มีความหมายคลุมตั้งแต่การมีสติกำกับตัวและใจอยู่กับสิ่งที่กำลังกำหนดพิจารณาเฉพาะหน้า จนถึงการทวนระลึกรวบรวมเอาธรรมที่ได้สดับเล่าเรียนแล้ว หรือสิ่งที่พึงเกี่ยวข้องต้องใช้ต้องทำมานำเสนอต่อปัญญาที่ตรวจตรองพิจารณาแสดงให้เห็นถึงกำลังแห่งสติปัญญาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พิจารณาอยู่ในปัจจุบันขณะ

2. ธรรมวิจย หมายถึง การเลือกเฟ้นธรรม การใช้ปัญญาสอบสวนพิจารณาสิ่งที่สติกำหนดไว้ เช่น การไตร่ตรองให้เข้าใจความหมาย จับสาระของสิ่งที่พิจารณานั้นได้ ตรวจตราเลือกเฟ้นเอาธรรมหรือสิ่งที่เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจ หรือสิ่งที่ใช้ได้เหมาะสมที่สุดในกรณีนั้น ๆ หรือมองเห็นอาการที่สิ่งที่พิจารณานั้นเกิดขึ้นตั้งอยู่ ดับไป เข้าใจตามสภาวะที่เป็นไตรลักษณ์ ตลอดจนปัญญาที่มองเห็นอริยสัจแสดงให้เห็นถึงการวินิจฉัยสั่งการในธรรมนั้น ๆ อย่างทะลุปรุโปร่ง ชัดเจนยิ่ง

3. วิริยะ หมายถึง ความเพียร เป็นความกล้ากล้า เข้มแข็ง กระตือรือร้น มีความอาจหาญในความดี มีกำลังใจ สู้กิจ บากบั่น รุดไปข้างหน้า ยกจิตไว้ได้ไม่ไห้หลุด อดทนหรือท้อแท้ แสดงให้เห็นถึงความเพียรพยายามที่ทรงพลังในการใช้ขับเคลื่อนกิจการน้อยใหญ่ให้เป็นไปอย่างดียิ่ง

4. ปิติ คือ ความอิ่มใจ เป็นความเอิบอิ่ม ปลาบปลื้ม ตื่นดีซาบซึ้ง เข้มชื่น และมีความซาบซ่าน แสดงให้เห็นถึงพระราชหฤทัยของพระพุทธเจ้าทรงเบิกบานเต็มไปด้วยความมีบรมสุขที่เกิดจากความปิติ

5. ปัสสัทธิ หมายถึง ความสงบกายและใจ เป็นความผ่อนคลายกายและใจ สงบระงับ ไม่เครียด ไม่กระสับกระส่าย แสดงให้เห็นถึงพระพุทธรเจ้าไม่มีความระแวงสงสัย ไม่มีความลังเล แต่ทว่าทรงปล่อยวางทั้งในส่วนในอดีต ปัจจุบันและอนาคตได้อย่างแท้จริง

6. สมานิ ได้แก่ ความมีใจตั้งมั่น ความมีอารมณ์หนึ่งเดียว จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด ทรงตัว สม่่าเสมอ เดินเรียบ อยู่กับกิจ ไม่วอกแวก ไม่ส่าย ไม่ฟุ้งซ่าน แสดงให้เห็นถึงพลังแห่งสมานิที่ส่งผลให้พระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ที่พระพุทธรเจ้าทรงกระทำเป็นไปในทิศทางแห่งความดีงาม

7. อุเบกขา หมายถึง ความวางเฉย ความมีใจเป็นกลาง สามารถวางท่าทีเฉยเรียบนิ่งดูไปในเมื่อจิตแน่วแน่อยู่กับงานแล้วและสิ่งต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยดีตามแนวทางที่จัดวางไว้หรือที่มันควรจะเป็น ไม่สอດส่ ไม่แทรกแซง แสดงให้เห็นถึงพระพุทธรเจ้าทรงวางท่าทีต่อสถานการณ์นั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมยิ่ง

จากหลักคำสอนเรื่องโพชฌงค์ข้างต้นถือว่าองค์ประกอบของพระธรรมราชาทางธรรมคือ “พระพุทธรเจ้า” โดยมีรัตนทั้ง 7 เป็นองค์ประกอบหมายเอาหลักคำสอนเรื่อง “โพชฌงค์ 7” เป็นหลักคำสอนที่ปัจจัยส่งเสริมเอื้อเกื้อกูลต่อการตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้าและส่งผลให้พระพุทธรองค์ทรงใช้ปราบกิเลสโดยพัฒนาจิตวิญญาณของพระองค์และอำนวยความเกื้อกูลความสุขแก่เวไนยสัตว์ด้วยการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมให้มีความเป็นปกติตามธรรม

2.องค์ประกอบธรรมราชาทางโลก

สำหรับองค์ประกอบของธรรมราชาทางโลกมีองค์ประกอบของธรรมราชาเรียกว่า “รัตน 7” โดยรัตน 7 ประการนี้มีทั้งที่เป็นบุคคลและทั้งที่เป็นวัตถุปรากฏ ทำให้พระธรรมราชาทรงปราบปรามให้อาณาจักรต่าง ๆ อยู่ในพระราชอำนาจโดยธรรมมี 7 ประการ คือ (Ponsompop, 1991)

1. จักรแก้ว คือ เกิดขึ้นเพื่อผู้ที่จะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ โดยในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ พระองค์ทรงรักษาศีลอุโบสถ ชำระจิตให้สะอาดแล้วทรงทำสมาธิ จักรแก้วก็บังเกิดขึ้น ส่องแสงสว่างไสว แล้วพาพระเจ้าจักรพรรดิพร้อมเหล่าเสนาบดีล่องไปยังประเทศต่าง ๆ ในทวีปทั้ง 4 ประเทศต่าง ๆ ก็ยอมสวามิภักดิ์ ไม่มีการสู้รบกัน เมื่อจะถวายเครื่องบรรณาการพระเจ้าจักรพรรดิก็ไม่ยอมรับ แต่พระราชทานโอวาทศีล 5 ให้ แสดงให้เห็นถึงจักรคืออำนาจแต่ทรงใช้อำนาจคือธรรม

2. ช้างแก้ว หมายถึง ช้างแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นพญาช้างมีชื่อว่าอุโบสถ โดยมีลักษณะคือสีขาวเผือก สง่างาม มีฤทธิ์เดชสามารถเหาะได้ คล่องแคล่วว่องไว ผึกหัดได้เอง สามารถพาพระเจ้าจักรพรรดิไปรอบชมพยุหวิป จรดขอบมหาสมุทร ได้ตั้งแต่เช้ารุ่ง และกลับมาทันเวลาเสวยพระกระยาหารเช้า แสดงให้เห็นถึงพระราชพาหนะหรือกองทัพที่ยิ่งใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดินั้นเกรียงไกรแต่ก็ทรงใช้กองทัพนั้นเพื่อตรวจดูป้องกันคุ้มครองให้กับพลเมือง

3. ม้าแก้ว หมายถึง ม้าแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นพญาม้ามีชื่อว่าวลาหกะ โดยคุณสมบัติและมีลักษณะที่แตกต่างไปจากม้าทั่วไปคือมีความสง่างาม ขนงาม มีหางเป็นพวง ตรงปลายคล้ายดอกบัวตูม มีฤทธิ์เดชเหาะเหินเดินบนอากาศได้ คล่องแคล่วว่องไว ผึกหัดได้เอง สามารถพาพระเจ้าจักรพรรดิไปรอบชมพยุหวิป จรดขอบมหาสมุทร ได้ตั้งแต่เช้ารุ่ง และกลับมาทันเวลาเสวยพระกระยาหารเช้าแสดงถึงพระราชพาหนะหรือกองทัพของพระเจ้าจักรพรรดินั้น มีขีดความสามารถสูง และมีเครือข่ายทั่วราชอาณาจักร

4. มณีแก้ว ได้แก่ มณีแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นแก้วมณีเปล่งแสงสุกสกาว ใสแวววาวยิ่งกว่าเพชร เปล่งรังสีแสงสว่างไสวโดยรอบถึง 1 โยชน์ คอยบันดาลความอุดมสมบูรณ์ทุกอย่างให้บังเกิดขึ้น ดึงดูดสมบัติทั้งหลายมาให้ สามารถเลี้ยงคนได้ทั้งชมพูทวีปโดยไม่ต้องทำมาหากิน เมื่อพระมหาจักรพรรดิทรงทอดลงแก้วมณีกับกองทัพ โดยติดแก้วมณีไว้บนยอดธงนำทัพแก้วมณีก็เปล่งแสงสว่างไสว ทำให้กองทัพเดินทางได้สะดวกสบาย เหมือนเดินทัพในเวลากลางวันแสดงถึงอาวุธยุทธโศปกรณ์ทางทหารของพระเจ้าจักรพรรดินั้น มีแสนยานุภาพที่ทันสมัยล้ำยุคมาก

5. นางแก้ว หมายถึง นางแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นหญิงที่มีบุญญาธิการโดยมีคุณสมบัติและคุณลักษณะที่โดดเด่นคือมีรูปร่างน่าดูชม ผิวพรรณเปล่งปลั่งผ่องใส สวยงามที่มีความแตกต่างไปจากมนุษย์ทั่วไป พุดจาไพเราะ ไม่โกหก มีกลิ่นดอกหอมพุ่งออกจากปาก มีกลิ่นจันทน์หอมฟุ้งรอบกาย นางแก้วเป็นผู้คอยปรนนิบัติพระเจ้าจักรพรรดิอย่างไม่ขาดสาย ตื่นก่อนนอนที่หลังพระเจ้าจักรพรรดิ คอยฟังรับสั่งของพระเจ้าจักรพรรดิประพาดิชอบต่อพระเจ้าจักรพรรดิเสมอ แสดงถึงสตรีผู้เพียบพร้อมที่คอยให้คำปรึกษาและเป็นการกำลังใจให้พระเจ้าจักรพรรดิอย่างดียิ่ง

6. ขุนคลังแก้ว หมายถึง คฤหบดีแก้ว สามารถนำทรัพย์สินมามอบให้แก่พระเจ้าจักรพรรดิได้ ขุนทรัพย์อยู่ที่ไหน ขุนคลังแก้วสามารถเห็นหมด แสดงถึงพระเจ้าจักรพรรดิทรงมีขุนนางที่เก่งและมีความสามารถสูงไว้ดูแลและบริหารจัดการพระราชทรัพย์

7. ขุนพลแก้ว ได้แก่ พระราชโอรสองค์โตของพระเจ้าจักรพรรดิเป็นขุนศึกคู่ใจที่เป็นบัณฑิตที่มีความฉลาดเฉลียว รู้ว่าสิ่งใดควรและไม่ควร คอยให้คำแนะนำปรึกษาแก่พระเจ้าจักรพรรดิอยู่เสมอ แสดงถึงข้าราชการและบุคลากรในตำแหน่งต่าง ๆ ล้วนแล้วเพียบพร้อมด้วยความรู้และความประพฤติ

จากองค์ประกอบของธรรมราชา 7 ประการข้างต้นจะเห็นว่า พระธรรมราชาทางโลกอยู่ในฐานะ “พระเจ้าจักรพรรดิ” โดยมีรัตน 7 ประการข้างต้นที่สะท้อนถึงความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิส่งผลทำให้บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบที่ต้องดูแลมีความชื่นชมและมีความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมราชา ทำให้เกิดความสงบร่มเย็นทางสังคมส่งผลให้พระองค์ทรงปราบปรามอาณาจักรต่าง ๆ ให้อยู่ในพระราชอำนาจโดยใช้หลักธรรมในการปกครอง มีการบริหารจัดการที่เป็นธรรมแก่ทุกภาคส่วน โดยพระธรรมราชาจักต้องรู้ธรรมและปฏิบัติตามธรรมให้เกิดขึ้นทั้งภายในตนและระบบการปกครองด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมมีระเบียบแบบแผน มีความประพฤติและปฏิบัติที่ทำให้เกิดสันติภาพและความสงบสุขของการอยู่ร่วมกันในสังคม

จักรวรรดิวัตร : คุณสมบัติพระธรรมราชาทางโลก

สำหรับจักรวรรดิวัตร เป็นวัตรปฏิบัติสำหรับพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นพระจริยาที่พระเจ้าจักรพรรดิพึงทรงบำเพ็ญสม่ำเสมอจนเป็นหน้าที่ของพระองค์ที่ทรงทำหน้าที่เป็นนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ หลักจักรวรรดิวัตรกลายเป็นมาตรฐานกลางของพฤติกรรมทางด้าน “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” สำหรับพระธรรมราชา ความเป็นธรรมราชาจะมากน้อยแค่ไหน อย่างไร ในจักรวรรดิสูตรให้อาหลักจักรวรรดิวัตร “เป็นตัวตั้ง” เป็นสิ่งสำคัญโดยหลักจักรวรรดิวัตรมี 12 ประการ คือ (Thai Tripitaka: 11/84/62)

1. หลักธรรมาธิปไตย คือ ผู้ปกครองต้องมีคุณธรรมเป็นหลักในการปกครองประเทศเคารพยำเกรงธรรมโดยผู้ปกครองต้องยึดหลักของความจริงและความถูกต้อง ด้วยการยึดหลักธรรมาธิปไตยคือมีธรรมเป็นใหญ่ ใช้หลักการบริหารจัดการที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายทุกส่วน ซึ่งหมายรวมถึงผู้ปกครองเองจำเป็นต้องรู้ธรรมและปฏิบัติตามธรรมให้เกิดขึ้นทั้งภายในตนและระบบการปกครอง

2. อันโตชน หมายถึง ผู้ปกครองต้องให้ความคุ้มครองรักษาอันเป็นธรรมแก่ผู้ที่มีความใกล้ชิดพระองค์ โดยมีพระมเหสี พระโอรส และพระธิดาตลอดถึงบุคคลที่ใกล้ชิดหรือผู้ปรนนิบัติรับใช้ผู้ปฏิบัติราชการในพระองค์ทั้งหมดโดยการอบรมสั่งสอนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยดีงาม

3. พลกาย ได้แก่ ผู้ปกครองต้องให้ความคุ้มครองและการรักษาแก่กำลังโดยมีทหาร ข้าราชการ และตำรวจ โดยความเป็นธรรม ด้วยการสงเคราะห์เหล่าทหาร ข้าราชการ และตำรวจให้มีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่พร้อมทั้งจัดหายุทธโธปกรณ์ไว้พร้อม

4. ชัตติยะ หมายถึง ผู้ปกครองต้องเอาใจใส่พระมหากษัตริย์ต่างที่อยู่ในสถานะเจ้าหัวเมืองต่าง ๆ ด้วยการให้ความคุ้มครอง ดูแลเอาใจใส่เจ้าเมืองที่เป็นเมืองขึ้นให้สามารถดำเนินการปกครองไปได้อย่างราบรื่น

ตลอดถึงชนชั้นผู้ปกครองชั้นผู้ใหญ่ ให้สามารถดำเนินการปกครองด้วยตนเองได้ เมื่อเกิดมีปัญหาขึ้นมาก็สามารถให้ความช่วยเหลือตลอดถึงเป็นที่ปรึกษาได้อย่างทันท่วงที

5. อนุยนต์ คือ ผู้ปกครองต้องให้ความคุ้มครองแก่เหล่าข้าราชการผู้ติดตามเสด็จด้วยการให้ความสนใจและใส่ใจดูแลในความทุกข์ว่าเขามีปัญหาอะไรบ้าง ในทางปฏิบัติพร้อมทั้งหาความช่วยเหลือด้วยการลงพื้นที่ติดตามผลงานอย่างใกล้ชิด

6. พรหมณคฤหบดี หมายถึง ผู้ปกครองต้องให้ความอนุเคราะห์นักปราชญ์และคฤหบดีเป็นการส่งเสริมและพัฒนาเหล่านักวิชาการตลอดจนกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพในด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลายด้วยวิธีการจัดหาทุนทรัพย์และอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพอย่างเหมาะสมให้

7. เนคมชนบท หมายถึง ผู้ปกครองต้องหมั่นดูแลและเอาใจใส่ชาวชนบทด้วยการให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนทั่วไปทั้งในเมือง ในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกล ตลอดถึงชายแดนโดยไม่ทอดทิ้งให้อยู่ตามยถากรรมต้องให้ความเป็นธรรมเสมอ

8. สมณพรหมณ์ หมายถึง ผู้ปกครองให้ความอุปถัมภ์และการคุ้มครองแก่พระสงฆ์ บรรพชิต นักบวช สมณะชีพรหมณ์ด้วยการทำนุบำรุงและส่งเสริม โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองตามสมควร

9. มิคปักษ์ ได้แก่ ผู้ปกครองต้องให้ความช่วยเหลือและให้ความคุ้มครองแก่สัตว์ประเภทต่าง ๆ โดยมีนกและเนื้อสัตว์ที่มีสถานะเป็นสัตว์ที่ควรสงวนและหายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์ทั้งหลายเพื่อมิให้สูญพันธุ์และป้องกันมิให้มีการทำร้ายในรูปแบบและลักษณะต่าง ๆ อย่างหลากหลายวิธี

10. มา อธรรมการ ได้แก่ ผู้ปกครองต้องป้องกันมิให้เกิดการกระทำที่ไม่ดีทุกชนิดเกิดขึ้นในพระราชอาณาจักร ปราบปรามผู้มีอิทธิพลต่าง ๆ มิให้มีการกระทำทุจริต ผิดกฎหมายบ้านเมือง อันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนโดยเด็ดขาดที่เป็นเหตุนำมาซึ่งความเดือดร้อนแก่ประชาชนต้องป้องกันมิให้เกิดขึ้นในราชอาณาจักร

11. ธนานุปทาน ได้แก่ ผู้ปกครองต้องแบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ประชาชนผู้ยากไร้ มิให้มีผู้ขัดสนขาดแคลนอยู่ในประเทศโดยไม่ได้รับการเหลียวแล ให้การช่วยเหลือตามสมควร หรือการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนสม่าเสมอ ไม่ปล่อยให้ความเจริญกระจุกอยู่เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศ โดยที่ผู้ปกครองต้องหาอาชีพที่สุจริตให้แก่ประชาชนอันจะทำให้ประชาชนมีความสามารถพึ่งพาและช่วยเหลือตนเองได้

12. สมณพรหมณ ปริปูฉา หมายถึง ผู้ปกครองต้องขยันเข้าหาสมณะพรหมณ์ มีความสนใจศาสนาและศีลธรรมหมั่นปรึกษาสอบถามสมณะพรหมณ์ ผู้ประพฤดีปฏิบัติชอบตลอดจนนักวิชาการผู้ที่มีความรู้ดี และความสามารถดีต้องแสวงหาปัญญาและความรู้ตลอดจนคุณธรรมอยู่เป็นประจำ มีที่ปรึกษาที่ดี บริสุทธ์ มีคุณธรรมเพื่อให้รู้ชัด รู้แจ้ง และรู้อย่างถูกต้อง ในการวินิจฉัยข้อปัญหาต่าง ๆ ในสิ่งที่ควรกระทำและในสิ่งที่ควรเว้น

หลักจักรวรรดิข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าในเบื้องต้นพระธรรมราชานั้นจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมแล้วทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองคนในและคนนอกที่มีความใกล้ชิดพระองค์ หมั่นดูแลและเอาใจใส่ประชาชน ให้ความอุปถัมภ์และการคุ้มครองแก่พระสงฆ์ ให้ความช่วยเหลือและให้ความคุ้มครองแก่สัตว์ประเภทต่าง ๆ ต้องป้องกันมิให้มีการกระทำที่ไม่ดีในพระราชอาณาจักร และต้องแบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ประชาชนผู้ยากไร้ มิให้มีผู้

ขัดสนขาดแคลน คุณสมบัติดังกล่าวเป็นคุณสมบัติพระธรรมราชาทางโลกในฐานะเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองที่จะทำให้คนใกล้ชิดพระองค์และประชาชนส่วนมากมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เศรษฐกิจสังคมในประเทศที่ตนปกครองนั้นพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว ประชาชนโดยส่วนมากมีความสุข ส่งผลทำให้ประเทศชาติมีความมั่นคงมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสมบัติ และมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจอย่างยิ่งย่น เพราะเกิดจากการที่พระธรรมราชาตั้งอยู่ในจักรวรรดิวัตร

พระราชกรณียกิจ : บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมราชา

1.พระราชกรณียกิจ : บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมราชาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

สำหรับพระสูตรนี้มีหลักคำสอนที่สะท้อนให้เห็นพระราชกรณียกิจของพระธรรมราชาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำวิธีการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (Thai Tripitaka: 11/80-110/59-82) โดยที่พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงแยกโครงสร้างทางสังคมโดยมีสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองออกจากกันแต่พระพุทธองค์ทรงกลับมองว่าปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน โดยเฉพาะเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญทำให้เกิดความมั่นคงและมีความมั่งคั่งภายในรัฐและสังคม ปัญหาอาชญากรรมทั้งปวงที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนหนึ่งเกิดมาจากปัญหาเศรษฐกิจคือ “ความยากจน” กลับกลายเป็นที่มาของ “วิกฤติทางศีลธรรม” โดยไร้ศีลธรรมนำไปสู่การก่ออาชญากรรมต่าง ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า (Thai Tripitaka: 11/91/68)

ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น ท้าวเธอโปรดให้ประชุมข้าราชการ ข้าราชการบริวาร โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ องคมนตรีตรัสถามถึงจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ พวกเขาก็จกราบทูลจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐแก่ท้าวเธอ ท้าวเธอได้ฟังคำทูลตอบของพวกเขาก็ได้ทรงจัดการรักษา ป้องกันและคุ้มครองโดยชอบธรรม แต่ไม่ได้พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ เมื่อไม่พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ ความขัดสนจึงแพร่หลาย เมื่อความขัดสนแพร่หลาย บุรุษคนหนึ่งจึงถือเอาสิ่งของของผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย ประชาชนช่วยกันจับบุรุษนั้นได้แล้วนำไปถวายแก่ท้าวเธอ กราบทูลว่า ‘ขอเดชะ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท บุรุษคนนี้เป็นเจ้าของสิ่งของของผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย’ เมื่อพวกเขากลับมาทูลอย่างนี้แล้ว ท้าวเธอจึงตรัสถามบุรุษนั้นว่า ‘ทราบหรือ เธอถือเอาสิ่งของของผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมยจริงหรือ’ ‘จริง พระเจ้าข้า’ ‘เพราะเหตุไร’ ‘เพราะข้าพระองค์ไม่มีอะไรจะเลี้ยงชีพ’ ลำดับนั้น ท้าวเธอจึงพระราชทานทรัพย์ให้แก่เขา แล้วรับสั่งว่า ‘พ่อคุณ เธอจงเลี้ยงชีพ จงเลี้ยงมารดาบิดา เลี้ยงบุตรภรรยา ประกอบการงานทั้งหลาย จงตั้งทักษิณาในสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่ทำให้มีผลสูงขึ้นไปเป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็นผลให้เกิดในสวรรค์ด้วยทรัพย์นี้เถิด’

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาที่ทางสังคมและการเมืองที่เกิดในจักรกัวัตรสูตรนั้นล้วนเป็นปัญหาที่เกิดจากความยากจน ความลำบาก ขาดทุนทรัพย์ ซึ่งเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของประชาชนที่นำไปสู่การก่อปัญหาอาชญากรรม การแก้ปัญหาอาชญากรรมที่ปรากฏในจักรกัวัตรสูตรนี้พระพุทธเจ้าทรง

แนะนำพระธรรมราชาด้วยการการแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ การที่พระธรรมราชาจะดำรงอยู่ในตำแหน่งได้นาน ส่วนหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญคือการคำนึงถึงประชาชนเป็นหลักสำคัญ หากประชาชนไม่มีความอยู่ดีกินดีมีความเดือดร้อนพระธรรมราชาต้องรีบช่วยเหลือแก้ไข เพราะความสงบสุขของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญ การแก้ปัญหาเรื่องความยากจนของประชาชนด้วยการพระราชทานทรัพย์ให้กับคนยากจนจึงเป็นการแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเพื่อสร้างความ“อยู่ดี”และ“กินดี”เป็นการสร้างสวัสดิภาพให้เกิดแก่ประชาชน หากประชาชนอยู่ดีกินดีแล้วจะไม่ก่อปัญหาอาชญากรรมอันเป็นสร้างความเดือดร้อนทางสังคมต่อไป

2.พระราชกรณียกิจ : บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมราชาในการสร้างความมั่นคงด้านศีลธรรม

บทบาทและหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพระธรรมราชาในจักรวรรดิสุทตรคือ “การสร้างความมั่นคงด้านศีลธรรม” การสร้างความมั่นคงทางศีลธรรมเป็นหน้าที่ที่พระธรรมราชาจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักและมองเห็นความสำคัญของศีลธรรมอันเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่ร่วมกันทางสังคมอย่างปกติสุขต่อไป ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการป้องปรามปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในสังคม การสร้างความมั่นคงทางด้านศีลธรรมจะประสบความสำเร็จได้นั้น ในเบื้องต้นพระธรรมราชาต้องเป็น“แบบอย่างที่ดี”ของการประพฤติและปฏิบัติตนตามหลักของ“จักรวรรดิวัตร”อันเป็นหลักปฏิบัติตนสำหรับพระธรรมราชา หากพระธรรมราชามีการ“ครองตน”ที่ดีก็ส่งผลต่อการ“ครองคน ครองงาน และครองสุข”ต่อไปได้ การเป็นพระธรรมราชาที่ดีจะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่มีการปฏิบัติตามธรรมคือหลักจักรกัปปวัตร สมดังหลักจักรวรรดิวัตรที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า (Thai Tripitaka: 11/84/62)

‘ลูกเอ๋ย ถ้าเช่นนั้น ลูกจงอาศัยธรรม เทานั้น สักการะธรรม เคารพธรรมนับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองชนภายใน’ กำลังพล พวกกษัตริย์ผู้ตามเสด็จ พรหมณ์และคหบดี ขวานิคมนและชาวชนบท สมณพรหมณ์ สัตว์จำพวกเนื้อและนกโดยธรรม การกระทำสิ่งที่ผิดแบบแผน อย่าได้เป็นไปในแว่นแคว้นของลูก อนึ่ง บุคคลเหล่าใดในแว่นแคว้นของลูก ไม่มีทรัพย์ ลูกพึงให้ทรัพย์แก่บุคคลเหล่านั้นด้วย อนึ่ง สมณพรหมณ์เหล่าใดในแว่นแคว้นของลูก เว้นขาดจากความมัวเมา และความประมาท ตั้งมั่นอยู่ในขันติ(ความอดทน)และโสรัจจะ (ความเสถียร) ผิดตน สงบตน ให้ตนดับกิเลสอยู่แต่ผู้เดียว ลูกพึงเข้าไปหาสมณพรหมณ์เหล่านั้นตามกาลอันควรแล้วไต่ถามสอบถามว่า ‘ท่านขอรับ อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเกี่ยวข้อง อะไรไม่ควรเกี่ยวข้อง อะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่พึงเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน หรือว่าอะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่

จากพระพุทธพจน์ข้างต้นจะเห็นว่า บทบาทและหน้าที่ในการสร้างความมั่นคงทางด้านศีลธรรมของพระธรรมราชาในเบื้องต้นพระธรรมราชาควรปฏิบัติตนตามหลักจักรวรรดิวัตรอันจะทำให้ประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์มีความเชื่อมั่นในการสร้างความมั่นคงทางด้านศีลธรรมได้ หากพระธรรมราชาไม่มีผู้แนะนำที่ดีในฐานะเป็นที่“ปรึกษา” ในพระสูตรนี้ได้เสนอไว้ว่าพระธรรมราชาควรแสวงหาที่ปรึกษาที่มีคุณธรรมและคุณภาพนั้นๆคือ “สมณพรหมณ์” (Thai Tripitaka: 11/80-110/59-82) ซึ่งเป็นบุคคลตัวอย่าง

ทางคุณธรรมที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาการของพระธรรมราชา ทำให้พระธรรมราชามีความประพฤตินที่พึงประสงค์ทำให้เป็นที่เคารพเชื่อถือของประชาชนทั้งหมดล้วนเป็นปัจจัยเอื้อต่อการสร้างความมั่นคงทางด้านศีลธรรม สร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมด้วย การที่พระธรรมราชาอยู่ในฐานะผู้ปกครองที่ตั้งตนอยู่ในหลักธรรมสามารถเป็นที่พึ่งของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย มีการใช้อำนาจทางการเมืองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ขอคำปรึกษากับสมณะหรือนักบวชตลอดจนนักปราชญ์ที่มีคุณธรรมและมีปัญญาความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาบ้านเมืองว่าสิ่งไหน “ควรทำ” และสิ่งไหน “ไม่ควรทำ” เพื่อการบริหารประเทศและพัฒนาการเมืองให้เป็นไปในแนวทางที่สร้างสรรค์เพื่อความผาสุกของปวงประชาชนที่อยู่ภายใต้ร่มเงาของพระธรรมราชา

บทสรุป

พระธรรมราชาในจกักวัตติสูตรคือผู้ที่ตั้งตนอยู่ในหลักธรรมโดยมีพระธรรมราชา 2 ประเภท คือ 1) พระธรรมราชาทางธรรมคือพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าในฐานะเป็นพระธรรมราชาทางธรรมนั้นพระพุทธองค์ทรงทำหน้าที่ใน “มัคคุเทศก์” ทางด้าน “พัฒนา” และ “ยกระดับ” จิตวิญญาณของสาธุชนด้วย “การปลุก” มวลมหาประชาชนให้ “มีการตื่นรู้” ตามความเป็นจริงของชีวิตและสรรพสิ่งเป็นระยะเวลา 45 พรรษาของพระพุทธองค์ หลักคำสอนที่ปรากฏในจกักวัตติสูตรนั้นเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระภิกษุสงฆ์ให้มีการประพฤติดีและปฏิบัติชอบตามหลักพระธรรมวินัย และทรงแนะนำพระเจ้าจักรพรรดิในฐานะเป็นพระธรรมราชาทรงทำหน้าที่เป็นผู้นำที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา หลักคำสอนของพระพุทธองค์กลายเป็น “ภูมิปัญญาทางธรรม” ที่มีคุณูปการต่อการทำหน้าที่ของผู้นำทางสังคมและต่อมนุษยชาติ และ 2) พระธรรมราชาทางโลกคือ พระเจ้าจักรพรรดิในฐานะเป็นพระธรรมราชาด้วยการปฏิบัติตามจักรวรรดิวัตรทำให้พระเจ้าจักรพรรดิเป็นผู้นำทางโลกในฐานะ “พระธรรมราชา” ทรงมีบทบาทและหน้าที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) การแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ 2) การสร้างความมั่นคงด้านศีลธรรม บทบาทและหน้าที่สำคัญ 2 ประการดังกล่าวเกิดจากการที่พระธรรมราชามีความรู้และความเข้าใจตระหนักถึงปัญหาของผู้ใต้ปกครองและมีวิธีการแก้ปัญหาด้วยความถูกต้องโดยหลักธรรมทำให้ประชาชนส่วนมากที่อยู่ใต้การปกครองมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ประชาชนมีความเป็นปกติสุขส่งผลทำให้ประเทศชาติมีความมั่นคง มีความมั่งคั่งและความยั่งยืน โดยมีพระธรรมราชาเป็นผู้ทรงธรรมตั้งตนอยู่ในหลักของจักรวรรดิวัตรเป็นแบบอย่างของการกระทำความดีสำหรับมวลมหาประชาชน

References

- Adiwatthanasi, C. (2011). *Sociology Buddhist*. Bangkok: MCU Press.
- Changkuayuen, (1999). *Dhammarat-Thammaracha*. Bangkok: ChulalongkornUniversity Printing House
- _____. (1995). *Political thoughts of Buddhadasa Phikkhu*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Lecturers of the Liang Chiang Printing House. (2007). *The parts of Dhamma, the standard Version*.

- Bangkok: Liangchiang Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University, (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Netnimit, (2007). *Social dimensions in Suttantapitaka*. Bangkok: Cheewaphivat Press.
- Phra Dharmakosajarn (Prayoon Dhammacitto).(2006). *Buddhist management methods*.
Bangkok: MCU.Press.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), (2005). *Buddhadharma Extended Edition*. Bangkok: MCU.Press.
- _____. (2008). *Buddhist Dictionary: Glossary*, Bangkok: S. R. Printing Ltd.
- _____.2009). *Inscription Ashoka (Dhammachaka on the head of Singha), Political science of dharma*.
Bangkok: Plidham. Press.
- Ponsompop , (1991). *Philosophical problems in politics of the eastern world*.
Bangkok: Ramkhamhaeng University.
- Royal Institute, (2003). *Royal Institute Dictionary*, (1999). Bangkok: Nanmeebooks Ltd.
- Susamran, (1991). *Buddhism and political and social change*. Bangkok:
Chulalongkorn University Printing House

บทบาทผู้นำสตรีจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ*

The Role of Women Leaders in Volunteering Based on Buddhist Integration

จิตรา แสงวัฒนาภักษ์

Chittra Saengwattanarerk

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author. Email: very.rich@hotmail.com

บทคัดย่อ

สถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนาหรือโควิด19 ทำให้มนุษย์ต่างดิ้นรนเอาตัวเองให้อยู่รอดปลอดภัย คนที่ปรับตัวไม่ทันก็ได้รับผลกระทบทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เช่น เกิดภาวะขาดแคลน คนตกงาน ขาดรายได้ สังคมโดดเดี่ยวแยกกันอยู่ ทำให้สังคมเกิดการทอดทิ้งไม่เหลียวแลกัน บทบาทผู้นำสตรีจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการเป็นแนวทางที่สตรีในแต่ละชุมชนได้เข้ามาช่วยสังคมให้มีทางออก เป็นแสงเงินแสงทอง เป็นความหวัง และเป็นหลักประกันของสังคม ผู้นำสตรีจิตอาสามีแนวทางปฏิบัติเชิงพุทธบูรณาการ กล่าวคือ

1) การทำหน้าที่ด้วยการให้ (ทาน) การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การบริจาคในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้ ผู้ที่ขาดแคลน ทั้งในรูปของวัตถุสิ่งของ ให้โอกาส ให้อภัย ให้ความรู้ และคำแนะนำ 2) การทำหน้าที่ด้วยการพูดด้วยวาจาที่อ่อนหวานนุ่มนวล (ปิยะวาจา) พูดจามารัก นานิยมนับถือ เจรจา อธิบาย ขยายความ เป็นประโยชน์ เป็นสาระข้อเท็จจริง ประกอบด้วยเหตุผล และความจริงใจ 3) การชวนช่วยสร้างประโยชน์ต่อผู้อื่น (อรรถจริยา) การเสียสละร่างกาย แรงใจ และเวลา มุ่งป้องกันควบคู่กับการเสริมสร้างพัฒนา เอาใจใส่ในสุขทุกข์ของคนอื่นๆ ร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกัน ไม่นิ่งดูดายทอดทิ้งกัน 4) การวางตนอย่างเหมาะสม (สมานัตตา) ทำตัวให้เข้ากันได้ ไม่ถือตัว อดทน ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมกัน

บทบาทหน้าที่ผู้นำสตรีจิตอาสาก่อให้เกิดคุณค่า เป็นแนวทางที่นำไปสู่การสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อนมนุษย์ให้รักใคร่ และปรองดองเป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นเครื่องผูกใจคน นำพาสังคมให้เกิดสันติสุขโดยรวม สร้างสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี น่ายุ่่น่าอาศัย อบอุ่นและปลอดภัย

คำสำคัญ: บทบาท; ผู้นำสตรีจิตอาสา; พุทธบูรณาการ Corona virus or Covid-19

* Received April 24, 2020; Revised May 20, 2020; Accepted May 30, 2020

Abstract

Due to the Corona virus or COVID-19 pandemic, every society has been challenged confronting the pandemic crisis, causing humans to strive themselves to survive safely. Those who fail to adapt themselves will be affected both physically and mentally such as scarcity, increased rate of unemployment, lack of income, social isolation, etc. All of which cause the act of abandonment in society. The role of women leaders in volunteering based on Buddhist integration is the guidelines in which women in each community have adopted as a solution for society, like a ray of hope and a guarantee for society. The guidelines of women leaders in volunteering based on Buddhist integration consist of the following principles:

1) Giving (*Dāna*) by an act of generous sharing and donating to the poor such as material objects as well as giving opportunity, forgiveness, knowledge, and advice; 2) Kindly Speech (*Piyavācā*) by speaking, negotiating, and explaining in a nice, respectful and useful manner. Use facts, reasons and sincerity when speaking; 3) Useful Conduct (*Atthacariyā*) by sacrificing physical and mental action as well as time. Focus on problem prevention together with the enhancement of development. Pay attention to the wellbeing of others and help to solve problems together without neglecting or abandoning one another; and 4) Behaving Consistently (*Samānattatā*) by adapting to each other well with down-to-earth attitude, having patience and going through both happy and suffering time together.

Not only the role of women leaders in volunteering creates value, it is also the guidelines leading to the building of bonding between humans to love and be harmonious with each other, bringing peace upon society and creating a society that has a good quality of life and is pleasant to live in with a friendly atmosphere and safety.

Keywords: Role; Women Leaders in Volunteering; Buddhist Integration

บทนำ

สังคมไทยยังคงเผชิญกับปัญหาความไม่เสมอภาคระหว่างบุรุษกับสตรีแม้ว่าสถานการณ์ดังกล่าวจะดีขึ้นกว่าอดีต ทว่าการยอมรับบทบาทของสตรีให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกับชายยังคงเป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทย ซึ่งเป็นผลมาจากวัฒนธรรม ความคิดและค่านิยมหลักของสังคมภายใต้กรอบคิดชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ทำให้มองเห็นว่าสตรีมีความสามารถด้อยกว่าบุรุษ ขณะที่ทัศนคติการปลูกฝังให้สตรีเป็นผู้ตามเป็นข้างเท้าหลัง (Department Of Provincial Administration, 2008) ยังเป็นความพยายามกักขังทางความคิดให้สตรีต้องอยู่ในสถานะด้อยกว่าชาย (Pruekphongsawalee, 2008) ในความจริงทางสังคมในปัจจุบันพบว่าสตรีมีความรู้ความสามารถไม่ต่างไปจากชาย และมีภาวะผู้นำและได้รับการยอมรับในชุมชนและสังคมมากขึ้น ทั้งในด้านการบริหารจัดการ และการบริการรับใช้ผู้อื่น ทำให้สตรีมีความก้าวหน้าหรือโอกาสในตำแหน่งหน้าที่การงาน ออกมาทำงานนอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว บนพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคและเท่าเทียมกับบุรุษ ทำลายค่านิยมความเชื่อเดิมๆ ที่ว่า สตรีจะต้องอยู่กับเหย้ากับเรือน ต้องรับผิดชอบพื้นฐาน คือ การทำหน้าที่แม่บ้านและการดูแลลูก เกิดการกีดกันไม่ให้สตรีก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งในองค์กรด้วยคิดว่า สตรีไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดีเท่าเทียมกับบุรุษ เพราะสภาพสรีระความพร้อม และเงื่อนไขในชีวิตของสตรีเอง (Meksawan, 1994)

สตรีมีบทบาทหน้าที่พื้นฐานสำคัญของสตรี เช่น รับภาระงานบ้าน ดูแลบุตร จัดหาอาหาร ดูแลสุขภาพของสมาชิกภายในครอบครัว เมื่อเกิดการเจ็บป่วย สตรีเป็นผู้ให้ความรัก และความอบอุ่นแก่บุตร ชัดเจนว่า สตรีเป็นต้น บทบาทหน้าที่พื้นฐานดังกล่าวสะท้อนภาวะความเป็นผู้นำได้ เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลในการบังคับบัญชา บริหารจัดการ กำกับดูแล ติดตามประสานงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีน้ำใจโอบอ้อมอารี มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตสาธารณะ หรือมีจิตเมตตาเป็นกุศล ศักยภาพ ภาวะผู้นำสตรีดังกล่าว ถ้าถูกนำมาเผยแพร่และปฏิบัติในเชิงสังคมจิตอาสา สังคมจะได้ประโยชน์สุขในวงกว้างเป็นอย่างมาก เพราะบทบาทหน้าที่ความเป็นจิตอาสา ต้องเป็นบุคคลที่ทำงานด้วยความเสียสละด้วยความเต็มใจและสมัครใจ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เห็นแก่ตัว ลดทอนตัวตนหรืออัตตา เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นหรือมีจิตนึกถึงส่วนรวม มีจิตบริการ เป็นผู้ให้บริการที่ดี สร้างความพึงพอใจให้แก่คนอื่นได้ (Sanguankittiphan, 2019) การเป็นผู้จิตอาสา คือ การเป็นผู้มีใจรักที่จะทำงานด้านสังคม มีจิตที่ต้องการให้ผู้อื่น ตั้งแต่การให้เงิน ให้สิ่งของ จนกระทั่งให้แรงงาน แรงสมอง ช่วยเหลือผู้อื่นหรือสังคมมีความสุขมากขึ้น จนถึงการเสียสละความเป็นตัวตนหรืออัตตาตัวตน (Rodsutti, 2019) เป็นผู้ให้เพื่อขัดเกลา ละวางตัวตน และบ่มเพาะการรักผู้อื่นโดยไม่มีเงื่อนไข เป็นการยอมสละตนเพื่อรับใช้และช่วยเหลือผู้ที่ประสบกับความทุกข์ยากลำบากด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (Thongtavee, 2019) ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวมีปรากฏในสตรี เพียงแต่ขาดการกระตุ้นเตือนหรือชี้แนะให้เห็นศักยภาพและแนวทางเท่านั้น

บทความนี้จะนำเสนอศักยภาพที่มีอยู่ในสตรี จากบทบาทหน้าที่ คุณลักษณะและแนวทางภาวะความเป็นผู้นำสตรีจิตอาสาภายใต้การบูรณาการกรอบแนวคิดเชิงวิชาการและพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมพัฒนาและวิถีการปฏิบัติให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บริบท เหตุปัจจัย และเงื่อนไขทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสถานะผู้นำสตรี

ในอดีตที่ผ่านมาบทบาทของสตรียังไม่เท่าเทียมกับบุรุษในหลาย ๆ ด้าน เมื่อมีประชาธิปไตยเกิดขึ้นในสังคมไทย ทำให้นุชนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน สังคมเปิดกว้างสตรีมีการศึกษาสูงขึ้น มีการปรับเปลี่ยนบทบาทพัฒนาตนเองและเนื่องจากค่านิยมของโลกรอบ ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไป มีสตรีทั่วโลกเป็นผู้นำและเป็นที่ยอมรับในสังคมทุก ๆ ด้าน สตรีและภาวะผู้นำ (Woman and Leadership) ผู้นำเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถ ในการก่อให้เกิดการกระทำตามความต้องการ โดยที่ผู้นำเป็นผู้ที่มีความสามารถหลากหลายและมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น มีอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการ ชักจูงผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม ตลอดจนเป็นผู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้อื่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเองและของกลุ่ม ด้วยการสนับสนุนภายใต้การยอมรับและได้รับการยกย่องจากกลุ่ม (Sirimahasakorn, 2005) ประเทศไทยได้มีการยอมรับในสิทธิและบทบาทของสตรีมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติไว้ในมาตราที่ 30 ระบุว่า “บุคคลย่อมเสมอในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน บุรุษและสตรีมีสิทธิเท่าเทียมกัน” (King Prajadhipok's Institute, 2008) หรือ รัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2560 ก็บัญญัติการยอมรับสิทธิสตรีไว้ เช่น ม.27 ม.48 ม. 71 ม. 90 เป็นต้น นอกจากนี้ความเป็นผู้มีสติปัญญาความสามารถหรือศักยภาพของสตรีเห็นได้ชัดในกรณีที่สตรีได้รับสิทธิในการบวช สตรีมีความสามารถในการดำรงชีวิตเป็นนักบวชเป็นนักพรตได้เท่าเทียมผู้ชาย ความสามารถในการเป็นผู้สืบสานกัทำได้เท่าเทียมพระภิกษุ

พระพุทธเจ้าทรงยกย่องภิกษุและภิกษุณีเสมอภาคกัน แสดงให้เห็นธรรมชาติสตรีว่า ด้านสติปัญญานั้น ผู้หญิงเมื่อบวชเข้ามาแล้ว ก็มีความก้าวหน้าทัดเทียมไม่มีข้อด้อยอะไรเลย (Kabilsingh, 1994) แม้กระทั่งการประพฤติปฏิบัติธรรมและการบรรลุธรรมผลเช่นเดียวกับบุรุษ ไซว่าบุรุษ จะเป็นบัณฑิตในทุกสถาน แม้สตรีผู้มีปัญญาดี ก็เป็นบัณฑิตในสถานทีนั้น ๆ ได้เช่นกัน (Thai Tripitaka: 33/31/357) พระพุทธองค์มีความเห็นว่าสตรีกับบุรุษว่าโดยศักยภาพในการพัฒนาตน สตรีมีคุณสมบัติไม่ได้ด้อยไปกว่าบุรุษ จึงให้ความสำคัญกับสตรีและปฏิบัติต่อสตรีด้วยหลักความเชื่อในผลแห่งการกระทำหรือกรรม หากสตรีคนใดกระทำการดีย่อมประสบกับความสุข หากสตรีคนใดทำกรรมชั่วก็ประสบกับความทุกข์ สตรีมีศักยภาพในการบรรลุธรรมเหมือนบุรุษ ให้โอกาสในการฟังธรรมและการอนุญาตให้อุปสมบทได้ สตรีบางคนที่มีปัญญา เฉลียวฉลาด มีปฏิภาณในการใช้ชีวิต มีความกล้าหาญก็จะได้รับการยกย่องว่าเป็นบัณฑิต ความฉลาดจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้สตรีคนนั้นมีสถานภาพทางสังคมสูงส่งขึ้น การอนุญาตให้พระนางมหาปชาบดีโคตรมีบวชเป็นการให้สตรีบวชครั้งแรกในพระพุทธศาสนา (Thai Tripitaka: 7/402/313) นับว่าเป็นประวัติศาสตร์ตอนสำคัญของสตรี สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมองเห็นศักยภาพและสติปัญญาของสตรีเท่าเทียมกับบุรุษในการตรัสรู้ธรรม

บทบาทของสตรีที่ปรากฏเชิงโครงสร้างหน้าที่

พูดถึงบทบาทหน้าที่ทั่วไปของสตรี หมายถึง บทบาทของสตรีที่พึงกระทำตามหน้าที่หรือภาระที่ถูกกำหนดไว้ตามสถานภาพหรือความเหมาะสมในบริบทของสตรีนั้น ๆ ส่วน คำว่า “หน้าที่” หมายถึง กิจที่ควร

ทำ กิจที่จะต้องทำ หรือ หน้าที่ที่สตรีจะต้องทำหรือรับผิดชอบ บทบาทและหน้าที่ ที่จะต้องรับผิดชอบของสตรี ในแต่ละฐานะหรือสถานภาพนั้น ๆ ของสตรี บทบาทหน้าที่ คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ หรือ พฤติกรรมที่สังคมคาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เช่น บทบาทของ มารดา สังคมคาดหวังว่าจะต้องเลี้ยงดู เอาใจใส่ลูก เป็นต้น ผู้หญิงจึงมีพลังทางเสริมสร้างและมีบทบาทสำคัญ ดังสุภาชิตโบราณว่า “ไปเรือนท่านอย่านั่งนาน การเรือนตนเร่งคิด” หรือ “ไฟในอย่าเอาออก ไฟนอกอย่า นำเข้า” การอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน เป็นวิถีหรือหน้าที่ชีวิตของสตรีที่มีประโยชน์สูงสุด (Nontakanun, 1980) โดยรวมบทบาทหน้าที่สตรีในวรรณคดีบาลี มักจะมีสถานะแตกต่างกันไป โดยแบ่งออกเป็นฐานะหรือหน้าที่ ของความเป็นลูก ภรรยา สะใภ้ มารดา เป็นต้น (Himachandra, 1978)

1. บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะลูก ผู้หญิงในฐานะลูก คือ ผู้หญิงตามสายเลือด จัดเป็น 3 ประเภทเหมือนกัน คือ ลูกที่ดีกว่าเลิศกว่าพ่อแม่ในทางประพฤติกปฏิบัติ เรียกว่า “อภิชาตบุตร” (Thai Tripitaka: 25/73/74/278) ลูกที่ประพฤติกปฏิบัติเสมอเหมือนพ่อแม่ ไม่มีอะไรดีวิเศษยิ่งขึ้นไปจากที่พ่อแม่ ประพฤติกปฏิบัติมา เรียกว่า “อนุชาตบุตร” และลูกที่มีความประพฤติกปฏิบัติเลวกล่าวพ่อแม่ เรียกว่า “อวชาตบุตร” สตรีที่ดังกล่าวนี้ย่อมมีบทบาทในฐานะที่เป็นลูกไม่เหมาะสมหรือเหมาะสมน่านิยมชมชอบของ ปวงชน และน่ายึดถือเป็นทฤษฎานาคติได้

2. บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะภรรยา ภรรยา หมายถึง “หญิงที่อยู่กินกับชายหรือหญิง ที่เป็นคู่ครองของชาย” (Royal Society of Thailand, 1982) พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ว่า “ภรรยาเป็นเพื่อน ที่ยอดเยี่ยมในโลกนี้” (Thai Tipitaka: 15/45/69) ใน 6 ทิศนั้น (Thai Tipitaka: 11/199/169) พระพุทธรองค์ ทรงให้ความสำคัญต่อภริยา โดยตรัสถึงหน้าที่ของสามีและภริยาควบคู่ไปด้วย หน้าที่ของภริยา 5 ประการที่ พระพุทธรองค์ได้กำหนดไว้ คือ 1. จัดการงานดี 2. สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี 3. ไม่ประพฤตินอกใจ 4. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ 5. ขยัน ไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง (Thai Tripitaka: 11/201/170)

3. บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะสะใภ้ สตรีที่เป็นสะใภ้ของพ่อผัวแม่ผัว ปฏิบัติตัวให้เป็นที่ รักใคร่ชอบพอของคนเหล่านั้น สตรีที่อยู่สกุลพ่อผัวแม่ผัวนั้นไม่ควรนำไฟข้างในออกไปข้างนอก, ไม่ควรนำไฟ ข้างนอกเข้าไปข้างใน, ควรให้แก่ผู้ที่ให้เท่านั้น, ไม่ควรให้แก่ผู้ที่ไม่ให้, ควรให้แก่ผู้ที่ให้และไม่ให้, ควรนั่งให้เป็น สุข, ควรกินให้เป็นสุข, ควรนอนให้เป็นสุข, ควรบูชาไฟ และควรเคารพเทวดาประจำบ้าน (Thai Tripitaka: 20/258/27; 3/59/60)

4. บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะมารดา หญิงในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดแก่ลูกหรือคำที่ลูก เรียกผู้ให้กำเนิดตน มารดา ตามกิริยาอาการที่มารดาอนุเคราะห์บุตร เป็นบุคคลสำคัญของบุตร คือ เป็นพรหม ของบุตร เป็นบูรพาจารย์ของบุตร เป็นผู้ควรของต้อนรับบูชาของบุตร เป็นผู้อนุเคราะห์หมุ่สัวคือบุตร (Thai Tripitaka: 28/181/84; 8/181/197) ในมงคลสูตร ท่านกล่าวถึงสถานภาพของมารดาเปรียบไว้ คือ 1. พรหม เพราะมารดามีเมตตา กรุณาจิต มุทิตาจิต และมีอุเบกขาจิตในลูก 2. บูรพเทพ เพราะมารดาไม่คำนึงถึงความ ผิดพลาดที่ลูกทำแค้น มุ่งแต่ผลประโยชน์และความปลอดภัยแก่เขาฝ่ายเดียว 3. บูรพาจารย์ เพราะสอนลูก ให้ศึกษาให้สติปัญญา และ 4. โลกทัสเสตา เพราะอาศัยพฤติกรรมของมารดาลูกจึงได้เห็นและเรียนรู้สังคมโลก กว้าง

คุณสมบัติผู้นำสตรี

ผู้นำหรือหัวหน้า คือ ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่มเปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการ ตัดสินใจ นำกลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่จุดหมายที่วางไว้ มีอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด (Wongput, 2002) คอยวางแผน และผลักดัน ยืนอยู่ข้างหน้ากลุ่ม และนำกลุ่มปฏิบัติงาน คอยช่วยเหลือกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด (Dokthaisong, 1992) ความหมายของภาวะผู้นำสตรีที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธธรรม ประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ คือ หลักการครองตน ครองคน และครองงาน ให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบทั้ง 2 ด้าน คือ 1) คุณภาพด้านความสามารถ เพื่อทำให้ผู้นำเกิดการพัฒนาตน พัฒนาคน และพัฒนาองค์กร 2) คุณภาพด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดการยกระดับจิตใจของผู้นำให้มีคุณธรรมจริยธรรมเห็นแก่ประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นหลัก เพื่อให้นำพาพาหมู่คณะ องค์กร และสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืน และมั่นคงตลอดไป (Isaranuwatthai, 2007)

คุณสมบัติผู้นำสตรีในที่นี้ต้องเป็นผู้ยึดหลักการ ต้องมีความรู้ และมีวิสัยทัศน์ ต้องเป็นนักปฏิบัติ และเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมใหม่ในการทำงาน (Nittayaramphong & Smitasiri, 1999) มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา ก่อให้เกิดความมั่นคง หรือช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (Prasertsri, 2001) การเกิดขึ้นปรากฏของภาวะความเป็นผู้นำสตรีมี 3 ลักษณะ คือ 1) ภาวะมีอิทธิพลชี้นำผู้อื่นให้คล้อยตามได้ 2) วิฤทธิหรือสถานการณ์สร้างวีรบุรุษ 3) การได้รับคัดเลือก ยินยอมโดยการเลือกตั้งหรือมีมติให้เป็นผู้นำ นอกจากนี้ผู้นำต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในกลุ่ม มีผู้นำเป็นตัวแทนในการเปลี่ยนแปลง เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่ม ภาวะผู้นำจึงเกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพล และเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติงานของสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมุ่งไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มด้วย (Gibson, J.L., Ivancevich, J.M., & Donnelly, J. H., 1997)

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำสตรี

บทบาทผู้นำสตรี คือ การกำหนดแนวทางหลัก กำหนดเป้าหมาย และแนวความคิดที่ชัดเจน บทบาทดังกล่าวจะช่วยให้ผู้นำสร้างแผนงาน ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการก่อนจะลงมือปฏิบัติตามแผน การสร้างระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพหรือการทำให้องค์กรดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน มีการมอบอำนาจให้แก่พนักงานอย่างจริงจังจะทำให้บรรยากาศในการทำงานมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การสื่อสารระหว่างบุคคล และการสร้างตัวแบบ คือ ต้องสร้างความน่าเชื่อถือ ส่วนหน้าที่ของผู้นำสตรีอาจมีหน้าที่ เช่น หน้าที่ในฐานะผู้บริหาร

นักวางแผน ผู้กำหนดนโยบาย ผู้เชี่ยวชาญ ตัวแทนติดต่อกับบุคคลภายนอก ผู้ควบคุมความ สัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่ม ผู้ให้คำปรึกษา คนกลางหรือผู้ตัดสิน เป็นบุคคลตัวอย่าง สัญลักษณ์ของกลุ่ม ผู้รับผิดชอบแทน (Matpho, 2006) โดยรวมบทบาทของภาวะผู้นำสตรี คือ เป็นตัวแทนในทุกสถานการณ์ เป็นนักพูดที่ดี เป็นนักเจรจาต่อรอง การสอนงาน เป็นผู้สามารถสร้างทีมงานได้ แสดงบทบาททำงานเป็นทีมสามารถแก้ปัญหาด้าน

เทคนิคได้การประกอบการ บทบาทและหน้าที่ของผู้นำสตรีที่สำคัญ คือ เป็นผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกกลุ่มอยู่ร่วมกัน ผู้ปฏิบัติภารกิจของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม

คุณลักษณะของผู้นำสตรี

ลักษณะที่ดีของผู้นำสตรีจะต้องมี คือ ความฉลาดรอบรู้ สามารถเห็นเหตุการณ์ได้เร็วกว่า และสามารถตีความประเด็นของสถานการณ์ได้ มีความกระตือรือร้น สนใจสิ่งภายนอกและอยากเรียนรู้ตลอดเวลา สามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ได้ มีความอยากรู้อยากเห็นว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นอยู่เสมอ มีความจำดี มีความโอปอ้อมอารี เอาใจเขามาใส่ใจเรา ไว้วางใจได้ มีความสามารถจูงใจให้เห็นตามด้วย ทำตัวเป็นตัวอย่าง มีความสามารถในการสื่อสาร และมีความยุติธรรม (Wattana, et al. 2000) โดยภาพรวม คือ ผู้นำสตรีต้องเป็นผู้มีลักษณะนิสัยในการร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น มีบุคลิกภาพน่าเชื่อถือ เป็นบุคคลที่มีน้ำเสียงการพูดน่าฟัง เข้าใจง่าย มีอารมณ์มั่นคง มีความเข้มแข็งแต่ถ่อมตน มีกิริยามารยาทเป็นที่ยอมรับของสังคม มีคุณธรรมจริยธรรม มีวิสัยทัศน์ก้าวหน้า ทนการเปลี่ยนแปลง ยึดระบบคุณธรรมเป็นที่ตั้ง ซื่อสัตย์ อดทน อดกลั้น รับทั้งผิด และชอบเสียสละต่อสังคม (Runcharoen, 2002)

ประเภทของผู้นำสตรีที่พึงประสงค์

การทำงานของผู้นำสตรีสามารถแบ่งประเภทตามประเภทผู้นำในเชิงวิชาการได้หลายแบบ สตรีสามารถเลือกใช้บทบาทผู้นำได้ตามความเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมและปัจเจกบุคคล ผู้นำจะแสดงประเภทของผู้นำในการบริหารงานแตกต่างกันออกไป การเลือกใช้แบบของผู้นำที่เหมาะสมจะทำให้ผู้ร่วมงานให้ความร่วมมือ ตั้งใจในการทำงานตลอดจนนำพาเอาองค์การไปสู่เป้าหมาย มี 4 ประเภท ดังนี้

1. **ผู้นำแบบมุ่งเกณฑ์** เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญ ให้ความสนใจอย่างมากในเรื่องของกฎเกณฑ์ กฎระเบียบ และกรรมวิธีต่าง ๆ ยึดกระบวนการ และข้อเท็จจริง ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ยึดความถูกต้อง ความถูกต้องแน่นอน ไม่ชอบการยืดหยุ่น

2. **แบบมุ่งงาน** เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับงานสูง ชอบการประเมิน ชอบการแนะนำ และ การลงโทษ อำนาจเป็นมาตรการสำคัญ

3. **แบบมุ่งสัมพันธ์** เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับผู้ร่วมงานสูง เน้นมนุษยสัมพันธ์เป็นหลักในการทำงาน เห็นใจคนอื่น สร้างบรรยากาศในการทำงาน พยายามลดความขัดแย้ง ไม่ใช้วิธีการลงโทษ

4. **แบบมุ่งประสาน** เป็นผู้นำที่ประสานแบบมุ่งงานและแบบมุ่งสัมพันธ์เข้าด้วยกัน มุ่งอนาคตมากกว่าอดีตหรือปัจจุบัน ชอบทำงานเป็นทีม เป็นผู้ประสานความต้องการของแต่ละบุคคลกับเป้าหมายขององค์การ (Tayakkanon, 2000)

พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า "เราเป็นกัลยาณมิตรของสัตว์ทั้งหลาย อาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร สัตว์ทั้งหลายก็พ้นไปได้จากทุกข์ทั้งปวง" พุทธพจน์นี้แสดงความเป็นผู้นำ คือ ความเป็นกัลยาณมิตร ได้แก่ลักษณะสำคัญที่เด่นของความเป็นผู้นำ คือ การเป็นผู้นำเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ หรือมนุษยชาติทั้งปวง ผู้นำเป็น

ผู้ที่ตั้งใจทำเพื่อประโยชน์แก่หมู่ชน แก่ญาติมิตร เพื่อนร่วมชุมชน เพื่อร่วมชาติ เพื่อร่วมสังคม (Phra Dhammakosajarn (Prayoon Dhammacitto), 2006) โดยสรุปผู้นำต้องรู้จักการเป็นผู้นำตนเองได้ คือ ต้องสามารถบริหารควบคุมตนเองให้ดีเสียก่อน จึงจะสามารถบริหารคนอื่นได้ดี เป็นผู้นำคนอื่นได้ คือ สามารถบริหารตนได้ดีแล้วก็จะพัฒนาไปสู่การบริหารบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้ และ เป็นผู้นำงานได้ คือ คนกับงานเป็นสิ่งที่คู่กัน ถ้าผู้นำสามารถจัดการตนเอง และคนอื่น ได้ดีก็จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารงานอย่างแน่นอน นโยบายคือจะต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้ง 3 ด้าน คือ พัฒนาดน พัฒนาคน และพัฒนางานจึงจะเป็นผู้นำที่จะสร้างความสุขให้แก่ตนเองและสังคมได้

หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำสตรีจิตอาสา

ความสำคัญของผู้นำสตรีจิตอาสา ในสภาพสังคมปัจจุบัน มีคนต้องการความช่วยเหลือในรูปแบบหลากหลาย จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดกลุ่มสตรีจิตอาสา รวมตัวกันออกมาช่วยเหลือผู้อื่นด้วยตนเอง ทำให้รู้สึกถึงความอิ่มใจ มีความสุขที่ได้จากการให้ ทั้งที่ไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ จิตอาสา คือ การปลูกฝังส่งเสริม หรือพัฒนาจิตสำนึกด้านสาธารณะด้วยวิธีการต่าง ๆ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบส่วนรวม และสังคมร่วมกัน ไม่นิ่งดูตายเพิกเฉยต่อความทุกข์หรือสภาพปัญหาที่ปรากฏในสังคม รู้จักการให้การแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้กับผู้อื่น นำพาสังคมให้เกิดการพัฒนาขึ้น สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาในการทำงานเพื่อสังคมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ (Thai Tipitaka: 4/32/40)

บทบาทการทำหน้าที่ผู้นำสตรีจิตอาสา คือ การที่สตรีมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เป็นความรับผิดชอบที่ตนมีอยู่ ตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรมซึ่งอยู่ในจิตใจและส่งผลสู่การกระทำภายนอก และกลายเป็นความรู้สึกนึกคิดของตนจนเป็นจิตใต้สำนึกภายในของสตรีคนนั้น ๆ มีความเอื้ออ้อมใจและมีความสุขจากการได้เป็นผู้ให้ผู้เสียสละ

ลักษณะที่สำคัญของผู้นำสตรีจิตอาสา ต้องมีคุณลักษณะทางจิตใจที่มองเห็นคุณค่า หรือการให้คุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งสาธารณะ องค์ประกอบที่สะท้อนของผู้นำสตรีจิตอาสามี 3 ประการ คือ 1) การช่วยเหลือผู้อื่น ได้แก่ การช่วยแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ผู้อื่น การอำนวยความสะดวกให้กับผู้อื่น และการแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น 2) การเสียสละต่อสังคม ได้แก่ การสละเงิน แรงกาย เพื่อผู้อื่นและสังคม และการสละเวลาและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม 3) ความมุ่งมั่นพัฒนาสังคม ได้แก่ การสนใจในปัญหาและการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งเสนอความคิดที่จะพัฒนาสังคมและการร่วมพัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างจิตอาสา เพื่อสังคมอย่างสร้างสรรค์และหลากหลาย (Sriboriboon, 2007)

กล่าวโดยสรุปก็คือ ผู้นำสตรีจิตอาสาต้องมองทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เป็นการใส่ใจในการกระทำของตนที่ต้องมีความรับผิดชอบ ไม่ให้เกิดผลกระทบและเกิดความเสียหายต่อส่วนรวม เน้นการช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละต่อสังคม และความมุ่งมั่นพัฒนาต่อตนเองและสังคม สิ่งสะท้อนลักษณะของจิตอาสาทั่วไป คือ การรู้จักสร้างวินัยในตนเองที่มีส่วนร่วมในสังคม รู้ขอบเขตของสิทธิเสรีภาพ หน้าที่ ความรับ

ผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม ตระหนักตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้องมีความรับผิดชอบในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวมทั้งต่อประเทศชาติและต่อโลก ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม คิดเสมอว่าเป็นปัญหาของตนเองเช่นกัน และมีหลักการแนวทางดำเนินชีวิตและปฏิบัติที่ชัดเจน ลักษณะของจิตอาสาทั่วไป

บทบาทหน้าที่ผู้นำสตรีจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ

จากหลักการพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ผู้นำสตรีจิตอาสา ผู้เขียนขอเสนอบทวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ผู้นำสตรีจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อเป็นแนวทางการทำหน้าที่จิตอาสาของสตรีให้มีทิศทางที่ชัดเจน และมีประสิทธิภาพและรอบด้านมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์และนำเสนอบทบาทหน้าที่ภายใต้กรอบแนวคิดของผู้นำสตรี 6 ด้านการ เป็นการใช้จิตใจและแรงกายทำเพื่อส่วนรวม เป็นจิตที่คิดถึงผู้อื่น ทั้งยังเป็นการขัดเกลาลดความเห็นแก่ตัว และความเป็นตัวตนลง และบูรณาการ (Integration) เชื่อมโยงประสานกลมกลืนกันกับหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติหน้าที่ผู้นำสตรีจิตอาสาให้ครอบคลุม และสะท้อนกรอบการดัดศักยภาพที่มีอยู่ดังกล่าวของสตรีมาใช้ให้เป็นประโยชน์สุดต่อสังคมให้มากที่สุด กล่าวคือ

ความเป็นผู้นำสตรีจิตอาสา คือ เป็นการใช้จิตใจและแรงกายทำเพื่อส่วนรวม เป็นจิตที่คิดถึงผู้อื่น ทั้งยังเป็นการขัดเกลาลดความเห็นแก่ตัว และความเป็นตัวตนลง นั้นหมายถึงการทำหน้าที่ผู้นำสตรีจิตอาสาจะต้องมีความพร้อมหลายๆ ด้าน กล่าวคือ 1) ทักษะทางด้านร่างกาย ได้แก่ เป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ 2) ด้านภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ มีการศึกษาดี สถานะทางสังคมที่ดี 3) ด้านสติปัญญา ได้แก่ มีสติปัญญาสูง มีการตัดสินใจดี การสื่อความหมาย และการพูดเป็น 4) ทักษะทางด้านพฤติกรรม ได้แก่ มีความตื่นตัวอยู่เสมอ ควบคุมอารมณ์ได้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีความเชื่อมั่นในตนเอง 5) ทักษะทางด้านการทำงาน ได้แก่ มีความรับผิดชอบ ไม่ทอดทิ้งต่ออุปสรรค และมุ่งมั่น และ 6) ทักษะทางด้านสังคม ได้แก่ ร่วมมือในการทำงานกับคนอื่น ๆ มีเกียรติเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น เข้าสังคมเก่ง และเฉลียวฉลาด (Stogdill, 1974) กล่าวโดยย่อ ก็คือ ผู้นำสตรีจิตอาสาต้องมีลักษณะบุคลิกภาพดีมีความนุ่มนวล รู้จักการควบคุมและความสมดุลของอารมณ์ สติปัญญา ความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องมีความสามารถ สติปัญญา ความรู้ความสามารถในการพูด การตัดสินใจ และต้องมีทักษะทางสังคม มีจริยธรรม มีเกียรติ และการเป็นบุคคลที่กว้างขวางเป็นที่ยอมรับ คนยอมรับนับถือคล้อยตาม การสร้างการมีส่วนร่วม

ในส่วนของหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบแนวทางการทำหน้าที่ของผู้นำสตรีด้านจิตอาสา เพื่อสะท้อนการออกมาช่วยกันรับผิดชอบด้านสังคม การมุ่งทำประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวม ทำด้วยความเต็มใจ หลักสังคหวัตถุ 4 หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนา จากคุณสมบัติภายในที่สามารถพัฒนาออกมาให้เป็นลักษณะของจิตที่เป็นจิตอาสา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ผูกใจคนไว้ และประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี ทำให้เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไป พุดจาปราศรัยให้ไพเราะนุ่มนวล น่าฟัง ปลุกไมตรีจิต เต็มน้ำใจต่อกัน ทำให้สังคมเป็นสุข พระพุทธเจ้าตรัสรับรองว่า แนวทางที่นำไปสู่การสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อนมนุษย์ให้ รักใคร่และปรองดอง เป็นเครื่องผูกใจคน และเป็นแนวทางนำพาสังคมให้เกิดสันติสุขมี

องค์ประกอบ มี 4 ด้าน คือ 1) ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน 2) ปิยวาจา พูดจาน่ารัก นานิมนับถือ 3) อตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์ 4) สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน

เมื่อนำหลักการทั้งสองมาบูรณาการร่วมกันจึงผู้เขียนจึงนำเสนอชุดแนวคิดเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบทบาทผู้นำสตรีจิตอาสา เพื่อเป็นแนวทางที่สตรีในแต่ละชุมชนสามารถนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติช่วยสังคมให้มีทางออกเป็นแสงเงินแสงทอง เป็นความหวัง เป็นกำลังใจและเป็นหลักประกันความสุขของสังคมที่น่าอยู่อาศัยได้ กล่าวคือ

1. การทำหน้าที่ผู้นำสตรีจิตอาสาด้วยการให้ (ทาน)

1.1 หลักการ การให้ คือ การแบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วยจิตใจที่โอบอ้อมอารี ด้วยหวังให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์สุข ความสะดวก ความสบาย ความปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนประสบทุกข์ และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี ด้วยปัจจัยสี่ ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา เอื้อเฟื้อหรือให้ทาน โดยมีความคิดที่ว่าเราจะอยู่ในโลกคนเดียวไม่ได้ เพราะฉะนั้นผู้นำสตรีจิตอาสาจึงต้องเอื้อเฟื้อกัน โลกนี้มันจึงจะเป็นโลกให้ความเอื้อเฟื้อ เรียกว่าให้ทาน (Buddhadasa Bhikkhu, 2010) นอกจากนี้ยังรวมถึงการมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือเกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์ การสละความโลภ ลดละทิฐิ ไม่ใจแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตน ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียวนำมาแบ่งปัน เฉลี่ยเจือจานให้ผู้อื่นได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคด้วยกัน

1.2 องค์ประกอบ การให้ทานที่จะปรับปรุงจิตใจให้สูงขึ้น คือ การให้สิ่งของ ความรู้ของตนเองเพื่อกำจัดความเห็นแก่ตัวออกจากใจ ประกอบบริสุทธิ 3 อย่างคือ วัตถุ เจตนา บุคคล

1) วัตถุบริสุทธิ หมายถึง วัตถุทาน 10 ที่ได้มาโดยสุจริต ได้แก่ ข้าวรวมถึงของกินของเคี้ยวทุกอย่าง น้ำ ผ้า ยานพาหนะรวมถึงรองเท้า ดอกไม้ ของหอม ของลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป

2) เจตนาบริสุทธิ หมายถึง คุณลักษณะของทายก (ผู้ให้) ที่มีเจตนากำจัดความตระหนี่ออกจากใจทั้งก่อนให้ก็มีใจยินดี (บุพพเจตนา) กำลังให้มีก็ใจผ่องใส (มูญจนเจตนา) ให้เสร็จแล้วก็มีใจชื่นบาน (อปราปรเจตนา)

3) ผู้รับบริสุทธิ หมายถึง คุณลักษณะของปฏิคาหก (ผู้รับ) เป็นผู้ปราศจากราคะ หรือปฏิบัติเพื่อความไม่มีราคะ เป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือปฏิบัติเพื่อความไม่มีโมหะ เป็นผู้ปราศจากโทสะ หรือปฏิบัติเพื่อความไม่มีโทสะ นัยยะคือผู้อยู่ในศีลในธรรมนั่นเอง

1.3 วิธีการ ประชุมการให้จริงๆ คือ ผู้นำสตรีจิตอาสาต้องมุ่งการให้เพื่อกำจัดกิเลสในใจของผู้ให้ มี 2 แบบ คือ 1) อามิสทาน การแบ่งปัน การเสียสละสิ่งของของตนให้แก่ผู้อื่น 2) ธรรมทาน การให้ความรู้ การให้อภัย ให้ปัญญา ให้ความยุติธรรม ให้กำลังใจ พระพุทธเจ้าทรงแสดงลักษณะการให้ไว้ 5 ประการคือ

1) ให้ด้วยศรัทธา คือ ผู้นำสตรีจิตอาสาให้ด้วยเชื่อว่าผลการคิดดี พุทธดี และทำดี เชื่อผลของการให้ทานนั้น มีประโยชน์เกื้อกูลแก่คนอื่น ผู้ให้มีใจยินดี ใจผ่องใส ใจชื่นบาน

2) ให้ด้วยความเคารพ คือ ผู้นำสตรีจิตอาสาให้ด้วยกายนอบน้อมอ่อนละมุนละม่อม วาจาไพเราะ อ่อนหวาน และน้ำใจอ่อนน้อม

3) **ให้ตามกาล** คือ ผู้นำสตรีกิจอาสาทำให้ในกาลอันสมควร สอดคล้องทันท่วงทีกับเหตุการณ์ จังหวะโอกาสที่เกิดขึ้น

4) **ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์** คือ ผู้นำสตรีกิจอาสาให้เกื้อหนุนโอบอ้อมอารีเมตตา และให้อุดหนุนเอื้อเฟื้อเพื่อช่วยเหลือด้วยกรุณา

5) **ให้ไม่กระทบกระทั่งตนและคนอื่น** คือ ผู้นำสตรีกิจอาสาให้ตามกำลังของตนที่มีอยู่ และไม่รบกวนคนอื่น (Phrakhrū Phisaipariyattikit Aggavaṇṇo, 2010)

ปัจจัยที่จะส่งผลทำให้การให้สำเร็จผลคือความสุข ผู้วิจัยมองว่า แม้ว่าหลักการแนวคิดการให้การเสียสละแบ่งปันจะเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดี แต่ถ้าขาดความรัก ความเมตตา ความกรุณาแล้ว การให้นั้นก็จะไม่ประทับใจในดวงจิตได้นาน ดังนี้ ผู้ให้จะต้องมีคุณธรรมในจิตใจเพิ่มเติมที่เป็นเมล็ดพันธุ์ปลูกเร้าให้เกิดการให้ คือ หลักพรหมวิหาร 4 ผู้นำสตรีกิจอาสาจะต้องมีหลักธรรมนี้ประจำอยู่ในใจเสมอ มี 4 ประการ คือ

1) **เมตตา** ความรัก ตั้งจิตแผ่ความรักความปรารถนาดีอยู่ในใจ มีความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบความสำเร็จ ต้องมองผู้อื่นด้วยความเป็นมิตร ความรักซึ่งกันและกัน ในแง่ที่ว่า เป็นเพื่อนกัน

2) **กรุณา** ต้องมีความสงสารกระตุ้นผลักดันอยู่ภายใน ช่วยบรรเทาทุกข์แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นลักษณะ ไม่นิ่งดูตายต่อทุกข์ของบุคคลอื่น เกิดความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง สงสารซึ่งกันและกัน ในฐานะที่ว่าเป็นเพื่อนทุกข์เพื่อนยาก พร้อมทั้งจะเสียสละที่จะช่วยกันและกัน

3) **มุทิตา** ภาวะมีปิติ มีความเบิกบานพลอยยินดีเมื่อเห็นคนอื่นมีความสุขก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุน

4) **อุเบกขา** ความมีใจเป็นกลางเมื่อเห็นว่าเราช่วยเหลือแบ่งปันเต็มกำลังความสามารถของเราแล้ว ประคองใจของตนเองได้ รู้จักพิจารณาเห็นภาวะที่สัตว์โลกทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของแห่งตน มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการเหตุผล และความเที่ยงธรรม(Thai Tripitaka: 11/228/127)

1.4. **ประโยชน์** การให้การแบ่งปันจะทำให้ผู้นำสตรีกิจอาสาผู้ให้ยอมเป็นที่รักที่ชอบใจ คนจำนวนมากพึงพอใจคบหา ไม่เก้อเขินในที่ประชุม มีชื่อเสียง เกิดในสุคติโลกสวรรค์ ผู้ให้ยอมทำให้เกิดความรัก ความศรัทธาของคนที่ถูกให้ ผู้รับยอมแสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง เพราะจิตที่มีการเสียสละและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของผู้ให้ เป็นผู้มีจิตพร้อมที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยความเมตตากรุณา และจะก่อให้เกิดสิ่งที่ดีงามในสังคม (Wasi, 2007) เกิดการยกระดับจิตและปัญญาภายใน ซึ่งเกิดจากมีความเมตตากรุณาและ มีจิตสำนึก จิตที่มีความสุขเมื่อได้ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน จิตที่ไม่นิ่งดูตายต่อสังคมหรือความทุกข์ยากของผู้อื่นและปรารถนาเข้าไปช่วย จิตที่เปี่ยมด้วยความสงบเย็นและพลังแห่งความดีที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อสร้างสังคมให้เกิดสันติสุข ทั้งนี้ยังทำให้รู้สึกว่าคุณค่าของตนเองมีประโยชน์ และมีคุณค่าต่อสังคม และถือเป็นการพัฒนาจิตวิญญาณ

2. การทำหน้าที่ผู้นำสตรีจิตอาสาด้วยวาจาอ่อนหวานนุ่มนวล (ปิยะวาจา)

2.1 หลักการ ผู้นำสตรีจิตอาสาต้องรู้จักระงับยับยั้งข่มใจได้ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่กระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีใจไม่ขัดเคืองขุ่นมัว ปิยะวาจา คือการพูดจาที่สุภาพ รู้จักเลือกใช้วาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน ซึ่งคนอื่นได้ฟังแล้วสบายใจ อยากรออยู่ใกล้ อยากรับคำสมาคมด้วย ต้องมีความรับผิดชอบต่ocalพูดของตนเอง

2.2 องค์ประกอบ ผู้นำสตรีจิตอาสาเมื่อต้องพูดสื่อสาร ต้องพิจารณาเลือกกาลเวลาที่เหมาะสมในการพูด พระพุทธเจ้าตรัสตอบแยกแยะหลักการตรัสวาจาของพระองค์ไว้ว่าวาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้อื่น ไม่ตรัส และแม้แต่วาจาใดจริงเป็นประโยชน์ชอบใจผู้อื่น พระองค์ก็ยังทรงเลือกกาลเวลาที่เหมาะสมในการตรัสวาจานั้น โดยสรุปก็คือ พระองค์จะทรงดูกาลเวลาประกอบ หากกาลเวลาเหมาะสม พระองค์ก็ตรัสหรือกล่าววาจานั้น ชื่อน่าสังเกต คือ พระพุทธเจ้าทรงให้น้ำหนักความเหมาะสมกาลเทศะและประโยชน์ แม้ว่าวาจานั้นจะเป็นความจริง อ่อนหวานมีเมตตา หากการพูดนั้นเป็นการพูดที่ไม่มีประโยชน์ ก็ทรงนิ่งเฉยเสีย ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า..หากวาจาแม้ตั้งพันประกอบด้วยบทอันไม่เป็นประโยชน์ไซ้ไร บทอันเป็นประโยชน์บทหนึ่งที่บุคคลฟังแล้วย่อมสงบ ยังประเสริฐกว่า. (Thai Tipitaka: 13/86/88)

2.3 วิธีการ การใช้วาจาอ่อนหวานนุ่มนวล ผู้นำสตรีจิตอาสาต้องมีเจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นการพูดส่อเสียด เจตนางดเว้นการพูดคำหยาบคาย เจตนางดเว้นการพูดเพ้อเจ้อ (Thai Tripitaka: 14/267/147) กล่าวคือ

1. เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ คือ พูดจริง ดำรงคำสัตย์ ยึดหลักความจริง คือ ดำรงมั่นใจสัจจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง จะทำอะไรก็ให้เป็นที่ยึดถือไว้วางใจได้ คำพูดที่เป็นธรรม พูดแต่ความจริงเป็นที่ยึดถือได้

2. เจตนางดเว้นการพูดส่อเสียด คือ การพูดคำที่ทำให้เกิดความสามัคคี เป็นคำพูดที่สร้างสรรค์ พูดสมานคนที่แตกต่างกัน การเจรจาถ้อยคำที่น่ายรักไพเราะอ่อนหวาน การพูดที่เป็นเมตตาวาจาต่อกัน พูดส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกัน คือส่งเสริมคนที่สมานกัน ไม่พูดส่อเสียดแตกความสามัคคี

3. เจตนางดเว้นการพูดคำหยาบคาย คือ พูดคำสุภาพ การกล่าววาจาที่ไม่มีโทษ ไพเราะหวาน คือ วาจาสบายหู เพราะไพเราะด้วยพยัญชนะ ไม่เกิดแสงหูดจเข้มแทงหู เพราะไม่ทำให้เกิดความโกรธ ให้เกิดความรัก ประณีตละเอียดอ่อน เกลี้ยงเกลา เป็นที่รัก เป็นวาจาหยั่งลงถึงหทัย วาจาเป็นที่พอใจของชนหมู่มาก ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี

4. เจตนางดเว้นการพูดเพ้อเจ้อ คือ พูดพอประมาณ พูดถูกกาล เพราะพูดถูกกาลอันควร คือพูดตามกำหนดกาลที่ควรพูด เพราะพูดจริงแท้ตามความจริง ผู้พูดมีสติในการพูด คิดก่อนพูด โดยกลั่นกรองคำพูดให้เหมาะสมแก่เวลา บุคคล สถานที่ โอกาส

2.4 ประโยชน์ การพูดวาจาอ่อนหวานนุ่มนวล ผู้นำสตรีจิตอาสาต้องพูดอย่างตรงไปตรงมา เปรียบเหมือนเช่นดอกไม้ไม่มีสีสวยและมีกลิ่นหอม (บุปผภาณิ) ย่อมไม่แก้งกล่าวเท็จทั้งที่รู้เพราะเหตุแห่งตน เพราะเหตุแห่งผู้อื่นหรือเพราะเห็นแก่อำิสเล็กน้อย และเป็นการกล่าวคำหวานปานน้ำผึ้ง (มธุภาณิ) คำพูดที่อ่อนหวาน ไพเราะ สุภาพ ผู้ได้ยินได้ฟังมีแต่ความชื่นบานใจ มีกำลังใจ คำพูดเช่นนี้เปรียบเทียบกับว่าเป็นคำพูดหวานเหมือนน้ำผึ้ง คือ เป็นผู้ละคำหยาบเว้นขาดจากคำหยาบ พูดแต่วาจาที่ไม่มีโทษ ไพเราะสนทนาให้

รัก จับหัวใจ ก่อให้เกิดการสมานสามัคคีเกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดุดันซบเซาซึ่งใจ เกิดการให้เกียรติกัน อ่อนโยน ทำให้ผู้ฟังเกิดความเบิกบานสำราญใจ สร้างวัฒนธรรมการทักทายปราศรัย แสดงน้ำใจไมตรี เห็นใจ ปลอดภัย แนะนำให้คำปรึกษา บอกทางแก้ปัญหา พุดด้วยมุทิตา พุดให้กำลังใจ แสดง ความส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน

3. การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น (อัตถจริยา)

3.1 หลักการ คือ การอาสาทำเพื่อนำความร่มเย็น มีความกรุณาภายใน การมุ่งช่วยเหลือด้วย แรงกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วย ปรับปรุงส่งเสริมพัฒนาเสริมสร้างจริยธรรมให้เกิดมีขึ้น

3.2 องค์ประกอบ การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ผู้นำสตรีจิตอาสาต้องแยกออกเป็น 3 ระดับ คือ 1. อัตตัตถะ ประโยชน์ตน บุคคลไม่ควรให้ประโยชน์ตน(อริยผลบุญ)เสียไป เพราะประโยชน์คนอื่นแม้มาก เมื่อรู้ประโยชน์ตนแล้ว ก็ควรชวนช่วยในประโยชน์ตน (อย่าให้ชีวิตตายเปล่า) 2. ปัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น คือ การจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ เพื่อเกื้อกูลแก่มนุษย์ทั้งหลาย 3. อุภยัตถะ ทั้ง ประโยชน์ตนและทั้งประโยชน์ผู้อื่น การพิจารณาเห็นประโยชน์ตน...ประโยชน์ของผู้อื่น... ควรทำทั้งประโยชน์ ตน... ประโยชน์ของผู้อื่นไม่ให้เสียหาย และให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท

3.3 วิธีการ ผู้นำสตรีจิตอาสาต้องช่วยเหลือผู้อื่นด้วยแรงกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริม ฝึกฝนตนให้เป็นคนที่มีเป็นประโยชน์ คือ มีความรู้ความสามารถ แล้วนำความรู้ความสามารถนั้นมาช่วยเหลือกัน กล่าวโดยสรุปก็คือ ช่วยด้วยเมตตา แสดงน้ำใจไมตรี ช่วยด้วยกรุณา นำพาผู้อ่อนแอ หรือตกอยู่ในอันตรายให้หลุดรอดพ้นภัย ช่วยด้วยมุทิตา ให้กำลังใจสนับสนุน เป็นต้น

3.4 ประโยชน์ การทำหน้าที่ของผู้นำสตรีจิตอาสาทำให้สังคมไม่โดดเดี่ยวทอดทิ้งกัน แม้ไม่ใช่ญาติก็ ดุจเป็นญาติ เพราะเหตุความคุ้นเคยไปมาหาสู่กัน แต่แน่นอนบทบาทดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ผู้นำสตรีจิตอาสา จะต้องเป็นคนที่มีอุปนิสัยดี มีกัลยาณมิตรมากมาย มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงาน และทั้งยังต้องมีขันติ คือ ความอดทนต่อบทบาทหน้าที่ที่ทำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายน่า เหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกย่ำถูกหยันด้วยถ้อยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมทิ้งกิจที่บำเพ็ญ หลักหนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำร้าย ลากลักการะ (Phra Brahmagunabhorn, 2004)

4. การวางตนอย่างเหมาะสม (สมานัตตา)

4.1 หลักการ คือ การรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง และสามารถควบคุมตนเองได้ เป็นผู้มี สติ รอบคอบ ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เป็นการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่มีการเสแสร้ง ทำตัวเสมอต้นเสมอปลาย ทำให้เพื่อนร่วมงานหรือบุคคลสังคมที่เราเข้าไปหามีความเข้าใจ และเชื่อไว้วางใจได้

4.2 องค์ประกอบ ผู้นำสตรีจิตอาสาต้องรู้จักการประครองตนที่ดี ต้องรู้หลักและรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักความพอเหมาะ พอดี รู้จักกาล รู้จักชุมชน-สังคม รู้จักบุคคล สามารถและคุณธรรม (Thai

Tripitaka: 42/26/150-155) มีความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัธยาศัยไมเยื่อหยิ่ง หยาบคาย กระด้างถืองค์ มีความสง่างามเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี

4.3 วิธีการ ผู้นำสตรีจิตอาสาทำตัวเข้ากับเขาได้ ร่วมหมู่ ร่วมมือ ร่วมจุดหมาย ร่วมแก้ไขปัญหาร่วมสุขร่วมทุกข์ ปฏิบัติต่อกันโดยเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบทั้งในภาวะสุขและทุกข์ ทำตนเหมือนลักษณะของกัลยาณมิตรไว้ 7 ประการ ได้แก่ น่ารัก น่าเคารพ รู้จักพูดให้เหตุผล อดทนต่อคำพูด อธิบายเรื่องยากให้เข้าใจได้ง่าย และไม่ชักชวนในเรื่องเหลวไหล เป็นต้น ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบกฎเกณฑ์ ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

4.4 ประโยชน์ การทำหน้าที่ของผู้นำสตรีจิตอาสาทำให้มีคนช่วยเหลือร่วมมือ และสนับสนุนเกิดความก้าวหน้า เคารพนับถือ สามัคคี ดำเนินกิจการสะดวกไม่มีอุปสรรค เป็นคนกว้างขวางในสังคม มีคนยินดีต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรี และบทบาทดังกล่าวเสมือนเป็นเพื่อนกัลยาณมิตรให้แก่กันและกัน ได้แบบอย่างที่ดี ได้ผู้สอนที่ดี ทำให้สังคมมีความปลอดภัยและอบอุ่นใจ กัลยาณมิตร ก็คือ อาจารย์หรือบุคคลผู้แนะนำสั่งสอนให้ผู้ปฏิบัติ มีความสำคัญเป็นจุดตั้งบุพพนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของมรรคผลนิพพาน

โดยรวมบทบาทผู้นำสตรีจิตอาสา มีความสำคัญต่อสถานการณ์ของสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมาก สภาพสังคมปัจจุบันบุคคลต้องการความช่วยเหลืออยู่มาก จิตอาสาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรพิจารณาว่าตนจะเป็นคนหนึ่งที่มีความเป็นจิตอาสาในสังคมหรือไม่อย่างไร ถ้าเห็นประโยชน์แล้วมีแรงกระตุ้นแสดงว่ามีเมตตา กรุณาอยู่ภายใน ควรที่จะออกมาทำหน้าที่จิตอาสาใน 4 ด้านหรือด้านใดด้านหนึ่งตามความถนัดหรือความพร้อมของแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นการให้การเสียสละแบ่งปัน การสื่อสารพูดคุยให้กำลังใจให้คำปรึกษา การลงมือลงแรงทางกายขวนขวายรับใช้ และการวางตนที่เหมาะสมแก่กาลเทศะในการเข้าหาบุคคลสังคม เป็นต้น จะทำให้การทำงานผู้นำสตรีจิตอาสา มีความราบรื่น มีความสุข และเป็นที่ยอมรับ บุคคลที่เคยมีประสบการณ์เรียนรู้ช่วยเหลือผู้อื่นมาก่อนครบทั้ง 4 ด้านจะรู้สึกถึงความปิติสุขที่เกิดจากการให้และมีพลังมากขึ้นที่จะช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป

สรุป

บทบาทผู้นำสตรีจิตอาสา คือ แสงเงินแสงทองของสังคม เป็นความหวังของชีวิตที่ดีงาม เป็นหลักประกันของสังคมที่จะพัฒนาสังคมสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้น ผู้นำสตรีจิตอาสาต้องรู้จักแสวงแหล่งปัญญาและเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้นแบบกัลยาณมิตรที่ดี รู้จักคบคน และเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่จะมีอิทธิพลชักนำและชักชวนกันให้เจริญงอกงามในการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เป็นผู้นำการพัฒนาชีวิต แก้ปัญหา และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ มีพฤติกรรมที่ถูกต้องในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม มุ่งมั่นพัฒนาตนเอง และอดทนต่อความยากลำบาก อุปสรรค และปัญหา ไม่เห็นแก่ตัวในการทำงานหรือเสียสละ มีลักษณะท่าทางที่ดีเหมาะสม ซื่อสัตย์สุจริต อดทนมุ่งมั่น มีความเด็ดเดี่ยว เห็นอกเห็นใจ มีความกระตือรือร้นที่จะช่วยเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากทุกข์ยากเดือนร้อน ซึ่งสติปัญญาหรือศักยภาพของผู้นำสตรีจิตอาสาสามารถแสดงออกผ่านองค์ประกอบ 4 ด้านหรือด้านใดด้านหนึ่งตามความพร้อมของตน ไม่ว่าจะเป็นมุ่งการ

ให้ท่านเสียสละแบ่งปัน การพูดคุยสื่อสารให้ปัญญาให้กำลังใจ การชวนช่วยช่วยเหลือทางร่างกาย และการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเสมอต้นเสมอปลายดุจดวงอาทิตย์หรือกลัณณมิตร

บทบาทการทำหน้าที่ดังกล่าวของผู้นำสตรีจิตอาสาที่มีต่อสังคม จะช่วยให้เกิดสันติสุขในสังคม คือ 1) เกิดสันติสุขจากการให้ เกิดจากการบริจาคในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้หรือแก่ผู้ที่ขาดแคลนกว่า ทั้งในรูปของวัตถุสิ่งของ ทั้งมีการให้โอกาส การให้อภัย การให้ความรู้ คำแนะนำ 2) เกิดสันติสุขจากการพูดเจรจา ที่เกิดจากการพูด เจาจา อธิบาย ขยายความ เป็นการสื่อสารในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ สิ่งที่เป็นสาระข้อเท็จจริง ประกอบด้วยเหตุผล และความจริงใจ โดยไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด 3) สันติสุขจากการเสียสละ เกิดจากการเสียสละแรงงาน แรงใจ และเวลา เพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ มุ่งการป้องกันควบคุมกับการเสริมสร้างพัฒนาสังคมจะเกิดความสุข เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม 4) สันติสุขจากการวางตนที่เหมาะสม เกิดจากการเอาใจใส่ในสุขทุกข์ของอื่นๆ และร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกันไม่นิ่งดูดายทอดทิ้งกัน ดังนั้นบทบาทหน้าที่แนวทางของผู้นำสตรีจิตอาสดังกล่าว ย่อมจะก่อให้เกิดคุณค่า คือ ความสุขหรือความเจริญ ต่อสังคมโดยรวม และเป็นสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่น่าอยู่ น่าอาศัย อบอวนและปลอดภัยที่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริงเชิงประจักษ์

References

- Buddhadasa Bhikkhu. (2010). *Morals Related to the Youth of the Nation*. Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand Printing Press.
- Rodsutti, C. (2004). Administration and Organization Management Column. In Prachachat (Online). Retrieved December 18, 2019, from http://www.truelookpanya.com/new/cms_detail/knowledge/27586/
- Department Of Provincial Administration, Ministry of Interior. (2008). *Thailand population statistics*. Bangkok: Department of Provincial Administration.
- Dokthaisong, B. (1992). *Leadership and Leadership Theory*. Bangkok: Imprint.
- Gibson. J.L., Ivancevich.J.M. & Donnelly. J. H. (1997). *Organizations. Behavior. Structure. Processes*. (9th Edition). Boston: Mc Graw – Hill.
- Himachandra, P. (1978). *The Role of Women in Pali Literature*. (Master's thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Isaranuwatthai, N. (2007). *The Desirable Leadership in the Globalization: A Study of the Principles of the Buddha-Dhamma*. (Master's thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Kabilsingh, C. (1994). *The Status and Role of Bhikkhuni in Taiwan*. Siangtham. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing Press.

- King Prajadhipok's Institute. (2008). *Women and Politics: Reality, Political Space and Political Drive*. Bangkok: Thammada Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tipitaka. Bangkok: MCU Press.
- Matpho, S. (2006). *A Study of Female Administrators' Leadership in Public Universities in Bangkok*. (Master's thesis). Graduate School: Srinakharinwirot University. Bangkok
- Meksawan, T. (1994). *The Roles of Thai Women in National Development*. Workshop Report. Bangkok: Bureaucratic Reform Committee.
- Nittayaramphong, S & Smitasiri, S. (1999). *Leader*. 4th Edition. Bangkok: Phikhanes Printing Center.
- Nontakanun, P. (1980). *The Concept of Women in Buddhist Philosophy*. (Master's thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Phrakhru Phisaipariyattikit Aggavanho. (2010). *An Analytical Study of Buddhist Giving Culture in Thai Society*. (Master's thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2004). *A Constitution for Living*. Bangkok: Religious Printing House, Office of National Buddhism.
- Phra Dhammakosajarn (Prayoon Dhammacitto). (2006). *Buddhist Management Methods*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing Press.
- Prasertsri, R. (2001). *Leadership*. Bangkok: Thanathud Printing Co., Ltd.
- Pruekphongsawalee, M. (2008). *Go back Humanity Rights Of women*. Office of the National Human Rights Commission and the Women and Youth Studies Project. Thammasat University.
- Royal Society of Thailand. (1982). *Royal Institute Dictionary B.E. 2525*. Bangkok: Royal Society of Thailand.
- Runcharoen, T. (2002). *Professional Education Administrators: Potential for Education Reform*. Bangkok: Yellow Printing Co., Ltd.
- Sanguankittiphan, T. (2019). *Services of Techniques for Counseling Psychology*. Retrieved December 18, 2019, from <http://www.stou.ac.th/Offices/rdec/udon/upload/Documents/service.doc>

- Sirimahasakorn, B. (2005). *Management to the Leadership Book 1*. Bangkok: Teachers Council of Thailand.
- Sriboriboon, N. (2007). *Development of a Casual Model of Students' Volunteer Mind in the Upper Secondary Schools Under the Office of the Basic Education Commission*. (Master's thesis). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Stogdill, R.M., (1974). *Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research*. New York: McGraw-Hill.
- Tayakkanon, K. (2000). *Leadership Creation Techniques*. Bangkok: Rung Wattana Printng House.
- Thongtavee, C. (2006, July 30). *Contemplative Education Network: From the Small Mind to the Big Mind, Learning in Volunteer Work*. Retrieved December 18, 2019, http://jittapanya.blogspot.com/%202006/09/blog post_115849 969911 280252.html
- Wasi, P. (2007). *Rural Development Volunteer: A Case Study of Mahidol University International College Volunteer*. Bangkok: Moh-Chao-Ban Publishing House.
- Wattana, W., et al. (2000). *Future Leaders of Professional Management*. Bangkok: Alpha Media Co., Ltd.
- Wongput, K. (2002). *Leadership*. Bangkok: B.K. Interprint Co.,Ltd.